İLMİN IŞIĞINDA

ASRIN KUR'AN TEFSİRİ

CELÂL YILDIRIM

MİRAC

بسم الله الرحمن الرحيم

İLMİN IŞIĞINDA
ASRIN KUR'ÂN TEFSİRİ

CELÂL YILDIRIM

12

İLMİN IŞIĞINDA
ASRIN KUR'ÂN TEFSİRİ
CELÂL YILDIRIM

Editör
Taner Çakıcı

Redakte
Ahmet Büyüksolak
Kocaeli Üniversitesi İlahiyat Fakültesi

Son Okuma
Latif Kul

İç Düzen
Rabbani Düz

Kapak
Yunus Karaaslan

Baskı & Cilt
Aktif Matbaa ve Reklamcılık San. Tic. Ltd. Şti
Sertifika No 47477

12. CİLT ISBN
978-605-5644-91-8
TAKIM ISBN
978-605-5644-79-6

MİRAC

MİRAC YAYINLARI
Güneştepe mh. Kültür sk. No:20/B Güngören / İstanbul
GSM: 0 535 256 29 51 Telefon: 0 212 523 38 04
www.miracyayinlari.com / **mail:** mirac@miracyayinlari.com

12.
CİLDİN İÇİNDEKİ SURELER

SURE	AYET
MUHAMMED	20 - 38
FETİH	1 - 29
HUCURAT	1 - 18
KAF	1 - 45
ZARİYAT	1 - 60
TUR	1 - 49
NECM	1 - 62
KAMER	1 - 55
RAHMAN	1 - 78
VAKIA	1 - 96
HADİD	1 - 29
MÜCADELE	1 - 22
HAŞR	1 - 24
MÜMTEHİNE	1 - 13
SAFF	1 - 14

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ

وَيَقُولُ الَّذِينَ اٰمَنُوا لَوْلَا نُزِّلَتْ سُورَةٌ ۚ فَإِذَآ أُنزِلَتْ سُورَةٌ مُّحْكَمَةٌ وَذُكِرَ
فِيهَا الْقِتَالُ ۙ رَأَيْتَ الَّذِينَ فِى قُلُوبِهِم مَّرَضٌ يَنظُرُونَ إِلَيْكَ نَظَرَ الْمَغْشِىِّ
عَلَيْهِ مِنَ الْمَوْتِ ۖ فَأَوْلَىٰ لَهُمْ ۚ ﴿٢٠﴾ طَاعَةٌ وَقَوْلٌ مَّعْرُوفٌ ۚ فَإِذَا عَزَمَ الْأَمْرُ ۚ
فَلَوْ صَدَقُوا اللَّهَ لَكَانَ خَيْرًا لَّهُمْ ۚ ﴿٢١﴾ فَهَلْ عَسَيْتُمْ إِن تَوَلَّيْتُمْ أَن تُفْسِدُوا
فِى الْأَرْضِ وَتُقَطِّعُوٓا أَرْحَامَكُمْ ﴿٢٢﴾ أُولَٰٓئِكَ الَّذِينَ لَعَنَهُمُ اللَّهُ فَأَصَمَّهُمْ
وَأَعْمَىٰٓ أَبْصَٰرَهُمْ ﴿٢٣﴾ أَفَلَا يَتَدَبَّرُونَ الْقُرْءَانَ أَمْ عَلَىٰ قُلُوبٍ أَقْفَالُهَا ﴿٢٤﴾
إِنَّ الَّذِينَ ارْتَدُّوا عَلَىٰٓ أَدْبَٰرِهِم مِّنۢ بَعْدِ مَا تَبَيَّنَ لَهُمُ الْهُدَى ۙ الشَّيْطَٰنُ
سَوَّلَ لَهُمْ ۖ وَأَمْلَىٰ لَهُمْ ﴿٢٥﴾ ذَٰلِكَ بِأَنَّهُمْ قَالُوا لِلَّذِينَ كَرِهُوا مَا نَزَّلَ اللَّهُ
سَنُطِيعُكُمْ فِى بَعْضِ الْأَمْرِ ۚ وَاللَّهُ يَعْلَمُ إِسْرَارَهُمْ ﴿٢٦﴾ فَكَيْفَ إِذَا تَوَفَّتْهُمُ
الْمَلَٰٓئِكَةُ يَضْرِبُونَ وُجُوهَهُمْ وَأَدْبَٰرَهُمْ ﴿٢٧﴾ ذَٰلِكَ بِأَنَّهُمُ اتَّبَعُوا مَآ أَسْخَطَ
اللَّهَ وَكَرِهُوا رِضْوَٰنَهُ فَأَحْبَطَ أَعْمَٰلَهُمْ ۚ ﴿٢٨﴾ أَمْ حَسِبَ الَّذِينَ فِى قُلُوبِهِم
مَّرَضٌ أَن لَّن يُخْرِجَ اللَّهُ أَضْغَٰنَهُمْ ﴿٢٩﴾ وَلَوْ نَشَآءُ لَأَرَيْنَٰكَهُمْ فَلَعَرَفْتَهُم
بِسِيمَٰهُمْ ۖ وَلَتَعْرِفَنَّهُمْ فِى لَحْنِ الْقَوْلِ ۚ وَاللَّهُ يَعْلَمُ أَعْمَٰلَكُمْ ﴿٣٠﴾ وَلَنَبْلُوَنَّكُمْ
حَتَّىٰ نَعْلَمَ الْمُجَٰهِدِينَ مِنكُمْ وَالصَّٰبِرِينَ ۙ وَنَبْلُوَا۟ أَخْبَارَكُمْ ﴿٣١﴾

20- İmân edenler derler ki: "Savaş hakkında bir sure indirilseydi ya." Muhkem bir sure indirilip onda savaştan (onun farziyetinden) söz edilince, kalplerinde hastalık bulunanların, ölüm komasına giren kimsenin bakışı gibi baygın gözleriyle sana bakıp durduklarını görürsün. Korktukları başlarına gelsin!

21- (Onlara gereken) İtaat ve güzel bir sözdür. İş, ciddileşip kesinlik kazanınca, Allah'a sadakatlerini gösterselerdi, elbette kendileri için çok hayırlı olurdu.

22- (Ey ikiyüzlü dönekler!) Eğer duruma hâkim olup iş başına geçecek olursanız yeryüzünde fesat çıkarmak ve hısımlık bağını kesmek sizden (pekala) beklenmez mi?

23- İşte Allah'ın lanetlediği, sağırlaştırdığı ve gözlerini kör ettiği kimseler bunlardır.

24- Kur'ân'ı iyice tetkik edip üzerinde düşünmüyorlar mı? Yoksa kalpler üzerinde kilitler mi vardır?

25- Kendilerine doğru yol belli olduktan sonra arkalarını dönüp gidenlere şeytan bunu çok çekici göstermiş ve kendilerine uzun umut ve emel (duygusu) vermiştir.

26- Bu böyledir. Çünkü Allah'ın indirdiğinden hoşlanmayanlara, "Bazı işlerde size itaat edeceğiz" demişlerdi. Allah, onların gizlediklerini bilir.

27- Melekler onların yüzlerine ve arkalarına vura vura canlarını alırken halleri nice olur?

28- Bu böyledir. Çünkü onlar, Allah'ın gazabına sebep olan şeylere uydular. O'nu razı edecek şeyden hoşlanmadılar. Bu yüzden O, onların amellerini boşa çıkarmıştır.

29- Kalplerinde hastalık bulunanlar, Allah'ın içlerindeki kinlerini dışarı çıkarmayacağını mı sanırlar?

30- Biz dileseydik onları sana gönderirdik ve sen de onları simalarından tanırdın. Ve andolsun ki sen, onları sözlerinin anlatım tarzından tanırsın. Allah sizin işlediklerinizi bilir.

31- Andolsun ki, içinizden mücâhidleri ve sabredenleri bilip tanıyıncaya kadar sizi hep deneyeceğiz ve haberlerinizi ortaya çıkarıp açıklayacağız.

İNİŞ SEBEBİ

İslâm'ın yayılması ve ona engel olanların tesirsiz hale sokulması hususunda çok hırslı ve iştiyaklı olan gerçek mü'minler, cihâdı emreden

bir surenin inmesini çok arzu ediyorlardı. Münafıklar da bazen zevahiri kurtarmak için onların bu isteğine katılır gibi görünmeye çalışıyorlardı. İlgili âyetler bu sebeple inmiştir.[1]

İLGİLİ HADİSLER

"Hısımlarla yakın ve sıcak ilgi kurmak (sılâ-i rahm), Rahmân'dan bir damar, O'nun eserlerinden bir eserdir. Yüce Allah buyurdu ki ; "Kim seni (yerine) ulaştırırsa, onu (rahmetime ve iltifatıma) eriştiririm. Kim de seni keserse, (rahmetimi ondan) keserim."[2]

"Şüphesiz Allah, halkı yarattıktan sonra "rahm" (hısımlarla merhamet doğrultusunda ilgi kurma) kalktı ve Rahmân'ın eteğinden tuttu. Rahman ona: "Bırak!" diye buyurdu. Bunun üzerine "rahm" şöyle dedi: "Bu, hısımlardan ilgi kesmekten sana sığınma makamıdır." Rahman (olan Cenâb-ı Hak) ona: "Evet, öyledir. Seni ulaştıranı (rahmetime) ulaştırmama, seni kesenden (rahmetimi) kesmeme razı değil misin?" buyurdu. O da: "Evet razıyım" deyince; Rahman: "İşte bu (makam ve derece) sana ait olsun" buyurdu.

Sonra Rasulullah (aleyhisselam) Efendimiz devamla şöyle buyurdu:

"(Ey ikiyüzlü dönekler!) Eğer duruma hâkim olup iş başına geçecek olursanız, yeryüzünde fesat çıkarmak ve hısımlık bağını kesmek sizden (pekala) beklenmez mi? İşte Allah'ın lanetlediği, sağırlaştırdığı ve gözlerini kör ettiği kimseler bunlardır" **mealindeki âyetleri okuyunuz."**[3]

"Hiçbir günah, Allah'ın sahibine âhirete sakladığı azapla beraber dünyada da cezasını vermekte acele ettiği zulüm ve tecavüzden, bir de sıla-ı rahm'i kesmekten daha lâyık değildir."[4]

"Kim ecelinin geciktirilmesini, rızkının artmasını arzu ediyorsa, hısımlarıyla yakın ilgi kursun."[5]

"Merhametli olanlara Rahman (olan Allah) merhamet eder. Yer-

1 Lübabu't-te'vil: 139/4 - Tefsir-i İbn Kesir: 178/4

2 Buhari/Edeb: 13 - Tirmizi/Birr: 16 – Ahmed: 1/190, 321-2/295, 383, 406, 455, 498

3 Buhari/Tefsir: 40, Tevhid: 35 - Müslim/Birr: 16 - Ahmed: 2/330, 383, 406

4 Ahmed: 5/36,38 - Tirmizi/Kıyâmet: 57 - İbn Mâce/Zühd: 23

5 Buhari/Edeb: 12, Büyu': 13 - Müslim/Birr: 20, 21 - Ahmed: 3/156,247-57279

yüzündekilere merhamet ediniz ki, göktekiler de size merhamette bulunsunlar. Şüphesiz "rahm", Rahmân'dan bir kök ve damardır. Kim onu ulaştırır (hısımlarıyla yakın ilgi kurar)sa, Rahman rahmetini ona eriştirir. Kim de onu keserse, O da (rahmetini) ondan keser."[1]

"Söz açığa çıkar, amel gizlenir, diller ülfet eder, kalpler birbirlerine buğzeder ve her rahm sahibi merhamet ilgisini keserse, işte o zaman Allah onlara lanet eder; onları sağırlaştırıp gözlerini kör eder."[2]

Gerçek Mü'min Allah Yolunda Cihâdı Arzular

وَيَقُولُ الَّذِينَ اٰمَنُوا لَوْلَا نُزِّلَتْ سُورَةٌ

"İmân edenler derler ki: "Savaş hakkında bir sure indirilseydi ya."

İhlâs derecesine yükselen köklü imân, şüphesiz ki daha çok gıdasını takva ve cihâddan alır. Bu iki manevi gıdadan mahrum kalan imân, gün geçtikçe zayıflar ve nefsin tesiri altında kalmak suretiyle ihlâs derecesinden aşağı düşer. Ayrıca imân, şüphe ve nifak duygusuna açık tutulunca da takva ve cihâddan nefret etmeye başlar. Çünkü o bu durumda yanlış bir reçetenin kurbanı olmuş sayılır.

Nitekim Bakara, Enfal ve Tevbe surelerinde kesin anlamda cihâd emri inince, kalplerinde nifak hastalığı bulunan ikiyüzlü dönekler ölüm komasına giren kimsenin baygın ve bitkin bakışı gibi, kayan gözleriyle Hz. Peygamber (aleyhisselam)'a bakakalıyorlardı.

Böylece savaş bir bakıma, asil madeni cürufundan ayıran bir ölçü oldu. Münafıkların renkleri ve karakterleri ortaya çıktı. Düşman tanınınca tedbir kolaylaşır misâli, Müslümanlar da artık o döneklere karşı nasıl davranacaklarını ayarladılar.

Münafıkların İş Başına Geçmelerine İmkân Vermemek

فَهَلْ عَسَيْتُمْ اِنْ تَوَلَّيْتُمْ اَنْ تُفْسِدُوا فِى الْاَرْضِ وَتُقَطِّعُٓوا اَرْحَامَكُمْ

"(Ey ikiyüzlü dönekler!) Eğer duruma hâkim olup iş başına geçecek olursanız yeryüzünde fesat çıkarmak ve hısımlık bağını kesmek sizden

1 Tirmizi/Birr: 13 - Dârimi/Ferâiz: 6 - Buhari/Tefsir: 59, Edeb: 90 - İbn Mâce/Zühd: 13 - Taberâni/Cihâd: 36 - Ahmed: 4/47, 48, 50

2 Râmuzu'l-Ehâdis: 54 - el-Harâiti: Selmân (radıyallahu anh)'den

(pekâlâ) beklenmez mi?"

Müslüman bir ülkede, mü'minler, seçecekleri idarecilere ve lider kadrosuna çok dikkat etmek zorundadırlar. Zira halk tabakasının önemli bir kısmı daha çok başlarındaki liderlerin uydusu olurlar ve onların yaşayış ve davranışlarını, inanç ve tutumlarını kendilerine örnek edinirler.

Bunun için Kur'ân-ı Kerim özellikle bu konu üzerinde durup gerçek mü'minleri uyanık bulunmaya çağırmaktadır. İnkarcı zâlimlerin, ikiyüzlü dönek münafıkların iş başına geçmesiyle iki büyük kötülüğün doğacağı açıklanmakta ve ülkenin geleceğinin o yüzden karanlığa döneceğine işaret edilmektedir: Birincisi, yeryüzünde fitne ve fesat çıkarırlar, huzur ve güveni bozarlar. O kadar ki çoğu makam ve kişisel çıkarları uğruna hısımlarından bile ilgilerini keserler. Yakın tarihimizde birçok ülkede inkarcı zâlimlerin şebekesine düşüp, onların teknesinde yoğrulup şekillenen gençlerin kendi kardeşlerini, ana ve babalarını öldürecek kadar fitne ve fesat fırtınası estirdikleri hafızalardan silinmemiştir.

Allah Sözü Olan Kur'ân'ın İyice Okunup İncelenmesi Gereklidir

أَفَلَا يَتَدَبَّرُونَ الْقُرْآنَ أَمْ عَلَىٰ قُلُوبٍ أَقْفَالُهَا

"Kur'ân'ı iyice tetkik edip üzerinde düşünmüyorlar mı? Yoksa kalpler üzerinde kilitler mi vardır?"

Kur'ân, Cenâb-ı Hakk'ın insanlara en son rahmet ve inayet mesajıdır. Sosyal yapıda ne kadar gelişme ve değişme olursa olsun, ilim ne kadar ilerleyip gerçekleri bulursa bulsun, Kur'ân'ın mutlaka rehberliğine ihtiyaç olacaktır. Zira dinden, imândan kopuk bir medeniyet, ülkelere rahmet havası estirmez, huzur ve güven sağlamaz, kalpleri ve ruhları faziletle dolduramaz. Böyle ortamlarda yetişen kuşaklar dengesizliğe itilmiş olur; yani akıl ve zekâları gelişmiş, fiziksel yapıları güçlendirilmiş olur ama ruhları, vicdanları ve kalpleri bomboş kalır.

O bakımdan insanı kendi kudret eliyle yaratıp emsalsiz sanatıyla onu şekillendiren Cenâb-ı Hak, onun huzur, güven, inanç, ahlâk ve fazilet havası içinde yetişmesinin reçetesini de hazırlamıştır. Kur'ân bütünüyle onu yansıtmakta ve insandan yana en doğru olanı göstermektedir.

Bu bakımdan az-çok bilgi ve kültürü olan ve ön yargıdan kendini uzak tutmasını bilen, insaf ölçüleriyle yaklaşımda bulunabilen herkes Kur'ân'ı

dikkatle okuyup ilâhi muradı anlamaya çalışınca, kendi bilgi ve iyi niyeti seviyesine göre, ondan nasibini alabilir. Meselâ edip bir kişi, Kur'ân'ın fesahat ve belâğatı karşısında küçülüp erir. İyi bir hukukçu, onun cihanşümul mahiyetteki hukuki sistemi karşısında şaşırır. İlmi araştırma meraklısı olan fizikçi veya kimyacı ya da biyolog veya astronom, Kur'ân'ın getirdiği bilimsel ölçüdeki anafikirler ve temel bilgiler karşısında hayranlık dayarak eğilir.

Bütün bu açıklamalar şu gerçeği ortaya koymaktadır: Kur'ân en doğru bilgilerle donatılmış bir kitaptır ve her yönüyle beşer kudretini aşmaktadır. Her âyetiyle ilme, akla ve düşünceye, sonra da sağduyuya seslenmekte, insan hayatının her yanıyla iç içe bulunduğunu ilân etmektedir. O nedenle her zaman okunmaya, incelenmeye ve üzerinde düşünülmeye değer muhteva ve kudrettedir.

Doğru Yol Belli Olunca, Arkalarını Döndürenler

إِنَّ الَّذِينَ ارْتَدُّوا عَلَىٰ أَدْبَارِهِمْ مِنْ بَعْدِ مَا تَبَيَّنَ لَهُمُ الْهُدَى

"Kendilerine doğru yol belli olduktan sonra arkalarını dönüp gidenlere şeytan bunu çok çekici göstermiş ve kendilerine uzun umut ve emel (duygusu) vermiştir."

Cenâb-ı Hak, bu âyetle, hem Kitap Ehli olan Yahudi ve Hristiyanları, hem de İslâm'a girdikten sonra veya öyle göründükten sonra döneklik yapanları kınamakta ve uyarmaktadır. Zira bu üç grup da hakkı bile bile red ve inkâr etmekte; özellikle Yahudi ve Hristiyanlar aşırı taassuba kapılıp kendi kitaplarında geleceği haber verildiği halde son peygamberi ve son kitabı tanımamaktadırlar. Gerekçe olarak da, Hz. Muhammed (aleyhisselam)'ın Harun Peygamber'in soyundan olmadığını ve beklenen Aziz'in papazlar arasından yetişip çıkacağını göstermektedirler. Oysa bu iki grubun da iddiaları delilsiz ve dayanaksızdır. Ne Tevrat'ta böyle bir beyân vardır, ne de İnciller'de buna yer verilmiştir.

Kitap Ehlinin, İslâm Düşmanı Müşriklere Yardım Vaadi

ذَٰلِكَ بِأَنَّهُمْ قَالُوا لِلَّذِينَ كَرِهُوا مَا نَزَّلَ اللَّهُ سَنُطِيعُكُمْ فِي بَعْضِ الْأَمْرِ

"Bu böyledir. Çünkü Allah'ın indirdiğinden hoşlanmayanlara, "Bazı işlerde size itaat edeceğiz" demişlerdi."

Kitap Ehli olan Yahudiler, Hz. Muhammed (aleyhisselam) ve kurmakla

görevli bulunduğu İslâm dini aleyhinde putperest müşriklerle anlaşacak kadar şuurlarını yitirmişlerdi. Medine çevresinde huzur ve güven içinde yaşayan Beni Kurayza ve Beni Nadir Yahudileri Mekkeli müşriklerle gizli görüşme ve anlaşma havasına girmişlerdi. Zira her iki tarafın hedef ve amacı birdi: Hz. Muhammed (aleyhisselam)'ı ortadan kaldırmak ve son dinin meşalesini söndürmek...

Cenâb-ı Hak, mü'minleri bu iki zümre hakkında uyanık bulundurmak üzere ilgili âyeti indirerek onların ne gibi entrikalar çevirdiklerine dikkatleri çekmiş oldu.

Meleklerin Münafıkların Ruhlarını Azap Vererek Alması

فَكَيْفَ اِذَا تَوَفَّتْهُمُ الْمَلٰٓئِكَةُ يَضْرِبُونَ وُجُوهَهُمْ وَاَدْبَارَهُمْ

"Melekler onların yüzlerine ve arkalarına vura vura canlarını alırken halleri nice olur?"

Kitap Ehli ile münafıklar, tuttukları yanlış yoldan dönmeyecek olurlarsa, ölümleri sırasında ayrı bir azaba tabi tutulurlar.

Kur'ân ilgili âyetle bu konu üzerinde dururken onu iki madde halinde özetliyor:

1- Allah'ın gazabına neden olan bâtıla uydular; bile bile Hakk'a sırt çevirdiler.

2- Allah'ı hoşnut edecek gerçek imân ve sâlih amelden hoşlanmadılar. İblis'in süsleyip çekici gösterdiği bâtılın peşine takıldılar. Böylece Allah (celle celaluhu) onların iyi amellerini boşa çıkardı ve neticesiz bıraktı. Çünkü sâlih amel, gerçek imânın ürünü olduğu takdirde muteberdir ve mükâfatlandırılmaya lâyıktır. İşte ölüm anında meleklerin onların yüzlerine ve arkalarına vurması bu yüzdendir.

Ancak "meleklerin vurması" sözü, bizim anlamamızı kolaylaştırır şekilde açıklanmaktadır. Diyebiliriz ki bu vuruş, kirlenip paslanan ruha Cehennem havasını estirmek ve varacakları yeri göstermektir.

Cenâb-ı Hak Koyduğu Kanunları Aynen Uygular

اَمْ حَسِبَ الَّذِينَ فِى قُلُوبِهِمْ مَرَضٌ اَنْ لَنْ يُخْرِجَ اللّٰهُ اَضْغَانَهُمْ

"Kalplerinde hastalık bulunanlar, Allah'ın içlerindeki kinlerini dışarı

çıkarmayacağını mı sanırlar?"

Münafıkların içlerinde gizledikleri kin ve düşmanlığı, Allah (celle celaluhu) dileseydi hemen ortaya çıkarıp Peygamberine ve mü'minlere gösterirdi; ama öyle yapmadı; hazırlanan plân gereği, o hususu olayların seyrine, sebeplerin oluşmasına bıraktı. Nitekim cihâd emri inince münafıkların içlerinde gizli tuttukları renk dışlarına aksetti. Zaten Rasulullah (aleyhisselam) Efendimiz de, o dönekleri söz ve davranışlarından tanırdı. İslâm'a bir zarar gelmesin diye sabrediyordu. Böylece otuzuncu âyetle, Allah'ın çizdiği plânı, koyduğu kanunu aynen uyguladığına işaret edilmekte ve münafıkları teşhirin gecikme nedeni açıklanmaktadır.

"Biz dileseydik onları sana gönderirdik ve sen de onları simalarından tanırdın. Ve andolsun ki sen, onları sözlerinin anlatım tarzından tanırsın. Allah sizin işlediklerinizi bilir."

Samimiyetin Ölçüsünü Belirleme

وَلَنَبْلُوَنَّكُمْ حَتّٰى نَعْلَمَ الْمُجَاهِدِينَ مِنكُمْ وَالصَّابِرِينَ

"Andolsun ki, içinizden mücahidleri ve sabredenleri bilip tanıyıncaya kadar sizi hep deneyeceğiz ve haberlerinizi ortaya çıkarıp açıklayacağız."

Varlıkta en zor anlaşılan ve içyüzü geç keşfedilebilen canlı, insandır. Ondaki zekâ, akıl ve benzeri yetenekler, içinde taşıdığı arzu, emel, hırs ve kıskançlığı bir süre gizli tutabilir ve tanınmasını zorlaştırabilir. Ancak kişinin imanında ve dâvaya bağlılığındaki ciddiyetini, sözünün doğruluğunu, dostluğundaki samimiyetini olaylar ortaya çıkarır. Nitekim Rasulullah (aleyhisselam) Efendimiz devrinde bile İslâm'a girenlerin hepsi samimi değildi.

Onları hemen ayırt etmek çok zordu. Savaşlar, sıkıntılar, galibiyet ve mağlubiyetler, ganimetler ve benzeri olaylar bir dizi halinde birbirini izleyince, gerçek mü'minlerle dönek münafıklar birbirinden seçilip ayrıldı. Bunun gibi, mü'minlerin de sınava tabi tutulup kiminin cihâd aşkı taşıdığı, kiminin hayatı daha çok sevdiği, kiminin sıkıntılara daha çok sabrettiği belirlendi. Savaş ve beraberinde getirdiği sıkıntılar böyle bir denemeye yetti. İnen âyetlerle de bu sıkıntıların ve taşıdığı sınavların sonuçları bir bir açıklanarak uyarılar ve tavsiyeler yer yer kalp ve kafalara işlendi.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, münafıklar üzerinde duruldu. Kur'ân-ı Kerim'in ciddi ve tarafsız olarak okunup incelenmesi tavsiye edildi. Kitap Ehli'nin yanlış ve kışkırtıcı tutumlarına değinilerek, hem mü'minlere bilgi verildi, hem de Yahudilerle Hristiyanlar uyarıldı. Ölümleri anında meleklerin onlara nasıl davranacağı haber verilerek, ölmeden önce hakka dönmeleri öğütlendi. Sonra da birbirini izleyen olayların birer sınav anlamında cereyan ettiğine atıf yapılarak mü'minler ciddiyete, münafıklar samimiyete davet edildi.

Aşağıdaki âyetlerle hak, apaçık belli olduktan sonra inkâr ve azgınlıkta ısrar edenlerin Allah'a hiçbir şekilde zarar veremeyecekleri ve bununla beraber amellerinin boşa çıkarılacağı konu ediliyor. Mü'minler ise mutlak itaate çağrılıyor. Dünya hayatının önemsizliği üzerinde durularak, en yüce amaca yönelmenin lüzumu belirtiliyor. Sonra da Allah için cömert davranmanın yararına değinilerek en doğru ve en sağlam yol gösteriliyor.

إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا وَصَدُّوا عَنْ سَبِيلِ اللهِ وَشَاقُّوا الرَّسُولَ مِنْ بَعْدِ مَا
تَبَيَّنَ لَهُمُ الْهُدٰى لَنْ يَضُرُّوا اللهَ شَيْئًا وَسَيُحْبِطُ أَعْمَالَهُمْ ﴿٣٢﴾ يَا أَيُّهَا
الَّذِينَ آمَنُوا أَطِيعُوا اللهَ وَأَطِيعُوا الرَّسُولَ وَلَا تُبْطِلُوا أَعْمَالَكُمْ ﴿٣٣﴾ إِنَّ
الَّذِينَ كَفَرُوا وَصَدُّوا عَنْ سَبِيلِ اللهِ ثُمَّ مَاتُوا وَهُمْ كُفَّارٌ فَلَنْ يَغْفِرَ اللهُ
لَهُمْ ﴿٣٤﴾ فَلَا تَهِنُوا وَتَدْعُوا إِلَى السَّلْمِ وَأَنْتُمُ الْأَعْلَوْنَ وَاللهُ مَعَكُمْ وَلَنْ
يَتِرَكُمْ أَعْمَالَكُمْ ﴿٣٥﴾ إِنَّمَا الْحَيٰوةُ الدُّنْيَا لَعِبٌ وَلَهْوٌ وَإِنْ تُؤْمِنُوا وَتَتَّقُوا
يُؤْتِكُمْ أُجُورَكُمْ وَلَا يَسْئَلْكُمْ أَمْوَالَكُمْ ﴿٣٦﴾ إِنْ يَسْئَلْكُمُوهَا فَيُحْفِكُمْ
تَبْخَلُوا وَيُخْرِجْ أَضْغَانَكُمْ ﴿٣٧﴾ هَا أَنْتُمْ هٰؤُلَاءِ تُدْعَوْنَ لِتُنْفِقُوا فِي سَبِيلِ
اللهِ فَمِنْكُمْ مَنْ يَبْخَلُ وَمَنْ يَبْخَلْ فَإِنَّمَا يَبْخَلُ عَنْ نَفْسِهِ وَاللهُ الْغَنِيُّ وَأَنْتُمُ
الْفُقَرَاءُ وَإِنْ تَتَوَلَّوْا يَسْتَبْدِلْ قَوْمًا غَيْرَكُمْ ثُمَّ لَا يَكُونُوا أَمْثَالَكُمْ ﴿٣٨﴾

32- Şüphesiz ki, o inkâra sapanlar ve (insanları) Allah yolundan alıkoyanlar; kendilerine doğru yol belli olduktan sonra da Peygambere muhalefet edip karşı gelenler elbette Allah'a hiçbir şekilde zarar veremezler; Allah ise, onların amellerini boşa çıkaracaktır.

33- Ey imân edenler! Allah'a itaat edin, Peygambere itaat edin; işlediğiniz amelleri boşa çıkarmayın (buna sebep olacak söz ve davranışta bulunmayın).

34- Şüphesiz onlar ki, inkâra saptılar ve Allah yolundan alıkoydular, sonra da kâfir oldukları halde (tevbe edip dönüş yapmadan) öldüler, Allah elbette onları bağışlamayacaktır.

35- O halde gevşemeyin. Sizler üstün iken barışa davet etmeyin. Allah sizinle beraberdir; iş ve gayretinizi kuvvetten düşürüp eksiltmez.

36- Dünya hayatı bir oyun ve eğlenceden başkası değildir. Eğer dosdoğru inanır ve saygı ile sakınırsanız, O sizin için ecirlerinizi (iyi amelinizin karşılığını) verir ve sizden mallarınızı istemez.

37- Eğer sizden mallarınızı isteyip sizi (bu hususta) sıkıştıracak olsa, cimrilik edersiniz, O da (cimrilikten doğan) içinizdeki kin ve nefreti dışarı çıkarırdı.

38- İşte sizler, Allah yolunda (farz olanı) harcamanız için davet edilenlerdensiniz! İçinizden bir kısmı cimrilik gösteriyor. Ama kim cimrilik ederse, ancak kendine cimrilik etmiş olur. Allah, Gani (hiçbir şeye muhtaç değil, her şey O'na muhtaç)dır, sizler ise fakirlersiniz (devamlı ihtiyaç içindesiniz). Eğer yüz çevirirseniz, (bilin ki) sizin yerinize başkalarını getirir de onlar size (hiç de) benzemezler.

İNİŞ SEBEBİ

Ebu Âliye diyor ki: "Ashab-ı Kiram nasıl şirk ile birlikte hiçbir amelin fayda vermeyeceğini biliyorlardıysa, öylece imânla beraber hiçbir günahın zarar vermeyeceğini sanıyorlardı. O sebeple yukarıdaki âyetler indi. Bunun üzerine Ashab-ı Kiram büyük günahlardan fazlasıyla korkmaya başladılar."

İlim adamları da bu âyetlere ve Zilzâl suresine dayanarak, günah sebebiyle iyi ve yararlı amellerin boşa çıkmayacağını istidlal etmişlerdir.

Nitekim İbn Ömer (radıyallahu anh) diyor ki:

"Amellerinizi boşa çıkarmayın" mealindeki âyet inince, bizler, onları boşa çıkaran şeylerin büyük günahlar ve ahlâk dışı davranışlar olduğunu sanıyorduk. Sonra Nisa suresi 48. âyet inince bu görüşten vazgeçtik. Çünkü Cenâb-ı Hak o âyetle şöyle buyurmaktadır:

"Şüphesiz ki Allah, kendisine ortak koşulmasını bağışlamaz, bundan başkasını dilediği kimseler için bağışlar."[1]

İLGİLİ HADİS

Ashab-ı Kiram, otuz sekizinci âyetin asıl delâlet ettiği mânayı öğrenmek istediler ve Hz, Peygamber (aleyhisselam)'a gelip şöyle dediler:

-Ya Rasulallah! Cenâb-ı Hak:

"Eğer yüz çevirirseniz (bilin ki) sizin yerinize başkalarını getirir de onlar size (hiç de) benzemezler", buyurmaktadır. Bizim yerimize getireceği insanlar kimler olabilir?

Bu sırada Selmân el-Fârisi (radıyallahu anh) da Rasulullah (aleyhisselam)'ın yanında oturuyordu. Rasulullah (aleyhisselam) elini onun dizine dokundurarak: 17

"İşte bu ve arkadaşlarıdır. Canımı kudret elinde tutan Allah'a yemin ederim ki, eğer imân, Ülker yıldızına asılı olsa bile, Fâris (kavmin) den bazı adamlar ona erişecektir."[2]

Allah'a ve Peygambere İtaat Her Bakımdan Teslimiyet İster

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا أَطِيعُوا اللَّهَ وَأَطِيعُوا الرَّسُولَ وَلَا تُبْطِلُوا أَعْمَالَكُمْ

"Ey imân edenler! Allah'a itaat edin, Peygambere itaat edin; işlediğiniz amelleri boşa çıkarmayın."

"İtaat" terim olarak, inanıp baş eğmek, teslimiyet gösterip verilen emri aynen yerine getirmek anlamına gelir. Ancak verilen emri yerine getirmekte birtakım kusur ve ihmaller olabilir ki, temelinde inkâr ve nifak yoksa sâlih amelleri boşa çıkarmaya neden olmaz. Çünkü insan kusur edebilir, hatâ yapabilir.

---

1 Lübabu't-te'vil: 142/4

2 Buhari/Tefsir: 62 - Müslim/Fezâil-i Sahabe: 231 - Tirmizi/Tefsir: 3/47, 62, Menakıb: 20 - Ahmed: 2/417

Küfür Üzere Ölenler

إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا وَصَدُّوا عَنْ سَبِيلِ اللهِ ثُمَّ مَاتُوا وَهُمْ كُفَّارٌ

"Şüphesiz onlar ki, inkâra saptılar ve Allah yolundan alıkoydular, sonra da kâfir oldukları halde öldüler, Allah elbette onları bağışlamayacaktır."

Küfür, mutlak anlamda ilâhi rahmete ve mağfirete engel bir haldir. Çünkü inkarcı her haliyle ilâhi rahmete ve mağfirete değer vermemekte, hattâ Allah (celle celaluhu)'ya inanmamakta ve her türlü kutsal değeri reddetmektedir. O halde inkarcı kâfire, inanmadığı, kabule yanaşmadığı şeyi lâyık görmenin ve bu hususta Allah adına cömertlik edip vermenin makul anlamı yoktur. Kitap ve Sünnet bize bu konuda hiçbir yetki tanımamıştır. Zira Cenâb-ı Hakk'ın gerek mü'minler, gerekse kâfirler hakkında koyduğu hükümler değişmez. Ölmeden, ümitsizlik kertesine gelmeden dönüş yapıp imân edenler, analarından yeni doğmuş gibi günahlarından arınırlar. Bu da Allah'ın koyduğu hükümlerden biridir. Küfür üzere ölenlerin ise bağışlanması söz konusu değildir. Ezelde hazırlanan ilâhi statü bunu kesin çizgileriyle ortaya koymuştur. Yukarıdaki âyetle bu husus açıklanmakta ve mü'minler aydınlatılırken, inkarcılar uyarılmaktadır.

Savaşta, Müslümanlar Üstünlük Sağlayınca, Artık Düşmanı Sulha Çağırmazlar

فَلَا تَهِنُوا وَتَدْعُوا إِلَى السَّلْمِ ۖ وَأَنْتُمُ الْأَعْلَوْنَ ۚ

"O halde gevşemeyin. Sizler üstün iken barışa davet etmeyin. Allah sizinle beraberdir; iş ve gayretinizi kuvvetten düşürüp eksiltmez."

İslâm dini savaşı, kan dökmeyi son çare olarak düşünür. Düşman sinsi plânlar hazırlayıp Müslümanları imhaya sözlü veya fiili adım atmadıkça veya onun bu plânı kesin bilinmedikçe savaşa kapı açmaz. Savaş başlayınca da mü'minler artık Allah'a güvenip dayanarak küfrün kökünü kesmeye azmederler. Bu durumda geri dönüş -bazı istisnai haller dışında- caiz değildir.

Müslümanların üstün durumda olması iki şekilde yorumlanabilir:

a) Müslümanlar bulundukları yerde, gelecek düşmanı savacak veya kahredecek bir güce sahip bulunuyor ve bu durumda düşman da Müslümanlara saldırmayı plânlayıp kararlı görünüyorsa, o takdirde İslâm ordusu harekete geçer ve karşı tarafı sulha davet etmez. Çünkü düşmanın

niyeti kesin belli olmuştur. O bakımdan yılanı deliğinde öldürmek gerekir.

b) Savaş başlamış durumdadır ve Müslümanlar da az-çok üstünlük sağlama düzeyinde veya çizgisinde bulunuyorlarsa, bu durumda düşmanı barışa çağırmanın gereği yoktur. Çünkü düşman, fırsat buldukça düşmanlığını sürdürecektir.

Ancak bu iki durumda da İslâm ordusu, düşmana oranla sayı ve teçhizat bakımından çok az ve yetersizse, ordu kumandanı veya devlet reisi sulhta maslahat ve yarar görüyorsa, o takdirde bir zaaf alâmeti göstermeksizin ortam ve şartları iyi değerlendirip düşmana dolaylı şekilde sulh teklif edebilir yani sulhtan yana olduğunu açıklayabilir veya düşmanın böyle bir teklifine olumlu cevap verebilir.

Müslümanlar kendi ülkelerinde bulunur, ancak düşmanları savaş için ciddi hazırlığa başlarlarsa, Müslümanlar da savaşacak durumda iseler, o takdirde gevşeklik gösterip barışa davet etmeleri doğru olmaz. Çünkü her geçen gün aleyhlerine gelişir ve mü'minler de savaşma azmini ve gayretini kaybedebilirler. Nitekim yukarıda mealini verdiğimiz âyetin indiği zaman, Müslümanlar fiili bir savaş içinde bulunmuyorlardı. Düşmanları ise, sinsice plânlar hazırlıyor ve İslâm'ı bir daha dirilmemesiye yeryüzünden silmeyi düşünüyorlardı. İslâm ordusu, bir avuç Ensar ve Muhacir'den oluşuyordu. Ancak imân ve cesaretleri engel kabul etmez bir derecede idi. O bakımdan düşmanı yıldırmak, saldırısına imkân vermemek gerekiyordu. Bu nedenle, Hz. Peygamber (aleyhisselam) ne Mekkeli müşrikleri, ne de Medine çevresindeki Yahudi ve inkarcıları sulha davet etmeyi düşünmedi. Ancak Yahudilerle birtakım anlaşmalar yapmakla yetindi.

İnsan Yüce Amaçlar İçin Yaratılmıştır

إِنَّمَا الْحَيٰوةُ الدُّنْيَا لَعِبٌ وَلَهْوٌ

"Dünya hayatı bir oyun ve eğlenceden başkası değildir."

Kâinat bütün nimetleriyle birlikte insanoğlunun hizmetine verilmiştir. Bakara suresi 29. âyetin tefsirinde de kısmen açıkladığımız gibi, her şeyin insan için, insanın da Allah'a ibâdet ve kulluk için yaratıldığı hikmeti ortaya çıkıyor.

İnsan hikmetin bu parlak çizgisinde Yüce Yaratan'ını bilip tanıma, anlayıp idrâk etme amacına yönelik olarak ilâhi tekliflerle hem mükellef

tutulmuş, hem de sorumluluklar yüklenmiştir. Dünya hayatı bu amaca erişmek için bir vasıtadır. Onu amaç yerine geçirip asıl amacı unutmak büyük gaflet ve devamı ise dalâlettir. O halde dünya hayatı yüce amaçtan yana bir araç olarak kullanıldığı ve değerlendirildiği ölçüde anlamını koruyabilir. Zira gerçek imân ve takva bütün saadetlerin temeli ve iyiliklerin başı sayılır. Bunun için Cenâb-ı Hak bizim şeklimize, fiziksel yapımıza, mal ve servetimize değil, kalbimize ve amellerimize bakmakta ve ona göre bize yer ayırmaktadır.

Cenâb-ı Hak Malımızın Tamamını İstemiyor

وَلَا يَسْـَٔلْكُمْ اَمْوَالَكُمْ "Ve sizden mallarınızı istemez."

"Mal canın yongasıdır" atasözü bir bakıma geçerlidir. Servet ve makama karşı insanın doğuştan ilgi ve tutkusu vardır. Şüphesiz bu da hayata canlılık kazandırmak, rakabet duygusunu geliştirmek içindir. Meşru sınırlar içinde tutulduğu sürece faydalı kabul edilir.

Onun için İslâm dini, önce kalbi, sonra bedeni ibâdeti emretmekte, arkasından da mali ibâdeti buna ekleyip bütünleştirmektedir. Fakat hiçbir zaman malımızın tamamını hayırlı yollarda tasadduk etmemizi emretmemiştir. Çünkü böyle bir emir, hilkat kanununun hikmetine ters düşer, nefsin varlığını bir bakıma inkâr olur. Ölmek üzere bulunan bir kişinin bile malının ancak üçte birini hayra sarfedilmek üzere vasiyyet edilebileceğini hükme bağlamış, daha fazlasına cevaz vermemiştir. Ancak vârisler rıza gösterdikleri takdirde üçte biri aşan vasiyet yerine getirilebilir.

Nitekim bu inceliklere değinilerek 37. âyette şöyle buyurulmaktadır: "Eğer sizden mallarınızı isteyip sizi (bu hususta) sıkıştıracak olsa, cimrilik edersiniz. O da (cimrilikten doğan) içinizdeki kin ve nefreti dışarı çıkarırdı."

Allah Yolunda Harcamaya Davet

هَآ اَنْتُمْ هٰٓؤُلَآءِ تُدْعَوْنَ لِتُنْفِقُوا فِى سَبِيلِ اللّٰهِ ۚ

"İşte sizler, Allah yolunda (farz olanı) harcamanız için davet edilenlerdensiniz!"

İslâm'ın ve insanlığın selâmeti uğruna savaşlar sürerken mü'minlerin, orduya mali yardımda da bulunması istenmektedir. Şüphesiz Allah'ın bu çağrısı, Müslüman ülkenin ve milletinin huzur ve güveniyle, istiklâl ve

hürriyetiyle ilgilidir. Buna rağmen hemen her çağda Müslümanlardan bir kısmı cimrilik göstererek bu davete olumlu cevap vermemişlerdir. Zira cimrilik, mala karşı hırs ve iştiyak insanın mayasında mevcuttur. Din onu kanalize edip bir mü'minin yalnız kendisi için yaşamadığını ve yalnız kendisi için çalışmadığını öğretir.

Farz olan yardıma gelince: Zekât başta olmak üzere, adak, keffaret ve benzeri vecibeleri içine alır. Bunları da çok görüp mali ibâdetten kaçan kimsenin, İslâm'dan adım adım uzaklaşacağı ve din kardeşlerine kötülük ettiğinden dolayı Allah yanında günahkâr durumuna düşeceği kesinlik kazanır. Nitekim Rasulullah'ın vefatını müteakip 11 kadar Arap kabilesinin zekât vermekten kaçındıkları olayı ortaya çıkınca, Ebu Bekir Sıddik, (radıyallahu anh) onları tenkil edip yola getirmek üzere Halid b. Velid (radıyallahu anh) kumandasında bir ordu hazırlayıp sevketmiş ve böylece İslâm'ın omurgasını oluşturan bir farzın terkine imkân vermemiştir.

Müslüman ülkesinde yaşayan mü'minlerin çoğu bu farzdan kaçtıkları, İslâm ordusuna mali yardımda bulunmadıkları ve bu cimriliklerini sürdükdükleri takdirde, ilâhi sünnet harekete geçer de, Allah'a ve Peygambere itaat eden başkalarını getirtip onların yerine oturtur. İslâm tarihinde bunun birtakım örnekleri vardır. Selahattin Eyyubi'nin başa geçip dağılan, bölük-pörçük olan Müslümanları toplamak suretiyle merkezi otorite sağlaması, Mısıri Fatimiler'den kurtarıp temizlemesi bunun canlı misallerinden biridir.

Bu surenin de tefsirini bize müyesser kılan Cenâb-ı Hakk'a hamd-u senâlar; sünnetiyle bize ışık tutup yol gösteren, eğitip yönlendiren Rasulullah (aleyhisselam) Efendimiz'e ve O'nun âline ve ashabına selât-ü selâmlar olsun.

48. SÛRE

FETİH SURESİ

Ayet Sayısı	Kelime Sayısı	Harf Sayısı
29	560	2438

FETİH SURESİ

Birinci âyetinde açık bir "fetih"ten söz edildiğinden, bu kelime aynı zamanda sureye isim olarak konmuştur.

Surenin tamamı hicri altıncı yılda Hudeybiye dönüşü Medine'ye yakın bir yerde inmiştir.

Nitekim İbn İshak'ın Zührî'den, onun da Urve'den, onun da Misver b. Mahreme ile Mervan b. Hakem'den yaptığı rivayette, son iki râvi şöyle demişlerdir: "Fetih suresi Hudeybiye anlaşmasıyla ilgili olarak Mekke ile Medine arasında inmiştir."[1]

SURENİN KAPSADIĞI BAŞLICA KONULAR

1- Peygamber (aleyhisselam) Efendimiz açık bir fetihle ve böylece son dinin üstünlük sağlayacağı, inkarcı sapıkların hezimete uğratılacağı ile müjdeleniyor.

2- Mü'minlere zafer vadedilirken, kâfirlere ve münafıklara azap hazırlandığı haber veriliyor ve her geçen gün mü'minlerin imân ve irfanlarının artacağına işarette bulunuluyor.

3- Bedevilerden Eslem, Cüheyne, Müzeyne ve Gıfar kabilelerinin mazeretlileri sürüp, umre maksadıyla Mekke'ye hareket eden Hz. Peygamber (aleyhisselam) ile birlikte çıkmayışları yeriliyor.

4- Hudeybiye'de ağaç altında Hz. Muhammed (aleyhisselam)'e bey'at eden mü'minlerden Cenâb-ı Hakk'ın razı olduğu belirtiliyor.

5- Rasulullah (aleyhisselam) Efendimiz'in, mü'minlerle birlikte başları tıraş edilmiş halde güven içinde Mekke'ye girdiklerine dair gördüğü rüyanın gerçekleşeceği bildiriliyor.

6- Peygamber (aleyhisselam) ile mü'minlerin birbirlerine karşı merhametli, kâfirlere karşı şiddetli oldukları konu edilerek mü'minler övülüyor.

---

1 Tefsir-i Kurtubi: 16/259

7- İyi-yararlı amellerde bulunan mü'minlere Allah'ın mağfireti ve büyük mükâfatı vadediliyor.

İNİŞ SEBEBİ

Hicretin altıncı yılında Rasulullah (aleyhisselam) Efendimiz umre yapmak üzere Mekke'ye gitmeyi kararlaştırdı. İslâmiyet'i din olarak seçen çevre kabilelere haber salındı ve yaklaşık 1400 kişilik iman ve irfan kafilesiyle yola çıkıldı. Ne var ki, İslâm düşmanı müşrikler, Hz. Peygamber (aleyhisselam)'ın Mekke'ye girmesine imkân vermediler. O yüzden hayli tartışma ve görüşmeler oldu. Savaş niyetiyle çıkmayan Rasulullah (aleyhisselam) Efendimiz, bütün tahriklere rağmen nahoş bir olayın çıkmamasına çok özen gösterdi. Ashab-ı Kirâm'ın gerginleşen sinirlerini devamlı yatıştırmaya çalıştı. Sonra Hudeybiye mevkiinde Mekkeli müşriklerle, birtakım ağır şartlar ileri sürmelerine rağmen anlaşmaya varıldı ve Rasulullah (aleyhisselam) Efendimiz mü'minlerle birlikte Medine'ye geri döndüler.

İbn Mes'ud (radıyallahu anh) diyor ki:

Hudeybiye'den Medine'ye hareket ettikten sonra Rasulullah'ın yanında bulunuyordum. Yolumuza devam ederken vahiy indiğini Rasulullah (aleyhisselam)'ın o andaki değişen durumundan anladım. Vahiy hali geçince Rasulullah (aleyhisselam)'ın yüzünde sevinç pırıltısı görülüyordu. Böylece O, bize "İnnâ Fetahnâ" suresinin indiğini bildirdi.[1]

Diğer bir rivayette ise, şöyle belirtilmektedir:

Rasulullah (aleyhisselam) Efendimiz'in yaptığı seferlerinden birinde idi, yanında Ömer b. Hattâb (radıyallahu anh) da bulunuyordu. Gece yol yürüdüğümüz bir sırada Ömer (radıyallahu anh), Hz. Peygamber (aleyhisselam)'a bir şey sordu. Peygamber (aleyhisselam) cevap vermedi. Ömer (radıyallahu anh) aynı şeyi ikinci ve üçüncü defa sorduysa da Cenâb-ı Peygamber (aleyhisselam) yine susup cevap vermeyince, Ömer (radıyallahu anh) kendi kendine: "Anan seni yitirsin ya Ömer! Üç defa tekrar tekrar sordun ama Peygamber (aleyhisselam) cevap vermedi" diyerek mırıldandı. Sonra da olayı şöyle anlattı: "Bunun üzerine devemi sürüp insanların önüne geçtim. Hakkımda bir âyet inmesinden endişe ediyordum. Nitekim çok geçmeden Rasulullah (aleyhisselam) beni çağırdı. Ben, herhalde hakkımda bir şeyler indi, diyerek büsbütün korktum. Pey-

1 Müsned-i Ahmed- Ebu Dâvud- Nesâi

gamber (aleyhisselam)'a vardığımda selâm verdim. O, bana tatlı bir sesle:

"Ya Ömer! Bu gece bana bir sure indi ki, o, bana, üzerine güneş doğan her şeyden sevimlidir" buyurdu ve "İnnâ Fetahnâ" suresini okudu."[1]

Böylece hem Hudeybiye Anlaşması'nın gerçekte bir fetih olduğu, hem de ileride bu fethe birçok fetihlerin ekleneceği kesinlik arz etti.

Nitekim Hz. Enes (radıyallahu anh), "Bu fetihten maksat, Hudeybiye'dir" derken, Câbir (radıyallahu anh) de şöyle demiştir: "Biz gerçekten Mekke fethini, Hudeybiye gününden itibaren düşünüp hesapladık", yani Hudeybiye olayı, Mekke'nin fethine açılan bir kapı kabul edildi. İmam Ferra da şöyle demiştir: "Sizler Kur'ân'da belirtilen "fetih"ten, Mekke'nin fethini kasdediyorsunuz; oysa Mekke'nin fethi zaten bir fetihtir; ama biz Hudeybiye günündeki "Bey'âtü'r -Rıdvân"ı fetih saymaktayız."[2]

1 Buhari/Tefsir: 1/48

2 Tefsir-i Kurtubi: 16/260

٤٨ سُورَةُ الْفَتْحِ

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ

إِنَّا فَتَحْنَا لَكَ فَتْحًا مُبِينًا ﴿١﴾ لِيَغْفِرَ لَكَ اللَّهُ مَا تَقَدَّمَ مِنْ ذَنْبِكَ وَمَا تَأَخَّرَ وَيُتِمَّ نِعْمَتَهُ عَلَيْكَ وَيَهْدِيَكَ صِرَاطًا مُسْتَقِيمًا ﴿٢﴾ وَيَنْصُرَكَ اللَّهُ نَصْرًا عَزِيزًا ﴿٣﴾

1- Şüphesiz ki biz, senin için açık bir fetih (zafer ve başarı yolunu) açtık.

2- (Bu da) Allah'ın, senin geçmiş ve gelecek kusurlarını bağışlaması, sana olan nimetini tamamlaması, seni dosdoğru yola iletmesi;

3- Ve Allah'ın sana çok şerefli, çok parlak bir yardımda bulunması içindir.

İLGİLİ HADİS VE RİVAYETLER

Mecma' b. Harise el-Ensari (radıyallahu anh) anlatıyor:

- Hudeybiye dönüşü "Küraulğamim" mevkiine gelindiğinde Ashab-ı Kiramdan bir kısmının Rasulullah (aleyhisselam)ın etrafında toplandığı görüldü. Bu sırada Rasulullah (aleyhisselam) "İnnâ Fetahnâ Suresi"ni okudu. Derken bir adam: "Ya Rasulullah! Bu bir fetih midir?" diyerek Hudeybiye anlaşmasının bir fetih olup olmadığını sordu, Hz. Peygamber (aleyhisselam) ona:

"Evet, Muhammed'in canını kudret elinde bulunduran Allah'a andolsun ki bu, bir fetihtir" diye cevap verdi.[1]

Hz. Berâ' (radıyallahu anh) diyor ki:

"Sizler âyette geçen fethi, Mekke'nin fethi sayıyorsunuz. Mekke'nin fethi zaten bir fetihtir; ama biz Hudeybiye günündeki Bey'âtü'r-Ridvân'ı fetih sayıyoruz ki, o gün Rasulullah (aleyhisselam) Efendimiz ile birlikte Hu-

1 Ebu Dâvud/Cihâd: 143 - Ahmed: 3/420, 486

deybiye Kuyusu'nun başında 1400 kişi olarak bulunuyorduk."[1]

Rasulullah (aleyhisselam) **Efendimiz'e Beş Büyük Lutuf**

إِنَّا فَتَحْنَا لَكَ فَتْحًا مُبِينًا

"Şüphesiz ki biz, senin için açık bir fâtih (zafer ve başarı yolunu) açtık."

Hicretin altıncı yılında hem mü'minlerin İslâm dâvasına bağlılığını göstermek, hem İslâm'a sızan münafıkları az-çok ayıklamak, hem de Mekkeliler'in, vurucu bir kuvvet oluşturan İslâmiyet'e karşı tavırlarını anlamak; aynı zamanda imkân verildiği takdirde umre ibâdetini yerine getirmek suretiyle ruhları daha da zindeleştirmek amacıyla Rasulullah (aleyhisselam) Efendimiz, Medine ve çevresindeki Müslüman kabileleri davet ederek umre niyetiyle Mekke'ye doğru hareket ettiler. Yanlarına silahlarını almadılar, sadece kurbanlık hayvanları beraberlerinde götürerek, sırf ibâdet maksadıyla Mekke'ye girmek istediklerine müşrikleri inandırmayı düşündüler. Buna rağmen Mekkeli müşrikler, mü'minlerin Mekke'ye girmesine müsaade etmediler. Konuyu gelecekte doğuracağı olumlu-olumsuz yanlarıyla ve neticeleriyle değerlendiren Rasulullah (aleyhisselam) Efendimiz, bir anlaşmayla bunu belgelendirmeyi arzu ediyordu. Nitekim olayların gelişmesi, O'nun bu arzusu doğrultusunda gerçekleşme yoluna girdi. Ashab-ı Kirâm'dan bir kısmı, olayı zahiri ve o günkü ortam ve şartlar çerçevesinde değerlendirerek, anlaşmada yer alan maddelerden önemli bir bölümünü İslâm aleyhine görüyor ve ister-istemez tepki gösteriyordu. Oysa bu, açık bir zafer ve Mekke'nin fethine açılan geniş bir kapı idi.

Kur'ân-ı Kerim, ilgili üç âyetle bu olayda beş büyük inayet ve lutfun yer aldığını şöyle açıklamaktadır:

1- Şüphesiz ki biz, sana açık bir fetih (zafer ve başarı yolunu) açtık.

İslâm, devlet olma hüviyetiyle yakında birçok fetihler yapacak ve sıkıntılı günler gerilerde kalacaktır.

2- Allah (celle celaluhu), Peygamberinin geçmiş ve gelecek kusurlarını bağışlayacağını haber veriyor. Bu kusurlar, Mekke'de geçen çok sıkıntılı ve zorlu günlerde Hz. Peygamber (aleyhisselam)'ın zaman zaman göğsünün daralması, oradaki önemli sayılan kişilerin İslâm'a girmeyip küfür ve azgın-

1 Lübabu't-te'vil: 144/4

lıkta ısrar etmesinden dolayı Rasulullah (aleyhisselam)'ın üzülmesi ve buna benzer bir takım duygusal hal ve tavırlar olabilir.

Hudeybiye Anlaşması'nın sağladığı açık zafer kapısı bütün bu sıkıntı ve üzüntüleri giderecek kadar anlamlı ve hikmetliydi.

3- Böylece, nübüvvetin son halkasıyla en büyük inkılâbın gerçekleşeceği ve İslâm'ın cihan dini olma hüviyetiyle zaferden zafere, başarıdan başarıya koşmak suretiyle Allah'ın geniş rahmet ve inayetine mazhar olacağı müjdeleniyor.

4- Bütün bu zafer, başarı ve inkılâbın en doğru yolda, İslâmi esaslar doğrultusunda tahakkuk edeceği haberi veriliyor. Böylece hiçbir başarının Hz. Peygamber (aleyhisselam)'ı ve O'na dosdoğru inananları şımartmayacağına, sadelik içinde geçen hayatlarını değiştirmeyeceğine işaret ediliyor. Zira Rasulullah (aleyhisselam) çok yüce amaçlar için yaratılmıştır. O bakımdan risâlet göreviyle ilk gün nasıl mütevazı ve sade bir hayat içinde işe başladıysa, aynı ölçü ve hava içinde onu noktaladı.

5- Bu sebeple Rasulullah (aleyhisselam) Efendimiz, Hudeybiye Anlaşması'yla çok şerefli, çok parlak yardıma eriştirilmiştir. Artık ülkelerin fethedilmesi bunu izleyecek ve kıtalar üzerine yayılıncaya kadar sürüp gidecektir.

İşte olayları sebep ve sonuçlarıyla değerlendirmek; günün şartlarına göre bir plân ve hareket noktası çizip belirlemek; olaylara duygusal değil, akıl, idrâk ve imânla bakmak, şüphesiz ki zaferin ilk adımı ve parlak habercisi sayılır.

Kısacası, Fetih suresinin ilk üç âyetiyle, İslâm'ın geleceğinin çok parlak zaferlerle dolu olacağı müjdelenmekte ve mü'minlerin buna lâyık olma düzeyinde sabırla hizmetlerini sürdürmeleri dolaylı şekilde istenmektedir.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, Hudeybiye Anlaşması'nın açık bir fetih olduğu ve birçok fetihlerin nüvesini teşkil ettiği müjdelendi.

Aşağıdaki âyetlerle, ortaya çıkacak olayların mü'minlerin imân ve irfanını artıracağı ve her şeyin dizgininin Cenâb-ı Hakk'ın kudret elinde bulunduğu belirtiliyor. Sonra da kendilerini bu çizgiye getirmeyen münafıklar üzerinde durularak uyarıcı ve yönlendirici tehditlere değiniliyor.

هُوَ الَّذِى اَنزَلَ السَّكِينَةَ فِى قُلُوبِ الْمُؤْمِنِينَ لِيَزْدَادُوٓا اِيمَانًا مَّعَ
اِيمَانِهِمْ ۗ وَلِلّٰهِ جُنُودُ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ ۚ وَكَانَ اللّٰهُ عَلِيمًا حَكِيمًا ۙ ﴿٤﴾
لِيُدْخِلَ الْمُؤْمِنِينَ وَالْمُؤْمِنَاتِ جَنَّاتٍ تَجْرِى مِنْ تَحْتِهَا الْاَنْهَارُ
خَالِدِينَ فِيهَا وَيُكَفِّرَ عَنْهُمْ سَيِّـَٔاتِهِمْ ۚ وَكَانَ ذٰلِكَ عِنْدَ اللّٰهِ فَوْزًا عَظِيمًا ۙ
﴿٥﴾ وَيُعَذِّبَ الْمُنَافِقِينَ وَالْمُنَافِقَاتِ وَالْمُشْرِكِينَ وَالْمُشْرِكَاتِ
الظَّآنِّينَ بِاللّٰهِ ظَنَّ السَّوْءِ ۚ عَلَيْهِمْ دَآئِرَةُ السَّوْءِ ۚ وَغَضِبَ اللّٰهُ عَلَيْهِمْ
وَلَعَنَهُمْ وَاَعَدَّ لَهُمْ جَهَنَّمَ ۖ وَسَآءَتْ مَصِيرًا ﴿٦﴾ وَلِلّٰهِ جُنُودُ السَّمٰوَاتِ
وَالْاَرْضِ ۚ وَكَانَ اللّٰهُ عَزِيزًا حَكِيمًا ﴿٧﴾

4- İmânlarıyla birlikte kat kat imân artırsınlar diye Allah, mü'minlerin kalplerine güven ve sükunet indirdi. Göklerin ve yerin orduları Allah'ındır. Allah hep bilendir ve hikmet sahibidir.

5- (Bu da) Allah'ın, mü'min erkeklerle, mü'min kadınları, altlarından ırmaklar akan içinde devamlı kalacakları Cennete sokması, günah ve kusurlarını örtüp bağışlaması içindir. Bu, Allah yanında büyük bir kurtuluş ve başarıdır.

6- Hem de Allah hakkında kötü zanda bulunan ikiyüzlü dönek erkekleri ve kadınları; Allah'a ortak koşan erkek ve kadınları azaba uğratması içindir. Çevirdikleri o kötü zan başlarına dönsün! Allah onlara gazap etmiş, onları lânetlemiştir. Ayrıca onlara Cehennemi hazırlamıştır. Orası ne kötü varış yeridir.

7- Göklerin ve yerin orduları Allah'ındır. Allah çok güçlüdür, çok üstündür ve yegâne hikmet sahibidir.

Parlak Zaferin İlk Müjdesi

هُوَ الَّذِى اَنزَلَ السَّكِينَةَ فِى قُلُوبِ الْمُؤْمِنِينَ لِيَزْدَادُوٓا اِيمَانًا مَّعَ اِيمَانِهِمْ

"İmânlarıyla birlikte kat kat imân artırsınlar diye Allah, mü'minlerin

kalplerine güven ve sükunet indirdi."

Hudeybiye olayı, bütünüyle hisleri tahrik eder mahiyetteydi. Müşriklerin kin ve nefretleri her cümlede kendini açığa vuruyor ve neredeyse bir çatışma kaçınılmaz oluyordu. Rasulullah (aleyhisselam) Efendimiz'in yüksek şahsiyeti, olayların neticesine nüfuz eden basireti her vesileyle yatıştırıcı rol oynuyor, kimsenin bir çılgınlıkta bulunmasına fırsat vermiyordu.

Zira Cenâb-ı Hak, İslâm'a geniş bir zafer yolunu açacak ve bu istikamette sebepleri oluşturacaktı. Hudeybiye o sebeplerin önemli bir kısmını kendinde taşıyordu. O bakımdan bütün tahriklere rağmen Allah mü'minlerin kalplerine yatışkanlık, vakar ve sükunet havasını estirdi; temkinli hareket etmelerini sağladı. Şüphesiz bu gelişmeler, büyük zaferin müjdecisi ve habercisi idi. Bundan sonradır ki, Mekke'nin fethi kolaylaşmış, Arap Yarımadası son dinin izzet ve şeref sancağı altında toplanmayı kabul etme çizgisine gelip baş eğmiştir.

Allah'ın Askerleri

وَلِلّٰهِ جُنُودُ السَّمٰوٰتِ وَالْأَرْضِ وَكَانَ اللّٰهُ عَلِيمًا حَكِيمًا

"Göklerin ve yerin orduları Allah'ındır. Allah hep bilendir ve hikmet sahibidir."

Bu, anlatım hem dördüncü, hem de yedinci âyette az farkla tekrarlanmaktadır. Birinci anlatımda Allah'ın "Alim ve Hakim" sıfatları, ikinci anlatımda "Aziz ve Hakim" sıfatları kullanılmakta ve çok plânlı bir dönemin başladığı haber verilmektedir. Şöyle ki: Hudeybiye Anlaşması'nın dış görünüşü pek iç açıcı görünmüyordu. O bakımdan mü'minlerden bir kısmı ister istemez bunu bir onur meselesi gibi düşünüyordu. Cenâb-ı Hak ise, gerçeğin hiç de onların düşündüğü gibi olmadığına işaretle, bu olayın zafere açılan bir pencere hikmetini taşıdığını haber vermekte ve kendisinin mutlak anlamda "Alim ve Hakim" olduğunu hatırlatmaktadır. Alim'dir, her şeyin iç yüzünü, sebep ve sonuçlarını çok iyi bilir. Hakim'dir, her şeyi haktan yana denge ve düzende tutan adalet ölçülerine göre hükmünü yürütendir.

Büyük kurtuluş ve üstün başarı ilâhi takdir iledir. O, mü'minleri kurtuluşa erdirirken, inkarcı sapıkları, ikiyüzlü dönekleri de ta'zib edecek, saltanatlarını baş aşağı getirecektir. Çünkü göklerin ve yerin görünmeyen orduları O'nundur. Sayısı belirsiz melekler aralıksız Hakk'ın emirlerini ye-

rine getirmekte ve her an buyruğuna hazır beklemektedirler. O bakımdan mutlu sonuç, mutlaka haktan yana olan mü'minler lehine tecelli eder. Zira Allah (celle celaluhu) Aziz'dir; üstün güç ve kudret O'na mahsustur; dilediğini âziz, şerefli ve üstün kılar, dilediğini rezil edip hüsrana uğratır. Aynı zamanda Hakim'dir, her işi mutlaka ölçülü, hesaplı, plânlı ve programlıdır.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, sıkıntıların, savaş ve zaferlerin, hattâ yenilgiye uğramanın mü'minlerin sadece imânını artıracağına değinildi ve böylece köklü, sağlam imânın en şiddetli ve tehlikeli olayları göğüsleyecek kudrette bulunduğuna işarette bulunuldu. Sonra da Cenâb-ı Hakk'ın, insanların çoğunun anlayamadığı, bilmediği ordulara sahip olduğu açıklanarak, Hak'tan yana olanların er-geç zafere erişeceği müjdelendi.

Aşağıdaki âyetlerle, Hz. Peygamber (aleyhisselam)'ın üç önemli vasfı üzerinde durularak, mü'minlerin öyle bir peygambere kavuşmaları sebebiyle Hakk'a saygıyla yönetip tesbihte bulunmaları isteniliyor. Hz. Peygamber'e bey'at edenler övülürken, Hudeybiye seferinde O'na arkadaşlık etmeyenler yeriliyor.

إِنَّا أَرْسَلْنَاكَ شَاهِدًا وَمُبَشِّرًا وَنَذِيرًا ﴿٨﴾ لِتُؤْمِنُوا بِاللَّهِ وَرَسُولِهِ وَتُعَزِّرُوهُ
وَتُوَقِّرُوهُ وَتُسَبِّحُوهُ بُكْرَةً وَأَصِيلًا ﴿٩﴾ إِنَّ الَّذِينَ يُبَايِعُونَكَ إِنَّمَا يُبَايِعُونَ
اللَّهَ يَدُ اللَّهِ فَوْقَ أَيْدِيهِمْ فَمَنْ نَكَثَ فَإِنَّمَا يَنْكُثُ عَلَىٰ نَفْسِهِ وَمَنْ أَوْفَىٰ
بِمَا عَاهَدَ عَلَيْهُ اللَّهَ فَسَيُؤْتِيهِ أَجْرًا عَظِيمًا ﴿١٠﴾ سَيَقُولُ لَكَ الْمُخَلَّفُونَ
مِنَ الْأَعْرَابِ شَغَلَتْنَا أَمْوَالُنَا وَأَهْلُونَا فَاسْتَغْفِرْ لَنَا يَقُولُونَ بِأَلْسِنَتِهِمْ مَا
لَيْسَ فِي قُلُوبِهِمْ قُلْ فَمَنْ يَمْلِكُ لَكُمْ مِنَ اللَّهِ شَيْئًا إِنْ أَرَادَ بِكُمْ ضَرًّا
أَوْ أَرَادَ بِكُمْ نَفْعًا بَلْ كَانَ اللَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ خَبِيرًا ﴿١١﴾ بَلْ ظَنَنْتُمْ أَنْ لَنْ
يَنْقَلِبَ الرَّسُولُ وَالْمُؤْمِنُونَ إِلَىٰ أَهْلِيهِمْ أَبَدًا وَزُيِّنَ ذَٰلِكَ فِي قُلُوبِكُمْ
وَظَنَنْتُمْ ظَنَّ السَّوْءِ وَكُنْتُمْ قَوْمًا بُورًا ﴿١٢﴾

8- Şüphesiz ki: Biz, seni şahid, müjdeci ve uyarıcı bir peygamber olarak gönderdik.

9- Ki, (Siz insanlar) Allah'a ve Peyagmberine iman edesiniz; Onu (O Peygamberi) destekleyip yardımcı olasınız; Ona saygı gösteresiniz ve sabah-akşam Allah'ı tesbih edesiniz.

10- Ey Peygamber! Şüphesiz ki sana bey'at edenler ancak Allah'a bey'at etmiş olurlar. Allah'ın eli (kudret ve rahmeti) onların ellerinin üstündedir. Artık kim verdiği sözü bozarsa, ancak kendi aleyhine bozar. Kim de Allah'a karşı verdiği sözü yerine getirirse, Allah ona büyük bir mükâfat verecektir.

11- Bedevilerden (savaşa ve sefere katılmayıp) geri kalanlar ise, "Bizi mallarımız ve ailemiz oyaladı. Bizim için bağışlanma dile" diyecekler. Onlar kalplerinde olmayanı dilleriyle söylerler. De ki : "Eğer Allah sizi bir zarara uğratmayı dilerse veya size bir yarar sağlamak isterse, O'na karşı kim bir şey yapmaya güç bulabilir? Elbette Allah yaptıklarınızdan haberlidir.

12- Hayır, siz Peygamberle mü'minlerin, ailelerine bir daha dönemeyeceklerini sanmıştınız. Bu, kalplerinizde size çok cazip görünmüştü de kötü zanda bulunmuştunuz ve yok olmaya yüz tutan bir kavim olmuştunuz.

İLGİLİ HADISLER

Yezid b. Ubeyd (radıyallahu anh) anlatıyor:

Ashab-ı Kirâm'dan Seleme b. Ekva'a sordum: "Ne üzerine Hz. Peygamber'e bey'at ettiniz?" Bunun üzerine bana şu cevabı verdi: "Ölüm üzerine." (Yani Allah ve Rasulünün yolunda canımız dahil her fedakârlığı yapmaktan kaçınmayacağımıza dair kesin söz verdik.)[1]

Ma'kal b. Yesar (radıyallahu anh) diyor ki:

"Hudeybiye'de ağaç altında Hz. Peygamber (aleyhisselam) Efendimiz insanlarla bey'atleşirken, (yani beraberinde olan mü'minler O'na bey'at ederken) ben de Hz. Peygamber'in başına doğru sarkan dalı tutup yukarıya kaldırmış bulunuyordum. Bizler o gün 1400 kişi idik. Ölüm üzerine değil, düşmana arkamızı çevirip kaçmamak üzere bey'at ettik."[2]

---

1 Buhari/Cihâd: 110

2 Tirmizi/Siyer: 34 - Müslim/İmaret: 68, 76 - Nesâi/Bi'ât: 7 - Dârimi/Siyer: 7 - Ahmed: 3/292. 355, 381, 395/25

İbn Ömer (radıyallahu anh) diyor ki:

"Hudeybiye günü Hz, Peygamber (aleyhisselam) ile birlikte olan insanlar ağacın gölgesinde dağınık şekilde bulunuyorlardı. Bir ara insanlar Hz. Peygamber (aleyhisselam)'ın çevresinde toplanıverdiler. Babam bana: "Abdullah! Bir bak da o insanlar neden Peygamber (aleyhisselam)'ın çevresinde halka oluşturuyorlar?" Gittim, gördüm ki Peygamber (aleyhisselam) Efendimiz'e bey'at ediyorlardı. Babama döndüm ve gördüklerimi anlattım. O da kalkıp Peygamber (aleyhisselam)'a gitti ve bey'at etti."[1]

"Kim kılıcını Allah yolunda kınından çekip sıyırırsa, o, cidden Allah'a bey'ât etmiş olur."[2]

Hak Şahidi

إِنَّآ أَرْسَلْنَاكَ شَاهِدًا وَمُبَشِّرًا وَنَذِيرًا

"Şüphesiz ki biz, seni şâhid, müjdeci ve uyarıcı bir peygamber olarak gönderdik ki, (siz insanlar) Allah'a ve Peygamberine imân edesiniz."

İnsan, aklını varlıktaki düzen ve dengeye çevirip, kâinatın meydana getirilmesinin hikmetini ve hayatın başlangıcının esrarını, niçin yaratılıp dünyaya getirildiğini öğrenmek ister. Duygu ve düşüncesi, ölümsüz mutlu bir hayatı arzular; nefsi sınırsız hürriyet içinde gününü gün etmek eğilmindedir.

Ama yalnız akıl kendi başına kâinatın var kılınışının hikmetini, onu yaratıp oluşturan Cenâb-ı Hakk'ı ve O'nun kemal sıfatlarını tespit edip anlamaya yeterli değildir. Belki bunlardan bir kısmını kalın çizgileriyle anlayabilir, fakat gerçek yönü ve anlamıyla iç yüzüne nüfuz edemez. O bakımdan akla, gerçeği haber veren bir Hak şâhidine ihtiyaç ve gerek vardır. Düşünme yeteneği de bu konuda fazla şansa sahip değildir.

O bakımdan ikinci hayatı hikmet ve safhalarıyla, yüce kudreti yani Allah (celle celaluhu)'yu bütün kemal sıfatlarıyla, hayatın mana ve hikmetini bütün yönleriyle haber verip açıklayacak bir Hak müjdecisine ihtiyaç söz konusudur.

Nefis kendi başına buyruk olup sonu gelmeyen bir arzu ve ihtirasla

1 Sahih-i Buhari: İbn Ömer (radıyallahu anh)'dan

2 İbn Ebi Hatim - İbn Kesir: 4/185

meşru hiçbir sınır tanımadan İblis'in peşine takılıp meçhule doğru sürüklenip gider. Öylece o, insanı hilkatinden kaynaklanan azizlik makamından indirir de gayesizliğe doğru çekip götürür.

Bunun için nefsi frenleyecek, arzularını doğruya ve meşru çizgiye çevirecek, hakka doğru yönlendirecek bir Hak uyarıcısına lüzum vardır.

Gerçek bu olunca, Kur'ân-ı Kerim, Hz. Muhammed (aleyhisselam)'ın, sözünü ettiğimiz lüzumlu üç vasıfla donatılarak gönderildiğini haber vermektedir. Böylece O, Allah'ın rahmet olarak gönderdiği son peygamberdir; Hakk'ın varlığının ve birliğinin şahididir ve bu hakikate delâlet eden belgelerin tanıtıcısıdır. İnsanı mutlu yarınlara hazırlayan ve ilâhi rahmetin genişliğini haber veren müjdecidir. Nefis ve şehvetin tuğyanını belli bir çizgide tutacak, doğuracakları felâketi gözler önüne serecek ve insanları Allah'ın tecelli etmekte olan adaletiyle, Âhiret aleminde herkesi hesaba çekip yaptıklarına karşılık vereceğine dair beyanlarıyla korkutan bir uyarıcıdır.

İnsanların Hak Şâhidi'nin Yanındaki Görevleri

Hz. Muhammed (aleyhisselam)'ın, insanları hakka çevirip doğruya yönlendirmede üç önemli vasfı üzerinde durularak, gönderilmesindeki hikmet açıklandığına göre, O'nun yanında insanların nasıl yer alması gerektiğini ve ne gibi hizmetlerle yükümlü tutulduklarını bilmeye ihtiyaç vardır.

Cenâb-ı Hak bunu beş madde halinde özetlemektedir:

1- Allah'a dosdoğru imân.

Bu; hayatın hedefini, insan olarak yaratılmanın hikmetini, varlık âleminin gerçek kaynağını belirler. Allahsız bir kâinat düşünmek; plânsız, programsız, mimarsız ve ustasız bir sarayın veya elektronik cihazın varlığını iddia etmek kadar saçmadır. Zira göklerde ve yerde kurulu her sistemde mutlak bir denge ve düzen varsa, bu her yönüyle bir düzenleyicinin varlığına şehadet etmekte ve O'ndan yana açık belge olarak kendini takdim etmektedir.

2- Peygambere imân.

Bu, beşer aklının Allah'ı kemal sıfatlarıyla, hayatı amaç ve hikmetiyle, Âhiret alemini bütün incelik ve yönlendirici safhalarıyla anlamaya yeterli olmadığının açık belgesidir. O bakımdan peygambere imân, Allah'a imanı

tamamlayan esaslardan biri olarak kabul edilmiştir.

3, 4, 5- Peygamber (aleyhisselam) yüklendiği şerefli hizmeti, hiçbir maddi karşılık, kişisel çıkar beklemeden yerine getirir. O, her söz ve hareketiyle insanlığın kurtuluşunu düşünerek onları mutlu yarınlara çağırır. O halde böylesine asil bir hizmeti, canı pahasına da olsa sürdüren bir zata üstün saygı duymak; her zaman O'nun kadrini yüceltip O'nu rehber ve önder seçmek gerekir.

İnsanı dünyada huzurlu, güvenli; ahlâklı, faziletli bir hayat ortamına getiren; onu sonsuz saadete lâyık bir düzeye ulaştırmak için her türlü yetenek ve imkânını kullanan Hz. Peygamber (aleyhisselam), Allah'tan sonra her türlü sevgi ve saygıya çok daha lâyıktır. O'na salât-ü selâm getirmekle emrolunmamızın veya bu yoldaki tavsiyenin sebep ve hikmeti gayet açıktır.

Bizi insan olarak yaratıp aydınlığa eriştiren ve sonra da Hz. Muhammed (aleyhisselam)'a ümmet kılıp lütuf ve ihsanını esirgemeyen Cenâb-ı Hak da en güzel övgülere çok daha lâyık bulunduğundan, sabah-akşam O'nu anmamız, tesbih ve tahmidde bulunmamız ve O'nu her türlü noksan sıfatlardan tenzih etmemiz gerekmiyor mu? Onun için yedinci âyetin son bölümünde bu emir ve tavsiye hatırlatılmaktadır.

Peygamber (aleyhisselam)'a Bey'at, Allah'a Bey'attir

إِنَّ الَّذِينَ يُبَايِعُونَكَ إِنَّمَا يُبَايِعُونَ اللَّهَ

"(Ey Peygamber!) Şüphesiz ki sana bey'ât (biât) edenler, ancak Allah'a bey'ât etmiş olurlar."

Peygamber (aleyhisselam) Efendimiz, Allah adına konuşur ve ancak O'nun adına bey'ât alır ve O'nun adına hükmeder. Peygamber (aleyhisselam)'a itaat nasıl Allah'a itaat ise, O'na bey'ât de dolayısıyla Allah'a bey'attir.

Aynı zamanda Peygamber (aleyhisselam)'a uymanın, O'nun gösterdiği şekilde bir hayat düzeni kurup sürdürmenin bütün faydası, O'na uyup itaat edene aittir. Çünkü bu hususdaki ilâhi plân ve program sadece insanoğlunun mutluluğuna yönelik bir hikmet taşımaktadır.

Onun için İslâm Tarihi'ne "Bey'âtü'r-Ridvân" adıyla geçen bu söz vermenin feyizli sonuçlarına işaret edilirken, sözünü yerine getirmeyip döneklik edenlerin kendi aleyhlerine onu bozduklarına dikkat çekilmektedir.

Zira hakiki imân, Allah'a ve Peygamberine mutlak teslimiyeti gerektirir.

Münafıkların Özür Beyan Edecekleri Haber Veriliyor

سَيَقُولُ لَكَ الْمُخَلَّفُونَ مِنَ الْأَعْرَابِ شَغَلَتْنَا أَمْوَالُنَا وَأَهْلُونَا فَاسْتَغْفِرْ لَنَا

"Bedevilerden (savaşa ve sefere katılmayıp) geri kalanlar ise, "Bizi mallarımız ve ailemiz oyaladı. Bizim için bağışlanma dile" diyecekler."

Yukarıda da belirttiğimiz gibi, Fetih suresi, Hudeybiye dönüşü yolda inmiştir. Zafer anahtarını ellerine geçiren mü'minler şan ve şerefle Medine'ye dönerken, bu yolculuğunda Hz. Peygamber (aleyhisselam)'a arkadaşlık etmeyen münafıklar, âdeta şaşkına döndüler. Zira onlar, Peygamber (aleyhisselam)'ın ve arkadaşlarının salimen dönemeyeceklerini düşünüyorlardı. Durum aksine tezahür edince, kendilerini temize çıkarmak ve üzerlerindeki şüpheli bakışlardan kurtulmak için, Hz. Peygamber (aleyhisselam) Medine'ye döner dönmez, mal ve çocuklarının meşguliyetinden dolayı bu sefere katılamadıklarını belirterek özür beyân edeceklerini kendi aralarında kararlaştırdılar.

Cenâb-ı Hak, bu ikiyüzlü döneklerin neler düşündüklerini, Hz. Peygamber (aleyhisselam) henüz Medine'ye dönmeden kendisine haber vererek, ona göre münafıklara karşı tavır almasına işarette bulundu.

A'râb (Çölde Yaşayanlar)

A'râb: Çoğul şeklinde tekil veya tekili olmayan çoğul olarak, şehir ve kasaba dışında bâdiye ve benzeri yerlerde yaşayan Araplar hakkında kullanılmaktadır. Bunlara "bedevi" de denir.

A'râb'ın çoğulu ise, "aârib" gelir.

Hz. Peygamber (aleyhisselam) Umre niyetiyle Mekke'ye hareket ederken İslâm'ı din olarak kabul edenlerin beraberinde bulunmasını arzu etmiş ve çevre kabilelere haber göndermişti. Amaç, Mekkeli müşriklere, Müslümanların çoğalıp birlik içinde vurucu bir kuvvet oluşturduklarını göstermek ve böylece onların cesaret ve moralini bozup İslâm aleyhinde bulunmalarının kendilerine felâketten başka bir şey getirmeyeceğine inandırmaktı.

Birçok kavim ve kabileler Hz. Peygamber (aleyhisselam)'a olumlu cevap verirken, Gıfar, Müzeyne, Cüheyne, Eslem, Eşca' ve ed-Deyl kabileleri o

çok şerefli sefere katılmamışlar ve silahsız olarak Mekke'ye gidenlerin Kureyş Kabilesi tarafından imha edileceklerini sanmak suretiyle Hz. Peygamber (aleyhisselam)'ı kötü zan altında tutmuşlardı.

10 ve 11. âyetler onların bu düşünce ve tutumlarını tasvir etmektedir.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, Hz. Muhammed (aleyhisselam)'ın üç önemli vasfı üzerinde durulurken, mü'minlere düşen görev beş madde halinde özetlendi. Sonra da bedevilerden döneklik yapanların tutumu kınandı ve tavırları tasvir edilerek açıklayıcı bilgiler verildi.

Aşağıdaki âyetlerle, Allah'a ve Peygamberine dosdoğru inanmayanlar tehdit ediliyor ve Allah'ın mutlak hükümran bulunduğu belirtilerek, inkarcılar uyarılıyor. Sonra da münafıkların gayr-i ciddi davranışları konu edilerek, onlara güvenmenin yanıltıcı olacağına dikkatler çekiliyor ve ileride onların çetin bir sınavdan daha geçirilecekleri haber veriliyor,

وَمَنْ لَّمْ يُؤْمِنْ بِاللّٰهِ وَرَسُوْلِهٖ فَاِنَّآ اَعْتَدْنَا لِلْكٰفِرِيْنَ سَعِيْرًا ﴿١٣﴾ وَلِلّٰهِ مُلْكُ
السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضِ يَغْفِرُ لِمَنْ يَّشَآءُ وَيُعَذِّبُ مَنْ يَّشَآءُ وَكَانَ اللّٰهُ غَفُوْرًا
رَّحِيْمًا ﴿١٤﴾ سَيَقُوْلُ الْمُخَلَّفُوْنَ اِذَا انْطَلَقْتُمْ اِلٰى مَغَانِمَ لِتَاْخُذُوْهَا ذَرُوْنَا
نَتَّبِعْكُمْ ۚ يُرِيْدُوْنَ اَنْ يُّبَدِّلُوْا كَلٰمَ اللّٰهِ ۭ قُلْ لَّنْ تَتَّبِعُوْنَا كَذٰلِكُمْ قَالَ اللّٰهُ مِنْ
قَبْلُ ۚ فَسَيَقُوْلُوْنَ بَلْ تَحْسُدُوْنَنَا ۭ بَلْ كَانُوْا لَا يَفْقَهُوْنَ اِلَّا قَلِيْلًا ﴿١٥﴾ قُلْ
لِّلْمُخَلَّفِيْنَ مِنَ الْاَعْرَابِ سَتُدْعَوْنَ اِلٰى قَوْمٍ اُولِيْ بَاْسٍ شَدِيْدٍ تُقَاتِلُوْنَهُمْ
اَوْ يُسْلِمُوْنَ ۚ فَاِنْ تُطِيْعُوْا يُؤْتِكُمُ اللّٰهُ اَجْرًا حَسَنًا ۚ وَاِنْ تَتَوَلَّوْا كَمَا تَوَلَّيْتُمْ
مِّنْ قَبْلُ يُعَذِّبْكُمْ عَذَابًا اَلِيْمًا ﴿١٦﴾ لَيْسَ عَلَى الْاَعْمٰى حَرَجٌ وَّلَا عَلَى
الْاَعْرَجِ حَرَجٌ وَّلَا عَلَى الْمَرِيْضِ حَرَجٌ ۭ وَمَنْ يُّطِعِ اللّٰهَ وَرَسُوْلَهٗ يُدْخِلْهُ
جَنّٰتٍ تَجْرِيْ مِنْ تَحْتِهَا الْاَنْهٰرُ ۚ وَمَنْ يَّتَوَلَّ يُعَذِّبْهُ عَذَابًا اَلِيْمًا ۚ ﴿١٧﴾

13- Kim Allah'a ve Peygamberine imân etmezse, elbette biz, kâfirlere alevleri köpüren bir ateş hazırladık.

14- Göklerinve yerin mülk-ü saltanatı Allah'ındır. Dilediği kimseyi bağışlar, dilediği kimseye azap eder. Allah çok bağışlayan, çok merhamet edendir.

15- (Savaşa katılmayıp) geri kalanlar, siz ganimetleri almaya gideceğiniz vakit, "Bırakın biz de peşinizden gelelim" derler. Onlar Allah'ın sözünü değiştirmek isterler. De ki: "Peşimize takılıp gelmeyeceksiniz. Allah, sizin için daha önce böyle buyurdu." Onlar, "Hayır, siz bizi kıskanıyorsunuz" diyecekler. Bilâkis kendileri çok az anlayan kimselerdir.

16- Bedevilerden geri kalanlara de ki: "İleride siz, güçlü savaşçı bir milletle savaşmaya çağrılacaksınız; ya İslâm'a girmeyi kabul edecekler, değilse onlarla vuruşacaksınız. O takdirde eğer (çağrıya "evet" deyip Peygamber'e) itaat ederseniz, Allah size güzel bir mükâfat verir. Daha önce arka döndüğünüz gibi dönerseniz, Allah sizi elem verici bir azap ile azâplandırır."

17- Gözleri kör olan kimseye (savaşa katılamadığından dolayı) bir günah yoktur. Topal ve hastaya da bu hususta günah yoktur. Kim, Allah'a ve Peygamberine itaat ederse, Allah onu, altlarından ırmaklar akan Cennetlere koyar; kim de yüz çevirirse, onu da elem verici bir azaba uğratır.

Nifak Küfre Yol Açar

وَمَنْ لَمْ يُؤْمِنْ بِاللّٰهِ وَرَسُولِهِ فَإِنَّا أَعْتَدْنَا لِلْكَافِرِينَ سَعِيرًا

"Kim Allah'a ve Peygamberine imân etmezse, elbette biz, kâfirlere alevleri köpüren bir ateş hazırladık."

Münafıkların gayr-i samimi tutumları ve asıl renklerini içlerinde gizlemeye çalışmaları kınanırken, dönüş yapmaları, içlerindeki şüpheyi atıp "tahkiki imân"a erişmeleri istenmekte ve dönüş yapmadıkları takdirde nifaklarının küfre dönüşeceğine işaret edilmektedir. Bunun sonunun da sonsuz bir azap olacağı ve ilâhi hükmün değişmeyeceği tehdit anlamında hatırlatılmaktadır. Zira Allah (celle celaluhu) ancak sağlam imânı ve onun tabii ürünü olan sâlih amelleri kabul edip mükâfatlandırır.

Böylece Kur'ân, nifakla küfrün ikiz olduklarına işarette bulunmakta ve içinde din, Kur'ân, Peygamber veya Allah hakkında şüphe taşıyanların

dönüş yapmaları istenmektedir.

Allah (celle celaluhu) **Kendi Mülkünde Mutlak Tasarruf Sahibidir**

وَلِلّٰهِ مُلْكُ السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضِ

"Göklerin ve yerin mülk-ü saltanatı Allah'ındır."

Sonsuz kudretinin eseri olarak var kıldığı kâinatın her parçası O'nun tasarrufu altındadır. Hükümranlık ve saltanatı plânlı ve programlıdır. Nasıl hiçbir şey, boş anlamsız ve hikmetsiz yaratılmamışsa, öylece yaratılan her şey de belli kanunlara bağlanıp ilâhi tasarruf ve kontrol altında tutulmaktadır. Cenâb-ı Hak, koyduğu kanunları, hazırladığı plânı değiştirmez, yani şunun-bunun hatırı için müdahalede bulunmaz. O bakımdan hikmet ve hükümranlığı gereği, dilediğini bağışlar, dilediğine azap eder. Hükmü, kusursuz şekilde hedefine doğru ilerler. Böylece koyduğu nizama ve hayat kanunlarına uyanları ilâhi meşieti gereği bağışlar; uymayanlara azap eder. Çünkü O, hem Gafur, hem de Rahim'dir. Kendilerini o rahmet ve gufrana lâyık olma düzeyine getirenleri bağışlayıp rahmetine gark eder.

Ganimet Kokusunu Alan Münafıklar

سَيَقُولُ الْمُخَلَّفُونَ اِذَا انْطَلَقْتُمْ اِلٰى مَغَانِمَ لِتَأْخُذُوهَا ذَرُونَا نَتَّبِعْكُمْ

"(Savaşa katılmayıp) geri kalanlar, siz ganimetleri almaya gideceğiniz vakit, "Bırakın biz de peşinizden gelelim" derler."

Münafıkları leş kargalarına benzetmek bir bakıma doğru olur. Aslanlar avlarını yakalayınca, bir anda ortalık leş kargalarıyla dolmaya başlar. O avı birlikte avlamışlarcasına ortaklık tavrına girerler.

Münafıklar, ganimet kokusunu duymadıkları Hudeybiye Seferi'ne katılmadıkları halde Hayber'in fethine karar verilip harekete geçilince, bu kokuyu derhal aldılar ve Hz. Peygamber'e başvurup kendisiyle birlikte bu savaşa katılmak istediklerini bildirdiler. Şüphesiz onların bu tavırlarında da samimiyetin eseri, Hak yolunda hizmetin niyeti ve izi yoktu. Oysa Cenâb-ı Hak, sünnetullahı gereği, Hayber'de elde edilecek zafer ve ganimeti, Hudeybiye'de Hz. Peygamber (aleyhisselam)'a bey'ât eden samimi mü'minlere vazetmiş bulunuyordu. O'nun vaadi mutlaka yerine gelir ve irâdesi gerçekleşir. O bakımdan değişmesi söz konusu olamaz. Bu nedenle Cenâb-ı Hak, münafıkların Hayber Savaşı'na çıkmalarına izin vermedi. Sadece Hz. Muhammed

(aleyhisselam) ile birlikte "Bey'âtü'r-Ridvân"da hazır bulunanların çıkmasını emretti. 15. âyet bu hususu özetlemektedir ve münafıklar ancak nifak ve şikaktan uzak kalıp içlerindeki şüphe ve kini temizlerlerse, o takdirde ileride meydana gelecek büyük bir savaşa katılabileceklerine atıf yapılarak, Cenâb-ı Hakk'ın her şeyi en iyi bildiğine işaret edilmektedir.

Münafıkları İkinci, Fakat Daha Büyük Bir Sınav Beklemektedir

قُلْ لِلْمُخَلَّفِينَ مِنَ الْاَعْرَابِ سَتُدْعَوْنَ اِلٰى قَوْمٍ اُولِى بَأْسٍ شَدِيدٍ

"Bedevilerden geri kalanlara de ki: "İleride siz güçlü savaşçı bir milletle savaşmaya çağrılacaksınız; ya İslâm'a girmeyi kabul edecekler, değilse onlarla vuruşacaksınız."

Hayber Savaşı'na katılmalarına müsaade edilmeyen kabileler, yakındılar, savaşmak istediklerini, fakat bu imkânın verilmediğini dile getirip sızlandılar. O sebeple Cenâb-ı Hak, onları ikinci büyük bir sınavla deneyeceğini haber vererek, sızlanmalarının geçerli ve makul yanı bulunmadığına işarette bulundu.

İleride Müslümanların savaşacağı güçlü, savaşçı millet hangisi olabilir? İlim adamlarının tespit ve yorumları farklıdır:

a) İbn Abbas, Atâ b. Ebi Rebah, Mücahid, İbn Ebi Leylâ ve Atâ el-Horasani'ye göre: İranlılardır. Meşhur Kadisiye Savaşı'na işarettir.

b) Kâb, el-Hasan ve Abdurrahmân b. Ebi Leylâ'ya göre: Rumlardır. Meşhur Tebük Seferi'ne işarettir.

c) İbn Cüreyc'e göre: Hevâzin ve Sakif kabileleriyle meydana gelecek savaşa işarettir.

d) Katade'ye göre: Huneyn Savaşı'nda İslâm'ın karşısına çıkan Hevazin ve Gatafan kabileleridir.

e) Zührî' ve Mukatil'e göre: Beni Hanife kabilesidir ki bu meşhur Yemame Savaşı'na işarettir.

Rasulullah (aleyhisselam) Efendimiz'in vefatına yakın yapılan Tebük Seferi, cidden mü'mini münafıktan ayırt eden bir sınav oldu. Ebu Bekir Sıddik (radıyallahu anh)'ın Beni Hanife'ye karşı hazırladığı ordu ile Hz. Ömer (radıyallahu anh)'ın Rum ve Fârisler'e karşı gönderdiği ordular da bu konuda

birer mihenk taşı oldu; öyle ki samimi mü'minleri, ikiyüzlü dönek münafıklardan seçip ayırdı.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, inkarcı sapıklar, şaşkın münafıklar tehdit edildi. Umre Seferine katılmayan kabileler kınandı ve ileride meydana gelecek çetin bir savaşa hazırlanmaları hatırlatılarak, nifak ve şikakı bırakmaları tavsiye edildi.

Aşağıdaki âyetlerle, Hudeybiye'de ağaç altında Hz. Peygamber'e bey'at edenler hem övülüyor, hem de müjdeleniyor. Sonra da İslâmi fetihlerin birbiri ardınca devam edeceği bildirilerek, mü'minlerin ona göre hazırlanmaları isteniliyor ve aynı zamanda kâfirlerle münafıklar tehdit edilip, dönüş yapmadıkları takdirde başlarına gelecek azabı savacak bir gücün bulunamayacağı dolaylı şekilde hatırlatılıyor.

لَقَدْ رَضِيَ اللّٰهُ عَنِ الْمُؤْمِنِينَ اِذْ يُبَايِعُونَكَ تَحْتَ الشَّجَرَةِ فَعَلِمَ مَا
فِي قُلُوبِهِمْ فَاَنْزَلَ السَّكِينَةَ عَلَيْهِمْ وَاَثَابَهُمْ فَتْحًا قَرِيبًا ﴿١٨﴾ وَمَغَانِمَ
كَثِيرَةً يَأْخُذُونَهَا ۗ وَكَانَ اللّٰهُ عَزِيزًا حَكِيمًا ﴿١٩﴾ وَعَدَكُمُ اللّٰهُ مَغَانِمَ كَثِيرَةً
تَأْخُذُونَهَا فَعَجَّلَ لَكُمْ هٰذِهِ وَكَفَّ اَيْدِيَ النَّاسِ عَنْكُمْ ۚ وَلِتَكُونَ اٰيَةً
لِلْمُؤْمِنِينَ وَيَهْدِيَكُمْ صِرَاطًا مُسْتَقِيمًا ﴿٢٠﴾ وَاُخْرٰى لَمْ تَقْدِرُوا عَلَيْهَا قَدْ
اَحَاطَ اللّٰهُ بِهَا ۗ وَكَانَ اللّٰهُ عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرًا ﴿٢١﴾ وَلَوْ قَاتَلَكُمُ الَّذِينَ
كَفَرُوا لَوَلَّوُا الْاَدْبَارَ ثُمَّ لَا يَجِدُونَ وَلِيًّا وَلَا نَصِيرًا ﴿٢٢﴾ سُنَّةَ اللّٰهِ الَّتِي قَدْ
خَلَتْ مِنْ قَبْلُ ۚ وَلَنْ تَجِدَ لِسُنَّةِ اللّٰهِ تَبْدِيلًا ﴿٢٣﴾

18-19- Andolsun ki, Allah o ağaç altında sana Bey'ât eden mü'minlerden razı oldu; onların kalplerindekini (iyi niyet ve samimiyetlerini) bildi de bunun için üzerlerine güven ve sükunet indirdi ve onlara çok yakın bir fethi (müyesser kılmakla başarıyı) ve ele geçirecekleri birçok ganimetleri lâyık gördü. Allah çok üstündür, çok güçlüdür, hikmet sahibidir.

20- Allah size, ele geçireceğiniz birçok ganimetleri vadetmiştir. Bunu şimdilik size hemen verdi; insanların elini sizden çekti ki mü'minler için açık bir belge ve ispatlayıcı bir delil olsun ve sizi dosdoğru yola eriştirsin.

21- Size başka ganimetler de vadetti ki, onlara henüz kudretiniz yetmemektedir ki, gerçekten Allah, o ganimetleri (ilmiyle, kudretiyle) kuşatmıştır. Allah'ın kudreti her şeye yeter.

22- Kâfir olanlar, sizinle savaşacak olsalardı, arkalarını dönüp kaçarlardı; sonra da ne bir dost ve sahip, ne de bir yardımcı bulabilirlerdi.

23- Allah'ın öteden beri gelip geçenler hakkındaki câri sünnetidir bu. Sen artık Allah'ın sünnetinde hiçbir değişme bulamazsın.

İLGİLİ HADISLER

"Ağaç altında bey'ât edenlerden hiçbiri Cehennem'e girmeyecektir."[1]

"Ağaç altında bey'ât edenler elbette Cennet'e gideceklerdir. Ancak kızıl deve sahibi müstesna."[2]

Rasulullah (aleyhisselam)'a Bey'at Edenler

لَقَدْ رَضِيَ اللّٰهُ عَنِ الْمُؤْمِنِينَ اِذْ يُبَايِعُونَكَ تَحْتَ الشَّجَرَةِ

"Andolsun ki Allah, o ağaç altında sana bey'ât eden mü'minlerden razı oldu."

Cenâb-ı Hakk'ın güvenli kıldığı; iyilik, sevap ve faziletin kaynağı saydığı Mescid-i Haram'ı görmek ve kutsal Kabe'nin etrafında dönüp tavaf yapmak için mü'minler ve özellikle de Muhacirler can atıyorlardı. Rasulullah (aleyhisselam) Efendimiz'in bu sırada gördüğü rüya ile mü'minlerin başları tıraşlı bir halde korku duymadan Mescid-i Haram'a gireceklerini müjdelemesi bir bahar havası meydana getirdi. Haber yıldırım hızıyla etrafa yayıldı. Sonra da Rasulullah (aleyhisselam) umre niyetiyle Mekke'ye hareket edeceğini, mü'minlerin de kendisine refakat etmesini istedi. 1400, bazı rivayetlere göre 1500 kişilik bir cemaat halinde yola çıktı. Mekkeliler onların Mescid-i Haram'a girmelerine engel oldular; ancak bir yıl sonra

1 Tirmizi/Menâkıb: 57, 58

2 Tirmizi/Menâkıb: Hadisteki bu anlatım, kızıl tüylü devesini daha çok sevip Allah yolunda cihâda katılmayan veya bu gibi ganimete erişmek için cihâda katılan kimse ile yorumlanmıştır.

Mekke'ye girebileceklerine ve Mescid-i Haram'da ibâdet edebileceklerine müsaade edebileceklerine söz verdiler ve bunu müteakip birtakım ağır şartlar da ileri sürerek bir anlaşma ortamının oluşmasına eğilim gösterdiler. Anlaşma metni üzerinde bazı itirazlar ve düzeltmelerden sonra taraflarca kabule uygun görülerek imzalandı.

Bu olaydan az önce de Rasulullah (aleyhisselam) Efendimiz Hudeybiye'de mevcut bir sakız ağacının altında oturup mü'minleri bey'âte çağırdı. İslâm tarihinde buna "Bey'âtü'r-Ridvân" denilmektedir. Bu bey'ate katılanların hepsinden Allah razı olmuştur. Çünkü o gün mü'minler ilâhi rızadan başka hiçbir niyet ve arzuları olmaksızın Peygamber (aleyhisselam)'ın bu dâvetine olumlu cevap vermek suretiyle her konuda ve her hususta O'na itaat edeceklerine, canları pahasına bile olsa ayrılmayacaklarına söz vermişlerdi. O gün oluşan o renkli havada ne ganimet arzusu, ne şan ve şöhret duygusu söz konusu idi.

Şeceretü's-Semure (Sakız Ağacı)

Hudeybiye'de Rasulullah (aleyhisselam)'a bey'at edilen arazi parçasında gölgesinden yararlanılan Semure ağacı bulunuyordu. Rasulullah (aleyhisselam) bu ağaca sırtını dayamış bir halde ashabın bey'âtini kabul etti. Kuvvetli ihtimalle bunun sakız ağacı olduğu sanılmaktadır. Sonraları bu ağacın bulunduğu toprak parçası, Mekke cihetine gidip gelen Müslümanların ziyaret yeri haline gelmiş ve o ağacın altında bir süre oturmakla tefe'ül edilmeye başlanmıştı. Hz. Ömer (radıyallahu anh) hilâfet makamında bulunduğu yıllarda bu tefe'ül olayının iyice yaygınlaştığını ve ağaca kutsallık atfedildiğini görünce, yanlış bir inanca sapılmasından endişe duyarak bu ağacı kestirmiştir.

Feth-i Karib (Yakın Fetih)

On sekizinci âyetle, mü'minler yakın bir fetih ile müjdelenmektedirler. Şöyle ki: Hudeybiye Anlaşması ve "Bey'âtü'r-Ridvân", "feth-i karib"in altın anahtarı oldu. Mü'minler bu anlaşmadan sonra daha düzenli ve disiplinli bir döneme girdiler.

Buna mükâfat olarak Cenâb-ı Hak, onlara üç büyük lutufta bulundu:

1- Kureyş Kabilesi'nin hırçın ve kaba davranışları, tahrik edici sözleri

karşısında mü'minlerin kalbine güven, sabır ve sükunet ilham edildi. Böylece o gün meydana gelmesi muhtemel bir fitne önlenmiş oldu.

2- Bunun hemen arkasından Allah (celle celaluhu), mü'minlere Hayber'in kapısını açarak yakın bir fethi müyesser kıldı. Sonra da Mekke'nin fethi gerçekleşti.

3- Maddi ve manevi; zahiri ve bâtını birçok ganimetleri mü'minlere lâyık gördü. Bu ganimetler yeni kurulan İslâm devletinin mali gücüne geniş imkânlar sağladı. O sebeple de mü'minlerin kâfirlerle savaşmalarına karşı şevk ve hevesleri kamçılanmış oldu.

Bunlardan başka daha birçok ganimetler vadediliyor ki, önemli kısmı dört halife zamanında gerçekleşmiştir.

İki Kabilenin Ortaya Çıkan Fırsatı Kullanma Hevesi

Rasulullah (aleyhisselam) Efendimiz, Hayber'in fethine hazırlanıp Medine dışına çıkınca, Beni Esed ile Beni Gatafan kabileleri, Medine'yi basıp mal ve kadınları yağmalamayı plânladılarsa da, Cenâb-ı Hak kalplerine korku saldı da plânlarını uygulamaktan vazgeçtiler. Yirminci âyetle, bu olaya işaretle, Allah'ın mü'minlerden yana olan rahmet ve yardımı konu ediliyor.

Böylece mü'minlerin tam sadakat ve teslimiyetle davalarına gönülden sarılmaları, Allah'ın yardımına mazhar kılınmalarına kapı açtı; suskunluk içinde geçen sıkıntılı günler geride kaldı. Sabır, güven, teslimiyet ve sadakatte birleşip bütünleşen mü'minlerin fethedemeyecekleri kabile bulunmayacağı kesinlik arz etti. Sağlam bir kıstas ortaya çıktı: Gelecek olan İslâm kuşaklarına başarının yolları hazırlanıp açıldı.

Vadedilen Diğer Ganimetler

وَعَدَكُمُ اللهُ مَغَانِمَ كَثِيرَةً تَأْخُذُونَهَا فَعَجَّلَ لَكُمْ ...

"Allah size, ele geçireceğiniz birçok ganimetleri vadetmiştir. Bunu şimdilik size hemen verdi."

Cenâb-ı Hak, Arap Yarımadası'nı yavaş yavaş İslâm'ın zafer bayrağını dalgalandırdığı bir bölge haline getirirken, bunun dışında mü'minlerin henüz fethetmesine güç getiremedikleri önemli devletlerin ve ülkelerin fethini de ezeli ilmiyle tespit edip hazırlamış bulunuyordu. Bu ülkeler: İran ve Bizans idi. Yirmi birinci âyetle, daha çok bu ikisine işaret edilmekte ve böylece

İslâmiyet'in şan ve şeref dolu parlak geleceği haber verilmektedir. Nitekim çok geçmeden İslâm orduları İran ve Bizans kapılarına gelip dayandılar.

Medine'yi basıp yağma etmek isteyen Beni Esed ve Beni Gatafan kabilelerine gelince: Eğer onlar hazırladıkları sinsi plânlarını uygulama alanına koymuş olsalardı, mutlaka ağır bir darbe yiyip hezimete uğratılacaklardı. Çünkü İslâm mücahitlerinin maddi ve manevi gücü buna yetecek bir düzeye gelmiş bulunuyordu. Nitekim yirmi ikinci âyetle buna işaret edilmektedir.

Allah'ın Süregelen Sünneti

سُنَّةَ اللهِ الَّتِي قَدْ خَلَتْ مِنْ قَبْلُ

"Allah'ın öteden beri gelip geçenler hakkında câri sünnetidir bu. Ve sen artık Allah'ın sünnetinde bir değişme bulamazsın."

Yaratan ile yaratılanlar arasında, ezeli takdir gereği, bir imkân ve irâde sınırı söz konusudur. Hakiki imân doğrultusunda gelişip İslâm dâvasına sadakatle, feragat-ı nefisle sarılan bir cemaatin zafer elde etmesi, ilâhi sünnet gereğidir. Şu şartla ki, bu cemaat birlik ruhuyla yola çıkıp Allah ve din uğrunda mevcut bütün imkânlarını kullanarak, kullar için konulmuş imkân ve irâde sınırına gelmiş olsunlar.

İşte Rasulullah (aleyhisselam) ve arkadaşları bu şartı en duyarlı anlamda yerine getiren bahtiyarlar idiler. Onun için Cenâb-ı Hak, süregelen sünneti gereği onlara yardımda bulundu ve zafer kapılarını ardına kadar açtı.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, Hudeybiye'de ağaç altında Rasulüllah (aleyhisselam)'a bey'at eden mü'minler konu edildi ve bunun yakın bir fethe anahtar teşkil ettiğine dikkatler çekildikten sonra ileride daha birçok fetihlerin müyesser olacağı müjdelendi.

Aşağıdaki âyetlerle, Hudeybiye Anlaşması'ndan az önce, ortaya çıkan gergin havaya işaretle, yok yere bir savaşın eşiğine gelindiği konu ediliyor ve bunun için mü'minler üzerine sekinet ve sabır indirildiği belirtilerek, ilâhi muradın ne yanda tecelli ettiğine dikkatler çekiliyor. Sonra da yakında Mescid-i Haram'a mutlaka girecekleri ve böylece Allah'ın, Peygamberi (aleyhisselam)'ın gördüğü o rüyayı gerçekleştireceği müjdeleniyor.

وَهُوَ الَّذِى كَفَّ اَيْدِيَهُمْ عَنكُمْ وَاَيْدِيَكُمْ عَنْهُمْ بِبَطْنِ مَكَّةَ مِنْ بَعْدِ اَنْ
اَظْفَرَكُمْ عَلَيْهِمْ ۚ وَكَانَ اللّٰهُ بِمَا تَعْمَلُونَ بَصِيرًا ﴿٢٤﴾ هُمُ الَّذِينَ كَفَرُوا
وَصَدُّوكُمْ عَنِ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ وَالْهَدْىَ مَعْكُوفًا اَنْ يَبْلُغَ مَحِلَّهُ ۚ وَلَوْلَا
رِجَالٌ مُؤْمِنُونَ وَنِسَاءٌ مُؤْمِنَاتٌ لَمْ تَعْلَمُوهُمْ اَنْ تَطَؤُهُمْ فَتُصِيبَكُمْ
مِنْهُمْ مَعَرَّةٌ بِغَيْرِ عِلْمٍ ۚ لِيُدْخِلَ اللّٰهُ فِى رَحْمَتِهِ مَنْ يَشَاءُ ۚ لَوْ تَزَيَّلُوا
لَعَذَّبْنَا الَّذِينَ كَفَرُوا مِنْهُمْ عَذَابًا اَلِيمًا ﴿٢٥﴾ اِذْ جَعَلَ الَّذِينَ كَفَرُوا
فِى قُلُوبِهِمُ الْحَمِيَّةَ حَمِيَّةَ الْجَاهِلِيَّةِ فَاَنْزَلَ اللّٰهُ سَكِينَتَهُ عَلٰى رَسُولِهِ
وَعَلَى الْمُؤْمِنِينَ وَاَلْزَمَهُمْ كَلِمَةَ التَّقْوٰى وَكَانُوا اَحَقَّ بِهَا وَاَهْلَهَا ۚ وَكَانَ
اللّٰهُ بِكُلِّ شَىْءٍ عَلِيمًا ﴿٢٦﴾

24- Size, onlara karşı zafer sağladıktan sonra Mekke sınırları içinde onların ellerini sizden çeken, sizin de ellerinizi onlardan çeken O'dur. Allah yaptıklarınızı görüp bilendir.

25- İnkârda ısrar edip sizi Mescid-i Haram'dan alıkoyanlar, hediyelik kurbanlarınızı yerine ulaştırmanıza engel olanlar, onlardır. Eğer (iplerinde) sizin bilip tanıyamadığınız mü'min erkekleri ve mü'min kadınları bilmeden çiğnemeniz ve bu yüzden size vebal, üzüntü ve sıkıntı gelmesi söz konusu olmasaydı, (elbette aranızda bir savaş meydana gelirdi.) (Bu da) Allah'ın dilediği kimseyi rahmetine sokması içindir. Eğer onlar (o mü'min erkekler ve kadınlar) diğerlerinden seçilip ayrılabilselerdi, onlardan küfre sapanları elem verici bir azaba uğratırdık.

26- Hani o inkâra sapanlar kalplerinde cahiliye devrinin gurur ve taassubunu alevlendirdikleri zaman Allah, Peygamberinin ve mü'minler üzerine güven, huzur ve kalp sükuneti indirdi de onlara takva sözünü gerekli kıldı. Zaten onlar bu söze daha lâyık ve ehil idiler. Allah her şeyi bilendir.

İNİŞ SEBEBİ

Hudeybiye günü Mekkeliler'den seksen kadar silahlı adam Cebel-i Ten'im'de gizlenip Hz. Peygamber (aleyhisselam)'ı gaflete getirip arkadaşlarıyla birlikte esir etmek istiyorlardı. Cenab-ı Hakk'ın lutfu olarak, onların kalplerini barıştan, anlaşmadan yana çevirmesi sebebiyle, kaçınılması zor bir çatışma ve vuruşma önlenmiş oldu. Bunun üzerine ilgili 24. âyet indi.[1]

Diğer bir rivayet:

Abdullah b. Muğeffer el-Müzeni (radıyallahu anh) anlatıyor: "Biz Hz. Peygamber (aleyhisselam) ile beraber, Allah'ın Kur'ân'da sözünü ettiği ağacın altında bulunuyorduk. Dalları Rasulullah'ın sırtına doğru sarkmış vaziyette idi. Ali b. Ebi Tâlib ve Süheyl b. Amr de orada hazır bulunuyorlardı. Rasulullah (aleyhisselam), Hz. Ali (radıyallahu anh)'a: **"Bismillahirrrahmânirrahim" yaz** diye emretti. Süheyl b. Amr, müdahale ederek Hz. Ali'nin elini tuttu ve şöyle dedi: "Biz, Rahman ve Rahim'i bilmiyoruz ve tanımıyoruz. Sen bizim bildiğimiz şekilde yaz." Bunun üzerine Rasulullah (aleyhisselam):

"Ya Ali! Bi-ismikellahümme, yaz" diye buyurdu. Sonra Hz. Ali (radıyallahu anh),

"Bu, Allah Rasulü Muhammed ile Mekke halkı arasında bir sulh anlaşmasıdır" ibaresini yazdı. Süheyl b. Amr yine Hz. Ali'nin elini tutarak şöyle müdahalede bulundu: "Eğer Allah'ın Rasulü isen, o takdirde sana zulmetmiş bulunuyoruz. Onun için bizim ölçü ve anlayışımıza göre yazılsın." Hz. Peygamber (aleyhisselam), Hz. Ali (radıyallahu anh)'a:

"Ya Ali! Bu, Abdullah oğlu Muhammed ile Mekke arasında bir sulh anlaşmasıdır, ibaresini yaz" diye emretti. Tam bu sırada silahlı otuz kadar genç çıkageldi ve ayaklarından yükselen toz üstümüze doğru yöneldi. Bunun üzerine Rasulullah (aleyhisselam) onlar aleyhine dua etti de Cenâb-ı Hak onların kulaklarını işitemez hale soktu. Böylece kalkıp hepsini yakaladık. Peygamber (aleyhisselam) onlara:

"Birisinin ahd-ü emânında bulunarak mı geldiniz, yoksa biri size güvence mi verdi?" diye sordu. Onlar da: "Hayır" deyince, Hz. Peygamber (aleyhisselam) hepsini serbest bıraktı. Bunun üzerine 24. âyet indi.[2]

---

1 Tefsir-i Kurtubl: 16/280

2 Müsned-i Ahmed: 325 ,87/4-342/1

25 ve 26. âyetlerin iniş sebebi ise, şöyle rivayet edilmiştir:

Ashab-ı Kirâm'dan Abdullah b. Amr (radıyallahu anh) diyor ki: Cüneyd b. Sübeyi' şöyle anlattı: "Günün evvelinde kâfir olarak Rasulullah (aleyhisselam) ile savaştık, günün sonuna doğru O'nunla birlikte yan yana Müslüman olduğumuz halde düşmana karşı savaştık. Biz, yedisi erkek, ikisi kadın olmak üzere dokuz kişiydik."

Bu sebeple sözü edilen iki âyet inmiştir.[1]

Hudeybiye Günü Neredeyse Vuruşma Olayazdı

وَهُوَ الَّذِى كَفَّ اَيْدِيَهُمْ عَنكُمْ وَاَيْدِيَكُمْ عَنْهُمْ

"Size, onlara karşı zafer sağladıktan sonra Mekke sınırları içinde onların ellerini sizden çeken, sizin de ellerinizi onlardan çeken O'dur."

Mekkeli müşriklerin her türlü terbiye ve nezaket dışı söz ve davranışları; önceden silahlanıp ani bir baskında bulunmayı plânlayan bir grubun kötü niyeti; Hz. Osman'ın Mekke'de bir süre alıkonması ve birtakım ağır ve yersiz şartların ileri sürülmesi gibi olumsuz gelişmeler Müslümanlarla müşrikleri kanlı bir çatışmaya sürükleyecek nitelikteydi. Şüphesiz böylesine kanlı bir çatışma, ister istemez Harem sınırları içinde cereyan edecek ve Mekke'de, İslâmiyet'i kendilerine din olarak seçip kâfirlerin işkencede bulunmasından korkarak imânlarını gizleyenler de böyle bir savaşta elde olmayarak yer alacak ve onların iç yüzünü henüz bilmeyen Ashab-ı Kiramın darbelerine mâruz kalacaklardı. O sebeple mü'minler kendi din kardeşlerini öldürecek ve sonra da farkına varınca büyük bir teessür ve üzüntü duyacaklardı.

Cenâb-ı Hak böyle bir sonucun doğmasını murad etmedi. Mü'minlere sükunet ve sabır havası estirerek hislerini yatıştırdı.

Kelime-i Takva

وَاَلْزَمَهُمْ كَلِمَةَ التَّقْوٰى وَكَانُوا اَحَقَّ بِهَا وَاَهْلَهَا

"Onlara takva sözünü gerekli kıldı. Zaten onlar bu söze daha lâyık ve ehil idiler."

"Kelime-i Takva" kavramı üzerinde hayli durulmuş ve birbirine ya-

1 Taberâni-İbn Kesir: 4/193

kın yorum ve açıklamalarda bulunanlar olmuştur.

Onları şöyle özetleyebiliriz:

a) Tirmizi'nin "hadisün hasenün garibün" dediği rivayetinde, Rasulullah (aleyhisselam) Efendimiz bunu "La ilahe illallah" ile belirlemiştir.

b) İbn Cüreyc'e göre: "La ilahe illallah, Muhammedün Rasulullah" sözüdür.

c) Atâ' b. Ebi Rebah'a göre: "Allah'tan başka ilâh yoktur. O birdir, ortağı yoktur. Hamd O'na mahsustur. O'nun kudreti her şeye yeter" sözüdür.

d) Urve'nin el-Misver'den yaptığı rivayete göre: "Allah'tan başka ilâh yoktur; O birdir, ortağı yoktur" sözüdür.

e) Hz. Ali (radıyallahu anh)'den yapılan rivayete göre: "Allah'tan başka ilâh yoktur. Allah çok büyüktür" sözüdür.

f) Ali b. Talha'nın İbn Abbas (radıyallahu anh)'dan yaptığı rivayete göre: "La ilahe illallah" kelimesidir. Aynı zamanda bu kelimenin gölgesi altında cihâd etmektir.

g) Zühri'ye göre: "Bismillahirrahmânirrahim"dir.

Allah (celle celaluhu) daha iyisini bilir. Ancak Tirmizi'nin rivayet ettiği hadis, her ne kadar haber-i vâhid kapsamına girmekteyse de, hasen olduğu kabul edildiği takdirde -ki Tirmizi öyle kabul etmiştir- açıklama olarak onu daha sahih ve sıhhatli kabul etmemiz uygun olur.

Kelime-i Takvâ'ya Bağlı Kalmak

Kur'ân, "Kelime-i Takva" sözüyle bütün mü'minlere, savaş ve barış hallerinde, "Allah'tan başka ilâh yoktur; Allah çok büyüktür" esasına bağlı ve sadık kalmalarını, bütün meselelerini bu esasın ışığı altında çözmelerini tavsiye ve telkin etmektedir. Zira bu yüce söz, gayelerin gayesi, amaçların amacı; akıl ve imânı birleştirip hüküm vermenin tek çözüm şifresidir. Hudeybiye Anlaşması, bu sözün kalp ve kafalarda oluşturduğu gerçeği görebilme basiretiyle gerçekleştirilmiştir.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, Hudeybiye Anlaşması'ndan önceki gergin hava konu edildi. Arkasından yakın gelecekte mü'minlerin Mescid-i Haram'a

girecekleri müjdelendi.

Aşağıdaki âyetlerle, Rasulullah (aleyhisselam)'ın bundan böyle kâfirlere ve Kitap Ehli'ne karşı üstünlük sağlayacağı ve İslâm dininin bütün dinleri neshedip yürürlükten kaldırmak suretiyle Allah'ın insanlara son mesajı olduğunu izhar edeceği haber veriliyor. Sonra da Tevrat ve İncil'de bazı vasıfları anlatılan Ashab-ı Kirâm'ın güzel halleri konu edilerek yönlendirici misal veriliyor.

لَقَدْ صَدَقَ اللّٰهُ رَسُولَهُ الرُّءْيَا بِالْحَقِّ ۚ لَتَدْخُلُنَّ الْمَسْجِدَ الْحَرَامَ إِنْ شَاءَ اللّٰهُ
اٰمِنِينَ ۙ مُحَلِّقِينَ رُءُوسَكُمْ وَمُقَصِّرِينَ ۙ لَا تَخَافُونَ ۖ فَعَلِمَ مَا لَمْ تَعْلَمُوا فَجَعَلَ
مِنْ دُونِ ذٰلِكَ فَتْحًا قَرِيبًا ﴿٢٧﴾ هُوَ الَّذِي أَرْسَلَ رَسُولَهُ بِالْهُدٰى وَدِينِ الْحَقِّ
لِيُظْهِرَهُ عَلَى الدِّينِ كُلِّهِ ۚ وَكَفٰى بِاللّٰهِ شَهِيدًا ﴿٢٨﴾ مُحَمَّدٌ رَسُولُ اللّٰهِ ۚ وَالَّذِينَ
مَعَهُ أَشِدَّاءُ عَلَى الْكُفَّارِ رُحَمَاءُ بَيْنَهُمْ تَرٰيهُمْ رُكَّعًا سُجَّدًا يَبْتَغُونَ فَضْلًا
مِنَ اللّٰهِ وَرِضْوَانًا ۖ سِيمَاهُمْ فِي وُجُوهِهِمْ مِنْ أَثَرِ السُّجُودِ ۚ ذٰلِكَ مَثَلُهُمْ فِي
التَّوْرٰيةِ ۚ وَمَثَلُهُمْ فِي الْإِنْجِيلِ ۚ كَزَرْعٍ أَخْرَجَ شَطْأَهُ فَآزَرَهُ فَاسْتَغْلَظَ فَاسْتَوٰى
عَلٰى سُوقِهِ يُعْجِبُ الزُّرَّاعَ لِيَغِيظَ بِهِمُ الْكُفَّارَ ۗ وَعَدَ اللّٰهُ الَّذِينَ اٰمَنُوا وَعَمِلُوا
الصَّالِحَاتِ مِنْهُمْ مَغْفِرَةً وَأَجْرًا عَظِيمًا ﴿٢٩﴾

27- Andolsun ki Allah, Peygamberine o rüyayı hak ile doğru gösterdi: Şanıma yemin olsun ki, elbette -Allah dilerse- güven içinde başlarınızı traş etmiş veya kısaltmış bir halde korkmadan Mescid-i Haram'a gireceksiniz. O, sizin bilmediğinizi bilir ve ondan önce (veya sonra) yakın bir fetih verdi (veya verecek).

28- Peygamberini doğru yol üzere ve hak din ile diğer bütün dinlere üstün kılmak için gönderen O'dur. Şahit olarak Allah yeter.

29- Muhammed, Allah'ın Peygamberidir. Onunla beraber bulunanlar, kâfirlere karşı çok çetin ve serttirler; kendi aralarında birbirlerine karşı

merhametlidirler. Onları, rüku' edenler, secde edenler olarak görürsün; Allah'ın geniş lutfunu, bol ihsanını ve O'nun rızasını arzu ederler. Alâmetleri, yüzlerindeki secdeden oluşan izdir. İşte bu onların Tevrat'taki misâlleridir. İncil'deki misalleri ise, filizini çıkarmış, onu kuvvetlendirmiş, derken kalınlaşmış da sapı üzerine doğrulmuş, (öyle ki) ziraatçıların hayranlığını çeken bir ekin gibidir. (Bu da) Allah'ın kâfirleri öfkelendirmesi içindir. Allah, imân edip iyi-yararlı amellerde bulunanlara çok bağışlama ve büyük bir mükâfat vadetmiştir.

İNİŞ SEBEBİ

Katade diyor ki: "Rasulullah (aleyhisselam) Efendimiz Hudeybiye'den önce rüyasında, güven içinde başları tıraş edilmiş veya kısaltılmış bir halde korkmadan Mescid-i Haram'a girdiklerini görmüş ve bu rüyayı ashabına anlatmıştı."

Hicri altıncı yılda umre niyetiyle 1400 kişilik bir cemaatle Mekke'ye doğru yola çıktılarsa da Kureyş Kabilesi, onların Mekke'ye ve dolayısıyla Mescid-i Haram'a girmelerine o yıl engel oldular ve bir sonraki yıl müsade edeceklerine dair söz verdiler ve o sebeple aralarında bir anlaşma yazılarak imzalandı.

Münafıklar hemen kollarını sıvayıp Hz. Peygamber (aleyhisselam)'ın gördüğü rüyanın doğru çıkmadığını etrafa yaymaya başladılar. Bunun üzerine 27. âyet indi.[1]

İbn Kesir'in tespitine göre: Hudeybiye Anlaşması yapılırken Hz. Ömer (radıyallahu anh), Peygamber (aleyhisselam)'ın rüyasını hatırlayarak herhangi bir yorumda bulunmadı, ancak gelip Peygamber (aleyhisselam) ile görüştü ve: "Ya Rasulallah! Sen bize, Beytullah'a girip tavaf yapacağımızı haber vermedin mi?" diye sordu. Hz. Peygamber (aleyhisselam) ona:

"Evet, öyle" diye cevap verdi ve hemen ilâve etti:

"Ben size bu yıl gelip tavaf edeceksiniz dedim mi?" Hz. Ömer (radıyallahu anh): "Hayır" diye cevap verince, Efendimiz (aleyhisselam) ona:

"Sen elbette Beytullah'a gelip onu tavaf edeceksin" diyerek ilk ver-

1 Tefsir-i Kurtubi: 16/289, 290 - Lübabu't-te'vil: 4/160

diği müjdeyi tekrarladı. Bunun üzerine ilgili âyetler indi.[1]

İLGİLİ HADISLER

"Mü'minlerin birbirlerini sevmelerinin ve birbirlerine merhametli davranmalarının misali, bir bedene benzer ki, onun bir organı ağrı ve sızıdan şikâyet edince diğer organlar da ateşlenme ve uykusuz kalmada onunla çağrışımda bulunurlar."[2]

"Mü'min, mü'min kardeşi için bir bina gibidir ki, onun bir kısmı bir kısmını sıkıp pekiştirir."[3]

"İnsanların hayırlısı, benim karnim (bana çağdaş olan mü'minlerdir), sonra da onları izleyenlerdir."[4]

Bir adam, Peygamber (aleyhisselam) Efendimiz'den, "İnsanların hangisi hayırlıdır?" diye sordu. Peygamber (aleyhisselam) ona:

"Benim içinde yaşadığım çağdaki (yaşayan mü'min)lerdir. Sonra ikinci, sonra da üçüncü kuşaklardır" diye cevap verdi.[5]

Cennet ile müjdelenenler:

"Ebu Bekir Cennettedir; Ömer Cennettedir; Osman b. Affan Cennettedir; Ali b. Ebi Tâlib Cennettedir; Talha Cennettedir; Zübeyir Cennettedir; Abdurrahman b. Avf Cennettedir; Sa'd b. Ebi Vakkas Cennettedir; Said b. Zeyd Cennettedir; Ebu Ubeyde b. Cerrah Cennettedir."[6]

"Ashabıma sövmeyiniz. Canımı kudret elinde tutan Allah'a yemin ederim ki: Sizden biriniz Uhud Dağı kadar altın (Allah yolunda) harcasa, yine de onlardan birinin ne bir avuç, ne de yarım avuç (harcadığı hayrın sevabına) erişemez."[7]

---

1 Tefsir-i İbn Kesir: 4/201

2 Müslim/Birr: 67

3 Buhari/Salât: 88, Edeb: 36, Mezâlim: 5 - Müslim/Birr: 65 - Tirmizi/Birr: 13 - Nesâi/Zekât: 67 - Ahmed: 4/104, 405

4 Buhari/Şehadet: 9, Fezâil-i sahabe: 1, Rikak: 7, Eyman: 10, 27 - Tirmizi/Fiten: 45 - İbn Mâce/Ahkâm: 27 - Ahmed: 1/378, 417, 434, 438, 442-2/228

5 Müslim/Fezâil-i sahabe: 210, 211, 212, 214, 215 - EbuDâvud/Sünnet: 9 - Ahmed: 2/327 -6/156

6 Tirmizi/Menakıb: 25, 36

7 Buhari/Fezâil-i sahabe: 5 - Müslim/Fezâil-i sahabe: 221, 222

Peygamber (aleyhisselam) **Efendimiz'in Rüyası**

لَقَدْ صَدَقَ اللّٰهُ رَسُولَهُ الرُّءْيَا بِالْحَقِّ

"Andolsun ki Allah, Peygamberine o rüyayı hak ile doğru gösterdi."

Peygamberlerin (aleyhimüsselam) rüyaları da haktır. Şeytan onların rüyalarına girip hayali şeyler yansıtamaz. O bakımdan rüya, peygamberlere yapılan vahyin çeşitlerinden biri olarak kabul edilir. Nitekim Hudeybiye seferinden az önce Hz. Peygamber (aleyhisselam), rüyasında güven içinde başları traşlı olarak Mescid-i Haram'a girdiklerini görmüştü. Çok geçmeden bu rüyası gerçekleşti. Hayber'in fethi de fetihlerin ilki oldu. Ardından Mekke fethedildi.

Bunun gibi, Rasulullah (aleyhisselam) Efendimiz'in peygamberliğinin ilk altı ayı, rüyasında tecelli eden ilâhi bilgi ve haberlerle geçmiştir.

Rasulullah (aleyhisselam)**'ın İnsanlığa Getirdiği İki Büyük Saadet**

هُوَ الَّذِى اَرْسَلَ رَسُولَهُ بِالْهُدٰى وَدِينِ الْحَقِّ لِيُظْهِرَهُ عَلَى الدِّينِ كُلِّهِ

"Peygamberini doğru yol üzere ve hak din ile diğer bütün dinlere üstün kılmak için gönderen O'dur."

İnsanlığı yönlendirip onlara hayatın asıl amacını öğreten ve kul ile Allah (celle celaluhu) arasındaki engelleri kaldırıp ruhlara muhtaç bulunduğu manevi gıdayı veren Rasulullah (aleyhisselam) Efendimiz, her yönüyle ilâhi rahmeti yansıtmakla birlikte, iki ayrı mutluluk ışığını da beraberinde taşıyor ve insanlığın önünü aydınlatıyordu:

1- Hidâyet,

2- Hak din.

Hidâyet burada, rüyanın doğruluğu ile yorumlandığı gibi, Kur'ân ile de yorumlanmıştır. Zira gerek O'nun gördüğü rüya, gerekse getirdiği kitap ancak doğru yolu göstermekte ve insanları, Allah'a uzanan bu yola çağırmaktadır.

Nitekim Bakara suresi 185. âyette Kur'ân'ın hidâyet olarak indirildiği belirtilmektedir. Böylece Kur'ân, kalp ve kafaları aydınlatıp hak din olan İslâm'ı ve bu dinin getirdiği doğru yolda yürünmesini öğretmekte ve insan hayatını amaçsızlıktan, başıboşluktan kurtarıp ona anlam kazandırmaktadır.

İslâm'ın Geleceği

Hidâyet ve hak dinin indirilmesi, önceki dinleri yürürlükten kaldırmaya; bâtıl dinlerin tesirini gidermeye, putperestliğin anlamsızlığını ortaya koymaya yöneliktir ve bu sebeple de son din olan İslâmiyet bütün dinlere üstün kılınma kudretiyle donatılmıştır.

Nitekim Rasulullah (aleyhisselam) Efendimiz bu âyetin ışığında İslâm'ın geleceğiyle ilgili şu bilgiyi vermiştir:

"Peygamberlik sizde Allah'ın dilediği kadar kalır; sonra dilediği zaman onu kaldırır. Arkasından peygamberlik yolunda yürüyen hilâfet başlar. O da Allah'ın dilediği kadar (aranızda) kalır; sonra Allah dilediği zaman onu kaldırır. Arkasından ısırıcı hükümdarlık başlar. O da Allah'ın dilediği kadar (aranızda) kalır; sonra Allah dilediği zaman onu da kaldırır. Arkasından zorba hükümdar dönemi başlar. O da Allah'ın dilediği kadar (aranızda) kalır; sonra Allah dilediği zaman onu da kaldırır. Arkasından peygamberlik yolu üzere halifelik dönemi başlar."[1]

Böylece Rasulullah (aleyhisselam) Efendimiz kendi ümmetinin hayatını, idare edilme tarzını beş ayrı dönem olarak belirlemiş ve İslâmiyet nasıl peygamberliğin nurani havası içinde ortaya çıkıp etrafı aydınlattıysa, beşinci döneminde de yine öyle olacak ve o zaman insanlığın yüzü gülecektir.

O halde İslâm'ın üstünlük sağlayıp diğer dinleri geri plânda bırakması, sadece Asr-ı Saadet'e ve dört halife devrine mahsus olmayıp, kıyamete kadar baki kalacak bir hüküm ifade etmektedir.

Bu konuda şahit olarak da Allah yeter, O'nun kitabı olan Kur'ân da yeter.

Nitekim Bernaba'nın (Barnabas) yazdığı İncil'de İsa (aleyhisselam), İslâm'ın ebediyen baki ve üstün kalacağını şöyle haber vermiştir: "Ben sizin sözünü ettiğiniz Mesih (Tesellici) değilim. Zira ben Onun ayakkabısının ipini, çorabının bağını çözmeye bile ehil sayılmam. O benden önce (nuru) yaratılmıştır ve O, Hakk'ın sözünü getirecek, dininin sonu olmayacak, ebediyen baki kalacaktır."[2]

---

1 Müsned-i Ahmed: 273/4

2 Barnaba İncili: 42/14

Ashab-ı Kiram'ın Beş Büyük Meziyeti

مُحَمَّدٌ رَسُولُ اللّٰهِ وَالَّذِينَ مَعَهُ أَشِدَّاءُ عَلَى الْكُفَّارِ رُحَمَاءُ بَيْنَهُمْ ...

"Muhammed, Allah'ın Peygamberidir. Onunla beraber bulunanlar, kâfirlere karşı çok çetin ve serttirler; kendi aralarında birbirlerine karşı merhametlidirler."

Şüphesiz bir insan için en üstün, en büyük şeref, kulluk çerçevesi içinde Allah'ın Rasulü olmaktır. Ancak bu şeref çalışmakla elde edilebilen bir meslek değil, Allah'ın kendi kulları arasından seçip beğendiğine lâyık gördüğü bir iltifattır.

Peygamberlik zincirinin en son, fakat en büyük halkası Hz. Muhammed (aleyhisselam) bu ilâhi iltifata mazhar kılınmış; "Muhammedün Rasulullah" âyetiyle şereflendirilmiştir.

Hz. Muhammed (aleyhisselam), ilâhi mesajın son tebliğatçısı ve ilâhi risâletin emin dâvetçisi olarak yalnız Allah adına konuşmuş, O'nun namına küfürle, zulüm ve ahlâksızlıkla savaşmış ve sadece Rabbinin adıyla hükmetmiştir.

Gerçek bu olunca, O'nunla beraber İslâm bahçesinde yerini alan mü'minlerin de bütün azim ve gayretleri, güç ve imkânları, Hakk'i tebliğe ve Allah'ın varlığına, birliğine davete yönelmeli değil midir? İlgili 29. âyetle bu gerçeğe parmak basılarak Cenâb-ı Hakk'a imân doğrultusunda vakf-ı hayat eden bahtiyar mü'minlerin beş önemli özelliği açıklanıyor.

Sonraki mü'minlere en sağlam misal ve kıstas verilmektedir:

1- Muhammed (aleyhisselam) ile beraber olanlar, kâfirlere karşı çok şiddetlidirler. Çünkü küfür ve azgınlık bulutlarının kaldırılması, imân ve irfan güneşini ortaya çıkarmakla sağlanır; inkarcı azgınların tesirleri azaltılınca, hak bütün parlaklığıyla alanı doldurur ve bâtıl silinmeye mahkum olur.

2- Mü'minler birbirlerine karşı merhametli ve şefkatlidirler. Çünkü kişisel çıkar, menfaat ve ihtiras söz konusu değildir. İslâm'ın manevi gölgesi altında birleşip bütünleşme vardır.

3- Kulluğun özünü ve mayasını yansıtan "namaz"ı, derin bir zevk ve deruni istekle kılarlar. Zira mü'minlere göre, en büyük şeref, Allah'a kul olmaktır. Nitekim Cenâb-ı Hak İsrâ olayını konu edinirken, "Kulunu gece-

nin bir bölümünde..." anlatımına yer vererek "kulluğun" kendi yanındaki kıymetini belirtmiştir.

Mü'minler namaz ibadetiyle yalnız Allah'ın geniş lütuf ve rahmetini, bol ihsan ve inayetini arzu ederler.

4- Bu mü'minlerin en belirgin alâmetlerinden biri, yüzlerindeki secdeden oluşan izdir. Zira secde hali, Allah'a en yakın olma dönemi ve ilâhi marifetin kalpte en çok tecelli, oradan yüze aksettiği anlardır.

5- Tevrat ve İncil'de onların misalleri, belirtilen ölçü ve anlamda haber verilmiştir. Böylece indirilen her kitap kendisinden sonra indirilecek kitapları müjdelemiş ve gönderilecek peygambelerden kısmen haber vermiştir. Bir sonra indirilen kitapta kendisinden önceki kitapları tasdik etmiş ve onların kadrini yüceltmiştir.

Tevrat ile İncil'in Allah'tan indirilen ilk nüshası zayi edildiğinden, sonradan tertiplenen her iki kitapta da birtakım yanlışlar meydana gelmiş ve insan sözüyle Allah sözü birbirine karıştırılmıştır. Böyle olmasına rağmen, yine de ilgili âyetle bildirilen hususların izlerine onlarda rastlamak mümkündür. Meselâ Tevrat'ın Tesniye bölümünün 18/15; İşaya bölümünün 42/5 belgesinde Hz. Muhammed (aleyhisselam)'ın bazı vasıfları ve geleceği yarı kapalı bir anlatımla yazılıdır. İncil'de ise, Yuhanna: 16/7-14, Markos: 1-15, Matta: 21/40 belgelerinde Hz. Muhammed'in geleceği haber verilmekte, ancak isminden sarih olarak söz edilmemektedir.

Barnaba (Barnabas) İncili'nde ise, yirmiye yakın yerinde Hz. Muhammed (aleyhisselam)'dan ve O'nun birtakım özelliklerinden, ashabının bazı vasıflarından söz edilmektedir. 1958 yılında Dr. Halil Saade tarafından tercüme edilip aynı yılda Mısır'da Arapça bastırılıp neşredilen nüshasında, bu konuyla ilgili yaptığımız tespitlerin yerlerini aşağıya yazmakta fayda görmekteyiz:

Barnaba (Barnabas) İncili: 39/14, 42/13, 44/19, 54/1-11, 55/20-24, 82/16, 96/3-7, 96/11-15, 97/4-14, 136/18-21, 137/3-8, 191/8, 220/17-20, 208/17.

Ayrıca Markos İncili'nde "Allah'ın Melekut"undan söz edilirken, Hz. Muhammed (aleyhisselam)'ın yeryüzüne attığı küçücük gibi sanılan "Tevhid Tohumu"nun nasıl gelişip büyüyeceği temsili olarak anlatılmakta ve "Me-

lekut"tan maksadın, Allah'ın yeryüzünde kendi adına konuşup hükmedecek, meleklerle desteklenecek peygamber olduğu dolaylı şekilde belirtilmektedir:

"Ve dedi: Allah'ın melekutunu nasıl benzetelim? Yahut onu ne meselle önünüze koyalım? Hardal tanesi gibidir ki, toprağa ekilirken her ne kadar yer üzerinde olan bütün tohumlardan en küçüğü ise de, ekildikten sonra büyür ve bütün sebzelerden daha büyük olur, küçük dallar salar; şöyle ki, göğün kuşları onun gölgesi altına yerleşebilirler."[1]

Aydınlatıcı Bir Temsil

وَمَثَلُهُمْ فِي الْإِنْجِيلِ كَزَرْعٍ أَخْرَجَ شَطْئَهُ فَآزَرَهُ فَاسْتَغْلَظَ فَاسْتَوَىٰ

"İncil'deki (misalleri) ise, filizini çıkarmış, onu kuvvetlendirmiş, derken kalınlaşmış da sapı üzerinde doğrulmuş, (öyle ki) ziraatçının hayranlığını çeken bir ekin gibidir."

Fütuhatcı, diğer bir anlatımla "fâtih mü'minler"i yetiştirme yol ve yöntemi; usul ve metodu işlenirken dikkat çekici bir misal verilmekte ve öylece nefis bir benzetme yapılmaktadır. Şöyle ki:

Atılan imân ve irfan tohumunun filizlenmesi, İslâm'ın ciddi anlamda sistemli ve duyarlı bir eğitim ve öğretimle kalplere, işlenmesinin gereğine işarettir.

Filizin kalınlaşıp kendi sakı üzerinde doğrulması, eğitilip öğretilen genç neslin olgunlaşıp bütün benlik ve enerjisiyle dâvaya sarılmasına işarettir. Öyle ki ne madde, ne makam, ne ölüm, ne de açlık endişesi onları yolundan alıkoyabilir.

Sonra da böyle bir imân ve irfan ordusunun arzedeceği satvet ve ihtişam, bakanların hayranlığını çeker; inkarcı sapıkların ise kin ve öfkesini artırır.

Bütün bu kademeli eğitim ve öğretimin en önemli yanlarından biri de, azıp sapıtan din düşmanlarını korkutmaya, caydırıcı bir güç ortaya koymaya yönelik bulunmasıdır.

İşte Hz. Muhammed (aleyhisselam) Efendimiz ile beraber olan ve O'nun

1 Markos İncili: 4/30-32

mektebinde eğitilip yetiştirilen mü'minler böylesine düzenli, disiplinli, azimli, kararlı ve güçlü idiler.

Şüphesiz bütün bu güzel vasıfların iki temel kaynağı vardır:

a) Allah'a dosdoğru imân,

b) Salih ameller.

Âyette gecen "minhüm" zamiriyle, "vellezine meahüm" ile özellikleri açıklanan cemaatten sonra kıyamete kadar, Hz. Muhammed (aleyhisselam)'ın sünnetiyle doğru yolu seçenler kastedilmektedir. Böylece Kur'ân hem ilâhi mağfireti, hem de büyük ecri bütün mü'minlere teşmil ederek ilâhi rahmet ve inayetin bütün mücahit mü'minleri kapsadığını haber vermektedir.

Fetih suresine, "feth-i mübin" müjdesiyle başlanıldı ve imân edip sâlih amellerde bulunan mücahidlere ilâhi mağfiret ve büyük ecir vadedilerek sure noktalandı.

Bu surenin de tefsirini bize müyesser kılan Cenâb-ı Hakk'a hamd-u senalar; kendi sünnetiyle kalp ve kafamızı aydınlatan Rasulullah (aleyhisselam) Efendimiz'e salât-ü selâmlar olsun.

49. SÛRE

HUCURAT SURESİ

Ayet Sayısı	Kelime Sayısı	Harf Sayısı
18	340	1476

HUCURAT SURESİ

Tamamı Medine'de inmiştir. İlim adamlarının bu hususta icma'ı vardır.[1]

Dördüncü âyetinde Hz. Peygamber (aleyhisselam)'ın hane-i saadetini oluşturan odalardan söz edildiğinden, bu mânaya delâlet "hucurat", aynı zamanda sureye isim olmuştur.

Âyet sayısı: 18

Kelime sayısı: 340 veya 343

Harf sayısı: 1476[2]

SURENİN KAPSADIĞI BAŞLICA KONULAR

Sure genellikle iki bölümden oluşmaktadır: Birinci bölüm, Peygamber ile ümmeti arasındaki münasebetlerden; ikinci bölüm, ümmetin günlük hayatını ilâhi nizama göre disiplinli ve düzenli tutmasından söz etmektedir.

Birinci bölümle ilgili konular:

1- Allah ve Peygamberi bir husus hakkında hüküm vermeden, mü'minlerin hemen acele edip hüküm vermelerinin doğru olmayacağı üzerinde duruluyor.

2- Hz. Peygamber (aleyhisselam)'a üstün sevgi ve saygı gösterilmesi; Peygamber (aleyhisselam)'ın huzurunda konuşurken ses tonuna dikkat edilmesi, O'nun sesinden yüksek bir tonla konuşmanın saygısızlık olacağı belirtiliyor ve bu konuda mü'minlere emir veriliyor.

3- Hz. Peygamber (aleyhisselam)'a ismiyle veya künyesiyle hitap edilmemesi; "Ya Nebiyyellah", "Ya Rasulallah" şeklinde hitap edilmesi tavsiye ediliyor.

---

1 Tefsiru Gârâibi'l-Kur'ân/Nizamuddin Nisâburi: 26/69 - Tefsir-i Kurtubi: 16/300

2 Tefsiru Gârâibi'l-Kur'ân/Nizamuddin Nisâburi: 26/69 - Lübabu't-te'vil: 4/163

4- Rasulullah (aleyhisselam)'ın huzurunda sesini alçaltarak konuşanlar övülüyor.

5- Rasulullah (aleyhisselam)'ı, bulunduğu odanın arka tarafına geçip dışardan yüksek sesle çağıranlar kınanıyor.

6- İslâm ve imân nimetine eriştirildikten sonra, Allah'a ve Peygamberine minnet edenler yeriliyor ve uyarılıyor.

İkinci bölümle ilgili konular:

1- Dini sınırları aşan günahkâr ahlâksızın verdiği haberi -araştırıp gerçeği öğrenmedikçe- ciddiye almamamız üzerinde duruluyor.

2- Mü'minler bölünüp iki ayrı zümre oluşturur, biri diğerine saldırıp savaşırsa, saldırıya uğrayan zümreden yana olup mütecaviz tarafı durduruncaya kadar savaşmamız emrediliyor.

3- Allah'ın her zaman mü'minler arasında barışın hâkim kılınmasını dilediği, yani barışın devamının ilâhi rızaya uygun olduğu açıklanıyor.

4- Müslüman kimse hakkında kötü zan beslemek yerilerek menediliyor.

5- İnsanları alaya almak, gizli hallerini araştırmak yasaklanıyor.

6- İnsanların ancak birbirlerinden "takva" derecesiyle üstün tutulacağı bildiriliyor.

﴿٤٩﴾ سُورَةُ الْحُجُرَاتِ

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تُقَدِّمُوا بَيْنَ يَدَيِ اللّٰهِ وَرَسُولِهِ وَاتَّقُوا اللّٰهَ إِنَّ اللّٰهَ سَمِيعٌ عَلِيمٌ ﴿١﴾ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَرْفَعُوا أَصْوَاتَكُمْ فَوْقَ صَوْتِ النَّبِيِّ وَلَا تَجْهَرُوا لَهُ بِالْقَوْلِ كَجَهْرِ بَعْضِكُمْ لِبَعْضٍ أَنْ تَحْبَطَ أَعْمَالُكُمْ وَأَنْتُمْ لَا تَشْعُرُونَ ﴿٢﴾ إِنَّ الَّذِينَ يَغُضُّونَ أَصْوَاتَهُمْ عِنْدَ رَسُولِ اللّٰهِ أُولَٰئِكَ الَّذِينَ امْتَحَنَ اللّٰهُ قُلُوبَهُمْ لِلتَّقْوَىٰ لَهُمْ مَغْفِرَةٌ وَأَجْرٌ عَظِيمٌ ﴿٣﴾

1- Ey imân edenler! Allah ve peygamberinin huzurunda ileri geçmeyin. Allah'tan korkun. Şüphesiz ki Allah, işitendir, bilendir,

2- Ey imân edenler! Seslerinizi Peygamberin sesinin üstüne (Onu bastıracak şekilde) yükseltmeyin. Birbirinizle yüksek sesle konuştuğunuz gibi, O'na yüksek sesle hitap etmeyin; sonra farkına varmayarak amelleriniz boşa gidebilir.

3- Şüphesiz o kimseler ki Rasulullah'ın yanında seslerini kısarlar, işte onlar Allah'ın kalplerini takva ile denediği kimselerdir. Onlar için bol bağışlanma ve büyük karşılık vardır.

İNİŞ SEBEBİ

Ashab-ı Kirâm'dan Hz. Câbir (radıyallahu anh)**'ın birinci âyetin iniş sebebi hakkında şöyle dediği rivayet edilmiştir:**

"Kurban Bayram'ı günü, Rasululah (aleyhisselam) **Efendimiz henüz kurban kesmeden, mü'minlerin kurban kesmemeleri emrediliyor. Sebebine gelince; Mü'minlerden bazısı kurban kesme hususunda acele etmiş bulunuyordu. Böylece önce kesenlerin kurbanlarını iade etmeleri, yani yeni-**

den kesmeleri istenmektedir."[1]

İLGİLİ HADİSLER

Bu konuda Rasulullah (aleyhisselam) şöyle buyurmuştur:

"Bu günümüzde başlayacağımız ilk şey, namaz kılmamız, sonra dönüp kurban kesmemiz olacaktır. Kim böyle yaparsa, sünnetimize uymuş olur. Kim de namaz kılmadan keserse, o, ancak ev halkına acele ulaştırmak istediği eti kesmiş olur da bu nüsuk (kurban ibâdeti) yerine geçmez."[2]

Hz. Aişe (radıyallahu anha) diyor ki:

- "Bu âyetler, şek günü oruç tutmayı yasaklar mahiyette inmiştir. Öyle ki, Peygamber (aleyhisselam)'dan önce oruç tutmayın demektir."[3]

"Kim şek gününde (Ramazan'ın ilk günü olup olmadığında şüphe edilen günde) oruç tutarsa, Ebu'l-Kasım'a (Hz. Peygamber'e) isyan etmiş olur."[4]

Allah'ın ve Peygamberinin Huzurunda İleri Gitmemek

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تُقَدِّمُوا بَيْنَ يَدَيِ اللَّهِ وَرَسُولِهِ وَاتَّقُوا اللَّهَ

"Ey imân edenler! Allah ve peygamberinin huzurunda ileri geçmeyin. Allah'tan korkun."

Âyette "ileri geçmeyin" şeklinde çevirisini yaptığımız "lâ tukaddimu" sözü üzerinde birçok yorumlarda bulunanlar olmuştur.

Onları şöyle özetliyebiliriz:

a) Peygamber (aleyhisselam)'ın huzurunda bir konu üzerinde, Peygamber (aleyhisselam)'dan önce bir fikir ve görüş beyân etmeyin. Her hususta O'na uyun, O'nun arkasından gidin.

b) Kitap ve Sünnet'e aykırı söz söylemeyin, hüküm vermeyin.

c) Rasulullah'ın huzurunda fetva vermekte acele etmeyin; Allah'ın

---

1 Lübabu't-te'vll: 163/4

2 Buhari/Iydeyn: 3,8, 10, 17, Adâhi: 1, 11 - Müslim/Adâhi: 7 – Ahmed: 4/282, 303

3 Lübabu't-te'vil: 163/4

4 Tirmizi/Savm: 3 - Buhari/Savm: 11 - Nesâi/Siyâm: 37

O'nun kalbi ve dili üzerine indireceği hükmü bekleyin.

d) Söz ve davranışınızda Peygamber (aleyhisselam)'ın önüne geçmeyin.

e) "Şu ve şu hususta ilâhi emirler inseydi." diyerek acele etmeyin. Peygamber (aleyhisselam)'ın verdiği bilgiyle yetinin.

Kitap ve Sünnet'e Bağlı Kalmak

Allah'ın ve Rasulullah (aleyhisselam)'ın huzurunda kitap ve sünneti dikkate almadan ileri gitmek böylece yasaklanmıştır. Âyetteki hitap bütün mü'minlere yöneliktir. Bunu nesheden başka bir hüküm inmediğine göre, hükmü kıyamete kadar bakidir.

Rasulullah (aleyhisselam) Efendimiz hayatta iken kitap ve sünnette yer alan hükümler, emirler ve tavsiyeler O'ndan öğreniliyordu. Allah ve Rasulü bir konu hakkında bir hüküm ortaya koymadıkça, başkasının hüküm beyân etmesi asla caiz kabul edilmemiştir. Rasulullah (aleyhisselam)'ın vefatından sonra, mü'minler bu iki esas kaynağa bağlı kalmakla emrolunmuşlardır. Ortaya çıkacak yeni yeni meselelerin çözümünü yine bu iki kaynakta arayıp bulmaları; bulamadıkları takdirde ictihad düzeyinde icmâ ve kıyasa yönelmeleri her zaman geçerli bir kural olarak belirlenmiştir.

Nitekim Rasulullah (aleyhisselam) Efendimiz Hz. Muâz (radıyallahu anh)'ı Yemen'e görevli olarak gönderdiğinde, aralarında şu tarihi konuşma geçmiştir:

- **Ya Muâz! Orada ne ile hükmedeceksin?**

- Allah'ın kitabıyla.

- **Aradığın hükmü onda bulamıyacak olursan?**

- Rasulullah (aleyhisselam)'ın sünnetiyle.

- **Onda da bulamayacak olursan?**

- Kendi re'yimle ictihadda bulunurum.

Bunun üzerine Rasulullah (aleyhisselam) Efendimiz elini Muâz (radıyallahu anh)'ın göğsüne vurarak şöyle hamd etti:

"Rasulünün elçisini, Rasulünün hoşnut olacağı şeye muvaffak kı-

lan Allah'a hamd olsun."[1]

Bunun için Rasulullah (aleyhisselam) Efendimiz, ümmetine son olarak şunu da tavsiye etmiştir:

"Şüphesiz size öyle bir şey bırakıyorum ki, ona sımsıkı sarıldığınız takdirde ebediyen sapıtmazsınız: Allah'ın kitabını, peygamberinin sünnetini."[2]

Ebu Dâvud bu hadisin son kısmını sadece "Allah'ın kitabını" şeklinde; Ahmed b. Hanbel de "Allah'ın kitabını ve ehl-i beytimi." şeklinde rivayet etmişlerdir.

Rasulullah (aleyhisselam) Efendimiz bu iki ana kaynağı tavsiye ederken, Muâz hadisinde açıklandığı üzere, bunlarda bir hükme rastlanmazsa, kıyas ve ictihad yolunun seçileceğine cevaz vermiş bulunuyor.

Peygamber (aleyhisselam)'ın Huzurunda Yüksek Sesle Konuşulmaz

يَآ اَيُّهَا الَّذِينَ اٰمَنُوا لَا تَرْفَعُوٓا اَصْوَاتَكُمْ ...

"Ey imân edenler! Seslerinizi Peygamberin sesinin üstüne (O'nu bastıracak şekilde) yükseltmeyin. Birbirinize yüksek sesle konuştuğunuz gibi, O'na yüksek sesle hitap etmeyin."

Rasulullah (aleyhisselam) Efendimiz'in huzuru, şüphesiz ki edep, terbiye, nezaket, vakar, ciddiyet, sevgi ve saygı makamıdır. Çünkü O, Allah'ın elçisidir ve âlemlere rahmet olarak gönderilmiştir. O'na saygı, dolayısıyla Allah'a saygıyı ifade eder. O'na hürmetsizlik Allah'a hürmetsizlik sayılır.

Rasulullah (aleyhisselam) Efendimiz ilâhi vahye, Melek Cebrail'in ilka ve hitabına mazhar bulunduğundan kalbi daha çok Allah (celle celaluhu) ile meşgul idi. O bakımdan her sözü ve davranışı bu hava içinde düzenli, dengeli ve edepli bulunuyordu.

İslâm'a yeni giren bazı kabile reisleri ve bedeviler, alışkanlıklarının tesiriyle olsa gerek, Hz. Peygamber (aleyhisselam)'a, bazen ismiyle, bazen de künyesiyle hitap eder, hem de seslerini yükseltirlerdi. İlgili âyetle, onların

1 Ebu Dâvud/Akdiye: 1 - Tirmızi/Ahkâm: 3 - Nesâi/Kudat: 11 - İbn Mâce/Menâsik: 38 - Ebu Dâvud/Mukaddeme: 30 - Ahmed: 1/37- 5/230, 236, 242

2 Hâkim: İbn Abbas (radıyallahu anh)'dan isnad-ı sahih ile. - Ebu Davud/Menâsik: 56 - İbn Mâce/Menâsik: 84 - Taberâni/Kader: 3 - Ahmed: 3/26

bu gibi davranışlarının saygısızlık ifade ettiğine dikkatler çekilmekte; edep ve saygı makamında, edepli ve saygılı olmanın lüzumu belirtilmektedir.

İlâhi beyân inince, daha önce edep dışı söz ve davranışlarda bulunanlar kendilerini toparladılar ve yaptıkları hatâlardan dolayı pişmanlık duyarak istiğfarda bulundular.

Rivayete göre: Yukarıdaki âyetler inince, Sabit b. Kays (radıyallahu anh) üzüntü, mahcubiyet ve endişesinden dolayı evine kapanıp dışarı çıkmaz oldu. Sebebi sorulunca, şöyle dedi: "Bildiğiniz gibi ben yüksek sesli bir adamım. Korkarım ki bu âyet benim hakkımda inmiştir ve o takdirde ben Cehennem ehlinden biriyimdir." Onun durumu Hz. Peygamber (aleyhisselam)'a haber verilince. Peygamber (aleyhisselam):

"Hayır, Sabit Cehennem ehlinden değil, Cennet ehlindendir" buyurarak onu huzuruna çağırdı.

İmam Mâlik'e ve bazı ilim adamlarına göre: Âyetin hükmü kıyamete kadar bakidir. O bakımdan Ravzâ-i Muttahhara'da bulunan bir kimsenin o yüce huzurda yüksek sesle konuşması caiz değildir. Nitekim devrin halifesi, yanında İmam Mâlik bulunduğu halde Ravzâ-i Muttahhara'yı ziyaret ederken yüksek sesle konuşuyordu. İmam Mâlik'in onun bu saygısızlığına dayanamadığı ve yukarıdaki âyeti okuyarak halifeyi uyardığı; Rasulullah'ın manevi huzurunda saygılı olmaya onu davet ettiği pek meşhur bir olaydır.

O halde dün olduğu gibi, bugün de yarın da, yarından sonra da Ravza-ı Muttahhara'da ve bir de Hadis-i şerif okunan meclislerde yüksek sesle konuşulmaz. Rasulullah (aleyhisselam)'a saygı gösterilir. Aksi halde, Kur'ân'ın anlatımıyla,

"Sonra farkına varmayarak amelleriniz boşa gidebilir" mealindeki ilâhi uyarıya muhatap olma durumu ortaya çıkar.

Rasulullah (aleyhisselam)'ın Yanında Sesini Kısanlar Övülüyor

إِنَّ الَّذِينَ يَغُضُّونَ أَصْوَاتَهُمْ عِنْدَ رَسُولِ اللهِ أُولَٰئِكَ الَّذِينَ امْتَحَنَ اللهُ ...

"Şüphesiz o kimseler ki Rasulullah'ın yanında seslerini kısarlar, işte onlar Allah'ın kalplerini takva ile denediği kimselerdir."

Ashab-ı Kirâm'dan Ebu Hureyre (radıyallahu anh) ile İbn Abbas (radıyallahu anh) anlatıyor:

- Üçüncü âyet inince, Ebu Bekir Sıddik (radıyallahu anh), Rasulullah (aleyhisselam) ile sır verip sır alan bir kardeş gibi çok hafif bir ses tonuyla konuşurdu.

İbn Zübeyir (radıyallahu anh) diyor ki:

- Bu âyet inince, Hz. Ömer (radıyallahu anh) duyulmayacak kadar hafif bir sesle Hz. Peygamber (aleyhisselam)'a hitap ederdi. Bazen Peygamber (aleyhisselam) bile onun ne dediğini iyice anlayamaz ve tekrar söylemesini emrederdi.

İlgili âyet bu terbiyeli, saygılı mü'minleri övmekte ve misâl olarak takdim etmektedir.

Kalplerindeki takva, dillerinde ve davranışlarında kendini belli ediyor, ilâhi sınavda başarılı bir çizgide kendilerini tutuyorlardı. Böylece ilâhi mağfiret onlardan yana bolca tecelli ediyor ve uhrevi mükâfatlarla müjdeleniyorlardı.

Buna kıyasla, Rasulullah (aleyhisselam)'ın yolunda olan ilim adamlarının huzurunda da konuşurken sesi kısmanın sünnet veya müstehap olduğu belirtilmiştir.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, Allah ve Peygamberinin verdiği hükmün aksine bir görüş beyân etmenin sakıncası üzerinde duruldu. Rasulullah'ın yanında yüksek sesle konuşmanın saygısızlık olacağı belirtilerek, O'nun yanında seslerini kısanlar övüldü.

Aşağıdaki âyetlerle, Rasulullah (aleyhisselam)'ın kaldığı odaların yanında, arkasında durup yüksek sesle Peygamber (aleyhisselam)'ı çağıranlar kınanıyor ve Hz. Peygamber (aleyhisselam) kendiliğinden dışarı çıkıncaya kadar sabredip beklemelerinin kendileri için hayırlı olacağı bildiriliyor.

إِنَّ الَّذِينَ يُنَادُونَكَ مِنْ وَرَاءِ الْحُجُرَاتِ أَكْثَرُهُمْ لَا يَعْقِلُونَ ﴿٤﴾ وَلَوْ أَنَّهُمْ
صَبَرُوا حَتَّىٰ تَخْرُجَ إِلَيْهِمْ لَكَانَ خَيْرًا لَهُمْ ۚ وَاللَّهُ غَفُورٌ رَحِيمٌ ﴿٥﴾

4- Şüphesiz onlar ki (sana ait) odaların arkasından sana seslenirler, çoğunun aklı ermez.

5- Eğer onlar, sen kendilerine çıkıncaya kadar sabretselerdi, elbette haklarında çok daha hayırlı olurdu. Allah, çok bağışlayan, çok merhamet edendir.

İNİŞ SEBEBİ

Tabiin'den Mücahid'e göre: Bu âyet Beni Tamim Kabilesi'ni temsilen gelen bir grup elçiyle ilgilidir. Şöyle ki: Onlar Medine'ye gelip Mescid-i Saadet'e girdiler ve hücrelerin arkasında durup yüksek sesle Rasulullah (aleyhisselam)'ı, görüşmek üzere dışarıya çağırdılar ve şunu ilâve ettiler: "Şüphesiz bizim övgümüz bir süs, yergimiz bir kusurdur."

Bu sırada Rasulullah (aleyhisselam) sıcaktan bunalıp istirahata çekilmiş bulunuyordu. Onların bu sözüne karşılık:

"Övgüsü zinet, yergisi kusur ve leke hususu ancak Allah'a aittir. O, kimi överse, ona zinet bahşetmiş olur; kimi de yererse o elbette kusurlu kabul edilir" buyurarak gelenleri uyardı ve o sebeple yukarıdaki âyetler indi.[1]

İslâm Bütünüyle Edep ve Terbiye Telkin Eder

İslâm dini her yanı ve yönüyle medeniyettir; edep ve terbiye, nezaket ve nezahettir. Büyüklerin, inanmış ilim adamlarının huzurunda davranış ve konuşmadan tutun da önemli bir kişiye seslenmeye kadar her şeyi birtakım edep ve terbiye, sevgi ve saygı kurallarına bağlamıştır.

O bakımdan medeniyet ve nezaketten; edep ve terbiyeden yoksun yetişen kaba ve hırçın bedevileri bile eğiterek, onları dünyanın en medeni ve terbiyeli insanları yapma şerefi bütünüyle İslâm'a aittir. Dünya milletleri daha yirminci asrın son yarısında bile o yüksek ve feyizli medeniyete erişememiştir. Bu bir gerçektir. Zira teknolojide baş döndürücü bir hızla ilerlemek ve ekonomik güç oluşturmak, milletleri ne ahlâklı ve dindar yapar, ne de topluma edep ve terbiye havası estirir.

Milletleri gerçek anlamda medeni yapan dört unsur söz konusudur:

1- Allah'a ve Âhiret'e dosdoğru inanmak ve gençliği bu ruh ve inançla yetiştirmek,

1 Tefsir-i Kurtubi: 16/309 - Tirmizi - Lübabu't-tevil: 4/166

2- Son kitaba ve son peygamberin sünnetine göre bir hayat düzeni kurmaya çalışmak,

3- İlim ve teknikte durmadan ilerlemek ve bunu barış ve kardeşliğin kökleşmesi, yaygınlaşması doğrultusunda kullanmak,

4- Ekonomik güç oluşturup insanları sefaletten kurtarmaya yönelmek

Bu bakımdan Yesrib şehrine, Rasulullah (aleyhisselam)'ın "Medine" demesinin anlamı elbetteki çok geniştir. Zira O, gerçek medeniyetin temelini bu kutsal şehirde atmıştır.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, Hz. Peygamber (aleyhisselam)'ı ve O'nun izinde yürüyen büyük ilim adamlarına, yaşını başını almış mü'minlere, sonra da her aklı başında olan insana seslenilirken, bir takım kuralları göz önünde bulundurmanın yararı üzerinde duruldu.

Aşağıdaki âyetlerle, dini ve ahlâki kurallara riâyet etmeyen kişilerin verdiği habere inanmayıp araştırmanın lüzumu belirtiliyor ve birçok konu ve meselelerde Rasulullah (aleyhisselam) Efendimiz'in ashabının teklif ve görüşüne uymadığının hikmeti konu edilerek mü'minler aydınlatılıyor.

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِنْ جَاءَكُمْ فَاسِقٌ بِنَبَإٍ فَتَبَيَّنُوا أَنْ تُصِيبُوا قَوْمًا بِجَهَالَةٍ
فَتُصْبِحُوا عَلَىٰ مَا فَعَلْتُمْ نَادِمِينَ ﴿٦﴾ وَاعْلَمُوا أَنَّ فِيكُمْ رَسُولَ اللَّهِ ۚ لَوْ
يُطِيعُكُمْ فِي كَثِيرٍ مِنَ الْأَمْرِ لَعَنِتُّمْ وَلَٰكِنَّ اللَّهَ حَبَّبَ إِلَيْكُمُ الْإِيمَانَ وَزَيَّنَهُ
فِي قُلُوبِكُمْ وَكَرَّهَ إِلَيْكُمُ الْكُفْرَ وَالْفُسُوقَ وَالْعِصْيَانَ ۚ أُولَٰئِكَ هُمُ الرَّاشِدُونَ ۙ
﴿٧﴾ فَضْلًا مِنَ اللَّهِ وَنِعْمَةً ۚ وَاللَّهُ عَلِيمٌ حَكِيمٌ ﴿٨﴾

6- Ey imân edenler! Eğer din ve ahlâk sınırlarını aşan yozmuşun biri size bir haberle gelirse, onu (o haberin doğru olup olmadığını) iyice araştırın, sonra bilmeden bir topluluğa kötülükte bulunursunz da yaptığınıza pişman olursunuz.

7-8- Bilin ki, aranızda Allah'ın Peygamberi bulunuyor. Eğer O, birçok

işlerde size uymuş olsaydı, elbette sıkıntıya uğrar, kötü duruma düşerdiniz. Ne var ki Allah, imânı size çok sevdirdi de onu kalbinizde süsleyip çekici kıldı. (Buna karşılık) küfrü, dini ve ahlâki sınırları aşmayı, başkaldırıp itaatsizlikte bulunmayı size çirkin ve tiksindirici göstermiştir. İşte bu ölçüde olanlar, Allah'tan geniş lütuf, bol ihsan ve bir nimet olarak doğru yolda bilerek yürüyenlerdir. Allah, bilendir ve hikmet sahibidir.

İNİŞ SEBEBİ

Rasulullah (aleyhisselam) Efendimiz, Velid b. Ukbe (radıyallahu anh)'ı, Beni Mustalik Kabilesi'ne zekât toplamak üzere göndermişti. Ne var ki, Velid ile bu kabile arasında Cahiliye devrinden miras kalma bir düşmanlık devam ediyordu. Kabile halkı, Rasulullah (aleyhisselam)'ın emrine ta'zim olsun diye Velid'i saygıyla karşıladılar. Velid ise, şeytanın fısıltılarına kulak vererek onların kendisini öldüreceklerini sanıp kaçtı ve Hz. Peygamber (aleyhisselam)'a gelip, Mustalikoğulları'nın zekât vermeyeceklerini söyledi. Hz. Peygamber bu olaya çok üzüldü ve biraz da öfkelendi. Bu arada adı geçen kabilenin aklı eren ileri gelenleri durumu tahmin edip acele Medine'ye geldiler ve Peygamber (aleyhisselam) ile görüşüp gönderdiği tahsildarı saygı ile karşıladıklarını, ancak buna rağmen onun vehme kapılıp zekât toplamadan geri döndüğünü anlattılar. Bu arada sizden, geri dönmesi için yazılı bir emir aldığını ve Rasulullah'ın bu emirle Mustalikoğulları'na gazap ettiğini ilâveten bildirdiler.

Rasulullah (aleyhisselam)'ın şüphesi tam anlamıyla zail olmadı. Durumu yerinde ve etraflıca tahkik etmesi için Hâlid b. Velid (radıyallahu anh)'ı görevlendirdi ve işi gizli tutmasını tenbih etti ve sonra şöyle buyurdu:

"Ya Hâlid! Bak, eğer onlarda imânlarına delâlet eden bir durum görürsen, mallarının zekâtını kabul et. Böyle bir belirti görmez isen, kâfirlere ne yapılması gerekiyorsa, onlara da onu yap!"

Hâlid b. Velid (radıyallahu anh) aldığı emir üzerine hareket etti. Hem akşam, hem de yatsı namazı için ezan okuduklarını işitti. Şüphesi kalmayınca, zekâtlarını aldı ve onlardan son derece itaat ve saygı gördü. Dönüp durumu Hz. Peygamber (aleyhisselam)'a arz ettiğinde, ilgili âyetler indi.[1]

1 Esbab-ı Nüzul/Nisâburi: 261 - Lübabu't-te'vil: 4/166

İLGİLİ HADİSLER

"İslâm açık ortadadır. İmân ise kalptedir."[1]

"Teenni (soğukkanlılık, sakinlik ve sabırlı olmak) Allah'tandır. Acelecilik ise şeytandandır."[2]

Şahitlik ve Hukuki Yönü

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِنْ جَاءَكُمْ فَاسِقٌ بِنَبَإٍ فَتَبَيَّنُوا

"Ey imân edenler! Eğer din ve ahlâk sınırlarını aşan yozmuşun biri size bir haberle gelirse, onu (o haberin doğru olup olmadığını) iyice araştırın."

Fâsık: Fısk kökünden türetilen bir sıfattır. Fısk ve füsuk: Allah'ın emirlerini terketmek, hakka karşı gelip doğru yoldan çıkmak anlamına gelir. Ayrıca zina ve hayasızlık manâlarında da kullanıldığı vâkidir.

Toplumda bu karakterde insanlar eksik değildir. İlâhi emirleri terkedip, haktan ve doğruluktan ayrılan kimse, rahatlıkla yalan söyleyebilir; aynı zamanda fitne çıkarmaya özenebilir.

O halde böyle karakterde olan kişiler, çoğu zaman gayr-i âdil olurlar. Verdikleri haber kabule şayan sayılmamalı, tez elden tahkik edilmelidir.

Bunun aksine ilâhi emirlere uyup âdil olduğu ve doğru yolda yürüdüğü bilinen ve böyle tanınan bir mü'minin verdiği haber kabul edilebilir. Çünkü haber bir emanettir; fisk ise onu boş ve anlamsız kılan bir karinedir.

İmam Şafii'ye göre: Fâsık, nikâhta şahit olamaz. İmam Ebu Hanife ile İmam Mâlik'e göre, olabilir.

Aynı zamanda müctehid imamlar bu âyetin ve Rasulullah (aleyhisselam)'ın uygulamasının ışığı altında, şer'i hükümlerle ilgili konularda ve şahsi hukukta bir kişinin şahitliğinin kabul edilemeyeceğini hükme bağlamışlardır.

Ancak şehadet nisabı, olaylara ve konulara göre değişir. Öyle ki, her olay ve konu için sadece iki şahit veya iki kadın şahitle bir erkek şahit yeterli olmayabilir.

---

1 Müsned-i Ahmed: 135/3

2 Tirmizi/Birr: 66 -İbn Hibbân

O halde İslâm Hukukuna göre şahitliği beş bölümde toplayabiliriz:

1- İlâhi haklara dayanan zina isnadında dört erkek şahit gerekir. Üç şahidin bu hususdaki şehadetine itibar edilmez ve bundan dolayı iftira suçuyla her birine seksen değnek şer'i ceza uygulanır.

2- Diğer şer'ân hadleri gerektiren konularda iki erkek şahit gerekir. Adam öldürmek ve içki içmekle ilgili şahitlik bu cümledendir.

3- Yukarıdaki her iki konu hakkında kadınların şahitliğine itibar edilmez ve onların bu hususdaki şahitlikleri dinlenmez.

4- İnsan haklarına dayalı olan konularda ise ya iki erkek ya da bir erkek, iki kadının şehadeti gerekir. Bu hususlarda yalnız kadınların şahitliği muteber değildir.

5- Ancak insan haklarıyla ilgili bir konuda, yalnız kadınların görüp tespiti mümkün olması, erkeklerin mümkün olmaması halinde sadece kadınların şahitliği kabul edilir. Meselâ kadın hamamında bir adam öldürme olayı meydana geldiği takdirde, yalnız kadınların şahitliğine itibar edilir.[1]

Peygamber (aleyhisselam)'a Uymak

وَاعْلَمُوا اَنَّ فِيكُمْ رَسُولَ اللّٰهِ لَوْ يُطِيعُكُمْ فِى كَثِيرٍ مِنَ الْاَمْرِ لَعَنِتُّمْ

"Bilin ki Allah'ın Peygamberi bulunuyor. Eğer O, birçok işlerde size uymuş olsaydı, elbette sıkıntıya uğrar, kötü duruma düşerdiniz."

Hz. Muhammed (aleyhisselam) hem peygamber, hem devlet adamı, hem de ordu kumandanıdır. Din işlerini, bütünüyle vahye dayanarak yürütürdü. Dünya işlerini de bazen Melek Cebrail'in talimatına göre, bazen de Melek Cebrail bir talimat indirmediğinde, ashabının ileri gelen ve umur bilenleriyle istişarede bulunarak yürütüp gerekeni yerine getirirdi.

Acelecilik, hissi davranma, nefse uyma insanın tabiatında mevcuttur. Oysa Peygamber (aleyhisselam) Efendimiz bu gibi sıfatlardan arındırılmıştı. Gerek Hudeybiye'de, gerekse Velid b. Ukbe olayında eğer ashabından çoğunun görüş ve düşüncesine uysaydı, sonuç çok kötü olur, birçok kimsenin kanı yok yere akar ve telâfisi zor gedikler açılırdı. O bakımdan Rasulullah (aleyhisselam) böylesine önemli ve muhataralı konularda, hislerin kabardığı

1 Bedayi'u's-Senayi' fi-Tertibi'ş-Şerâyi': 6/266-270 ve 7/33-64

hallerde ashabının görüşüne uymazdı. Soğukkanlı olmayı, sabretmeyi ve olayı sebep ve sonucuyla düşünmeyi tercih ederdi.

Bu, mü'minlere yön tâyin etmekte ve liderlerin olaylar karşısında çok dikkatli olmalarını ilham etmektedir.

Allah'ın Mü'minlere Üç Büyük Lutfu

وَلٰكِنَّ اللّٰهَ حَبَّبَ اِلَيْكُمُ الْاِيمَانَ

"Ne var ki Allah, imânı size çok sevdirdi de onu kalbinizde süsleyip çekici kıldı. (Buna karşılık) küfrü, dini ve ahlâki sınırları aşmayı, başkaldırıp itaatsizlikte bulunmayı size çirkin ve tiksindirici göstermiştir."

Kulun himmet ve gayreti Allah olunca, Cenâb-ı Hak onun kalbinde üç feyiz meydana getirir:

1- İmânı çok sevme duygusu gelişir,

2- İmân gönülde kökleşip çekici duruma gelir,

3- Küfür, fisk ve isyana karşı tiksinme hissi iyice belirginleşir.

Mekke'de Rasulullah (aleyhisselam)'a inanıp bağlanan mü'minler, imânlarından kaynaklanan bir zevkle, yurtlarını, mallarını ve hısımlarını terkederek Medine'ye ve daha önce de bir kısmı Habeşistan'a hicret etmişlerdir.

İman onlara o kadar süslü ve çekici gelmişti ki, bu uğurda karşılarına çıkan her türlü saldırı, işkence, alay ve benzeri tecavüzlere göğüs germesini ve dayanma gücünü ortaya koymasını bilmişlerdi. Hiçbir olumsuz olay, onları bu güzel ve çekici nimetten uzaklaştıramamıştı.

Yine bu bahtiyar ve saygıdeğer mü'minler fethettikleri hiçbir ülkede, yağmacılık yapmamış, kadın ve kızlara tasallutta bulunmamış ve her zaman Allah korkusuyla hareket edip adaletten ve güzel ahlâktan ayrılmamışlardır. Çünkü dosdoğru imândan ve onun ürünü olan sâlih amellerden başka diğer her iş ve amelden tiksinmişler, nefret etmişlerdir.

Bu da, Hz. Peygamber (aleyhisselam)'a dosdoğru uyup kendi mantıklarına ve kişisel görüşlerine göre hükmetmemelerinden kaynaklanmaktaydı.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, ahlâken düşük bir kişinin getireceği habere iti-

bar edilmemesi konu edildi. Mü'minlerin kendi görüşleri doğrultusunda hüküm vermemeleri, birçok konularda Rasulullah'a uymaları emredilerek hatalı düşünce ve davranışta bulunmamaları tavsiye edildi.

Aşağıdaki âyetlerle, mü'minlerden iki grubun arası açılıp birbirleriyle vuruşmaya yöneldikleri zaman, onların arasını düzeltmemiz emrediliyor ve nasıl hareket etmemiz gerekiyorsa, o hususta bilgi veriliyor ve mü'minlerin kardeş oldukları belirtilerek ona göre bir hava oluşturmamız bildiriliyor.

وَإِنْ طَآئِفَتَانِ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ اقْتَتَلُوا فَأَصْلِحُوا بَيْنَهُمَا ۚ فَإِنْ بَغَتْ إِحْدٰىهُمَا
عَلَى الْأُخْرٰى فَقَاتِلُوا الَّتِي تَبْغِي حَتّٰى تَفِيءَ إِلٰى أَمْرِ اللّٰهِ ۚ فَإِنْ فَآءَتْ
فَأَصْلِحُوا بَيْنَهُمَا بِالْعَدْلِ وَأَقْسِطُوا ۖ إِنَّ اللّٰهَ يُحِبُّ الْمُقْسِطِينَ ﴿٩﴾ إِنَّمَا
الْمُؤْمِنُونَ إِخْوَةٌ فَأَصْلِحُوا بَيْنَ أَخَوَيْكُمْ ۚ وَاتَّقُوا اللّٰهَ لَعَلَّكُمْ تُرْحَمُونَ ﴿١٠﴾

9- Eğer mü'minlerden iki zümre vuruşacak olurlarsa, aralarını düzeltip barışı sağlayın. Buna rağmen onlardan biri diğerine tecavüz ederse, mütecaviz tarafla Allah'ın emrine dönünceye kadar savaşın. Dönerlerse, o takdirde aralarını adaletle düzeltin ve hep âdil davranın. Şüphesiz ki Allah, âdil davrananları sever.

10- Mü'minler ancak kardeştirler. O halde iki kardeşinizin arasını düzeltin. Allah'tan korkun ki merhamete lâyık görülesiniz.

İNİŞ SEBEBİ

Ensar'dan Sa'd b. Ubâde (radıyallahu anh) hastalanmıştı. Rasulullah (aleyhisselam) Efendimiz onu ziyaret edip sormak üzere evinden çıktı. Henüz İslâm'a girmeyen ve girmek niyetinde de olmayan, aynı zamanda İslâmiyet'i içinden çökertmeyi plânlamayı düşünen Abdullah b. Ubey'in bulunduğu meclise uğradı. Mecliste Yahudi, müşrik, putperest, münafık ve Müslüman olan birçok kişiler bulunuyordu. Rasulullah (aleyhisselam) binek olarak bir merkebe binmişti. Rasulullah (aleyhisselam)'ın geldiğini gören Abdullah, O'nu küçük düşürmek için hemen burnunu tıkayarak bu hayvanın kokusundan rahatsızlık duyduğunu söyledi. Rasulullah (aleyhisselam) merkebinden inip Müslümanlara selâm verdi. Sonra da mecliste yer alanları hakka

davet etti ve arkasından Kur'ân okudu. Bu duruma büsbütün sinirlenen Abdullah b. Ubey içinde gizlediği kin ve düşmanlığını açığa vurarak: "Dediğin, okuduğun güzel bir söze benzemiyor. Eğer hak olduğunu iddia ediyorsan, onu bize okuyarak eziyet verme; kendi arkadaşlarına dön de onlara anlatıp oku" diyerek küstahlıkta bulundu. Orada hazır bulunan mü'minlerden Abdullah b. Revaha (radıyallahu anh) söze karıştı ve: "Ya Rasulallah! Bineğin kokusunu meclisimize saç; çünkü onu cidden seviyor ve hoşlanıyoruz" dedi. Bunun üzerine inançları ayrı olan o insanlar birbirlerine ağır sözler sarfetmeye başladılar. Peygamber (aleyhisselam) Efendimiz onları yatıştırmaya çalıştı ve çok geçmeden sözleri tesirini gösterdi, hepsi de susup oturdular. Peygamber (aleyhisselam) da bineğine binip Sa'd b. Ubâde (radıyallahu anh)'ın evine doğru hareket etti.

Bu olay üzerine yukarıdaki âyetler indi.[1]

Katade'nin tespitine göre: Âyetler, Ensar'dan iki kişi hakkında inmiştir. Aralarında bir haktan dolayı ihtilâf çıkmıştı. Hak sahibi olduğunu iddia eden adam diğerine: "Bunu senden kahr-ü cebirle alacağım!" derken; diğeri ona: "Peygamber (aleyhisselam)'a gidelim de aramızda O hükmetsin" diyordu.

Bu teklif hasım tarafından kabul edilmeyince yumruk, tokat birbirlerine girdiler. İlgili âyetler bu sebeple indi.[2]

Medine'de birbirleriyle asırlık kin ve düşmanlık güden Evs ve Hazrec kabileleri hakkında indiği de söylenir.[3]

İLGİLİ HADİS

"İster zâlim, ister mazlum olsun din kardeşine yardım et!" Bunun üzerine ashabdan biri sordu:

"Ya Rasulallah! Şuna mazlum olduğu için yardım edelim; ya zâlime nasıl yardımda bulunalım?

Rasulullah (aleyhisselam) ona şu cevabı verdi:

"Onu zulümde bulunmaktan menedersin. İşte bu, senin ona yar-

1 Lübabu't-te'vil: 167/4 - Buhari/Sulh: 1 - Müslim/Cihâd: 117 - Ahmed: 219 ,157/3 (Aynı olay az farklı elfaz ile rivayet edilmiştir.)

2 Lübabu't-te'vil: 167/4

3 İbn Kesir: 4/211

dımda bulunman demektir."[1]

Mü'minlerin İki Gruba Ayırılıp Birbiriyle Vuruşması

وَإِنْ طَآئِفَتَانِ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ اقْتَتَلُوا فَأَصْلِحُوا بَيْنَهُمَا

"Eğer mü'minlerden iki zümre vuruşacak olurlarsa, aralarını düzeltip barışı sağlayın. Buna rağmen onlardan biri diğerine tecâvüz ederse, mütecaviz tarafla Allah'ın emrine dönünceye kadar savaşın."

İslâm, bütünüyle ve her yönüyle "Tevhid" yani Allah'ı bir bilip O'nun birliğinin ışığı altında birlik ve dirlik, beraberlik ve kardeşlik kurma dinidir. Kısacası "Tevhid" kâinatın nizamı, dünyanın dengesi, insanlığın en yüksek amacıdır. İslâm'ın da özü ve mayasıdır. Gerçek bu olunca, Müslümanların farklı gruplara, başka başka isimler altında değişik zümrelere bölünmesi, bu öze ve mayaya ters düşer. Müslümanların gruplara ayrılarak bozuşup vuruşması ise, İslâm'ı sarsar, denge ve düzeni bozar; din düşmanlarına fırsat hazırlar.

İmânın altı şartı ile İslâm'ın beş şartı, dini bütün hükümleriyle, özetlemekte ve her Müslümanın bu şartlara bağlı kalmasını farz kılmaktadır. Bölünüp zümreleşenler bu şartlara arkalarını dönmüş sayılırlar.

Gerek mezhep taassubuna, gerekse siyasi taassuba kapılıp ikilik yaratmak; kişisel çıkar uğruna zümrelere ayrılmak ve diğer Müslüman gruplarla tartışmak, vuruşmak haramdır.

Böyle durumlarda İslâm devleti ağırlığını koyup ihtilâfı derhal giderir ve buna rağmen hâlâ Müslümanlardan bir grup veya ülke, diğerine tecavüze devam ederse, Müslümanlardan müdahale imkânı olan kavim veya ülkeler mütecaviz tarafla, Allah'ın emrine dönünceye kadar savaşmakla yükümlüdürler. Tabii bu yükümlülük, -ihtilâf küçük bir zümre- arasında ise fertlere de raci'dir. Ülke ve kavimler arasında ise, İslâm devletlerini ilgilendirir. İhtilaflı kavim veya ülke arasında âdil bir barış sağlarlar. Nitekim Rasulullah (aleyhisselam) Efendimiz bu âyetin açıklamasında şöyle buyurmuştur:

"Müslümana sövmek fısk; onunla vuruşmak küfürdür."[2]

---

1 Buhari/Mezâlim: 3, İkrah: 7 - Tirmizi/Fiten: 68, Dârimi/Rikak: 40 - Ahmed: 3/99, 201

2 Buharı/İmân: 36, Edeb: 44, Fiten: 8 - Müslim/İmân: 116 - Tirmizi/Birr: 51, İmân: 15 - Nesâi/Tahrim: 27 - İbn Mâce/Fiten: 4, Mukaddeme: 7, 9 - Ahmed: 1, 176, 178, 385, 411, 454, 460

HUKUKI YÖNÜ

1- Mütecaviz taraf veya grupla -tecavüzünü bırakıncaya kadar- savaşmak farz-ı kifayedir. Yani Müslümanlardan bir kısmının bu görevi yüklenmesiyle farz yerine gelmiş olur. Ama hiç kimse müdahale etmezse, hepsi günahkâr sayılır.

2- Taraflar arasında barış sağlanınca, kısas hükmü geciktirilir. Zira böyle bir uygulamayı çabuklaştırmak fitneye sebep olabilir. Nitekim Hz. Ali (radıyallahu anh) İslâm halifesi seçildiği halde Hz. Osman (radıyallahu anh)'ı öldürenler hakkında kısas hükmünü hayli geciktirmiştir.

3- Bu durumda kan ve mal davası söz konusu olmaz. Çünkü böyle durumlarda önemli olan barışı sağlayıp İslâm birliğini korumaktır. Kısasın ötesinde başka bir kan ve mal davası barışı bozabilir.

4- Esirler öldürülmez; kaçanın peşine düşülmez; ele geçirilen mal ganimet edilmez. Bütün bunlar her iki tarafa da haram kılınmıştır.

5- Müslümanlardan iki grubun birbiriyle vuruşması büyük günahtır. Ancak böyle bir vuruşma onlardan imânı giderip küfrü gerektirmez. Rasulullah (aleyhisselam) Efendimiz'in:

"Müslümanla vuruşmak, savaşmak küfürdür" buyurması, "Küfre yaklaştırıcı, kâfirin ekmeğine yağ sürücü ve fırsat verici" şeklinde yorumlanmıştır. Aynı zamanda olayın dehşetini ve doğuracağı elim sonucu yansıtmaya yönelik bir anlatım tarzıdır.

Nitekim Cemel ve Sıffin Savaşları'na katılıp Hz. Ali (radıyallahu anh)'a karşı başkaldıranlar hakkında kendisine soru tevcih edenlerle, Hz. Ali (radıyallahu anh) arasında şu konuşma geçmiştir:

- Size karşı silâh kullananlar müşrikler midir?

- Hayır, çünkü onlar şirkten kaçıp uzaklaşanlardır.

- Peki onlara münafık diyebilir miyiz?

- Hayır, çünkü münafıklar Allah'ı pek az anarlar ve içlerinde küfür ve nifak vardır, dıştan Müslüman görünmeye çalışırlar. Oysa bunların içinde küfür yoktur.

- İyi ama onlar hakkında ne demeli?

- Onlar bize karşı serkeşlik edip başkaldıran kardeşlerimizdir.[1]

Aynı zamanda onuncu âyetle:

"O halde iki kardeşinizin arasını düzeltiniz" buyurularak, savaşa, vuruşmaya rağmen din kardeşliği bağının kopmadığı, kopmayacağı belirtilmekte ve yanlış bir hüküm vermemiz önlenmektedir.

Ayrıca âyetlerin siyak ve sibakı dikkate alınınca, imânın din kardeşliğiyle, din kardeşliğinin takva ile birleştirilip bütünleştirildiği görülür. Bunlardan birinin diğerini kuvvetlendirdiğine işaret söz konusudur.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, İslâm birliği üzerinde duruldu. Bunu zedeler mahiyette Müslümanlardan iki grubun hasım kesilip vuruşmaya yöneldikleri takdirde aralarının düzeltilmesinin gereğine değinildi.

Aşağıdaki âyetlerle, Müslüman bir topluluğun arasında yer alan mü'minlerin birbirlerine karşı saygılı olmaları emrediliyor. Kırıcı ve küçültücü söz ve davranışlardan kaçınmalarının gereğine değinilerek birtakım kurallara yer veriliyor.

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا يَسْخَرْ قَوْمٌ مِنْ قَوْمٍ عَسَىٰ أَنْ يَكُونُوا خَيْرًا مِنْهُمْ وَلَا
نِسَاءٌ مِنْ نِسَاءٍ عَسَىٰ أَنْ يَكُنَّ خَيْرًا مِنْهُنَّ ۚ وَلَا تَلْمِزُوا أَنْفُسَكُمْ وَلَا تَنَابَزُوا
بِالْأَلْقَابِ ۖ بِئْسَ الِاسْمُ الْفُسُوقُ بَعْدَ الْإِيمَانِ ۚ وَمَنْ لَمْ يَتُبْ فَأُولَٰئِكَ هُمُ
الظَّالِمُونَ ﴿١١﴾ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اجْتَنِبُوا كَثِيرًا مِنَ الظَّنِّ ۖ إِنَّ بَعْضَ الظَّنِّ
إِثْمٌ ۖ وَلَا تَجَسَّسُوا وَلَا يَغْتَبْ بَعْضُكُمْ بَعْضًا ۚ أَيُحِبُّ أَحَدُكُمْ أَنْ يَأْكُلَ لَحْمَ
أَخِيهِ مَيْتًا فَكَرِهْتُمُوهُ ۚ وَاتَّقُوا اللَّهَ ۚ إِنَّ اللَّهَ تَوَّابٌ رَحِيمٌ ﴿١٢﴾

11- Ey imân edenler! Sizden bir kavim diğeriyle alay etmesin. Olabi-

1 Fütuhu'ş-Şam/Vâkıdi

lir ki alay edilenler, alay edenlerden hayırlıdır. Bir kısım kadınlar da diğerleriyle alay etmesin, umulur ki, alay edilen kadınlar, alay eden kadınlardan hayırlıdır. Kendi kendinizi ayıplamayın; kötü lâkablarla sataşıp atışmayın, imân nimetine eriştikten sonra din ve ahlâk sınırlarını aşmakla ilgili isim ne kötüdür! Kim tevbe etmezse, işte onlar, evet onlar zâlimlerdir.

12- Ey imân edenler! Zann'ın çoğundan kaçının. Şüphesiz ki "zann"ın bir kısmı günahtır. Birbirinizin gizli hallerini araştırmayın. Sizden biriniz, ölen kardeşinin etini yemek ister mi? Ondan tiksinirsiniz. Allah'tan korkun. Şüphesiz ki Allah, tevbeleri çokça kabul edendir. Çok merhametlidir.

İNİŞ SEBEBİ

Ashab-ı Kirâm'dan Sabit b. Kays (radıyallahu anh)'ın kulakları ağır işittiğinden mecliste peygambere en yakın yerde oturmayı tercih ederdi. Bir gün sabah namazına biraz gecikerek geldiğinde, ancak bir rekatına yetişebilmişti. Rasulullah (aleyhisselam) selâm verince, o kalkıp yetişemediği rekâtı kılıp tamamlarken Rasulullah'ın huzurunda herkes yerini almış oldu. Sabit b. Kays namazı bitirip selâm verdikten sonra kalktı ve Peygamber (aleyhisselam)'a yakın oturabilmek için cemaatin omuzlarını aşarak ilerlemeye başladı. O kadar ki, onunla Hz. Peygamber (aleyhisselam) arasında bir adam kaldı. Onu da aşmak isteyince, adam ona: "Otur oturduğun yere, zaten cemaati yeterince rahatsız edip buraya kadar geldin!" dedi. Bunun üzerine Sabit (radıyallahu anh) oturdu, ama o adama karşı içinde öfke belirdi. Toplantı sona erip ashab dağılmaya başlayınca Sabit (radıyallahu anh) o adamı çimdikleyip "sen kimsin" diye sordu. O da: "Ben, falan adamım" diye cevap verdi. Sabit (radıyallahu anh) baklayı dilinin altından çıkarıverdi: "Hayır, sen falan adam değilsin, falanca kadının oğlusun" diyerek, onu cahiliye devrindeki durumuyla ayıplayıp kınadı ve alaya aldı.

Bunun üzerine yukarıdaki âyetler indi.[1]

Diğer bir rivayete göre: Beni Temim Kabilesi'nden gelen temsilciler; İslâm'a ilk girenlerden Ammar, Habbab, Bilâl, Süheyb, Salim ve benzeri fakirleri alaya alıp onların perişan hallerine gülmüşlerdi. O nedenle ilgili âyetler inmiştir.[2]

1 Lübabu't-te'vil: 169/4 - Tefsir-i Kurtubi: 324/16

2 Lübabu't-te'vil: 4/169 - Tefsir-i Kurtubi: 16/324

Ayrıca Hz. Safiye (radıyallahu anha) hakkında bazı kadınlar, "Yahudi kızı yahudiye" diyerek dedikodu yapmışlardı. Hz. Safiye (radıyallahu anha) buna üzülerek olup bitenleri Rasulullah (aleyhisselam)'a anlattı. Rasulullah (aleyhisselam) ona: **"Üzülme ve sen onlara, atam Harun (aleyhisselam) dır ve amcam Hz. Musa (aleyhisselam)'dır; kocam da Muhammed (aleyhisselam)'dır, deseydin ya"** buyurarak teselli etti.[1]

Başka bir rivayete göre: Ebu Cübeyr b. Dahhak şöyle haber vermiştir:

"On birinci âyet biz Beni Seleme Kabilesi hakkında inmiştir. Şöyle ki: Rasulullah (aleyhisselam) Medine'yi teşriflerinde bizden her adamın iki, üç ismi vardı. Adam o isimlerinden biriyle çağrılınca, arkadaşları: "Ya Rasulallah! O, bu isimle çağrılmaktan hoşlanmaz" derlerdi. Bunun üzerine "Kötü lâkaplarla sataşıp atışmayın" mealindeki âyet indi."[2]

İLGİLİ HADİSLER

Abdullah b. Ömer (radıyallahu anh) diyor ki:

- Rasulullah (aleyhisselam) Efendimizi Kabe'yi tavaf ederken gördüm, şöyle diyordu:

"Ne güzelsin sen, kokun da ne kadar hoştur! Ne kadar çok büyüksün ve ne kadar çok tâzime lâyıksın! Muhammed'in canını kudret elinde tutan zata yemin ederim ki, Allah yanında mü'minin hürmeti senin hürmetinden daha büyüktür."[3]

"Zandan sakının. Çünkü zan, sözün en yalanıdır. Birbirinizin gizli hallerini araştırmayın; birbirinizin (özel hayatına) göz ve kulak dikip (kusur aramayın); birbirinizi kötülüğe teşvik etmeyin; birbirinizi kıskanmayın; birbirinize kızıp öfkelenmeyin; birbirinize (küsüp) arkanızı çevirmeyin. Ey Allah'ın kulları, kardeş olun. Hiçbir Müslümana kardeşiyle üç günden fazla küs kalmak helâl olmaz."[4]

"Üç şey ümmetim hakkında sürüp giden kötü hasletlerdendir:

1- Kötü zan beslemek,

---

1 Lübabu't-te'vil: 169/4 - Tefsir-i Kurtubi: 324/16

2 Tefsir-i Kurtubi: 16/326

3 İbn Mâce: Abdullah b. Ömer (radıyallahu anh) dan - İbn Kesir: 4/212

4 Buhari/Vasâya: 8, Nikâh: 45, Edeb: 57, 58 - Müslim/Birr: 28 - Tirmizi/Birr: 56 - Âhmed: 2/245

2- Haset etmek,

3- Bazı şeyleri uğursuz saymak."

Bunun üzerine soruldu:

-Ya Rasulallah! Bunları gidermenin yolu nedir? Cevap verdi:

- Zanna kapıldığında araştırıcı olma. Haset ettiğinde Allah'tan bağışlanma dile. Bir şeye bakıp uğursuz saydığında, (onun vehim olduğunu düşünerek) üzerinde durma geç."[1]

"Kim bir mü'minin ayıbını gizleyip örterse, toprağa diri diri gömülen bir kız çocuğunu diriltmiş gibi (sevap kazanmış) olur."[2]

"Adamın biri sordu:

-Ya Rasulallah! Gıybet nedir? Cevap verdi:

- Kardeşini hoşlanmayacağı şeyle anmandır."[3]

"Müslümanın her şeyi: Malı, ırzı ve kanı Müslümana haramdır. Müslümana, şer olarak Müslüman kardeşini küçümseyip horlaması yeter."[4]

İslâm Ahlâkında Ferdi ve Toplumsal Münasebetler

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا يَسْخَرْ قَوْمٌ مِنْ قَوْمٍ

"Ey iman edenler! Sizden bir kavim diğeriyle alay etmesin."

Kur'ân gerek ferdi (bireysel), gerekse toplumsal münasebetlerde herkesin kişiliğini, şeref ve itibarını korumayı öngörür ve peygamberler dışında kusursuz, günahsız ve hatasız insan olamayacağına göre, kişileri ve toplumları kusurlarıyla değil, iyilik ve meziyetleriyle; yararlı iş ve amelleriyle değerlendirmeyi emreder. Ancak azgınlık, taşkınlık ve ahlâksızlıkta ileri gidip zararlı düzeye gelenlerin te'dip edilmesini ve başkalarının onlar hakkında uyarılmasını tavsiye etmekte bir sakınca görmez.

Böylece İslâm dini, güvenli, huzurlu, ahenkli ve edepli bir toplu-

---

1 Taberânî: Haris b. Nu'mân (radıyallahu anh) dan

2 Müsned~i Ahmed: 148,153,158,159/4

3 Tirmizi/Birr: 23 - Dârimi/Rikak: 6 - Taberânî/Kelâm: 10 - Ahmed: 2/384, 386

4 Müslim/Birr: 32 – Ebu Dâvud/Edeb: 35 - Tirmizi/Birr: 18 – İbn Mâce/Fiten: 2. Ahmed: ,277/2 168/4-491/3 -360

mu oluşturmada beşeri münasebetlerin sağlıklı yürütülmesi için altı prensip koymuştur:

1- Bir toplum, bir kabile veya aşiret; bir aile, bir fert diğeriyle alay etmesin. Olabilir ki alay edilenler, alay edenlerden hayırlıdır. Zira her fert, aile ve toplum başkasıyla uğraşmaktansa, önce kendisindeki kusurları, kötülükleri, ölçüsüzlükleri görüp gidermeye çalışmalıdır.

Aksine bir tutum, İslâm'ın getirdiği din kardeşliğini zedeler.

2- Kadınlar da birbirlerini alaya almasınlar.

Sağlıklı, faziletli bir toplum, iffetli ve vakarlı hanımlarla ölçüsünü bulabilir. Birbirleriyle soyluluk, zenginlik, lüks ve konfor yarışına giren kadınlar, bağlı bulundukları aile ve topluma, sonra da millete zarar vermekle kalmaz, ekonomik sıkıntıya ve gayesiz, havai kuşakların yetişmesine de sebep olabilirler.

3- Kendi kendinizi de ayıplamayınız.

Tevhid inancının gölgesinde bir araya gelenler, kardeşlik bağlarıyla bütünlük arz ederler. Birini ayıplayan, dolayısıyla kendini ayıplamış olur. Ayıplanacak bir söz söyleyen veya öyle bir davranışta bulunan kimse de dolayısıyla bağlı bulunduğu toplumu ve aileyi ayıplamış sayılır.

4- Kötü lâkaplarla sataşıp atışmayın.

Müslüman her bakımdan saygılıdır, edep ve terbiyelidir. Başkasını üzecek söz ve davranıştan kaçınması imânının gereğidir. O bakımdan din kardeşini üzecek bir isimle çağırması haram kılınmıştır.

5- İman nimetine eriştikten sonra din ve ahlâk sınırlarını aşmakla ilgili isim ne kötüdür!

Şüphesiz aklı eren bir insan için "mü'min" ve "kul" sıfatları ne güzeldir! Buna eriştikten sonra başka yakışıksız isim ve sıfatlar takınmak veya takmak kişiliği zedeler, imân vakarına ters düşer. Aynı zamanda edep ve terbiyeyi, sevgi ve saygıyı bozar.

6- İnsan, mayası itibarıyla bu gibi günah ve kusurlara kayabilir. Önemli olan, kusur ve günahını idrâk edip hemen Allah'a dönmesini, tevbe ve istiğfarda bulunmasını bilmesidir. Aksi halde kişi zâlimler sınıfına girer ve ona göre geleceğini hazırlar.

Şüphesiz imândan kaynaklanan böyle bir duygu ve düşünce, nefsi kontrol altında tutar ve kişinin içinde manevi bir bekçi olarak görev yapar.

Toplumun Güven ve Ahengini Bozan Üç Şey

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اجْتَنِبُوا كَثِيرًا مِنَ الظَّنِّ

"Ey imân edenler! Zann'ın çoğundan kaçının. Şüphesiz ki "zann"ın bir kısmı günahtır."

Kur'ân, din kardeşliğinin lüzumu üzerinde durduktan sonra, bunu takva temeline, takvayı da imân esasına dayamıştır. Ferdi ve içtimai münasebetlerin bu doğrultuda devamını sağlamak için de altı prensip koymuştur.

Ayrıca toplumun ahenk, güven ve huzurunu ayakta tutmak için de şu üç şeyide haram kılmıştır:

1- Başkası hakkında kötü zan beslemek,

2- Başkalarının gizli hallerini araştırmak,

3- Gıybet etmek, toptum arasında söz götürüp getirmek.

Kötü zan, hadislerde ifâdesini bulduğu gibi, yalanın en kötüsüdür. İnsanı, gerçeği bilmeden yorum ve yargıda bulunmaya iter. Böylece o, yalanla imânın birbirine zıt şeyler olduğunu düşünmez; hele yalanın takva ile bir arada bulunmasının mümkün olamayacağını hesaba katmaz. Sonunda kişi şüphelere kapılıp şunun, bunun hakkında kötü zan besleye besleye imânını zayıflatır ve takva havasından uzaklaşır.

Ancak zannın hepsinin böylesine tehlikeli ve günah olduğu söylenemez. Çünkü İslâm şeriatının ibâdetle ilgili bölümlerinde "zann-ı galibe" yer verilmiştir. Kıyas, haber-i-vâhid ve benzeri hususlar da bu cümledendir. O halde Kur'ân ve hadislerde yerilen zan, şüphe doğuran, zarar getiren "kötü zan"dır.

Unutmamak gerekir ki, "gıybet" de, "zan" da Kur'ân'ın anlatımıyla "ism" doğurur, yani günah meydana getirir ve bu da uhrevi cezayı hazırlar.

Bu günahlardan sonra, pişmanlık duyup tevbe ve istiğfarda bulunulduğu takdirde, Allah çok bağışlayan ve çok merhamet edendir. Onun günahkâr kulunu bağışlaması umulur.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, İslâm ahlakıyla ilgili konular üzerinde duruldu ve aydınlatıcı, aynı zamanda yönlendirici bilgiler verildi.

Aşağıdaki âyetlerle, üstünlüğün, şeref ve itibarın "takvâ"da olduğu, kim daha çok Allah'tan korkup fenalıklardan sakınırsa, onun daha üstün kabul edildiği açıklanıyor. İman ile İslâm kavramları arasındaki farka değiniliyor. Gerçek mü'minlerin üç önemli vasfı üzerinde duruluyor. İslâm'a girenin kendi lehine mutlu yol seçtiği hatırlatılıyor.

يَا أَيُّهَا النَّاسُ إِنَّا خَلَقْنَاكُمْ مِنْ ذَكَرٍ وَأُنْثَىٰ وَجَعَلْنَاكُمْ شُعُوبًا وَقَبَائِلَ
لِتَعَارَفُوا ۚ إِنَّ أَكْرَمَكُمْ عِنْدَ اللَّهِ أَتْقَاكُمْ ۚ إِنَّ اللَّهَ عَلِيمٌ خَبِيرٌ ﴿١٣﴾ قَالَتِ
الْأَعْرَابُ آمَنَّا ۖ قُلْ لَمْ تُؤْمِنُوا وَلَٰكِنْ قُولُوا أَسْلَمْنَا وَلَمَّا يَدْخُلِ الْإِيمَانُ
فِي قُلُوبِكُمْ ۖ وَإِنْ تُطِيعُوا اللَّهَ وَرَسُولَهُ لَا يَلِتْكُمْ مِنْ أَعْمَالِكُمْ شَيْئًا ۚ إِنَّ اللَّهَ
غَفُورٌ رَحِيمٌ ﴿١٤﴾ إِنَّمَا الْمُؤْمِنُونَ الَّذِينَ آمَنُوا بِاللَّهِ وَرَسُولِهِ ثُمَّ لَمْ يَرْتَابُوا
وَجَاهَدُوا بِأَمْوَالِهِمْ وَأَنْفُسِهِمْ فِي سَبِيلِ اللَّهِ ۚ أُولَٰئِكَ هُمُ الصَّادِقُونَ ﴿١٥﴾
قُلْ أَتُعَلِّمُونَ اللَّهَ بِدِينِكُمْ وَاللَّهُ يَعْلَمُ مَا فِي السَّمَاوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ
وَاللَّهُ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمٌ ﴿١٦﴾ يَمُنُّونَ عَلَيْكَ أَنْ أَسْلَمُوا ۖ قُلْ لَا تَمُنُّوا عَلَيَّ
إِسْلَامَكُمْ ۖ بَلِ اللَّهُ يَمُنُّ عَلَيْكُمْ أَنْ هَدَاكُمْ لِلْإِيمَانِ إِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ ﴿١٧﴾
إِنَّ اللَّهَ يَعْلَمُ غَيْبَ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ ۚ وَاللَّهُ بَصِيرٌ بِمَا تَعْمَلُونَ ﴿١٨﴾

13- Ey insanlar! Hakikat biz sizi bir erkekle bir dişiden yarattık ve birbirinizle tanışasınız diye sizi milletlere ve kabilelere ayırdık. Şüphesiz ki, sizin Allah yanında en şerefli ve itibarlınız, (O'ndan saygı ile en çok) korkup (fenalıklardan) sakınanınızdır. Muhakkak Allah bilir ve haberlidir.

14- Bedeviler, "İmân ettik" dediler. De ki: "Siz imân etmediniz, belki İslâm'a girdik (zahiren teslimiyet gösterdik) deyin. İmân henüz kalplerini-

ze girmedi. Eğer Allah'a ve Peygamberine itaat ederseniz, amellerinizden (iyi işlerinizin karşılığında) hiçbir şey eksiltmez. Şüphesiz ki Allah, çok bağışlayan ve çok merhamet edendir."

15- Mü'minler ancak o kimselerdir ki, Allah'a ve Peygamberine imân etmişler, sonra da (imânlarında) şüpheye düşmemişler ve mallarıyla, canlarıyla Allah yolunda cihâd etmişlerdir. İşte onlar doğrulardır.

16- De ki: "Siz, dininizi, dindarlığınızı Allah'a mı öğretmek istiyorsunuz? Allah, göklerde olanı da, yerde olanı da bilir. Allah her şeyi (en iyi) bilendir."

17- İslâm'a girmelerini senin başına kakıyorlar. De ki: "İslâm'a girmenizi benim başıma kakmayın, ama eğer doğru kimselerseniz Allah, sizi doğru yola eriştirdiği için sizi minnet altında tutar."

18- Şüphesiz ki, Allah, göklerin ve yerin gaybını (görünmeyen her şeyini) bilir. Allah, yapageldiğiniz şeyleri görüp bilendir.

İNİŞ SEBEBİ

İbn Abbas (radıyallahu anh) diyor ki:

Ashabdan Sabit b. Kays (radıyallahu anh), mecliste kendisine yer vermeyen adamı anasıyla ayıplamıştı. Bunu işiten Rasulullah (aleyhisselam): **"Falanca kadından söz eden kimdi?"** diye sordu. Sabit (radıyallahu anh): "Ben idim" deyince, Rasulullah (aleyhisselam) ona:

"Şu cemaatin yüzüne dön de bak, neler görebileceksin?" buyurdu. O da baktı ve: "Beyaz, siyah, kızıl, esmer renkte insanlar görüyorum" dedi. Efendimiz (aleyhisselam) ona:

"O gördüklerinden ancak diyanet ve takva ile üstün tutulabilirsin" buyurdu. O sebeple ilgili âyetler indi.[1]

Ayrıca bulunduğu mecliste içeri giren din kardeşine yer açmayan kişi hakkında da şu âyet indi:

"Ey imân edenler! Bulunduğunuz toplantılarda size "yer açın" denildiği zaman yer açın ki Allah da size genişlik versin."[2]

---

1 Lübabu't-te'vil fi Meani't-Tenzil: 172/4

2 Mücadele suresi:11

Diğer bir rivayete göre:

Mekke fethedildiği gün, Rasulullah (aleyhisselam) Efendimiz, Bilâl'e, Kabe'nin damına çıkıp ezan okumasını emretti. Bilâl (radıyallahu anh) çıkıp ezan okumaya başlayınca, Mekke'nin ileri gelenlerinden Itâb b. Useyd (veya Esid): "Allah'a hamd olsun ki, babam daha önce öldü de bugünleri görmedi?" diye mırıldandı. Hars b. Hişâm de: "Muhammed bu siyah kargadan başkasını bulamadı mı?" diyerek öfkesini belirtti. Ebu Süfyan ise: "Bu hususta bir şey söylemek istemem. Çünkü göklerin ilâhının hemen Muhammed'e haber vereceğinden korkarım" dedi. Bunun üzerine Melek Cebrail yukarıdaki âyetleri indirdi.[1]

İLGİLİ HADİSLER

Peygamber (aleyhisselam) Efendimiz'den soruldu:

- İnsanların hangisi daha hayırlıdır? Cevap verdi:

- **Allah yanında insanların en iyileri ve hayırlıları, Allah'tan en çok korkup fenalıklardan en çok sakınanlarıdır.**

- Biz bunu sormuyoruz.

- **O halde insanların en iyisi, peygamber oğlu peygamber, Peygamber İbrahim Halil torunu Yusuf Peygamber'dir.**

- Biz ondan da sormuyoruz.

- **Siz Arap madenlerinden mi soruyorsunuz?**

- Evet.

- **Sizin Cahiliye devrinde iyi ve seçkin olanlarınız, -şeriat ahkâmını bildikleri takdirde- İslâm'da da iyi ve seçkinlerinizdirler.**[2]

Rasulullah (aleyhisselam) Efendimiz, Ebu Zerr (radıyallahu anh)'a hitapla şöyle buyurdu:

"Ya Ebâ Zer! Dikkat et sen ne kızıldan, ne de siyahtan hayırlısın. Ancak Allah'tan korkup kötülüklerden sakınmanla üstünlük sağlamış olursun."[3]

1 Lübabu't-te'vil fi Meani't-tenzil: 172/4

2 Buhari/Enbiyâ: 8, 14, 19, Menâkıb; 20, Tefsir: 12 - Müslim/Fezâil: 168 – Ahmed: 2/431

3 Müsned-i Ahmed: 158/5

"Müslümanlar kardeştirler. Takva dışında birinin diğerine üstünlüğü yoktur."[1]

"Hepiniz Adem'in oğullarısınız. Adem ise topraktan yaratılmıştır. Bir kavim ya atalarıyla böbürlenmekten vazgeçer ya da Allah yanında kara böcekten daha basit kalır."[2]

"İnsanların en hayırlısı, en çok okuyup, Aziz ve Celil olan Allah'tan en çok korkan ve en çok iyilikle emredip kötülükten men'eden ve yakınlarıyla en çok ilgi kurandır."[3]

İslâm'da Soylu Sınıf Yoktur

يَا أَيُّهَا النَّاسُ إِنَّا خَلَقْنَاكُمْ مِنْ ذَكَرٍ وَأُنْثَى

"Ey insanlar! Hakikat biz sizi bir erkekle bir dişiden yarattık."

İslâm; sınıf, milliyet, dil ve renk farkını kaldırıp cihan kardeşliğinin temelini atan son dindir. Baba ve dedelerle; şu veya bu aile veya kabile ve aşiretle övünmeyi, böbürlenmeyi ve bu sebeple imtiyazlı bir sınıf haline gelmeyi hoş karşılamamış ve bunu yasaklamıştır.

Zira İslâm, kişiyi, sahip olduğu imân, irfan, bilgi ve takva derecesiyle değerlendirir; Allah'tan saygı ile korkup fenalıklardan sakınmayı üstünlük sebebi olarak gösterir.

İslâm'ın insanı bu hak terazide tarttığını unutanlar veya bilmeyenler, soyluluklarına bakarak başkalarını küçük görürler, kötü lâkap takmaktan, fena zan beslemekten zevk duyarlar. Kendilerini hep üstün tutabilmek için diğer insanların kusurlarını araştırıp teşhir etmeyi kendilerine görev sayarlar.

On üçüncü âyetle, cihan kardeşliğinin kıstası ortaya konmakta ve her türlü soylu ve imtiyazlı sınıf reddedilmektedir. Çünkü insanların hepsi Adem'in oğullarıdır, Adem ise topraktan yaratılmıştır. Bilâl el-Habeşi'nin Kâbe'nin damına çıkıp ezan okumasını emreden Rasulullah (aleyhisselam) Efendimiz, bununla bütün dünyaya şuhu ilân etmek istemiştir: "Din, renk, ırk ve soy farkı kaldırılmıştır. Allah yanında en saygıdeğer ve en mükerrem insan,

---

1 Ebu Dâvud/Eymân: 7, İmaret: 36, Edeb: 38 - Tirmizi/Hudud: 3, Birr: 18, Tefsir: 9 - İbn Mâce/Ticarat: 45 – Ahmed: 2/6,8, 91, 311, 360-3/491-4/66, 69, 79

2 Hafız Bezzâr: Huzeyfe (radıyallahu anh)'den

3 Müsned-i Ahmed: 432/6

Allah'tan en çok korkup, fenalıklardan en çok sakınandır. Kendini bu manevi dereceye getiren Habeşli siyahı Bilâl elbette Kabe'nin damına çıkmaya lâyıktır."

Böyle olmakla beraber, neden insanlar çeşitli kavim ve kabilelere, aşiret ve milletlere ayrılmışlardır? Bu sorunun cevabını yine ilgili âyetin son bölümü vermektedir: "Birbirinizle tanışasınız diye sizi milletlere ve kabilelere ayırdık."

Şüphesiz yeryüzünde bütün insanların tek bir millet haline gelip bir arada yaşaması birçok sıkıntıları, zorlukları ve ihmalleri beraberinde getirirdi. Her şeyden önce dosdoğru tanışma imkânı kalmaz, rekabet duygusu ölür, geçimsizlik, sürtüşme, tartışma ve benzeri durumlar her gecen gün artar ve otokontrol diye bir mekanizma sağlanamazdı.

Şuub ve Kabâil

Kur'ân, bir bütün halinde olan karaparçasının zamanla parçalanıp kıtalara ayrılmasıyla, her parça üzerinde bulunan insanların birtakım şa'b ve kabilelere ayrıldıklarını dolaylı bir anlatımla haber vererek ilim adamlarına bu konuda ipucu ve hareket noktası göstermektedir.

Öyle ki: Birçok kabilelerin birleştiği köke, 'şa'b' denilmekte ve böylece 'şa'b' kabilelerin başı ve aslı sayılmaktadır. Şüphesiz bu bölünmeler ve ayrılmalar, soy-sop ile böbürlenmek için değil, rahat ilgi kurmayı kolaylaştırmak ve dünyaya hareket ve canlılık kazandırmak içindir. Zira Allah (celle celaluhu) her şeyi en iyi bilendir ve her konudan haberdardır.

Millet Kavramı

Bu kavram Kur'ân'da ayrı; Osmanlıca ve Türkçede ayrı anlama delâlet etmektedir. Kur'ân'da 18 yerde geçen bu isimle din ve şeriat kastedilmektedir. Buna, Allah'ın peygamberler vasıtasıyla insanlardan yana meşru kıldığı sistem de diyebiliriz. "İbrahim (aleyhisselam)'ın milleti" O'nun dini ve tebliğ ettiği şeriatı demektir.

Osmanlıca'da ise, din, mezhep hakkında kullanıldığı gibi, din veya mezhepte birleşen cemaat ve zümre hakkında da kullanıldığı vakidir.

Türkçe'de, ulus ve benzer özellikleri olan topluluk demektir. O bakımdan Kur'ân'da birçok yerde geçen "kavim" ismini "millet" olarak çevir-

meyi uygun gördük. Zira yeni kuşaklar daha çok Türkçe'de çok yaygın olan "millet" kavramını bilirler.

Konumuzu oluşturan âyette ise, yeryüzüne yayılıp üzerinde gruplar halinde yaşayan insan topluluklarından her birine "şa'b" ve "kabile" denilmesinin sebebi gayet açıktır. Şöyle ki: Kur'ân bir memleket sınırları içinde yaşayan insanların tümüne "millet" demez, "şa'b" ve "kavim" der. Aynı zamanda o toplulukta yer alan her boya "kabile" adını verir. "Millet" ismini, daha çok peygambere izafe ederek kullanır ve bundan ülkede yaşayan ulusu kasdetmez, din ve şeriat ifade ettiğini belirtir. "Millete İbrahim" terkibinde olduğu gibi. Sonra bu isim Allah'a veya başka şahsa izafe edilemez; yani "Milletellah" veya "Millete Hasan" denilmez.

"Din" ismi ise, hem peygambere, hem Allah'a, hem de ümmetten herhangi bir ferde izafe edilebilir. Meselâ "Dinüllah", "Dinü Muhammed", "Dinü Ali" denilebilir. Bu da ancak bir şeriatın tümü kastedildiği zaman böyle kullanılır. Ceza ve hesap, işlenen amel karşılığı olarak kullanıldığı zaman bunlardan hiç birine izafe edilmez.

İslâm ve Gerçek Müslüman

قَالَتِ الْاَعْرَابُ اٰمَنَّا ؕ قُلْ لَّمْ تُؤْمِنُوا وَلٰكِنْ قُوْلُوْٓا اَسْلَمْنَا

"Bedeviler, "imân ettik" dediler. De ki: "Siz imân etmediniz, belki İslâm'a girdik (zahiren teslimiyet gösterdik) deyin."

"İslâm" ismi üzerinde hayli durulmuştur. Bunu "silm" yani barış anlamına alanlar, 14. âyetteki bedevilerin "âmenna" demesi üzerine, Cenâb-ı Hakk'ın onların "eslemnâ" demelerini beyân buyurmasını delil gösteriyorlar. Öyle ki, ganimete erişmek için imân ettiklerini söyleyen bedeviler, o gün için "silm"e girmiş bulunuyorlardı. İmân ise, kalp ile tasdik, dil ile ikrar konusu olduğundan, onların kalplerine sözü edilen ortamda imân henüz girmiş değildi.

Bütün bu açıklama ve tespitlerden anlıyoruz ki, İslâm, şeriâtte iki anlama delâlet etmektedir: Birincisi, imândan sonra, ondan aşağı derecede gelen bir teslimiyettir ki, yalnız dil ile ikrar kapsamına girer. Bedevilerin sözü edilen günlerde "eslemnâ" yani "biz İslâm'a girdik, teslim olduk" demeleri gibi. Zahir ile hükmeden din, onların mallarının ve canlarının korunmasını sağlamıştı. Diğeri ise, kalbi imânla birlikte Hakk'a teslimiye-

te delâlet eder ki, bu, zahiri bir teslimiyetten ibaret değil, imânla birleşen bir teslimiyettir. İbrahim (aleyhisselam)'ın "Eslemtü li-Rabbi'l-âlemin", "Ben, âlemlerin Rabbine inanıp teslim oldum" demesi gibi.

Allah ve Rasulüne Mutlak İtaat

وَإِنْ تُطِيعُوا اللَّهَ وَرَسُولَهُ لَا يَلِتْكُمْ مِنْ أَعْمَالِكُمْ شَيْئًا

"Eğer Allah'a ve peygamberine itaat ederseniz, amellerinizden (iyi işlerinizin karşılığında) hiçbir şey eksiltmez."

Hakiki Müslüman, içiyle, dışıyla, kalbiyle, organlarıyla şüpheden ve gösterişten uzak itaat eden kimsedir. Kendini bu çizgiye getiren mü'minlerin iyi-yararlı amellerinden hiçbir şey karşılıksız kalmaz ve fazlasıyla mükâfatlandırılır. Zahiren İslâm'a girenlere gelince: Öylesi hakiki müslim ve mü'min kabul edilemeyeceğinden dolayı, iyi-yararlı amelleri Allah yanında boş ve anlamsızdır, onun için uhrevi mükâfat söz konusu değildir. Çünkü Cenâb-ı Hak ancak gerçek imândan kaynaklanan amelleri kabul eder.

Böylece şüpheciler ve ikiyüzlü dönekler uyarılmakta, ölmeden önce iyi niyet ve ihlâsa dönmeleri önerilmektedir. Nitekim Rasulullah (aleyhisselam) Efendimiz: **"Şüphesiz ki Cenâb-ı Hak sizin suretlerinize ve mallarınıza bakmaz; ama kalplerinize ve amellerinize bakar"**[1] buyurarak zahiren iyi-yararlı görülen amellerin temelinde mutlaka samimi ve hakiki imânın bulunmasına işarette bulunmuştur.

Sadık Mü'minlerin Özellikleri

إِنَّمَا الْمُؤْمِنُونَ الَّذِينَ آمَنُوا بِاللَّهِ وَرَسُولِهِ ثُمَّ لَمْ يَرْتَابُوا وَجَاهَدُوا

"Mü'minler ancak o kimselerdir ki, Allah'a ve Peygamberine imân etmişler, sonra da (imanlarında) şüpheye düşmemişlerdir."

Kur'ân bu âyetle, sadık mü'minlerin dört önemli vasfını, diğer bir anlatımla dört özelliğini sıralayarak, bu yüksek şerefe erişmek için birtakım külfetlere ve fedakârlıklara gerek bulunduğuna işaret etmektedir.

Bunları şöyle sıralayalım:

1- Allah'a dosdoğru imân ve teslimiyet,

---

1 Müslim/Birr: 32 - İbn Mâce/Zühd: 9 – Ahmed: 539 ,285/2

2- Şirke, inkâra yol açacak her türlü şüpheden kalbi uzak tutup buna özen göstermek,

3- Mal ve can ile Allah yolunda (İslâm'ın ve insanlığın selâmeti için) kutsal savaşa katılmak,

4- Rasulullah (aleyhisselam)'a dosdoğru inanmak ve uymak.

Böylece Kur'ân, kalbi ve bedeni ibâdetle, mali ibâdeti birleştirmektedir. İmân kalbe dayalı bir mânadır; iyi-yararlı ameller onun en tabii mahsulüdür ve aynı zamanda kulun imân sadakatinin başlıca belirtilerinden biridir.

İslâm'ı Seçenlerden, Bunu Minnet Duygusu Haline Getirenler

يَمُنُّونَ عَلَيْكَ اَنْ اَسْلَمُوا ؕ قُلْ لَا تَمُنُّوا عَلَيَّ اِسْلَامَكُمْ ۚ

"İslâm'a girmelerini senin başına kakıyorlar. De ki: "İslâm'a girmenizi benim başıma kakmayın; ama eğer doğru kimselerseniz Allah sizi doğru yola eriştirdiği için sizi minnet altında tutar."

Özellikle bedeviler, Peygamber (aleyhisselam)'a karşı savaşmayıp İslâmiyet'i din olarak seçmelerini zaman zaman başa kakıyorlardı. Bu tutumları onların henüz hakiki imânın zevkini duymadıklarını; İslâm'a intisaplarının birtakım sosyal ve ekonomik meselelere dayandığını gösteriyordu. 14. âyet ile 17. âyetler inince, ilâhi beyân bedeviler üzerinde geniş tesir meydana getirdi. Allah'ın kalplerde ve kafalarda dönüp dolaşan niyet ve düşünceleri de bildiğini anlamakta gecikmediler. O bakımdan çoğu kalbindeki şüphe ve tereddüdü attı. Ancak onlar henüz yeterince İslâm kültürünü alma imkânı bulamadıkları için ara-sıra Peygamber (aleyhisselam)'a serzenişte bulunurlardı. Hz. Peygamber (aleyhisselam) terbiye ve nezaketi gereği onların bu gibi söz ve davranışlarını hoş karşılar ve kısa zamanda onları eğitip olgunlaşma çizgisine getirmeye gayret ederdi. Cenâb-ı Hak, onları sadakate ve imân zevkine davet ederek, uyanmalarını dilemekten ve yol göstermekten elbetteki çekinmezdi. İşte ilgili âyetler bu amaca yönelik olarak indirilmiştir.

Hucurat suresine "Allah ve Rasulünün huzurunda ileri gitmeyin, onların buyruklarını aşmayın." emriyle başlandı. Hidâyete lâyık görülenlerin bundan böyle şükretmelerinin gereği üzerinde durularak, Cenâb-ı Hakk'ın insanların işleyegeldikleri her şeyi hakkıyla görüp bildiği belirtilerek sure noktalandı.

50. SURE

KAF SURESİ

Ayet Sayısı	Kelime Sayısı	Harf Sayısı
45	375	1477

KAF SURESİ

el-Hasan, Atâ', İkrime ve Câbir'e göre: Surenin tamamı Mekke'de inmiştir. İbn Abbas (radıyallahu anh)'a göre: 38. âyeti dışında tamamı Mekke'de inmiştir.[1]

Ümmü Hişâm bint Harise b. Nu'mân (radıyallahu anha) diyor ki: "Bizim tandırımızla Rasulullah (aleyhisselam)'ın tandırı birdi, yani iki aile bir tandırı kullanırdık. Bu iki yıl kadar devam etti. Rasulullah (aleyhisselam) Efendimiz her cuma günü minber üzerinde cemaate Kaf suresini okurdu. Ben de bu sureyi olduğu gibi O'nun lisanından alıp öğrendim."[2]

Hz. Ömer (radıyallahu anh), birgün Ebu Vâkıd el-Leysi (radıyallahu anh)'dan, Rasulullah (aleyhisselam) Efendimiz'in kurban ve Ramazan bayramlarında hangi sureyi okuduğunu sordu. O da şöyle dedi: "Her iki bayramda da (Kaf ve'I-Kur'âni'l-Mecid) suresini okurdu. Ayrıca (İkterabeti's-saatü vensakka'l-kamer) suresini okurdu."

Câbir b. Semure (radıyallahu anh) de diyor ki: "Rasulullah (aleyhisselam) sabah namazında (bazen) Kaf suresini okur ve öylece namazı hafif tutardı."[3]

SURENİN KAPSADIĞI BAŞLICA KONULAR

1- Müşriklerin peygamberliği ve ikinci hayata kaldırılmayı inkâr etmeleri konu ediliyor.

2- Göklere ve onlardaki dengeli, düzenli nizama ve görüntüye; yere ve ondaki bitki örtüsüne ve inen yağmura ilim gözüyle bakmamız tavsiye ediliyor.

3- İnkâra sapan azgın kavimlerin kalıntılarına bakıp inkarcıların ibret ve öğüt almaları tavsiye ediliyor.

4- İnsanın gerek duygu ve düşüncelerinde, gerekse fiillerinde ve ibâdet anlamında iş ve amellerinde büyük sorumluluklar taşıdığı hatırlatılıyor. Her

1 Fethü'l-Kadir/Şevkani: 5/70

2 Müsned-i Ahmed: 463 .436 ,435/6,

3 Tefsir-i Kurtubi: 17/1

söz, iş ve amelin anında yazılıp tespit edildiğine dikkatler çekiliyor.

5- Göklerin ve yerin boş ve anlamsız ve amaçsız yaratılmadığı bildiriliyor.

6- Kur'ân'ın, anlayabilen kalpler için katıksız öğüt olduğu açıklanıyor.

7- Allah'a ortak koşan inkarcı sapıkların katı inkâr ve inatlarına karşı Hz. Peygamber (aleyhisselam) teselli ediliyor.

8-Peygamber (aleyhisselam)'ın gece ve gündüz Hakk'ı tesbih etmesi emrediliyor.

9- Allah'ın vaadine güvenip, tehdidinden korkan mü'minlere Kur'ân ile öğüt verilmesi üzerinde duruluyor.

٥٠ سُورَةُ ق

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

قٓ وَالْقُرْاٰنِ الْمَجِيدِ ۚ ﴿١﴾ بَلْ عَجِبُٓوا اَنْ جَٓاءَهُمْ مُنْذِرٌ مِنْهُمْ فَقَالَ
الْكَافِرُونَ هٰذَا شَيْءٌ عَجِيبٌ ﴿٢﴾ ءَاِذَا مِتْنَا وَكُنَّا تُرَابًا ۚ ذٰلِكَ رَجْعٌ بَعِيدٌ
﴿٣﴾ قَدْ عَلِمْنَا مَا تَنْقُصُ الْاَرْضُ مِنْهُمْ ۚ وَعِنْدَنَا كِتَابٌ حَفِيظٌ ﴿٤﴾ بَلْ
كَذَّبُوا بِالْحَقِّ لَمَّا جَٓاءَهُمْ فَهُمْ فِٓى اَمْرٍ مَرِيجٍ ﴿٥﴾ اَفَلَمْ يَنْظُرُوٓا اِلَى
السَّمَٓاءِ فَوْقَهُمْ كَيْفَ بَنَيْنَاهَا وَزَيَّنَّاهَا وَمَا لَهَا مِنْ فُرُوجٍ ﴿٦﴾ وَالْاَرْضَ
مَدَدْنَاهَا وَاَلْقَيْنَا فِيهَا رَوَاسِىَ وَاَنْۢبَتْنَا فِيهَا مِنْ كُلِّ زَوْجٍۭ بَهِيجٍۙ ﴿٧﴾ تَبْصِرَةً
وَذِكْرٰى لِكُلِّ عَبْدٍ مُنِيبٍ ﴿٨﴾ وَنَزَّلْنَا مِنَ السَّمَٓاءِ مَٓاءً مُبَارَكًا فَاَنْۢبَتْنَا بِهِ
جَنَّاتٍ وَحَبَّ الْحَصِيدِۙ ﴿٩﴾ وَالنَّخْلَ بَاسِقَاتٍ لَهَا طَلْعٌ نَضِيدٌۙ ﴿١٠﴾ رِزْقًا
لِلْعِبَادِۙ وَاَحْيَيْنَا بِهِ بَلْدَةً مَيْتًا ۚ كَذٰلِكَ الْخُرُوجُ ﴿١١﴾

1- Kaf. Çok şerefli saygıya lâyık, hayırlı, bereketli Kur'ân'a andolsun.

2-3- Hayır, içlerinden kendilerine uyarıcı bir peygamberin gelmesine şaştılar da, kâfirler: "Bu şaşılacak şey!" dediler. "Biz öldüğümüz ve toprağa dönüştüğümüz zaman (tekrar dirilecek miyiz?) Bu, uzak, çok uzak bir dönüş!"

4-5- Biz, muhakkak yerin onlardan neyin (çürütüp) eksilttiğini biliriz. Yanımızda (her şeyin yazılı bulunduğu) muhafazalı bir kitap vardır. Hayır, onlar hak kendilerine gelince yalanladılar. Bu bakımdan onlar, kararsızlık ve perişanlık içindedirler.

6- Üstlerindeki göğe bakmıyorlar mı? Onu nasıl kurup meydana getirdik ve (yıldızlarla, sistemlerle) süsledik. Onda hiçbir yarık (dengesizlik, uyumsuzluk) da yoktur.

7- Yeryüzünü de (nasıl) yaydık, onda sabit büyük dağlar koyup oturttuk ve her güzel türden çift çift bitirdik (bunlara dikkatle bakmıyorlar mı?).

8- (Bu eserler ve taşıdığı hikmetli faydalar) Hakk'a yönelip gönül veren her kul için bir gönül gözü, bir hatırlatma ve öğüttür.

9-10- Gökten mübarek (feyizli, bereketli) su indirdik de onunla bahçeler, biçilecek taneler; tomurcukları sıra sıra birbiri üstüne gelen yüksek hurma ağaçları yetiştirdik.

11- Kullar için rızıktır (bunlar). Ve biz, o su ile ölü bir beldeyi diriltik. İşte (dirilip toprak altından da) çıkmak böyledir.

Kaf Harfi

Kaf: Bu harf üzerinde hayli durulmuş ve az farklı yorumlarda bulunulmuştur:

1- Bu bir anddır ki surenin önemini belirtmekte ve harflerle yemin edilmesi, 28. surede belirtildiği gibi, âdet-i ilâhiye'den olduğu söylenmektedir.

2- Surenin ismidir. Ancak delâlet ettiği mânayı Allah (celle celaluhu) bilir.

3- Allah'ın isimlerinden bir isimdir.

4- Kur'ân'ın isimlerinden biridir.

5- Cenâb-ı Hakk'ın (kaf) harfiyle başlayan sıfatlarının anahtarıdır. Örneğin "Kadir", "Kayyum" "Kadim" bu cümledendir.

6- İlâhi takdirin yazılıp bağlandığının ifade edildiğine; olmuş olacak şeylerin ezelde tespitle kaleme alındığına delâlet eden bir işarettir.

7- Surenin başında gelen hece harflerinden biridir.[1]

8- Allah ile peygamberi arasında bir şifredir. Aynı zamanda surenin hikmetinin remzidir.

---

1 Lübabu't-te'vil: 174/4 - Tefsir-i Kurtubi: 3/17 - Tefsir-i İbn Kesir: 221/4

Kur'ân-ı Mecid

قٓ ۚ وَالْقُرْاٰنِ الْمَجِيْدِ ۚ

"Kaf. Çok şerefli saygıya lâyık, hayırlı, bereketli Kur'ân'a andolsun."

Ölümden sonra insanın diriltilip ikinci hayata kaldırılacağı, Kur'ân-ı Mecid'e yemin edilerek açıklanmaktadır. Bu, konunun önemini ve üzerinde dikkatle durulmasının gereğini belirtmek için kullanılan bir anlatım şeklidir.

Kur'ân-ı Kerim'in hangi sure veya âyetinde Cenâb-ı Hak bir şeye and içerek konuya başlarsa, mutlaka o şey ve o konunun çok faydalı veya çok önemli olduğuna bir işaret söz konusudur. Aynı zamanda bu tarz bir ifadenin üslub-u ilâhi olduğu söylenebilir.

Kur'ân'ın sıfatlarından biri de "Mecid"dir. Aynı zamanda Allah'ın 99 isminden biridir. Bu, şanlı, şerefli, saygın, her türlü tâ'zime lâyık, çok hayırlı ve bererekli gibi mânalara delâlet etmektedir. Aynı zamanda kerim, azim ve derecesi çok yüksek anlamında da kullanıldığı söz konusudur.

Yol Gösteren Uyarıcı Peygamberin Gelmesine Şaşanlar

بَلْ عَجِبُوْٓا اَنْ جَآءَهُمْ مُّنْذِرٌ مِّنْهُمْ فَقَالَ الْكٰفِرُوْنَ هٰذَا شَيْءٌ عَجِيْبٌ

"Hayır, içlerinden kendilerine uyarıcı bir peygamberin gelmesine şaştılar da, o kâfirler: "Bu, şaşılacak şey!" dediler."

Her şeyin insan için, insanın da sonsuz bir hayata namzet olarak Allah için yaratıldığını bilmeyenler; Allah'ı kemal sıfatlarıyla; hilkatin hikmet ve felsefesini incelikleriyle idrak etmeyenler, elbetteki peygamber gönderilmesini hayretle karşılarlar ve bunun şaşılacak bir olay olduğunu söylerler. Çünkü imân ve irfandan, ilim ve hikmetten nasibini almayan akılla bu hakikatleri anlamak çok zordur.

Dünkü putperest müşriklerin iddia ve tutumu ne ise, bugünkü materyalist ve komünistlerin de iddiası odur. Ancak aralarındaki fark: Birincilerin iddialarının temelinde koyu bir cehalet ve bilgisizlik; ikincilerin iddiasının temelinde sahte bilimsellik yatmaktadır.

Çürüyen Bedenin Diriltilmesini İmkânsız Kabul Edenler

ءَإِذَا مِتْنَا وَكُنَّا تُرَابًا ۚ ذَٰلِكَ رَجْعٌ بَعِيدٌ

"Biz öldüğümüz ve toprağa dönüştüğümüz zaman (tekrar dirilecek miyiz?) Bu, çok uzak, çok uzak bir dönüş."

Müşrik Araplar, peygamber ve kitabın haber verdiği ikinci hayata inanmıyorlardı. Bu hususta ilâhi beyânları bir türlü o kısır akıllarına sığdıramıyor ve inkârda ısrar edip duruyorlardı.

Varlık âleminin oluşumunu ve bununla ilgili kanunları, mevcut düzen ve dengenin kusursuz bir plâna göre var kılındığını göremiyor ve o bakımdan en kestirme yolu seçerek inkâra sapıyorlardı.

İslâmiyet ise, bu gibi önemli konuları, ilim ve irfanı sağlam imânla birleştirmek suretiyle anlamanın mümkün olduğunu yer yer açıklarken, kıyamete kadar bu ölçünün değişmeyeceğini hatırlatmaktadır.

Toprağın Neleri Çürütüp Noksanlaştırdığı Konusu

قَدْ عَلِمْنَا مَا تَنْقُصُ الْأَرْضُ مِنْهُمْ ۖ وَعِنْدَنَا كِتَابٌ حَفِيظٌ

"Biz muhakkak yerin onlardan neyin (çürütüp) eksilttiğini biliriz. Yanımızda (her şeyin yazılı bulunduğu) muhafazalı bir kitap vardır."

Kâinat en küçük parçasından en büyüğüne kadar her şeyiyle bir hesaba göre var kılınıp düzenlenmiştir. Kaybolan hiçbir şey yoktur. Değişme, başkalaşma, dönüşme söz konusudur. Nasıl sperma, topraktan alınan gıdalarla erkekte oluşuyor, sonra ana rahmindeki yumurtayla birleşip dölleniyor ve bir süre sonra insan şekline giriyorsa, ölen bir insan bedeni de aslı olan toprağa dönüşüyor; ruhu ise, Allah'tan geldiği gibi, yine O'na dönüyor. Bu, bir kanundur ki şaşmadan hükmünü yürütür. Dünyanın ömrü bitip ruhlar âleminden yeryüzüne inecek insan ruhu kalmayınca, mevcut düzenin süresi tamamlanmış olur ve bu sebeple bozulur. Bir süre sonra ikinci hayata uygun yeni bir düzen meydana getirilir. Toprağa karışıp belirsiz hale gelen insan bedeni, -sperma misali-yeniden oluşmaya başlar. Ancak biz henüz bu oluşma kanununu bilmemekteyiz. Tıpkı bir sebze tohumu gibi, vakti gelince topraktan gıdasını alıp filizlenir, büyür; olgunlaşınca da ruhu gelip ona yerleşir. Böylece ikinci beden, ruhun ikinci kılıfı sayılır.

Bütün bunlar önceden ilâhi ilmin tespitiyle Levh-i Mahfuz'a yazılmıştır. Artık onun değişmesi söz konusu olamaz.

İnkarcı Maddeci Hep Kararsızdır ve Umutsuzdur

بَلْ كَذَّبُوا بِالْحَقِّ لَمَّا جَاءَهُمْ فَهُمْ فِي أَمْرٍ مَرِيجٍ

"Hayır onlar hak kendilerine gelince yalanladılar. Bu bakımdan onlar kararsızlık ve perişanlık içindedirler."

İnkarcı maddeci hep bâtılın savunucusudur. Karşısına hak çıkınca büsbütün hırçınlaşır, katı bir inat içinde saldırıya geçer. Bu da içindeki kararsızlık, şaşkınlık ve umutsuzluktan kaynaklanır. Hak ile karşılaşmadan önce bu hususlardaki duygu ve düşüncesinin alanı dar ve sığdır. Hakkın antitez hüviyetiyle ortaya çıkması, onun duygu ve düşüncesini kamçılar; bir yandan da akıl ve idrâkine seslenir. Derken ya hidâyet nasip olur ya da şaşkınlık ve kararsızlığı artar.

Yukarıdaki âyetle, kâfirin içyapısındaki bu kararsızlık çok anlamlı bir cümleyle belirleniyor: "Onlar kararsızlık ve perişanlık içindedirler."

Duygudan Akla Geçiş

أَفَلَمْ يَنظُرُوا إِلَى السَّمَاءِ فَوْقَهُمْ كَيْفَ بَنَيْنَاهَا وَزَيَّنَّاهَا ...

"Üstlerindeki göğe bakmıyorlar mı? Onu nasıl kurup meydana getirdik ve (yıldızlarla, sistemlerle) süsledik. Onda hiçbir yarık (dengesizlik, uyumsuzluk) da yoktur."

Kur'ân'ın yüksek ve çarpıcı metotlarından biri de şudur: Önemli bir şeye yemin edilerek konuya geçilir. İnkarcıların iddialarına parmak basılıp uyarılar yapılır. Sonra hakkın kapısı aralanıp bilgiler verilerek duygu ve düşüncelere seslenilir. Arkasından duyguyu aklın buyruğuna vermek suretiyle bilimsel muhtevada belge ve deliller sıralanır.

Nitekim 6, 7, 8 ve 9. âyetlerle bu belgeler maddeler hâlinde sıralanmaktadır. Şöyle ki:

1- "Üstlerindeki göğe bakmıyorlar mı? Onu nasıl kurup meydana getirdik ve (yıldızlarla, sistemlerle) nasıl süsledik; onda hiçbir yarık, (dengesizlik, uyumsuzluk) da yoktur."

Gökteki yıldızlar, sistemler sağlam fiziksel kanunlarla düzenlenmiş ve kesin ölçülere göre dengelenmiştir. Öyle ki, bir sistem diğerinin, bir yıldız başkasının sınırına, yörüngesine geçmemekte, kendine ait sınırda hareketini sürdürmektedir.

Âyette "vema leha min füruc" denilerek, yarık, çatlak, eğrilik ve ahenksizlik bulunmadığına dikkatler çekilmektedir. Bu, gök cisimlerinde ve bağlı bulundukları sistemlerde bir dengesizlik, uyumsuzluk, gelişigüzellik olmadığını beyân içindir. Günümüze kadar astronomi üzerindeki ilmi çalışmalar bu gerçeği kısmen tespit edip ortaya koyabilmişse de henüz tamamen şüphecilikten sıyrılamamıştır. Ama gelecekteki daha ciddi ve kararlı araştırma ve tespitler Kur'ân'ı doğrulamaktan öteye geçemeyecek ve her buluş ve tespit bu ilâhi kitap karşısında baş eğecektir.

2- "Yeryüzünü de (nasıl) yaydık; onda sabit büyük dağlar koyup oturttuk."

Yerkürenin, canlıların yaşamasına uygun düzenlendiği, iklim, rüzgâr, maden ve su kaynaklarının hazırlandığı belirtilmektedir. Bütün bunların belli bir süreye kadar insanların ihtiyacını karşılayacak ölçüde düzenlendiğini ve bir plâna göre yerküreye serpiştirildiğini görmemek, anlamamak mümkün mü? Jeolojik devirlerde yer altında oluşturulan kömür ve petrol kaynakları delil olarak yetmiyor mu?

3- Yeryüzünde sabit dağların meydana getirilmesi olayı ise, ayrı bir delil ve belge olarak karşımızda durmakta ve bizi ilâhi ilmin sınırsızlığına, kudretinin eşsizliğine çekip götürmektedir. Su kaynaklarının oluşmasında, iklimin ayarlanmasında, canlı türlerinin, yerleşmesinde dağların önemini kim inkâr edebilir. Ayrıca günümüzde yapılan bilimsel araştırmalar şunu da ortaya koymuş bulunuyor: "Kömürü meydana getiren bitkiler, kömürün çökeldiği ve oluştuğu göl alanını sınırlayan ve çevreleyen dağlık yükseltilerde gelişir. Göl tabanının çökmesi ile yüseklik farkı artar ve çevre yükseltilerden akarsular toprak, çakıl gibi malzemelerle ağaç, bitki ve bunların kalıntılarını göle daha hızlı taşır ve kömürü oluşturan bu malzemenin daha hızlı çökelmesi sağlanır.

Diğer bir deyişle dağların sebebiyet verdiği yükseklik farkları kömür oluşumu için özellikle büyük ve geniş yayılım sunan kömür havzalarının

oluşumu için ilk şartlardan birisidir."[1]

4- "Ve her güzel türden çift çift bitirdik."

"Zevciyet Kanunu" bütün canlılarda mevcuttur. İnsanlar, hayvanlar ve bitkiler bu kanuna bağlı kalarak türlerinin devamını sağlamakta ve yürütmektedirler.[2] Aynı zamanda her şeyin karşıtının bulunması da söz konusu olabilir.

5- "Gökten mübarek (feyizli, bereketli) su indirdik de."

Bu âyetle, yağmurun oluşma kanunları ve safhaları üzerinde düşünmemiz ilham ediliyor. Bir devridaim halinde denizlerin, ırmakların ve göllerin buharlaşıp yükselmesi, çok mükemmel bir düzenleyicinin ve programlayıcının varlığına şahit değil midir?

"Hayat madde ile birlikte ezelden beri mevcuttur" deyip işin içinden çıkmak kimi nereye ve hangi gerçeğe götürebilir? Şuursuz maddenin, kendiliğinden en ince hesaplara ve kusursuz plân ve programa bağlı bir düzen oluşturması düşünülemez. Her şey yüksek bir kudretin damgasının izini taşımakta ve her sistem, eşi, benzeri bulunmayan bir yaratıcının varlığını yansıtmaktadır. Aksini ispat etmek hiçbir zaman mümkün olmamıştır ve olmayacaktır da.

Göklerle Yer, İnsan Oğluna Rızık Vermekte Yarışmaktadır

رِزْقًا لِّلْعِبَادِ ۙ وَأَحْيَيْنَا بِهِ بَلْدَةً مَّيْتًا ۚ كَذَٰلِكَ الْخُرُوجُ

"Kullar için rızık(bunlar). Ve biz, o su ile ölü bir beldeyi dirilttik. İşte (dirilip toprak altından da) çıkmak böyledir."

Hazırlanan rızık plânı, insan ve diğer canlıların ihtiyaç nisbetiyle orantılıdır.

Toprağın üst tabakasında humus (bitki ve hayvanlardan meydana gelen madde) toprağı verimli hale getirir. Böylece her desimetre küp toprağın içinde "bakteri" adı verilen ve ancak mikroskopla görülebilen milyonlarca küçücük canlılar, bitkicikler vardır. Aynı zamanda küf bitkileri

---

1 Türkiye I. Kömür Kongresi Araştırmaları:1978

2 Hac suresi: 5, Şuârâ suresi: 10, Ra'd süresi: 3 ve Zâriyat suresi 49. âyetlerin tefsiri
Kaf suresi: 50/12-15

ve sayısı belirsiz hayvancıklar da mevcuttur. Bu, öyle bir düzenleme ve ayarlamadır ki, toprağın istenileni verebilmesi son derece lüzumludur ve her yanıyla ilâhi formüllemenin eseridir. Ancak bütün bunlar rızık vermeye kâfi sayılmazlar. Suya ihtiyaç vardır. Bu da daha çok yağan yağmurla karşılanmaktadır.

Bütün bu ünitelerin düzenli, sistemli faaliyetiyle yeryüzünde solup çer çöp haline gelen hayat yeniden başlar.

İşte ölüm, kabir ve âhiret de bundan farksız bir yenilenme ve hayata dönmedir.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, peygamberin gönderilmesine şaşan inkarcıların tutum ve anlayışları konu edildi. Sonra da öldükten sonra ikinci hayata kalkmayı akıllarına sığdıramayan maddecilerin düşünce ufkunu genişletmek ve akıllarını çalıştırmak için birtakım bilimsel belgeler ve temel bilgiler sıralandı.

Aşağıdaki âyetlerle, daha önce gönderilen peygamberleri yalanlayan sekiz kadar inkarcı kavim misal veriliyor ve bu yüzden ilâhi tehdidi haketikleri belirtiliyor. Sonra da ikinci hayata kaldırmanın Allah için bir zorluk ve yorgunluk teşkil etmeyeceği üzerinde durularak, O'nun kudretinin sınırsızlığına işaret ediliyor.

كَذَّبَتْ قَبْلَهُمْ قَوْمُ نُوحٍ وَأَصْحَابُ الرَّسِّ وَثَمُودُ ﴿١٢﴾ وَعَادٌ وَفِرْعَوْنُ وَإِخْوَانُ
لُوطٍ ﴿١٣﴾ وَأَصْحَابُ الْأَيْكَةِ وَقَوْمُ تُبَّعٍ كُلٌّ كَذَّبَ الرُّسُلَ فَحَقَّ وَعِيدِ ﴿١٤﴾
أَفَعَيِينَا بِالْخَلْقِ الْأَوَّلِ بَلْ هُمْ فِي لَبْسٍ مِنْ خَلْقٍ جَدِيدٍ ﴿١٥﴾

12-13- Onlardan önce Nuh kavmi, Ressliler, Semud, Âd, Fir'avn ve Lut'un kardeşleri,

14- Eykeliler, Tubba' kavmi de (gönderilen peygamberleri) yalanladılar. Evet bunların her biri, peygamberleri yalanladılar. Böylece tehdidimi haketmişlerdir.

15- İlk yaratmak ile yorulduk mu? Hayır, onlar yeniden yaratılma

hususunu karıştırıp şüphe içindedirler.

İkinci Hayata Kaldırılmayı İnkâr Edenler

كَذَّبَتْ قَبْلَهُمْ قَوْمُ نُوحٍ وَأَصْحَابُ الرَّسِّ وَثَمُودُ

"Önce Nuh kavmi, Ressliler, Semûd, Âd, Fir'avn ve Lut'un kardeşleri de yalanladılar."

İkinci hayatı inkârın tarihi çok gerilere uzanmaktadır. Arap Yarımadası'nda yaşayan kavimlerin çoğu putperest idi. Onlar genellikle ahirete inanmazlar; maddecilerin iddia ettikleri gibi, "insan doğar, bir süre yaşar, sonra ölür, toprağa karışarak birsürü parazitlere dönüşür. Böylece hayat sona erer; dönüşü mümkün olmayan dönüşümlere uğrar" diyerek Peygamber (aleyhisselam)'ın getirdiği ilâhi haberleri reddederler.

Rasulullah (aleyhisselam) Efendimiz onların bu bilgisizce inkârlarına, inatla küfrü savunmalarına üzüldü. Cenâb-ı Hak, bu gibi inkâr ve inat havasının yeni bir olay olmadığını açıklıyor.

O bölgede yaşamış olan inkarcı sekiz kavmi misal veriyor:

1- Nuh Kavmi

Nuh (aleyhisselam) ilk Rasullerdendir. İlim adamlarının çoğuna göre, 950 yıl yaşamıştır. Kur'ân-ı Kerim'de, O'nun kendi kavmi arasında 950 yıl kaldığı belirtilmektedir. Nuh Kavmi koyu putperest idi. Uzun yıllar Hakk'a davet edilmelerine rağmen, çok azı dışında Nuh Peygamber'e imân eden olmadı. Küfür ve azgınlıkta çok ileri gidip belli çizgiye yaklaştıklarını gören Nuh Peygamber, onların yok edilmelerini dileyerek Allah'a duâ etti. Duası kabul olundu. Kur'ân'a göre Cudi, Tevrat'a göre Ararat Dağı'nda karar kılan gemideki mü'minlerden başka o bölgelerde hayatta kalan olmadı.

Ararat, "Ağrı Dağı" diye yorumlanmıştır, Cudi ise Güneydoğu Anadolu'da Şırnak ve Silopi ilçe merkezleri arasında yer almaktadır. Bu kayıtlar Nuh (aleyhisselam)'ın hangi bölgede yaşadığı hakkında ipucu vermekte ve araştırıcılar için hareket noktasını belirlemektedir.[1]

2- Ashabı Ress

Furkan suresi 38. âyetin tefsirinde açıkladığımız gibi, Ashab-ı Ress

1 Hud suresi: 44. âyetin tefsiri

hakkında farklı tespit ve yorumlar yapılmıştır:

a) Ress adında büyükçe bir kuyuları bulunan putperest bir kavimdir. Daha çok hayvancılıkla geçimlerini sağladıkları söylenir. Cenâb-ı Hak onları doğru yola davet etmek üzere Şuayb veya başka bir peygamberi göndermiştir. İnanmadıkları ve azgınlıkta ileri gittikleri için büyük bir sarsıntı sonucu kuyularıyla birlikte yerin dibine batırılmışlardır.

b) Yemame bölgesinde meşhur bir kuyunun bulunduğu kesimde yaşayan putperest bir kavmin adıdır.

c) Tabiin'den Said b. Cübeyr'e göre: Hanzele b. Safyan adında bir peygamberin gönderildiği putperest bir kavim konu edilmekte ve o yörece meşhur olan isimleriyle anılmaktadırlar.

d) Antakya'da İsa (aleyhisselam)'ın havarilerine inanan Habib en Neccar'ı öldüren bir kavmin o tarihteki ismidir.

e) Bunların bir diğer adı "Ashab-ı Uhdud"dur. Uhdud, kara parçasında uzunca bir yarık anlamına gelir. Orada yaşayan inkarcı azgınların, kendilerini hakka çağıran mü'minleri, derin bir yarıkta yaktıkları ateşe atarak hayatlarına son verdikleri söylenir.

Nitekim Buruc suresi'nde bu kavimden söz edilmektedir.

3- Semud Kavmi

Asur hâkimiyetinde yaşayan putperest bir kavim olduğu; Hicaz ile Hicr arasında yaşadığı bilinmektedir. Nitekim o bölgede yapılan kazılarda birtakım belgeler elde edilmiştir. Önemine binâen Kur'ân'ın 26 yerinde bu kavimden söz edilmekte ve ibretli safhaları anlatılmaktadır.

4- Âd Kavmi

Umman ile Dahraman arasında bir yörede yaşadıkları bilinmektedir. Salih Peygamber onlara gönderilmiştir. Fiziksel yapıları itibariyle de güçlü bir kavim sayılan Âd Kavmi, şiddetli bir kasırgayla yok edilmiştir. Araplarca az-çok durumları bilinen bu kavimden Kur'ân'ın 24 yerinde bahsedilmekte ve ibret öğüt alınacak safhalarına dikkatler çekilmektedir.

5- Fir'avn

Fir'avn, Mısır hükümdarlarına verilen ortak bir isimdir. Daha çok

Musa Peygamber ile mücadele eden kral hakkında kullanılmış ve tarihçilerce adının II. Ramses olduğu belirlenmiştir. Bu tarihi olay da Kur'ân'ın 74 yerinde anılmakta ve çoğu yerinde yaşamakta olan inkarcı toplum ve milletlere tarihin tekerrür edeceğini hatırlatır anlamda yönlendirici safhaları nakledilmektedir.

6- Lut Kavmi

Sodomlular'a gönderilen Lut Peygamber kıssası çok daha ibretli bir muhtevadadır. Lut Peygamber'in Sodomlular'ın yakın hemşehrisi olduğu anlaşılmakta ve bundan dolayı Kur'ân'da "Lut'un kardeşleri" sözü kullanılmaktadır. Cinsel sapıklığın milletleri hangi çizgiye getirdiğine en ibretli misali teşkil ettiğinde şüphe yoktur. Bunun da önemi göz önüne alınarak Kur'ân'ın 27 yerinde Lut (aleyhisselam)'dan ve kavminden söz edilmektedir.

7- Ashab-ı Eyke

Şuayb (aleyhisselam)'ın gönderildiği kavim kasdedilmektedir. Medyenliler daha çok ormanlık, sık ağaçlı bir bölgede yaşadıkları için onlara, bu mânaya delâlet eden "Ashab-ı Eyke" de denilmiştir.

Medyen, Filistin ile Hicaz arasında Kızıldeniz sahilinde bir bölgedir.

8- Kavm-i Tubba'

Duhân suresi 37. âyetin tefsirinde geçtiği üzere Tubba; Yemen kral-larının ortak adıdır. Himyerilere bu ismin verildiği de söylenir. Daha çok Yemen'de hükmeden krallardan biri, Ahmed b. Hanbel'in rivayetine göre, İslâm'a girmişti, yani Hakk'a teslim olup peygamber yolunu seçmişti. Kavmi ise, ateşe tapıp azgınlıkta ileri gittikleri için yok edilmişlerdir.

Tubba'ın peygamber veya sâlih bir kişi olduğu da söylenir.

Böylece Mekkeli putperest azgınlar uyanlarak tarihin bir gün yine tekerrür edeceği hatırlatılıyor ve yaşamakta olan inkarcıların da bu sekiz kavim hakkında araştırma yapıp ibret almaları isteniliyor.

Yorgunluk Hissetmek, Kudretin Azalma veya Kesilmesine İşarettir

أَفَعَيِينَا بِالْخَلْقِ الْأَوَّلِ ۚ بَلْ هُمْ فِي لَبْسٍ مِنْ خَلْقٍ جَدِيدٍ

"İlk yaratmak ile yorulduk mu? Hayır, onlar yeniden yaratılma hususunu karıştırıp şüphe içindedirler."

Cenâb-ı Hak nasıl öncesiz ve sonrasız ise, kudreti de öyledir. Başlangıcı ve sonu olan her şey sonradan yaratılmıştır.

Gerçek bu olunca, Cenâb-ı Hak, kâinatı ve ondan bir parça olan insanı yaratınca kendisinden yana bir yorgunluk duyması elbette ki söz konusu olamaz. Aksi halde öncesizlik ve sonrasızlık vasfı ve bu anlamdaki kudretinin özelliği kalkar.

Birinci yaratmaya kudreti yeten Allah (celle celaluhu), ikinci defa yaratamaz mı? Kudret aynı kudret, bir eksilme, yorgunluk duyma diye bir arızi hal mümkün değildir. İşte 15. âyetle bu önemli konu işlenmekte ve özet mahiyetinde aydınlatıcı bilgi verilmektedir.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, tarihin tekerrür edeceği hatırlatılarak inkarcı azgınlar uyarıldı ve sekiz kavmin elim akibeti misal verildi. Sonra da ilâhi kudretin ikinci hayatı mutlak surette meydana getireceği belirtildi.

Aşağıdaki âyetlerle, Allah'ın insana şah damarından daha yakın olduğu konu ediliyor ve insanın söz ve davranışlarını anında tespit edip yazan meleklerin varlığına dikkatler çekiliyor. Arkasından ölüm sekeratı ve Âhiret günündeki ahval üzerinde durularak birtakım yönlendirici bilgiler veriliyor.

وَلَقَدْ خَلَقْنَا الْاِنْسَانَ وَنَعْلَمُ مَا تُوَسْوِسُ بِهٖ نَفْسُهٗ ۚ وَنَحْنُ اَقْرَبُ اِلَيْهِ مِنْ
حَبْلِ الْوَرِيْدِ ﴿١٦﴾ اِذْ يَتَلَقَّى الْمُتَلَقِّيَانِ عَنِ الْيَمِيْنِ وَعَنِ الشِّمَالِ قَعِيْدٌ
﴿١٧﴾ مَا يَلْفِظُ مِنْ قَوْلٍ اِلَّا لَدَيْهِ رَقِيْبٌ عَتِيْدٌ ﴿١٨﴾ وَجَاۤءَتْ سَكْرَةُ الْمَوْتِ
بِالْحَقِّ ۗ ذٰلِكَ مَا كُنْتَ مِنْهُ تَحِيْدُ ﴿١٩﴾ وَنُفِخَ فِى الصُّوْرِ ۗ ذٰلِكَ يَوْمُ الْوَعِيْدِ
﴿٢٠﴾ وَجَاۤءَتْ كُلُّ نَفْسٍ مَّعَهَا سَاۤئِقٌ وَّشَهِيْدٌ ﴿٢١﴾ لَقَدْ كُنْتَ فِىْ غَفْلَةٍ
مِّنْ هٰذَا فَكَشَفْنَا عَنْكَ غِطَاۤءَكَ فَبَصَرُكَ الْيَوْمَ حَدِيْدٌ ﴿٢٢﴾ وَقَالَ قَرِيْنُهٗ
هٰذَا مَا لَدَىَّ عَتِيْدٌ ﴿٢٣﴾ اَلْقِيَا فِىْ جَهَنَّمَ كُلَّ كَفَّارٍ عَنِيْدٍ ﴿٢٤﴾ مَّنَّاعٍ لِّلْخَيْرِ
مُعْتَدٍ مُّرِيْبِ ﴿٢٥﴾ اَلَّذِىْ جَعَلَ مَعَ اللّٰهِ اِلٰهًا اٰخَرَ فَاَلْقِيٰهُ فِى الْعَذَابِ

الشَّدِيدِ ﴿٢٦﴾ قَالَ قَرِينُهُ رَبَّنَا مَا أَطْغَيْتُهُ وَلَٰكِن كَانَ فِي ضَلَالٍ بَعِيدٍ ﴿٢٧﴾
قَالَ لَا تَخْتَصِمُوا لَدَيَّ وَقَدْ قَدَّمْتُ إِلَيْكُم بِالْوَعِيدِ ﴿٢٨﴾ مَا يُبَدَّلُ الْقَوْلُ
لَدَيَّ وَمَا أَنَا بِظَلَّامٍ لِّلْعَبِيدِ ﴿٢٩﴾

16- Andolsun ki, insanı yarattık ve nefsinin ona ne gibi vesveseler verdiğini biliriz. Ve biz, ona şah damarından daha yakınızdır.

17- Hani sağında ve solunda oturan denetleyici ve tespit edip yazıcı iki melek vardır.

18- Ağzından ne gibi bir söz çıkarsa mutlaka yanında onu görüp gözeten bir gözcü vardır.

19- Ölümün (kişiyi) kendinden geçirme sıkıntısı gerçekten gelince, ona: "İşte bu senin ürküp korktuğun şeydir" denilir.

20- Sur'a üfürüldü (üfürülecek). Bu, vadedilen gündür.

21- Her canlı, beraberinde bir sürücü, bir de şâhid ile gelir.

22- Andolsun ki, sen bundan (bu günden) habersizdin. Artık senden perdeyi kaldırıverdik; o nedenle bugün gözün oldukça keskindir.

23- Beraberindeki arkadaşı (onu sevketmekle görevli melek), "İşte bu (onun amelini yansıtan defter) yanımda hazırdır" der.

24-25-26- Atın Cehenneme her inatçı nankör kâfiri, hayra engel olan saldırgan şüpheciyi; Allah ile beraber başka tanrı edineni atın şiddetli azaba.

27- Yandaşı (olan şeytan, sapık inkarcı, şekillendirilmiş put): "Ey Rabbimiz! Ben bunu azdırmadım, ama o, uzak bir sapıklık ve şaşkınlık içinde idi" (der).

28- Allah: "Benim huzurumda çekişip tartışmayın. Size daha önce uyarımı göndermiştim.

29- Benim yanımda söz değişmez ve ben, kullarıma zulmedici de değilim" buyurur.

İLGİLİ HADİSLER

"Şüphesiz ki Yüce Allah, ümmetimin içinden geçen şeylerden dolayı -onlar o şeyleri dillerine getirmedikleri veya onlarla amel etmedikleri takdirde- onları bağışlamıştır."[1]

"Doğrusu adam ilâhi rızaya uygun bir söz söyler de o sözün nereye varacağını pek hesaba katmaz; derken Aziz ve Celil olan Allah ona, kendisine kavuşacağı gün rızasını gerekli kılar. Yine adam ilâhi gazaba yol açacak bir söz söyler de onun nereye varacağını hesaba katmaz; derken Yüce Allah ona, kendisine kavuşacağı gün gazabını gerekli kılar."[2]

"Sübhanellah! Ölümün birtakım sekreteri (insanı kendinden geçiren sıkıntıları) vardır."[3]

"İyilikleri yazan melek, kötülükleri yazan meleğin karşısında emindir. Kul bir iyilik işlediğinde sağdaki melek onu 10 misliyle yazar. Bir kötülük işlediğinde, sağdaki melek soldaki meleğe: "Onu yedi saat geciktir de belki tesbihte veya istiğfarda bulunur" der."[4]

"Koruyucu (iki) kâtip melek, kula veya cariyeye (erkek veya kadına) indikleri zaman beraberlerinde mühürlü kitap bulunur. Kulun veya cariyenin ağzından çıkan her sözü yazarlar. Ayrılmak istedikleri zaman ise, biri diğerine: "Yanındaki o mühürlü kitabı aç" der. Açılınca yazdıklarıyla o kitapta yazılı bulunan şeylerin aynı olduğunu görürler."

Allah İnsana Yakından da Yakındır

وَلَقَدْ خَلَقْنَا الْإِنسَانَ وَنَعْلَمُ مَا تُوَسْوِسُ بِهِ نَفْسُهُ ۚ

"Andolsun ki, insanı yarattık ve nefsinin ona ne gibi vesveseler verdiğini biliriz. Ve biz, ona şah damarından daha yakınızdır."

İnsan birtakım duygu, düşünce, hayal, kuruntu, ümit, şüphe ve vesvesenin dönüp dolaştığı bir alandır. Her an bir şeyler hatırından geçebilir. İyi veya kötü birtakım hayaller kurabilir. Çünkü içinde "nefis" denilen aşa-

---

1 Buhari/Rikak: 23 - Müslim/Zühd: 49, 50 - Tirmizi/Zühd: 10, 12 - Taberâni/Kelâm: 6 - Ahmed: 2/236, 255, 379, 402, 533-3/38

2 Beğâvi/Sa'lebi'ye isnaden Ebu Ümâme (radıyallahu anh)'dan

3 Buhari/Rikak: 42

4 Ebu Nuaym/Sehl b. Abdullah tarikiyle İbn Mes'ud (radıyallahu anh)'dan

ğı âleme yönelik şehevi bir güç vardır. O bakımdan sözü edilen gücün istekleri sınırsız ve çoğu zaman ölçüsüzdür. Diğer yandan buna karşın onun ruhuna ilhamda bulunan melekler vardır.

Ama her iki durumda da Allah onu kudretiyle, ilmiyle kuşatmış; bütün duygu ve düşüncelerine nüfuz etmiştir ve etmektedir. İçinden geçen her şeyi mutlak anlamda bilir. Bu çok yakın ilgi, insanın devamlı surette ilâhi kontrol altında bulunduğunu; her an denetlendiğini gösterir. Kişinin bu hakikate inanması ise, içinde manevi bir bekçi oluşturur. Böylece hem duygu ve düşüncelerini; hem de söz ve davranışlarını disiplin altına alıp günlük hayatını düzende tutmaya özen gösterir.

"Habl-i Verid" terkibi üzerinde farklı yorumlar yapılmıştır:

a) İbn Abbas (radıyallahu anh)'a göre: İnsan boynunun iki tarafındaki şah damarıdır.

b) Hasan el-Basri'ye göre: Kalbe bağlı olan bir damardır.

Her iki yorum dikkate alınınca, amacın, ilâhi ilim ve kudretin yakınlığını ve kapsayıp kuşatma özelliğini, her şeye nüfuz etme vasfını belirtmek olduğu kendiliğinden anlaşılır.

Kişinin Sağında ve Solunda Yer Alan İki Melek

إِذْ يَتَلَقَّى الْمُتَلَقِّيَانِ عَنِ الْيَمِينِ وَعَنِ الشِّمَالِ قَعِيدٌ

"Hani sağında ve solunda oturan denetleyici ve tespit edip yazıcı iki melek vardır."

Cenâb-ı Hakk'ın ilminin ve kudretinin her şeyi kapsayıp kuşattığına ve her duygu ve düşüncenin, niyet ve azmin iç yüzünü bildiğine göre, iyilik ve kötülükleri yazmaya gerek var mıdır? Bunun cevabı gayet açıktır: Varlık âlemi önceden belirlenmiş plân ve programa göre sevk ve idare edilmekte ve sayısı belirsiz melekler görev yapmaktadırlar. Cenâb-ı Hakk'ın mülkünde ortağı, tasarrufunda yardımcısı yoktur. Kudretinin yüceliğini, ilminin sınırsızlığını izhar için varlık âlemini birtakım kanunlara bağlamıştır. Artık kıyamet kopuncaya kadar O, kendi kanunlarına müdahale etmemektedir.

Böylece Cenâb-ı Hak bu düzenli ve ölçülü tasarrufuyla, biz insanları da düzenli ve dengeli olmaya davet ediyor ve hayatta başarının sırların-

dan birini dolaylı şekilde bizlere hatırlatıyor. Her halimizi tespit edip yazan melekler ve bizi her an gözetip duran Yüce Kudret olduğuna göre, hayatımızı bu inanç doğrultusunda değerlendirmek zorundayız ve bunun başka yorumu söz konusu olamaz.

İnsan Yalnız Değildir

Her şey insan için, insan da Allah (celle celaluhu)'yu bilip O'na ibâdet için yaratılmıştır. Varlık âleminin değer ve anlamı insan unsurunun var olmasıyla anlaşılıp vücut bulur. İnsan türü yoksa, şu âlemin var olmasının anlam ve hikmeti kalmaz.

Böylece insanoğlu Cenâb-ı Hakk'ın has tecellilerine mazhardır. Yalnız başına değildir. Çevresinde sayısını kesin bilemediğimiz koruyucu, doğruyu ilham edici görevli melekler bulunmaktadır. Onu, kâfir cinlerden, azgın şeytanlardan korumaya çalışan bu görevliler, kulun niyet, inanç ve düşüncesine göre koruyucu kapı olmayı sürdürürler. Ne var ki insanların çoğunun bundan haberi ve bilgisi olmadığı gibi, bu hususta inancı da yoktur. Ayrıca iyilik ve kötülükleri anında yazan melekler de insanın sağ ve sol omuzlarında hizmetlerini kusursuz sürdürürler.

Bütün bu manevi ve plânlı olaylar, insanın yalnız olmadığını ve sadece fizik âleminin değil, fizikötesi manevi varlıkların onun çevresinde yer aldığını göstermektedir.

Ölüm, Canlılar Hakkında Cari Bir Kanundur

وَجَاءَتْ سَكْرَةُ الْمَوْتِ بِالْحَقِّ ذٰلِكَ مَا كُنْتَ مِنْهُ تَحِيدُ

"Ölümün (kişiyi) kendinden geçirme sıkıntısı gerçekten gelince, ona: "İşte bu senin ürküp korktuğun şeydir" denilir."

"Ölüm haktır" sözü çoğu zaman kullanılır. Ölüm sekresinin hak ile gerçekleşeceği ise, bize önemli bir konuyu öğretmektedir. Şöyle ki: Ölüm canlılar için hem lüzumlu, hem de ikinci hayata dönmek için şarttır. O bakımdan ölüm, iki hayatı hikmet ve anlamıyla birbirine uyumlu ve dengeli manada bağlayan bir köprüdür. Artık bu köprüyü kaldırmak veya yönünü değiştirmek, iki hayat arasındaki uyum ve dengeyi felce uğratmak mümkün değildir. Dünyanın iki ayrı hareketinde nasıl bir denge ve uyum kanunu hâkimse, canlılar için de ölüm olayında öylesine bir denge söz konusudur. Zira ikinci hayat, ebedilik vasfını taşıdığından, ondaki ortam ve

şartlar çok farklıdır; birinci hayatın ortam ve şartları orada yoktur. O bakımdan birinci hayatın şartlarına göre yaratılan bedeni atıp ikinci hayatın şartlarına uygun yaratılacak bir bedene ihtiyaç vardır. Ölüm olayının sebep ve hikmetlerinden biri de budur.

Sura Üfürülmesi

وَنُفِخَ فِي الصُّورِ ۚ ذَٰلِكَ يَوْمُ الْوَعِيدِ

"Sur'a üfürüldü (üfürülecek). Bu, vadedilen gündür."

Sur: Sözlükte, boynuza benzer üfleme aleti anlamına gelen bir isimdir. Melek İsrafil'in üfürmekle görevli bulunduğu Sur, nasıl bir âlettir? Şüphesiz bunun keyfiyet ve kemmiyetini bilemeyiz. Cenab-ı Hak anlamamızı kolaylaştırmak için bu ismi kullanmıştır. Rasulullah (aleyhisselam) Efendimiz'den rivayet edilen hadislerde ise, aynı isme yer verilmiş ve daha iyi kavrayabilmemiz için bazı benzetmelerde bulunulmuştur.

Sur'a ikinci defa üfürülmesiyle ölüler dirilip kalkar ve vadedilen âhiret günü ve onunla ilgili düzen kurulmuş olur.

Böylece bu âyetle, mü'minlerin ikinci hayata daha güzel hazırlanmaları, inkarcı maddecilerin de ölmeden önce, bu olayın hikmetini iyice düşünmeleri istenmektedir.

İnsanla Birlikte Bir Sürücü, Bir de Şahit Bulunur

وَجَاءَتْ كُلُّ نَفْسٍ مَعَهَا سَائِقٌ وَشَهِيدٌ

"Her canlı (insan ve cin), beraberinde bir sürücü, bir de şahit ile gelir."

Ruhların, hazırlanan bedenlere girmesiyle ikinci hayata kalkış başlar. Her kişi beraberinde bir sürücü, bir de şahit bulunduğu halde mahşer alanına getirilir.

Sürücü ve şahitten maksat nedir? Bu iki kavram üzerinde farklı yorum ve tespitler yapılmıştır.

Onları şöyle özetleyebiliriz:

a) İbn Cerir et-Taberi'ye göre: Bir melek onu sürüp mahşer alanına getirirken, bir melek de onun amellerinin şahidi olarak beraberinde yürür.

Nitekim Hz. Osman (radıyallahu anh) da ilgili âyeti böyle tefsir etmiştir.[1]

b) Ebu Hureyre (radıyallahu anh)'a göre: Sürücü bir melektir; şahit ise, "mef'ul" manasına gelen bir anlam taşır ve kişinin kendi amelidir.

c) İbn Abbas'a (radıyallahu anh) göre: Sürücü meleklerdendir; şahit ise insanın organlarının konuşturulup dinlenmesidir. Öyle ki o gün, kişinin ağzı mühürlenir ve elleri, ayakları şahit olarak konuşturulur.

d) İbn Müslim'e göre: Sürücü onun yakını olan şeytandır ki onu arkasından takip eder.

e) Tabiin'den Mücahid'e göre: Hem sürücü, hem de şahit meleklerden iki melektir.[2]

Şüphesiz insanların çoğu, âhiret gününde bir sürücü, bir de şahit melekle mahşer alanına sevk edileceklerinden tam gaflet içindedirler. Çünkü fizikötesi ve âhiretle ilgili bilgileri ancak semavi kitaplardan ve gönderilen peygamberlerden öğrenmek mümkündür. İnkarcı maddeperest bu gerçeği ancak ölünce anlayabilir. Diriltilip kaldırılma da buna ayan-beyan şahit olur. Neden sonra; artık o anlamanın ve müşahade etmenin bir yararı olmaz.

Nitekim onu sürüp getiren melek şöyle der:

"Andolsun ki sen bundan (bu günden) habersizdin. Artık senden perdeyi kaldırıverdik; o nedenle bugün gözün oldukça keskindir."

Kâfirlerin Beş Kötü Vasfı Anılarak Azaba İtilmeleri

Cenâb-ı Hak, inkarcı maddeperestlerin, putperest müşriklerin, suçlu günahkâr inkarcıların beş kötü vasfının anılacağını ve öylece gerçeklerin ona hatırlatılacağını belirterek, ölmeden önce inkarcıların hakka dönmelerinin lüzumuna atıfta bulunmaktadır.

Onların beş kötü vasfı:

1- Küfür ve tuğyanda ısrar ve inat,

2- Hayra karşı gelmek ve engellemek,

3- Saldırgan olup haklara tecavüzde bulunmak,

---

1 el-Câmi'u li-Ahkâmi'l-Kur'ân: 17/14

2 el-Câmi'u li-Ahkâmi'l-Kur'ân: 17/14

4- Hakk'a karşı hep şüpheci olmak,

5- Allah'ı bırakıp başka şeyleri ilâh edinmek.

Şüphesiz bu beş kötü vasıf birbirini bir zincirin halkaları gibi tamamlamakta ve biri diğerine kapı açmaktadır. Şöyle ki: Küfür nankörlüğü ve inatçılığı doğurur. Böylesi hayra ve iyiliğe engel olmaya yönelir. Bu üçü, kişiyi şerre alet olmaya iter ve dolayısıyla saldırgan yapar. Ruhundaki din ve Allah mayası ise, bazı olaylar karşısında kıpırdamaya başlayınca inkarcıda birtakım şüpheler meydana gelir. Bu duygu içinde çoğu kendini manevi bir boşluk içinde hisseder ve Hakk'ı tanımadığı için bâtılın peşine takılarak Allah'tan başkasını ilâh edinir.

Allah'ın Yanında Söz ve Hüküm Değişmez

مَا يُبَدَّلُ الْقَوْلُ لَدَيَّ وَمَآ اَنَا بِظَلَّامٍ لِّلْعَبِيدِ

"Benim yanımda söz değişmez ve ben, kullarıma zulmedici de değilim" buyurur."

Cenâb-ı Hak mutlak hikmet sahibidir. Her işi plânlı, programlı ve faydalıdır. Kâinatı yürütme ve yönlendirme işini, hazırladığı kanunlara göre sürdürür. O bakımdan varlık âleminde hiçbir olay O'nun kanunlarını aşamaz, plânının dışına çıkamaz, hazırladığı programına ters düşemez. Çünkü O'nun katında söz ve hüküm, plân ve program değişmez; kıyamete kadar bu böyle sürüp gider.

Âhiret gününde, saptıranlarla saptırdıkları kimselerin birbirlerini suçlamaları da ilâhi hükmü değiştirmez. Çünkü her şey en sağlam ölçülerle tespit edilip yazılmış ve âdil ölçülerle hükme bağlanmıştır. O bakımdan hiç kimse o gün ilâhi adaletin ortaya koyacağı hükümden kendini kurtaramaz. Çünkü Allah (celle celaluhu) mutlak anlamda âdildir ve zulmü kendine haram kılmıştır.

Zâlim sıfatının mübalağa ifade eden 'zellâm' şeklinde getirilmesi, zulmün her çeşidini Allah hakkında olumsuz kılmaya yönelik bir anlatım taşır.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, Cenâb-ı Hakk'ın insana yakından da yakın olduğu belirtildi. İnsanın başıboş bırakılmadığı, onun için bir hayat plânının hazırlandığı ve işlediklerini anında yazan görevli meleklerin bulunduğu

üzerinde durularak yönlendirici bilgiler verildi.

Aşağıdaki âyetlerle, Cehennemin doymak bilmediğine işaret ediliyor ve sonra Allah'tan korkup fenalıklardan, küfür ve nifaktan sakınan mü'minler için hazırlanan Cennet ve ondaki nimetler konu ediliyor.

يَوْمَ نَقُولُ لِجَهَنَّمَ هَلِ امْتَلَأْتِ وَتَقُولُ هَلْ مِنْ مَزِيدٍ ﴿٣٠﴾ وَأُزْلِفَتِ الْجَنَّةُ
لِلْمُتَّقِينَ غَيْرَ بَعِيدٍ ﴿٣١﴾ هَٰذَا مَا تُوعَدُونَ لِكُلِّ أَوَّابٍ حَفِيظٍ ﴿٣٢﴾ مَنْ
خَشِيَ الرَّحْمَٰنَ بِالْغَيْبِ وَجَاءَ بِقَلْبٍ مُنِيبٍ ﴿٣٣﴾ ادْخُلُوهَا بِسَلَامٍ ذَٰلِكَ
يَوْمُ الْخُلُودِ ﴿٣٤﴾ لَهُمْ مَا يَشَاءُونَ فِيهَا وَلَدَيْنَا مَزِيدٌ ﴿٣٥﴾

30- O gün Cehenneme, "doldun mu?" diyeceğiz. O da: "Daha fazlası var mı?" diyecek.

31- Cennet ise, (Allah'tan saygı ile) korkup (fenalıklardan) sakınanlar için yaklaştırılmıştır; uzak değildir.

32-33- İşte bu, size va'd olunandır. Allah'a yönelip gönül veren, (ilâhi sınırları) koruyan, gıyabında Rahmân'dan saygı ile korkan ve Allah'a yönelen bir kalp ile gelen (her insana söz verilen Cennettir).

34- Oraya selâmetle girin. İşte bu, sonsuzluk günüdür.

35- Orada onlar için diledikleri her şey var ve yanımızda fazlası da mevcuttur.

İLGİLİ HADİSLER

"Cehenneme "Doldun mu denilecek". O da: "Daha fazlası var mı?" diyecek. Bunun üzerine Cenâb-ı Hak (kudret) kademini onun üzerine koyacak da Cehennem: "Yeter, yeter" diyecek."[1]

"Cennet ile Cehennem tartışıp birbirlerine karşı hüccet getirirler: Cehennem der ki: "Zorbalar, mütekebbirler bendedir." Cennet de der ki: "İnsanların zayıfları ve yoksulları bendedir." Bunun üzerine Allah onların arasında hükmeder de Cennete: "Sen ancak benim rahmetim-

1 Buhari/Tefsir: 1/50 - Tirmizi/Cennet: 20 - Ahmed: 2/369

sin, seninle kullarımdan dilediğime merhamette bulunurum" buyurur. Cehenneme de der ki: "Sen ancak azabımsın ki, kullarımdan dilediğime seninle azap ederim. Her biriniz için dolası (cennetlik ve cehennemlik insan) vardır."[1]

Cehennem'in Doymazlığı

يَوْمَ نَقُولُ لِجَهَنَّمَ هَلِ امْتَلَأْتِ وَتَقُولُ هَلْ مِنْ مَزِيدٍ

"O gün Cehennem'e,"doldun mu?" diyeceğiz. O da: "Daha fazlası var mı?" diyecek."

Cennet ile Cehennem, kâinat düzeni kurulduğunda yaratılmış iki büyük eyleşim yerleridir. Hangi sistem içinde ve nerede yer aldıklarını bilemeyiz. Zira kâinat o kadar büyüktür ki, ışık hızıyla bile tarifi zor anlaşılmaktadır. Ancak bildiğimiz şey, ebediyet yurdu olan, biri azap, diğeri mutluluk yansıtan bu iki yerin dünyadan milyarlarca defa büyük olmasıdır. Arşın en büyük varlık olduğu kesinlik arz ettiğine göre bunun Cennet'e tavan görünümünde olduğunu hadislerden öğreniyoruz.

Kâinatta her şey yaratıldığı amaca yönelik hizmet vermektedir. Şüphesiz Cennet ile Cehennem de birer amaç için yaratılmışlardır ve her biri amacına bağlı olarak doluncaya kadar insan bekleyecektir.

Böylece ifadede olayın azametini yansıtma söz konusudur.

Cennetliklerin Birtakım Özellikleri

وَأُزْلِفَتِ الْجَنَّةُ لِلْمُتَّقِينَ غَيْرَ بَعِيدٍ

"Cennet ise, (Allah'tan saygı ile) korkup (fenalıklardan) sakınanlar için yaklaştırılmıştır, uzak değildir."

Şüphesiz cennetlik olan mü'minlerin birçok güzel vasıfları ve özellikleri vardır.

Bunlardan önde gelenleri şunlardır:

1- Günahları bırakıp kalbiyle, kalıbıyla Cenâb-ı Hakk'a yönelerek gönül verirler.

2- İlâhi buyrukları koruyup uygularlar.

---

1 Müslim/Cennet: 36 ,34 - Buhari/Tefsir: 5/1 – Tirmizi/Cennet: 22 – Ahmed: 79/3-450 ,314 .276/2

3- Gıyabında Rahman olan Allah'tan korkup saygı ve tazimle titrerler.

4- Allah'a yönelik bir kalp ile taât ve ibâdette bulunurlar.

Âyette geçen "evvâb" kavramı üzerinde farklı yorum ve tespitler yapılmıştır:

a) Dahhak'e göre: Günahtan kopup Allah'a dönen; sonra yine günah işleyip yine Allah'a tevbe ve istiğfarla, ümit ve azimle dönen,

b) İbn Abbas (radıyallahu anh)'a göre: Allah'ı gönülden çokça tesbih eden,

c) Hakem b. Utbe'ye göre: Halvette Allah'ı çokça anan,

d) Şa'bi ve Mücahid'e göre: Halvette günahını hatırlayıp Allah'a yönelerek istiğfarda bulunan,

e) İbn Mes'ud (radıyallahu anh)'a göre: Yalnız başına bulunduğu zaman, Allah'a yönelip günahlarından dolayı gözyaşları içinde tevbe ve istiğfar eden,

f) Ubeyd b. Umeyr'e göre: Oturduğu her mecliste Allah'ı anıp istiğfarda bulunan,

g) Ebu Bekir el-Varrak'a göre: Gizli ve açık hallerde Allah'a güvenip dayanan,

h) el-Kasım'a göre: Kalbi sadece Allah ile meşgul olan kimse demektir.[1]

Allâme Râğıb'a göre: Evvâb, "tevvâb" gibi, günahları terkederek ve taât-ü ibâdette bulunarak Allah'a dönen kimse hakkında kullanılır.[2]

Cennete Selâm ile Girmek

اُدْخُلُوهَا بِسَلَامٍ ذٰلِكَ يَوْمُ الْخُلُودِ

"Oraya selâmetle girin. İşte bu, sonsuzluk günüdür."

Cennet, mutlak mânada selâmet yurdudur. Dünya'da Allah'a dosdoğru imân temeli üzerinde ruhunu esenliğe, kalbini yatışkanlığa, amelini ilâ-

1 Tefsir-i Kurtubi: 17/20 - Fethü'l-Kadir/Şevkani: 5/79

2 Mu'cemü Müfredat-ı Elfazi'l-Kur'ân: 25,26

hi rızaya çevirip eriştiren mü'minin varacağı yer, şüphesiz ki "Cennet"tir.

Cennet'e "selâm" ile girmeyi, meal kısmında "selâmetle" yorumlamamıza rağmen, daha başka yorumlarda bulunanlar da olmuştur. **Onları şöyle özetleyebiliriz:**

Mü'min kullar, azaptan, elem ve kederden, hastalık ve yıpranmadan, gürültü ve patırtıdan, hırs ve açgözlülükten uzak tutulmuş ve selâmete eriştirilmiş bir halde Cennete girerler

Allah'ın "Selâm Sıfatı"na mazhar kılınarak oraya adım atılır.

Melekler, cennetliklere: "Selâm size, girin Cennet'e!" diyerek iltifatta bulunurlar.

Nimetin artık zeval bulmayacağı, ebediyet yurdunda ebediyen esenlik içinde kalınacağı müjdelenerek içeri alınırlar.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle Cehennemin doymazlığı konu edilerek uyarıcı manada ve cennetlik olan mü'minlerin birkaç güzel vasfı açıklanarak teşvik anlamında bilgiler verildi.

Aşağıdaki âyetlerle, bunca ilâhi beyânlara rağmen hâlâ inkârda ısrar edenler, helak edilen milletlerin akıbetiyle tehdit ediliyor. Göklerin ve yerin altı devirde yaratıldığı hatırlatılarak düşünce ufku genişletiliyor. İnkarcıların sataşma ve saldırısına sabretmemiz ve fakat günün belli vakitlerinde namaz kılıp Allah'ı tesbih etmemiz emrediliyor. Sonra da ikinci hayata kalkış safhalarından bir kısmı haber veriliyor ve ilâhi tehditten korkanlara Kur'ân ile öğüt verilmesi tavsiye ediliyor.

وَكَمْ اَهْلَكْنَا قَبْلَهُمْ مِنْ قَرْنٍ هُمْ اَشَدُّ مِنْهُمْ بَطْشاً فَنَقَّبُوا فِى الْبِلَادِ
هَلْ مِنْ مَحِيصٍ ﴿٣٦﴾ اِنَّ فِى ذٰلِكَ لَذِكْرٰى لِمَنْ كَانَ لَهُ قَلْبٌ اَوْ اَلْقَى
السَّمْعَ وَهُوَ شَهِيدٌ ﴿٣٧﴾ وَلَقَدْ خَلَقْنَا السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضَ وَمَا بَيْنَهُمَا
فِى سِتَّةِ اَيَّامٍ وَمَا مَسَّنَا مِنْ لُغُوبٍ ﴿٣٨﴾ فَاصْبِرْ عَلٰى مَا يَقُولُونَ وَسَبِّحْ
بِحَمْدِ رَبِّكَ قَبْلَ طُلُوعِ الشَّمْسِ وَقَبْلَ الْغُرُوبِ ﴿٣٩﴾ وَمِنَ الَّيْلِ فَسَبِّحْهُ

وَاَدْبَارَ السُّجُوْدِ ﴿٤٠﴾ وَاسْتَمِعْ يَوْمَ يُنَادِ الْمُنَادِ مِنْ مَكَانٍ قَرِيْبٍ ﴿٤١﴾ يَوْمَ
يَسْمَعُوْنَ الصَّيْحَةَ بِالْحَقِّ ذٰلِكَ يَوْمُ الْخُرُوْجِ ﴿٤٢﴾ اِنَّا نَحْنُ نُحْيٖ وَنُمِيْتُ
وَاِلَيْنَا الْمَصِيْرُ ﴿٤٣﴾ يَوْمَ تَشَقَّقُ الْاَرْضُ عَنْهُمْ سِرَاعًا ذٰلِكَ حَشْرٌ عَلَيْنَا
يَسِيْرٌ ﴿٤٤﴾ نَحْنُ اَعْلَمُ بِمَا يَقُوْلُوْنَ وَمَآ اَنْتَ عَلَيْهِمْ بِجَبَّارٍ فَذَكِّرْ بِالْقُرْاٰنِ
مَنْ يَّخَافُ وَعِيْدِ ﴿٤٥﴾

36- Bu küfre sapanlardan önce nice kuşakları yok ettik ki onlar, bunlardan daha güçlü, daha çetin, vurup kırıcı, tutup yıkıcı idiler. Şehirlerde delikler, geçitler, sığınaklar meydana getirmişlerdi. Var mı bir kaçıp kurtulacak yer?

37- Şüphesiz ki bunda kalbi olana veya hazır bulunduğu halde kulak verip dinleyene hatırlatma ve öğüt vardır.

38- Andolsun ki gökleri, yeri ve ikisi arasındaki şeyleri altı devirde yarattık. Bize hiçbir yorgunluk da dokunmadı.

39- O halde onların (o inkarcı sapıkların) dediklerine karşı sabırlı ol ve Güneş doğmadan ve batmadan önce Rabbini hamd ile tesbih et.

40- Gecenin bir bölümünde ve secdelerin ardından O'nu tesbih et.

41- Çağrıcının yakın bir yerden çağıracağı güne kulak ver.

42- O gün, o haykırışı hakkıyla işitirler. İşte o gün (kabirlerden) çıkış günüdür.

43- Şüphesiz ki biz, evet biz diriltiriz, öldürürüz ve dönüş ancak bizedir.

44- O gün ki, yer onlardan yarılıp ayrılır da (onlar da dirilip çıkarlar ve) sür'atle koşarlar. İşte bize göre çok kolay bir toplanmayı sağlamadır bu.

45- Biz, onların neler söylediklerini biliriz. Sen, onlar üzerinde zorbalık yapan bir diktatör değilsin. Tehdidimden korkanlara Kur'ân ile öğüt ver.

İNİŞ SEBEBİ

Yahudiler, insan eliyle değiştirilen ve içine insan sözü karıştırılarak aslından uzaklaştırılan, aynı zamanda orijnali kaybolan Tevrat'taki "Allah, gökleri ve yeri altı günde yarattı. Pazar günü (buna) başladı ve cuma günü bitirdi. Yedinci gün olan cumartesi istirahata çekildi" şeklindeki tahrif edilmiş âyete dayanarak, cumartesi Allah'ın dinlenme günüdür diye iddiada bulunuyorlardı. O sebeple 38. âyet indi.[1]

İLGİLİ HADİSLER

İbn Abbas (radıyallahu anh) diyor ki:

"Rasulullah (aleyhisselam) Efendimiz her namazın ardından tesbih edilmesini emretti."[2]

"Kim her farz namazın arkasından 33 defa tesbih (sübhanellah), 33 defa tahmid (elhamdülillah) ve 33 defa tekbir (Allahu Ekber)de bulunursa; -ki bu 99 eder- sonra da yüzü tamamlamak üzere "La ilahe illâllahu vahdehü lâ şerike lehü, lehü'l-mülkü ve lehü'l-hamdu ve hüve alâ külli şeyin kadir" derse, günahları deniz köpüğü kadar bile olsa (kul ve millet hakkı müstesna olmak üzere) bağışlanır."[3]

Müslümanlardan fakir bir grup, Peygamber (aleyhisselam) Efendimiz'e geldiler ve şöyle dediler:

Ya Rasulellah! Zenginler derecelerle, kalıcı nimetlerle önde yürüdüler (veya gittiler).

Peygamber (aleyhisselam) onlara sordu:

- **O dereceler ve önde gitmeler nelerdir?** Cevap verdiler:

- Zenginler bizim gibi namaz kılarlar, bizim gibi cihad ederler: (fazla olarak da) mallarından arta kalanı (Allah yolunda) harcarlar. Bizim ise mal ve servetimiz yoktur.

Bunun üzerine Peygamber (aleyhisselam) şöyle buyurdu

---

1 Esbab-ı Nüzul/Nisâburi: 266 - Lübabu't-te'vil: 4/179

2 Buhari - Ebu Davud/Salât: 90

3 Buhari/Ezan: 155, Fezâil-i ashab: 9, Nefakat: 6, 7, Daâvat: 10, 17, Tefsir: 50 - Müslim/Zikir: 80, 81 – Ebu Dâvud/Edeb: 100 - Tirmizi/Mevakit: 185, Daâvat: 27

"Size, sizi sizden öndekilere eriştirecek, sizden sonrakilerin önüne geçirecek ve hiç kimsenin sizin yerine getirdiğinizin benzerini getiremeyecek; ancak benzerini işleyenin sizinle eşit sayılacağı bir amelden haber vereyim mi? Her namazın ardından on tesbih, on tahmid, on da tekbir getiriniz (veya getirirsiniz)."[1]

Allah'a Yorgunluk, İstirahat Nisbet Edilemez

وَلَقَدْ خَلَقْنَا السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضَ وَمَا بَيْنَهُمَا فِى سِتَّةِ اَيَّامٍ

"Andolsun ki gökleri, yeri ve ikisi arasındaki şeyleri altı devirde yarattık. Bize hiçbir yorgunluk da dokunmadı."

Gökleri ve yeri altı uzun devirde yaratıp düzen ve dengede tutan O yüce kudrete yorgunluk nisbet edilemez. Zira kudreti sonsuz ve sınırsızdır. Yorgunluk, bıkkınlık, usanç ve dinlenme gibi arızi haller, sonradan yaratılanlara mahsustur.

Böylece Cenâb-ı Hak, Tevrat'ta bu konuda ilâhi kelâma karışıp onu tahrife uğratan sözü tashih etmekte ve bize en doğru bilgiyi vermektedir.

Aynı zamanda inkarcı sapıklar uyarılmakta, daha önce küfür ve zulümleri yüzünden ilâhi gazaba uğrayan kavimlerin hazin akıbeti misal verilmektedir. Ayrıca ilâhi metot gereği, duygu ve düşünceler yönlendirilmek istenmekte ve akla ışık tutularak göklerin, yerin ve ikisi arasındaki her şeyin altı uzun devirde yaratıldığı temel bilgi mahiyetinde verilmektedir.

Ortam ve Şartlara Göre Zaman Kazanma Metodu

فَاصْبِرْ عَلٰى مَا يَقُولُونَ ...

"O halde onların (o inkarcı sapıkların) dediklerine karşı sabırlı ol."

On üç yıllık Mekke dönemi, İslâm'ın gönüllere enjekte edilmesine, "Tevhid İnancı"nın ilâhi damgasının kalp ve kafalara işlenmesine yönelik zaman kazanma süresidir. Pasif savunma, olayları sabırla göğüsleme, şirretlik ve zorbalıklara katlanma bu metodun tema ve mayasını oluşturur. Büyük ve kalıcı bir inkılâbı gerçekleştirebilmenin eşiğinde olan İslâm, devletini kurmadan, savunma ve vurucu gücünü gerçekleştirmeden

---

1 Buhari/Ezan: 155, Daâvat: 17 - Müslim/Mesâcid: 142, Zekât: 53 - Ebu Dâvud/Vitir: 24 - İbn Mâce/İkamet: 32 - Dârimi/Salât: 90 – Ahmed: 2/238 -5/167, 168

ve kalplerde ilim, irfan meşalesini yakmadan aktif savunmaya geçmemiş; geçen her günü kendi lehine çevirmeyi plânlamış; müşriklerle bir vuruşmaya kesinlikle yol açmamıştır. Bütün bunların aksine bir yol izlemenin, İslâm'ın canlanıp gelişmesini engelleyeceği hiçbir zaman dikkatten uzak bulundurulmamıştır.

Şüphesiz bu ilâhi metot, Müslümanların azınlıkta kaldığı, güçsüz bulunduğu her yerde ve çağda geçerlidir. Cenab-ı Hakk'ın, Peygamberine ve dolayısıyla mü'minlere böyle dönemlerde sabırlı olmayı tavsiye etmesi, elbette ki çok anlamlıdır ve gelecekte başarılı olmanın hikmetini yansıtmaktadır.

Mi'rac Olayından Önce Namaz

وَسَبِّحْ بِحَمْدِ رَبِّكَ قَبْلَ طُلُوعِ الشَّمْسِ وَقَبْلَ الْغُرُوبِ ۚ

"Güneş doğmadan ve batmadan önce Rabbini hamd ile tesbih et. Gecenin bir bölümünde ve secdelerin ardından O'nu tesbih et."

Mi'rac olayından önce Güneş doğmadan ve bir de batmadan önce, yani sabah ve ikindi vakitlerinde veya sabah ile ikindi vaktinden biraz sonra ikişer rekât namaz kılmak vâcib idi. Geceleyin kalkıp ibâdet etmek de hem Hz. Peygamber (aleyhisselam)'a, hem de ümmetine vacipti. Bu hal bir yıl devam etmiştir ki, Hz. İbrahim (aleyhisselam)'ın Hanif dinine göre bir uygulama idi. Sonra gece namazı ümmet hakkında neshedilip vücubu kaldırılmış; günde iki vakit ikişer rekat namaz kılmak da Mi'rac gecesinde farz kılınan beş vakit namazla kaldırılmıştır. Ancak gece namazının, Rasulullah (aleyhisselam) Efendimiz'e has olmak üzere vücubu devam etmiştir.[1]

Beş Vakit Namaz İcmâlen Belirtiliyor

İbn Abbas'a göre: Otuz dokuzuncu âyetle, Güneş batmadan önceki tesbih, öğle ve ikindi namazlarına, gece tesbihi, akşam ve yatsı namazlarına; Güneş doğmadan önceki tesbih ise, sabah namazına delâlet etmektedir.

Böylece bu âyetin ya Mi'rac olayına tekaddüm eden günlerde ya da o olaydan hemen sonra indiği söylenebilir.

1 Tefsir-i İbn Kesir: 4/229

Gecenin Bir Bölümünde ve Secdelerin Ardından Tesbih Etmek

Bu konu dört ayrı anlamda yorumlanmıştır:

1- Geceleyin kalkıp Cenâb-ı Hakk'ı tesbih ve tenzih etmek,

2- Akşam ve yatsı dahil bütün gece namazlarını yerine getirmek,

3- Sabahleyin iki rekât namaz kılmak,

4- Yatsı namazını kılmak.

Secdelerin ardından tesbih etmek ise, ilim adamlarından bir kısmına göre: Akşam farzından sonra ve sabah farzından önce iki rekât namaz kılmaktır. Nitekim Rasulullah (aleyhisselam) Efendimiz:

"Kim akşam farzından sonra konuşmadan iki rekât namaz kılarsa, onun bu namazı "illiyyin" (en yüce derece ve makamlar)da yazılır", buyurmuştur.[1]

Yakın Bir Yerden Çağrılma Günü

وَاسْتَمِعْ يَوْمَ يُنَادِ الْمُنَادِ مِنْ مَكَانٍ قَرِيبٍ

"Çağrıcının yakın bir yerden çağıracağı güne kulak ver. O gün, o haykırışı hakkıyla işitirler. İşte o gün (kabirlerden) çıkış günüdür."

Birinci düzen bozulup alt-üst olduktan ve ikinci hayata uygun düzen kurulduktan sonra Melek İsrafil'in, ölülerin dirilip kalkması için ikinci defa sura üflemesi, yakın bir çağrı olarak vasıflandırılmaktadır. Zira dirilme olayı ancak âhiret âleminde kurulacak ikinci düzende gerçekleşiyor ve melekler, insanlar ve cinler birbirlerini görme imkânını buluyor. Aynı zamanda Melek İsrafil'in, mahşer alanına yakın bir yerde bulunacağı söz konusudur. Çünkü bozulan ilk düzenden sonra yörüngesinden çıkıp alt-üst olan yerkürenin şekli tamamen değişecek, hayat ortamı silinecek ve mahşer alanının bulunduğu sisteme gelip dayanacak. Böylece varlık alemindeki melekler, insanlar ve cinler bir araya gelmiş olacak.

Melek İsrafil'in nefhasını net ve açık şekilde duyan ruhlar, hazırlanmış bulunan bedenlerine gelip yerleşecek; toprak süratle yarılıp insanlar kalkacak. Şüphesiz bütün bu plânlı olaylar Allah'a göre çok kolaydır. Kud-

1 Tefsir-i Kurtubi: 17/25, 26 - Abdurrezzak/el-câmi'de Mekhul'den mürselen rivayet etmiştir. Suyuti ise Câmiu's-sağir'de bunun zayıf olduğunu kaydetmiştir.

reti sınırsız, tasarrufu noksansızdır.

Peygamber (aleyhisselam)**'ın Görevi**

نَحْنُ اَعْلَمُ بِمَا يَقُولُونَ وَمَآ اَنْتَ عَلَيْهِمْ بِجَبَّارٍ

"Biz onların neler söylediklerini biliriz. Sen, onlar üzerinde zorbalık yapan (bir diktatör) değilsin. Tehdidimizden korkanlara Kur'ân ile öğüt ver."

Peygamber (aleyhisselam) Efendimiz ilâhi buyruklar doğrultusunda tebliğ ve irşad ile görevlidir. Yoksa insanlar üzerine musallat bir zorba değildir. Zira din ihtiyaridir; bütünüyle ilim, irfan ve gönül yatışkanlığına bağlıdır. Hiçbir kâfir zorla, silah tehdidiyle İslâm'a sokulmaz. Ancak İslâm bir güç oluşturduktan sonra hakka karşı saldırıya geçenlerle, yeryüzünde fitne ve fesat çıkaranlarla, dinin Allah'a hâlis kılınması için savaşılır. Kimse zorla dine sokulmaz. Dine girdikten sonra dönüş yapanlar olursa, tevbeye davet edilirler, aksi halde yani tevbe etmedikleri takdirde haklarında ölüm cezası uygulanır.[1] Zira böyle bir uygulama kamu düzeniyle ilgilidir.

Kur'ân'ın kalp ve kafalarda tesir bırakmasının iki yolu vardır: Biri, her türlü önyargıdan, duygusallıktan sıyrılıp ilim ve irfan ile Kur'ân'ı inceleyenlerin açacağı bilimsel yol; diğeri, Allah'tan ve Âhiret'teki hesap ve cezadan korkanların küfür ve şüpheyi atarak açacağı hidâyete gönül verme yoludur. Konumuzu oluşturan 45. âyetin son cümlesi daha çok bu ikinci şıkka delâlet etmekteyse de, dolayısıyla her iki şıkka da yönelik bir anlam taşımaktadır.

Kaf suresine, Kur'ân-ı Mecid'e and içilerek başlandı. İlâhi tehditten korkanlara Kur'ân ile öğüt verilmesi emredilerek noktalandı.

Bizi bu surenin de tefsirine muvaffak kılan Cenâb-ı Hakk'a sonsuz hamd-u senalar; düzenli, sabırlı ve dikkatli çalışmamızı öğütleyen Rasulullah (aleyhisselam) Efendimiz'e salât-ü selâmlar olsun.

1 Bakara suresi: 256. âyetin tefsiri

51. SURE

ZARİYAT SURESİ

Ayet Sayısı	Kelime Sayısı	Harf Sayısı
60	360	1239

ZARİYAT SURESİ

Sureye, and içilerek başlanmaktadır. "Esip savuranlar, tozup esenler" mânasına delâlet eden bu kelime, aynı zamanda sureye isim olmaktadır.

Surenin tamamı Mekke'de inmiştir. Müfessirferin bu hususta görüş ve tespit birliği vardır. İbn Abbas (radıyallahu anh) da aynı görüştedir.[1]

SURENİN KAPSADIĞI BAŞLICA KONULAR

1- İkinci hayatın gerçekleşeceğine delâlet eden tabii olaylardan ve farklı görüş ortaya koyanlardan söz ediliyor.

2- Uğradığı saldırı ve eziyet karşısında Hz.Peygamber (aleyhisselam) ve mü'minler teselli ediliyor.

3- Takva derecesinde hayatını tanzim edenlere âhirette verilecek mükâfat ve nimetler anlatılıyor.

4- Peygamberleri yalanlayan ümmetlerin kendilerini hangi çizgiye getirdikleri misal veriliyor.

5- Kötülüklerle de dolu olan şu dünyadan, onun saptırıcı ve aldatıcı yanlarından kaçıp Allah'a sığınmanın lüzumu belirtiliyor.

6- Allah'a ortak koşmanın büyük bir nankörlük olduğu konu edilerek, küfrü gerektiren bu gibi sakıncalı inançlardan kaçınmanın önemi belirtiliyor.

7- Hakk'a karşı gelip peygamberleri yalanlayanların tarihinin çok gerilere uzandığına değinilerek hakla bâtılın devamlı mücadele halinde olduğuna işaret ediliyor.

8- Azgın inatçı kâfirlerden yüz çevirip, tesir edip fayda sağlamaya eğilimli olanlara öğüt verilmesi emrediliyor.

9- Kâfirlerin Âhiret aleminde mutlaka azaba uğratılacakları haber verilerek uyanda bulunuluyor.

---

1 Fethü'l-Kadir Tefsiri/Şevkani: 4/82

﴿٥١﴾ سُورَةُ الذَّارِيَاتِ

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ

وَالذَّارِيَاتِ ذَرْوًا ﴿١﴾ فَالْحَامِلَاتِ وِقْرًا ﴿٢﴾ فَالْجَارِيَاتِ يُسْرًا ﴿٣﴾
فَالْمُقَسِّمَاتِ أَمْرًا ﴿٤﴾ إِنَّمَا تُوعَدُونَ لَصَادِقٌ ﴿٥﴾ وَإِنَّ الدِّينَ لَوَاقِعٌ ﴿٦﴾
وَالسَّمَاءِ ذَاتِ الْحُبُكِ ﴿٧﴾ إِنَّكُمْ لَفِي قَوْلٍ مُخْتَلِفٍ ﴿٨﴾ يُؤْفَكُ عَنْهُ مَنْ
أُفِكَ ﴿٩﴾ قُتِلَ الْخَرَّاصُونَ ﴿١٠﴾ الَّذِينَ هُمْ فِي غَمْرَةٍ سَاهُونَ ﴿١١﴾ يَسْأَلُونَ
أَيَّانَ يَوْمُ الدِّينِ ﴿١٢﴾ يَوْمَ هُمْ عَلَى النَّارِ يُفْتَنُونَ ﴿١٣﴾ ذُوقُوا فِتْنَتَكُمْ هَٰذَا
الَّذِي كُنْتُمْ بِهِ تَسْتَعْجِلُونَ ﴿١٤﴾

1- Tozup savuranlara,

2- Ağır yük yüklenip taşıyanlara,

3-Kolayca akıp gidenlere,

4-İş bölümü yapanlara andolsun ki,

5- Size va'dolunan elbette yerine gelecektir

6- Hesap ve ceza günü mutlaka gerçekleşecektir.

7- Yollar ve yörüngeler sahibi göğe andolsun ki,

8- (Ey inkarcı sapıklar!) Cidden siz sözünüzde, hükmünüzde görüş ayrılığı içindesinizdir.

9- Ondan çevrilebilen kimse çevrilir.

10- Yalancı câhiller kahrolsun!

11- Onlar, bilgisizliğin sarhoşluğu ve mahmurluğu içinde kalmış gafillerdir.

12- "Hesap ve ceza günü ne zaman?" diye sorarlar.

13- Ateşe karşı çetin bir sınav verecekleri gündür.

14- Fitnenizi tadın. İşte, acele isteyip durduğunuz şey budur! (denilir.)

Dört Önemli Olay

وَالذَّارِيَاتِ ذَرْوًا ۙ فَالْحَامِلَاتِ وِقْرًا ۙ

"Tozup savuranlara, ağır yük yüklenip taşıyanlara, kolayca akıp gidenlere, iş bölümü yapanlara Andolsun ki..."

Dört önemli olaya yemin edilerek, Âhiret'te iyiler iyiliklerinin, kötüler de kötülüklerinin karşılığını görecekleri ve bu haberin mutlaka doğru olduğu açıklanmaktadır.

Kur'ân-ı Kerim'de Cenâb-ı Hak ne ile yemin etmişse, onda mutlaka insanlıktan yana büyük yararlar; akla ve vicdana ışık tutan belgeler söz konusudur.

"Zâriyat" kavramı üzerinde hayli durulmuş ve az farklı yorumlar yapılmıştır:

a) Yerden toz, toprak kaldırıp savuran rüzgârlar,

b) Yeraltında ve yerüstünde meydana gelen patlamalar sonucu savrulan topraklar,

c) Canlı-cansız varlıkları, belli plâna göre serpiştiren melekler.

Birinci yorum Hz. Ali (radıyallahu anh)'a aittir ki, kendisi minber üzerinde soruları cevaplarken cemaattan biri kalkıp "zâriyat nedir?" diye sordu. O da: "Esip tozutan rüzgârlar demektir. "Hâmilat", yağmur yüklü bulutlardır.

"Câriyat", denizde yüzen gemilerdir. "Mukassimat", iş bölümü yapan meleklerdir" diye cevap verdi.[1]

Ayrıca İmam Kurtubi bir diğer rivayete yer vererek, bu hususta İbn Kevvâ' adında bir adamın Hz. Ali (radıyallahu anh)'den sorduğunu ve onun da: "Yazıklar olsun sana, bunu öğrenip anlamak için sor, karşındakini küçük düşürmek için sorma" diye uyarıda bulunduğunu ve sonra o dört kelimeyi

1 Tefsir-i Kurtubi: 17/30 - Tefsir-i ibn Kesir: 4/231

yukarıda belirtilen şekilde açıkladığını kaydetmektedir.

Rüzgâr, bulut, gemi ve melek... Bu dört olay beşer hayatını düzenleyip dengede tutan değerlerdir. Geminin tabii olaylar arasında anılması, mü'minlerin dikkatini denizlere çekmek ve bu büyük kaynaktan yararlanmalarını ilham etmek içindir. Allah (celle celaluhu) daha iyisini bilir.

Meleklerin iş bölümü yapması:

Kâinat yaratılıp düzene sokulduktan buyana kusursuz işlemekte ve içinde yer alan her sistem şaşmadan hizmet vermektedir. Ancak her olayda, her düzenleme ve dengelemede belli bir plân ve programa göre iş bölümü yapan melekler vardır.

İnsanlardan çoğunun tabii olay diye belirlediği fiziksel ve benzeri olayları sevk ve idare edenlerin bulunduğunu unutmamak gerekir. O kadar ki, esen rüzgâr, yükselen buhar, oluşan bulut, yağan yağmur üzerinde görevli melekler bulunmaktadır. Gerçi bu ve benzeri tabiat olayları belli fiziksel kanunlara göre meydana gelmektedir; ama işin içinde sözünü ettiğimiz gizli, yani ruhani kuvvetler rol oynamaktadır. Nasıl ki, belli plâna göre kurulan bir fabrikanın başında görevliler bulunuyorsa.

Bütün bu önemli olayları birtakım kanunlara bağlayan yüce kudret, insanı da başıboş bırakmayıp, onun için de plânda çok önemli bir yer ayırmış ve ölümü, bir intikal dönemi kılıp ikinci hayatın şartlarına uygun yeni bir bedene kavuşmasına sebep yapmıştır.

Her şeyin insan için, insanın da Rabbini bilip O'na ibâdet etmek için yaratıldığına göre, onun bu amaca uygun olan ve olmayan söz ve davranışları, niyet ve düşünceleri kontrol altında tutularak, ikinci hayatta karşılık göreceği kesin hükme bağlanmıştır. Artık Cenâb-ı Hakk'ın sözünün değişmesi düşünülemez.

Yörüngeler Sahibi Göğe Andolsun

وَالسَّمَاءِ ذَاتِ الْحُبُكِ ۙ إِنَّكُمْ لَفِي قَوْلٍ مُخْتَلِفٍ ۙ

"Yollar ve yörüngeler sahibi göğe andolsun ki, (ey inkarcı sapıklar!) Cidden siz sözünüzde, hükmünüzde görüş ayrılığı içindesinizdir."

Göğün, yani fezanın düzenli yol ve yörüngelerle bir ağ gibi işlendiği çok anlamlı bir şekilde belirtilmektedir.

Hubük: Lugatçıların tespitine göre, "hibak" veya "habikâ"nın çoğuludur.

Bu iki kökü incelediğimizde yedi manaya delâlet ettiklerini görürüz:

1- Kumaşın itinayla yol yol dokunup çizgilerinin iyice belirginleşmesi,

2- Esen rüzgarın suya veya kuma dokunup kıvrım kıvrım yollar ve çizgiler meydana getirmesi,

3- Baştaki saçın dalga dalga olup düzenli kıvrımlar oluşturması,

4- Yapının sağlam ve muhkem, aynı zamanda düzenli olması,

5- Bir şeyin güzel, çekici ve oldukça düzenli, dengeli yaratılmış bulunması,

6- Göğün yüksekliğine orantılı düzende olması,

7- Göğün çok süslü, çekici bir görünüm arz etmesi.

Hubük kavramı bütün bu manalara delâlet etmekle beraber, yollar ve yörüngeler anlamına daha zahir ve daha yakındır.

Böylece Kur'ân-ı Kerim, on beş asır önce gezegen, yıldız ve sistemlerin sağlam, düzenli hareketlerini sağlayan yörüngelerinden söz ederek, bu olayı Allah'ın varlığına ve birliğine delil ve belge göstermektedir.

İnkarcıların Farklı Görüşleri

İnkarcı maddecilerin ve müşrik putperestlerin Allah, peygamber, kitap, hilkat ve canlılar hakkındaki varsayımları (faraziye, hipotez), ciddi bir esasa dayanmaz. Sözü edilen konulara bakış açıları hem farklı, hem de hatâlı olduğundan onları olumlu bir sonuca götürmemektedir. İnsan menşe'i hakkında fikir yürütürlerken de iddia ve varsayımları farklı ve çelişkilidir. Kimi hayatın başlangıcını cansız maddeye, kimi tek hücreye, kimi birden ortaya çıktığına dayamakta ve kimi de maddeyle birlikte öncesiz olduğunu savunmaktadır. Bazısı ise, hayatın kimyasal reaksiyonların sonucu meydana geldiğini öne sürmektedir. Oysa hiç birinde isabet yoktur.

Mekkeli müşrikler, Kur'ân'a "eskilerin masalları", Hz. Muhammed (aleyhisselam)'a "sihirbaz, büyücü, şâir" damgasını yakıştırırken; günümüzün inkarcı maddecileri daha farklı iddialar ve yakıştırmalarla ortaya çıkmış

bulunuyorlar: Kimi Kur'ân'a "çöl kanunu", Hz. Muhammed (aleyhisselam)'a "akıllı bir adam" demekte ve böylece ilâhi inayet ve tecelliyi reddetmektedirler. Cenâb-ı Hak hakkında ise, büsbütün şaşkınlık içinde karanlığa inkâr taşı atmakta ve bu mükemmel düzenin tesadüfler neticesi meydana geldiğini söylemektedirler. Bütün bunları söylemek, iddia etmek, varsaymak kolay, ama ispatı mümkün değildir.

Allah'ın hidâyet nasip ettiği kimseler ancak bu karanlık görüş ve dayanaksız iddialardan kurtulabilir.

Yalancılar Kahrolsun

قُتِلَ الْخَرَّاصُونَ ۙ الَّذِينَ هُمْ فِي غَمْرَةٍ سَاهُونَ ۙ

"Yalancı câhiller kahrolsun! Onlar, bilgisizliğin sarhoşluğu ve mahmurluğu içinde kalmış gafillerdir."

Yalancı câhiller, Hakk'a karşı gelip ilâhi düzen ve dengeyi inkâr etmektedirler. Kur'ân onların daha çok iki kötü sıfatını konu edinmektedir.

Onların iki kötü vasfı şunlardır:

a) Bilgisizliğin sarhoşluğu içindedirler,

b) Haktan, gerçekten habersiz, nefis perdesi altında gaflet uykusuna dalmışlardır.

Cehalet, insanı patavatsızlığa, ölçüsüzlüğe, yersiz ve anlamsız iddialara ve mütecavizliğe iter. Bir bakıma insanı sarhoşlar gibi kararsız kılar. Nefsin kesif perdesi ise, aklı kendi hizmetine alıp kalp gözünü kör eder. Bunun için Kur'ân'ı yalanlayanların bu iki sıfatına değinilerek lânetlenmektedirler.

Hesap ve Ceza Günü Ne Zaman?

يَسْـَٔلُونَ أَيَّانَ يَوْمُ الدِّينِ ۝ يَوْمَ هُمْ عَلَى النَّارِ يُفْتَنُونَ

"Hesap ve ceza günü ne zaman diye sorarlar. Ateşe karşı çetin bir sınav verecekleri gündür."

İlk kurulan şu düzeni Allah'a nisbet etmeyenlerin, ikinci hayatı ve düzeni kabul etmeleri veya öyle bir günün geleceğine inanmaları pek düşünülemez. O bakımdan Kur'ân, sık sık mevcut düzendeki belgelere yer vermekte

ve insan aklına malzeme takdim ederek yol göstermekte; temel bilgi verip ilmi araştırmaya teşvikte bulunmaktadır. Zira âhirete inanmanın yolu, mevcut düzenin Allah tarafından yaratıldığına inanmaktan geçer.

Dünya her yanıyla teklif, imân, sâlih amel ve olgunlaşma dönemidir. Âhiret ise, hesap ve ceza günüdür. O bakımdan ona "yevmü'd-din" denilmektedir.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, dört faydalı olay üzerinde duruldu. Göğün yol yol, yörünge yörünge şeklinde düzenlendiği belirtildi. İnkarcıların her çağda farklı birtakım varsayımlar peşine takılıp hakka yakınlık gösteremediklerine dikkatler çekildi. Sonra da hesap ve ceza gününü red ve inkâr edenler uyarıldı.

Aşağıdaki âyetlerle, Allah'tan korkup kötülüklerden sakınanlara hazırlanan yüce nimetlerden bir kısmından söz ediliyor. Onların ibâdet düzeyindeki halleri konu edilerek övülüyor. Gerek yeryüzünde, gerekse insanın yaratılışında ve taşıdığı özelliklerinde Allah'ın varlığına delâlet eden belgelerin yer aldığına değiniliyor. Gökten rızık indirildiğine atıf yapılarak düşünce ufkumuz genişletiliyor.

إِنَّ الْمُتَّقِينَ فِي جَنَّاتٍ وَعُيُونٍ ﴿١٥﴾ آخِذِينَ مَا آتَاهُمْ رَبُّهُمْ إِنَّهُمْ
كَانُوا قَبْلَ ذَٰلِكَ مُحْسِنِينَ ﴿١٦﴾ كَانُوا قَلِيلًا مِنَ اللَّيْلِ مَا يَهْجَعُونَ ﴿١٧﴾
وَبِالْأَسْحَارِ هُمْ يَسْتَغْفِرُونَ ﴿١٨﴾ وَفِي أَمْوَالِهِمْ حَقٌّ لِلسَّائِلِ وَالْمَحْرُومِ
﴿١٩﴾ وَفِي الْأَرْضِ آيَاتٌ لِلْمُوقِنِينَ ﴿٢٠﴾ وَفِي أَنْفُسِكُمْ أَفَلَا تُبْصِرُونَ ﴿٢١﴾
وَفِي السَّمَاءِ رِزْقُكُمْ وَمَا تُوعَدُونَ ﴿٢٢﴾ فَوَرَبِّ السَّمَاءِ وَالْأَرْضِ إِنَّهُ
لَحَقٌّ مِثْلَ مَا أَنَّكُمْ تَنْطِقُونَ ﴿٢٣﴾

15- Şüphesiz ki muttakiler (Allah'tan saygı ile korkup fenalıklardan sakınan mü'minler) Cennetlerde ve pınarlar başındadırlar.

16- Rablerinin kendilerine verdiğini alırlar. Çünkü onlar, bundan

önce iyiliği, güzelliği, yararlı olmayı huy edinenlerdi.

17- Geceden de az bir süre uyurlardı.

18- Seher vakitleri hep Allah'tan bağışlanma dilerlerdi.

19- Onların mallarında, dilenen ve yoksul için bir hak vardır.

20- Kesinlikle bilip inananlar için yeryüzünde (Allah'ın varlığına, birliğine delâlet eden) açık belgeler vardır.

21- Sizin kendi (ruh ve beden) varlığınızda da öyle. Artık (hakikati) görmez misiniz?

22- Gökte hem rızkınız, hem size vadedilen şey vardır.

23- Göğün ve yerin Rabbi hakkı için, gerçekten bu, sizin kendi konuşmanızda (şüpheniz olmadığı) gibi haktır.

İLGİLİ HADISLER

Abdullah b. Selâm (radıyallahu anh) diyor ki:

Rasulullah (aleyhisselam) Efendimiz hicret edip Medine'ye geldiği gün, herkes gibi ben de O'nu yakından görmeye çalıştım. Yaklaşıp yüzünü gördüğüm zaman O'nun yalancı bir kişi olmadığını anladım. Kendisinden ilk duyduğum hadis şu oldu:

"Ey insanlar! (Muhtaçlara, yakınlarınıza Allah için) yemek yediriniz; hısımlarınızla sıcak ilgi kurunuz; selâm vermeyi yaygınlaştırın; insanlar uykuda iken siz kalkıp namaz kılın ki selâmetle Cennete giresiniz."[1]

"Şüphesiz ki Cennette öyle yüksek çardaklar vardır ki, dışı içinden, içi de dışından görünür."

Bunun üzerine Ebu Musa el-Eş'âri (radıyallahu anh) sordu:

-Ya Rasulallah! Onlar kimler içindir? Cevap verdi:

- Yumuşak söz söyleyen, (Allah için) yemek yediren; insanlar uyurken gece kalkıp namaz kılan kimse içindir.[2]

---

1 Ebu Dâvud/Salât: 156, İsti'zan: 4 - Ahmed: 3/451

2 Ahmed: 2/173-5/343

"Dilencinin, at üzerinde gelse bile bir hakkı vardır."[1]

Açıklama:

"Dilenci" ile çevirisini yaptığımız "sâil", ihtiyacını dile getirip bir şey isteyen kimse demektir.

"Miskin, çevrede dönüp dolaşarak bir, iki lokmanın veya bir, iki hurmanın geri döndürdüğü kimse değildir. Asıl miskin, kendine yetecek kadarını bulamayan ve bilinip tanınmadığı için de kendisine sadaka verilmeyen kimsedir."[2]

Takva Düzeyinde Hayatlarını Düzenleyenler

إِنَّ الْمُتَّقِينَ فِي جَنَّاتٍ وَعُيُونٍ

"Şüphesiz ki muttakiler (Allah'tan saygı ile korkup fenalıklardan sakınan mü'minler) cennetlerde ve pınarlar başındadırlar."

Takva, imân ve irfandan gelen bir duygudur ki, kişi bu duyarlılıkla Allah'ın denetim ve gözetimi altında olduğunu bilir ve O'ndan saygı ile korkup günlük hayatını ilâhi buyruklara göre düzenler; fenalıklardan kaçınıp kulluk görevini aksatmamaya çalışır.

İlgili âyetlerle, takva derecesine eren mü'minlerin âhiretteki mükâfatları açıklanırken, onların dört önemli amelinden söz edilmektedir. Böylece takva duygusunun işlerliğiyle insanın eriştiği fazilet belirtilmekte ve ilâhi inayet ve rahmetin onlardan yana olduğuna işaret edilmektedir.

Muttaki mü'minlerin dört güzel ameli:

1- İyiliği, güzelliği huy edinirler.

2- Geceleri bir süre uykularını terkederek ibâdet ederler.

3- Seher vakti Allah'tan bağışlanma dilerler. Çünkü bu vakitler insan duygu ve düşüncesinin en toplu bulunduğu anlardır.

4- Allah'ın farz kıldığı zekâtı ve teşvik buyurduğu sadakayı bir hak olarak muhtaçlara verirler.

---

1 Ebu Dâvud/Süfyan Sevri hadisinden - Müsned-i Ahmed

2 Buhari/Zekât: 53, Tefsir: 2, 48 - Müslim/Zekât: 101, 102 – Ebu Dâvud/Zekât: 24 - Nesâi/Zekât: 76 - Dârimi/Zekât: 2 - Taberâni/Sıfatü'n-nebi:7 - Ahmed: 1/384, 446 -2/260, 316, 393, 395, 445, 457, 469, 506

Böylece gerçek imân ve irfan takvayı; takva da iyiliği, ibâdet zevkini, Allah'a sık sık yönelmeyi ve bedeni ibâdetin yanında mali ibâdetin de yerine getirilmesini doğurur.

Zekât Fakir ve Muhtaçtan Yana Bir Haktır

وَفِي أَمْوَالِهِمْ حَقٌّ لِلسَّائِلِ وَالْمَحْرُومِ

"Onların mallarında, dilenen ve yoksul için bir hak vardır."

Mü'minlerin mallarında, muhtaç bulunduğunu dile getirenler ve yoksulluk içinde sıkıntı çekenler için bir hak vardır. Ancak bu "hak"dan maksat nedir?

İlim adamlarının tespit ve yorumları farklıdır:

a) Muhammed b. Sirin ve Katade'ye göre: Farz olan zekâttır.

b) Hısımlara yapılması gereken yardımdır.

c) Misafirleri ağırlamak için yapılan masraftır.

d) Muhtaç durumda olan aileleri sıkıntıdan kurtaracak kadar ayni veya nakdi yardımdır.

e) İbn Abbas (radıyallahu anh)'a göre: Mali durumu zayıf olan hısımlara ve bir de muhtaçlara verilecek sadakalardır. Çünkü bu âyet, zekât henüz farz kılınmadan çok önce Mekke'de inmiştir.

Şüphesiz bu yorumlardan en sağlıklı olanı, (a) maddesinde belirtilen zekâttır. Nitekim Mearic suresi de Mekke'de indiği halde:

"Mallarında muhtaç durumda olana, maldan yoksun bulunana belirli bir hak ayıranlar..."[1] mealindeki âyette geçen "hakkun malum" zekât ile tefsir edilmiştir. O halde bu iki âyetin Medine'de indiği söylenebilir. Çünkü "belirli hak" ancak zekât olabilir.[2]

Nitekim Rasulullah (aleyhisselam) Efendimiz şöyle buyurmuştur: **"Kıyamet günü fakirlerden dolayı vay zenginlerin haline! Fakirler derler ki: "Ya Rab! Bizim için üzerlerine farz kıldığın hakka, zenginler tecavüz edip bize zulmettiler."**

---

1 Meâric suresi: 24, 25

2 Tefsirdi Kurtubi: 17/38

Bunun üzerine Şanı Yüce Allah şöyle buyurur: "İzzet ve celâlime andolsun ki, sizi (kendime) yaklaştıracağım, o zenginleri de uzaklaştıracağım."

Bunun arkasından Rasulullah (aleyhisselam) Efendimiz:

"Onların mallarında dilenen ve yoksul için bir hak vardır." mealindeki âyeti okudu.[1]

Yerde ve İnsanın Yapısındaki Belgeler

وَفِي الْأَرْضِ آيَاتٌ لِّلْمُوقِنِينَ ۙ وَفِي أَنفُسِكُمْ ۚ أَفَلَا تُبْصِرُونَ

"Kesinlikle bilip inananlar için yeryüzünde (Allah'ın varlığına, birliğine delâlet eden) açık belgeler vardır. Sizin kendi (ruh ve beden) varlığınızda da öyle. Artık (hakikati) görmez misiniz?"

Yeryüzünün, başta insan olmak üzere mevcut canlıların yaşamasına uygun ölçü ve şartlarda yaratılması bir tesadüf değil, çok mükemmel, mükemmelin de ötesinde insan aklını aşan bir plân ve programın ürünüdür.

Meselâ dünyanın kendi ekseni etrafında dönmesi ve Güneş'in çevresinde belli bir mesafede elips çizerek hareketini sürdürmesi, gece ile gündüzü ve mevsimleri meydana getirmektedir. Bir an düşünelim ki dünya kendi ekseni etrafında bir dönüşünü 23 saat, 56 dakikada değil, 15 saat veya 30 saatte tamamlasaydı, gece ve gündüz durumları anormal farkla meydana gelir ve bugünkü düzenli ve dengeli hayat olmazdı. Güneş'in etrafında elips değil de tam bir daire çizseydi, mevsimler oluşmazdı. 23 derece meyilli olmasaydı, güney ve kuzey yarımkürede ekvatora yakın bölgelerde devamlı yaz, ondan uzak bölgelerde devamlı kış olurdu.

Bu misalleri çoğaltmak mümkündür. Bütün bunların birer tesadüf neticesi oluşarak bir araya geldiğini söylemek; karanlığa taş atmaktan başka neyi ifade eder.

İnsan vücudu "ahsen-i takvim", yani en güzel plân, biçim ve endamda yaratılmıştır. Bu en güzel yaratılmanın açık belirtilerinden bir kısmını hatırlamamızda fayda vardır:

- Duyu organları ve beyinle olan bağlantıları ve her birinin konumu,

1 Sa'lebi: Enes (radıyallahu anh)'den Tefsir-i Kurtubi: 17/39

- İç organların birbiriyle irtibatı ve işlevi,

- Kalbin bir günde yaklaşık 100.800 kere atması ve 70 yıllık bir ömür süresi içinde iki buçuk milyar defa gibi yüksek bir rakama ulaşması bize neyi göstermektedir? Bunca aralıksız çalışmasına rağmen işlevini sürdürmesi çok şaşırtıcı değil midir? Yapılan ciddi tespitlere göre: Kalp her kasılmadan sonra bir dinlenme dönemine girerek yorulmamasını temin etmektedir.

- Karaciğer bir kan, akciğer de bir hava limanı halinde çalışmıyor mu?

-Vücuda alınan besinlerin vücut dokularını yapması, sonradan kullanılmak üzere biriktirmesi ve bununla yaşamımızı ve sağlığımızı düzenlemesi harika bir fabrikayı andırmıyor mu?

- Yapısı aynı olan her hücrenin bir hayat birimi olması ve bağlı bulunduğu soyun ve türün özelliklerini beraberinde taşıması bize hangi üstün kudretin plânını yansıtıyor?

- Beyin kabuğunun hareket, irâde, zekâ, duygu, karakter, düşünce ve benzeri yüksek görevleri kendinde düzenli ve dengeli taşıması ve bütün vücuda kumanda etmesi, tesadüflerle mi meydana gelmiştir?

- Her gün vücudumuzda binlerce hücrenin doğması ve binlercesinin ölmesi ve böylece bu var oluş ve yok oluştan habersiz bulunmamız bize ikinci hayat hakkında kesin bilgi vermiyor mu?

"Her zerre lisanıyla Allah'ı zikrediyor; O Yüce Rabbimizi asla inkâr etmiyor.

Hepsinde bir birlik, bir nizam ve intizam, Her varlıkta görülür özen ile ihtimam.

Bu varlık âleminde tesadüfe yer yoktur. Her şey yerli yerinde, buna delil pek çoktur."

(A. Fuat ULUTÜRK)

Gökte Rızkımız Vardır

وَفِي السَّمَاءِ رِزْقُكُمْ وَمَا تُوعَدُونَ

"Gökte hem rızkınız, hemsize vadedilen şey vardır."

Buharlaşan denizler, göller ve ırmaklar gökte bulut haline gelir ve sonra belli ortam ve şartlarla yağmur olarak yeryüzüne iner de toprağa hayat verir.

İLMİ YÖNÜ

Diğer önemli bir husus da şudur: Yağmurlu havada yıldırım ve şimşeklerin tesiriyle havadaki oksijen ve azot birleşerek renksiz azot-monoksit gazını oluşturmaktadır. Bu gaz da tekrar oksijenle birleşerek turuncu renkli azot-dioksit meydana gelmekte ve yine yıldırım ve şimşeklerin tesiriyle havadaki nemlilik ve azottan amonyak meydana gelmektedir. Azot-dioksit ise nemliliğin tesiriyle nitrik-aside dönüşmekte, böylece nitrik-asit ile amonyak havada bulunan karbonik asitle birleşerek amonyum-nitrat ve amonyum-karbonat oluşmaktadır.

İşte oluşup meydana gelen bütün bu tuzlar yağmurla birlikte yeryüzüne inmekte, yerdeki mevcut kalsiyum tuzları ile birleşerek kalsiyum nitratı meydana getirmektedir. Bitkiler de bu tuzu emerek gelişme imkânı bulmaktadır.

Böylece bitkileri yiyip beslenen hayvanlar çeşitli proteinler oluşturmakta ve bu hayvanların etini, sütünü, yumurtasını yiyen insanlar yeterince gıdalarını alıp beslenmektedirler.

Gökten rızkımızın indirilmesinin bir anlamı da işte budur.

Güneş ise, gönderdiği ışın ve enerjiyle bitkilere renk ve gıda, canlılık ve nema vermekte, toprağı ısıtıp geliştirme gücünü artırmaktadır.

Diğer bir yorum ise şöyledir:

Rızkımızın yazılıp takdir edildiği kitap göktedir, yani Levh-i Mahfuz'da belirlenmiştir. Ona göre rızkımızı sağlamaktayız.

Gökte bizim için vadedilen şey nedir?

Bu cümle üzerinde hayli durulmuş ve birtakım farklı yorumlar yapılmıştır.

Onları şöyle özetleyip sıralayabiliriz:

a) Tabiin'den Mücâhid'e göre: Hayır ve şerdir.

b) el-Hasan'a göre: Sadece hayırdır.

c) Süfyân b. Uyeyne'ye göre: Cennet'tir.

d) Dahhak'e göre: Cennet ve Cehennem'dir.

e) İbn Sirin'e göre: Kıyamet olayıyla ilgili plân ve takdirdir.

Ancak bu yorumlardan (d) maddesi ağırlık kazanmış ve böylece Cennet ile Cehennemin gökte ayrı birer sistem halinde mevcut olduğu anlaşılmıştır.

Rızkın ve Vadedilen Şeyin Gökte Olması Haktır

فَوَرَبِّ السَّمَآءِ وَالْاَرْضِ اِنَّهٗ لَحَقٌّ مِّثْلَ مَآ اَنَّكُمْ تَنْطِقُوْنَ

"Göğün ve yerin Rabbı hakkı için, gerçekten bu, sizin kendi konuşmanızda (şüpheniz olmadığı) gibi haktır."

Gerek canlıların rızkı, gerekse vadedilen şey, sağlam esaslara, mükemmel plâna göre düzenlenmiştir. Artık değişmesi, aksaması, unutulması söz konusu değildir. Böylece ilâhi takdir plânının hak olduğuna, bizim konuşmamız misal veriliyor. Öyle ki, işittiğimiz bir şeyi yanlış duymuş veya anlamış olabiliriz; ama kendi ağzımızdan çıkan sözde şüpheye yer verilmeyecek kadar haberli olmamız söz konusudur. O bakımdan takdir edilen rızık da, vadedilen şey de her türlü şüpheden, yanlışlıktan uzak olup kesinlik arzetmektedir.

Diğer bir yorumla, her kişi ancak kendine ait ana diliyle rahat ve hatasız konuşabileceği gibi, herkes kendine ait rızkı yiyebilir; başkasının rızkını yemesi düşünülemez.

Nitekim Rasulullah (aleyhisselam) Efendimiz bu inceliği şöyle belirtmiştir:

"Şüphesiz Ruhü'l-Kudüs (Melek Cebrail) şu sözü kalbime nefh etti: Hiçbir can, bütün rızkını tamam olarak almadıkça ölmez. O halde Allah'tan korkup sakının da rızkınızı güzel meşru ve helâl yoldan arayınız."[1]

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, müttaki kullara hazırlanan sonsuz nimetler

1 İbn Mâce/Ticarat: 2

müjdelendi. İbâdet ve taâtleri övülerek teşvikte bulunuldu. Göklerde, yerde ve insanın kendi yapısında Allah'ın varlığına, birliğine delâlet eden belgelere dikkatler çekildi.

Aşağıdaki âyetlerle, İbrahim (aleyhisselam)'a insan suretine girip misafir gelen melekler ve İbrahim Peygamber'i bir erkek evladıyla müjdelemeleri; sonra da Lut Kavmi'nin helak edileceğini haber vermeleri konu ediliyor.

هَلْ اَتٰىكَ حَدِيثُ ضَيْفِ اِبْرٰهِيمَ الْمُكْرَمِينَ ﴿٢٤﴾ اِذْ دَخَلُوا عَلَيْهِ فَقَالُوا
سَلٰمًا ۟ قَالَ سَلٰمٌ ۚ قَوْمٌ مُنْكَرُونَ ﴿٢٥﴾ فَرَاغَ اِلٰٓى اَهْلِهٖ فَجَآءَ بِعِجْلٍ سَمِينٍ ۙ
﴿٢٦﴾ فَقَرَّبَهٗٓ اِلَيْهِمْ قَالَ اَلَا تَاْكُلُونَ ۚ ﴿٢٧﴾ فَاَوْجَسَ مِنْهُمْ خِيفَةً ۟ قَالُوا لَا
تَخَفْ ۖ وَبَشَّرُوهُ بِغُلٰمٍ عَلِيمٍ ﴿٢٨﴾ فَاَقْبَلَتِ امْرَاَتُهٗ فِى صَرَّةٍ فَصَكَّتْ
وَجْهَهَا وَقَالَتْ عَجُوزٌ عَقِيمٌ ﴿٢٩﴾ قَالُوا كَذٰلِكِ ۙ قَالَ رَبُّكِ ۖ اِنَّهٗ هُوَ الْحَكِيمُ
الْعَلِيمُ ﴿٣٠﴾ قَالَ فَمَا خَطْبُكُمْ اَيُّهَا الْمُرْسَلُونَ ﴿٣١﴾ قَالُٓوا اِنَّآ اُرْسِلْنَآ
اِلٰى قَوْمٍ مُجْرِمِينَ ۙ ﴿٣٢﴾ لِنُرْسِلَ عَلَيْهِمْ حِجَارَةً مِنْ طِينٍ ۙ ﴿٣٣﴾ مُسَوَّمَةً
عِنْدَ رَبِّكَ لِلْمُسْرِفِينَ ﴿٣٤﴾ فَاَخْرَجْنَا مَنْ كَانَ فِيهَا مِنَ الْمُؤْمِنِينَ ۚ ﴿٣٥﴾
فَمَا وَجَدْنَا فِيهَا غَيْرَ بَيْتٍ مِنَ الْمُسْلِمِينَ ۚ ﴿٣٦﴾ وَتَرَكْنَا فِيهَآ اٰيَةً لِلَّذِينَ
يَخَافُونَ الْعَذَابَ الْاَلِيمَ ﴿٣٧﴾

24- Sana İbrahim'in ağırlanmaya değer şerefli konuklarının haberi geldi mi?

25- Hani onlar İbrahim'in yanına girip, "selâm" dediler. İbrahim de "selâm" dedi ve tanımadığım yabancı bir kavim diye içinden geçirdi.

26- Bir sebep bulup ailesinin yanına giderek (kızartılmış) semiz bir buzağı ile geldi.

27- Onlara yaklaştırıp, "Buyrun yemez misiniz?" dedi,

28- (Yemediklerini görünce) onlardan içinde bir korku ve endişe doğdu. Onlar, ona: "Korkma" dediler ve onu bilgili (olacak) bir oğul ile müjdelediler.

29- Bunun üzerine, İbrahim'in eşi bir çığlık atarak geldi ve elini yüzüne vurarak, "Kısır, yaşlı bir kadın!" dedi.

30- Onlar: "Bu böyledir. Rabbin buyurdu. Şüphesiz ki O, hikmet sahibidir, bilendir" dediler.

31- İbrahim, onlara: "Ey elçiler! Sizin iş ve isteğiniz nedir?" dedi.

32- Onlar: "Doğrusu biz suçlu günahkâr bir kavme gönderildik,

33-34- Ki aşırı gidenlerin, ölçüyü kaçıranların üzerine Rabbin yanında işaretlenmiş balçıktan taş yağdıralım diye.

35- Bunun için orada bulunan mü'minleri çıkardık,

36- Zaten orada Allah'a teslimiyet gösterenlerden sadece bir ev (aile) bulduk.

37- Orada, elem verici azaptan korkanlar için açık belge (ibretli katıntı) bıraktık" dediler.

İLGİLİ HADİS

"Allah'a ve âhiret gününe imân eden kimse, misafirine ikram etsin."[1]

İbrahim Peygamber'e Gelen Misafir Melekler

هَلْ اَتٰيكَ حَدِيثُ ضَيْفِ اِبْرٰهِيمَ الْمُكْرَمِينَ

"Sana İbrahim'in ağırlanmaya değer şerefli konuklarının haberi geldi mi?"

Bu olay Kur'ân'ın üç yerinde kelime farkıyla anlatılmaktadır:

1- Hud suresi 69. âyette, insan suretinde müjdeci olarak gelen meleklerin selâm verip oturdukları ve az sonra İbrahim (aleyhisselam)'ın onlara kızartılmış bir buzağı sunduğu; fakat onların sofraya el uzatmadıkları anlatılır. Sonra da İbrahim (aleyhisselam)'ın onların bu tavrından içine bir korku düştüğü belirtilir. Arkasından meleklerin, İbrahim (aleyhisselam)'ı ra-

1 Buhari/Edeb: 31, 85, Rikak: 23 - Müslim/İmân: 74, 75, 77 - Ebu Dâvud/Et'ime: 5 - Tirmizi/Birr: 43 - İbn Mâce/Edeb: 5

hatlatmak için, Lut Kavmi'ni yok etmekle görevli olduklarını açıklaması anlatılır ve bu arada İbrahim (aleyhisselam)'ın eşinin ayakta durduğuna ve güldüğüne dikkat çekilir. Meleklerin bu aileyi İshak ve ardından Yakub ile müjdelediklerine yer verilerek konu noktalanır.

2- Hicr suresi 52. âyette ise, sadece meleklerin insan suretine girip İbrahim (aleyhisselam)'ın yanına girdikleri ve "selâm" dedikleri belirtilir. Sonra da İbrahim (aleyhisselam)'ın onların tavrından korkup endişeye kapıldığı; meleklerin, kendilerini tanıtması ve Onu bilgin bir erkek evladıyla müjdelemek üzere geldikleri kaydedilir. Asıl amaçlarının ise, Lut Kavmini helak etmek olduğunu haber vermelerine değinilerek olayın tafsilatına geçilir.

3- Konumuzu oluşturan Zâriyat suresinde ise, gelen misafirlerin yabancı oldukları ve kendilerine semiz bir buzağının takdim edildiği; ondan yemeyince de İbrahim (aleyhisselam)'ın endişelendiği ve bunun üzerine meleklerin kendilerini tanıtıp bilgin bir oğul ile Onu müjdeledikleri; o sebeple İbrahim (aleyhisselam)'ın eşinin çığlık atarak geldiği ve elini yüzüne vurarak, kısır, yaşlı bir kadın olduğunu söylediği belirtilir. Sonra da olayın diğer kısmına geçilir.

Böylece birbirine yakın bu üç anlatım şekli bir araya getirilince, konunun mahiyeti kalın ve ince çizgileriyle ortaya çıkmış olur. Şöyle ki:

İkram edilen kızartılmış buzağının semiz olduğu; İbrahim (aleyhisselam)'ı bilgin bir erkek evladıyla müjdelemelerini duyacak kadar yakın mesafede bulunan ev hanımının heyecanlandığı, o sebeple gülerek ve elini yüzüne kapatarak yaklaştığı ve hayretini belirterek kendisinin yaşlı ve kısır bulunduğunu söylemesi anlatılmakta; aynı azmanda İbrahim Peygamber'in de yaşının hayli ileri olduğunu düşünerek bu müjdenin neye göre verildiğini öğrenmek istediğine değinilmekte ve sonra Lut Kavmi'nin helak edilmesinin bir emr-i ilâhi olduğuna atıf yapılarak konunun detayına geçilmektedir.

Kıssaya geçişin nedeni:

Gökte, yerde ve insanın ruhsal ve fiziksel yapısında ilâhi kudrete delâlet eden belgeler sıralanırken ve yalancı inkarcıların tutumu kınanırken, İbrahim (aleyhisselam) kıssasına geçilmesi, önemli bir misal teşkil etmektedir.

İbrahim (aleyhisselam)'a müjdeyle gelen ve Lut Kavmi'nin yok edilme-

si için görevlendirilen meleklerin, bir gün Hz. Muhammed (aleyhisselam)'a kurtuluş ve zafer müjdesiyle geleceklerine ve Mekkeli azgınların hüsrana uğrayacaklarını haber vereceklerine dair işaret vardır.

Sodom'da yalnız bir Müslüman ailenin bulunduğu belirtilmektedir. Şüphesiz ki o da Lut Peygamber'in ailesidir. Ancak O'nun eşi o aileden kopup şehrin ahlaksız azgınlarından yana bir tutum ve düşünce içinde olduğundan o istisna teşkil eder.

36. âyette "müslimin" sıfatı kullanılmıştır. Bu, gönderilen her peygamberin genel anlamda İslâm ruhuyla donatıldığına, indirilen her kutsal kitabın bu teslimiyeti yansıttığına işarettir. Sonra bu sıfat özel anlamda son din olan İslâm'a intisab edenlere ad olarak verilmiştir.

Yaşlı Baba, Kısır Ana

فَأَقْبَلَتِ امْرَأَتُهُ فِي صَرَّةٍ فَصَكَّتْ وَجْهَهَا وَقَالَتْ عَجُوزٌ عَقِيمٌ ...

"Bunun üzerine İbrahim'in eşi bir çığlık atarak geldi ve elini yüzüne vurarak, "Kısır, yaşlı bir kadın" dedi."

Bu kısa bilgi bize neleri öğütlemektedir? Kur'ân, Alim ve Hakim olan Allah'tan indirilme ve münhasıran O'nun sözüdür. İçinde faydasız bir âyet veya cümle düşünülemez. O bakımdan Kur'ân'da yer alan her âyet, her cümle, hattâ her kelime üzerinde iyice araştırma yapıp ilâhi muradı öğrenmemiz gerekmektedir.

Nitekim İbrahim (aleyhisselam)'ın eşinin hayret dolu sözü ve onu izleyen âyetin şu bilgileri ve öğütleri içerdiğini görüyoruz:

1- Melekler nurdan yaratılmışlardır. O nedenle onları baş gözüyle görmemiz mümkün değildir. İnsanlarla mülakat yapmak istedikleri zaman, insan suretine girerler.

2- Melekler yemez, içmez, evlenmez ve uyumazlar.

3- Aldıkları emri, yüklendikleri programı kusursuz yerine getirirler. Allah'a asla isyan etmezler.

4- Melekler, hayat ve kudret kaynağıdırlar; ilâhi emir gereği dokundukları veya üfledikleri yerde hayat başlar.

5- Melekler büyük bir kuvvet ve kudrete sahiptirler; mesafe onlar için

söz konusu olmaz; ışık hızının çok üstünde bir sürate mâliktirler.

6- Cenâb-ı Hak bir şeyi murad edince, sebep ve illetleri oluşturur. Öyle ki, yaşlı kısır kadını gebe kalma; yaşlı erkeği baba olma düzeyine getirir.

7- İnsan çok yaşlı da olsa, kısır da sayılsa, Allah'tan ümit kesmemelidir.

8- Misafire ikramda bulunmak, yiyeceğin en güzelini ona takdim etmek, devam edegelen bir sünnettir.

9- Bir eve girildiğinde selâm vermek, meleklerden ve peygamberlerden kalan bir sünnettir. Verilen selâmı alıp cevaplamak ise vaciptir.

10- Cenâb-ı Hak dilediği takdirde; kısır kadın doğurur. O'nun "kün emri" tecelli edince sebepleri oluşturur. Çünkü O, mutlak anlamda hikmet sahibidir; her şeyi ilim ve hikmetle yürütür.

Balçıktan Taşlar

قَالُوٓا إِنَّآ أُرۡسِلۡنَآ إِلَىٰ قَوۡمٖ مُّجۡرِمِينَ ﴿٣٣﴾ لِنُرۡسِلَ عَلَيۡهِمۡ حِجَارَةٗ مِّن طِينٖ

"Onlar, "Doğrusu biz suçlu günahkâr bir kavme gönderildik ki, aşırı gidenlerin, ölçüyü kaçıranların üzerine Rabbin yanında işaretlenmiş balçıktan taş yağdıralım diye..."

Suçlu günahkâr; inkarcı azgın, aynı zamanda cinsel sapık bir kavim olarak tarihe geçen Lut Kavmi, ahlâksızlıkta çok ileri giderek, dünya milletlerinde görülmeyen bir cinsel azgınlık ve sapıklık içinde bulunuyorlardı.

Böylece Lut Kavmi, ilâhi hükmü çabuklaştıran üç büyük ahlâksızlık ve sapıklık bataklığında bütün irfan ve faziletleri, insani hasletleri kaybetmiş bulunuyorlardı. Allah'ı, peygamberi ve âhireti temelinden inkâr ediyor, en küçük bir taviz dahi vermek istemiyorlardı. Azgınlık, taşkınlık, tecavüz ve şirretlikleri had safhaya gelip dayanmıştı. Şüphesiz ilâhi gazabın inmesi için bu üç sebep yeterliydi. Nitekim sonuç öyle oldu.

İşaretlenmiş taşlar;

"Balçık" sözü bize bir yanardağın harekete geçirilmesini ve püskürüklerinin yükselip sözü edilen kavmi yok ettiğini hatırlatıyor. Ancak işaretlenmiş veya damgalanmış tabirinden ne anlaşılıyor? Klasik tefsirlerimizde bu, siyah-beyaz veya siyah-kırmızı çizgili taşlar diye yorumlanmıştır. Ayrıca her taşın bir azap aracı olarak belirlendiğini veya her taş

üzerinde helak edilecek kişinin isminin yazılı bulunduğunu söyleyenler de olmuştur. Bence bu tarz bir yoruma gerek yoktur. Cenâb-ı Hakk'ın emri tecelli edince hangi taşın hangi kâfire isabet edeceği programlanıp görevli meleklere bildirilmiştir. Böylece herhangi bir yanlışlığa imkân vermeyecek bir dikkat ve maharetle, melekler ilâhi programı aynen uygularlar. Balçık taşların işaretlenmesi de böyle olmuştur. Allah daha iyisini bilir.

Yanardağın harekete geçip patlamasından fışkırıp dışarı çıkan katı maddeler de vardır. Bunlara "piroklast" adı verilir. Akarken soğuyarak katılaşan lav parçaları bunlara karışabilir. Böylece "piroklast"ların küçük boydakileri "lapili", daha büyükleri ise "volkan bombası" adını alır. Asitli lavlar çok ağır akar. Katışıksız lav ise daha az yoğun bir sıvıdır ve hızı saatte 75 km.yi bulabilir. Nitekim 1883'de Sunda boğazında volkanik kökenli bir ada olan "Krakatau", büyük bir patlama ile püskürmüş ve 30.000 kişinin ölümüne yol açmıştır.

Lut Kavmi'nin de üzerine böylesine büyük bir patlamayla püskürük gönderilmiş olabilir. Bu püskürüklerin taşıdığı renk özelliği sebebiyle çizgili olması düşünülebilir.

Lut (aleyhisselam)'ın ailesi ise, olaydan önce Sodom'u terketmişlerdi

Geriye ibretli bir tablo kaldı:

Cenâb-ı Hak, hükmünü indirmekle kalmadı, geriye azabının şiddetini yansıtan belgeler, kalıntılar bıraktı. 37. âyetle bilhassa bu husus belirtilmekte ve ibret, öğüt almak isteyenlerin gidip Sodom ve çevresindeki belge mahiyetindeki kalıntıları görmeleri tavsiye edilmektedir.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, Mekkeli müşrikleri, tarihi olayla uyarmak için İbrahim (aleyhisselam) ile Lut (aleyhisselam) kıssalarından birkaç safha anlatıldı.

Aşağıdaki âyetlerle, benzeri olayların tekerrürüyle tarihin tekerrür edeceği hatırlatılarak Musa (aleyhisselam) ile Âd ve Semud kıssalarının birer özeti veriliyor ve sonra da Nuh kavminin elim akibetine atıf yapılıyor.

وَفِي مُوسَىٰ إِذْ أَرْسَلْنَاهُ إِلَىٰ فِرْعَوْنَ بِسُلْطَانٍ مُّبِينٍ ﴿٣٨﴾ فَتَوَلَّىٰ بِرُكْنِهِ
وَقَالَ سَاحِرٌ أَوْ مَجْنُونٌ ﴿٣٩﴾ فَأَخَذْنَاهُ وَجُنُودَهُ فَنَبَذْنَاهُمْ فِي الْيَمِّ وَهُوَ

مُلِيمٌ ﴿٤٠﴾ وَفِي عَادٍ إِذْ أَرْسَلْنَا عَلَيْهِمُ الرِّيحَ الْعَقِيمَ ﴿٤١﴾ مَا تَذَرُ مِنْ
شَيْءٍ أَتَتْ عَلَيْهِ إِلَّا جَعَلَتْهُ كَالرَّمِيمِ ﴿٤٢﴾ وَفِي ثَمُودَ إِذْ قِيلَ لَهُمْ تَمَتَّعُوا
حَتَّىٰ حِينٍ ﴿٤٣﴾ فَعَتَوْا عَنْ أَمْرِ رَبِّهِمْ فَأَخَذَتْهُمُ الصَّاعِقَةُ وَهُمْ يَنْظُرُونَ
﴿٤٤﴾ فَمَا اسْتَطَاعُوا مِنْ قِيَامٍ وَمَا كَانُوا مُنْتَصِرِينَ ﴿٤٥﴾ وَقَوْمَ نُوحٍ مِنْ
قَبْلُ إِنَّهُمْ كَانُوا قَوْمًا فَاسِقِينَ ﴿٤٦﴾

38- Musa'nın kıssasında da (ibretli belgeler bıraktık). Hani bir vakit O'nu açık belge ve mucizeyle Fir'avn'a gönderdik.

39- O, bütün ileri gelenleri ve ordusuyla birlikte yüzçevirdi ve "Bu ya sihirbazdır ya da delidir" dedi.

40- Bu sebeple onu da, ordusunu da yakalayıp (deniz) dalgaları arasına fırlattık ki (o sırada) kendini kınıyordu.

41- Âd kıssasında da (ibretli belgeler bıraktık). Hani bir vakit üzerlerine, köklerini kesip yok eden kasırgayı göndermiştik.

42- (Kasırga) nerenin üzerine uğradıysa mutlaka orayı kül haline çeviriyordu.

43- Semud kıssasında da (ibretli belgeler bıraktık). Hani bir vakit onlara: "Bir süreye kadar yararlanıp geçinin" denilmişti.

44- Onlar ise azgınlık gösterip, Rablerinin emrinin dışına çıkmışlardı. Bu yüzden bakıp dururken yıldırım onları yakalayıvermişti.

45- Artık ayağa kalkmaya güç getiremediler, yardım da göremediler.

46- Bundan önce Nuh milletini de (yok ettik). Çünkü onlar, din ve ahlâk sınırlarını aşan (inkarcı azgın) bir milletti.

İbretli Misâller ve Tarihi Olaylar

وَفِي مُوسَىٰ إِذْ أَرْسَلْنَاهُ إِلَىٰ فِرْعَوْنَ بِسُلْطَانٍ مُبِينٍ

"Musa'nın kıssasında (ibretli belgeler bıraktık). Hani bir vakit O'nu açık belge ve mucizelerle Fir'avn'a gönderdik."

İnkarcı azgınları iyice uyarmak, yaşamakta olan maddeci sapıkların aklını harekete geçirmek için Kur'ân'da konumuzu oluşturan âyetlerle, yok edilen emsali kavimlerden dördü daha misal verilmektedir.

Bu dört misali açıklayalım:

1- Musa (aleyhisselam), Asâ, Yed-i Beyza gibi açık mucizelerle devrin en azgın, en mağrur kralı Fir'avn'a uyarıcı olarak gönderilmiştir. Fir'avn ve etrafındaki devlet adamları, nefislerine ağır gelen, makam ve şöhretlerini sarsan ilâhi daveti reddedip yüz çevirmişler ve kendilerini haklı göstermek için de Musa (aleyhisselam)'a iki yakışıksız damga vurmaktan çekinmemişlerdi: Sihirbaz büyücü ve dengesiz deli.

Mekkeli müşrikler de Hz. Muhammed (aleyhisselam)'a bu iki damgayı vurmaktan derin zevk almışlar ve halkı inandırmaya çalışmışlardı.

Sonunda ilâhi sünnet gereği inen hüküm Fir'avn ve yandaşlarını denize çekip dağ misali dalgalar arasında tam bir umutsuzluk havası içinde canlarını almıştı. Mekkeliler'in de İslâm'ın satveti altında ezilecekleri gün pek yakındı.

2- Hud (aleyhisselam) da Âd Kavmi'ne uyarıcı olarak gönderilmişti. Yapılan hiç bir uyarı, tebliğ ve irşada kulak vermeyen bu kavim, bütün kuvvet ve üstünlüğü mal ve fiziksel güçte düşünüyorlardı. Oysa Allah'ın kudreti çok daha üstün ve bastırıcı ve kahredici idi. Umman ile Dahraman arasındaki güzergâhtaki bu azgın kavim üzerine, köklerini kesip soylarını kurutacak şiddetli kasırga gönderildi ve geriye ancak ibretli bir tablo olarak şehirlerinin kalıntıları ve yoldan gelip geçenlere, tarihin o elemli günlerinin ağıtlarını fısıldayan bakışları kaldı.

3- Hicaz yakınında Hicr yöresinde yine aynı güzergâhta yaşayan Semud Kavmi'ne ise uyarıcı olarak Salih Peygamber gönderilmişti. İstenilen mucizeyi getirince, döneklik yapıp verdikleri söze bağlı kalmadılar ve yapılan hiçbir tebliğ, uyarı ve irşada gönül kulaklarını açık tutmadılar ve üstelik inkâr ve tuğyanlarını artırdılar. O yüzden Sünnetullah gereği, semavi bir âfeti hak etmişlerdi. Yağmur, fırtına, yıldırım, şimşek ve deprem birbirini izledi ve âdeta kıyamet koptu. Böylece inkarcı azgınların leşleri kartallara, akbabalara yem oldu. Birkaç günlük zevk ve eğlence yerini haşerat ve parazitlere terketti.

4- Nuh Kavmi de, din, ahlâk ve fazilet sınırlarını aşıp peygamberle alay edecek kadar şuursuzlaştılar. İlâhi emirleri küçümseyip Nuh (aleyhisselam)'ı tehdit etmeye başladılar. Böylece inkâr, tuğyan, ahlâksızlık ve taşkınlık son çizgisine gelip dayandı, Sünnetullah hükmünü yürütmeye yöneldi. Tufan koptu, bölgede canlı namına bir şey kalmadı.

Mekkeli müşrikleri de çetin bir hüküm bekliyordu. Ancak ileride İslâm'a girecekleri ilâhi ilimle tespit edildiğinden, sözü edilen kavimler gibi yok edilmediler ve Mekke'nin fethedilmesiyle cahiliyet gurur ve tuğyanlarına son verildi ve sevmedikleri, alay ettikleri mü'minlerin karşısında boyunlarını bükmek zorunda kaldılar.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, inkâr ve tuğyanda ileri giden Mekkeli müşrikler tehdit edildi ve tarihin tekerrür edeceği hatırlatılarak, yok edilen dört kavim misal gösterildi.

Aşağıdaki âyetlerle, yaşamakta olan inkarcıların akıllarını harekete geçirmek ve düşünce ufuklarını genişletip hakkı anlamalarını kolaylaştırmak için üç belgeye yer veriliyor. Sonra da Allah'a yönelmeleri emredilerek, Hz. Peygamber'in sadece açık bir uyarıcı olduğuna atıf yapılıyor.

وَالسَّمَآءَ بَنَيْنَاهَا بِأَيْدٍ وَإِنَّا لَمُوسِعُونَ ﴿٤٧﴾ وَالْأَرْضَ فَرَشْنَاهَا فَنِعْمَ
الْمَاهِدُونَ ﴿٤٨﴾ وَمِنْ كُلِّ شَيْءٍ خَلَقْنَا زَوْجَيْنِ لَعَلَّكُمْ تَذَكَّرُونَ ﴿٤٩﴾
فَفِرُّوا إِلَى اللَّهِ إِنِّي لَكُمْ مِنْهُ نَذِيرٌ مُبِينٌ ﴿٥٠﴾ وَلَا تَجْعَلُوا مَعَ اللَّهِ إِلَٰهًا
آخَرَ إِنِّي لَكُمْ مِنْهُ نَذِيرٌ مُبِينٌ ﴿٥١﴾

47- Göğü de kudretimizle yapıp kurduk. Şüphesiz ki biz, hep genişleticileriz.

48- Yeryüzünü döşedik. Ne güzeldir o döşeyenler!

49- Her şeyden çift çift yarattık; olur ki düşünüp ibret ve öğüt alırsınız.

50- O halde Allah'a doğru yönelip kaçın (O'na güvenip sığının). Şüphesiz ki ben, O'nun tarafından (gönderilen) açık bir uyarıcıyım.

51- Allah ile beraber başka bir tanrı edinmeyin. Muhakkak ki ben, O'ndan size (gönderilen) açık bir uyarıcıyım.

Misal ve Tehditten Sonra Kevni Belgeler

وَالسَّمَاءَ بَنَيْنَاهَا بِأَيْدٍ وَإِنَّا لَمُوسِعُونَ

"Göğü de kudretimizle yapıp kurduk. Şüphesiz ki biz, hep genişleticileriz."

İlâhi metod gereği inkarcılar uyarılıp ibretli misaller verildikten sonra, insan aklına ışık tutulmakta; duygu ve düşünceleri hakka yönlendirilmek için belgeler sıralanmaktadır.

Âyetin açık delâletinden, kâinatın bir balon gibi şişip devamlı genişlediği anlaşılıyor.

Klasik tefsirlerde "Şüphesiz ki biz hep genişleticileriz" âyetini değişik şekilde yorumlamışlar ve beş kadar farklı tefsirde bulunmuşlardır. Şöyle ki:

1- Bizim kudretimiz çok geniştir, her şeye yeter.

2- Yarattıklarımıza rızkı genişletmiş bulunuyoruz.

3- Yağmur yağdırmak suretiyle yeryüzünde geniş imkânlar meydana getiriyoruz.

4- Zenginlerinize geniş imkânlar vermiş bulunuyoruz.

5- Halkımıza karşı geniş lütuf ve ihsan sahibiyiz.

Ne var ki, fezada sayısını henüz kesin olarak bilemediğimiz yıldızlar ve onların oluşturduğu sistemler, galaksiler en küçük bir yanlışlığa meydan vermeyecek plânda yaratılıp her biri için ayrı bir yörünge ve değişik bir hareket takdir edilmiştir. Başıboş hiçbir yıldız veya sistem söz konusu değildir. Başta Einstein olmak üzere son asrın fizikçileriyle astronomları bu muhteşem kâinatın bir bütün halinde devamlı genişlediğini söylüyorlar. Kuvvetli bir ihtimalle, eğer bunun doğruluğu ispat edilirse, Kur'an'daki ilgili beyânın bu manaya delâlet ettiğini söyleyebiliriz. Zira âyetin böyle bir yoruma tahammülü vardır ve o zaman inkarcı maddecilerin on beş asır öncesine dönüp, o çağda böyle bir tespitin mümkün olup olmadığını araştırmaları gerekir.

47. âyette "bi-eydinâ" yani "ellerimizle" sözü geçmektedir ki bu, ilâhi kudreti sembolize eden bir anlatım tarzıdır ve biz insanların da konuyu anlamamızı kolaylaştırır mahiyette mecazi bir tabirdir.

Yeryüzünün Döşenip Süslenmesi

وَالْأَرْضَ فَرَشْنَاهَا فَنِعْمَ الْمَاهِدُونَ

"Yeryüzünü döşedik. Ne güzeldir o döşeyenler!"

Bu âyetle, yeryüzünün, başta insan olmak üzere canlıların yaşamasını ve her türlü ihtiyacını karşılayacak zenginlikte ve nitelikte döşenip hazırlandığı açıklanmaktadır.

Döşemek, mutlaka bir plân ve program, bilgi ve beceri işi; aynı zamanda zevk ve zerafet meselesidir. O halde yeryüzünün en ince hesaplara, en sağlam kanunlara ve en dengeli, düzenli peyzaj mimariye göre hazırlandığını rahatlıkla söyleyebiliriz.

Konuya bu açıdan bakınca, yeryüzünde birtakım dengesizliklerin meydana gelmesi, bütünüyle insanların bilgisizce müdahalesinden kaynaklandığı anlaşılır. Çünkü yeryüzünü döşeyip donatan O yüce kudret çok güzel döşemiştir.

Âyette, "döşeyenler" sıfatının çoğul kullanılması, her konuda olduğu gibi, yeryüzünün döşenip dekore edilmesinde sayısı belirsiz meleklerin de görevli kılındığına ve onu asıl döşeyen Cenâb-ı Hakk'ın tâzime çok daha lâyık bulunduğuna işarettir.

Her Şeyden Çift Yaratılması

وَمِنْ كُلِّ شَيْءٍ خَلَقْنَا زَوْجَيْنِ لَعَلَّكُمْ تَذَكَّرُونَ

"Her şeyden çift çift yarattık; olur ki düşünüp ibret ve öğüt alırsınız."

Bu, her şeyden çift ya da her şeyden iki çift yaratıldığına delâlet eden bir anlatımdır. Bir bakıma her iki husus da aynı noktada birleşir. Çünkü "iki çift" tabiri, Kur'ân'da genellikle erkek ve dişiye ve sonra da birbirine zıd iki şeye delâlet etmektedir.

O halde varlık âleminde canlıların çoğu erkek ve dişi olmak üzere çift yaratıldıkları gibi, kâinatın zıtların sergilendiği bir düzenleme içinde bulunduğuna bakacak olursak hemen her şeyin bir karşıtının da vücuda

getirildiğini söyleyebiliriz.

Müfessirlerin çoğu bu genellemenin kapsamına insan, cin, hayvan ve bitkileri almak suretiyle bir sınırlama cihetine gitmişlerdir. Ne var ki, bazı canlılarda "çift yaratılma" olmayabilir ki bu, bir istisna teşkil eder ve genel kuralı bozmaz. Sonra da "çift yaratılma" kuralından hareketle, kâinatta her şeyin karşıtının da bulunabileceğini dikkate alırsak, yapılan sınırlamanın isabetli olmadığını söyleyebiliriz.

Kur'ân bu konuda daha çok biyologları, zoolojistleri ve botanistleri ilgilendiren "zevciyet kavramı" hakkında anafikir vererek,

"Leâlleküm tezekkerun" (olur ki düşünüp ibret ve öğüt alırsınız) cümlesiyle akla ve düşünceye seslenmektedir.

Böylece gerek kâinatın bir balon gibi tedricen şişip genişlemesi, gerek yeryüzünün döşenip düzenlenmesi, gerekse zevciyet kavramı kapsamına giren çift yaratılma keyfiyeti, hilkat kanununun nasıl plânlı, programlı, dengeli ve düzenli işlediği, bilimsel araştırmaya temel bilgi mahiyetinde verilmektedir.

Hilkat Kanununun Kapsamında İnsanın Yeri

فَفِرُّوا إِلَى اللَّهِ ۖ إِنِّي لَكُمْ مِنْهُ نَذِيرٌ مُبِينٌ ۚ

"O halde Allah'a doğru yönelip kaçın (O'na güvenip sığının). Şüphesiz ki ben, O'nun tarafından (gönderilen) açık bir uyarıcıyım."

Kâinatta yer alan her şey, hilkat kanununa bağlı, yaratıldığı amaç ve hikmete yönelik olarak yüce yaratanın buyruğuna baş eğmiştir. Bu gerçeği görmemek için kör olmak gerekir. İnsanın, bu sınırı henüz kesin tespit edilemeyen sistem içinde yaratılış hikmeti çok yönlüdür. Onlardan biri, ilâhi sanatın yüceliğini ve mükemmelliğini görüp eserden müessir-i hakikiye, sanattan sanatkâra geçiş sağlayıp her şeyin O yüce sanatkârın mülkünde ve ancak O'nun tasarrufu altında bulunduğunu anlamak ve bu anlayışla O'nun varlığına ve birliğine imân edip ibâdette bulunmaktır.

51. âyetle bu husus işlenirken, son bölümünde

"Ben, O'nun tarafından açık bir uyarıcıyım" **buyurularak bu hikmete** dikkat çekiliyor.

Artık bunca açık belge ve kesinlik arz eden delil karşısında Allah'ı inkârın ve başka ilâh edinmenin akıl terazisinde yeri ve anlamı var mıdır? Hz. Peygamber (aleyhisselam) insanları bu hakikate davet edip, olumlu cevap vermeyenleri elim bir azapla uyarmaktadır.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, inkarcı maddecinin aklını hakikate döndürmek için üç belge sıralandı ve her belgenin O yüce kudretin varlığına delâlet ettiğine atıf yapılarak Hz. Muhammed (aleyhisselam)'ın Hakk'a inanmayanları uyarmakla görevli bulunduğuna dikkatler çekildi.

Aşağıdaki âyetlerle, gelip geçen peygamberlerin yalanlandığı ve çoğuna sihirbaz ve mecnun denildiği üzerinde durularak Hz. Peygamber (aleyhisselam) teselli ediliyor. Kur'ân ile öğütte bulunmanın mü'minlere fayda vereceği konu edilerek insanlarla cinlerin ne amaç ve hikmetle yaratıldığı belirtiliyor. Sonra da zulmeden azgınlara dalkavukluk edenler uyarılıyor ve âhiret günündeki azap ile tehditte bulunularak sure noktalanıyor.

كَذٰلِكَ مَآ اَتَى الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ مِنْ رَسُولٍ اِلَّا قَالُوا سَاحِرٌ اَوْ مَجْنُونٌ ﴿٥٢﴾
اَتَوَاصَوْا بِهٖ ۚ بَلْ هُمْ قَوْمٌ طَاغُونَ ﴿٥٣﴾ فَتَوَلَّ عَنْهُمْ فَمَآ اَنْتَ بِمَلُومٍ ﴿٥٤﴾ وَذَكِّرْ
فَاِنَّ الذِّكْرٰى تَنْفَعُ الْمُؤْمِنِينَ ﴿٥٥﴾ وَمَا خَلَقْتُ الْجِنَّ وَالْاِنْسَ اِلَّا لِيَعْبُدُونِ
﴿٥٦﴾ مَآ اُرِيدُ مِنْهُمْ مِنْ رِزْقٍ وَمَآ اُرِيدُ اَنْ يُطْعِمُونِ ﴿٥٧﴾ اِنَّ اللّٰهَ هُوَ الرَّزَّاقُ
ذُو الْقُوَّةِ الْمَتِينُ ﴿٥٨﴾ فَاِنَّ لِلَّذِينَ ظَلَمُوا ذَنُوبًا مِثْلَ ذَنُوبِ اَصْحَابِهِمْ فَلَا
يَسْتَعْجِلُونِ ﴿٥٩﴾ فَوَيْلٌ لِلَّذِينَ كَفَرُوا مِنْ يَوْمِهِمُ الَّذِي يُوعَدُونَ ﴿٦٠﴾

52- Bunun gibi onlardan öncekilere de ne kadar bir peygamber geldiyse, mutlaka, "Bu bir sihirbazdır veya delinin biridir" demişlerdi.

53- Onlar, birbirlerine bu hususta böyle mi vasiyette bulundular? Hayır, onlar azgınlığı huy ve sanat edinen bir millettir.

54- Onlardan yüzçevir; bu yüzden kınanacak değilsin.

55- Ve sen öğüt vermeye devam et. Çünkü gerçekten hatırlatmada

bulunup öğüt vermek mü'minlere fayda sağlar.

56- Ben, cinleri ve insanları ancak beni tanıyıp ibâdet etsinler diye yarattım.

57- Onlardan hiçbir rızık istemiyorum ve beni yedirip içirmelerini de dilemiyorum.

58- Şüphesiz ki Allah, O'dur rızık veren metin kuvvet sahibi.

59- Doğrusu o zulmedenlere, (önceki) arkadaşlarının payı gibi dolu bir pay vardır. Artık acele etmesinler.

60- Vadolundukları günlerinden (o günün azabından)vay kâfirlerin hâline!

İLGİLİ HADISLER

Kudsi Hadis/Allah buyurdu:

"Ey Ademoğlu! Kendini bana ibâdete ver ki, göğsünü (kalbini) zenginlikle doldurayım ve fakirliğine bir sed çekeyim. Eğer böyle yapmazsan, kalbini (dünyevi) meşgale ile doldururum ve fakirliğine bir sed çekmem (de hep açgözlü yaşarsın)."[1]

"Aziz ve Celil olan Allah, kıyamet gününde şöyle buyurur: "Ey Ademoğlu! Hastalandım, gelip beni sormadın." O da: "Ya Rabbi! Seni nasıl ziyaret edip sorayım ki, sen âlemlerin Rabbisin?" der. Allah buyurur: "Bilmedin mi, benim falan kulum hastalandı, sen onu gidip sormadın. Bilmedin mi ki, eğer onu gidip sorsaydın, beni onun yanında bulurdun. Ey Ademoğlu! Senden yiyecek istedim, bana bir şey yedirmedin." O da: "Ya Rabbi! Nasıl seni yedireyim ki, sen âlemlerin Rabbisin?" der. Allah ona: "Bilmedin mi ki, falan kulum senden yiyecek istedi, sen onu yedirmedin? Bilmedin mi ki, eğer onu yedirseydin, onu benim yanımda bulurdun. Ey Ademoğlu Senden su istedim, bana su içirmedin" buyurur. O da: Ya Rabbi! Sana nasıl su içireyim ki, sen âlemlerin Rabbisin?" der. Allah ona: "Falan kulum senden su istedi, sen ona su içirmedin; bilmedin mi eğer ona su içirseydin, onu benim yanımda bulurdun" buyurur."[2]

---

1 Tirmizi/Kıyâmet: 30 - İbn Mâce/Zühd: 2 - Ahmed: 2/358

2 Müslim/Birr: 43

İnkârın Temelinde Azgınlık ve Cehalet Vardır

كَذٰلِكَ مَآ اَتَى الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ مِنْ رَسُولٍ اِلَّا قَالُوا سَاحِرٌ اَوْ مَجْنُونٌ

"Bunun gibi onlardan öncekilere ne kadar bir peygamber gönderdikse, mutlaka, "Bu bir sihirbazdır veya delinin biridir" demişlerdi."

Sınırı aşmak, kendi ölçü ve kıymetini bilmemek, inkâr ve baş kaldırmada çok ileri gitmek, zulüm ve tecavüzü artırmak gibi manalara gelen "tuğyan", daha çok inkarcı sapıklar, nankör zalimler hakkında kullanılmaktadır. Ayrıca nehir veya denizin kabarıp taşmasında da bu kelime kullanılır.

İlgili âyetlerle, Hz. Peygamber teselli edilirken, daha önceki inkarcı kavimlerin de gönderilen peygamberlere "sihirbaz" veya "deli" dedikleri haber verilmektedir.

Yoksa inkarcı sapıklar böyle yakışıksız söz söylemeyi biribirlerine vasiyet mi etmişlerdir? Hayır bu bir vasiyet değildir; temelinde cehalet ve azgınlık vardır. Bu da ruhi bir marazdır ki, tedavisi hayli zordur.

İnkarcı Azgınlardan Yüz Çevirmek

فَتَوَلَّ عَنْهُمْ فَمَآ اَنْتَ بِمَلُومٍ

"Onlardan yüz çevir; bu yüzden kınanacak değilsin."

Mekke döneminde bunca sapıklık, azgınlık ve haksızlığa karşı koyacak maddi bir güç bulunmuyordu. İslâm'a giren mü'minlerin çoğu fakir ve kölelerden oluşuyordu; bunlar da Mekke'nin ileri gelen söz sahipleri tarafından küçümseniyor, hor ve hakir tutuluyordu. O bakımdan silâhlı bir vuruşmaya kalkışmak İslâm'ın aleyhine olurdu. Yapılacak tek şey, ilâhi buyrukları kusursuz tebliğ edip irşad hizmetini imkânlar elverdiği ölçüde sürdürmekti.

54. âyetle bu hususa işaret edilerek, Hz. Peygamber (aleyhisselam)'ın sözü edilen aşırılık ve hayasızlığa karşı sabretmesi ve müşriklerle bu husûsta bir tartışmaya girmemesi, meydana gelecek bu kabil şarlatanlıklara kulak vermeyip ayrılması tavsiyede bulunulmakta ve bunun bir korkaklık, pısırıklık olmadığı, aksine başarılı olmanın uygun metotlarından biri sayıldığı öğütlenerek, böyle bir yol izlemesinden dolayı kınanmayacağı hatırlatılmaktadır.

Öğüt Mü'minlere Fayda Verir

وَذَكِّرْ فَإِنَّ الذِّكْرٰى تَنْفَعُ الْمُؤْمِنِينَ

Ve sen öğüt vermeve devam et. Çünkü gerçekten hatırlatmada bulunup öğüt vermek mü'minlere fayda sağlar."

Küfür bataklığında çırpınıp beyni yıkanan tâğilerin Hakk'a karşı çıkıp inkârda ısrar etmeleri, şüphesiz ki onların çoğunda önyargı haline gelir. Bunu gidermek çok zor, hattâ bazan imkânsızdır. Kur'ân ile onlara öğüt vermenin fazla bir yararı yoktur. Ancak Kur'ân'daki temel bilgi ve anafikir mahiyetindeki bilimsel konuları gözlerinin önüne sermekte yarar düşünülebilir.

Zira ilâhi öğüt ve uyanlara kulak verebilmek için, önce imâna ihtiyaç vardır.

Cinlerin ve İnsanların Yaratılmasındaki Amaç ve Hikmet

وَمَا خَلَقْتُ الْجِنَّ وَالْإِنْسَ إِلَّا لِيَعْبُدُونِ

"Ben, cinleri ve insanları ancak beni tanıyıp ibâdet etsinler diye yarattım."

Tanımak, bilmek ve ibâdet etmek ihtiyari fiillerdendir. Yaratmanın hikmeti ve "innema" edatıyla tekid; cin ve insanları buna mecbur tutmak suretiyle ihtiyarlarını salbetmiyor. Sadece bu iki cinsin hilkatinin hikmet ve amacı belirtiliyor.

O bakımdan âyetin yorumu üzerinde hayli durulmuş ve farklı açıklamalar yapılmıştır. Onların bir kısmını şöyle özetleyebiliriz:

1- Ezelde Allah'ın ilmiyle, kimlerin ibâdet edeceği tespit edilerek genel bir anlatımla özel mana murad edilmiştir. Şöyle ki: Âyetteki "cin" ve "ins" kavramlarından maksat, bu iki ayrı cinsten ibâdet edecek olanlardır ki, âyette "liya'buduni", "li-yuvahhiduni" ile tefsir edilmiştir. Yani benim varlığımı ve birliğimi bilsinler diye onları yarattım, demektir.

2- Hz. Ali (radıyallahu anh)'a göre: "Cinleri ve insanları ancak, ibâdetle emretmem için yarattım" demektir. Nitekim İmam Zeccac bu yorumu kendine delil ve dayanak seçmiştir.

3- Ali b. Talha'nın İbn Abbas (radıyallahu anh)'dan yaptığı rivayete göre:

"İster istemez bana kulluklarını ikrar etsinler diye yarattım" demektir. Çünkü gerek cinler, gerekse insanlar ilâhi tasarrufun altında, O'nun mülkünde isteseler de, istemeseler de kul olarak bulunuyorlar.

4- Tabiin'den Mücâhid'e göre: "Ancak beni bilip tanısınlar diye yarattım." anlamına gelmektedir. Sa'lebi bu yorumun güzel olduğunu kaydetmiştir. Çünkü Cenâb-ı Hak, cinleri ve insanları yaratmasaydı, varlığı ve birliği gizli bir hazine olarak kalırdı.

Âyette önce "cin", sonra da "ins" anılmıştır. Fahreddin Râzi bunun hikmetini açıklarken şöyle yorumda bulunmuştur:

"Cin kavramı melekleri de kapsamaktadır. Zira "cin"nin aslı gizlenmek, görünmemektir. Melekler de halkın gözünden gizli olarak görünmemektedirler. O halde cinnin önce anılması meleklerin de aynı kavramın kapsamına girdiğine yönelik olduğundandır. Aynı zamanda melekler daha çok ibâdet eder, daha çok ihlâs üzeredirler."[1]

Diğer bir yoruma göre: Rasulullah (aleyhisselam) Efendimiz, cinlere de peygamber olarak gönderilmiştir. Böylece onlarda O'nun ümmetine dahil bulunuyorlar.

İnsan Allah'ı Bilip İbâdet İçin Yaratılmıştır

Varlık âleminde insan aklının ve ilminin erişebildiği her şeyin insan için yaratıldığını görüyoruz. İnsan denilen bu harika canlı yoksa, eşyanın ve sistemlerin anlam ve hikmeti kalmıyor. Hattâ Allah'ın akıl, ilim ve din üçlüsüyle bilinip ibâdet edilmesi için insanın mevcudiyeti gereklidir. O nedenle Ahmed b. Hanbel, Buhari ve Müslim'in Ebu Hureyre (radıyallahu anh)'den yaptıkları rivayette, Peygamber (aleyhisselam) Efendimiz:

"Allah, Adem'i kendi suretinde yarattı." buyurarak, insanın varlık alemindeki yerini, önemini, kemal ve kıymetini belirtmek istemiştir.[2]

"Kendi suretinde"n üç ayrı mana anlaşılmaktadır:

1- Allah (celle celaluhu) Adem'i ezeli ilmiyle takdir buyurduğu surette yarattı; onu sperma, ana rahmi, cenin, bebek gibi kademe ve safhalardan geçirmeden ezeli ilminde sübut bulan suretini, şeklini çamura intikal etti-

1 Mefâtihü'l-Gayb: 7/685

2 Müsned-i Ahmed - Buhari-Müslim: Ebu Hureyre (radıyallahu anh)'den

rip manadan maddeye çevirdi.

2- Allah (celle celaluhu) Adem'i kendi kudret ve sanatına mâkes kılıp onu sevdiği surette yarattı.

3- Suretin Allah'a nisbet edilmesi, teşrif içindir; yani Cenâb-ı Hak, Adem'i kendine halife olarak yaratıp onu aziz ve şerefli kıldı.

Bu bakımdan insanoğlu bu izzet ve şerefe lâyık olmaya çalışıp, Hakk'ın rahmet ve inayetine mazhar olma çizgisinden ayrılmamalıdır.

İbâdet Kulluğun Gereğidir

Kölenin efendisine kulluk edip hizmette bulunması, şüphesiz ki daha çok efendisinin yararınadır. Cenâb-ı Hak mutlak gani olduğundan hiç kimsenin kulluğuna ve ibâdetine ihtiyacı yoktur. O, kullarından taât ve ibâdette bulunmalarını isterken, onlardan yana, onların menfaatine karşılık vermeyi ve öylece onları sonsuz saadete eriştirmeyi dilemiştir. Yoksa ne kimseden rızık ister, ne de yiyecek ve içecek. Ama O; her canlının rızkını vermektedir ve mülkün tamamı O'na aittir. Bütün güçler O'nun kudretinin karşısında eğilir. 58. âyetle bu hakikat şöyle özetlenmektedir:

"Şüphesiz ki Allah, O'dur rızık veren metin kuvvet sahibi..."

Zâlimlerin Azaptan Nasipleri Vardır

فَإِنَّ لِلَّذِينَ ظَلَمُوا ذَنُوبًا مِثْلَ ذَنُوبِ أَصْحَابِهِمْ فَلَا يَسْتَعْجِلُونِ

"Doğrusu o zulmedenlere, (önceki) arkadaşlarının payı gibi dolu bir pay vardır. Artık acele etmesinler."

Allah'a ortak koşmak, hakkı red ve inkâr etmek, peygamberi yalancı saymak, ilâhi buyruklarla alay etmek şüphesiz ki zulmün en büyüğü, günahın en katmerlisi ve azabın en şiddetlisidir.

Altmışıncı âyette "zenub" kavramıyla bu zâlimlere azaptan ayrılan pay açıklanmakta ve böylece Mekkeli azgın putperestler, sonra da inkarcı her sapık "zâlim" diye anılmaktadır. Önceki zâlimlere azaptan ayrılan nasip gibi, bunlara da birer nasip ayrılmıştır. Zira zâlimin işlediği haksızlık ve yaptığı tecavüz hiçbir zaman cezasız kalmaz. Bu, Sünnetullah gereğidir ki, vakti saati gelince hem dünyada, hem de âhirette gerçekleşir.

"Zenub" sözlükte, su doldurulan büyükçe kova anlamına gelir. Ayrıca

dolgun pay anlamında da kullanılmıştır. Âyette, zâlimlerin azaptan alacakları nasip anlamına istiare edilmiştir.

O halde o zâlimler azabı pek acele istemesinler veya ilâhi tehdidi alaya alıp inecek azabın hemen inmesini acele etmesinler. Her şey belli bir plâna ve programa bağlanmıştır. Şartlar ve ortam oluşup azabın inmesini gerektiren sebepler zuhur edince, ilâhi hüküm kimselerin gözünün yaşına bakmadan iner.

Cenâb-ı Hak bu hususu şöyle beyân buyurmaktadır:

"Vadolundukları günlerinden (o günün azabından) vay kâfirlerin hâline!"

Zâriyât suresine, dört kadar önemli şeye yemin edilerek başlandı ve kâfirlere, zâlimlere hazırlanan azaptan ve gerçekleşeceği günden söz edilerek sure noktalandı.

Bu surenin de tefsirini bize müyesser kılan Cenâb-ı Hakk'a sayısız hamd-u senalar; Allah'ın emirlerini bizlere tebliğ edip ulaştıran Sevgili peygamberimiz Hz. Muhammed (aleyhisselam)'a salât-ü selâmlar olsun.

52. SURE

TÛR SURESİ

Ayet Sayısı	Kelime Sayısı	Harf Sayısı
49	312	1500

TÛR SURESİ

Surenin birinci âyetinde Musa Peygamber'in, Allah (celle celaluhu) ile konuştuğu Tur Dağı'ndan söz edildiğinden sure bu isimle anılmıştır.

Tamamı Mekke'de inmiştir. Buna muhalefet eden olmamıştır.[1]

SURENİN KAPSADIĞI BAŞLICA KONULAR

1- Yüce âlemle aşağı âleme and içilerek, inkarcı azgınlar için mutlaka azabın geleceği haber veriliyor.

2- Cehennem azabının bazı vasıfları anlatılıyor ve yalancıların o gün uğrayacağı zillet ve horluk konu ediliyor.

3- Cennet ehlinin nail olacağı nimetlerin bazı özellikleri anlatılarak, onlardan nasıl yararlanılacağı tasvirle, teşvik edici bir anlatıma yer veriliyor.

4- Peygamber (aleyhisselam) Efendimiz'e, risâleti tebliğde sebat göstermesi ve sataşan kâfirlere iltifat etmeyip yüz çevirmesi emrediliyor.

5- Allah'ın varlığı ve birliği, tartışma kabul etmez delil ve belgelerle ispat ediliyor.

6- Melekler için "Allah'ın kızları"dır diyenler kınanıyor.

7- İnkârda aşırı gidip hakkı inatla reddetmeleri sebebiyle kâfirlerin gerçeği göremeyecek kadar körleştiklerine değiniliyor.

8- Vadolunan gün gelinceye kadar Hz.Peygamber (aleyhisselam)'ın putperest sapıkları kendi hallerine bırakması; açıktan bir çatışma ve vuruşmaya gidilmemesi tavsiye ediliyor.

9- Zâlimlerin dünyada da azaba uğratılacakları bildiriliyor.

10- Allah'ın kendi peygamberini insanların eziyet ve saldırısından koruyacağı haber veriliyor.

11- Rasulullah (aleyhisselam)'a gece ve gündüz zikir ve tesbihte bulunması emredilerek yakında hakkın üstün geleceğine işarette bulunuluyor.

---

1 Tefsir-i Kurtubi: 17/58 - Lübabu't-te'vil: 4/186

٥٢ سُورَةُ الطُّورِ

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

وَالطُّورِ ﴿١﴾ وَكِتَابٍ مَسْطُورٍ ﴿٢﴾ فِي رَقٍّ مَنْشُورٍ ﴿٣﴾ وَالْبَيْتِ الْمَعْمُورِ
﴿٤﴾ وَالسَّقْفِ الْمَرْفُوعِ ﴿٥﴾ وَالْبَحْرِ الْمَسْجُورِ ﴿٦﴾ إِنَّ عَذَابَ رَبِّكَ لَوَاقِعٌ
﴿٧﴾ مَا لَهُ مِنْ دَافِعٍ ﴿٨﴾ يَوْمَ تَمُورُ السَّمَاءُ مَوْرًا ﴿٩﴾ وَتَسِيرُ الْجِبَالُ سَيْرًا
﴿١٠﴾ فَوَيْلٌ يَوْمَئِذٍ لِلْمُكَذِّبِينَ ﴿١١﴾ الَّذِينَ هُمْ فِي خَوْضٍ يَلْعَبُونَ ﴿١٢﴾ يَوْمَ
يُدَعُّونَ إِلَىٰ نَارِ جَهَنَّمَ دَعًّا ﴿١٣﴾ هَٰذِهِ النَّارُ الَّتِي كُنْتُمْ بِهَا تُكَذِّبُونَ ﴿١٤﴾
أَفَسِحْرٌ هَٰذَا أَمْ أَنْتُمْ لَا تُبْصِرُونَ ﴿١٥﴾ اصْلَوْهَا فَاصْبِرُوا أَوْ لَا تَصْبِرُوا
سَوَاءٌ عَلَيْكُمْ إِنَّمَا تُجْزَوْنَ مَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ ﴿١٦﴾

1- Tur'a,

2- 3- Yayımlanmış ince deri üzerine yazılı Kitâb'a,

4- Bayındır eve (veya Beytü'l-Ma'mur'a),

5- Yükseltilmiş tavana,

6- Dolup kabaran (veya kaynayıp kabaran) denize andolsun ki,

7- Elbette Rabbin azabı gerçekleşecektir.

8- Onu savacak bir güç yoktur.

9- 10- 11- O gün, gök döndükçe dönecek. Dağlar (yerinden ayrılıp) yürüyecek, (Hakk'ı) yalanlayanların o gün vay hâline!

12- Ki onlar, daldıkları şeyde (küfür ve sapıklık içinde) eğlenip dururlar.

13-14- O gün, onlar Cehennem ateşine itildikçe itilecekler. "İşte bu, yalanladığınız ateştir!" (denilecek).

15- Bu da mı sihirdir, yoksa siz göremiyor musunuz?

16- Girin oraya! İster katlanın, ister katlanmayın sizin için birdir. Siz, ancak yapageldiklerinize karşılık cezalandırılıyorsunuz.

İLGİLİ HADİSLER

Enes b. Mâlik (radıyallahu anh) diyor ki:

- Rasulullah (aleyhisselam)Efendimiz yedinci gökte bulunan "Beytü'l-Ma'mur"a her gün yetmiş bin meleğin girdiğini ve bir daha onların dönmediğini gördüğünü haber verdi.[1]

"Dört dağ, Cennet dağlarındandır: Dört ırmak Cennet ırmaklarındandır. Dört de savaş alanı Cennet alanlarındandır."

Bunun üzerine soruldu:

- Onlar hangi dağlardır?

Cevap verdi:

- Uhud Dağı, Biz onu, o da bizi sever. Tur Dağı. O da Cennet dağlarından bir dağdır. Lübnan Dağı da Cennet dağlarından bir dağdır. Cudi Dağı da Cennet dağlarından bir dağdır."[2]

Üstün Değerli Beş Şeye Yemin Edilmiştir

وَالطُّورِ ۙ وَكِتَابٍ مَسْطُورٍ ۙ

"Tur'a, yayımlanmış ince deri üzerine yazılı kitaba andolsun ki..."

Kur'ân'da Cenâb-ı Hak çok önemli bir hususu açıklarken veya dikkatleri fazlasıyla bir konuya çekmeyi murad ederken, üstün değerde olan bazı şeylere yemin ederek başlar.

"Elbette Rabbın azabı gerçekleşecektir" mealindeki âyette yer alan ilâhi haberin kuru bir tehdit olmadığı; azgın putperestlerin dönüş yapmadıkları, imân saadetine kalplerini açmadıkları ve öylece küfür üzere ısrar edip öl-

1 Müslim/İmân: 264

2 İbn İshak - Kurtubi: 17/58

dükleri takdirde, Allah'ın adaleti gereği ve vaadi icabı azaptan kurtulamayacakları; aynı zamanda o azabın bir kısmını da dünyada iken görecekleri bildirilerek, bunun mutlaka gerçekleşeceğini beyanla ilâhi uyarı yapılıyor.

Üstün değerde olup kutsal sayılan beş şey:

1-Tur Dağı.

"Tur"un cins isim olduğu söylenir. Şöyle ki: Üzerinde bitki örtüsü bulunan her dağa "tur" denilir. Tabiiinden Mücahid de bu ismin Süryanice'de "dağ" anlamına geldiğini kaydetmiştir.[1]

İlgili âyette ise, Musa (aleyhisselam)'ın ilâhi emir gereği üzerine çıkıp 40 gece kaldığı ve indirilen Tevrat âyetlerini, ya da levhalarını telakki ettiği özel dağın ismidir ki, ona "Tur-i Sina" ve "Tur-i Seynâ" denilmektedir.

Mukatil b. Hayyan'a göre: İncir ve zeytin ağaçlarıyla örtülü yan yana iki dağ vardır. Birine "Tur-i Seynâ", diğerine "Tur-i Zeytâ" denilir.

2- İnce deri üzerine yazılı kitap.

Eski ve orta çağlarda kutsal ve kıymetli kitapların korunması için ceylan derisine yazıldığı, yapılan ciddi araştırmalardan anlaşılmıştır. Nitekim Tevrat ve İncil'in ince deri üzerine yazılıp rule halinde havra ve kiliselerde korunduğunu biliyoruz. Ayrıca Kur'ân-ı Kerim'in de gerek Ashab-ı Kiram, gerekse onlardan sonra bir iki asır içinde ceylan derisi üzerine itinayla yazılıp muhafaza edildiği de bir gerçektir.

Böylece Cenâb-ı Hak, ince deri üzerine satır satır itinayla yazılan kitaba yemin ederken, hem semavi kitapların kutsallığına, hem de bu gibi kitapların en iyi kâğıda basılmasına işarette bulunmaktadır.

Rasulullah (aleyhisselam) Efendimiz'in komşu devletlerin kral ve hükümdarlarına gönderdiği bazı mektup ve nâmelerin de deri üzerine yazıldığı, elde edilen tarihi belgelerle ortaya çıkmış bulunuyor.

Müfessirlerimiz âyette geçen "kitab-ı mestur"u "Levh-i Mahfuz" veya sadece "Kur'ân-ı Kerim" ile yorumlamışlardır. Bir kısmı ise, âhiret gününde âmellerin yazılı bulunduğu deftere işaret edildiğini belirtmiştir. Allah (celle celaluhu) daha iyisini bilir.

---

1 Tefsir-i Kurtubi: 17/58

3- Beyt-i Ma'mur.

Bunun Türkçemizde sözlük olarak karşılığı "bayındır ev"dir. Hadislerin açık delâletinden anlaşıldığı üzere, bu, yedinci gökte Kabe'nin benzeri, fakat kıyaslanmayacak kadar büyüklükte tavaf mahallidir. Melekler burayı yetmişer binlik gruplar halinde tavaf edip bir kapısından girerler, diğer kapısından çıkıp bir daha geri dönmezler.

Böylece Mekke'deki kutsal Kabe ile gökteki Beytü'l-Ma'mur arasında hem kutsallık, hem de tavaf edilme bakımından benzerlik ve irtibat söz konusudur.

Nitekim İbnü'l-Kevâ, Hz. Ali (radıyallahu anh)'dan, Beytü'l-Ma'mur'un ne olduğunu sorduğunda, imam ona şu cevabı veriyor: "Yedi göğün üstünde bir evdir ki, tam Arşın altındadır. Ona "Durâh" da denir."

el-Hasan ise bunu "Kabe" diye yorumlamıştır. Çünkü Kabe devamlı dolup taşan ma'mur bir ev olarak bulunmaktadır.

4- Yükseltilmiş tavan.

Yıldızlar âlemi bize göre bir tavan görünümündedir. Kur'ân ilgili âyetle bu görüntüyü tasvir etmekte ve kolay anlamamızı güzel bir benzetmeyle sağlamaktadır.

Enbiyâ suresi 32. âyette ise, göğün bu görünümü şöyle açıklanmaktadır:

"Göğü de korunmuş bir tavan yaptık." O bakımdan "Sakf-i Mahfuz"un gök olduğu, aynı zamanda belli plâna göre, düzenlenip korunduğu belirtilmekte ve kurulu düzenin mükemmelliğine işaret edilmektedir.

5- Bahr-i Mescur.

"Dolup kabaran deniz" diye çevirisini yaptığımız bu terkip üzerinde farklı yorumlarda bulunulmuştur:

a) Tabiin'den Mücâhid'e göre: "Yanıp tutuşan deniz" demektir. Zira kıyamet olayında denizlerin tutuşup ateş haline geleceği âyet ve sahih hadisle sabit olmuştur. Nitekim Tekvir suresi 6. âyette:

"Denizler birbirine karışıp kaynaştığında (veya ateş haline geldiğinde)...", İnfitar suresi 3. âyette:

"Denizler kaynayıp birbirine karıştığında..." buyurulmaktadır.

b) Katade'ye göre: Dolu deniz demektir.

c) İbn Abbas (radıyallahu anh)'a göre: Suyu çekilip kuruyan denize delâlet etmektedir. Nitekim Araplar, suyu kalmamış havuza "havz-ı mescur" derler.

d) Tabiin'den İkrime'ye göre: Bu, Arş'n altında yer alan çok büyük bir denizdir.

Kur'ân-ı Kerim, 1400 şu kadar yıl önce denize yemin ederek onun önemini belirtir anlamda bize ön fikir vermektedir. Günümüzde denizin önemi ve yararı artık iyice anlaşılmış bulunuyor. Denizlere hâkim olan milletler çok zengin kaynaklara sahip olma şansına sahiptirler.

Kıyamet olayında denizlerin yanıp ateş haline gelmesi:

Bu, bir ihtimal zincirleme hidrojen patlamasıyla denizlerin ve atmosferin ateş haline geleceğine işaret olabilir veya başka bir sebepten dolayı böyle bir dönüşüm gerçekleşebilir.

Yemin edilen beş şeyden çıkarılan sonuçlar:

1- Dağları ormanlık haline getirip bitki örtüsüyle örtmemiz tavsiye ediliyor.

2- Önemli kitapları, özellikle kalıcılık arz edenleri itinayla en güzel şekilde en iyi kâğıda bastırıp korumamız isteniliyor.

3- Kabe'nin her bakımdan mü'minlerin kardeşlik, birlik ve dirlik odağı kılınması, yüce âlemdeki benzerinin mevcudiyetiyle vurgulanıyor.

4- Göklerin tam düzen ve dengede olduğuna dikkatler çekilerek araştırıcı olan ilim adamlarına hareket noktası belirleniyor.

5- Denizlerin hem insanlardan yana faydasına işaret ediliyor, hem de kıyamete yakın kaynayıp ateşe dönüşeceği haber veriliyor.

Kıyamet Olayıyla Meydana Gelecek Değişmeler

إِنَّ عَذَابَ رَبِّكَ لَوَاقِعٌ ۝ مَا لَهُ مِن دَافِعٍ ۝ يَوْمَ تَمُورُ السَّمَاءُ مَوْرًا ۝

"Elbette Rabbin azabı gerçekleşecektir. Onu savacak bir güç yoktur. O gün gök döndükçe dönecek."

Allah'ın azabının gerçekleşeceği, onu savacak bir gücün olamayacağı işlenirken, bu azabın kıyamet olayıyla belirginleşecegi haber verilmektedir.

Sonra da kıyamette meydana gelecek yönlendirici iki safhaya dikkat çekilmekte ve böylece Hakk'ı inkâr edenler uyarılmaktadır:

a) O gün gök döndükçe dönecek.

Sistemler ve onlara bağlı yıldızlar, gezegenler, yörüngelerinden çıkacak, yıldızlar birbirine çarpılıp parçalanacak ve kâinatın mevcut düzeni alt-üst olacaktır.

b) Dağlar (yerinden ayrılıp) yürüyecek.

Böylece yerküre de yörüngesinden çıkıp dümdüz bir yumurta gibi pürüzsüz hale gelecek, boşlukta kayıp gidecek yeni düzenin kurulacağı vakte kadar her şey denge ve düzenini kaybedecektir.

Neden kâinatın düzeni bozulacak?

Mevcut düzen, insanların ve diğer canlıların yaşamasına uygun şartları ve ortamı beraberinde taşımaktadır. Yeryüzünde insan nesli son bulunca, yani ruhlar alemindeki en son insan ruhu yeryüzüne inip kendine ait bedene girince, dünyanın ömrü tamamlanmış olacak. İkinci hayatı kalıcı olarak devam ettirecek yeni bir düzenin, ortam ve şartların hazırlanması gerekecek. Zira bugünkü mevcut düzen ve şartlar, ölümlü bir hayata göre plânlanmıştır. Ölümsüz kalıcı bir hayat için yeterli değildir. O bakımdan yeni bir düzenin kurulması zorunludur.

Hakkı Yalanlayan ve Bâtılı Savunan İnkarcılar

فَوَيْلٌ يَوْمَئِذٍ لِلْمُكَذِّبِينَ ۙ الَّذِينَ هُمْ فِي خَوْضٍ يَلْعَبُونَ ۚ

"(Hakk'ı) yalanlayanların o gün vay haline! Ki onlar, daldıkları şeyde (küfür ve sapıklık içinde) eğlenip dururlar."

Cenâb-ı Hak, kıyamet olayından iki safhayı haber verdikten sonra, hakkı yalanlayanların âhiret âleminde dört ayrı kınama ve suçlama ile karşılaşacaklarını bildirerek, duygu ve düşüncelerini yönlendirmeyi murad ediyor; dünya hayatında insanı saptıran iki büyük gaflet üzerinde durarak inkarcıları tehditte bulunuyor.

O yüzden âhirette, dünyadaki amellerine uygun olarak ilk adımda

kınama, azarlama ve gerçeği hatırlatma cezası söz konusu oluyor; şöyle ki:

1- Kâfirler Cehennem ateşine zillet ve horluk havası içinde itilirler.

2- Onlara: "İşte yalan saydığınız ve sandığınız Cehennem budur" denilir.

3- "Yoksa buda mı bir sihir veya büyüdür?" şeklinde uyarılar yapılır.

4- "Girin oraya. İster katlanın, isterse katlanmayın sizin için birdir, fark etmez" denilir.

Bütün bu azap ve kınamalar, azarlama ve itilip kakılmalar, ilâhi adaletin gereği, sünnetullahın icabıdır. Çünkü ceza amelin cinsindendir. Cenâb-ı Hak ancak âdildir, kimseye mümkün değil zulmetmez. Ama insan kendi kendine zulmeder.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, dört önemli şeye yemin edilerek, ilâhi adalet gereği azabın mutlaka gerçekleşeceği haber verildi ve kıyamet olayı üzerinde durularak yönlendirici uyarılar yapıldı.

Aşağıdaki âyetlerle, Allah'tan korkup kötülüklerden sakınan mü'minlere hazırlanan altı yüksek nimete değiniliyor ve özendirici bilgiler veriliyor. Doğru yolda olup imân üzere ölen mü'minlerin neslinin de, dosdoğru imân ettikleri takdirde, fazilet ve mükâfatta atalarına eriştirilecekleri müjdeleniyor. Sonra da Cennetin diğer gönül refahlatıcı nimetlerinden söz edilerek, imân ve sâlih amele karşılık verilecek mükâfatın güzelliği üzerinde duruluyor.

إِنَّ الْمُتَّقِينَ فِي جَنَّاتٍ وَنَعِيمٍ ﴿١٧﴾ فَاكِهِينَ بِمَا آتَاهُمْ رَبُّهُمْ وَوَقَاهُمْ رَبُّهُمْ
عَذَابَ الْجَحِيمِ ﴿١٨﴾ كُلُوا وَاشْرَبُوا هَنِيئًا بِمَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ ﴿١٩﴾ مُتَّكِئِينَ
عَلَى سُرُرٍ مَصْفُوفَةٍ وَزَوَّجْنَاهُمْ بِحُورٍ عِينٍ ﴿٢٠﴾ وَالَّذِينَ آمَنُوا وَاتَّبَعَتْهُمْ
ذُرِّيَّتُهُمْ بِإِيمَانٍ أَلْحَقْنَا بِهِمْ ذُرِّيَّتَهُمْ وَمَا أَلَتْنَاهُمْ مِنْ عَمَلِهِمْ مِنْ شَيْءٍ كُلُّ
امْرِئٍ بِمَا كَسَبَ رَهِينٌ ﴿٢١﴾ وَأَمْدَدْنَاهُمْ بِفَاكِهَةٍ وَلَحْمٍ مِمَّا يَشْتَهُونَ ﴿٢٢﴾

يَتَنَازَعُونَ فِيهَا كَأْسًا لَّا لَغْوٌ فِيهَا وَلَا تَأْثِيمٌ ﴿٢٣﴾ وَيَطُوفُ عَلَيْهِمْ غِلْمَانٌ لَّهُمْ
كَأَنَّهُمْ لُؤْلُؤٌ مَّكْنُونٌ ﴿٢٤﴾ وَأَقْبَلَ بَعْضُهُمْ عَلَىٰ بَعْضٍ يَتَسَاءَلُونَ ﴿٢٥﴾ قَالُوا
إِنَّا كُنَّا قَبْلُ فِي أَهْلِنَا مُشْفِقِينَ ﴿٢٦﴾ فَمَنَّ اللَّهُ عَلَيْنَا وَوَقَانَا عَذَابَ السَّمُومِ
﴿٢٧﴾ إِنَّا كُنَّا مِن قَبْلُ نَدْعُوهُ ۖ إِنَّهُ هُوَ الْبَرُّ الرَّحِيمُ ﴿٢٨﴾

17- Şüphesiz ki muttâkiler (Allah'tan saygı ile korkup kötülüklerden sakınan mü'minler) Cennetlerde nimet içindedirler.

18- Rablerinin kendilerine verdikleriyle neşelenip zevk-u safa sürmektedirler. Rableri, onları o çok yakıcı Cehennem azabından korumuştur.

19- İşlediklerinize karşılık afiyetle gönül huzuru içinde yiyiniz içiniz.

20- Bunlar, birer dizi halinde sıralanan kanepelere, tahtlara yaslanırlar ve biz, kendilerini iri kara gözlü eşlerle evlendiririz.

21- Onlar ki imân ettiler ve soyları da kendilerine imân ile uydular, soylarını onlara eriştirip katarız ve biz, onların amellerinden hiçbir şey eksiltmeyiz. Her kişi kazandığına karşılık rehindir.

22- Onlara (Cennet'tekilere), canlarının çektiği meyvelerden ve etten sunarız.

23- Orada kadeh tokuştururlar ki, bunda ne bir boş-anlamsız saçmalama, ne de günaha sokma vardır.

24- Kendilerine ait hizmetçiler etraflarında dönüp dolaşırlar da sanki her biri sedefteki saklı inciler gibi...

25- Birbirlerine dönüp sorarlar;

26- Derler ki: "Hakikat biz bundan önce (dünya'da) ailemiz hakkında korkup endişe duyardık.

27- Allah, bize bol lutufta bulundu da Cehennemin kavurucu azabından korudu.

28- Şüphesiz biz, bundan önce de O'na yalvarıp ibâdet ederdik. Çünkü O, iyiliği bol, rahmeti geniştir."

İLGİLİ HADİSLER VE RİVAYETLER

Tabiin'den Said b. Cübeyr'in İbn Abbas (radıyallahu anh)'dan mevkufen yaptığı rivayette buyuruluyor ki:

"Adam Cennete girince, ana-babasını, eşini ve çocuklarını sorar. Ona: "Sözünü ettiğin yakınların senin derecene erişememişlerdir" denilir. O da: "Ya Rabbi! Ben hem kendim için, hem de onlar için amel ettim" diyerek dileğini arz eder. Bunun üzerine, yakınlarının ona kavuşturulması emredilir."[1]

"Şüphesiz ki Allah, sâlih kulun cennetteki derecesini yükseltir. O da: "Ya Rabbi! Bu derece bana nereden, nasıl olabilir?" diyerek hayretini dile getirir. Allah ona: "Bu, evlâdının senin için yaptığı duâ ve istiğfarın karşılığıdır" buyurur."[2]

"Ademoğlu ölünce ameli kesilir. Ancak şu üç cihetten değil: Câri bir sadaka veya istifade edilen bir ilim veya kendisi için duâ eden bir evlât."[3]

"Cennetlikler Cennete girdikten sonra, (din) kardeşlerini ve dostlarını görmek isterler. Bunun üzerine (kardeşinin veya dostunun) kanepesi getirilir de onun kanepesinin hizasına konulur. Her biri kendine ait kanepesine oturup dayandığı halde dünyada olup bitenlerden, (o günlerde cereyan eden olaylardan) söz ederler. Biri diğerine şöyle der: "Dostum! Allah'ın hangi günde bizi bağışladığını bilir misin? Biz şu yerde bulunduğumuz günde Aziz ve Celil olan Allah'a duâ etmiştik de O bizi bağışlamıştı."[4]

Takva Derecesine Eren Mü'minlerin Mükâfatı

إِنَّ الْمُتَّقِينَ فِي جَنَّاتٍ وَنَعِيمٍ

"Şüphesiz ki muttâkiler (Allah'tan saygı ile korkup kötülüklerden sakınan mü'minler) cennetlerde nimet içindedirler."

---

1 Taberâni: İbn Abbas (radıyallahu anh)'dan - İbn Kesir: 4/242

2 Taberâni/Kur'ân: 38

3 Müslim/Vasiyyet: 14 - Ebu Dâvud/Vasayâ: 14 - Tirmizi/Ahkâm: 36 - Nesâi/Vasayâ: 8 - Ahmed: 2/316, 350,372

4 Müsned-i Bezzar: Enes b. Mâlik (radıyallahu anh)'den - İbn Kesir: 4/242

Kur'ân ilâhi metod gereği, önce insanlıktan yana çok yararlı olan beş önemli şeyi sıraladı ve arkasından kıyamet günündeki safhalardan birkaçına dikkatleri çektikten sonra, inkarcı sapıkları, azgın zâlimleri nasıl korkunç bir azabın beklediğini haber verdi. Sonra da kendini inkâr ve haksızlık fırtınasından; cehalet ve azgınlık karanlığından kurtarıp Allah sevgisi ve korkusu doğrultusunda hayatını ilâhi buyrukların ışığı altında düzene sokan mü'minlerin erişeceği on kadar gönül açıcı, mutluluk verici nimetleri sıralamaktadır.

Bu nimetleri şöylece sıralayalım:

1- Takva derecesine eren mü'minler cennetlerde nimetler içinde olacaklar.

Dünyada imân ve irfanın kalp ve ruhta oluşturduğu haz ve iştiyak, âhiret âleminde ilâhi iltifatın belirtisi olan Cennetin nimetleriyle ve cemalüllah ile son çizgisine ermiş olacak. Çünkü tahkiki imânın mükâfatı ancak Cennettir.

2- Mü'minler ebediyet yurdunda Rablerinin verdiği mükâfatlarla neşelenip zevk ve safa süreceklerdir.

Çünkü orada teklif ve tekellüf yoktur. Sınavlar, mücadeleler, teklif ve tekellüfler çok gerilerde kalır; daha doğrusu onların dönemi kapanmış olur. Kişinin beraberinde getirdiği sağlam imân ve onun ürünü olan sâlih ameller değerlendirilir.

3- Cenâb-ı Hak o takva sahibi mü'minleri Cehennem azabından koruyacaktır.

Zira onların imân temeli üzerinde yükselttikleri iyi-yararlı amelleri, samimi niyetleri, kötülüklerine ağır gelir ve böylece "hüküm eksere göredir" kuralınca onlar, suçlu günahkârlarla aynı çizgide tutulmazlar.

4- Dünyada ömrünü hak yolunda değerlendirip nefis ve İblis'le mücadele ederek sâlih amellerde bulunan o mü'minler, Allah'ın şu iltifatına lâyık görüleceklerdir: "İşlediğinize karşılık afiyetle, gönül huzuru içinde yiyiniz, içiniz!"

5- Dünyada hak yolunda mücadele eden o bahtiyarlar, âhirette Cennetin gönül çekici havası içinde karşılıklı tahtlar üzerinde oturup tatlı soh-

betlerde bulunma imkânına kavuşturulacaklardır.

6- Dünyada nefis ve şehvetinin aşırılıklarını frenleyip kendini meşru sınırlar içinde tutarak cadde-i haktan sapmayan o mü'minler için Cennet'te eş olarak huriler hazırlanmıştır.

7- Sözü edilen o mü'minlerin soylarından da imân edenler arkalarından onlara kavuşturulacaktır. Kimsenin amelinden bir şey eksilmeksizin öncekilerin mükâfatının bir benzeri diğerlerine de verilecektir.

Kur'ân'ın bu beyânı, mü'min bir neslin mü'min nesil yetiştirmesinin lüzumunu tahrik ve teşvike yönelik bulunmaktadır.

8- Cennet mutlak anlamda mutluluk ve bolluk yurdudur. Mü'minlerin iştiha ettiği her şey orada mevcuttur. Dünyada kendini haramdan koruyup şüpheli şeylerden uzak tutan takva erbabına, gözlerin görmediği, kulakların işitmediği ve kalplerin tasavvur edemediği sonsuz mükâfatlar hazırlanmıştır.

9- Cennet yiyeceklerinin posası olmadığı ve alınan gıda ile vücut hep tazelendiği gibi, içkilerinin de sarhoş edici nitelikte bulunmadığı, insanı saçmalamaya itmediği bir gerçektir. O bakımdan Cennette pislik, kir, toz, moloz, çöp ve benzeri rahatsız edecek hiçbir şey söz konusu değildir. Bütünüyle huzur, güven, rahatlık, temizlik, saadet, neşe ve gönül yatışkanlığıdır.

10- Takva erbabı mü'minlerin etrafında hizmet aşkıyla dolaşan hizmetçilerden her biri sedefteki inci kadar temiz ve zariftir. Dünyada kendini Hakk'ın yoluna ve hizmetine veren mü'minlere Cennette devamlı hizmet edenler olacaktır.

Her Kişi Kazanığına Karşılık Rehindir

كُلُّ امْرِئٍ بِمَا كَسَبَ رَهِينٌ

"Her kişi kazandığına karşılık rehindir."

Burada "her kişi" sözü, zahiri itibariyle umum ifade ediyorsa da, Müddessir suresi 38. âyette, meymenetli mü'minler bu genellemenin dışında tutulmuştur. O halde "her kişi"den maksad, inkarcı sapıklar, zâlim mütecavizler, suçlu günahkârlardır. Kâfirler küfürlerinden kaynaklanan amellerine karşılık Cehennem'de rehin tutulurlar. O amellerinin doğurduğu günahlardan başka kendilerine bir günah yükletilmeyeceği gibi, mükelleflerin de günahları kaldırılıp onlara yükletilmeyecektir. Ancak kişinin

dünyada açtığı kötü çığırda yürüyenlerin kazandığı günahın bir misli kendisine yazılır. Böylece kötü amel bir borç, sahibi ise ona karşılık rehindir. Borç ödenmedikçe rehin geri verilmez. İyi ve yararlı amel işlemek borcu ödemek demektir. Âhirette iyi-yararlı amel işleme diye bir teklif olmadığına göre, kötü amelinden dolayı rehin tutulan kişinin kurtulma şansı da yok demektir. Ancak suçlu günahkâr mü'minlerin dünyada işledikleri sâlih amelleri, kötü amelleri karşısında ağır gelirse, o takdirde kurtulma şansı söz konusudur.

Cennet'te Meyve ve Et Nimeti

Kur'ân'da Cennet nimetleri sayılıp açıklanırken meyve ve etten ismen söz edilerek dikkatler bu iki maddeye çekilmektedir. Zira bu iki nimet dünya hayatında da insanın dengeli beslenmesi için son derece lüzumludur. Âhirette de onların gerekli olduğu anlaşılıyor. Ancak oradaki meyve ve et, dünyadakinden çok farklıdır. Meyvedeki vitaminler, etteki proteinler temel gıdalardır. Cennette bunlar en verimli ve hayatı devam ettirici özellikte hazırlanmıştır.

Sarhoş Etmeyen İçkiler

يَتَنَازَعُونَ فِيهَا كَأْسًا لَا لَغْوٌ فِيهَا وَلَا تَأْثِيمٌ

"Orada kadeh tokuştururlar ki, bunda ne bir boş ve anlamsız saçmalama, ne de günaha sokma vardır."

Cenâb-ı Hak ilgili âyetle alkolsüz meşrubatı överek Cennetteki içkileri misal vermektedir. Anlaşılan odur ki, alkollü içkiler hem dünyada, hem de Cennette zararlıdır. O bakımdan bize emânet olarak verilen bu bedeni, zararlı maddelerle tahrip etmeden sağlığını, zindeliğini korumamız farzdır. Aksi halde hem emânete hiyânet, hem de kendimize haksızlık etmiş oluruz.

Âyette, Cennet'teki faydalı içkilerin iki özelliği konu edilmektedir: "lağv" ve "te'sim". Birincisi, içenleri sarhoş etmeyeceğine ve o nedenle onlardan boş, anlamsız ve saçma sözlerin çıkmayacağına delâlet etmektedir. İkincisi ise, insanı dengesizliğe itmeyeceğini, günaha sokmayacağını, Hakk'ı unutturmayacağını belirtmektedir.

Ğılman ve Vildân

وَيَطُوفُ عَلَيْهِمْ غِلْمَانٌ لَهُمْ كَأَنَّهُمْ لُؤْلُؤٌ مَكْنُونٌ

"Kendilerine ait hizmetçiler etraflarında dönüp dolaşırlar da sanki herbiri sedefteki saklı inciler gibi."

"Ğılman" ismi Kur'ân'da bir yerde geçer. "gulam"ın çoğuludur. Daha çok on yaşın üstündeki taze çocuklar hakkında kullanılır. Bu tariften anlaşılan şu ki: Cennette mü'minlere hizmet eden on yaş üstü çocuklar vardır. Ancak onların menşei nedir? Dünya'da henüz ergen olmadan ölen çocuklar mıdır, yoksa Cennette sırf hizmet için yaratılan ayrı varlıklar mıdır?

Müfessirlerin bu hususta farklı tespit ve yorumları olmuştur:

a) Mü'minlerin belirtilen yaşlarda ölen çocuklarıdır. Böylece Cenâb-ı Hak, cennetliklerin gönlünü ve gözünü çocuklarıyla da aydınlatacak ve onları orada bir araya getirecektir.

b) Başkalarının çocuklarıdır. Bunlar teklif çağına girmeden ölenlerdir ki, daha çok ana-babaları küfür üzere ölen kâfir ve müşriklerin çocukları olup, ilâhi tekliflerle henüz mükellef yaşa gelmeden dünyadan ayrılmışlardır ve

"Her doğan çocuk fıtrat üzere (din ve Allah duygusu, İslâm ruhu ve mayası) üzere doğar." mealindeki hadiste ifadesini bulduğu üzere, bunlar kâfir ve müşrik sayılmadığından Cennete girme nimetine erdirilmiş ve mü'minlerin hizmetine verilmişlerdir.

c) Cennette huri misali, sırf mü'minlere hizmette bulunmaları için yaratılmışlardır. Ne yaşlanırlar, ne de tazelik ve zerafetlerini kaybederler.

Kur'ân'ın bir de altı yerinde "vildân" ismi geçmektedir. Onlardan dördü dünyadaki çocuklarla ilgilidir; ikisi ise Cennette hizmet edecek çocuklar hakkında kullanılmıştır.

Bunun tekili "velid" gelir. Hem çocuğa, hem de köleye delâlet ettiğini görmekteyiz. Ebu'l-Hasan'a göre: Bu isim hem erkek, hem de kız çocukları hakkında kullanılabilir. Tekili olan "velid" ise, daha çok yeni doğan çocuk hakkında kullanılmıştır.

"Ğılman" ve "vildân" isimlerinin aynı mânaya gelmediği anlaşılıyor.

Ancak bu iki kavramdan, Cennette mü'minlere, kimi on yaşından az yukarı, kimi de on yaşından aşağı olan çocukların hizmet edeceği istidlal edilmiştir. Bununla beraber bazı ilim adamları bunların eş anlamlı isimler olduğunu söylemiştir. Allah daha iyisini bilir.

Ailenin Sapmasından Endişe Duyup Tedbir Almak

وَاَقْبَلَ بَعْضُهُمْ عَلٰى بَعْضٍ يَتَسَآءَلُونَ

"Birbirine dönüp sorarlar: Derler ki, "hakikat biz bundan önce (dünyada) ailemiz hakkında korkup endişe duyardık."

Kur'ân-ı Kerim, 25 ve 26. âyetlere göre, cennettekiler yerlerini alıp nimetlere erişince, dünyada geçen hayatlarının önemli safha ve dönemlerini düşünerek, o dönem ve safhalarda ilâhi buyrukların dışına çıkmaktan ne kadar korktuklarını; özellikle aile fertleri hakkında çok endişeli olduklarını birbirlerine anlatırlar. Karşılıklı sorular ve cevaplar sürüp gider.

Olacak olayın olmuş gibi anlatılmasına gelince: Allah'a göre, olması kesinlik arz eden olaylar olmuş gibi kabul edilir. Zira geçmiş, gelecek gibi zaman kavramları biz insanlara göredir; Cenâb-ı Hak için söz konusu değildir.

Böylece Kur'ân, ailesini düzen içinde yetiştiren, onların hak yolundan sapmalarını düşünerek tedbir alan mü'minlerin Cennete lâyık olduklarını açıklamakta ve anlayabilenler için çok sağlam ve kalıcı kıstas ortaya koymaktadır.

Sonra da sapıtabilirim ve kötülüklere dalabilirim endişesiyle Allah'a duâ etmek, O'nun bu konuda yardımını beklemek konusu işlenmekte ve Cennete girecek olan takva sahibi mü'minlerin dünyada iken Allah'a yalvarıp duâ ettikleri misal verilmekte ve Cenâb-ı Hakk'ın iki sıfatı anılmaktadır: Berr ve Rahim.

Birincisi, Cenâb-ı Hakk'ın bütün incelik, zerafet, doğruluk ve iyiliğin tek kaynağı olduğuna; ikincisi, dünyada imân doğrultusunda sâlih amellerde bulunan mü'minleri âhiret gününde de geniş rahmetine kavuşturacağına delâlet etmektedir.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, sâlih amellerde bulunan mü'minlerden yana âhirette hazırlanan altı kadar yüksek nimetten söz edildi. Sonra da Cenne-

tin diğer göz ve gönül açan nimetlerinden bir kısmı haber verilerek imân edenlerin hevesi kamçılandı. Dünyada aile fertlerini doğru yolda tutmanın önemi üzerinde durularak uyarıcı işaretlerde bulunuldu.

Aşağıdaki âyetlerle, Peygamber (aleyhisselam)'ın öğüt ve tebliğe devam etmesi emrediliyor. Ona "deli" damgasını vuranların yakın gelecekte kimlerin deli olduğunu görecekleri tehdit yoluyla haber veriliyor. Sonra da inkarcı müşriklerin akıl ve mantık dışı, gerçeğe ters düşen söz ve davranışları üzerinde durularak uyarıcı bilgiler sıralanıyor ve yakın gelecekte ilâhi hükmün tecelli edeceği müjdeleniyor.

فَذَكِّرْ فَمَآ اَنْتَ بِنِعْمَتِ رَبِّكَ بِكَاهِنٍ وَّلَا مَجْنُوْنٍ ﴿٢٩﴾ اَمْ يَقُوْلُوْنَ شَاعِرٌ
نَّتَرَبَّصُ بِهٖ رَيْبَ الْمَنُوْنِ ﴿٣٠﴾ قُلْ تَرَبَّصُوْا فَاِنِّيْ مَعَكُمْ مِّنَ الْمُتَرَبِّصِيْنَ
﴿٣١﴾ اَمْ تَاْمُرُهُمْ اَحْلَامُهُمْ بِهٰذَآ اَمْ هُمْ قَوْمٌ طَاغُوْنَ ﴿٣٢﴾ اَمْ يَقُوْلُوْنَ تَقَوَّلَهٗ
بَلْ لَّا يُؤْمِنُوْنَ ﴿٣٣﴾ فَلْيَاْتُوْا بِحَدِيْثٍ مِّثْلِهٖٓ اِنْ كَانُوْا صٰدِقِيْنَ ﴿٣٤﴾ اَمْ خُلِقُوْا
مِنْ غَيْرِ شَيْءٍ اَمْ هُمُ الْخَالِقُوْنَ ﴿٣٥﴾ اَمْ خَلَقُوا السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضَ بَلْ
لَّا يُوْقِنُوْنَ ﴿٣٦﴾ اَمْ عِنْدَهُمْ خَزَآئِنُ رَبِّكَ اَمْ هُمُ الْمُصَيْطِرُوْنَ ﴿٣٧﴾ اَمْ
لَهُمْ سُلَّمٌ يَّسْتَمِعُوْنَ فِيْهِ فَلْيَاْتِ مُسْتَمِعُهُمْ بِسُلْطَانٍ مُّبِيْنٍ ﴿٣٨﴾ اَمْ لَهُ
الْبَنٰتُ وَلَكُمُ الْبَنُوْنَ ﴿٣٩﴾ اَمْ تَسْـَٔلُهُمْ اَجْرًا فَهُمْ مِّنْ مَّغْرَمٍ مُّثْقَلُوْنَ ﴿٤٠﴾
اَمْ عِنْدَهُمُ الْغَيْبُ فَهُمْ يَكْتُبُوْنَ ﴿٤١﴾ اَمْ يُرِيْدُوْنَ كَيْدًا فَالَّذِيْنَ كَفَرُوْا هُمُ
الْمَكِيْدُوْنَ ﴿٤٢﴾ اَمْ لَهُمْ اِلٰهٌ غَيْرُ اللّٰهِ سُبْحٰنَ اللّٰهِ عَمَّا يُشْرِكُوْنَ ﴿٤٣﴾ وَاِنْ
يَّرَوْا كِسْفًا مِّنَ السَّمَآءِ سَاقِطًا يَّقُوْلُوْا سَحَابٌ مَّرْكُوْمٌ ﴿٤٤﴾ فَذَرْهُمْ حَتّٰى
يُلٰقُوْا يَوْمَهُمُ الَّذِيْ فِيْهِ يُصْعَقُوْنَ ﴿٤٥﴾ يَوْمَ لَا يُغْنِيْ عَنْهُمْ كَيْدُهُمْ شَيْـًٔا
وَّلَا هُمْ يُنْصَرُوْنَ ﴿٤٦﴾ وَاِنَّ لِلَّذِيْنَ ظَلَمُوْا عَذَابًا دُوْنَ ذٰلِكَ وَلٰكِنَّ اَكْثَرَهُمْ

لَا يَعْلَمُونَ ﴿٤٧﴾ وَاصْبِرْ لِحُكْمِ رَبِّكَ فَإِنَّكَ بِأَعْيُنِنَا وَسَبِّحْ بِحَمْدِ رَبِّكَ
حِينَ تَقُومُ ﴿٤٨﴾ وَمِنَ الَّيْلِ فَسَبِّحْهُ وَإِدْبَارَ النُّجُومِ ﴿٤٩﴾

29- Sen, öğüt vermeye devam et. Sen, Rabbin nimetiyle ne bir kâhinsin, ne de deli...

30- Yoksa onlar (senin için) "O şâirdir, zamanın tokadını yemesini bekliyoruz" mu diyorlar?

31- De ki: "Siz bekleye durun, doğrusu ben de sizinle beraber bekleyenlerdenim."

32- Yoksa bunu (bu tutarsızlık ve çelişkiyi) akılları mı onlara emrediyor? Değilse onlar, azıp sapıtan bir millet midir?

33- Yoksa bunu (Kur'ân'ı) kendisi mi uydurup söyledi diyorlar? Hayır, onlar inanmazlar.

34- Eğer doğru sözlü kimseler ise, bu sözün bir benzerini getirsinler!

35- Yoksa onlar, hiçbir şeysiz (plânsız, programsız rastgele) mi yaratıldılar? Değilse, yaratanlar kendileri midir?

36- Yoksa gökleri ve yeri onlar mı yarattı? Hayır, onlar kesinlikle inanmazlar.

37- Yoksa Rabbin hazineleri onların yanında mıdır? Yoksa onlar mı (Kâinat'ta) hüküm ve saltanat kurup (düzeni) yürütenlerdir?

38- Yoksa onların merdivenleri var da onunla mı(yükselip göklerin haberlerini) dinliyorlar? O halde dinleyenleri (bu hususta) açık belge, ispatlayıcı delil getirsinler.

39- Yoksa kızlar Allah'a, oğlanlar size, öyle mi?

40- Yoksa sen, onlardan bir ücret istiyorsun da onlar ağır bir borç altına mı giriyorlar?

41- Yoksa gayb (görünmeyen, bilinmeyen hususlar), onların yanında bulunuyor da onu kendileri mi yazıp tespit ediyorlar?

42- Yoksa bir hile ve tuzak mı kurmak istiyorlar? Ama o küfre sapan-

lar kendileri tuzağa düşeceklerdir.

43- Yoksa onların, Allah'tan başka bir ilâhları mı var? Allah, onların ortak koştuklarından yücedir, münezzehtir.

44- Gökten bir kütlenin düştüğünü görseler, birbiri üstüne yığılmış bulut kümesidir derler.

45- Sen onları çarpılacakları güne kavuşmalarına kadar bırak.

46- O gün onların hile ve tuzağı kendilerine hiçbir fayda verme? Ve onlar yardım da olunmazlar.

47- Şüphesiz ki, zâlimler için bundan başka da azap vardır. Ama çoğu bunu bilmezler.

48-49- Rabbin hükmüne (o gelinceye kadar) sabret. Şüphesiz ki sen, bizim gözetimimizdesin. Kalktığında Rabbini hamd ile tesbih et; gecenin bir bölümünde ve yıldızların batmasının ardından da tesbihe devam et.

İNİŞ SEBEBİ

Kureyş Kabilesi'nin ileri gelenleri Dârünnedve'de toplanıp Hz. Muhammed (aleyhisselam) hakkında tedbir alınmasını ve Mekke'yi karıştırıp aileleri bölen bu akıma bir son verilmesini müzakere ediyorlardı. Onlardan biri şöyle öneride bulundu: "Muhammed (aleyhisselam)'ın ellerini arkasından bağlayıp hapsedin ve zamanın tokadını yiyip yok oluncaya kadar gözaltında bulundurup bekleyin. Ondan önceki şâirler, örneğin Züheyr ve Nabiğâ gibi büyük üne sahip olanlar da zamanla yok olup silindiler."

Bunun üzerine 20-30. âyetler indi.[1]

İLGİLİ HADISLER

"Bir şeyi uğursuz sayanı veya başlayacağı şeyin uğur getirmiyeceğini söyleyeni tasdik eden, kehanette bulunan, kâhine gidip onun dediğine inanan; sihir ve büyü yapan; büyücüye ve sihirbaza gidip onların dediklerini tasdik eden kimse bizden değildir.

Kim de bir kâhine (gaybden haber verene) gider ve onu tasdik ederse, Muhammed (aleyhisselam)'a indirileni inkâr etmiş olur."[2]

1 İbn İshak: İbn Abbas (radıyallahu anh)'dan - İbn Kesir: 4/243

2 Müsned-i Bezzar/İsnad-ı ceyyid ile - Taberâni - Ahmed: 476 ,429 ,408/2

Bir adam Hz. Peygamber (aleyhisselam)'a sordu:

-Ya Rasulallah! Büyük günahlar kaç tanedir? Cevap verdi:

- Dokuz tanedir. En büyüğü, Allah'a ortak koşmak, haksız yere bir mü'mini öldürmek, savaştan kaçmak, namuslu kadına zina suçlamasında bulunmak, sihir ve büyü yapmak ve yaptırmak, yetim malı yemek ve faiz yemektir."[1]

"Kim bir kâhine gider de onun dediğini tasdik ederse, cidden o, Muhammed'e indirileni inkâr etmiş olur."[2]

"Kim bir kâhine gider de onun dediğini tasdik ederse, Muhammed'e indirilenden ilgisi kesilir. Kim de ona gider, ama dediğini tasdik etmezse, kırk günlük (ve gecelik) namazı kabul olunmaz."[3]

"Kim kehanette bulunur veya fala bakıp veya baktırıp kısmet ararsa ve yolculuğa çıkarken fala baktırıp ya da karşısına çıkan bir canlı sebebiyle onu uğursuz sayıp geri dönerse, yüce derecelere asla erişemez."[4]

"Kim bir arrafa (gelecekten haber veren kâhin veya büyücüye) gider de ondan bir şey sorar ve dediğini tasdik ederse, kırk (gün ve) gece namazı kabul olunmaz."[5]

Muhammed (aleyhisselam) Ne Kâhin, Ne de Dengesizdi

فَذَكِّرْ فَمَآ اَنْتَ بِنِعْمَتِ رَبِّكَ بِكَاهِنٍ وَلَا مَجْنُونٌ

"Sen, öğüt vermeye devam et. Sen, Rabbin nimetiyle ne bir kâhinsin, ne de delisin."

Kureyş Kabilesinin ileri gelenlerinden Şeybe b. Rebi'a, Rasulullah (aleyhisselam) Efendimiz için "kâhin" derken, Ukbe b. Ebi Muayt, "akli dengesi bozuk" diyordu. İlgili âyetlerle bu gibi yersiz ve yakışıksız isnat ve suçlamalar reddedilmektedir. Aynı zamanda bu gibi sataşmalara Peygamberin önem vermemesi, tebliğ hizmetini sürdürmesi emredilerek, inkar-

1 Taberâni: Übeyd b. Umeyr'den

2 Müsned-i Bezzar/İsnad-i ceyyid ile

3 Taberâni: Reşid b. Sa'd tarikiyle Enes b. Mâlik (radıyallahu anh)'den

4 Taberâni: Vesile b. Eska' (radıyallahu anh)'den

5 Taberâni: İki ayrı isnadla

cı sapıkların her zaman böyle ölçüsüzlüklerde bulunabileceklerine işaret edilmektedir.

Hz. Muhammed (aleyhisselam)'ın üstün kişiliği, fevkalâde akıl ve zekâsı, dirayet ve yeteneği, vakar ve terbiyesi; hepsinin üstünde ilâhi vahye mazhar bulunması, bu gibi isnatların kin, haset, garezkârlık ve azgınlıktan kaynaklandığını ortaya koyuyor ve böyle diyenleri gülünç duruma düşürüyordu.

Kâhin: Kehanet kökünden türetilen sıfattır. Daha çok gâibden haber veren, büyü yapan, çakır gözlü bir çocuğu su dolu tas veya tırnak üzerine eğip cinlerden haber veren kimse hakkında kullanılır.

Kamus Şârihi ise, "kehanet" maddesi hakkında şu bilgiyi veriyor:

"Araplarda kâhinler olurdu. Şakk ve Satıh adındaki şahıslar gibi. Şeytanlar göklere çıkmaktan menedilmedikleri dönemde bazı olay ve haberleri meleklerden kaparak çalarlar ve onları (ilgili kişilere) naklederlerdi. Rasulullah (aleyhisselam) Efendimiz peygamber olarak gönderilince, artık şeytanlar ve cinler göklere çıkmaktan menedildiler.

Bazı kimseler cin taifesinden "huddam"la ilgili kurduğunu iddia eder. Oysa cinler gaybı bilmezler."

et-Terğib ve't-Terhib sahibi Münzeri (656) "Kâhin" maddesi hakkında şu bilgiyi veriyor: "Gizli tutulan bazı şeyler hakkında haber verip bir kısmında isabet kaydeden, çoğunda ise hatâ yapan ve bu bilgileri cinlerin kendisine haber verdiğini iddia eden kimseye kâhin denir."[1]

Kâhin veya Büyücünün Verdiği Haber

Cinlerden kâfir olanlar, meydana gelen olayların bir kısmını vaktinde görüp tespit etme şansına sahiptirler. Yalın zehirli ateşten, diğer bir anlatımla, ışından yaratıldıkları için cinler baş döndürücü bir hız ve hareket gösterebilirler. Ancak tespit ettikleri olayların çoğunu net göremezler. Net olarak görebildiklerine de yalan katıp öylece kâhinlere fısıldarlar.

Kâhin ve büyücü, kendini şeytan ve cinne teslim edip bu hususta ki ilâhi yasağı çiğnediğinden, cinlerden koruyan melek ondan uzaklaşır. Böylece kâfir cinlerin ona yaklaşıp fısıldaması kolaylaşır.

1 et-Terğib ve't-Terhib: 4/440 - Mısır: 1933

Bir takım yöntemlerle, ya tırnak, ya bir çanak su veya benzeri bir şeye görüntüleri akseder. Böylece kâhin ya da büyücü o görüntülerle birlikte aldıkları mesajları değerlendirirler.

Şüphesiz bu değerlendirmenin % 10 isabetli olsa bile, % 90'ı kapalı, dolaylı, yanlış ve isabetsizdir.

İslâm bütünüyle hukuk, adalet, ahlâk, fazilet ve kardeşlik dinidir. Dava konusu olan olayları şahit ve belgelerle değerlendirir. Bu hususta hâkim ne kendi kehânetiyle, ne de başkasının keşif ve kerâmetiyle amel edebilir. Aynı zamanda İslâm meselesinin çözümü için kâhinlere, büyücü ve üfürükçülere başvurmayı küfür sayar; insanların bu gibi bâtıl yol ve hurafelerden; yalan ve çarpık haberlerden uzak kalmasını emreder.

Kâhin ve büyücülerden önemli bir kısmı ise, cinlerle temas kuramaz; ancak bazı gözboyama yolu ve yöntemiyle psikolojik tesir uyandırabilirler. Gelecekten ise, ne cinlerin, ne de kâhin ve büyücülerin haberdar olması söz konusudur. Nitekim Neml suresi 65. âyette:

"De ki: Allah'tan başka ne göktekiler, ne de yerdekiler gaybı bilir." buyurulurken, Sebe' suresi 14. âyette, cinlerin gaybı bilmediği net olarak açıklanmaktadır. Ama Cenâb-ı Hak dilediği peygambere ve veli kuluna gaybı bildirir. Bu da bir istisna teşkil eder.

Ruhlardan mesaj aldıklarını sanan medyumlara da ancak kâfir cinler mesaj vermekte ve böylece bu fırsattan yararlanarak hissettirmeden semavi dinlerin tebliğ ettiği inancı temelinden yıkmakta ve sık sık Kur'ân ve Sünnet'e ters düşen, çelişkili bilgiler, haberler sunmaktadırlar. Sünnetullah gereği, ruhların insanlarla, yani dirilerle temas kurup gaybdan haber vermesi yasaklanmıştır. Bunun sebebi ise gayet açıktır: Eğer yaşamakta olan insanlara ruhlarla ilgi kurma imkân ve yeteneği verilseydi, kitap ve peygamber göndermeye lüzum olmaz; aynı zamanda akıl ve idrâkin, irâde ve azmin rolü kalmazdı. Herkes ruhlardan alacağı habere ve bilgiye ister istemez inanacak ve ona göre kendine bir yol çizecekti. Böyle bir durumda iyilerle kötüleri ayırt edecek ilâhi kıstasın indirilmesi hikmete ters düşerdi.

Kur'ân Bir İnsan Tarafından Uydurulmuş Değildir

اَمْ يَقُولُونَ تَقَوَّلَهٗ ۚ بَلْ لَا يُؤْمِنُونَ ۚ فَلْيَأْتُوا بِحَدِيثٍ مِثْلِهٖٓ اِنْ كَانُوا صَادِقِينَ ۭ

"Yoksa bunu (Kur'ân'ı) kendisi mi uydurup söyledi diyorlar? Hayır,

onlar inanmazlar. Eğer doğru sözlü kimseler ise, bu sözün bir benzerini getirsinler."

Kur'ân ve hadislerde verilen haberlerin, gelecekle ilgili mesajların; bilimsel anlamda anafikirlerin, temel bilgilerin, hukuki kuralların üzerinden on beş asır geçmesine rağmen hepsi de tazeliğini, lüzumluluğunu korumakta ve gerçeği bulup ortaya çıkaran, ilimle hiçbir zaman ters düşmemektedir. Eğer -hâşâ- Hz. Muhammed (aleyhisselam) bir kâhin veya şâir ya da büyücü olsaydı, diğer kâhinler, büyücüler ve şâirler gibi verdiği haberlerin, getirdiği sistemin çoğunun uydurma ve yalan olduğu kısa zamanda anlaşılır ve kendiliğinden silinip unutulmaya mahkum olurdu.

Akli dengesi bozuk bir kimsenin kafasından bu kadar mükemmel, mükemmelin de üstünde böylesine şaheser bir kitabın çıkması mümkün değildir. Aynı zamanda akli dengesi yerinde üstün zekâ ve yeteneklere sahip büyük bir ilim adamının da böylesine cihanşümul bir kudrete sahip olan, hiçbir çağda cumhurun aklıyla ve gerçeği tespit eden ilmi buluşlarıyla çelişkili olmayan bir kitap vücuda getirmesi düşünülemez. Bunun için O'na şair veya kâhin damgasını vurmaya çalışan putperest müşriklere Cenâb-ı Hak, şöyle denilmesini emretmektedir:

"De ki: Siz bekleye durun, doğrusu ben de sizinle beraber bekleyenlerdenim." Yakın gelecekte benim ve bana indirilen kitabın nasıl bir rahmet ve mutluluk olduğunu göreceksiniz.

Gerçeği Görebilmenin İki Önemli Sebebi

Gerçeği görebilmek, büyük bir irfan ve insaf işidir. Herkes duygusunun, önyargısının perdesini yırtarak akıl ve irfan gözüyle hakikati arama külfetine katlanmak istemez. İnsanların çoğu nefis ve maddenin; duygu ve ihtiraslarının esiridir. Hz. Muhammed (aleyhisselam), aldığı vahiy ve sergilediği hakikatlerle insan aklına, vicdanına ve sağduyusuna birden seslenmektedir. Ama dün Mekkeli putperestler, bugün materyalist ve komünistler, duygularını maddeyle, akıllarını çıkmaza sokan felsefeyle birleştirip kafalarında bir önyargı oluşturmuşlardır. O bakımdan çoğunu saplandığı ve şartlandığı bâtılın büyüleyici havasından kurtarmak çok zordur.

Plânsız Hilkat Olmaz

أَمْ خُلِقُوا مِنْ غَيْرِ شَيْءٍ أَمْ هُمُ الْخَالِقُونَ

"Yoksa onlar, hiçbir şeysiz (plânsız, programsız rasgele) mi yaratıldılar? Değilse, yaratanlar kendileri midir? Yoksa gökleri ve yeri onlar mı yarattı? Hayır, onlar kesinlikle inanmazlar."

Mekkeli putperestler, Allah hakkında az bir bilgiye sahip bulunuyorlardı. Bunun için insanın nasıl yaratıldığını, ilk insanın yeryüzüne nasıl ayak bastığını bilmiyorlardı. Bu sebeple de çoğu, rastgele, plânsız, programsız, gayesiz ve amaçsız bir hilkate inanıyor veya öyle sanıyorlardı. Günümüzün materyalistleri ise, biraz daha farklı ve teorik bilgilere dayanarak yaratılışın oluşmasını şöyle iddia ediyorlar:

"Dünya üzerindeki canlılar da birdenbire değil, inorganik maddelerden organik maddelerin, protoplazmanın oluşmasını olası kılan şartlar gerçekleştikten sonra ortaya çıkmaya başlamışlardır. Bunlar çevrelerini kuşatan doğa (tabiat) ile savaşa savaşa, farklılaşa farklılaşa evrim sprialini geliştirmişlerdir."[1]

Görüldüğü gibi, materyalist inkarcının bütün iddiaları birer varsayımdan öteye geçmemekte; şuursuz, cansız maddenin, şuurlu maddeye dönüştüğünü söyleyerek gerçek anlamda bilimsel ölçülerden uzak bir iddiayla beyin yıkamaya çalışmaktadır.

İnatçı İnkarcılara Yöneltilen On Soru

Kur'ân, Hz. Muhammed (aleyhisselam)'ın her türlü gerçek dışı söz ve davranıştan uzak ve pak bulunduğunu; tebliğ ettiklerinin hepsinin ilâhi kaynaktan indirilme olduğunu açıkladıktan sonra, inanmayan maddecilere, bâtılı savunan sapıklara, iddialarında doğru iseler Kur'ân'ın bir benzerini hazırlayıp getirmelerini önermekte ve arkasından akıl ve düşüncelerini hakka yönlendirmek, idrâklerini gerçeği araştırmaya çevirmek için on kadar soru tevcih etmektedir.

Bunları sıralayalım:

1- "Yoksa onlar, hiçbir şeysiz (plânsız, programsız rasgele) mi yaratıldılar?" İnsan en güzel biçim ve ölçüde, yetenek ve yapıda yaratılmıştır. Bu konuda inorganik maddelerin organik maddelere dönüşüp tekâmül ede ede bugünkü çizgiye geldiğini söylemek, insanın hilkatindeki plân ve

1 Davranışların Kökeni: 22/1978 - Sorum Yayınları/İstanbul 1978

programı ve her organı üzerinde yer alan ilâhi damgayı görmemek, anlamamak demektir.

Aynı zamanda organik maddede oluşan protoplazmaya canlılık vasfının nereden, nasıl geldiğini ispat eden bilimsel bir tespit de yoktur. İlim bu noktada âciz kalmaktadır. Nerede kaldı bir sürü tutarsız, çelişkili varsayımlarla hilkati ispat etmek, insanın menşeini belirlemek.

2- "Değilse, yaratanlar kendileri midir?"

Dekart'ın da dediği gibi, insan kendi yaratıcısı değildir. Çünkü o takdirde insan, kendini daha başka şeylerle de donatıp acaip bir şekil almış olur ve birbirlerinden farklı durumlar arz ederlerdi. Oysa genetik kodda kayıtlı bulunan kalıtım hep devam etmekte, insan türünde bir başkalaşma söz konusu olamamaktadır.

Gerçek bu olunca, bu kadar yeteneklerle donatılıp vücuda getirilen insanı, mutlaka belli bir plân ve programa göre yaratıp biçimlendiren vardır ve onun da çok üstün kudret ve sınırsız ilme ve irâdeye sahip olması gereklidir. İşte hak dinler o kudrete "Allah" demektedir.

3- "Yoksa gökleri ve yeri onlar mı yarattı? Hayır, onlar kesinlikle inanmazlar."

Kâinatta hem bütünde, hem parçada hâkim olan mükemmel düzen ve denge kanunu bir tesadüfün eseri midir? Milyarlarca tesadüfler nasıl birbirini izleyip bu düzen ve dengeyi oluşturabildi? Bu mümkün müdür? Birden ona kadar numaralandırıp cebimize yerleştirdiğimiz on düğmeden ilk bir numaralıyı çekip çıkarmamız yüzde bir ihtimaldir. İkinci defa elimizi sokup iki numaralı düğmeyi çekip çıkarmamız binde bir ihtimaldir. Üçüncü defa üç numaralı düğmeyi çıkarmamız milyonda, belki on milyonda bir ihtimaldir. Hakikat bu olunca, kâinatta binlerce kanun kusursuz işlemekte, denge ve düzeni korumaktadır. Birine tesadüf denilse, bu yüzde bir ihtimaldir; ikincisine tesadüf denilse bu binde bir ihtimaldir...

4- "Yoksa Rabbin hazineleri onların yanında mıdır? Yoksa onlar mı (kâinatta) hüküm ve saltanat kurup (düzeni) yürütenler?"

Hüküm ve saltanat onların elinde ve tasarrufunda olsaydı, hem bugünkü düzen devam etmezdi, hem de kaynakları devam ettirme imkânları bulunmazdı.

5- "Yoksa onların merdivenleri var da onunla mı (yükselip göklerin haberlerini) dinliyorlar?"

Dev adımlarla ilerleyen teknoloji, henüz güneş ailesini bile tam anlamıyla keşif ve tespit etmiş değildir. Kâinatın büyüklüğünün ışık hızıyla izahına bakılınca, insanoğlunun ne kadar âciz ve zayıf olduğu kendiliğinden anlaşılır. Komşu gezegenlere merdiven kurmaya çalışan, yani teknik imkânlarla oralara ayak basmak isteyen insan, henüz ancak Ay'a ayak basabilmiştir.

6- "Yoksa kızlar Allah'a, oğlanlar size, öyle mi?"

Bu ne fena ve ne haksız bir taksim! Kendilerine yakıştıramadıklarını Allah'a yakıştırmaları ne büyük küstahlık! Oysa Cenâb-ı Hak, her türlü beşeri sıfatlardan, sonradan arız olan vasıflardan pâk ve münezzehtir. O mutlak ganidir; her şey O'nun eseri ve ancak O'na muhtaçtır; O ise hiç kimseye muhtaç değildir.

7- "Yoksa Sen onlardan bir ücret istiyorsun da onlar ağır bir borç altına mı giriyorlar?"

Peygamberin hizmeti bütünüyle ilâhi rızaya yönelik olup hasbidir. Tebliğ ve irşad görevini yerine getirirken hiç kimseden bir ücret ve benzeri bir karşılık beklemez. Rasulullah (aleyhisselam) Efendimiz'den önce gönderilen her peygamber, hitap ettiği topluma şöyle demiştir:

"Sizden buna karşılık bir ücret istemiyorum; benim ücretim, ancak âlemlerin Rabbine aittir."

Eşitlikten, hürriyetten, insan haklarından, hukuk devletinden söz edip dem vuran maddeciler hiçbir zaman eşitlik, hakkaniyet ve gerçek anlamda hürriyet getirmemişlerdir. İşçi ve ırgatı kendi ideolojileri doğrultusunda kullanarak ancak dengesizlik ve anarşizmi doğurmuşlardır. İşin başında olanlar hep aslan payını alıp götürmekte, sömürdüğü halkı ve ırgatı karın tokluğuna çalıştırmaktadırlar.

8- "Yoksa gayb (görünmeyen, bilinmeyen hususlar), onların yanında bulunuyor da onu kendileri mi yazıp tespit ediyorlar?"

Daha henüz fizik âleminden çok az şey tespit edebilen insanoğlu, nerede kaldı fizikötesini keşfedip hakikatleri öğrenebilsin? Kâinatta kurulu düzenin işleyişinde sayısı belirsiz meleklerin hizmet vermesinden haber-

leri var mıdır?

İddiaları da, yazdıkları ve ileri sürdükleri hususların çoğu da varsayımdan ileri geçmemektedir. Teorik bilgilerinin çoğu hakikate ters düşmekte ve ciddi hiçbir çözüm getirmemektedir.

9- "Yoksa bir hile ve tuzak mı kurmak istiyorlar? Ama o küfre sapanlar kendileri tuzağa düşeceklerdir."

Bâtılı savunup hakkın nurunu söndürmek için akla gelmedik hile ve entrikalara başvuranlar, hiçbir zaman o nuru söndürememişlerdir. Zira hak incelir ama kopmaz, ışığı azalabilir ama bütünüyle sönmez. O bakımdan hazırladıkları her hile ve tuzağa sonunda kendileri düşmeye mahkum olmuş; yetiştirdikleri maddeci ve inkarcı kuşaklar onları kemirip bitirmiştir.

10- "Yoksa onların Allah'tan başka bir ilâhları mı var? Allah onların ortak koştuklarından yücedir, münezzehtir."

Allah (celle celaluhu)'yu bırakıp birtakım canlı-cansız mahluku ilâhlaştıranlar, sadece kendilerini aldatmakta ve yetişmekte olan yeni nesillere en büyük kötülüğü yapmakta ve gelecek kuşaklara en fena mirası bırakmaktadırlar. Manevi boşluk içinde bunalan toplumların bugün hazin akıbetlerini görmekteyiz. Maddi refah bir dereceye kader tatmin edebilmiş, ondan sonra amaçsızlık, başıboşluk, uyuşturucu, içki, kumar, zina, livata ve benzeri kötülükler zincirin halkaları gibi birbirine eklenerek ıslâhı gayr-i mümkün bir çizgiye gelip dayanmıştır. Cinsel sapıklık, uyuşturucu ihtilası, sözde medeniyet denilen hayat sistemi henüz çaresi bulunmayan birtakım öldürücü hastalıkları doğurmuştur. Milletler yaptıkları hatâları anlayıp Hakk'a dönünceye kadar bu öldürücü, kahredici hava esmeye devam edecek ve insanlığı kemirip tüketecektir.

Gökten Kütlenin İnmesi

وَإِنْ يَرَوْا كِسْفًا مِنَ السَّمَاءِ سَاقِطًا يَقُولُوا سَحَابٌ مَرْكُومٌ

"Gökten bir kütlenin düştüğünü görseler, birbiri üstüne yığılmış bulut kümesidir derler."

Şuârâ suresi 187. âyetin tefsirinde açıklandığı üzere, inkarcı sapıklar, inatçı zâlim zorbalar, Hz. Peygamber (aleyhisselam)'a: "Eğer doğrulardan isen haydi göğün bir parçasını üzerimize düşür", diyerek, ilâhi azaba inanma-

dıklarını tekrarlayıp duruyorlardı. Konumuzu oluşturan 44. âyetle, onların inatlarında ısrar edecekleri belirtilerek,

"Gökten bir kütlenin (meteorit) düştüğünü görseler, birbirinin üstüne yığılmış bulut kümesidir, derler" buyurularak, putperestlerin cahilane tutumları, yanlış ve sakıncalı düşünce ve inançları tasvir edilmekte, kâinat olaylarının sebep ve hikmetini bilmediklerine işarette bulunulmaktadır.

Böylece Cenâb-ı Hak, inkarcı azgın putperestlerin üzerine azap olarak büyük bir kütlenin düşürülmeyeceğini dolaylı şekilde bildirerek, onları bundan başka bir kuvvetin te'dip ve terbiye edeceğini kapalı bir anlatımla haber vermektedir. Nitekim Mekke'nin fethi, onları azgınlık ve küfürleriyle birlikte alaşağı edip inatlarını kırdı ve İslâm'a girmekten başka çareleri kalmadığını onlara öğretti.

Özellikle 45-49. âyetlerle onlar aleyhine gelişecek günlerin çok yakın olduğuna değinilerek mü'minlerin biraz daha sabırlı ve temkinli olmaları tavsiye ediliyor.

Peygamber (aleyhisselam) **Allah'ın Gözetiminde Bulunuyordu**

وَاصْبِرْ لِحُكْمِ رَبِّكَ فَإِنَّكَ بِأَعْيُنِنَا وَسَبِّحْ بِحَمْدِ رَبِّكَ حِينَ تَقُومُ

"Rabbin hükmüne (o gelinceye kadar) sabret. Şüphesiz ki sen, bizim gözetimimizdesin."

İlâhi rahmet, inayet ve gözetime rağmen, Rasulullah (aleyhisselam) Efendimiz kendine düşen hizmeti ve uygulanacak metodu kusursuz sürdürüyor; bu arada her türlü saldırı ve hezeyana göğüs gerip sabrediyordu. Zira Mekke'de bir iç çatışma ve vuruşmaya yol açmanın hiç doğru olmayacağını biliyor ve arkadaşlarını ona göre eğitip yetiştiriyordu.

48 ve 49. âyetlerle bu metod bir defa daha işlenerek, Hz. Muhammed (aleyhisselam)'ın asla hezimete uğramayacağı, O'nun hep ilâhi gözetim altında korunduğu ve başarılı sonuca adım adım yaklaştığı dolaylı şekilde ifade ediliyor.

Fırtınalı, Mücadeleli Dönemler İbâdeti Unutturmamalıdır

وَسَبِّحْ بِحَمْدِ رَبِّكَ حِينَ تَقُومُ وَمِنَ الَّيْلِ فَسَبِّحْهُ وَإِدْبَارَ النُّجُومِ

"Kalktığında Rabbini hamd ile tesbih et; gecenin bir bölümünde ve

yıldızların batmasının ardından da tesbihe devam et."

Hakk'in bâtıl ile mücadelesinin amaçlarından biri, insanı başkasına kulluktan ve kölelikten kurtarıp Cenâb-ı Hakk'a kul yapmaktır. O halde bu mücadelede zaman gelir hak zayıflayabilir; aralıksız saldırılara mâruz kalabilir. Günün şaşırtıcı olaylarının, fırtınalı dönemlerinin tesirinde kalıp can, mal, evlât, makam ve mansıb kaygısına düşerek ibâdeti bırakmak veya ihmal etmek, ya da unutmak, şüphesiz ki başarısızlığın, hezimete uğrayıp yenilmenin tâ kendisidir. Çünkü böylesine bir panik ve şaşkınlık, mücadelenin asıl amacını belirsiz hale getirir ve dolayısıyla mücadele anlamsız ve hikmetsiz kalır.

O bakımdan Cenâb-ı Hak, Peygamber (aleyhisselam)'a hitap ederken dolayısıyla bütün mü'minlere şu emri vermektedir: "Bir meclisten kalkıldığında veya namaza veya uykudan ya da herhangi bir toplantıdan kalkıldığında Rabbini hamd ile tesbih et. Gecenin bir bölümünde ve yıldızların batmasının ardından da tesbihe devam et." Çünkü Allah'a bu vakitlerde yönelip O'nun kudret ve azametini düşünmek, imânı güçlendirir, zekâyı açar, ruhu cilalar, kalbi takviye edip azim ve cesareti artırır.

Kalkacağın Zaman Tesbih Et

Kur'ân bu hususta mutlak bir ifade kullanarak, kalkmayı Rasulullah'ın yorum ve açıklamasına bırakmıştır. O bakımdan Efendimiz (aleyhisselam) şöyle buyurmuştur:

"Kim bir mecliste oturur da boş ve anlamsız söz ve davranışları çoğalırsa, meclisten kalkmadan önce şöyle desin: "Sübhânellahi ve bi-hamdike, eşhedü ellâ ilahe illâ ente, esteğfiruke ve etubu ileyke". İşte kim böyle derse, mutlaka o mecliste olan şeylerden dolayı bağışlanır."[1]

İbn Ömer (radıyallahu anh) diyor ki:

- Rasulullah (aleyhisselam) Efendimiz'in, bulunduğu bir meclisten henüz kalkmadan en az yüz defa:

"Rabbim, beni bağışla. Şüphesiz ki sen tevbeleri çokça kabul eden ve çok bağışlayansın" dediğini sayardık.[2]

---

1 Müsned-i Ahmed: 494/2

2 Eba Dâvud/Vitir: 26

Gecenin bir bölümünde tesbihe gelince:

Bu daha çok teheccüd namazına işarettir. Ayrıca akşam ve yatsı namazlarını da kapsamına almakta ve böylece beş vakit namaza işaret edilmektedir.

Teheccüd namazı, Rasulullah (aleyhisselam) Efendimiz'e vacip idi. Ümmetine ise sünnet kılınmıştır. Ancak unutmamak gerekir ki, gecenin bir bölümünde uykudan kalkıp namaz kılmak, zikir ve tesbihte, duâ ve niyazda bulunmak, bütünüyle rahmet, feyiz ve bereket; nur ve hidâyettir.

Yıldızların batmasının ardından tesbihe gelince:

Bu cümle üzerinde farklı yorum ve açıklamalar yapılmıştır:

a) Hz. Ali, Câbir ve Enes (radıyallahu anhum)'a göre; Sabahın iki rek'at farzıdır.

b) Dahhak ve İbn Zeyd'e göre: Sabah namazının kendisidir, farz ve sünneti kapsamaktadır. Taberi bu yorumu tercih etmiştir.

c) İbn Abbas (radıyallahu anh)'a göre: Namazların arkasından yapılan tesbihlerdir.

d) Tirmizi'nin tespitine göre: Fecr doğmadan önce iki rek'at namaz kastedilmiştir.

Surenin başında birtakım değerlere yemin edilerek başlandı ve İslâm'ın yakın gelecekte zafere kavuşacağına işaret edilerek, belli vakitlerde Cenâb-ı Hakk'ı hamd ile tesbih etmemiz emredilerek sure noktalandı.

Bu surenin de tefsirini bize müyesser kılan Cenâb-ı Hakk'a namütenahi hamd-u senalar; doğru yolu bulmamızda bize rehberlik edip Hakk'ın sözünü bize tebliğ eden Rasulullah (aleyhisselam) Efendimiz'e salât-ü selâmlar olsun.

53. SURE

NECM SURESİ

Ayet Sayısı	Kelime Sayısı	Harf Sayısı
62	360	1405

NECM SURESİ

el-Hasan, İkrime, Atâ' ve Câbir'e göre: Surenin tamamı Mekke'de inmiştir. İbn Abbas (radıyallahu anh)'a göre; otuz birinci âyet müstesna, tamamı Mekke'de inmiştir. Bazısına göre; tamamı Medine'de inmiştir. Ancak Mekke'de indiğini belirtenlerin delili daha sahih kabul edilmiştir. Nitekim İbn Mes'ud (radıyallahu anh) diyor ki: "Rasulullah (aleyhisselam)'ın Mekke'de ilk ilân ettiği sure, Necm suresidir."[1]

Buhari'nin tespitine göre; İbn Abbas (radıyallahu anh) şöyle demiştir: Rasulullah (aleyhisselam), Necm suresini okuyup secde edince, Müslümanlar, müşrikler, cin ve ins ne varsa hepsi O'nunla birlikte secde ettiler."[2]

Surenin birinci âyetinde yıldız anlamına gelen "necm"e yemin edildiğinden, bu aynı zamanda sureye isim olmuştur.

SURENİN KAPSADIĞI BAŞLICA KONULAR

1- Hz. Peygamber (aleyhisselam)'ın kendi arzu ve hevesine göre değil, ilâhi vahye dayanarak konuştuğu belirtiliyor.

2- Kur'ân'ı, o çok kuvvetli, kudretli olan Melek Cebrail'in Hz. Muhammed (aleyhisselam)'a öğrettiğine değinilerek, her türlü şüphe ve tereddüdün atılması emrediliyor.

3- Rasulullah (aleyhisselam)'ın Cenâb-ı Hakk'a olan yakınlığı konu ediliyor.

4- Rasulullah (aleyhisselam) Efendimiz'in, Melek Cebrail'i asıl suretinde iki defa gördüğü açıklanıyor.

5- Müşriklerin, melekleri dişi sanıp onları Allah'ın kızları diye tanımlamaları kınanıp reddediliyor.

6- İyilerle kötülerden her birinin kendi niyet ve amelinin karşılığını göreceği ve ona göre kendisine mükâfat veya mücazat takdir edileceği ha-

1 Tefsir-i Kurtubi: 17/81

2 Tefsir-i Kurtubi: 17/81

ber veriliyor.

7- İyi, yararlı kişilerin birtakım özelliklerine değiniliyor.

8- İlâhi ilmin gökleri ve yeri kapsayıp kuşattığı bilgi mahiyetinde işleniyor.

9- Kişinin kendi nefsini tezkiye etmesinin doğru olmayacağı bildiriliyor.

10- İbrahim (aleyhisselam) ile Musa (aleyhisselam)'ın sahife ve kitabında yer alan tavsiyelerden bir kısmı sıralanıyor.

11- Müşriklerin, Allah'ın birliğini, Peygamber (aleyhisselam)'ın risâletini ve ikinci hayatı inkâr etmeleri eleştirilerek takbih ediliyor.

12- Müşriklerin Kur'ân'ı alay konusu edinmeleri hayretle karşılanıyor ve insanların bu derece haktan uzak kalmalarının yadırganacak şey olduğuna işaret ediliyor.

13- Mü'minlerin, Cenâb-ı Hakk'ın huzurunda kulluk görevini yerine getirirlerken tevazu ile eğilip ihlâs üzere amel etmeleri emrediliyor.

۵۳ سُورَةُ النَّجْمِ

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

وَالنَّجْمِ اِذَا هَوٰى ۙ﴿۱﴾ مَا ضَلَّ صَاحِبُكُمْ وَمَا غَوٰى ۚ﴿۲﴾ وَمَا يَنْطِقُ عَنِ الْهَوٰى
﴿۳﴾ اِنْ هُوَ اِلَّا وَحْىٌ يُّوحٰى ۙ﴿۴﴾ عَلَّمَهٗ شَدِيدُ الْقُوٰى ۙ﴿۵﴾ ذُو مِرَّةٍ فَاسْتَوٰى ۙ
﴿۶﴾ وَهُوَ بِالْاُفُقِ الْاَعْلٰى ۚ﴿۷﴾ ثُمَّ دَنَا فَتَدَلّٰى ۙ﴿۸﴾ فَكَانَ قَابَ قَوْسَيْنِ اَوْ اَدْنٰى ۚ
﴿۹﴾ فَاَوْحٰٓى اِلٰى عَبْدِهٖ مَآ اَوْحٰى ﴿۱۰﴾ مَا كَذَبَ الْفُؤَادُ مَا رَاٰى ﴿۱۱﴾ اَفَتُمَارُونَهٗ
عَلٰى مَا يَرٰى ﴿۱۲﴾ وَلَقَدْ رَاٰهُ نَزْلَةً اُخْرٰى ۙ﴿۱۳﴾ عِنْدَ سِدْرَةِ الْمُنْتَهٰى ﴿۱۴﴾
عِنْدَهَا جَنَّةُ الْمَاْوٰى ﴿۱۵﴾ اِذْ يَغْشَى السِّدْرَةَ مَا يَغْشٰى ۙ﴿۱۶﴾ مَا زَاغَ الْبَصَرُ
وَمَا طَغٰى ﴿۱۷﴾ لَقَدْ رَاٰى مِنْ اٰيَاتِ رَبِّهِ الْكُبْرٰى ﴿۱۸﴾

1- Battığı zaman yıldıza andolsun ki,

2- Arkadaşınız (Muhammed) ne sapıttı, ne de azıttı.

3- O, kendi hevesine de uyarak söz söylemez.

4- O'nun (Allah adına) konuşması ancak kendisine vahyolunan bir vahiydir.

5- 6- 7- Onu O'na, çok çetin güce sahip olan Melek (Cebrail) öğretti ki, o güzel bir görünümdedir ve en yüksek ufukta iken doğruldu.

8- Sonra yaklaştı ve sarktıkça sarktı.

9- O kadar ki (aralarında) iki yay boyu veya daha az bir mesafe kaldı.

10- (Böylece Cenâb-ı Hak) kuluna vahyettiğini etti.

11- Gözünün gördüğünü kalbi yalanlamadı.

12- O'nu gördüğü, (görüp görmediği) hakkında kendisiyle hâlâ tartışmak mı istiyorsunuz?

13-14- Andolsun ki, O, O'nun bir başka inişini Sidretü'l-münteha'nın yanında görmüştü.

15- Me'vâ Cenneti onun yanındadır.

16- Sidre'yi bürüyenler bürüyordu o demde.

17- Göz, ne kaydı, ne de şaştı.

18- Andolsun ki, O, Rabbının en büyük âyetlerinden bir kısmını gördü.

İNİŞ SEBEBİ

Müşrikler, Peygamber ve kitabı küçük düşürmek, halkın bu iki değere olan ilgisini olumsuz yönde etkilemek için, "Kur'ân'ı Muhammed kendi arzu ve hevesine göre uyduruyor. Dilediği kısmı değiştiriyor, dilediğini kaldırıp başka bir hüküm koyuyor" diyerek birtakım çirkin suçlamalarda ve sakıncalı iftiralarda bulundular.

O sebeple Necm Suresi indi ve Hz. Peygamber (aleyhisselam)'in Kabe'nin yanında ilk aşikâr okuduğu sure de bu oldu. Aynı zamanda ilk inen secde âyeti de bu surede yer almış bulunuyor.[1]

İLGİLİ HADİSLER

Ashab-ı Kirâm'dan Abdullah b. Amr (radıyallahu anh) anlatıyor:

- Ben, Rasulullah (aleyhisselam) Efendimiz'den hemen her işittiğimi yazıp tespit ediyordum. Amacım, onları korumaktı. Kureyş Kabilesi beni bundan menetti ve: "Sen, Peygamber (aleyhisselam)'dan her işittiğini yazıyorsun. Oysa O da bir insandır; öfkelendiği zaman da konuşur." Bunun üzerine artık yazmayı bıraktım ve durumu Hz. Peygamber (aleyhisselam)'a arz ettim. Buyurdu ki:

"Ya Abdellah! Yaz. Canımı kudret elinde tutan Allah'a yemin ederim ki, benden ancak hak (söz ve davranış) çıkar (ve ben ancak doğru olanı söylerim)."[2]

1 Tefsir-i Alusi

2 Ebu Dâvud/İlim: 3 - Dârimi/Mukaddeme: 43 - Ahmed: 2/162

Ebu Vâil'in, Abdullah (radıyallahu anh)'dan yaptığı rivayete göre: Rasulullah (aleyhisselam), Melek Cebrail'i asıl suretinde gördü; Onun altı yüz kanadı bulunuyordu ki her kanadından, Allah'ın bildiği anlamda, muhtelif renklerde sanki inci ve yakut dökülüyordu."[1]

"Melek Cebrail'i gördüm, altı yüz kanadı vardı."[2]

Ebu Zer (radıyallahu anh) diyor ki:

"Rasulullah (aleyhisselam) Efendimiz'e sordum, dedim ki: "Ya Rasulallah! Rabbini gördün mü?" Cevap verdi:

"Bir nur idi, O'nu nasıl görebilirim?"

Diğer bir rivayette ise:

"Sadece bir nur gördüm" buyurdu.

Yine aynı mealde bir soru kendisine yöneltildiğinde, şu cevabı vermiştir:

"O'nu gönlümle (kalp gözüyle) iki defa gördüm. Melek Cebrail'i ise, Sidretü'l-müntehâ'nın üzerinde gördüm, altı yüz kanadı bulunuyordu."[3]

İbn Mes'ud (radıyallahu anh)'dan yapılan rivayete göre: Rasulullah (aleyhisselam) Efendimiz İsra Gecesi, Sidretü'l-müntehâ'ya erişince -ki burası yedinci göktedir; yeryüzünden yükselen her şey orada son bulur ve orada tutulur. Üst tarafından gelen şeyler de yine orada son bulur ve orada alınıp (korunur)- Melek Cebrail'i orada gördü."[4]

İbn Zeyd'in rivayetine göre: Hz. Peygamber (aleyhisselam)'a soruldu:

- Ya Rasulallah! Sidre'yi ne bürüdü? Cevap verdi:

- **Altından bir örtü veya altından pervaneler orayı bürümüştü. Onun her yaprağının üstünde ayakta durup Cenâb-ı Hakk'ı tesbih eden bir melek bulunuyordu."**[5]

---

1 Tirmizi/Suret: 53 - Ahmed: 1/395, 398, 407, 412, 460

2 İbn Cerir/Câmi'u'l-beyân fi-Tefsiri'l-Kur'ân: 27/30

3 Müslim/İmân: 291 - Tirmizi/Tefsir: 53 - Ahmed: 157/5, 171, 175

4 Ahmed: 1/165

5 Tefsir-i İbn Kesir: 4/252

Üzerine Yemin Edilen "Necm" Nedir?

وَالنَّجْمِ إِذَا هَوَىٰ

"Battığı zaman yıldıza andolsun ki..."

"Necm" ismi, gerek baş kısmındaki tarif edatının bulunması, gerekse birden fazla şeye ve manaya delâlet etmesi cihetiyle farklı yorumları gerektiren bir kavramdır. Şöyle ki:

a) İbn Abbas (radıyallahu anh)'a göre: Başındaki tarif edatı, "ahd" içindir. Süreyya (Ülker) yıldızı kastedilmiştir. Öyle ki, bu yıldız bir salkım üzüm görünümündedir, göze en çarpıcı şekilde aksettiğinden onunla yemin edilmiştir.

b) Tabiin'den Mücâhid'e gör: Parça parça inen Kur'ân'a işarettir. Çünkü Arap dilinde bir bütünün her parçasına "necm" denilir.

c) Ferrâ'a göre: "Necm", batan her yıldız hakkında kullanılmaktadır.

d) el-Hasan'a göre: Kıyamet olayıyla parçalanıp dökülen yıldızlara işarettir. Başındaki tarif edatı "cins" içindir.

e) Süddi'ye göre: Zühre (Çoban Yıldızı) diğer adıyla "Venüs" yıldızına işarettir.

f) Göğe çıkıp gök haberlerini kapmak isteyen şeytanlara atılan meteoritlere işaret olabilir.

Arapça sözlükte ise, "necm" maddesi şu manalara delâlet etmektedir: Sapı olmayan bitki, kök ve asıl, yıldız, Ülker Yıldızı, borcun ödeme vaktinin girmesi, belirlenmiş vakitte ödenen borç, Kur'ân'ın sure ve âyetleri...

Böylece yorum olarak altı şeye delâlet eden "en-necm" ismi, Allah'ın varlığını, kudretinin yüceliğini yansıtan belgelerden biri sayıldığından, onunla yemin edilerek bir bakıma ona kutsallık atfedilmiştir.

Yıldızın batışı, kâinatın ve özellikle Güneş ailesinde yer alan gezegenlerin hareketiyle ilgili bir olaydır.

"Hevâ" fiili, "hevye" kökünden ise, düşüp batmak; "hüvye" kökünden ise, yükselip çıkmak manasına gelir. O halde Cenâb-ı Hak, batan ve yükselen yıldıza yemin ederek dikkatleri yıldızların hareketlerine çekmektedir.

Muhammed (aleyhisselam)'ın Tebliğ Ettiği Her Şey Vahye Dayanır

مَا ضَلَّ صَاحِبُكُمْ وَمَا غَوٰى ۚ وَمَا يَنْطِقُ عَنِ الْهَوٰى ۖ

"Arkadaşınız (Muhammed) ne sapıttı, ne de azıttı. O, kendi hevesine de uyarak söz söylemez. Onun, (Allah adına) konuşması ancak kendisine vahyolunan bir vahiydir."

Kureyş Kabile'sinin ileri gelenleri, atalarının dinini terkedip putlara sırtını döndüren kişileri sapıklık ve azgınlıkla suçluyorlardı. Son Peygamber Hz. Muhammed (aleyhisselam) son dini tebliğe başlayınca, aynı damgayı ona da vurmaktan çekinmediler. Cenâb-ı Hak ilgili âyetle peygamberinin bu gibi çirkin ve yakışıksız sıfatlardan beri olduğunu açıklayarak, kendi katından görevlendirildiğine işarette bulundu. Böylece Hz. Muhammed (aleyhisselam)'ın dinle ve insanlardan yana bir meseleyle ilgili verdiği haberin, söylediği sözün ilâhi vahiy olduğunda hiçbir şüpheye yer verilmemesinin lüzumu belirtilmektedir.

Hz. Muhammed (aleyhisselam) hayatı boyunca doğruluğun timsali olmuştur. Yaşadığı süre içinde ne haktan ayrılmış, ne de doğru yoldan sapmıştır. Ne azıtıp tuğyan etmiş, ne de boş ve anlamsız söz söylemiştir.

Tebliğ ettiği Kur'ân ve onun açıklaması mahiyetinde olan hadisleri, bütünüyle vahye dayanmaktadır. O kendi heves ve arzusuna göre bir şey uydurmamıştır. Peygamberlik döneminden önce nasıl hiç yalan söylememiş, Hakk'a karşı iftirada bulunmamışsa, peygamberlik döneminde de aynı çizgiden ayrılmamıştır.

Zira Peygamberlere vacip olan beş sıfat vardır ki, hiçbiri o vaciplerin sınırını aşmamıştır:

1- Sıdk (doğruluk ve doğru sözlülük),

2- Emânet (her bakımdan güvenilir olmak, emâneti koruyup çevreye güven telkin etmek),

3- Fetanet (son derece zeki, anlayışlı olup üstün bir seziş kabiliyetine sahip bulunmak),

4- İsmet (her türlü günah ve isyandan korunmuş bulunmak),

5- Emredileni noksansız tebliğ etmek.

Vahyin Çeşitleri

Şura suresi 51. âyetin tefsirinde açıklandığı üzere vahiy; anlatma, ilham, seri işaret gibi manalara gelir.

Terim olarak, şu üç ayrı iniş ve ilka hali ve şekli söz konusudur:

a) Seri işaretle kalbe ilka,

b) Manevi perde arkasından kalbe sesleniş,

c) Melek vasıtasıyla kalbe ilka.

Rasulullah (aleyhisselam) Efendimiz'e biri rüya halinde kalbe ilka suretiyle, diğeri uyanık halde çok çetin güce sahip Melek Cebrail vasıtasıyla kalbine ilka edilmesiyle ilâhi vahiy gerçekleşmiştir. Böylece Kur'ân âyetleri, rüyada değil, uyanık halde Melek Cebrail aracılığıyla parça parça indirilerek Rasulullah'ın kalbine aktarılmıştır. Nitekim altıncı âyetle bu husus net bir anlatımla açıklanmaktadır.

Hz.Peygamber (aleyhisselam) ve İctihâd

İlgili üç ve dördüncü âyetin zahiri delâletine bakıp istidlal eden ilim adamlarından bir kısmı, olaylar ve meseleler hakkında peygamberlerin hiç ictihâd etmediğini söylemişlerdir. Aynı zamanda Peygamberin sünneti de amel hususunda inen vahiy gibidir. Nitekim Rasulullah (aleyhisselam) Efendimiz bir hadislerinde şöyle buyurmuştur:

"Haberiniz olsun ki, bana kitap (Kur'ân) ve onunla birlikte bir misli daha verilmiştir."[1]

Bunun bir anlamı da şöyledir: "Kur'ân, vahy-i metluvdur; hadisler ise, vahy-i-bâtındır, mutluv değildir." Ama her iki esas da aynı kaynaktan indirilmiştir.

Hadisin bir diğer manası şöyledir: "Bana tilâvet edilen kitap vahyedildi ve onu açıklamam için bana izin verildi."

Bu ikinci yoruma göre, Rasulullah (aleyhisselam) Efendimiz ictihadda bulunmuştur. Nitekim bu manayı şu âyet kuvvetlendirmektedir:

"Allah seni affetsin! Doğru söyleyenler sence belli oluncaya ve yalan-

1 Ebu Dâvud/Sünnet: 5 - Ahmed: 4/131

cılar bilininceye kadar neden onlara izin verdin?" [1]

Tebük Seferi'ne çıkmak istemeyen münafıklar, birer mazeret ileri sürüp Hz. Peygamberden izin istemişlerdi. Peygamber (aleyhisselam) da kendi rey ve ictihadına dayanarak onlara izin vermişti. Bunun isabetli olmadığı ilgili âyetle belirtilerek Rasulullah'ın rey ve ictihadı tashih ediliyor.

Çok Çetin Güce Sahip Olan Melek

عَلَّمَهُ شَدِيدُ الْقُوٰى ذُو مِرَّةٍ فَاسْتَوٰى

"Onu O'na çok çetin güce sâhip olan Melek (Cebrail) öğretti ki, o güzel bir görünümdedir ve en yüksek ufukta iken doğruldu."

Cebrail, meleklerin başı, ilâhi elçilerin önderi, peygamberlerin gönül dostudur. İlâhi kudreti temsil eden bu melek, muazzam bir hayat ve enerji kaynağıdır. Nurdan yaratıldığı için sayıya girmeyecek bir hıza sahiptir. Bulunduğu makamdan yeryüzüne inişi an meselesidir. Dokunduğu yerde hayat başlar. Nitekim Hz. Meryem'e hafif üflemekle İsâ (aleyhisselam) vücut bulmuştur. Rasulullah (aleyhisselam) Efendimiz'i vahyin başlangıcında kucaklayıp sıkması ve sonra da kalbine fısıldayıp ışık tutması, O'nda büyük bir güven, cesaret, azim ve kahramanlık doğurmuştur. Altıncı âyetin son bölümü Onun bu kudretini özetle yansıtmaktadır. Bazı rivayetlere göre: Lut, Âd ve Semud kavimlerini yerlebir edip haritadan silen de O'dur.

Ancak âyette geçen "zu mirrah" terkibi üzerinde durup onu az farklı yorumla açıklayanlar olmuştur:

a) Çetin kuvvet ve kudret sahibi,

b) Güzel görünüm sahibi,

c) Güzel endamlı, uzun boy sahibi.

Bu üç yorum O Büyük Melek'e uygun düşerse de, birinci yorum ve mâna ağırlık kazanmıştır.

Cebrail'in En Yüksek Ufukta Doğrulması

"İstevâ" fiilindeki üçüncü şahıs zamiri, müfessirlerin çoğuna göre, Melek Cebrail'e râci'dir. Böylece hakiki suretinde en yüce ufukta bütün

1 Tevbe suresi: 43

haşmetiyle arz-ı endam etti. Sonra da son peygambere tevazuyla yaklaştı; derken aralarında iki yay ya da daha yakın bir mesafe kaldı.

Bu anlatım, melek Cebrail'in Rasulullah (aleyhisselam) Efendimiz'e ne kadar saygılı, yakın ve sıcak dost olduğunu göstermektedir. Rivayete göre: Melek Cebrail, hiçbir peygambere asıl suretiyle tecelli edip görünmemiştir. Gerektiğinde insan suretine girip öylece zahiri mülakatta bulunmuştur.

İkinci bir yoruma göre: "Tedelli", "delâl" kökünden olup, zamiri Allah'a râci'dir. Bu manayla sevenle sevilen arasında sevgi ve ilgi tecellisi gerçekleşmiştir.

Allah Kuluna Vahyettiğini Etti

فَاَوْحٰٓى اِلٰى عَبْدِهٖ مَآ اَوْحٰى

"Kuluna vahyettiğini etti."

Melek Cebrail'in tevazu ve saygıyla Hz. Peygamber (aleyhisselam)'a yaklaşmasından sonra, en büyük tecelli meydana geldi; Cebrail aradan çekildi. Habib mahbubuna kavuştu. Vahiy vasıtasız cereyan etti. Mi'rac'ın bu safhasında Rasulullah (aleyhisselam) Efendimiz'in bedeni ruhuna dönüşmüş halde idi. Zaman ve mekân kavramları bir bakıma tatil edilmiş; Ruh-i Muhammedi bütün safiyet ve nuraniyetiyle yükselmişti. İlâhi vahiy doğrudan O'nun kalbine inmeye başladı. Bedeni ruhlaştığı için de buna tahammül edebiliyor ve tarifi mümkün olmayan bir zevk içinde ilâhi cemal sıfatının tecellisine mazhar oluyordu.

Vasıtasız yapılan vahiy arasında, beş vakit namaz, Bakara suresinin son kısmı ve Ümmet-i Muhammed'den Allah'a ortak koşmadığı halde günahkâr ölenlerin bağışlanacağı yer almıştır. Bunlardan başka bizim bilmediğimiz birçok sır ve hikmetler Efendimiz'e bildirilmiştir.

Gözün Gördüğünü Kalbin Yalanlamaması

مَا كَذَبَ الْفُؤَادُ مَا رَاٰى

"Gözünün gördüğünü kalbi yalanlamadı."

Rasulullah (aleyhisselam) Efendimiz'in o gece bedeni ruhuna dönüşmekle beraber baş gözüyle kalp gözü birleşip bütünleşmiş bulunuyordu. Gerek melek Cebrail'i asli suretinde o en yüce ufukta görmesi, gerek Ceb-

rail'in O'na tevazu ile yaklaşması, gerekse ilâhi Kelâm ve Cemal sıfatlarının tecellilerine mazhar kılınması, bir hayal ürünü değildi. Kalbi, basireti, gözlerinin gördüğünü doğruluyor ve birlikte aynı lutuflara mazhar kılındıklarını tasdik ediyordu.

Artık bu konuda Hz. Peygamber ile tartışmak veya doğruluğunu inatla inkâr etmek büyük bir küstahlık olur. Çünkü melek Cebrail, yine asli suretinde bir defa daha O'na Sidretü'l-münteha'da görünmüştü.

Sidretü'l-münteha

وَلَقَدْ رَاٰهُ نَزْلَةً اُخْرٰى عِنْدَ سِدْرَةِ الْمُنْتَهٰى

"Andolsun ki Onun bir başka inişini Sidretü'l-münteha'nın yanında görmüştü."

Sidretü'l-münteha: Son nokta veya son çizginin sidresi, son sınırın sidresi anlamına delâlet eden bir terkiptir ki, madde âleminin son sınırına isim olmuştur.

Sidre, kök mana olarak, Arabistan kirazının adıdır. Bu ağacın sık yapraklı, aynı zamanda koyu gölgeli olduğu bilinmektedir. Yüce âlemde, diğer bir anlatımla, madde âleminin son kesiminde veya son sınırında böyle bir ağacın bulunması ne ile yorumlanabilir? Neden başkası değil de sidre ağacı, kavranması zor bir haşmet ve büyüklükte o noktada nirengi noktası olarak belirlenmiştir? Arabistan kirazının aşılı olanlarının meyveleri çok lezzetli ve yaprakları da çok sık olur. Koyu gölgelik meydana getirir. Madde âleminin son sınırında buna benzer bir ağacın yaratılması, Cenâb-ı Hakk'ın ağaca, meyveye ve ağaç gölgesine insanların büyük çapta ihtiyaçları bulunduğuna dikkatleri çekmek içindir. Böylece dünyamızın bitki örtüsüyle kaplanmasının hikmetine işaret edilmekte ve ağaçsız, meyvesiz bir dünyanın düşünülemeyeceği ilham edilmektedir.

O bakımdan Sidretü'l-münteha madde âleminin son sınırının özel ismi olarak belirlenmiştir. Çünkü "ağaç" kavramı maddeyi, "münteha" kavramı, son sınırı sembolize etmektedir.

Ayrıca Sidre, yani Arabistan Kirazı'nın birtakım daha özellikleri vardır. Yapılan tespitlere göre: Meyvesinde bol miktarda A, B vitaminleri vardır. Sapı idrar söktürücü bir özellik taşımaktadır. Çiçeği öksürüğü ve nezleyi

geçiricidir ve aynı zamanda göğsü yumuşatır. Romatizmaya iyi gelir. Damar sertliğini önlediği de söylenir. Ayrıca bu meyvede "karetoni" maddesi vardır.

Me'va Cenneti

عِنْدَهَا جَنَّةُ الْمَأْوٰى

"Me'va Cennet'i onun yanındadır."

Cennet, madde âleminde midir, yoksa mâna âleminde, yani fiziköte sinde midir? Kur'ân ilgili 15. âyetle "Me'vâ Cenneti"nin "Sidretü'l-münteha"nın yanında olduğunu bildirerek, sekiz cennetin de madde âleminin sınırları içinde bulunduğuna işarette bulunmaktadır.

Sidreyi Bürüyen Ne idi?

اِذْ يَغْشَى السِّدْرَةَ مَا يَغْشٰى

"Sidre'yi bürüyenler buruyordu o demde..."

Hadis bölümünde açıklandığı üzere, kemmiyet ve keyfiyeti bizce bilinmeyen altın örtüler veya altın pervaneler onu bürümüştür. Her yaprağının üstünde, Hakk'ı tesbih eden bir meleğin yer aldığı ve böylece tarifi mümkün olmayan bir manzara arzettiği söylenebilir.

Bu müstesna manzara ve tecelli ile Sidretü'l-müntehâ'nın göz ve gönül alıcı bir görünüm arz ettiği ve ilâhi tecellilerin aralıksız o sınıra yöneldiği anlaşılıyor.

Edep ve Saygı Makamında Edebin Timsali

مَا زَاغَ الْبَصَرُ وَمَا طَغٰى

"Gözüne kaydı, ne de şaştı."

Sidretü'l-münteha'ya yükselen Rasulullah (aleyhisselam) Efendimiz, belli bir makama gelip orada ilâhi hitaba mazhar oldu. Edep ve ta'zim makamında edep ve saygının bütün kurallarına riâyet etti ve o makamda gözü başka bir yana kaymadı ve şaşkınlık da geçirmedi. Gelen vahyi kalbiyle telakki etti.

Gerek Sidretü'l-münteha'da, gerekse onun ötesinde Cenâb-ı Hakk'ın en büyük âyetlerini görme bahtiyarlığına erişti. Mi'rac gecesi, gidiş ve dö-

nüşte; çıkış ve inişte; maddeden mânaya intikal sağlayışta ilâhi kudretin yüceliğine, sanatının eşsizliğine delâlet eden birçok belgeler ve âyetleri, temsili anlamda öğüt ve ibret alınacak görüntüleriyle müşahede etti. Melek Cebrail'i asli suretinde altı yüz kanadıyla birlikte görmesi; manevi bir vasıta olan Refref'e binmesi bunlardan sadece iki tanesidir.[1]

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, Hz. Muhammed (aleyhisselam)'ın tebliğ ettiği her şeyin vahye dayandığı açıklandı. Melek Cebrail'in çok çetin bir güce sahip olduğu belirtilerek, ilâhi vahyi onun indirdiğine değinildi. Sonra Mi'rac olayına geçilerek birkaç önemli safhası üzerinde durulup, madde âleminin sınırına dikkatler çekildi ve aydınlatıcı bilgiler verildi.

Aşağıdaki âyetlerle, inkârcı sapıkların taştan, ağaçtan yontup şekillendirdikleri ve "ilâh" diye taptıkları Lât, Menât ve Uzzâ adlı büyük putlar konu ediliyor. Bu gibi bâtıl inançların inandırıcı hiçbir delil ve belgeye dayanmadığına dikkatler çekiliyor. Sonra da Allah'ın izni olmadan gökteki meleklerin bile şefaat yetkileri bulunmadığına atıf yapılarak, putların nasıl şefaatçi olabileceklerini müşriklerin ispat etmesi dolaylı şekilde isteniyor.

اَفَرَاَيْتُمُ اللّٰتَ وَالْعُزّٰىۙ ﴿١٩﴾ وَمَنٰوةَ الثَّالِثَةَ الْاُخْرٰى ﴿٢٠﴾ اَلَكُمُ الذَّكَرُ وَلَهُ
الْاُنْثٰى ﴿٢١﴾ تِلْكَ اِذًا قِسْمَةٌ ضِيزٰى ﴿٢٢﴾ اِنْ هِىَ اِلَّآ اَسْمَآءٌ سَمَّيْتُمُوهَآ
اَنْتُمْ وَاٰبَآؤُكُمْ مَّآ اَنْزَلَ اللّٰهُ بِهَا مِنْ سُلْطَانٍۜ اِنْ يَتَّبِعُونَ اِلَّا الظَّنَّ وَمَا تَهْوَى
الْاَنْفُسُۚ وَلَقَدْ جَآءَهُمْ مِنْ رَبِّهِمُ الْهُدٰى ﴿٢٣﴾ اَمْ لِلْاِنْسَانِ مَا تَمَنّٰىۖ
﴿٢٤﴾ فَلِلّٰهِ الْاٰخِرَةُ وَالْاُولٰىۧ ﴿٢٥﴾ وَكَمْ مِنْ مَلَكٍ فِى السَّمٰوَاتِ لَا تُغْنِى
شَفَاعَتُهُمْ شَيْـًٔا اِلَّا مِنْ بَعْدِ اَنْ يَأْذَنَ اللّٰهُ لِمَنْ يَشَآءُ وَيَرْضٰى ﴿٢٦﴾

19-20- (Siz ey putperestler!) Ne dersiniz, Lât ve Uzzâ'ya, diğer üçüncüsü Menât'a?

1 İsrâ suresi: 1. âyetin tefsiri

21- Erkek sizin, dişi Allah'ın öyle mi?

22- O takdirde bu haksızca bir taksim!

23- Bunlar, sizin ve babalarınızın taktıkları adlardan başkası değildir. Allah, bu hususta hiçbir belge ve delil indirmemiştir. Onlar, ancak zanna ve nefislerinin sevip heveslendiğine uyarlar. Oysa, andolsun ki, Rablerinden onlara doğru yolu gösteren gelmiştir.

24- Yoksa insana her temenni ettiği mi var?

25- Âhiret de, Dünya da Allah'ındır.

26- Göklerde nice melekler vardır ki, şefaatleri hiçbir fayda vermez; meğerki Allah'ın dilediğine, razı olduğuna izin verdikten sonra şefaat etmiş olsunlar.

İLGİLİ HADİS

"Sizden biriniz temennide bulunduğunda, temenni ettiği şeye dikkat etsin. Çünkü o içinden geçirdiği temenni ve kuruntulardan nelerin (amel defterine) yazılacağını bilmez."[1]

Allah'a Ortak Koşulup Şefaatleri Umulan Üç Büyük Put

أَفَرَءَيْتُمُ اللَّٰتَ وَالْعُزَّىٰ وَمَنَوٰةَ الثَّالِثَةَ الْأُخْرَىٰ

"(Siz ey putperestler!) Ne dersiniz, Lât ve Uzzâ'ya, diğer üçüncüsü Menât'a?"

Rasulullah (aleyhisselam) Efendimiz'in, Mir'ac Gecesi belirlenmiş bir makama yükseltilip kendisine vasıtasız vahiy geldiği, o gece Allah'ın büyük âyetlerini gördüğü açıklandıktan ve ilâhi kudret ve kemâlin yüceliğine, sınırsızlığına değinildikten sonra, putperestlerin Allah'a ortak koştukları putlardan kendilerince önemli sayılan üç büyük puta nasıl cahilane ve müteassıbane taptıkları konu edilerek, müşrikler hem yerilmekte, hem de uyarılmaktadır.

Sözü edilen üç büyük putun nerede, hangi kabilelere ait olduğu hakkında çok farklı tespitler olmuştur. O tespitlerin hepsini buraya nakletmeyi yararsız görüyoruz. İlgili âyetlerle, özellikle ilâh ismine ve sıfatına uydu-

1 Müsned-i Ahmed

rularak adlandırılan o taştan ağaçtan şekillendirilmiş ruhsuz ve şuursuz cisimlere tapanların ne kadar geri, vahşi ve ilkel bulundukları anlatılarak, Hz. Peygamber (aleyhisselam)'ın kimlerle, hangi cahil sapık ve azgınlarla mücadele ettiğine işaret edilmektedir.

"Lât", Sakif Kabilesi'nin, "Uzzâ", Kureyş Kabilesi'nin, "Menât" ise Beni Hilâl Kabilesi'nin idi. Diğer bir tespite göre: "Menât", Hüzeyl ve Huzaâ kabilelerine aitti.

Mekke fethedilince, Rasulullah (aleyhisselam), Hz. Ali (radıyallahu anh)'ın "Menât"ı kırıp parçalamak üzere görevlendirdi. O da aldığı emri aynen uyguladı.

- Müfessirlerin tespitine göre: Araplar, "Allah" ismine karşılık "Lât" ismini, O'nun "Aziz" ismine karşılık "Uzzâ" ismini en büyük saydıkları putları için kullanmışlardır. "Uzzâ" adlı putun Halid b. Velid (radıyallahu anh) tarafından kılıçla hurdahaş edildiğini siyerciler nakletmişlerdir.

Bu üç put ve Kabe'de yer alan "Hubel" adlı put Arapların en çok ilgi duydukları idi. O kadar ki, yemin edecekleri zaman "Lât hakkı için", "Uzzâ hakkı için" derlerdi. Onlara göre bu putlar adına yemin etmek çok inandırıcı sayılırdı. Nitekim Uhud Savaşı'nda Ebu Süfyân yüksek sesle: "Bizim Uzzâ'mız var, sizin Uzzâ'nız yok" diye bağırarak putların kendilerine yardımcı olduğunu anlatmak istiyordu. Rasulullah (aleyhisselam) Efendimiz, ashabına:

"Siz de ona karşılık: Allah bizim Mevlâmız'dır; sizin ise hiçbir mevlânız yoktur, deyin" diye emretti.

Fetret Devri

Bilindiği gibi, Peygamberimiz Hz. Muhammed (aleyhisselam) Efendimiz'den önce yeryüzünde seri vasıtalar olmadığı gibi, ülkeler ve milletler arasında da ciddi bir bağlantı ve haberleşme imkânları mevcut değildi. O bakımdan her millet ve kavime ayrı ayrı uyarıcı peygamber gönderilmiştir. Büyük peygamberlerin daha çok Ortadoğu'ya gönderilmesinin sebebi bellidir: O dönemlerde yeryüzünde en hareketli bölgeler Asya'da yer alıyor ve nüfusun çoğu yine bu bölgelerde yaşıyordu. Aynı zamanda kıta üzerinde ticari kervanlar durmadan hareket halinde idi.

Arap Yarımadası ve çevresine, İsa Peygamber'den sonra peygamber gönderilmemiş ve böylece bu konuda uzun süre kesinti başlamıştı. O yüz-

den tek ilâh inancı yerini çok ilâhlı inanca bırakmış ve putperestlik son derece yaygınlaşmıştı. Bunun yanı sıra birçok bâtıl inançlar, hurafeler, sapmalar sürüp gidiyordu. 19-23. âyetlerle bu bâtıl inançlara dikkat çekilmekte ve hakkı bütün tazeliği ve üstünlüğü ile yansıtan İslâm dini ile ancak bunlardan kurtulmanın mümkün olabileceğine işaret edilmekte ve ciddi bir mukayese yapılması dolaylı şekilde istenmektedir.

Böylece altı asra yakın fetret dönemi kapanmış ve bütün kavim ve milletlere yol gösteren, ışık tutan, gerçek medeniyetin havasını estiren ve cihan kardeşliği ilkesiyle ortaya çıkan İslâmiyet ve onun kitabı olan Kur'ân dönemi başlamıştır. Bu, Allah'ın insanlara en son rahmet mesajıdır.

23. âyetle bu gerçek şöyle açıklanmaktadır:

"Onlar, ancak zanna ve nefislerinin sevip heveslendiğine uyarlar. Oysa andolsun ki Rablerinden onlara doğru yolu gösteren gelmiştir."

Putlardan Şefaat Bekleyen Müşrikler ve Garanik Olayı

İnsan, gerek ruhu, gerekse bedeni yapısı itibariyle en seçkin canlı ve Allah'ın büyük eseridir. Ne var ki, ruhunun yüceliğini bilmeyen, aklını vicdanıyla birleştirmeyip gerçeği araştırmayanlar, kendilerini bayağı bir canlı sanıp, ya kendileri gibi bir canlı fâniye tapmakta ya da insan eliyle şekillendirilen cisimlerin önünde eğilmekte ve onları Allah yanında şefaatçi kabul etmektedirler; aynı zamanda onlarda ilâhi kudret bulunduğunu iddia ederek Allah'a ortak koşmaktadırlar. Oysa Allah'a çok yakın olup nurdan yaratılan melekler bile şefaat yetkisine sahip değillerdir; meğerki Cenâb-ı Hak onlara bu hususta izin vermiş ola.

26. âyetle bu inceliğe değinilerek hakikatin ışığı yansıtılmakta ve inkarcı şaşkınlar uyarılmaktadır.

Nitekim Yakut el-Hamevi (H: 626) Mu'cemü'l-buldan adlı coğrafya kitabında, Mekke ve çevresindeki putperest müşriklerin, cahiliye devrinde Kabe'yi tavaf ederken putlarının şefaatçi olduklarını şu sözleriyle dile getirdiklerini şöyle kaydetmiştir:

"Lât ve Uzzâ; diğer üçüncüsü Menât. Bunlar cidden yüce alaca güvercinlerdir ve elbette bunların şefaati umulur."

Hz. Muhammed (aleyhisselam)'ı küçük düşürmek ve O'nun gönüller üze-

rindeki tesirini gidermek veya azaltmak amacıyla, İslâm'a sızan bazı maksatlı kişiler, bir de "Garanik olayı" diye bir olay uydurarak zihinleri bulandırmaya çalışmışlar. İddialarına göre: Rasulullah (aleyhisselam) Efendimiz Necm suresinin 19 ve 20. âyetlerini okuduktan hemen sonra şöyle bir ilâvede bulunmuş "Tilke garâniku'l-ulâ ve inne şefaatehünne letüreâ" yani "Lât, Menât ve Uzzâ yüce güvercinlerdir ve elbette onların şefaatleri umulur."

Bu büyük bir iftira ve bühtandır. Allah'ı ve Rasulullah (aleyhisselam)'ı böyle bir hatâ ve sözden tenzih ederiz. Oysa Rasulullah (aleyhisselam) Kureyş Kabilesi'nden birçok, kimselerin de bulunduğu bir mecliste yukarıda sözünü ettiğimiz 19 ve 20. âyetleri okuyunca, müşriklerden biri aynı tonda sesini yükselterek naklettiğimiz cümleyi söylemiş ve dikkatle dinlemeyen birkaç kişi o cümlenin de Rasulullah (aleyhisselam) Efendimiz tarafından söylendiğine zahip olmuşlar; sonra da mesele anlaşılınca onlar da tevbe edip şüpheden kurtulmuşlar.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, müşriklerin çok saygı gösterdiği üç büyük put konu edildi ve gereken uyarıcı bilgiler verildi. Meleklerin bile, ilâhi izin olmadan kimseye şefaat edemeyecekleri ve esasen böyle bir yetkilerinin bulunmadığı belirtilerek, putların hiçbir zaman şefaat edemeyeceğine dikkat çekildi.

Aşağıdaki âyetlerle, âhirete inanmayan sapıkların melekleri dişi sanıp birtakım yakışıksız benzetmelerde bulunmaları kınanıyor. Bütün bu ve benzeri yanlışların ve sapık iddiaların, bâtıl inançların cehaletten kaynaklandığına atıf yapılarak, ilmi araştırmanın lüzumu belirtiliyor. Sonra da büyük günahlardan sakınmanın önemi üzerinde duruluyor; arkasından insanın ceninlik dönemi hatırlatılarak, Allah'ın her şeyi lâyıkıyla bildiğine değiniliyor.

إِنَّ الَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ بِالْآخِرَةِ لَيُسَمُّونَ الْمَلَٰٓئِكَةَ تَسْمِيَةَ الْأُنثَىٰ ﴿٢٧﴾ وَمَا
لَهُم بِهِۦ مِنْ عِلْمٍ ۖ إِن يَتَّبِعُونَ إِلَّا الظَّنَّ ۖ وَإِنَّ الظَّنَّ لَا يُغْنِى مِنَ الْحَقِّ شَيْـًٔا ۚ
﴿٢٨﴾ فَأَعْرِضْ عَن مَّن تَوَلَّىٰ عَن ذِكْرِنَا وَلَمْ يُرِدْ إِلَّا الْحَيَوٰةَ الدُّنْيَا ۝ ﴿٢٩﴾

ذٰلِكَ مَبْلَغُهُمْ مِنَ الْعِلْمِ إِنَّ رَبَّكَ هُوَ أَعْلَمُ بِمَنْ ضَلَّ عَنْ سَبِيلِهِ وَهُوَ
أَعْلَمُ بِمَنِ اهْتَدٰى ﴿٣٠﴾ وَلِلّٰهِ مَا فِي السَّمٰوٰتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ لِيَجْزِيَ
الَّذِينَ أَسَاءُوا بِمَا عَمِلُوا وَيَجْزِيَ الَّذِينَ أَحْسَنُوا بِالْحُسْنٰى ﴿٣١﴾ الَّذِينَ
يَجْتَنِبُونَ كَبَائِرَ الْإِثْمِ وَالْفَوَاحِشَ إِلَّا اللَّمَمَ إِنَّ رَبَّكَ وَاسِعُ الْمَغْفِرَةِ هُوَ
أَعْلَمُ بِكُمْ إِذْ أَنْشَأَكُمْ مِنَ الْأَرْضِ وَإِذْ أَنْتُمْ أَجِنَّةٌ فِي بُطُونِ أُمَّهَاتِكُمْ فَلَا
تُزَكُّوا أَنْفُسَكُمْ هُوَ أَعْلَمُ بِمَنِ اتَّقٰى ﴿٣٢﴾

27- Şüphesiz, ahirete inanmayanlar, melekleri dişi diye adlandırırlar.

28- Onların bu hususta hiçbir bilgisi yoktur; sadece zanlarına uyup giderler. Zan ise, haktan yana hiçbir şey ifade etmez.

29- O halde bizi anmaktan yüzçevirenden ve ancak dünya hayatını arzu edip durandan sen de yüzçevir.

30- Onların ilimden erişebildikleri işte budur. Şüphesiz ki, senin Rabbin, yolundan sapanı çok iyi bilir ve doğru yolda yürüyeni de daha iyi bilir.

31- Göklerde ne varsa, yerde ne varsa, hepsi Allah'ındır. Yaptıklarıyla kötülük işleyenlere ceza verir; iyilik edenlere de daha iyisiyle karşılık verir.

32- O iyilik işleyenler ki, ufak çaptaki kusur ve günahlar dışında günahın büyüklerinden ve her türlü ahlâk ve terbiye dışı söz ve davranışlardan kaçınırlar. Şüphesiz ki Rabbinin bağışlaması geniştir. Sizi topraktan (elde edilen ürünlerle) oluşturup yetişme alanına getirdiği anlarda ve siz analarınızın karınlarında ceninler halinde bulunduğunuz zamanda sizi en iyi bilen yine O'dur. Artık kendinizi temize çıkarmaya kalkışmayın. O, korkup sakınanları daha iyi bilir.

İLGİLİ HADİSLER

"Zandan kaçının. Çünkü zan, sözün en yalanıdır."[1]

---

1 Buhari/Vasâya: 8, Nikâh: 45, Ferâiz: 2, Edeb: 57, 58 - Müslim/Birr: 28 - Tirmizi/Birr: 56 - Taberâ-

"Dünya, (ebedi saadet) yurdu olmayanın yurdudur. (Allah için kullanacağı) malı olmayanın malıdır. Aklı olmayan kimse ancak dünya (hayatı) için toplayıp biriktirir."[1]

"Şüphesiz ki Allah, ademoğlunun zinadan nasibini (ezeli ilmiyle tespit edip) yazmıştır; kişi ona mutlaka erişecektir. Gözün zinası (harama) bakmaktır. Dilin zinası, (cinsel söz) söylemektir. Nefis ise (zinaya, harama yönelip onları) temenni edip iştiha duyar. Fere (cinsel organ) ise ya onu doğrular, ya da yalanlar."[2]

Bir adam, Osman (radıyallahu anh)'a geldi ve yüzüne karşı onu övmeye başladı. Orada hazır bulunan Mikdad b. Esved (radıyallahu anh) bir avuç toprak alıp o adamın yüzüne serpti ve şöyle dedi: "Rasulullah (aleyhisselam) Efendimiz,

"Dalkavuk meddaha rastladığınız zaman yüzüne toprak saçın" diye bize emretti."[3]

Zan, Haktan Yana Bir Şey İfade Etmez

وَإِنَّ الظَّنَّ لَا يُغْنِي مِنَ الْحَقِّ شَيْئًا

"Zan ise, haktan yana hiçbir şey ifade etmez."

İslâm, hak ve adalet dinidir. Zanna göre hüküm vermeyi tecviz etmez. Delil ve ispata yer verir; hükme medar olarak bunları seçer. O kadar ki, bir kişinin getirdiği haberi, ortaya attığı iddiayı bazı istisnalar dışında delil saymaz, araştırılıp gerçeğin tespitini emreder.

Putperest müşriklerin, melekleri Allah'ın kızları diye adlandırmaları veya öyle sanıp iddia etmeleri bütünüyle cehle ve zanna dayanmaktaydı. Kur'ân bunun haktan yana, gerçeği yansıtma bakımından hiçbir hüküm taşımayacağını belirterek, zanna göre konuşulmamasını ve hüküm verilmemesini emretmektedir. Nitekim müşriklerin zanna dayalı bu iddialarını ispatlayan hiçbir delilleri yoktu. Günümüzün inkarcı materyalistlerinin de

---

ni/Halk: 15 - Ahmed: 2/245, 278, 312

1 Ahmed: 6/71

2 Buhari/İsti'zân: 12, Kader: 9 - Müslim/Kader: 20 – Ebu Dâvud/Nikâh: 43 - Ahmed: 2/276

3 Müslim/Zühd: 69 ,68 - Ebu Dâvud/Edeb: 9 - Tirmizi/Zühd: 55 - İbn Mâce/Edeb: 36 - Ahmed: 5/6 -94/2

maddenin önçesiz olduğunu, hayatın kendiliğinden başlayıp tekâmül dönemleri geçirdiğini zannetmeleri, onların şaşkınca iddiasından farksızdır, bilimsel hiçbir dayanağı yoktur.

Yalnız Dünya Hayatına Yönelip Onu Tek Amaç Seçmek Doğru mudur?

فَاَعْرِضْ عَنْ مَّنْ تَوَلّٰى عَنْ ذِكْرِنَا وَلَمْ يُرِدْ اِلَّا الْحَيٰوةَ الدُّنْيَا

"O halde bizi anmaktan yüz çevirenden ve ancak dünya hayatını arzu edip durandan sen de yüz çevir."

Âhiret hayatı, dünya hayatına anlam ve hikmet kazandırıyor. Dünya hayatı da âhiret hayatının lüzumunu ortaya koyuyor. Birini diğerinden ayırdığımız zaman, hayat bütünüyle amaçsız ve hikmetsiz kalıyor. O bakımdan bu iki hayat arasında köprü kurmak gerekir. İslâm bu köprüyü en sağlıklı biçimde kuran son dindir.

Sadece dünya hayatına yönelip onu tek amaç seçip Hak'tan yüz çeviren kişilerden yüz çevirmemiz emredilmektedir. Bu, onlarla gereksiz tartışmaya girmememizi öğütlemekte ve bundan dolayı bir vuruşma ortamını doğuracak söz ve davranışlardan kaçınmamıza işarette bulunmaktadır. Zira aklını, idrâkini nefsinin ve duygusunun emrine verip gerçek imândan nasibini almayan inkarcılarla tartışmak, fayda yerine zarar getirir. Oluşan önyargıyı hemen gidermek çok zor olduğundan, aklın ve ilmin yolunu seçmemizde büyük yararların bulunduğu kesindir.

Ancak ortam ve şartlar elverdiği ve inkarcı da fitne ve fesat unsuru haline geldiği takdirde, onları durdurmak ve susturmak vacip olur. Nitekim Medine dönemi bunun en açık misâllerinden biridir.

Göklerde ve Yerde Bulunan Her Şey Allah'a Aittir

وَلِلّٰهِ مَا فِى السَّمٰوٰتِ وَمَا فِى الْاَرْضِ

"Göklerde ne varsa, yerde ne varsa, hepsi Allah'ındır."

Şüphesiz her şey belli bir amaca yönelik yaratılmıştır. Bunun aksi iddia edilemez. Zira kâinatta başıboş, amaçsız, faydasız hiçbir şeye rastlamak mümkün değildir. Böylece eşya arasında, bütünde olduğu gibi, parçada da denge ve düzen kanunu hâkimdir. Biri diğerini tamamlamakta ve düzensizliğe, gayesizliğe imkân vermemektedir.

Gerçek bu olunca, ortada mükemmel bir plân ve ona bağlı düzen varsa, mutlaka, bir plânlayıcı ve düzenleyici de vardır. O bakımdan Kur'ân, kâinatta yer alan her şeyin Cenâb-ı Hakk'ın eseri olduğunu ve O'na ait bulunduğunu belirtirken, mevcut düzen ve dengede ilâhi sanatın izlerini, kudretinin damgasını görmemizi ilham etmekte, eserden müessire geçiş sağlamamızı istemektedir.

Günahın Büyüklerinden ve Hayasızlıktan Sakınmak

اَلَّذِينَ يَجْتَنِبُونَ كَبَآئِرَ الْاِثْمِ وَالْفَوَاحِشَ اِلَّا اللَّمَمَ

"O iyilik işleyenler ki, ufak çaptaki kusur ve günahlar dışında günahın büyüklerinden ve her türlü ahlâk ve terbiye dışı söz ve davranıştan kaçınırlar. Şüphesiz ki Rabbinin bağışlaması geniştir."

Günahın en büyüğü, Allah'ı inkâr etmek veya O'na ortak koşmaktır. Hayâsızlığın en fenası, zina, livata ve benzeri cinsel sapıklıklar ve bir de kul ve millet hakkına el uzatmak, insanlara zulmetmektir. Bunun dışında daha birçok büyük günahlar vardır.

İyilik derecesine erişen mü'minler bu iki ayrı günahtan sakınırlarsa, küçük günahlardan tamamen kurtulmasalar bile, çok dikkatli olurlar ve ilâhi mağfireti umarlar. Zira peygamberlerin dışında kalan insanlardan hiç kimse günahlardan korunmamıştır.

"Ufak çaptaki kusur ve günah" ile çevirisini yaptığımız "lemem" kavramı üzerinde farklı tespit ve yorumlar yapılmıştır:

a) Ebu Hureyre ve İbn Abbas (radıyallahu anhuma) göre: Zinadan aşağı derecede olan hayasızlıktır. Nitekim ilgili âyetin iniş sebebini nakledenler, bir kadını öpüp sonra pişmanlık duyan Nebhan adında bir mü'minin fiilini ve pişmanlığını hedef alır anlamda 32. âyetin indiğini belirtmişlerdir.

b) İbn Mes'ud, Ebu Said el-Hudri ve Huzeyfe (radıyallahu anh)'a göre: Yabancı bir kadını öpmek, ona kötü niyetle bakmak ve kötü niyetle dokunmak demektir.

c) Tabiin'den Mücâhid'e ve el-Hasan'a göre: Kişinin işlediği günahtan pişmanlık duyduktan sonra tekrar ona dönmesi demektir.

d) Zühri'ye göre: Büyük günahlardan birini işledikten sonra pişmanlık duyup tevbe etmek ve bir daha o günaha dönmemektir.

Kişinin Kendini Temize Çıkarması Uygun Olur mu?

فَلَا تُزَكُّوا اَنفُسَكُمْ ۖ هُوَ اَعْلَمُ بِمَنِ اتَّقٰى ۧ

"Artık kendinizi temize çıkarmaya kalkışmayın. O, korkup sakınanları daha iyi bilir."

Kişinin kendini tezkiye etmesi, işlediği ameli övmesi makul ve muteber bir tavır değildir. Çünkü iş ve amellerimizin karşılığını kendimiz takdir edip veremeyeceğimiz gibi, Allah'tan başkasının takdir ve övgüsünü beklememiz de doğru sayılmaz. Zira o takdirde âhiret gününde bir karşılık göremeyiz; arzuladığımız mükâfatı dünyada almış oluruz.

Başkasının gıyabımızda bizi tezkiye etmesinde bir sakınca yoktur. Ama biz kendimizi tezkiye edip, temize çıkarmaya kalkışmamalıyız. Asıl tezkiyeyi, her şeyi en iyi bilen Cenâb-ı Hakk'a bırakmamız bizim için kâfi ve vâfi bir yöneliş ve bağlanıştır.

Sonra yüzümüze karşı bizi övenlere de iltifat etmemeliyiz. Hz. Peygamber ilgili âyetin açıklamasında bunu uygun görmemiş ve "Meddahların yüzüne toprak saçın" buyurarak gerekli uyarıyı yapmıştır.

Bizi Topraktan Oluşturup Yaratan O'dur

هُوَ اَعْلَمُ بِكُمْ اِذْ اَنشَاَكُمْ مِنَ الْاَرْضِ وَاِذْ اَنتُمْ اَجِنَّةٌ فِى بُطُونِ اُمَّهَاتِكُمْ ۚ

"Sizi topraktan (elde edilen ürünlerle) oluşturup yetişme alanına getirdiği anlarda ve siz analarınızın karnında ceninler halinde bulunduğunuz zamanda sizi en iyi bilen yine O'dur."

İlk insan ayrı bir kanun ve tecelliyle doğrudan topraktan yaratıldığı gibi, onun sulbundan gelen insanlar da ayrı bir kanunla dolaylı şekilde topraktan yaratılmaktadır. Şöyle ki: Topraktan çıkan ürünler ve gıda maddelerini yiyen erkekte sperma, kadında yumurta oluşmaktadır. Böylece spermanın yumurtalığa geçişiyle döllenme olayı meydana gelmekte ve genetik kodda kayıtlandığı gibi gelişip tekâmül etmektedir. Hücreler geometrik şekilde katlanmakta ve sonunda hücrelerin sayısı 26 trilyonu bulmaktadır. Bu sayı, yeni doğan bebekteki hücrelerin sayısıdır.

Böylece çoğalan hücreler yüklendikleri programa bağlı kalarak yavaş yavaş, fakat düzenli, sistemli şekilde hiçbir hatâ ve eksiklik yapmadan kaslacı, kemikleri ve diğer organları meydana getirmekte ve akıl üstü bir

ustalıkla biri diğerine karışmadan işlevini sürdürmektedir.

Yüce kudretin koyduğu biyolojik ve fizyolojik kanunlar şaşmadan işlemekte; gizli bir elin her şeyi en uygun biçimde organize ettiği kendiliğinden anlaşılmaktadır.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, âhiret gününe inanmayan inkarcı maddecilerin melekler ve Allah hakkındaki zan ve iddialarının çok yanlış ve sakıncalı olduğu belirtildi. Her konuda ilme ve ciddi araştırmaya gerek bulunduğuna atıf yapıldı. Sonra da büyük günahlardan sakınmanın lüzumu üzerinde duruldu ve insanın topraktan meydana getirildiği açıklanarak konuyu bu açıdan değerlendirmemiz istendi.

Aşağıdaki âyetlerle, ilâhi irâdenin zorlayıcı, itici olmadığı, her kişinin kendi amel ve gayretine göre bir sonuç elde edeceği belirtiliyor. Dönüşün mutlaka Allah (celle celaluhu) olacağına değinilerek insan hayatının belirlenmiş bir programa bağlandığına dikkatler çekiliyor. Sonra da ilâhi kudretin üstünlüğü, eşsiz tasarrufu konu edilerek çok yönlü bilgi veriliyor ve sure secde emriyle tamamlanıyor.

اَفَرَاَيْتَ الَّذِى تَوَلّٰى ﴿٣٣﴾ وَاَعْطٰى قَلِيلًا وَاَكْدٰى ﴿٣٤﴾ اَعِنْدَهُ عِلْمُ الْغَيْبِ
فَهُوَ يَرٰى ﴿٣٥﴾ اَمْ لَمْ يُنَبَّاْ بِمَا فِى صُحُفِ مُوسٰى ﴿٣٦﴾ وَاِبْرٰهِيمَ الَّذِى
وَفّٰى ﴿٣٧﴾ اَلَّا تَزِرُ وَازِرَةٌ وِزْرَ اُخْرٰى ﴿٣٨﴾ وَاَنْ لَيْسَ لِلْاِنْسَانِ اِلَّا مَا سَعٰى
﴿٣٩﴾ وَاَنَّ سَعْيَهُ سَوْفَ يُرٰى ﴿٤٠﴾ ثُمَّ يُجْزٰيهُ الْجَزَاءَ الْاَوْفٰى ﴿٤١﴾ وَاَنَّ اِلٰى
رَبِّكَ الْمُنْتَهٰى ﴿٤٢﴾ وَاَنَّهُ هُوَ اَضْحَكَ وَاَبْكٰى ﴿٤٣﴾ وَاَنَّهُ هُوَ اَمَاتَ وَاَحْيَا
﴿٤٤﴾ وَاَنَّهُ خَلَقَ الزَّوْجَيْنِ الذَّكَرَ وَالْاُنْثٰى ﴿٤٥﴾ مِنْ نُطْفَةٍ اِذَا تُمْنٰى ﴿٤٦﴾
وَاَنَّ عَلَيْهِ النَّشْاَةَ الْاُخْرٰى ﴿٤٧﴾ وَاَنَّهُ هُوَ اَغْنٰى وَاَقْنٰى ﴿٤٨﴾ وَاَنَّهُ هُوَ رَبُّ
الشِّعْرٰى ﴿٤٩﴾ وَاَنَّهُ اَهْلَكَ عَادًا الْاُولٰى ﴿٥٠﴾ وَثَمُودَا فَمَا اَبْقٰى ﴿٥١﴾ وَقَوْمَ

نُوحٍ مِنْ قَبْلُ إِنَّهُمْ كَانُوا هُمْ أَظْلَمَ وَأَطْغَىٰ ﴿٥٢﴾ وَالْمُؤْتَفِكَةَ أَهْوَىٰ ﴿٥٣﴾
فَغَشَّاهَا مَا غَشَّىٰ ﴿٥٤﴾ فَبِأَيِّ آلَاءِ رَبِّكَ تَتَمَارَىٰ ﴿٥٥﴾ هَٰذَا نَذِيرٌ مِنَ النُّذُرِ
الْأُولَىٰ ﴿٥٦﴾ أَزِفَتِ الْآزِفَةُ ﴿٥٧﴾ لَيْسَ لَهَا مِنْ دُونِ اللَّهِ كَاشِفَةٌ ﴿٥٨﴾ أَفَمِنْ
هَٰذَا الْحَدِيثِ تَعْجَبُونَ ﴿٥٩﴾ وَتَضْحَكُونَ وَلَا تَبْكُونَ ﴿٦٠﴾ وَأَنْتُمْ سَامِدُونَ
﴿٦١﴾ فَاسْجُدُوا لِلَّهِ وَاعْبُدُوا ﴿٦٢﴾

33-34- Arkasını döneni, az şey verip gerisini yanında tutup direneni gördün mü?

35- Gaybın ilmi, onun yanındadır da onu o mu görüyor?

36-37- Yoksa Musa'nın ve ahde vefa eden İbrahim'in sahifelerindeki hususlar ona bildirilmedi mi?

38- Günah yükü çeken hiçbir günahkâr, başkasının günah yükünü çekmez.

39- Ve insana ancak çalışıp çabaladığı vardır.

40- Ve onun çalışıp çabalaması da ileride görülecek,

41- Sonra da ona, karşılığı tastamam verilecektir.

42- Ve elbette son varış Rabbinedir.

43- Şüphesiz ki, O, hem güldürür, hem de ağlatır.

44- Ve elbette O, hem öldürür, hem de diriltir.

45-46- Ve gerçekten O'dur, fışkırıp atılan nutfeden, (ana rahmine intikal ettiğinde) erkeği dişiyi çift yaratan.

47- Sonradan oluşturup yaratma da O'na aittir.

48- Ve şüphesiz O, hem zengin edendir, hem de sermaye verendir.

49- Ve elbette ki O, Şi'râ (denen) yıldızın da Rabbidır.

50-51- Ve gerçekten O, ilk Âd'ı ve Semud'u yok edip geriye bırakmayandır.

52- Daha önce Nuh kavmini de yok edendir. Çünkü onlar, hem çok zâlim, hem çok azgın idiler.

53- Yerlebir edilecek kasabaların, O, altını üstüne getirdi de,

54- Onları örtecek şeyler örttüde örttü.

55- Artık Rabbinin hangi nimetinde şüphe edersin?

56- Bu (Muhammed) ilk uyarıcılar gibi bir uyarıcıdır.

57- Yaklaşmakta olan yaklaşıyor (kurtuluş yok).

58- Onu Allah'tan başka açıp ortaya koyacak yok.

59- Yoksa bu söze mi şaşıyorsunuz?

60- Gülüyorsunuz ve (fakat) ağlamıyorsunuz.

61- Ve siz gaflet içinde diretiyorsunuz.

62- Artık Allah'a secde edip O'na kulluk edin!

İNİŞ SEBEBİ

Mekkeli Velid b. Muğire, bir ara Rasulullah (aleyhisselam) Efendimiz'e ısınıp İslâm'a girer gibi göründü. Ne var ki ileri gelen söz sahibi bir grup onu durmadan ayıpladı ve ona: "Sen atalarının dinini terkedip sapıttın" diyerek ilgilerini keseceklerini tehdit yoluyla belirttiler. O da: "Allah'ın azabından korktuğum için O'na uydum" diye cevap vererek kendini mazur göstermeye çalıştı. Azgın sapıklar, fanatik putperestler ona: "İslâm'dan vaz geçip eski dinine dönersen sana şu kadar mal veririz ve seni Allah'ın gazap ve azabından koruyacağımızı üstleniriz" şeklinde öneride bulundular. Velid de zaten tamamen inanıp bağlanmış değildi; öneri hoşuna gitti ve eski dinine döndü. Cidden ona sözlü taahhütte bulunanlar, kendi aralarında mal toplayıp verdiler. Bu sebeple ilgili âyetler indi.[1]

İLGİLİ HADİSLER

Ebu Ümâme (radıyallahu anh) rivayet ediyor:

- Rasulullah (aleyhisselam) Efendimiz, "Ahde vefa eden İbrahim" mealindeki âyeti okuduktan sonra sordu:

1 Lübabu't-te'vil: 198/4

"İbrahim'in neye vefa gösterdiğini biliyor musunuz?" Ashab-ı Kiram: "Allah ve Peygamberi daha iyi bilir" diye cevap verdi. Efendimiz şöyle buyurdu:

"Günlük amelinde günün ilk saatlerinde dört rekât namaz kılarak ahde vefa etti."[1]

Kudsi Hadis:

"Ey ademoğlu! Günün evvelinde benim için dört rekât namaz kıl ki günün sonunda sana yeterli olayım."[2]

"Kim doğru yola çağırırsa, kendisine uyanların sevabının bir misli -hiçbirinin ecrinden bir şey eksilmeksizin- ona verilir. Kim de sapıklığa çağırırsa, kendisine uyanların günahının bir misli -hiçbirinin günahından bir şey eksilmeksizin- ona verilir."[3]

İslâm'da Sosyal Adalet

أَفَرَءَيْتَ الَّذِى تَوَلَّىٰ وَأَعْطَىٰ قَلِيلًا وَأَكْدَىٰ

"Arkasını döneni, az şey verip gerisini yanında tutup direneni gördün mü?"

İslâm, fertle toplum arasında ve toplumun yapısında sosyal adaleti kurmak için zekât, keffaret, adak, fitre, kurban, sadaka ve faizsiz ödünç gibi yardımlaşma sistemini işler duruma getirmiştir.

Dinimiz, zekât ve keffaretin, kurban ve fitrenin nisap ve nisbetini belirlerken diğerlerine bir sınır koymamış; ekonomik imkânlarına göre, kişilerin imân ve irfanına bırakmıştır. Dünyada feyiz ve bereketle, huzur ve güvenle, âhirette kat kat ecirlerle taltif edilip mükâfatlandırılacaklarını müjdelemiştir.

Zengin bir Müslümanın az şey verip sosyal adalete katkıda bulunmamasını hoş karşılamamış ve Kur'ân'da ilgili 33, 34. âyetlerle açıklandığı üzere, onlar kınanmıştır. Zira her Müslüman mali gücüne ve mevcut imkânlarına göre yardımda bulunma, faizsiz ödünç verme; karşılığını yalnız

1 İbn Ebi Hatim - Tefsir-i İbn Kesir: 4/258

2 Tirmizi/Tefsir: 22, 49

3 Müslim/ilim: 16, Zikir: 1 - Ebu Dâvud/Sünnet: 6 - Tirmizi/İlim: 15, Sevâbü'l-kur'ân: 14 - İbn Mâce/Mukaddeme: 14 - Dârimi/Fezâil-i Kur'ân: 1

Allah'tan bekleyerek zayıf unsurları güçlendirme gibi yardımlaşma, dayanışma ve işbirliğine katıldığı-takdirde denge ve adalet gerçekleşir; toplum yapısı sağlık kazanıp güven ve kardeşlik havasına erişir. Aksi halde ferdiyetçilik, yani kişisel çıkar ön plâna geçer ve denge bozulur.

İbn Abbas, Süddi, Kelbi ve Müseyyeb b. Şüreyk'e göre: Bu âyetin inişi, Osman b. Affân ile ilgilidir. O, hayır işlerinde elinden geldiğince yardımda bulunurdu. Sütkardeşi Abdullah b. Ebi Şerh, ona: "Bu yaptığın nedir? Çok sürmez senin için geriye bir şey kalmaz!" diyerek kendine göre uyarıda bulundu. O da: "Benim hayli günah ve hatâlarım vardır. Yaptığım hayır ve yardımlarla Allah'ın hoşnutluğunu umuyorum ve beni bağışlamasını diliyorum" diye cevap verdi. Abdullah ona şöyle öneride bulundu: "O halde şu deveni üzerindeki semeri ve nevalesiyle birlikte bana ver de senin bütün günah ve kusurlarını yükleneyim!" Bunun üzerine Hz. Osman onun bu teklifini kabul edip şahitlendirdi ve deveyi yüküyle birlikte ona verdi. Sonra da artık kimseye yardımda bulunmamaya başladı. Bunun üzerine 34, 35, 36. Âyetlerin indiği belirtiliyor.

Hz. Osman (radıyallahu anh) hatasını anlayarak eski cömertliğine döndü.[1]

Musa'nın Kitabı, İbrahim'in Sahifeleri

أَمْ لَمْ يُنَبَّأْ بِمَا فِي صُحُفِ مُوسَىٰ ۙ وَإِبْرَاهِيمَ الَّذِي وَفَّىٰ ۙ

"Yoksa Musa'nın ve ahde vefa eden İbrahim'in sahifelerindeki hususlar ona bildirilmedi mi? Günah yükü çeken hiçbir günahkâr, başkasının günah yükünü çekmez."

Bilindiği gibi, kendi ülkesinde İsrailoğulları'na ikinci sınıf vatandaş muamelesinde bulunan ve onları köle gibi çalıştırıp haklarını ellerinden alan Mısır Kralı Fir'avn'ın zulmü o insanları tedirgin etmekle kalmamış, ülkede adaleti, sosyal güven ve huzuru, dayanışma ve yardımlaşmayı temelinden yıkmıştı. Musa (aleyhisselam), Allah'ın emrettiği hakları ayakta tutabilmek, sosyal adaleti sağlamak için yine aldığı vahiy üzerine İsrailoğulları'nı Mısır'dan çıkarmayı plânladı. Bilahare indirilen Tevrat'ta sosyal adaletin esas ve prensiplerine yer verildi. Buna uymayan devrin ünlü zengini Karun servetiyle birlikte yerin dibine batırılarak geride kalanlara en tesirli misal miras bırakıldı.

---

1 Tefsir-i Kurtubi: 17/111

İbrahim (aleyhisselam), gerek ibâdette, gerek sosyal adaleti gerçekleştirmede, gerekse konukseverlikte ve ibadette vefanın en güzel örneklerini sergiledi. Böylece silinmez izler, güzel örnekler bıraktı.

Yukarıdaki âyetle, bu iki peygamberin bıraktığı bu güzel ve yönlendirici misallere dikkat çekilmekte ve ferdi çıkarı her şeyin üstünde tutmanın elim sonucuna atıf yapılmaktadır.

Kimse Başkasının Günah ve Yükünü Taşımaz

Bu, daha çok Hristiyan din adamlarının, yani papaz, rahip ve piskoposların uyguladığı çok sakıncalı bir inanç tarzıdır. Günah işledikten ve boğazına kadar kul ve millet hakkına tecavüzden sonra gelip papazın huzurunda günah çıkaranların hiçbir zaman bu yoldan kendilerini Cenâb-ı Hakk'a affettirmeleri düşünülemez. Çünkü günahları affedip kusurlarını mağfiretine mazhar kılan ancak Allah (celle celaluhu)'dır. Hem kul ve millet hakkı, asıl sahiplerine ödenmedikçe, o yüzden işlenen günahın bağışlanması söz konusu değildir.

Hz. Osman (radıyallahu anh) olayı ve inen âyetin taşıdığı hüküm, bize bu konuda en sağlam bilgi ve hükmü vermekte, aynı zamanda Hristiyanları uyarmaktadır.

O halde din bilginlerine düşen tek şey, insanı günahlardan uzaklaştırmaya çalışmak ve Allah'ın rahmetinin genişliğini telkin etmek suretiyle, kul ile Allah (celle celaluhu) arasındaki engel ve vasıtaları kaldırmaktır.

Nitekim bu sağlam bilgiler, hem Musa (aleyhisselam)'a indirilen Tevrat'ta, hem de İbrahim (aleyhisselam)'a indirilen sahifelerde de açıklanmıştır.

Müfessirlerin çoğu, Necm suresi'nde 36. âyetten 53. âyete kadar olan bölümde Musa'ya ve İbrahim (aleyhimesselam)'a indirilen kitaplarda şu on iki maddelik düsturun yer aldığını belirtmişlerdir. **Şöyle ki:**

1- Kişi başkasının günahıyla yargılanamaz.

2- Her kişi ancak işlediği iyilik ve kötülüğün karşılığını görür.

3- Her amel ilâhi adalet terazisinde tartılıp iyi veya kötü olduğuna görebelirlenir.

4- Her amelin karşılığı noksansız verilir. Ancak iyiliklerin karşılığı kat kat artırılarak verilir. Kötülük ise, misliyle karşılık görür.

5- Allah, gülmeyi, ağlamayı, sevinç ve üzüntüyü de yaratmıştır. Bunlar insan tabiatına enjekte edilmiş duygulardır.

6- İnsanların hepsi, gerçekleşmesi kesin olan kıyamet gününde Allah'ın adalet huzuruna döndürülürler ve yaptıklarından orada hesap verirler.

7- Cenâb-ı Hak erkek ve dişiyi, ana rahmine intikal eden nutfeden yaratır. Bu, biyolojik bir kanundur ki kıyamete kadar devameder.

8- Allah (celle celaluhu) ölümü ve dirimi de yaratmış ve takdir etmiştir.

9- Cenâb-ı Hak, kurduğu düzen ve denge doğrultusunda insanı zengin ve fakir kılan yegâne kudret sahibidir.

10- Allah (celle celaluhu) ilk ortaya çıkan Âd Kavmi'ni yok edip haritadan silmiştir.

11- Allah (celle celaluhu), Semud Kavmi'ni de günah ve azgınlıkları sebebiyle yok edip silmiştir.

12- Daha önce de inkâr, zulüm ve azgınlıkları sebebiyle Nuh Kavmi'ni tufan ile helak etmiştir. Lut Kavmi'nin eyleştiği beldeyi ise, yanardağı harekete geçirerek püskürüklerle yok edip belirsiz hale getirmiştir.

İnsana Ancak Çalışıp Kazandığı Vardır

وَاَنْ لَّيْسَ لِلْاِنْسَانِ اِلَّا مَا سَعٰى ۙ وَاَنَّ سَعْيَهٗ سَوْفَ يُرٰى ۖ

"Ve insana ancak çalışıp çabaladığı vardır. Ve onun çalışıp çabalaması da ileride görülecek."

Herkes çalışıp elde ettiğinin karşılığını görür. İlâhi ilim her şeyi önceden tespit etmekte ve kişinin niyet ve amelini en âdil ölçülerle değerlendirmektedir. Öyle ki, dünyada iyi faydalı bir çığır açan kimseye, o çığırda yürüyenlerin sevabının bir misli de verilecektir. Kötü çığır açana ise, bunun aksine, o çığırda yürüyenlerin günahının bir misli yükletilecektir.

Okunan Kur'an'ın sevabını başkasına bağışlamak;

Müctehid imamların ise, bu âyeti, ahkâm yönünden yorum ve değerlendirmeleri az farklıdır. Şöyle ki:

a) İmamMâlik ve İmam Şafii'ye göre: Okunan Kur'ân'ın sevabını ölülere bağışlamak sünnet değildir. Hz. Peygamber (aleyhisselam)'ın bunu teşvik

eder anlamda bir açıklaması olmamıştır. Çünkü başkasının tilâvet ve kıraati diğerine ait bir amel ve kazanç sayılmaz.

Diğer bedeni ibâdetler de öyle. Ashab-ı Kirâm'ın da bu yolda misâl teşkil edecek bir amelleri olmamıştır. Onlardan hiçbirinin Kur'ân okuyup sevabını başkalarına bağışladığı duyulmamıştır. Eğer böyle bir sünnet olsaydı, elbette o büyük insanlar ihmal etmezlerdi.

Sadakaya gelince: Bu hususta Peygamber (aleyhisselam) Efendimiz'in sünneti sabit olmuştur; yani sevabı ölülere bağışlanmak üzere verilen sadakaların sevabı kim için niyet edilirse ona ulaşır. Nitekim Sahih-i Müslim'de yapılan rivayette, Rasulullah (aleyhisselam) şöyle buyurmuştur: **"Ademoğlu ölünce ameli kesilir; ancak şu üç cihetten değil, Câri sadaka, istifade edilen ilim ve kendisine duâ eden salih evlâd."**

b) İmam Ahmed b. Hanbel'e ve ilim adamlarından bir cemaate göre: Okunan Kur'ân'ın da sevabı ölülere ulaşır. Şafiilerden bazı ilim adamları da bu görüşe katılmışlardır.

c) İmam Ebu Hanife'ye ve arkadaşlarından çoğuna göre: Kur'ân okuyup sevabını ölülere bağışlamak caizdir. Diğer sadaka ve benzeri iyilikler de öyle...

Çalışmak Genel Anlamda İki Türlüdür

Biri dünyevi, diğeri uhrevidir. İslâm dini, ikisini birbirinin tamamlayıcısı olarak tanımlamakta ve böylece çalışmayı meşru sınırlar içine alıp ona iki ayrı kazanç vadetmektedir: Biri dünyada elde edeceği gelir, diğeri âhirette verilecek mükâfattır.

Böylece İslâm, insan hayatını harekete ve çalışmaya bağlamakta; hareketsiz, amelsiz hayatı ölgün saymaktadır.

Son Varış Cenab-ı Hakk'adır

وَأَنَّ إِلَىٰ رَبِّكَ الْمُنتَهَىٰ "Ve elbette son varış Rabbinedir."

İnsan, ilâhi kudretin tecellisiyle vücut bulup varlık alanına ayak basmıştır. Gelişimiz O'nun yüksek kudretinden kaynaklandığı gibi, dönüşümüz de yine O'nun kudretine olacaktır. Zira bu kudret kâinatı her parça ve atomuyla kapsayıp kuşatmıştır. Sınırı yok ki dışına çıkabilsin; belli bir yeri yoktur ki aşılsın. Zaman kavramına hiç bağlı değildir ki eskiyip tazeliğini

ve gücünü kaybetsin.

Ölünce ruhumuz O'na dönmektedir. Kabirlerden kalktığımızda yine O'nun huzuruna sevkedilip götürüleceğiz. Her bakımdan varışımız O'na'dır.

O, Hem Güldürür, Hem de Ağlatır

وَاَنَّهٗ هُوَ اَضْحَكَ وَاَبْكٰى

"Şüphesiz ki, O, hem güldürür, hem de ağlatır."

Dünya, çok yönlü bir kavramdır. Âhiret karşılığında kullanıldığı zaman daha çok aşağı âlem anlamına gelir. Yüce ve sonsuz âlemde hayat ve nimetin değerini anlayabilmek için, oraya varmadan hayatın acı ve tatlı yanlarını görüp tatmak; nimetlerin kıymetini bilip takdir etmek gerekir. Bunun için insanın kendi varlığı, birbirine zıt iki şeyin, yani ruh ile maddenin birleştirilmesiyle yaratıldığı gibi, zıtların yarış halinde bulunduğu bir hayat sahnesine getirilerek ona çetin bir mücadele ortamı sağlanmıştır.

İnsan hayatı böyle bir ortamda bütünüyle Sünnetullaha uymak zorundadır. O bakımdan ömür merdivenlerinden tırmanırken Sünnetullaha uyanlar mutlu olur; uymayanlar mutsuz olup kendilerine haksızlıkta bulunmuş sayılırlar.

Böylece sünnetullaha uyanlar sevinip güler; uymayanlar ise üzülür ve ağlar. Mücadele safhasında da durum buna yakın bir manzara arz eder: Akıl ve irâdesini, imân gücünü kullanmasını bilenler sevinç havasına girer, kullanamayanlar üzüntü havasına girip ağlamaya yüz tutar.

Cenab-ı Hak Hem Öldürür, Hem de Diriltir

وَاَنَّهٗ هُوَ اَمَاتَ وَاَحْيَا

"Ve elbette O, hem öldürür, hem de diriltir."

Her canlının, ölü ve diri olmak üzere iki ayrı dönemi söz konusudur. Yenilen gıda maddelerinden oluşan sperma ve yumurta, her ne kadar canlıysa da, bu canlılık onun ölü dönemi sayılır. Belli biyolojik ve fizyolojik safhalardan geçince onun bu defa diri dönemi başlar ve sonra da hilkat kanununun hükmünün yürütülmesiyle tekrar ölü bir döneme geçiş yapar. Ruhu Berzah alemine yükselirken, bedeni toprağa intikal edip parazitlere

dönüşür. Parazitlerde de sperma misâli canlılık vasfı vardır, ama bu bedenin ikinci ölü dönemidir. Hilkat kanunu bir süre sonra ilâhi plân ve program gereği harekete geçip çürüyüp toprağa karışan ve parazitlere dönüşen bedeni ikinci hayata hazırlar ve böylece tekrar yeniden dirilme dönemine geçilmiş olur.

Erkeği, Dişiyi Çift Yaratan O'dur

وَأَنَّهُ خَلَقَ الزَّوْجَيْنِ الذَّكَرَ وَالْأُنثَىٰ

"Ve gerçekten O'dur, fışkırıp atılan nutfeden (ana rahmine intikal ettiğinde) erkeği-dişiyi çift yaratan."

Bilimsel araştırma ile insanda normal olarak 23 çift halinde 46 kromozom bulunur. Üreme hücresinde sperma ve yumurta oluştuğu zaman, her çift kromozomun yalnız bir tanesi cinsiyet hücrelerine geçer.

"Cinsiyet kromozomları" adı verilen bir çift kromozom çocuğun cinsiyetini belirler. Cinsiyet kromozomları XX (dişi) ya da XY (erkek) olarak gösterilir. Geri kalan ve cinsiyet belirtmeyen 22 çift kromozoma otozom adı verilir. Otozom çiftlerin her biri aynı sayıda ve aynı miktarda kalıtsal malzeme içerdiklerinden benzeşirler.

Kromozomlar binlerce "gen"in birleşmesinden meydana gelirler ve bunlar kalıtsal özelliklerinin iletilmesini sağlayan başlıca birimlerdir. Böylece o çok yüce kudret sahibi Allah (celle celaluhu), hilkat kanununu ve kalıtımla ilgili bütün özelliklerinin devamını, "gen" denilen harikayı yaratmakla hazırlamış ve genlerin bir araya gelmesiyle oluşan 23 çift kromozomdan bir çiftini cinsiyetin tespitine yöneltmiştir. Bu bir çift kromozom XY şeklinde ise, erkeği; XX şeklinde ise, dişiyi meydana getirir.

Gerek genler, gerekse onların oluşturduğu kromozomlar mikroskopla bile zor görülebilecek kadar küçüktürler. Kudret kalemi, kâinatta en büyük sistemi yarattığı gibi, onun en küçük modelini de yaratarak ilminin, kudretinin erişilmezliğini göstermiştir.

Anlaşıldığı gibi, erkek ve dişi nasıl çift kabul ediliyorsa, onları oluşturan 46 kromozom da 23 çift halinde bulunuyor. Aynı zamanda cinsiyeti tespit eden iki kromozom da bir çift oluşturuyor.

İşte insanı bu kadar incelik arzeden denge ve düzene, hesap ve plâna

göre yaratan Cenâb-ı Hak, onu öldürüp toprağa karıştırdıktan sonra, yine hilkat kanununu harekete geçirmek suretiyle yaratmaya kudreti yetmez mi? Bunda ne şüphe vardır.

O Hem Zengin Eder, Hem de Sermaye Verir

وَاَنَّهٗ هُوَ اَغْنٰى وَاَقْنٰى

"Ve şüphesiz O, hem zengin edendir, hem de sermaye verendir."

Yeraltı ve yerüstü kaynaklarını önceden belli bir plâna göre hazırlayıp insanların istifadesine sevk eden O'dur. Herkes aklına, zekâsına, irâde ve beceresine göre o kaynaklardan yararlanma imkânına sahiptir. Bu da ilâhi sünnetin gereğidir. Öyle ki; Cenâb-ı Hak, insanın gücünün ve irâdesinin yeteceğini insana bırakır, yetmeyeceğini kendisi hazırlayıp imkân alanına getirir. Önemli olan o kaynaklardan bilerek yararlanmak ve Yüce Yaratan'a şükretmektir.

O, "Şi'râ" Denen Yıldızın da Rabbidir

وَاَنَّهٗ هُوَ رَبُّ الشِّعْرٰى

"Ve elbette ki O, Şi'râ (denen) yıldızın da Rabbidir."

Şi'râ, parlak bir yıldızın adıdır. Aslında iki şi'râ vardır: Birine, "Şi'râ-yı Yemeni", diğerine, "Şi'râ-yı Şâmi" derler. Aynı zamanda Araplar birincisine "Abur", ikincisine "Gumeysâ" da derler.

Birincisi, ikizler burcundadır ve çok daha parlaktır. Cahiliye devrinde Araplardan bazı kabileler bu yıldıza taparlardı. Müfessir Süddi'ye göre, bu Himyer ile Huza'â kabilelerinin ilâhı olarak belirlenmişti. Müfessir Âlusi'nin tespitine göre: Peygamber (aleyhisselam) Efendimiz'in atalarından Ebu Kebşe'nin ona taptığı söylenir. Ama bunu tevsik etmek elbette çok zordur. Bu isme izafeten Arapların ileri gelenleri Rasulullah (aleyhisselam) Efendimiz'e "İbn Ebi Kebşe" künyesini yakıştırmak suretiyle, O'nu küçük düşürmek isterlerdi.

Ayrıca sözü edilen "Şi'râ" ile ilgili bir sürü efsane de nakledilir.

Kur'ân-ı Kerim, Şi'râ'nın da diğer yıldızlar gibi bir yıldız, cisimler gibi bir cisim olduğuna ve ilâh olamayacağına dikkatleri çekmekte ve onun da Allah (celle celaluhu) tarafından yaratılıp belli bir yere ve yörüngeye oturtul-

duğuna işarette bulunmaktadır.

İlk Ad Kavmi

وَاَنَّهٗٓ اَهْلَكَ عَادًا الْاُوْلٰى

"Ve gerçekten O, ilk Âd'ı ve Semud'u yok edip geriye bırakmayandır."

Kur'ân'ın on yerinde sadece "Ad Kavmi" sözü kullanıldığı halde, Necm Suresi 50. âyette "Âdeni'l-Ulâ" yani "İlk Âd" sözü kullanılmaktadır.

O nedenle müfessirlerin bu isim üzerinde farklı yorum ve tespitleri olmuştur:

a) Semud Kavmi, Âd Kavmi'nden öncedir. O bakımdan Semud Kavmi'ne "İlk Âd" denilmiştir.

b) İbn Zeyd'e göre: Nuh Kavmi'nden sonra ilk yok edilen Âd Kavmi'dir ki, buna "Âd-i Ulâ" yani "ilk Âd" ismi takılmıştır.

c) İbn İshak'a gelince: İki ayrı Âd kavmi vardır. Birincisi, çok şiddetli bir kasırgayla; ikincisi büyük bir ses ve uğultu ile helak edilmiştir.

d) Âd-i Ulâ, İrem oğlu Âd'dır. Böylece ikinci Âd Kavmi, bu birinci Âd'ın soyundandır.

Cenab-ı Hakk'ın Hangi Nimetinde Şüphe Edilir?

فَبِاَيِّ اٰلَاۤءِ رَبِّكَ تَتَمَارٰى

"Artık Rabbinin hangi nimetinde şüphe edersin?"

Nimetin en güzeli, en yararlı olanı nedir? Altın mı, gümüş mü, geniş çapta servet mi, yüksek makam mı? Bunların her biri, kıymeti bilindiği ve şükrü yerine getirildiği nisbette birer nimet hüviyetini taşır. Ancak nimetin en güzeli, ilâhi hitabı duymak ve davet edilen doğru yola girmektir.

Anlaşıldığı gibi Necm suresi baştan sonuna kadar birçok ilâhi nimetleri gözlerimizin önüne sermektedir. Onların hangisinde şüphe edilebilir? Hepsi de kendi üzerinde ilâhi damgayı taşımakta ve sonsuz kudretin eseri olduğunu yansıtmaktadır. Yıkılıp yok edilen kavimlerin bugün hâlâ kalıntıları, ilâhi nimetlere nankörlük izlerini taşımakta ve gelip geçenlere o izleri görmelerini âdeta fısıldamaktadır.

Peygamberlerin hepsi bu nimetlerin hangi kaynaktan hazırlanıp im-

kân alanına sevk edildiğini haber vermiş ve nimete bakıp onu ihsan eden yüce kudretin tanınmasının gereğini tebliğ etmiştir. Cenâb-ı Hak bu hakikati şu âyetle bize öğretmektedir:

"Bu (Muhammed) ilk uyarıcılar gibi bir uyarıcıdır."

Yaklaşmakta Olan Yaklaşıyor

اَزِفَتِ الْاٰزِفَةُ "Yaklaşmakta olan yaklaşıyor (kurtuluş yok)."

Kâinatın ömrüne nisbetle kıyametin kopması çok yakın sayılır. Zaten olacak bir şey, olmuş sayılır. Bu, Allah yanında böyledir. O sebeple kıyamet olayına "âzife" denilmiştir. "Ezifeti'l-âzife"nin tam karşılığı "yaklaşan yaklaştı" veya "yaklaşmakta olan yaklaştı" demektir. Bu, dünya hayatıyla ilgili mevcut düzenin bozulma zamanının çok yakın olduğuna işarettir. Kıyamet olayının hangi tarihte meydana geleceğini bilip keşfeden bir kudret, bir deha yoktur. Aynı zamanda kıyamet olayının doğuracağı büyük sıkıntı ve korkuyu Allah'tan başka savacak da bir kuvvet mevcut değildir.

Kur'ân'da Verilen Habere Şaşanlar mı Var?

اَفَمِنْ هٰذَا الْحَدِيثِ تَعْجَبُونَ ۙ وَتَضْحَكُونَ وَلَا تَبْكُونَ ۙ

"Yoksa bu söze mi şaşıyorsunuz? Gülüyorsunuz ve (fakat) ağlamıyorsunuz!"

İnsanların çoğu, bilgisizliğin ve hakka olan ilgisizliğin derin gafletinde inatla diretmekte ve bilmeden, öğrenmeden gerçeği reddetmektedir. Oysa Kur'ân insan hayatını her yönüyle iyiye, doğruya, mutluluğa, huzur ve güvene çevirmekte ve bunun için gereken en sağlam ve doyurucu bilgileri vermektedir. Meydana geleceğini kesin bir anlatımla haber verdiği "kıyamet" hakkında şüphe etmeye ne gerek vardır. Zira bu düzenleme ve program bütünüyle biz insanların yararına yönelik birer hikmet taşımaktadır ve sadece insanı mutlu etmek için peygamberin kalbine indirilmiştir.

Buna rağmen tarih boyunca birçok kavim ve milletler sözü edilen hakikate karşı kör ve sağır kalmışlar; kötü âdetlerine mağlup olarak semavi haberleri inatla ve isyanla reddetmişlerdir. Nuh kavmi asırlarca bu gafleti gösterdi, sonunda ilâhi hükmün inmesine neden oldu. Âd ve Semud kavimleri de öyle. Şiddetli deprem ve kasırgalar o azgınları sonbahar yaprakları gibi yerlere serdi ve bir varmış, bir yokmuş masalına döndürdü.

O halde yaşamakta olan inkarcı sapık toplum ve milletlerin ilâhi hükmün inmesine ortam hazırlamaktan vazgeçip, gerçeği anlamaları, elbette ki yararlarına olur. Yoksa Sünnetullah şaşmaz, benzeri olayların tekerrürüyle tarih de tekerrür eder.

Hakk'ı idrâk edip kendini küfür ve nifak fırtınasının dışında tutan mü'minler, böyle bir iltifata lâyık görüldükleri ve hidâyete erdirildikleri için Hakk'a secde etmelidirler. Cenâb-ı Hak, surenin sonunda bütün mü'minlere şöyle buyurmaktadır

"Artık Allah'a secde edip O'na kulluk edin." Şüphesiz ki kurtuluş ve mutlak saadet bundadır.

Necm suresi noktalanırken:

Son bölümdeki âyetlerle, insan irâdesine işaret edildi. Herkesin kendi niyet ve ameline, inanç ve eğilimine göre karşılık göreceği belirtildi. Her şeyin plân ve program dahilinde yürütüldüğüne atıf yapılarak, ilâhi tasarrufun şaşmazlığı üzerinde duruldu ve yönlendirici misaller verildi.

Kamer suresine ise, Kur'ân'ın haber verdiği kıyamet olayının yakın olduğuna delil anlamında Ay'ın ikiye ayrılması konu edilerek başlanmakta ve yer yer Necm suresinde geçen konular hem pekiştirilmekte, hem de kısmen açıklanmaktadır.

Bu surenin de tefsirini bize müyesser kılan Cenâb-ı Hakk'a sonsuz hamd-u senalar; ilâhi beyânı bize tebliğ edip ulaştıran Sevgili Peygamberimize de salât-ü selâmlar olsun.

54. SÛRE

KAMER SURESİ

Ayet Sayısı	Kelime Sayısı	Harf Sayısı
55	342	1423

KAMER SURESİ

Cumhura göre, surenin tamamı Mekke'de inmiştir. Mukatil'e göre, 44, 45, 46. âyetleri dışında tamamı Mekke'de inmiştir. Birincilerin tespiti daha sıhhatli kabul edilmiştir.[1]

Birinci âyetinde Ay'ın ikiye bölündüğü konu edildiğinden, bu manâya delâlet eden "Kamer" aynı zamanda sureye isim olmuştur.

SURENİN KAPSADIĞI BAŞLICA KONULAR

1- Müşriklerin, ayın ikiye bölünme konusunda da Hz. Peygamber (aleyhisselam)'a inanmayıp, "devam ede gelen bir sihir" iddiaları üzerinde duruluyor.

2- Cenâb-ı Hakk'ın hükmü gelinceye kadar, Peygamber (aleyhisselam)'in inkarcılardan yüz çevirip açıktan bir çatışmaya kapı açmaması emrediliyor.

3- Âhiret gününde müşriklerin zelil, hakir ve küçültülmüş olarak haşredilecekleri bir uyarı anlamında haber veriliyor.

4- Daha önce Hakk'ı yalanlayıp peygambere inanmayan Nuh, Âd ve Semud kavimleriyle Fir'avn ve yandaşlarının sonunun hüsran olduğu, ilâhi hükmün inmesiyle yok edildikleri ibretli birer misâl olarak gösteriliyor.

5- Müşriklerin âhirette hakarete mâruz kalıp amellerinin cinsine uygun cezalandırılacakları çok anlamlı bir anlatımla açıklanıyor.

6- Kâinatta meydana gelen her olayın ilâhi olduğu hatırlatılıyor.

7- Kişinin amel defterinde yazılı bulunan bütün amellerinin çok şerefli kâtipler tarafından yazıldığı bildiriliyor.

8- Takva sahibi mü'minlerin Allah yanındaki keramet ve derecelerine, yakınlık ve değerlerine dikkatler çekiliyor.

---

1 Tefsir-i Kurtubi: 17/125

٥٤ سُورَةُ الْقَمَرِ

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

اِقْتَرَبَتِ السَّاعَةُ وَانْشَقَّ الْقَمَرُ ﴿١﴾ وَاِنْ يَرَوْا اٰيَةً يُعْرِضُوا وَيَقُولُوا سِحْرٌ
مُسْتَمِرٌّ ﴿٢﴾ وَكَذَّبُوا وَاتَّبَعُوا اَهْوَاءَهُمْ وَكُلُّ اَمْرٍ مُسْتَقِرٌّ ﴿٣﴾ وَلَقَدْ
جَاءَهُمْ مِنَ الْاَنْبَاءِ مَا فِيهِ مُزْدَجَرٌ ﴿٤﴾ حِكْمَةٌ بَالِغَةٌ فَمَا تُغْنِ النُّذُرُ
﴿٥﴾ فَتَوَلَّ عَنْهُمْ يَوْمَ يَدْعُ الدَّاعِ اِلٰى شَيْءٍ نُكُرٍ ﴿٦﴾ خُشَّعًا اَبْصَارُهُمْ
يَخْرُجُونَ مِنَ الْاَجْدَاثِ كَاَنَّهُمْ جَرَادٌ مُنْتَشِرٌ ﴿٧﴾ مُهْطِعِينَ اِلَى الدَّاعِ
يَقُولُ الْكَافِرُونَ هٰذَا يَوْمٌ عَسِرٌ ﴿٨﴾

1- Kıyâmet'in kopuş saati yaklaştı, Ay yarıldı.

2- Bir âyet (açık bir belge, bir mucize) görseler yüzçevirirler ve "devam edegelen bir sihir" derler.

3- (Hakk'ı) yalanladılar da kendi heveslerine uydular. Oysa her işin kararlaştırılmış bir vakti vardır.

4- Andolsun ki, onlara öyle haberler geldi ki içinde onları (tutumlarından) vazgeçirecek olanı da vardı.

5- Gayesinin doruğuna yükselmiş bir hikmet! Ne var ki, uyarmalar, korkutmalar yarar sağlamıyor.

6- Onlardan yüzçevir. O gün çağrıcı, bilinmedik (korkunç) bir şeye çağırır.

7- Onlar da gözleri korkudan önlerine eğik bir halde kabirlerinden çıkarlar; tıpkı etrafa yayılan çekirge misâli...

8- Çağrıcıya doğru koşarlar. Kâfirler ise, "Bu zorlu ve sıkıntılı bir gün!" derler.

İNİŞ SEBEBİ

Enes b. Mâlik (radıyallahu anh) diyor ki:

- Mekke halkı, Rasulullah (aleyhisselam) Efendimiz'den kendilerine bir mucize göstermesini istedi. O da Ay'ın ikiye bölünme mucizesini gösterdi.[1]

Tirmizi de bu olayı naklettikten sonra, "O sebeple ikterebe suresinin başındaki üç âyet indi" cümlesini eklemiştir.[2]

İLGİLİ HADISLER

Yine Enes (radıyallahu anh) anlatıyor:

-Rasulullah (aleyhisselam) Efendimiz bir gün ashabına hitap ederken Güneş batmak üzere idi ki konuşmasını şöyle bitirdi: "Canımı kudret elinde tutan zata yemin ederim ki, geçen süreye nisbetle dünyanın ömründen ancak bu gündüzden kalan zaman parçası gibi bir parça ve güneşten görebildiğimiz azıcık şey gibi bir kısım kalmıştır."[3]

"Sizle kıyamet şu ikisi gibi bir arada geldiniz" buyururken şehadet parmağıyla orta parmağını gösteriyordu."[4]

Ay'ın İkiye Bölünmesiyle İlgili Rivayetler

Mekke halkı, Rasulullah (aleyhisselam) Efendimiz'den kendilerine bir âyet (mucize), açık bir belge göstermesini istedi. Bunun üzerine Peygamber (aleyhisselam) Ay'ı ikiye bölünmüş parçalar halinde gösterdi; o kadar ki bu iki parça arasındaki açıklıktan Hira Dağı'nı görebildiler.[5]

Peygamber (aleyhisselam) zamanında ay ikiye bölündü; bir parçası şu dağın üzerinde, diğer parçası bu dağın üzerinde (görüntü verdi).

Bunun üzerine Mekkeli müşrikler: "Muhammed bizi büyüledi, sihir yaptı" dediler ve sonra "Eğer O bununla bize sihir yaptıysa, bütün insanla-

---

1 Lübabu't-te'vil: 201/4

2 Müsned-i Bezzâr - Tefsir-i İbn Kesir: 260/4

3 Müsned-i Ahmed: 223/3

4 Müsned-i Ahmed: 223/3

5 Buhari/Tefsir: 54, Münâkıb: 27 - Müslim/Münafikun: 46 - Ahmed: 3/207/220

ra yapamaz ya" diyerek olayı araştırmak istediler.[1]

Rasulullah (aleyhisselam) zamanında Ay ikiye bölündü.[2]

Ayın ikiye bölünme olayı Rasulullah (aleyhisselam) Efendimiz zamanında meydana geldi. Bir parçası dağın ötesinde, bir parçası da arka kesiminde idi. Peygamber (aleyhisselam) bu mucize tecelli edince: **"Allahım! Sen şâhid ol"** dedi.[3]

Peygamber (aleyhisselam) devrinde Ay ikiye bölündü; o kadar ki halk (dakikalarca) durup baktı. Bunun üzerine Peygamber (aleyhisselam):

"Şâhid olunuz!" buyurdu.[4]

Rasulullah (aleyhisselam) zamanında Ay ikiye bölündü. Bunun üzerine Kureyş Kabilesi'ne mensup müşrikler: "Bu, İbn Ebi Kebşe'nin (yani Muhammed'in) açık sihridir" dediler ve sonra da: "Etrafı kolaçan edip, dışardan gelen bir kimse var mıdır? Çünkü Muhammed (aleyhisselam) bütün insanların gözünü boyamaya güç getiremez" şeklinde ilâve ettiler. O sırada seyahattan dönenler oldu. Kendilerine böyle bir olayı görüp görmedikleri sorulunca, onlar: "Ay'ı iki parçaya ayrılmış bir halde gördük" diye cevap verdiler.[5]

Ayın İkiye Bölünme Mucizesi

اِقْتَرَبَتِ السَّاعَةُ وَانْشَقَّ الْقَمَرُ

"Kıyâmetin kopuş saati yaklaştı, Ay yarıldı."

Bu olayla ilgili rivayetler "haber-i vâhid" kanalıyla gelmişse de hepsini bir araya getirdiğimizde neredeyse şöhret derecesine ulaşacak bir kuvvet arz etmektedir.

Bununla beraber ilim adamlarından bir kısmı bu olayın kıyamette meydana geleceğini, göklerin yarıldığı bir sırada ayın bölüneceğini söylemişse de bunu belgelendirememişlerdir.

---

1 Buhari/Tefsir: 54 - Müslim/Münafıkun: 47 - Tirmizi/Tefsir: 54 - Ahmed: 1/447-3/275-4/82

2 Buhari: İbn Abbas (radıyallahu anh)'dan

3 Müslim/Münafikun: 44 - Tirmizi/Tefsir: 54 - Ahmed: 447/1

4 Müslim/Münafikun: 48 ,47 ,43 - Buhari/Menâkıb: 36 ,27, Tefsir: 54 - Ahmed: 1/377, 413 -3/279, 287-4/82.

5 Müsned-i Ahmed: 82/4

Rasulullah (aleyhisselam) Mekke'de iken, yaklaşık hicretten beş yıl önce meydana gelen bu mucizenin dünyanın her kıta ve bölgesinde görülebileceği düşünülemez. Zira kıta ve bölgelere göre metali farkı söz konusudur. Diğer bir husus da şudur: Ayın ikiye bölünme olayı birkaç dakikalık gibi kısa zaman parçası içinde cereyan etmiştir ki, böyle kısa bir zaman parçası içinde herkesin o anlarda hazır bulunup görme şansına sahip olması pek mümkün değildir. Bununla beraber o gün seyahattan dönen kafilede yer alan yolculardan çoğunun olayı gördükleri rivayet edilmiştir.

Sonuç olarak diyebiliriz ki: Bu olay bir mucizedir ve her yönüyle ilâhi kudreti ve Hz. Muhammed (aleyhisselam)'ın hak peygamber olduğunu yansıtır.

Olayın ileride meydana geleceği değil, geçmişte meydana geldiğine delâlet eden bir diğer belge, üçüncü âyettir. Şöyle ki, ayın ikiye bölündüğünü gören müşrikler: "Bu bir sihirdir" demişlerdir. Böylece ilgili âyet onların mucize ve açık belge karşısında hep aynı düşünce ve duyguyu açığa vuracaklarını kaydeder:

"Bir âyet (mucize) görseler, yüz çevirirler ve devam edegelen bir sihir, derler."

Ay üzerinde bugün hâlâ o mucizenin izini taşıyan bir belirti var mıdır?

Böyle bir belirti üzerinde durmaya gerek yoktur. Zira mucize, sebepsiz, illetsiz, aynı zamanda olağanüstüdür; beşer kudretini aşarak meydana gelen bir olaydır. Şüphesiz onu ikiye bölen kudret, tekrar eski haline döndürebilir ve üzerinde en küçük bir iz bile kalmayabilir.

Hakk'ı Yalanlamanın Nedeni

وَاِنْ يَرَوْا اٰيَةً يُعْرِضُوا وَيَقُولُوا سِحْرٌ مُسْتَمِرٌّ

"Bir ayet (açık bir belge, bir mucize) görseler yüz çevirirler ve "devam edegelen bir sihir" derler."

Ay'ın ikiye bölünmesi, son peygamberin mucizelerinden sadece biridir. O'nun yaptığı büyük ve kalıcı inkılâp, getirdiği kitap şüphesiz ki mucizelerin en büyüğü ve en devamlısıdır. O'nun bu iki büyük ve köklü mucizesi karşısında başka mucize ve belge aramaya ne gerek vardır. Ne var ki câhil putperestlerin bâtıla olan aşırı tutkuları, onları körleştirip sağırlaş-

tırmıştı. Atalarının dinine ölçüsüz bir bağlılıkları vardı. Bunun ötesinde başka bir inanç kabul etmeleri çok zor ve hattâ bazı ahvalde imkansızdı.

O nedenle Kur'ân mucizesini ve yapılan inkılâbın hikmet ve azametini anlayacak ve duyacak, sonra da kavrayacak bir kültüre ve ruhi bir yapıya sahip değillerdi.

Gözleriyle ayan-beyân görebilecekleri başka başka mucizeler de istiyorlardı. Ay'ın bölünme mucizesi bu isteklerinin cevabı idi. Ama yine de geçmişe körü körüne bağlılık ve bâtılı bilgisizce savunma duygu ve inancı ağır basmış; "sihir" damgasını vurmak suretiyle inatlarını tekrarlamışlardı.

Ay'ın Bölünme Olayı Kıyametin Yakın Alâmetidir

Bu yakınlığı tahmin etmek, yani yaklaşık bir rakamla ifade etmek mümkün değildir. Dünyanın dört, beş milyarlık ömrüne ve ilk insanın, elde edilen birtakım arkeolojik belgelere dayanılarak yaklaşık bir milyon yıl önce yaşadığına bakacak olursak, "yakın" kavramının bizim sandığımızdan daha değişik bir anlam taşıdığı anlaşılır. Öyle ki, bu yakın oluş yüzlerce, hattâ binlerce yıl olabilir. Bunun aksine çok yakın bir tarihte gerçekleşmesi de mümkündür.

Ancak unutmamak gerekir ki, her işin, her olayın kararlaştırılmış bir vakti ve saati vardır. Üçüncü âyetle bu husus çok veciz şekilde belirtilmektedir. O bakımdan kâinatta hâkim bir plân mevcuttur; gelişigüzel hiçbir olayın meydana gelmesi düşünülemez. Kıyamet olayı da bu plâna göre düzenlenip belirlenmiştir. Ne var ki, o husus gizli tutulmuş ve peygamberler dahil hiçbir kimseye açıklanmamıştır. Sadece birtakım belirtileri üzerinde durulmuş ve olayları izlememize yardımcı olacak belgeler vermekle yetinilmiştir.

O halde ruhlar alemindeki en son insan ruhu yeryüzüne inince, dünyanın ömrü tamamlanmış olacak. Bu son ruhun ne zaman ineceğini ve o âlemde ne kadar ruhun hâlen mevcut olduğunu bilmiyoruz.

Gayesinin Doruğunda Bir Hikmet

حِكْمَةٌ بَالِغَةٌ فَمَا تُغْنِ النُّذُرُ

"Gayesinin doruğuna yükselmiş bir hikmet! Ne var ki, uyarmalar, korkutmalar yarar sağlamıyor."

Kur'ân-ı Kerim, taşıdığı cihanşümul esas ve prensipleriyle insan hayatını gayesinin doruğuna yükseltecek bir muhteva ve kudrettedir. Hukuki ve ahlâki sistemleri maddi ve manevi müeyyidelere bağlanıp insan ruhunu yüceltecek; aile ve topluma güven ve huzur sağlayacak özelliktedir.

Fizikötesinden verdiği haberlerle insanı ümitsizlikten kurtarıp iç huzuruna kavuşturmakta; hayatın amaç ve hikmetini en doyurucu şekilde kalp ve kafalara işlemektedir. Getirdiği bilimsel esaslar, anafikirler, ilim adamlarına ışık tutmakta, yol göstermekte ve hareket noktası belirlemektedir. Naklettiği tarihi kıssaların ibretli safhalarını açıklarken en küçük bir hatâya imkân vermemekte ve böylece yönlendirici, ibret ve öğüt alıcı kısımlara dikkatleri çekmektedir.

Böylece Kur'ân'ı hangi yönüyle ele alırsak, mutlaka hikmetin doruğunda bulunduğunu görürüz. Buna rağmen küfür ve bâtılla şartlanan inkarcı maddeciler bu ilâhi kaynaktan susuzluklarını gidermek istememekte ve delilsiz, belgesiz birtakım iddialar ve varsayımlarla hakkı yıpratmaya çalışmaktadırlar.

İnatçı İnkarcılardan Yüz Çevirmek

فَتَوَلَّ عَنْهُمْ يَوْمَ يَدْعُ الدَّاعِ إِلَىٰ شَيْءٍ نُكُرٍ

"Onlardan yüz çevir. O gün çağrıcı, bilinmedik (korkunç) bir şeyle çağırır."

Mekke dönemi, "Tevhid İnancı"nın filizlenecek tohumlarının gönül bahçelerine serpiştirildiği devredir. Tartışma, sürtüşme ve vuruşma dönemi değildir. Hem insanları akıl, ilim ve imân yoluyla davet etmek İslâm'ın değişmeyen metotlarından biridir.

O bakımdan önce kalpler, sonra gerektiğinde kaleler fethedilir. Bunun için bâtılı savunmada, hakkı reddetmede inatla ısrar eden sapıklardan, İslâm güçleninceye kadar yüz çevirmek, yani açık bir çatışmaya gitmemek en hayırlı yoldur. Altıncı âyetin başında "Onlardan (şimdilik) yüz çevir" emri, bu gerçeği ilham etmektedir.

İsrafil'in çağrısı:

Melek İsrafil'in ikinci defa sura üflemesiyle ikinci hayat başlamış olur. Şüphesiz böyle bir çağrı, inkarcı azgınların hiç de hoşuna gitmeyecektir.

Çünkü o çok korkunç günün hesabına davet, onlar için mutlak anlamda ebedi hüsran olacaktır.

Mahşer alanına koşan insanlar, gözlerin alabildiği, neredeyse sınırsız denilecek kadar büyük bir kalabalık oluştururlar. Herkes şaşkınlık içinde ilerlerken büyük bir çekirge sürüsü görünümünü yansıtırlar.

Cenâb-ı Hakk'ın, onların o günkü halini tasviri çok dikkat çekicidir; "Onlar da gözleri korkudan önlerine eğik bir halde kabirlerinden çıkarlar; tıpkı etrafa yayılan çekirge gibi. Çağrıcıya doğru koşarlar. Kâfirler ise, "bu zorlu ve sıkıntılı bir gün" derler."

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, ayın ikiye bölünme mucizesinin kıyametin yakın olduğunun alâmeti olarak belirtildi. Buna rağmen inkarcı müşriklerin hakkı yalanlamaya devam ettikleri üzerinde durularak, birtakım bilgiler verildi. Gayesinin doruğuna yükselen İslâm ve Kur'ân'ın yüce bir kudreti yansıttıklarına işarette bulunuldu.

Aşağıdaki âyetlerle, tarih boyunca hak ile bâtılın mücadele halinde bulunduğuna değiniliyor ve peygamberleri, indirilen kitapları yalanlamanın yeni bir olay olmadığına atıf yapılarak tarihte bu yüzden yok edilen dört kavim misal yeriliyor.

كَذَّبَتْ قَبْلَهُمْ قَوْمُ نُوحٍ فَكَذَّبُوا عَبْدَنَا وَقَالُوا مَجْنُونٌ وَازْدُجِرَ ﴿٩﴾ فَدَعَا
رَبَّهُ أَنِّي مَغْلُوبٌ فَانْتَصِرْ ﴿١٠﴾ فَفَتَحْنَا أَبْوَابَ السَّمَاءِ بِمَاءٍ مُنْهَمِرٍ ﴿١١﴾
وَفَجَّرْنَا الْأَرْضَ عُيُونًا فَالْتَقَى الْمَاءُ عَلَى أَمْرٍ قَدْ قُدِرَ ﴿١٢﴾ وَحَمَلْنَاهُ
عَلَى ذَاتِ أَلْوَاحٍ وَدُسُرٍ ﴿١٣﴾ تَجْرِي بِأَعْيُنِنَا جَزَاءً لِمَنْ كَانَ كُفِرَ ﴿١٤﴾
وَلَقَدْ تَرَكْنَاهَا آيَةً فَهَلْ مِنْ مُدَّكِرٍ ﴿١٥﴾ فَكَيْفَ كَانَ عَذَابِي وَنُذُرِ ﴿١٦﴾ وَلَقَدْ
يَسَّرْنَا الْقُرْآنَ لِلذِّكْرِ فَهَلْ مِنْ مُدَّكِرٍ ﴿١٧﴾ كَذَّبَتْ عَادٌ فَكَيْفَ كَانَ عَذَابِي
وَنُذُرِ ﴿١٨﴾ إِنَّا أَرْسَلْنَا عَلَيْهِمْ رِيحًا صَرْصَرًا فِي يَوْمِ نَحْسٍ مُسْتَمِرٍّ ﴿١٩﴾

تَنْزِعُ النَّاسَ ۙ كَاَنَّهُمْ اَعْجَازُ نَخْلٍ مُّنْقَعِرٍ ﴿٢٠﴾ فَكَيْفَ كَانَ عَذَابِىْ وَنُذُرِ
﴿٢١﴾ وَلَقَدْ يَسَّرْنَا الْقُرْاٰنَ لِلذِّكْرِ فَهَلْ مِنْ مُّدَّكِرٍ ﴿٢٢﴾ كَذَّبَتْ ثَمُوْدُ بِالنُّذُرِ
﴿٢٣﴾ فَقَالُوْٓا اَبَشَرًا مِّنَّا وَاحِدًا نَّتَّبِعُهٗٓ ۙ اِنَّآ اِذًا لَّفِىْ ضَلٰلٍ وَّسُعُرٍ ﴿٢٤﴾
ءَاُلْقِىَ الذِّكْرُ عَلَيْهِ مِنْ بَيْنِنَا بَلْ هُوَ كَذَّابٌ اَشِرٌ ﴿٢٥﴾ سَيَعْلَمُوْنَ غَدًا مَّنِ
الْكَذَّابُ الْاَشِرُ ﴿٢٦﴾ اِنَّا مُرْسِلُوا النَّاقَةِ فِتْنَةً لَّهُمْ فَارْتَقِبْهُمْ وَاصْطَبِرْ ۚ ﴿٢٧﴾
وَنَبِّئْهُمْ اَنَّ الْمَآءَ قِسْمَةٌۢ بَيْنَهُمْ ۚ كُلُّ شِرْبٍ مُّحْتَضَرٌ ﴿٢٨﴾ فَنَادَوْا صَاحِبَهُمْ
فَتَعَاطٰى فَعَقَرَ ﴿٢٩﴾ فَكَيْفَ كَانَ عَذَابِىْ وَنُذُرِ ﴿٣٠﴾ اِنَّآ اَرْسَلْنَا عَلَيْهِمْ
صَيْحَةً وَّاحِدَةً فَكَانُوْا كَهَشِيْمِ الْمُحْتَظِرِ ﴿٣١﴾ وَلَقَدْ يَسَّرْنَا الْقُرْاٰنَ لِلذِّكْرِ
فَهَلْ مِنْ مُّدَّكِرٍ ﴿٣٢﴾ كَذَّبَتْ قَوْمُ لُوْطٍۭ بِالنُّذُرِ ﴿٣٣﴾ اِنَّآ اَرْسَلْنَا عَلَيْهِمْ
حَاصِبًا اِلَّآ اٰلَ لُوْطٍ ۭ نَجَّيْنٰهُمْ بِسَحَرٍ ۙ ﴿٣٤﴾ نِّعْمَةً مِّنْ عِنْدِنَا ۭ كَذٰلِكَ نَجْزِىْ
مَنْ شَكَرَ ﴿٣٥﴾ وَلَقَدْ اَنْذَرَهُمْ بَطْشَتَنَا فَتَمَارَوْا بِالنُّذُرِ ﴿٣٦﴾ وَلَقَدْ رَاوَدُوْهُ
عَنْ ضَيْفِهٖ فَطَمَسْنَآ اَعْيُنَهُمْ فَذُوْقُوْا عَذَابِىْ وَنُذُرِ ﴿٣٧﴾ وَلَقَدْ صَبَّحَهُمْ
بُكْرَةً عَذَابٌ مُّسْتَقِرٌّ ۚ ﴿٣٨﴾ فَذُوْقُوْا عَذَابِىْ وَنُذُرِ ﴿٣٩﴾ وَلَقَدْ يَسَّرْنَا الْقُرْاٰنَ
لِلذِّكْرِ فَهَلْ مِنْ مُّدَّكِرٍ ﴿٤٠﴾

9- Bunlardan önce Nuh kavmi, Nuh'u yalanladı; kulumuzu yalanladılar da "delidir" dediler ve (o kadar üzerine vardılar ki, Nuh davetinden) vazgeçirildi.

10- O da Rabbine yalvarıp, "yenilgiye uğradım, bana yardım et!" diye duâ etti.

11- Bunun üzerine göğün kapılarını sağnak halinde boşanan su ile açıverdik.

12- Yerden de göz göz sular fışkırttık. Böylece sular, mukadder olan bir hükmün gerçekleşmesi üzerine birleşti.

13- Biz, Nuh'u tahtalar ve çivilerle yapılı gemiye yükledik.

14- Nankörlük ve inkâr edilen kimseye (Nuh'a)bir mükâfat olmak üzere verdiğimiz gemi, gözetim ve denetimimiz altında yüzüp yol alıyordu.

15- Andolsun ki biz, o gemiyi bir âyet (açık belge ve tarihi bir ibret) olarak bıraktık. Acaba öğüt ve ibret alan var mıdır?

16- Benim azabım ve uyanlarım nasılmış (bir görün)?

17- Andolsun ki biz, Kur'ân'ı öğüt ve ibret için kolaylaştırdık. Öğüt ve ibret alan var mıdır?

18- Âd da (peygamberlerini) yalanladı. Benim azabım ve uyarılarım nasılmış (bir görün)?

19- Biz, gerçekten onların üzerine, uğursuzluğu devam eden bir günde ortalığı alt-üst eden şiddetli bir rüzgâr gönderdik ki,

20-21- İnsanları bulundukları yerden söküp atıyordu da her biri sanki kökünden devrilen birer hurma kütüğüne benziyordu. Benim azabım ve uyarılarım nasılmış (bir görün)?

22- Andolsun ki biz, Kur'ân'ı öğüt ve ibret için kolaylaştırdık. Öğüt ve ibret alan var mıdır?

23- Semud kavmi de (yapılan) uyarıları yalanladı.

24- "Bizden bir adama mı uyacağız? O takdirde biz, sapıklık, sıkıntı ve delilik içinde kalırız.

25- Aramızdan kitap ona mı verilmiş? Hayır O, çok yalancı şımarığın biridir" dediler.

26- Yarın kimlerin çok yalancı şımarıklar olduğunu bileceklerdir.

27- Şüphesiz ki, onları çetin bir sınavdan geçirmek için o dişi deveyi gönderdik ve (Salih Peygamber'e) "Sen onları gözetle ve sabırlı ol!

28- Suyun aralarında belli bir sıraya göre taksim edildiğini haber ver,

Herbiri su alış sırasına hazır bulunsun." (dedik).

29- Bu uyarıya rağmen (bir azgın gözü dönmüşe) arkadaşları seslendiler; o da silahını kullanarak deveyi düşürüp kesti!

30- Benim azabım ve uyarılarım nasılmış (bir görün)?

31- Hakikat biz, üzerlerine bir tek haykırış salıverdik, onlar da, davar ağılındaki kuru ot gibi oldular.

32- Andolsun ki, biz Kur'ân'ı öğüt ve ibret için kolaylaştırdık. Öğüt ve ibret alan var mıdır?

33- Lut kavmi de yapılan uyarıları yalanladı.

34-35- Bunun için biz, üzerlerine taş (yağdıran bir yanardağ belâsı) gönderdik; ancak Lut ailesini katımızdan bir nimet olarak seher vakti kurtardık. İşte şükreden! Biz böyle mükâfatlandırırız.

36- Ve andolsun ki, Lut, onları bizim şiddetli tutup kahretmemize karşı uyardı; ama onlar, bu uyarılarda şüphe edip inatlarını sürdürdüler.

37- Andolsun ki onlar (o ahlâksız cinsel sapıklar), Lut'un konuklarına sataşmak için devamlı O'na gidip geldiler. Bu yüzden onların gözlerini silme kör, ettik de "tadın azabımı ve uyanlarımı!" (dedik.)

38-39- Andolsun ki, bir sabah devam eden bir azap onlara geliverdi. "Tadın azabımı ve uyarılarımı!" (dedik.)

40- Andolsun ki biz, Kur'ân'ı öğüt ve ibret için kolaylaştırdık. Öğüt ve ibret alan var mıdır?

Nuh Kavmi'nin Hakkı Yalanlaması

كَذَّبَتْ قَبْلَهُمْ قَوْمُ نُوحٍ فَكَذَّبُوا عَبْدَنَا وَقَالُوا مَجْنُونٌ وَازْدُجِرَ

"Bunlardan önce Nuh kavmi, Nuh'u yalanladı; kulumuzu yalanladılar da "delidir" dediler ve (o kadar üzerine vardılar ki, Nuh davetinden) vaz geçirildi."

Kalpleri uyandırmak, kafaları aydınlatmak için Ay'ın ikiye bölünme mucizesi ve inkarcıların o olaya "sihir" demeleri açıklandıktan sonra, daha önce gelip geçen inkarcı azgın kavimlerin kıssalarından uyarıcı, yönlendirici ve ibretli safhalara geçildi.

Nuh (aleyhisselam)'ın uzun yıllar devam eden tebliğ, irşat ve uyarısı bir bakıma istenilen olumlu sonucu vermemiştir. Üstelik kavmi o büyük peygamberi yalancı saymakla da kalmamışlar, onu ölümle tehdit edip irşad görevinden alıkoyacak kadar ileri gitmişlerdi.[1]

Mekkeliler de Rasulullah (aleyhisselam) Efendimiz'in tebliğini yalanlayıp O'na "deli" ve "büyücü" diyecek kadar ileri gitmişlerdi. Sonra da O'na imân edenlere saldırıp işkence ve haksızlıkta bulunmuşlar ve Hz. Peygamber (aleyhisselam)'ın vücudunu ortadan kaldırmayı tasarlamışlardı.

Nuh (aleyhisselam), denediği bütün yol ve metotlardan olumlu sonuç alamayınca, kavminin doğru yolu seçmesinden ümidini kesmiş ve aldığı vahiy gereği, onların imân etmeyeceklerini öğrenmiş idi.[2] Bu durumda Allah'ın yardımını istemekten başka çaresi kalmamış ve o sebeple inkarcı azgınların yok edilmesini Allah'tan dilemişti.[3]

Rasulullah (aleyhisselam) Efendimiz ise, Mekkelilerden ümit kesmemiş, ilâhi hükmün ıslâh edip yönlendirici mahiyette ineceğine kendini inandırmıştı. Zaten konuyla alâkalı âyetlerin anlatımından ve yapılan işaretlerden de bu husus anlaşılıyordu. Nitekim sonuç muslihane oldu; Mekkeli müşriklerin çoğu İslâm'ı din olarak seçmek suretiyle geçmişlerinin üzerine sünger çekmiş oldular.

Göğün Kapılarının Açılması

فَفَتَحْنَآ أَبْوَابَ السَّمَآءِ بِمَآءٍ مُّنْهَمِرٍ

"Bunun üzerine göğün kapılarını sağnak halinde boşanan su ile açıverdik."

Sağnak halinde ve halkın deyimiyle "testiden boşanırcasına" yağmur yağdı. O bakımdan göğün kapılarının açılması, temsili ve mecazidir ve yağan yağmurun âdetin üstünde boşanırcasına inmesi demektir. Yeryüzü de o sırada birçok kaynaklarıyla harekete geçirilmiş; derken sular birleşip önüne geçilmez bir tufan halini almıştır.

Şüphesiz bu olay, ezelde ilâhi ilim ve takdirle plânlanan bir uygula-

1 Şuârâ suresi: 116. âyetin tefsiri.

2 Hud suresi: 36. âyetin tefsiri

3 Nuh suresi: 26. âyetin tefsiri

madır ki değişmesi veya hatâ yapması söz konusu değildir. Zira Allah'ın ilmi ve takdiri mümkün değil yanılmaz.

Geminin Ana Malzemesi

وَحَمَلْنَاهُ عَلٰى ذَاتِ اَلْوَاحٍ وَدُسُرٍ

"Biz, Nuh'u tahtalar ve çivilerle yapılı gemiye yükledik."

Burada gemi yapımında iki ana malzemeden söz edilmektedir. Biri "levhalar", diğeri "disar"ın çoğulu "düsur"dur.

"Levha"nın çoğulu olan "elvah", levha haline getirilmiş madeni veya ahşap madde demektir. O bakımdan biz âyetin mealinde buna karşılık "tahta levhalar" sözünü kullandık. Bununla beraber, demir madeninin tarihinin çok gerilere uzandığına bakılırsa o levhaların madeni olması da düşünülebilir.

Düsur: Ahşap ve madeni çivilere, perçinlere denildiği gibi, geminin göğüs kısmına da denildiği vakidir. Zira "desere" fiilinin masdarı olan "ders" göğüsleyip savmak anlamına gelir. Ayrıca kenetleyip bağlama işinde kullanılan halata da delâlet ettiği bilinmektedir. Aynı zamanda geminin tahtalarını birbirine kenetleyen halat mânasına geldiği de tespit edilen manalarından biridir. Nitekim Sıhah-i Cevheri'de, tekili "disar" olan "düsur", geminin levhalarını birbirine sıkıştırıp kenetleyen urgan olarak açıklanmıştır.

Böylece Nuh (aleyhisselam)'ın yaptığı geminin ahşap veya madeni levhalardan ve bu levhaları birbirine bağlayıp sıkıştıran çivilerden veya perçin ve kalınca urgandan yapıldığı; suyu yarıp rahatlıkla seyretmesini sağlayan kuş göğsüne benzer bir göğüsten oluştuğu ortaya çıkıyor.

Geminin Tarihi Bir Belge Olarak Bırakılması

وَلَقَدْ تَرَكْنَاهَآ اٰيَةً فَهَلْ مِنْ مُدَّكِرٍ

"Andolsun ki biz o gemiyi bir âyet (açık belge ve tarihi ibret) olarak bıraktık. Acaba öğüt ve ibret alan var mıdır?"

Nuh (aleyhisselam)'ın ilâhi gözetim altında inşa ettiği geminin O'ndan sonrakilere ibret ve öğüt olsun diye bırakıldığı açıklanmaktadır. Ancak günümüze kadar çürümeyip kaldığı pek söylenemez. Bazı senedi olmayan

rivayetlere göre: Cenâb-ı Hakk'ın bu gemiyi uzun yıllar ve asırlar Irak ve Suriye sınırı yakınında Cizre'nin kuzeydoğusunda yer alan Cudi Dağı'nda veya Dicle ve Fırat vadisinde, yani Yukarı Mezopotamya'da koruduğu söylenmektedir.

Müfessir Kurtubi ile Müfessir el-Merağı de buna yakın rivayete yer vermiş ve el-Cezira'da Bakırda adlı yerde korunduğuna değinmişlerdir.[1]

Ama günümüze kadar gerek Ararat (Ağrı) Dağı'nda, gerekse Cudi Dağı'nda ve sözü edilen kesimde bütün araştırmalara rağmen olumlu bir sonuç elde edilememiştir. Bununla beraber bir gün fosilleşmiş şekline rastlanılabilir. Zira böyle bir geminin inşa edildiği hem Tevrat'ta, hem Kur'ân'da, hem Bârnabas İncili'nde, hem de hadislerde açıklanmıştır. O bakımdan olay ve gemi hakkında herhangi bir şüphenin yeri ve anlamı yoktur.

Hud ve Ankebut surelerinde de bu tarihi olaya geniş yer verilerek aydınlatıcı bilgiler ortaya konmuştur. Ancak Ankebut suresi 15. âyette gemiden söz edilirken,

"Onu bir ibret ve belge kıldık" buyurulurken, konumuzu oluşturan âyette ise,

"Andolsun ki biz onu âyet (açık belge ve tarihi bir ibret) olarak bıraktık" buyurulmakta ve böylece Ankebut suresindeki âyet biraz daha açıklanmaktadır.

Buna rağmen öğüt alan var mıdır? Cenâb-ı Hak, 15. âyetin son bölümüyle, insanların nankörce tutumuna ve eşyaya ibretle bakmadıklarına değinmekte ve

"Acaba öğüt ve ibret alan var mıdır?" buyurmak suretiyle öğüt alanların pek az olduğuna işaret etmektedir.

Âd Kavmi'nin Hud Peygamber'i Yalanlaması

كَذَّبَتْ عَادٌ فَكَيْفَ كَانَ عَذَابِي وَنُذُرِ

"Ad da (peygamberlerini) yalandı. Benim azabım ve uyarılarım nasılmış (bir görün)."

Nuh Kavmi'nden sonra Âd Kavmi, kendilerinden önce inkarcı azgın-

1 Tefsir-i Kurtubi: 17/133 - Tefsir-i Merâği: 27/84

ları, putperest inatçıları kahreden tufan olayından öğüt ve ibret almadılar. Kendilerine yol gösterip uyarıcı olarak gönderilen Hud (aleyhisselam)'a iltifat etmediler ve yaptığı tebligatı yalanlayıp hakkı, bütün güçleriyle ve inatlarıyla red ve inkâr ettiler. Böylece estirilen ilâhi hidâyet ve rahmet havasına karşı gönül ve vicdan kapılarını kapadılar; zulüm, tuğyan, saldırı, haklara tecavüz ve ahlâksızlıkta çok ileri gittiler; derken ilâhi hüküm indi. Azabı gerektiren sebepler harekete geçirildi; öyle ki önünde durulmaz şiddetli kasırga, uğursuz saydıkları bir günde onları birer hurma kütüğü gibi yerden yere çarpıp yok etti. Fiziki kuvvetlerine mağrur olan bu kavim, Allah'ın sınırsız kudretini anlayamadılar ve sünnetullah gereği hüküm inince artık anlamalarının bir yararı olmadığını az-çok farkettilerse de bu onlar için kurtarıcı bir dönüş kabul edilemezdi. Zira ilâhi kanun ve hükümler değişmez. Vakti gelince onu geri çevirecek bir kuvvet bulunmaz.

Elif. Lam. Mim Secde suresinde ve el-Hakka suresinde bu kasırganın yedi gece, sekiz gün devam ettiği açıklanmaktadır. O halde onların uğursuz saydıkları gün diye çevrisini yaptığımız "yevmi nahs"den maksat, 24 saatlik bir zaman parçası değil, yedi, sekiz günü kapsayan geniş bir zaman kavramıdır. Zira "yevm" kavramının üç manaya delâlet ettiği bilinmektedir ki, belirttiğimiz mana onlardan biridir.

Mekkeli müşrikler de inkâr ve azgınlıkta ileri gittiklerinden, sıkıntılı günler onları beklemekte idi. Yakın gelecekte kasırga misâli gelecek olan İslâm ordusunun satveti önünde kudret ve saltanatlarını kaybedeceklerdi.

Kur'ân özellikle Âd Kavmi'nin yıkılıp yok edilmesini uyarıcı bir misal olarak hatırlatmakta ve inkarcıların hakka dönmelerinde kendilerinden yana büyük yararların söz konusu olduğuna işaret etmektedir.

İnsanlar Öğüt ve İbret Alsınlar Diye Kur'ân Kolaylaştırılmıştır

وَلَقَدْ يَسَّرْنَا الْقُرْاٰنَ لِلذِّكْرِ فَهَلْ مِنْ مُدَّكِرٍ

"Andolsun ki biz, Kur'ân'ı öğüt ve ibret almak için kolaylaştırdık. Öğüt ve ibret alan var mıdır?"

Kur'ân-ı Kerim, öylesine bir kelime dizisine ve cümle konumuna; lâfız ve mâna zincirine; akıcılık ve çekicilik üslubuna sahiptir ki, beşer gücünü aşmakta ve bir benzerinin ortaya konulmasının mümkün olmadığını her âyetiyle ilân etmektedir. Aynı zamanda berraklık ve ahengiyle; letafet

ve inceliğiyle; kalplere ve kafalara neşter vurmasıyla; duygu ve düşünceleri yönlendirmesiyle; vicdanları serinletmesiyle gönüllerde taht kurma kudretini taşımakta; hafızalarda arşivlenmeye geniş imkân veren bütün özellikleri beraberinde getirmektedir.

Bu hikmete dayalı olarak, on beş asırdan beri onu ezberleyip hafızasına nakşedenler birbirini izlemekte; tek harf ve kelimesine bir halel getirmeden onu kalplerinde koruyanların sayısını tespit etmenin imkânsızlığı her çağda kendini göstermektedir.

Dünya tarihinde hiçbir kitap böyle bir mazhariyete erişememiş; hiçbir eser bu kadar kolay ezberlenememiştir. Çünkü o, insan sözü değil, bütünüyle Allah kelâmıdır.

Semud Kavmi ve Salih (aleyhisselam)

كَذَّبَتْ ثَمُودُ بِالنُّذُرِ فَقَالُوٓا۟ أَبَشَرًا مِّنَّا وَٰحِدًا نَّتَّبِعُهُۥٓ ۚ إِنَّآ إِذًا لَّفِى ضَلَٰلٍ وَسُعُرٍ

"Semud Kavmi de (yapılan) uyarıları yalanladılar. "Bizden bir adama mı uyacağız? O takdirde biz sapıklık, sıkıntı ve delilik içinde kalırız" dediler."

Arap Yarımadası'nda Hicr yöresinde yaşayan Semud Kavmi, hakka karşı gelip ilâhi buyrukları tebliğ ile görevli Salih Peygamber'i dört maddeyle suçladılar.

1- Bizden bir adama uyacağız, öyle mi?

2- Böyle bir adama uyarsak hem sapıtır, hem de aklımızı yitirmiş oluruz.

3- Aramızda kala kala semavi buyruk buna mı indirilmiş?

4- Hayır o, çok yalancı şımarığın biridir.

Bu suçlamalar, küçümsemeler Semud Kavmi'ne çok pahalıya mal oldu. Faturasını çok ağır ödediler. Bir haykırışla tuz buz olup yeryüzünden silindiler.

Mekkeli müşrikler de Hz. Muhammed (aleyhisselam)'ı benzeri sözlerle, farklı ifadelerle suçluyor ve tebliğ ettiği ilâhi buyrukları sert şekilde red ve inkâr ediyorlardı. Öyle ki, hiçbir belge ve mucizeye inanmıyor; olanca güçleriyle bâtılı savunuyorlardı.

Semud Kavmi'nin kulaklarının zarını patlatan, kalplerini yerinden

oynatan o müthiş haykırışın bir benzeri, Mekkeliler'e de yönelebilirdi. Nitekim çok geçmeden Hz. Muhammed (aleyhisselam) Melek Cebrail'in desteğinde on binin üstünde mücahid bir orduyla Mekke vadisini çınlattı. Allahu Ekber sesi müşriklerin hem kalp, hem de kafa kulaklarının zarını patlatıp yüreklerini hoplattı ve kısa bir süre içinde küfür ve azgınlığı baş aşağı getirip putperestliğe son verdi. Ne var ki, Mekkeli müşriklerin çoğu imân edeceklerinden dolayı Cenâb-ı Hak onları yok etmedi.

Bu tablo her çağda ortaya çıkabilir. Yeter ki mü'minler "Tevhid İnancı" odağında kenetlenmiş olsunlar.

Deve Mucizesi

إِنَّا مُرْسِلُوا النَّاقَةِ فِتْنَةً لَهُمْ فَارْتَقِبْهُمْ وَاصْطَبِرْ

"Şüphesiz ki onları çetin bir sınavdan geçirmek için o dişi deveyi gönderdik ve (Salih Peygambere) "Sen onları gözetle ve sabırlı ol!" (dedik).

Semud Kavmi'nin azgınlık ve şirretlikleri bardağı taşırınca, ilâhi hükmün inmesi mukadder oldu. Son olarak "deve mucizesi" istediler. Arzuları doğrultusunda bir dişi deve mucizesi tecelli etmesine rağmen, sözlerinde durmadılar ve deveyi devirip öldürdüler. İçtiği sudan fazla süt veren mucize anlamındaki devenin zuhuru da tesir etmeyince, her şey biranda olup bitti.

Rasulullah (aleyhisselam) Efendimiz'in ortaya koyduğu, başta Kur'ân olmak üzere birçok âyet ve mucizelere "sihir" diyen Mekkeli müşriklere mühlet verildi. Zira yakın gelecekte çoğu imân edip İslâm dairesine girecekti. Semud Kavmi'nin önlerinde böylesine açık bir hidâyet kapısı yoktu; kalpleri tamamen kararıp haktan uzaklaşmışlardı. O bakımdan çer-çöp olup gittiler.

Lut (aleyhisselam) ve Sodomlular

كَذَّبَتْ قَوْمُ لُوطٍ بِالنُّذُرِ إِنَّا أَرْسَلْنَا عَلَيْهِمْ حَاصِبًا إِلَّا آلَ لُوطٍ

"Lut Kavmi de yapılan uyarılan yalanladılar. Bunun için biz, üzerlerine taş (yağmuru yağdıran bir püskürük) gönderdik. Ancak Lut ailesini katımızdan bir nimet olarak seher vakti kurtardık."

Dünya tarihinde benzerine pek az rastlanan bir hayasızlığı kendi aralarında yaygınlaştırıp ona meşruilik kazandıran Lut Kavmi, yapılan bütün uyarı ve tehditlere kulaklarını tıkadılar. Ülkelerine uğrayan yabancılara bile cinsel sapıklık doğrultusunda saldıracak kadar gözleri kararmış, kalp-

leri körelmişti. İnsan suretine girip Lut (aleyhisselam)'a gelen görevli meleklere bile sarkıntılık yapmaya yeltendiler. Eşi dışında kalan Lut ailesinin, ilâhi nimete lâyık görülüp Sodom'u seher vaktine doğru terketmeleri emredildi. Arkasından gelen melekler tabii sebepleri harekete geçirmek suretiyle yanar dağdan lavlar ve püskürükler yükselmeye başladı. Kısa bir süre içinde şehri belirsiz hale getirdi.

Mekkeli müşriklerin hayâsızlığı daha başka idi. Onlar inkârlarını inatla, inatlarını gurur ve tuğyanla birleştirip ardı-arkası kesilmeyen haksızlıklar sergilediler. Yakın gelecekte kahir ekseriyeti imân edeceğinden, Cenâb-ı Hak onları helak etmedi. Mekke'nin fethedilmesiyle putperestliğe ve azgınlığa son verildi.

Kur'ân, bütün bu kıssaları ve olayları kolaylaştırıp ibretli ve öğütlü safhalarıyla anlatmak suretiyle duygu ve düşünceleri yönlendirmektedir.

Lut (aleyhisselam)'ın Konuklarına Sataşmak İsteyenler

İnsan suretine girip Lut Peygamber'e gelen meleklere sataşmak isteyen kâfir sapıkların gözleri silme kör olmuştur. Zira meleklere kötü niyetle dokunmak mümkün değildir. Nurdan yaratılan o şerefli varlıklar, bütünüyle hayat ve enerji kaynağıdırlar. İlâhi izin ve inayetle dokundukları yerde hayat ve sağlık başlar; ilâhi gazapla dokundukları yerde hayat söner.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, imânla inkâr arasında sürüp gelen mücadele konu edildi, Mekke'de çok sıkıntılı günler geçiren mü'minler teselli edilerek, ilâhi gazaba çarptırılan dört azgın milletin âkibeti üzerinde durularak uyarıcı, ibret verici safhalarına değinildi.

Aşağıdaki âyetlerle, ilâhi uyarılara kalplerinin penceresini açmayan Fir'avn ve ailesinin tutumu üzerinde duruluyor ve ilâhi kudretin kahredici pençesiyle nasıl yok edildikleri anlatılıyor. Sonra da yaşamakta olan inkarcı sapıklar uyarılarak, tarihi olayları iyice sebep ve hikmetleriyle incelemeleri dolaylı şekilde telkin edilerek hatırlatılıyor.

وَلَقَدْ جَآءَ اٰلَ فِرْعَوْنَ النُّذُرُ ﴿٤١﴾ كَذَّبُوا بِاٰيَاتِنَا كُلِّهَا فَاَخَذْنَاهُمْ اَخْذَ عَزِيزٍ
مُّقْتَدِرٍ ﴿٤٢﴾ اَكُفَّارُكُمْ خَيْرٌ مِّنْ اُولٰٓئِكُمْ اَمْ لَكُمْ بَرَآءَةٌ فِى الزُّبُرِ ﴿٤٣﴾ اَمْ

يَقُولُونَ نَحْنُ جَمِيعٌ مُنتَصِرٌ ﴿٤٤﴾ سَيُهْزَمُ الْجَمْعُ وَيُوَلُّونَ الدُّبُرَ ﴿٤٥﴾ بَلِ
السَّاعَةُ مَوْعِدُهُمْ وَالسَّاعَةُ أَدْهَىٰ وَأَمَرُّ ﴿٤٦﴾

41- Andolsun ki, Fir'avn ailesine de uyarılar geldi.

42- Onlar ise, âyetlerimizin hepsini yalanladılar. Biz de onları üstün, çok güçlü muktedire yakışır şekilde yakalayıverdik.

43- Sizin kâfirleriniz mi bunlardan hayırlıdır, yoksa önceki kitaplarda sizin için bir berat mı bulunuyordu?

44- Yoksa onlar, "Biz yardım gören (yardımlaşan) bir cemiyet miyiz" diyorlar?

45- Yakında o cemiyet hezimete uğrayarak arkalarını dönüp kaçacaklar.

46- Hayır, onlara vadolunan gün Kıyamettir. Kıyamet günün (azabı) daha korkunç ve daha acıdır.

Fir'avn'a Gönderilen Uyarıcı

وَلَقَدْ جَاءَ آلَ فِرْعَوْنَ النُّذُرُ ﴿٤١﴾ كَذَّبُوا بِآيَاتِنَا كُلِّهَا فَأَخَذْنَاهُمْ...

"Andolsun ki, Fir'avn ailesine de uyarılar geldi. Onlar ise, âyetlerimizin hepsini yalanladılar. Biz de onları çok üstün, çok güçlü muktedire yakışır şekilde yakalayıverdik."

Mısır kralı Fir'avn da inkâr ve zulüm havası içinde saltanatını sürdürürken, Cenâb-ı Hak ona uyarıcı olarak Musa (aleyhisselam) **ile kardeşi Harun** (aleyhisselam)**'u gönderdi. Aynı zamanda birtakım açık belgeleri de Musa'ya vererek, Hakk'ın kudretinin üstünlüğünü inkarcı bir millete göstermeyi murad etti. Saltanatının sarsılacağını düşünen ve hep ilâhlık iddiasında günlerini gün ederken, kulluk mertebesine düşmeyi hiç arzu etmeyen Fir'avn, bu kadri yüce iki peygamberin tebliğ ve irşadını; getirdikleri mucizevi belgeleri red ve inkâr etti. Bununla kalmayarak onlara "sihirbaz" damgasını vurdu. Sonra da hem Musa Peygamber'i, hem de İsrailoğullarını imhayı plânladı. Onun bu çok hatalı kararı, bardağı taşıran son damla oldu ve Mısır'ı geceleyin terkeden "İsrailoğulları'nı takibe koyuldu. Der-**

ken ilâhi hüküm indi ve Kızıldeniz onlara mezar oldu.

Kureyş Kâfirlerinin Önceki İnkarcı Sapıklardan Hayırlı Bir Yanları mı Vardı?

أَكُفَّارُكُمْ خَيْرٌ مِنْ أُولَٰئِكُمْ أَمْ لَكُمْ بَرَاءَةٌ فِي الزُّبُرِ

"Sizin kâfirleriniz mi bunlardan hayırlıdır, yoksa önceki kitaplarda sizin için bir berat mı bulunuyordu?"

İslâm'a göre: Cinsi, özelliği, dili, rengi ve milliyeti ne olursa olsun, küfür tek millettir. Nuh Kavmi ne ise, Âd Kavmi de onlar gibi idi. Fir'avn ve yandaşları neyse, Mekkeli kâfirler de o idi. Biri diğerinden hayırlı değildir. Hepsi de hakkı reddedip bâtılı savunan sapıklardır. İlâhi sünnet gereği, öncekiler nasıl yok edilip hayat sahnesinden silinmişse, Mekkeliler de silinebilirdi. Ancak sık sık belirttiğimiz gibi, Mekkeli müşriklerin çoğu ileride Allah'a ve Peygamberine imân edeceklerinden, diğer inkarcı zâlim kavimler gibi yok edilmemişlerdir.

Fir'avn kıssasının bir özeti açıklanırken, Mekkeli müşriklere şu mesaj verilmekteydi: Sizden çok güçlü ve kudretli olan Fir'avn bile kendini ilâhi azaptan kurtaramamıştır. Ona göre iyice düşünün de tercihinizi yapın.

Küfür Cephesi Oluşturduğu Toplumlara Güvenmesin

أَمْ يَقُولُونَ نَحْنُ جَمِيعٌ مُنْتَصِرٌ سَيُهْزَمُ الْجَمْعُ وَيُوَلُّونَ الدُّبُرَ

"Yoksa onlar, "biz yardım gören (yardımlaşan) bir cemiyet miyiz" diyorlar? Yakında o cemiyet hezimete uğrayarak arkalarını dönüp kaçacaklardır."

Küfür cephesinin birlik kurması; kendilerine göre güçlü, iddialı ekoller meydana getirmesi bütünüyle dünyevi amaçlara, kişisel ve toplumsal çıkarlara yöneliktir. İman cephesinin birlik kurması, ilâhi rızâ ve emir doğrultusunda yüce amaçlara yönelik bir hikmet taşımaktadır.

İman cephesi bu düzeyde şuurlu mücadele verdikleri takdirde, Cenab-ı Hak, Sünnetullah gereği, küfür cephesinin birliğini çok sürmez hezimete uğratır da arkalarını dönüp kaçarlar. Nitekim Bedir Savaşı, Mekke'nin fethi bunun açık örneklerinden ikisidir.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, inkarcı zorbalar, Fir'avn kıssasıyla uyarıldı ve küfür ile zulmün belli kertesine gelip dayanan hiçbir toplum ve milletin ilâhi gazaptan kurtulamadığı belirtildi.

Aşağıdaki âyetlerle, âhiret gününde suçlu günahkârlara hazırlanan kavurucu azap konu ediliyor. Her şeyin bir ölçü ve plâna göre yaratılıp takdir edildiğine dikkatler çekilerek küfür ve azgınlıktan vazgeçilmesi dolaylı şekilde bildiriliyor. İlâhi ilmin bütün olmuş ve olacak şeyleri önceden tespit edip yazdığına değinilerek herkesin hesap vermeye hazırlanması emrediliyor. Sonra da Allah'tan korkup her türlü kötülükten, küfür ve şirkten sakınan mü'minlere hazırlanan yüksek mükâfata değiniliyor.

إِنَّ الْمُجْرِمِينَ فِي ضَلَالٍ وَسُعُرٍ ﴿٤٧﴾ يَوْمَ يُسْحَبُونَ فِي النَّارِ عَلَىٰ وُجُوهِهِمْ ذُوقُوا مَسَّ سَقَرَ ﴿٤٨﴾ إِنَّا كُلَّ شَيْءٍ خَلَقْنَاهُ بِقَدَرٍ ﴿٤٩﴾ وَمَا أَمْرُنَا إِلَّا وَاحِدَةٌ كَلَمْحٍ بِالْبَصَرِ ﴿٥٠﴾ وَلَقَدْ أَهْلَكْنَا أَشْيَاعَكُمْ فَهَلْ مِن مُّدَّكِرٍ ﴿٥١﴾ وَكُلُّ شَيْءٍ فَعَلُوهُ فِي الزُّبُرِ ﴿٥٢﴾ وَكُلُّ صَغِيرٍ وَكَبِيرٍ مُّسْتَطَرٌ ﴿٥٣﴾ إِنَّ الْمُتَّقِينَ فِي جَنَّاتٍ وَنَهَرٍ ﴿٥٤﴾ فِي مَقْعَدِ صِدْقٍ عِندَ مَلِيكٍ مُّقْتَدِرٍ ﴿٥٥﴾

47- Şüphesiz ki, suçlu günahkârlar sapıklık ve çılgınlık içindedirler.

48- Ateşe yüzüstü sürülecekleri gün, "Sakar (Cehennem'in)in dokunan azabını tadın!" (denilecek.)

49- Şüphesiz ki biz, her şeyi (belli) bir ölçüye göre yarattık.

50- Bizim emrimiz ancak bir defadır, göz açıp kapamak gibi.

51-52- Andolsun ki, biz sizin nice benzerlerinizi yok ettik. Öğüt ve ibret alan yok mudur? Onların işledikleri her şey defterlerdedir.

53- Küçük-büyük her şey satır satır yazılıdır.

54- Şüphesiz ki, muttakiler (Allah'tan saygı ile korkup fenalıklardan sakınan mü'minler) Cennetlerde genişlik ve aydınlık içindedirler.

55- Doğruluk makamında kuvvetli kudretli hükümdarın yanındadırlar.

İNİŞ SEBEBİ

Müslim'in yaptığı rivayete göre: Ebu Hureyre (radıyallahu anh) şöyle demiştir: "Kureyş müşrikleri, Peygamber (aleyhisselam) Efendimiz'e gelerek kader hakkında tartışmak istediler. Bunun üzerine 46-49. âyetler indi."

İLGİLİ HADISLER

"Gelecekte ümmetim arasından öyle toplumlar çıkacak ki, onlar kaderi yalanlayacaklar."[1]

"Her ümmetin mecusisi vardır. Benim ümmetimin mecusisi, "kader diye bir şey yoktur" diyenlerdir. Onlar hastalanınca gidip sormayın; öldükleri zaman cenazelerine hazır olmayın."[2]

"Şu dört şeye inanmadıkça hiçbir kimse imân etmiş sayılmaz:

1-2- Allah'tan başka ilâh olmadığına; benim de Allah'ın Rasulü bulunduğuma şehadet eder;

3- Öldükten sonra dirilip ikinci hayata kaldırılacağına inanır;

4- Kaderin hayrına ve şerrine inanırsa, (dosdoğru imân etmiş olur).[3]

"Şüphesiz ki Cenâb-ı Hak, halkın (yaratılan canlıların) kaderini, gökleri ve yeri yaratmadan elli bin yıl önce yazmıştır. Arş'ı da su üstünde idi."[4]

Temelinde İnkâr Bulunan Günahlar

إِنَّ الْمُجْرِمِينَ فِي ضَلَالٍ وَسُعُرٍ

"Şüphesiz ki, suçlu günahkârlar sapıklık ve çılgınlık içindedirler."

Kur'ân'da "mücrim" sıfatı daha çok inkarcı günahkârlar hakkında kullanılmıştır. Zıtlar âleminde önümüze, biri diğerinin zıddı iki yol konulmuş ve birinin saadete, diğerinin felâkete uzadığı belirtilerek aydınlatıcı

1 Tirmizi/Kader: 16 - Ahmed: 1/330-2/90, 125, 181-5/90

2 İbn Mâce/Mukaddeme: 10, 35- Ahmed: 2/86-5/407

3 İbn Mâce/Mukaddeme: 10- Ahmed: 1/97, 133

4 Müslim - Kader: 16 - Tirmizi/Kader: 18 – Ahmed: 169/2

bilgiler verilmiş ve sonra da insanlar bu kavaşakta kendi cüz'i iradeleriyle baş başa bırakılmıştır.

Bunun gibi içimizde iki ayrı eğilim gösteren nefis ve ruhumuz da mücadele halindedirler. Hangisi üstünlük sağlarsa, diğeri ona uyar. Böylece nefis felâkete uzanan yolda, ruh ise saadete giden yolda yürümek ister. Çünkü nefis aşağı; ruh ise yüce âlemdendir. Felâkete uzanan yolda ise, nefsin iştihasını kamçılayan aşağı âlemin birçok nesnesi yer almıştır. Saadete uzanan yolda ise, "nimet külfet karşılığı" kuralı gereğince üzücü, sıkıcı, korkutucu, sınavlardan geçirici birçok engeller bulunmaktadır.

İnsanın gerek içindeki, gerekse dışındaki bu zıtları bize ancak kitap ve peygamber tanımlayıp tanıtmaktadır. Sonra da kişi bu iki kaynağa aklıyla, sağduyusuyla yönelirse, sapıklıktan ve çılgınlıktan kurtulur. Aksine bir tutum içine girerse, sapıklık ve onun tabii neticesi olan çılgınlık havasına girer.

Her Şey Belirlenmiş Kader Ölçüsüne Göre Yaratılmıştır

إِنَّا كُلَّ شَيْءٍ خَلَقْنَاهُ بِقَدَرٍ

"Şüphesiz ki biz, her şeyi (belli) bir ölçüye göre yarattık."

Âyetin açık anlatımından, her şeyin kader çizgisine göre gerçekleşeceği anlaşılmaktadır. Böylece kâinatta var kılınan her şey, önceden çizilmiş bir plâna ve belirlenmiş kadere göre yaratılmıştır.

Şüphesiz "kader" konusu oldukça zor ve karmaşıktır. Rasulullah (aleyhisselam) Efendimiz'den bu hususta kırka yakın hadis rivayet edilmiştir. Aynı zamanda Ashab-ı Kiram'ın kaderle ilgili birtakım açıklamaları olmuştur.

O halde konu alabildiğine geniş ve esnektir. Üzerindeki yüz yılların inceleme ve araştırması ciltlerle kitap meydana getirmiştir.

Biz burada konunun detayına inmek istemiyoruz. Çünkü hem yorucu olur, hem de tefsirimizin hacmi buna müsait değildir. Sadece Ehl-i Sünnet'in görüş, yorum ve açıklamasının özetini nakletmekle yetiniyoru:

"Cenâb-ı Hak henüz eşyayı yaratmadan önce, ezeli ilminde yer alan hilkat kanununun, plân ve programının gereği, yaratacağı şeylerin miktarını, ölçü ve anlamını, amaç ve hikmetini, ahvâl ve zamanını, başlangıç ve sonunu bilmektedir. Yeryüzünde ne kadar insanın ne kadar süre yaşayacağını; her birinin bulunacağı ortam ve şartlar düzeyinde hayatını nasıl

düzenleyip değerlendireceğini; kendi irâde, akıl, zekâ, düşünce ve duygusuyla nasıl bir yol izleyeceğini; ruhunda var olan Allah ve din duygusunu geliştirip geliştirmeyeceğini yine ezeli ve ebedi ilmiyle tespit edip Levh-i Mahfuz'a yazmıştır. O'nun ilmi elbette yanılmaz, tespitinde hatâ olmaz. Olaylar ancak O'nun tespitine göre ortaya çıkar. İşte bu kaderdir. Ezelde bilinip yazıldığı için biz onları işlemiyoruz; işleyeceğimiz için yazılmıştır. Böylece külli irâde bütün ortam ve şartları, kaynak ve imkânları hazırlayıp insanoğlunun önüne koymuş ve onu birçok yeteneklerle donatmakla kalmamış, bir de aklına ışık tutacak, yol gösterecek kitap indirmiş, peygamber göndermiş ve sonra da onu cüz'i iradesiyle baş başa bırakmıştır.

Bunun için insanlar yaptıklarından sorumludurlar. Kendi irâde ve imkânlarını kullanıp aklın rehberliğinde hareket ederek kendini hidâyet çizgisine getiren kişilere hidâyet kapısı Allah dilerse açılır. O çizgiye kendini getirmeyenler dalâlette kalır."

Hayır ve Şerrin Allah'tan Olduğuna İman

Sahih hadislerle sabit olan İslâm'ın imânla ilgili bu şart ve esası, konunun ilmi cihetini bilmeyen ve sadece cümlenin zahirine bakıp hüküm çıkarma cesaretinde bulunan bazı câhiller, "Allah şer işlemez ve şerri emretmez. Onun için şerrin Allah'tan olduğu söylenemez" gibi birtakım yersiz çıkış ve iddialarda bulunurlar. Oysa mesele ve cümlenin delâlet ettiği mâna onların sandığı veya anladığı gibi değildir. Önce şunu belirtelim ki, sözü edilen cümleyi reddetmek, Rasulullah (aleyhisselam)'ın beyânına karşı çıkmak olur ki bu son derece tehlikelidir.

Sonra da şöyle açıklayalım:

Kâinatta insanlardan yana hazırlanmış bir hayat kanunu vardır. Kur'an buna "Sünnetullah" demektedir. Bu kanunlar değişmez ve hedefine doğru ilerler. İnsanoğlu akıl, irâde ve zekâsını peygamber haberiyle birleştirip Sünnetullaha uyarsa, hem dünyada, hem de âhirette mutlu ve bahtiyar olur. Sözü edilen yeteneklerini aksi istikamette kullanır da Sünnetullaha uymazsa, kendine şer kapısını açıp yazık etmiş olur. Sünnetullah kimseye uymaz, ama herkes mutlaka ona uymak zorundadır. Bu, öyle bir kanundur ki, ezelde sağlam bir plâna ve programa bağlanmıştır, artık değişmesi söz konusu olamaz.

İşte "hayır ve şer Allah'tandır" sözünün gerçek anlamı ve hükmü budur. Yoksa Cenab-i Hak hiç kimseyi şerre itmez ve hiç kimseye haksızlık da etmez.

Kader Kelimesi ve Kavramı

"Kader" çok yönlü bir kavramdır. Sözlükte şu manalara delâlet eder:

a) Kaza ve hüküm,

b) Ölçü ve miktar,

c) Güç ve takat,

d) Rızık taksimi.

Ancak ilim adamlarından bir kısmı, "kader" ile "kaza" kavramları arasında fark bulunduğunu belirterek şöyle bir açıklamada bulunmuşlardır: Kader, Cenâb-ı Hakk'ın olacak şeyleri ve olayları henüz meydana gelmeden bilip takdir etmesidir. Kaza, Cenâb-ı Hakk'ın bilip takdir ettiği şey ve olayların vakti gelince ortaya çıkıp gerçekleşmesidir.

Özellikle son bir asır içinde yetişen müfesirlerimiz ve ilgili ilim ehlinin, 49. ayette geçen "kader"in ikinci maddedeki mânaya delâlet ettiğini dikkate alarak, kâinatta yaratılan her şeyin belli bir ölçü ve miktara, denge ve düzene, sonra da ihtiyaca göre meydana getirildiğini belirtmişlerdir.

Öyle ki, Güneş ile Dünya arasındaki uzaklık; yerkürenin 23 derece meyilli olması; atmosfer tabakasının kalınlığı ve oluştuğu gaz nisbeti; yeryüzünün onda yedisinin denizlerle kaplı bulunması; karada ve denizdeki canlıların birbirlerini yemek suretiyle hem hayatlarını sürdürmeleri, hem de canlılar âleminde dengeyi sağlamaları hep belli bir plân ve programa göre ayarlanmıştır. Gelişigüzel, nisbetsiz, ölçüsüz ve hesapsız hiçbir şey yoktur.

Yeryüzünde bu denge ve düzeni bozan insanlardır. Ormanları yok etmek suretiyle hem "erozyon" denilen toprak kayması ve aşınmasına, hem yağmur dengesinin bozulmasına, hem de oksijen kaynağı olup insanlara sağlık ve hayat veren bitki örtüsünün kalkmasına sebep olmuşlardır. Bu misalleri çoğaltmak mümkündür. Önemli olan, ilâhi denge ve düzen kanunlarını bilip ona göre hayatımızı yönlendirmemizdir.

İlahi Emir Bir Kelimeden İbarettir

وَمَآ اَمْرُنَآ اِلَّا وَاحِدَةٌ كَلَمْحٍ بِالْبَصَرِ

"Bizim emrimiz ancak bir defadır, göz açıp kapamak gibi."

Cenâb-ı Hak sonsuz ve sınırsız kudret sahibidir. Acizlik, bıkkınlık, yorgunluk, bitkinlik gibi beşeri sıfatlar ve arazlar O'na nisbet edilemez. O mutlaka gani ve mutlak azizdir. Emri engelsiz olarak nafizdir; hükmü değişmez, sözü askıda kalmaz. Bir şeyi murad ettiğinde ona sadece "ol" der, o da oluverir. Bu göz açıp kapama kadar seri ve anidir.

Ancak O'nun "ol" mânasına gelen "kün emri", iki türlü tecelli eder: Biri doğrudan, sebepleri oluşturmadan olayı, olacak şeyi bir anda meydana getirir. Mucize bu cümledendir. Melekut alemine yönelen emirler de böyle. İkincisi, daha çok madde âlemine yöneliktir, tecelli edince sebep ve illetlerin oluşmasını sağlar.

Âhiret aleminde ise, birinci tecellide belirttiğimiz gibi, sebep ve illetleri oluşturmaya yönelmeden, doğrudan irâde edileni vücuda getirir.

Tarihi Çok İyi Bilmek Gerekir

وَلَقَدْ اَهْلَكْنَآ اَشْيَاعَكُمْ فَهَلْ مِنْ مُدَّكِرٍ

"Andolsun ki biz sizin nice benzerlerinizi yok ettik. Öğüt ve ibret alan yok mudur?"

Kur'ân, hayatın hedef ve amacından sapanları uyarırken sık sık gelip geçen millet ve kavimlerin yıkılıp yok edilmelerine dikkatleri çekmekte ve bunun sebeplerini araştırmamızı ilhâm etmektedir. Öyle ki, Kur'ân, ilâhi hüküm gereği yok edilen bir milletin hayatının önemli safhalarına yer verir ve hangi sebeplerle kendilerini helak edilme çizgisine getirdiklerini açıklar. Sonra da onlardan geriye kalan harabeleri gezip görmemizi emrederek birtakım öğüt alınacak bilgiler toplamamızda sayılmayacak faydaların bulunduğuna dolaylı şekilde atıfta bulunur.

Şüphesiz bütün bunlar, tarihi çok iyi okumamıza, araştırıcı bir ruh taşımamıza ve tarih felsefesini bilmemize bağlıdır. Ancak o zaman tarihi kalıntılara ve benzeri eserlere baktığımızda öğüt ve ibret almamız

gerçekleşebilir.

Kâinat Çok Hassas Bir Saat Gibi İşliyor

وَكُلُّ شَيْءٍ فَعَلُوهُ فِي الزُّبُرِ وَكُلُّ صَغِيرٍ وَكَبِيرٍ مُسْتَطَرٌ

"Onların işledikleri her şey defterlerdedir. Küçük-büyük her şey satır satır yazılıdır."

Oluşturulan hayat sistemi akıllara durgunluk verecek bir duyarlılık düzeyinde çalışmakta ve her şey yüklendiği programı kusursuz yerine getirmeye çalışmaktadır. Sonra da hayat çarkında ilâhi hitaba lâyık görülen ve O'nun sayısız iltifatlarına erişen insanoğlu, diğer canlılara nisbetle ön safta bulunuyor ve büyük bir sorumluluk taşıyor. Zira varlıkta tespit edebildiğimiz hemen her şeyin insandan yana yaratılıp onun hizmetine baş eğdirildiğini görüyoruz.

Bu kadar mazhariyetler içinde kâinatın özü ve mayası sayılan insanoğlunun yüklendiği program nedir, ona neden bunca sorumluluk yöneltilerek ilâhi hitaba muhatab tutulmuştur? Şüphesiz, o da Allah'ı bilip O'na ibâdet etmek ve O'nun adına yeryüzünde konuşup O'nun kurallarından yana buyruklarını yerine getirmek için yaratılmış ve bu doğrultuda ebediyen ilâhi rahmet ve inayete mazhar kılınması için de ondan yana sonsuz bir hayat hazırlanmıştır.

O bakımdan insanın günlük, saatlik, hattâ anlık hayatı bütünüyle kontrol altında tutulmakta ve işlediği her şey anında tespit edilip yazılmaktadır. Bu kontrol ve yönlendirme, her yanıyla ona, yüklendiği programı kusursuz yerine getirmeyi hatırlatmakta ve aksine bir yol izlemesi halinde hilkatinin hikmetinden uzaklaşacağını ilham etmektedir.

Hayatını Takva Çizgisinde Tutanların Mükâfatı

إِنَّ الْمُتَّقِينَ فِي جَنَّاتٍ وَنَهَرٍ

"Şüphesiz ki muttakiler (Allah'tan saygı ile korkup fenalıklardan sakınan mü'minler) cennetlerde genişlik ve aydınlık içindedirler. Doğruluk makamında kuvvetli kudretli hükümdarın yanındadırlar."

Takva: Bilindiği gibi, çok yönlü, çok manalı bir kavramdır. Özetleyecek olursak, maksadı daha iyi anlamış oluruz. Şöyle ki, takva, tahkik derecesindeki imân atmosferi içinde Allah'tan saygı ile korkup her türlü

şirkten, fenalıktan, ahlâksızlıktan sakınmak; kulluk görevini yerine getirme azim ve gayretiyle farz ve vâcib ibâdetleri vaktinde yerine getirmek, sünnetleri ihmal etmeyip günlük hayatı kitap ve sünnete göre düzen ve dengede tutmaktır.

Kendini takvanın bu düzeyine getiren mü'minlere iki büyük ecir ve mükâfat vazedilmektedir:

a) Geniş ve aydınlık cennet,

b) Doğruluk makamında o çok kudretli, kuvvetli hükümdarın yanında mutluluğa erişmek.

Zira bir insan için, kurtuluşun en büyüğü, Cennete erişmekse, saadetin en büyüğü Cenâb-ı Hakk'ın iltifatına lâyık bir dereceye yükseltilmektir.

Kamer suresine, Ay'ın ikiye bölünmesiyle kıyametin yakın olduğu bildirilerek başlandı; Allah'a ve âhirete dosdoğru imân edip hayatını takva çizgisinde düzene sokan mü'minlere âhirette hazırlanan iki büyük mükâfat müjdelenerek sure noktalandı.

Bu surenin de tefsirini bize müyesser kılan Cenâb-ı Hakk'a sonsuz hamd-u senalar; O'nun buyruklarını ümmetine kusursuz ve noksansız tebliğ eden Rasulullah (aleyhisselam) Efendimiz'e de salât-ü selâmlar olsun.

55. SÛRE

RAHMAN SURESİ

Ayet Sayısı	Kelime Sayısı	Harf Sayısı
78	351	1636

RAHMAN SURESİ

el-Hasan, Urve b. Zübeyr'e, İkrime, Atâ' ve Câbir'e göre; Tamamı Mekke'de inmiştir. İbn Abbas'a göre: 29. âyeti dışında tamamı Mekke'de inmiştir. İbn Mes'ud ve Mukatil'e göre: Tamamı Medine'de inmiştir. Ancak birincilerin görüşü daha sahih kabul edilmiştir.[1]

SURENİN KAPSADIĞI BAŞLICA KONULAR

1- İnsana verilen anlama ve anlatma yeteneği konu ediliyor.

2- Güneş ve Ay dahil her şeyin belli bir hesaba göre düzenlendiği ve hareket ettiği açıklanıyor.

3- Kâinatta mutlak bir düzen ve dengenin hâkim olduğu ve insanın bu düzene uyması belirtiliyor.

4- Yerkürenin ancak "enam", yani insanlar ve cinler veya canlılar için yaratıldığına dikkat çekilerek anafikir veriliyor.

5- Cânn (cin)ın da yalın zehirli ateşten yaratıldığı haber veriliyor.

6- İki doğu, iki batı deyimi kullanılarak dünyanın yuvarlak olduğuna ve Güneş'in etrafında döndüğüne işaret ediliyor.

7- Birbirine salıverilen iki denizin kavuşmasına bir engel konulduğu bildirilerek ilim adamlarına temel bilgi veriliyor.

8- Denizin özelliklerinden ve faydalarından söz ediliyor.

9- Yerin ve göklerin çekim kuvveti alanının ancak ilim, hesap ve kesin bilgilerle nüfuz edilip aşılabileceği kapalı bir anlatımla işleniyor.

10- Kıyametin kopmasıyla gökte meydana gelecek değişikliklerin bazı önemli kısım ve safhaları üzerinde duruluyor.

11- Ahiret gününde kimseden niçin günah işlediğinin sorulmayacağı; zira her şeyin anında yazılıp tespit edildiğinin ortaya konulacağı haber veriliyor.

---

1 Tefsir-i Kurtubi: 17/151

12- Cehenneme girecek suçlu günahkârların uğratılacakları azabın safhalarından birine değinilerek yönlendirici anlamda inkarcılar tehdit ediliyor.

13- Cennet'teki yüksek nimetler konu edilerek birtakım misaller veriliyor.

﴿٥٥﴾ سُورَةُ الرَّحْمٰنِ

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

اَلرَّحْمٰنُ ﴿١﴾ عَلَّمَ الْقُرْاٰنَ ﴿٢﴾ خَلَقَ الْاِنْسَانَ ﴿٣﴾ عَلَّمَهُ الْبَيَانَ ﴿٤﴾
اَلشَّمْسُ وَالْقَمَرُ بِحُسْبَانٍ ﴿٥﴾ وَالنَّجْمُ وَالشَّجَرُ يَسْجُدَانِ ﴿٦﴾ وَالسَّمَاءَ
رَفَعَهَا وَوَضَعَ الْمِيزَانَ ﴿٧﴾ اَلَّا تَطْغَوْا فِى الْمِيزَانِ ﴿٨﴾ وَاَقِيمُوا الْوَزْنَ
بِالْقِسْطِ وَلَا تُخْسِرُوا الْمِيزَانَ ﴿٩﴾ وَالْاَرْضَ وَضَعَهَا لِلْاَنَامِ ﴿١٠﴾ فِيهَا
فَاكِهَةٌ وَالنَّخْلُ ذَاتُ الْاَكْمَامِ ﴿١١﴾ وَالْحَبُّ ذُو الْعَصْفِ وَالرَّيْحَانُ ﴿١٢﴾
فَبِاَيِّ اٰلَاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ﴿١٣﴾ خَلَقَ الْاِنْسَانَ مِنْ صَلْصَالٍ كَالْفَخَّارِ
﴿١٤﴾ وَخَلَقَ الْجَانَّ مِنْ مَارِجٍ مِنْ نَارٍ ﴿١٥﴾ فَبِاَيِّ اٰلَاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ﴿١٦﴾

1- Rahman (olan Allah);

2- Kur'ân'ı öğretti.

3- İnsanı yarattı;

4- Ona anlatma ve açıklama yeteneği verdi.

5- Güneş ve Ay hesap iledir.

6- Bitki ve ağaç (türleri) secde ederler.

7- Gökyüzünü o yükseltti ve mizanı (ölçü-tartıyı) koydu.

8- Sakın mizanda (ölçü, tartı, denge ve düzende) hakkı, insafı aşmayın!

9- Tartıyı adaletle ayakta tutun, tartıyı eksik tartmayın.

10- Yeryüzünü de ancak ve sadece canlı varlıklar için alçaltıp koydu.

11- Onda meyveler ve salkım tomurcuklu hurma ağacı vardır.

12- Kabuklu, kapçıklı taneler ve güzel kokulu bitkiler mevcuttur.

13- O halde (ey insanlar ve cinler!) Rabbinizin hangi nimetlerini yalan sayabilirsiniz?

14- İnsanı testi gibi ses çıkaran kuru balçıktan yarattı.

15- Cann'ı (Cinleri) de dumansız bir ateşten yarattı.

16- Artık Rabbinizin hangi nimetlerini yalanlıyabilirsiniz?

İNİŞ SEBEBİ

Furkan suresi 60. âyetle, "Rahmân'a secde ediniz!" mealindeki emir inince, Mekke müşrikleri: "Rahman da neymiş?" diyerek Allah'ın bu isim ve sıfatını da red ve inkâr ettiler. Bu sebeple yukarıdaki âyetler Rahmân'ı tanıtır mahiyette indirildi.[1]

İLGİLİ HADİS

Rasulullah (aleyhisselam) Efendimiz Nahle mevkiinde bulunuyordu. Kalkıp sabah namazını kılarken Rahman suresini okudu. O sırada cinlerden bir grup oradan geçiyordu; derken okunan Kur'ân âyetlerini dinlediler ve imân ettiler.[2]

Aynı konuya Tirmizi'de yer verilerek deniliyor ki: "Rasulullah (aleyhisselam) Efendimiz ashabının yanına geldi ve onlara Rahman suresinin tamamını okudu. Ashab-ı Kiram edeple susup dinlediler. Bunun üzerine Rasulullah (aleyhisselam) şöyle buyurdu:

"Cinlerle mülakat yapılan gecede bu sureyi cinlere okuduğum zaman sizden çok daha güzel karşılayıp cevapladılar. Ne kadar "Febieyyi alâi Rabbiküma tükezzibân" âyetini okudumsa, onlar: "Ya Rabbi! Senin hiçbir nimetini yalanlamıyoruz. Hamd sana mahsustur" dediler."[3]

Kays b. Âsim el-Minkari'den yapılan rivayette, adı geçen diyor ki: "Rasulullah (aleyhisselam)'a şöyle dedim: "Ya Rasulallah! Sana indirilen (Kur'ân âyetlerin)den bana oku. O da bana Rahman suresini okudu. Ben o sureyi dinleyince şöyle dedim: "Vallahi bunda bir başka güzellik, üzerinde bir tatlı-

1 Lübabu't-te'vil: 208/4

2 Tefsir-i Kurtubi: 17/151

3 Tirmizi: Câbir (radıyallahu anh)'den/Hadisun garibun

lık ve çekicilik vardır. Altı bereketli, üstü meyvelidir ve mümkün değil bunu beşer söyleyemez." Sonra da Kelime-i Şehadeti getirerek İslâm'a girdim."[1]

Er-Rahmân

Fatiha suresinde bu sıfat üzerinde yeterince durulmuş ve gereken açıklama yapılmıştır. Allah'a has bir sıfattır. "Rahmet" kökünden türetilmiştir. Kök manâ olarak, kalp yufkalığı, şefkat ve incelik mânalarına delâlet eder. İsim olarak, Allah'ın 99 güzel isimlerinden biridir. Kâinat bütünüyle bu sıfattan tecelli eden rahmet kapsamına girmiştir. Ancak her kişi kendi inanç ve yeteneğine; irfan ve kültürüne göre bundan yararlanabilir. Onun için Rahman ismi daha çok dünyaya yönelik bulunmaktadır. Rahim ismi ise daha çok Âhiret alemine yönelik olup mü'minlerden yana bir özellik arz etmektedir.

Kur'an'ı Öğreten Rahman

اَلرَّحْمٰنُ ۙ عَلَّمَ الْقُرْاٰنَ ؕ

"Rahman (olan Allah); Kur'ân'ı öğretti."

Bu mânayla Rahman olan Allah (celle celaluhu), insanlara rahmetinin bir diğer kapısını açarak Kur'ân-ı Kerim'i indirip öğretme lutfunda bulunmuştur.

Bundan önce de bu rahmetin tecellisi olarak Adem'i yaratıp Ona eşyanın ismini öğretmiş veya Muhammed (aleyhisselam)'ı yaratıp O'na helâl ve haramı; doğru ve eğri yolları öğretmiştir.

Diğer bir yorumla, Rahman olan Cenâb-ı Hak, insan türünü yaratıp ona anlama, anlatma, açıklama, duyduğunu söyleme, düşündüğünü ifade etme yeteneğini vermiştir. Ve bütün bunlar O'nun rahmetinin eseri, kudretinin tezahürleridir.

Diğer yandan öteki canlılara beyân öğretmemiş ve bu yeteneği en güzel ölçü ve anlamda insana bahsetmiştir. Zira insan, yaratılan canlıların en şereflisidir. Diğer bütün canlılar onun için yaratılıp, yine ona hizmette bulunmak üzere yeryüzüne dengeli şekilde serpiştirilmiştir.

---

1 Tefsir-i Kurtubi; 17/151

Güneş ve Ay Hesap İledir

اَلشَّمْسُ وَالْقَمَرُ بِحُسْبَانٍ

"Güneş ve Ay hesap iledir."

Kur'ân-ı Kerim, henüz dünya üzerinde yaşayan milletler Güneş ve Ay hakkında ciddi hiçbir bilgiye ve tespite sahip değilken, on beş asır önce Güneş ve Ay'ın hareketlerinin hesaba dayandığını açıklayarak ilim adamlarına hareket noktasını belirlemiş ve ön bilgi vermiştir.

İbn Abbas (radıyallahu anh), Katade ve Ebu Mâlik gibi, Kur'ân âyetleri üzerinde çalışan İslâm ilim adamları sözünü ettiğimiz âyetin tefsirinde şu tarihi sözü söylemişlerdir: "Güneş ve Ay kendi menzil (yörünge)lerinde belli ve belirli hesaba göre hareket etmektedirler. Öyle ki, hiçbiri menzilinden (yörünge) meyledip sapmamaktadır."[1]

İbn Zeyd ve İbn'i Kisan'a göre: Bu ikisinin düzenli hareketiyle vakitler, ömürler ve işler hesaplanır.[2]

Süddi'ye göre: Güneş ve Ay insanların eceline benzer bir ecele doğru hareketlerini sürdürürler; yani ikisinin de bir gün hareketi sona erer ve ömürleri tamamlanmış olur.[3]

Tabiin'den Mücâhid'e göre: Ayette geçen "hüsbân", yuvarlak olan değirmen taşının kendi ekseni etrafında dönmesi anlamına gelir. Bu yorum ve mânayla, Güneş kendi merkezinde, Ay da kendine has menzilinde hareket halindedir.[4]

Ancak İbn Abbas'ın yorum ve açıklaması, ilâhi murada daha uygun kabul edilmiştir.

Nitekim Yâsin suresinde:

"Güneş ve Ay'dan her biri kendi yörüngesinde yüzüp gitmektedir" buyurularak, konumuzu oluşturan âyete açıklık getirilmiştir. Yine aynı surede Güneş ile Ay'ın yörüngelerinin çakışıp kesişmesinin söz konusu ola-

---

1 el-Câmi'u li-Ahkâmi'l-Kur'ân: 17/153

2 el-Cami'u li-Ahkami'l-Kur'an: 17/153

3 el-Cami'u li-Ahkami'l-Kur'an: 17/153

4 el-Cami'u li-Ahkami'l-Kur'an: 17/153

mayacağı belirtilerek bu hususta astronomlara ve diğer ilgili ilim adamlarına en doğru temel bilgi verilmiştir.

Bitki ve Ağaç Türleri Secde Etmektedirler

وَالنَّجْمُ وَالشَّجَرُ يَسْجُدَانِ

"Bitki ve ağaç (türleri) secde ederler."

Kur'ân burada "necm" ve "şecer" isimlerini kullanmıştır.

Necm ismi, birkaç mânaya delâlet eder:

a) İbn Abbas (radıyallahu anh)'a göre: Sakı olmayan bitki demektir,

b) Yıldız hakkında kullanıldığı yaygındır.

Yeryüzünde ilâhi kudrete, vahdaniyet doğrultusunda delâlet eden saksız bitkilerle gövdesi ve sakı olan bitki ve ağaçların secde etmesi belirtilmektedir.

Bunun anlamı üzerinde hayli durulmuş ve az farklı yorumlar yapılmıştır:

1- Bitkilerin sabah ve akşam vakitlerinde gölgelerinin batıya ve doğuya doğru uzanması demektir.

2-Yıldızların secdesi ise, Güneş'in doğmasıyla görünmez olmaları ve bir de kendi yörüngelerinde hareket halleridir.

"Secde"nin sözlük mânası, teslimiyet gösterip Allah'ın kurduğu kanun ve düzene baş eğmektir. Terim olarak, üstün saygı duyup kulluğun gereğini yerine getirmek üzere eğilmek, başı indirip yere koymaktır. Namazda Allah'a secde etmek bu tarifin kapsamına girer.

Bu mânayla secde yalnız Allah'a edilir; başkasına secde etmek küfürdür ve nankörlüktür.

İnsan dışındaki diğer şeylerin secdesi, herbirinin yaratıldığı amaca yönelip bağlı bulunduğu kanun gereği hizmet vermesidir.

Göğün Yükseltilmesi ve Dengenin Kurulması

وَالسَّمَآءَ رَفَعَهَا وَوَضَعَ الْمِيزَانَ

"Gökyüzünü O yükseltti ve mizânı (ölçü-tartıyı) koydu. Sakın tartıda hakkı, insafı aşmayın."

Yedinci âyetle, Allah'ın varlığına ve birliğine delâlet eden dördüncü belge işlenirken "mizân" kavramına yer verilmektedir. Fezanın bir bakıma rakama sığmayacak büyüklüğü ve ondaki cisimlerin birbirinden uzak tutulması; sistemlerin oluşturulmasının muhakkak ki çok hassas bir mizana göre sağlandığını göstermektedir.

Mizân, ismi alet olup "terazi" anlamına geldiği gibi, denklem, denge, adalet ve düzen mânalarında da kullanıldığı vâkidir.

Bunlardan şu sonucu çıkarabiliriz: Fezada yer alan, dünya dahil bütün yıldız ve sistemlerin kendi hareketlerinde, yercekim ve merkezkaç kanunlarıyla mutlak bir denge hâkimdir. Aynı zamanda her yıldız ve sistemde yer alan şeyler arasında da bir denge ve hassas bir düzenleme söz konusudur.

Dünyanın belli bir süratle kendi ekseni ve güneş etrafında elips çizerek sürdürdüğü hareketi, her bakımdan dengeli ve düzenlidir. Nitekim "elips"in tarifi yapılırken bu tür dengeye işaretle şöyle denilmiştir: "Öyle kapalı bir eğri ki bütün noktalarının 'odak' denilen iki ayrı noktaya olan uzaklıklarının toplamı birbirine denktir."

Yeryüzünün kuruluş ve yayılışında da bu denge kanunu hâkimdir. Ancak zaman zaman insanların bilgisizce müdahalesi bu dengeyi bozmaktadır. Meselâ ormanlar hem bol oksijen verip sağlık kazandırır, hem havanın tozunu ve kirliliğini toplar, hem yağmur yağmasını sağlar, hem birçok canlılara barınak hizmeti verir.

Ağaçları plânsız, programsız ve bilgisizce kestiğimiz takdirde bu denge bozulur ve zincirleme birçok dengelerin de bozulmasına neden olur. Önce kuraklık başlar, toprak kayması meydana gelir.

Denizleri kirletmek ve barındırdığı canlıları bilgisizce avlamak ayrı bir dengesizlik doğurur.

Kur'ân bu hususu biraz daha açıklayarak Rum suresi 41. âyette şöyle buyurmaktadır:

"İnsanların elleriyle işledikleri (bilgisizce) işlerden, fenalıklardan dolayı karada ve denizde fesat (dengesizlik ve düzensizlik) ortaya çıktı."

Onun için konumuzu oluşturan sekizinci âyette, insanlara seslenilerek şu uyarı yapılmaktadır:

"Sakın mizânda (ölçü, tartı, denge ve düzende) hakkı, insafı aşmayın."

Ayrıca âyette, göklerde mizân, yani denge ve düzen kurulduğu gibi, yerde de mizan kurulmuştur. Artık siz de hem denge ve düzeni koruyun, hem de alım-satımda bulunurken teraziyi, tartıyı doğru ve âdil kullanın, hususu da kısaca belirtilerek uyarıda bulunulmaktadır.

Yeryüzü Sadece Enam İçin Alçaltılıp Konulmuştur

وَالْأَرْضَ وَضَعَهَا لِلْأَنَامِ

"Yeryüzünü de ancak ve sadece canlı varlıklar için alçaltıp koydu.

Cümlede "hasr" var. Arapça gramere göre, mefül fiilden önce gelirse, "hasr" ifade eder. Şöyle ki: Enam için ancak yerküre konulmuştur. O halde başka yıldız ve gezegende "enam" yoktur.

"Enam" kavramı Arapça olup birkaç mânaya delâlet etmektedir. Kamus'ta da belirtildiği üzere, bu isim bütün canlı yaratıkları kapsamına alır. Bir diğer tespite göre, cinlere ve insanlara veya yeryüzünde yaşamakta olan canlı mahlukatın tümüne delâlet eder.

Cin ve insanlar hakkında kullanılması ise, daha yaygındır. Bu açıdan hareketle, insan ve cinlerin barınması ve hayatlarını sürdürmesi için yeryüzü onlara tahsis edilmiştir. Başka bir gezegen veya yıldızda bu iki cinsin yaşamasına elverişli ortam ve şartlar mevcut değildir.

Sonuç olarak, dünya denilen gezegen dışında başka bir gezegen ve yıldızda insan ve cin türü yoktur, denilebilir.

Nitekim son birkaç yıl içinde gezegenler üzerinde yapılan bilimsel araştırmalardan, hiç birinde biyolojik var oluşun veya bir uygarlığın izlerine rastlanmadığı gibi, bildiğimiz mevcut canlıların yaşamasına elverişli ortam ve şartların da bulunmadığı anlaşılmıştır.

Güneş'e en yakın gezegen "Merkur"dür. Milyonlarca yıldır Güneş ışınları çarptığı halde, gezegenin yüzeyinde hiçbir hayat ortamı bulunma-

dığı tespit edilmiştir.

Dünyamızın ikiz kardeşi durumunda olan "Venüs" gezegeninde ise, bir atmosfer vardır ki, % 98'i, karbondioksit'ten oluşmuştur. Hidrojen, argon, karbonmonoksit ve biraz da su buharından oluşan bu kızgın gazlarla bezenmiş atmosfer, saatte 360 km. hızla gezegen yüzeyinde 500 santigram dereceye ulaşan ısı, gezegende "nem"in oluşmasına imkân vermemektedir.

Dünyamızdan gönderilen uzay araçları Viking I ve Viking II 1976 yılı yazında birbirlerinden oldukça uzak yüzeylere indirildikleri halde, bilim adamları, Merih yüzeyinde heyecanla incelemeye başlamışlardı. Ancak bu gezegende de herhangi bir hayat ortamı bulunmadığı anlaşılmıştır.

Dev gezegenlerden "Jüpiter"in çevresi ise, hidrojen, helyum ve diğer zehirli gazlardan oluşmuştur. Isı -250 dereceye düşmektedir. Bu durumda hayat ortamı söz konusu değildir.

"Satürn"ün Güneş'e uzaklığı sebebiyle çevresinde dolaşan gaz halkalarının donup buz küreleri halinde olduğu anlaşılmıştır. -155 derecedeki ısı, biyolojik varoluşu tanımamaktadır.

Diğer iki dev gezegen "Üranus" ve "Neptün"ün Güneş'ten çok uzak oldukları için, yüzeyleri 10.000 km. kalınlığında buzlarla kaplanmış durumdadır. Hayata elverişli ortam mevcut değildir.

En uzaktaki gezegenlerden 1930 yılında keşfedilen "Plüton" ile 1978 yılında keşfedilen "Charon" adlı uydularda da hayatın varoluşu beklenemez.

Yeryüzünü Kaplayan Bitki Örtüsü

فِيهَا فَاكِهَةٌ وَالنَّخْلُ ذَاتُ الْأَكْمَامِ وَالْحَبُّ ذُو الْعَصْفِ وَالرَّيْحَانُ

"Onda salkım tomurcuklu hurma ağacı vardır. Kabuklu, kapçıktı taneler ve güzel kokulu bitkiler mevcuttur."

Kur'ân'da denizlere sık sık değinildiği gibi, yeryüzünü kaplayan bitki örtüsünden de yeri geldikçe söz edilmektedir. Böylece hem Allah'ın insanlara hazırlayıp verdiği çok çeşitli nimetlerin, hem de ağacın ve diğer bitkilerin önemine atıf yapılmaktadır.

Anlaşıldığı üzere, tarımın yararına işarette bulunulmakta; diğer yandan çeşitli meyvelere dikkatler çekilerek Allah'ın bu güzel nimetlerinden

en iyi şekilde yararlanmamız ilham edilmektedir. Aynı zamanda kabuklu ve kapçıklı olan tahıl ve benzeri bitkiler üzerinde durulmakta; güzel kokulu olup şifâ kaynağı diğer bitkilere parmak basılmaktadır.

Bütün bu kısa açıklamadan anlıyoruz ki, varlıkta hiçbir şey faydasız, amaçsız ve gayesiz yaratılmamış ve hepsi de insandan yana var kılınmıştır. Gerçek bu olunca, insanoğlu ve sonra cinler Rablerinin hangi nimetinin lüzumsuz, hikmetsiz amaçsız olduğunu söyleyip gerçeği yalanlıyabilirler?

İnsan Kuru Balçıktan Yaratılmıştır

خَلَقَ الْإِنْسَانَ مِنْ صَلْصَالٍ كَالْفَخَّارِ

"İnsanı testi gibi ses çıkaran kuru balçıktan yarattı."

Cenâb-ı Hak, her türlü nazariye, varsayım ve şüpheyi bir tarafa iterek, ilk insanı ilâhi kudretin tecellisiyle balçıktan yarattığını açıklamaktadır. Sonra da yer yer Adem'in soyunu da bir bakıma topraktan elde edilen gıdalardan oluşan "nutfe"den yarattığını bildirerek insanın yaratılışı hakkında iki ayrı kanunun birbirini izlediğini haber vermektedir. Birinci kanun bir defaya mahsus "kün emri" ile; ikincisi, kıyamete kadar sürecek biyolojik kanunla gerçekleşmiştir.

İlk insanın kurumuş balçıktan yaratıldığı haber verilirken, Kur'ân'da birbirini tamamlayan beş ayrı bilgi sergileniyor:

1- Turab,

2- Tin,

3- Sülâletin min tin,

4- Tin-i Lâzib,

5- Salsalin ke'l-fahhar.

İlk insanın önce topraktan yaratıldığı, sonra bu toprağın özelliklerine ve bazı arızi vasıflarına değinilerek, balçık halinde olduğu, sonra bu balçığın süzülmüş bulunduğu, sonra da bunun testi misali fiske vurulduğunda ses çıkardığı beyân ediliyor. Ayrıca "salsâl"ın, kokuşmuş balçık anlamına geldiği de söylenir. Diğer yandan bu balçığın çok yapışkan bir özellik taşıdığı belirtiliyor.

Bütün bu değişik anlatım şekilleri bize ilk insan Adem (aleyhisselam)'ın yaratıldığı toprağın şekillenip içine ruh girinceye kadar geçirdiği safhaları haber vermekte ve bu konuda araştırıcılara hareket noktası belirlenmektedir.

Diğer bir yorum da bize başka bir hareket noktası gösteriyor. Şöyle ki: Yer kabuğunun geçirdiği dönem ve safhalara işaret edilmekte ve her şeyin kendi özelliği doğrultusunda tekâmül devresi geçirdiğine değinilmektedir.

Yer kabuğunun oluşma safhaları incelendiği zaman, âyetle bilimsel araştırma arasında bir paralellik kurmanın mümkün olduğu anlaşılır.

Yer kabuğunun, derinlerdeki ergimiş kızgın kütlelerin yeryüzüne püskürmesiyle meydana geldiği ve başka kütlelerin de buna eklendiği bilinmektedir. Akarsuların, göllerin ve denizlerin bıraktığı çökelek kütle ile yer kabuğunda meydana gelen büyük çaptaki yer değişmelerinden doğan basınçların tesirine uğrayan kütleler de bu cümledendir.

Böylece yer kabuğunun derinliklerindeki erimiş kızgın kütlelerin püskürmesiyle oluşan tabaka, soğuyunca bunlardan granit ve bazalt gibi mineraller oluşmuştur. Yapışkan balçık, süzülmüş balçık, tın tın ses veren iyice kuruyup pişmiş balçık bu kütlelere de işaret olabilir.

Cann (Cin) de Dumansız Ateşten Yaratılmıştır

وَخَلَقَ الْجَانَّ مِنْ مَارِجٍ مِنْ نَارٍ

"Cânn'ı (cinleri) de dumansız bir ateşten yarattı."

"Cânn" ismi üzerinde hayli durulmuş ve farklı yorumlarda bulunulmuştur:

a) el-Hasan'a göre: Bu, cinlerin ilk babası sayılan İblis'in bir diğer adıdır.

b) Bununla doğrudan cinler kasdedilmektedir. Zira "cânn", "cinn'in" tekilidir. Bu manayla, cinlerin ilk babası kasdedilmiş olunabilir.

"Mâric" sıfatına gelince: Bunun üzerinde de farklı tespit ve yorumlar olmuştur:

a) İbn Abbas (radıyallahu anh)'a göre: Yalın ateş demektir.

b) el-Leys'e göre: Alev alev yükselen dumansız ateş demektir.

c) Diğer bazı ilim adamlarına göre: Dumansız ateş üzerinde renk renk birbirine karışıp yükselen zehirli alev demektir.

d) el-Müberrid'e göre: Salıverilip engel tanımayan ateş demektir.

e) Ebu Ubeyde'ye göre: Her şeye tesir edip geçebilen şu'le (ışın) demektir.

f) Lugatçi Cevheri kendi Sihah'ında, bunun dumansız ateş olduğunu belirtmiştir.

Böylece toprak nasıl et, kan, sinir ve kemiğe dönüşüp insan bedenini meydana getirmişse, ateş de ışınlara dönüşüp "cin" denilen varlığın meydana gelmesine vasat kılınmıştır. İnsani ruh, çamurdan oluşan bedene girince, ona akıl, duygu, düşünce ve hareket sağlamış; cinni ruh da ışına girince onda aynı şeyleri ve fazla olarak da baş döndürücü bir hız ve hareketi doğurmuştur.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, Cenâb-ı Hakk'ın varlığına, kudretinin yüceliğine delâlet eden belgelere yer verildi ve ilmi araştırma yapmak isteyenlere hareket noktaları belirlendi.

Aşağıdaki âyetlerle, yine ilâhi kudretin yüceliğine delâlet eden birkaç belgeye yer veriliyor. Hemen arkasından insan ve cinlerin çok sınırlı bir alanda hareket etme imkânlarının bulunduğu konu edilerek yerçekim kuvveti sınırına dikkatler çekiliyor. Sonra da duygu ve düşünceleri yönlendirecek anlamda kıyamet ve âhiret olaylarına değiniliyor.

رَبُّ الْمَشْرِقَيْنِ وَرَبُّ الْمَغْرِبَيْنِ ﴿١٧﴾ فَبِأَيِّ آلَاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ﴿١٨﴾
مَرَجَ الْبَحْرَيْنِ يَلْتَقِيَانِ ﴿١٩﴾ بَيْنَهُمَا بَرْزَخٌ لَا يَبْغِيَانِ ﴿٢٠﴾ فَبِأَيِّ آلَاءِ
رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ﴿٢١﴾ يَخْرُجُ مِنْهُمَا اللُّؤْلُؤُ وَالْمَرْجَانُ ﴿٢٢﴾ فَبِأَيِّ آلَاءِ
رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ﴿٢٣﴾ وَلَهُ الْجَوَارِ الْمُنْشَآتُ فِي الْبَحْرِ كَالْأَعْلَامِ ﴿٢٤﴾
فَبِأَيِّ آلَاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ﴿٢٥﴾ كُلُّ مَنْ عَلَيْهَا فَانٍ ﴿٢٦﴾ وَيَبْقَىٰ وَجْهُ رَبِّكَ

ذُو الْجَلَالِ وَالْإِكْرَامِ ﴿٢٧﴾ فَبِأَيِّ آلَاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ﴿٢٨﴾ يَسْأَلُهُ مَنْ فِي
السَّمٰوَاتِ وَالْأَرْضِ كُلَّ يَوْمٍ هُوَ فِي شَأْنٍ ﴿٢٩﴾ فَبِأَيِّ آلَاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ
﴿٣٠﴾ سَنَفْرُغُ لَكُمْ أَيُّهَ الثَّقَلَانِ ﴿٣١﴾ فَبِأَيِّ آلَاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ﴿٣٢﴾ يَا
مَعْشَرَ الْجِنِّ وَالْإِنْسِ إِنِ اسْتَطَعْتُمْ أَنْ تَنْفُذُوا مِنْ أَقْطَارِ السَّمٰوَاتِ
وَالْأَرْضِ فَانْفُذُوا لَا تَنْفُذُونَ إِلَّا بِسُلْطَانٍ ﴿٣٣﴾ فَبِأَيِّ آلَاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ
﴿٣٤﴾ يُرْسَلُ عَلَيْكُمَا شُوَاظٌ مِنْ نَارٍ وَنُحَاسٌ فَلَا تَنْتَصِرَانِ ﴿٣٥﴾ فَبِأَيِّ
آلَاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ﴿٣٦﴾ فَإِذَا انْشَقَّتِ السَّمَاءُ فَكَانَتْ وَرْدَةً كَالدِّهَانِ
﴿٣٧﴾ فَبِأَيِّ آلَاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ﴿٣٨﴾ فَيَوْمَئِذٍ لَا يُسْأَلُ عَنْ ذَنْبِهِ إِنْسٌ وَلَا
جَانٌّ ﴿٣٩﴾ فَبِأَيِّ آلَاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ﴿٤٠﴾

17- O, iki doğunun da, iki batının da Rabbidir.

18- Artık Rabbinizin hangi nimetlerini yalanlayabilirsiniz?

19- Birbirine kavuşmak üzere iki denizi salıverdi.

20- Aralarında bir engel vardır ki, biri diğerinin sınırını geçemez.

21- Artık Rabbinizin hangi nimetlerini yalanlayabilirsiniz?

22- İkisinden de inci ve mercan çıkar.

23- O halde Rabbinizin hangi nimetlerini yalanlayabilirsiniz?

24- Denizde dağlar gibi yükselen gemiler O'nundur.

25- Artık Rabbinizin hangi nimetlerini yalanlayabilirsiniz?

26- Yerin üstündeki her şey fânidir.

27- Çok yüce azamet ve iyilik sahibi olan Rabbinin zâtı bakidir, baki kalacaktır.

28- O halde Rabbinizin hangi nimetlerini yalanlayabilirsiniz?

29- Göklerdeki ve yerdeki kimseler hep O'ndan ister; O, her gün (her dem ve an) bir işte, bir tecellidedir.

30- Artık Rabbinizin hangi nimetlerini yalanlayabilirsiniz?

31- Ey (yeryüzünün) iki ağırlığı (olan insanlar ve cinler)! Yakında (kıyamet günü) sizinle meşgul olup gerekeni yapacağız.

32- Artık Rabbinizin hangi nimetlerini yalanlayabilirsiniz?

33- Ey cin ve insan topluluğu! Göklerin ve yerin sınırlarını aşıp geçmeye gücünüz yetiyorsa, haydi aşıp geçin. Ama geçemezsiniz, ancak bir sultan (açık belge, kesin delil, hesap, kuvvet ve üstünlük) ile geçebilirsiniz.

34- Artık Rabbinizin hangi nimetlerini yalanlayabilirsiniz?

35- Üzerinize dumansız bir ateş ve bunaltıcı bir duman (gaz) gönderilir de artık kendinizi savunamaz ve kurtaramazsınız.

36- O halde Rabbinizin hangi nimetlerini yalanlayabilirsiniz?

37- Gök yarılıp gül rengine dönüşerek yağ gibi eridiği zaman...

38- Artık Rabbinizin hangi nimetlerini yalanlayabilirsiniz?

39- O gün, ne insanlara, ne de cinlere günahları (nın sebebi) sorulur.

40- O halde Rabbinizin hangi nimetlerini yalanlayabilirsiniz?

İki Doğunun ve İki Batının Rabbı

رَبُّ الْمَشْرِقَيْنِ وَرَبُّ الْمَغْرِبَيْنِ

"O' iki doğunun da Rabbidir, iki batının da Rabbidir"

En uzun günde Güneş'in doğup battığı nokta ile en kısa günde doğup battığı nokta söz konusu edilerek "iki doğu, iki batı" şeklinde bir anlatıma yer verilmiştir.

Diğer bir yorumla, yerkürenin 180 derecesine işaretle "iki doğunun, iki batının Rabbi" denilmiştir. Bu manayla bir şeyin iki tarafını anmak, tümünü kastetmek olduğundan, her gün meydana gelen iki doğu, iki batı söz konusu olabilir.

İki Denizin Birbirine Salıverilmesi

مَرَجَ الْبَحْرَيْنِ يَلْتَقِيَانِ

"Biribirine kavuşmak üzere iki denizi salıverdi; aralarında bir engel vardır ki, biri diğerinin sınırını geçemez."

Klasik tefsirlerde bu âyet üzerinde birçok yorumlar yapılmışsa da, çoğu İsrâiliyata dayanır. Son yıllarda denizlerde ciddi anlamda bilimsel araştırma yapan Kaptan Kusto (Cousteau), Cebelitarık Boğazı'nda araştırmasını sürdürürken şu önemli olayla karşılaştığını belirterek diyor ki: "Akdeniz'in suyu gerek yoğunluğu, gerekse içindeki yetişen bitki çeşitleriyle ve canlılarıyla suların karıştığı Atlas Okyanusu'ndan farklı yapıdadır. Bu konuda bir araştırma yapmak için ekibimle birlikte Cebelitarık Boğazı'na gittim. İlk birkaç gün sonunda ortaya çıkan sonuç beni şaşırtmıştı. Bu iki denizin suyu birbirine karışmıyordu.

Çünkü bu iki denizin karışmasına, birleşme noktasında bulunan harika bir su engeli bulunuyordu."

Bu arada Almanların yıllar önceki bulgularını da incelemeyi ihmal etmeyen Kaptan Kusto sözüne şöyle devam ediyor: "1962 yılında Alman ilim adamları Aden Körfezi ile Kızıldeniz'in birleştiği Mendep Boğazı'nda bir araştırma yapmışlar. Vardıkları sonuç aynı. İki denizin suyu, ortada bulunan bir su engeli ile birbirinden kesin olarak ayrı bulunuyorlar."

Çok geçmeden Kaptan Kusto kesin sonuca ulaştı: "Farklı yapıda olan bütün denizler, aralarında yer alan su engeli nedeniyle birbirine kavuşmazlar."

Sonra da Kaptan Kusto, son yıllarda İslâm'ı kendine din seçen ünlü ilim adamı Dr. Muriçe Bucaill'le görüştü. Bu önemli konunun 1400 yıl önce Kur'ân'da ayrıntılı şekilde açıklandığını duyan Kusto şaşırdı; Rahman suresi 19 ve 20. âyetler kendisine gösterilince hayreti arttı. Aynı konuya Furkan suresi 53. âyetle de temas edildiğini görünce, Kur'ân'ın ilâhi olduğunu, insan sözü olamayacağını; modern ilmin Kur'ân'ı on dört yüzyıl geriden takip ettiğini anlamakta gecikmedi ve böylece İslâm'ı kendine din seçti.

Ancak iki deniz arasında engel kabul edilen su hakkında bilimsel bir açıklamaya ihtiyaç vardır. Basın yoluyla bize intikal eden tespitlerde Kaptan Kusto'nun, bu hususta aydınlatıcı ve tatmin edici bilimsel bir açıklamada bulunmadığını görüyoruz.

Kur'ân-ı Kerim bu su engelini "berzah" olarak belirtmektedir. Bu da, iki şey arasında aşılması zor engel, fasıl gibi mânalara gelir.

İkisinden Çıkarılan İnci Ve Mercan

يَخْرُجُ مِنْهُمَا اللُّؤْلُؤُ وَالْمَرْجَانُ

"İkisinden de inci ve mercan çıkar."

Cenâb-ı Hak, deniz nimetlerine dikkatleri çekerken, iyi bir ticaret ürünü sayılan inci ile mercandan söz etmektedir. Süs eşyası olarak bu iki şeyin her devirde değer taşıdığına işaretle, deniz ürünleriyle yakından ilgilenmemizi telkin ve teşvik ediyor.

İnci, İstiridye ve benzeri kabuklu deniz hayvanlarının içinden çıkan sedef renginde sert taneciktir, süs olarak kullanılır. İnci sadece denizde yaşayan bu kabuklu hayvanlardan çıkmaz, en küçük incilerin yüksek değerli olanları, çoğunlukla İskoçya, İrlanda, Almanya, Rusya ve Çin gibi bazı ülkelerden geçen nehirlerdeki midyelerden de elde edilir.

Mercan, daha çok sıcak denizlerde bulunur.

İnşa Edilen Dağ Gibi Gemiler

وَلَهُ الْجَوَارِ الْمُنْشَاٰتُ فِى الْبَحْرِ كَالْاَعْلَامِ

"Denizde dağlar gibi yükselen gemiler O'nundur."

Denizlerde yüzen dağ misali büyük gemilerden söz edilmektedir. Bu, hem bize Kur'ân'ın indiği çağda büyük gemilerin inşa edildiğini, hem de her çağda böyle büyük gemileri inşa etmeye muhtaç bulunduğumuzu belirtmeye yönelik bir anlatım tarzıdır.

Ayrıca "münşeat gemiler" tabiri kullanılmaktadır. Bu, üç ayrı yorumda bulunmaya uygun bir esneklik taşımaktadır:

a) İnşa edilip suda yüzdürülen gemiler,

b) Büyükçe, yüksek yelkenli gemiler,

c) Su üzerinde yüzebilecek özellikte büyük gemiler.

Birinci yorum, maksada daha uygundur. Çünkü Cenâb-ı Hak, insana verdiği zekâ ve yeteneklerin bu ve benzeri büyük gemiler yapmaya yeterli olduğuna işaretle, bilhassa "inşâ" kökünden gelen "münşeat" sıfatını kullanmıştır.

"A'lâm", "alem"in çoğuludur. Alem, yüksek dağ demektir. Aynı zamanda işaret, arda, belirti ve bayrak manalarına da delâlet etmektedir.

Böylece Kur'ân, mü'minler için denizin ve deniz taşımacılığının; deniz ürünlerinden yararlanmanın önemini sık sık belirterek, bu konuyla yakından ilgilenmemizi ilham etmektedir.

Yeryüzündeki Her Şey Fânidir

كُلُّ مَنْ عَلَيْهَا فَانٍ ۚ وَيَبْقَىٰ وَجْهُ رَبِّكَ ذُو الْجَلَالِ وَالْإِكْرَامِ ۚ

"Yerin üstündeki her şey fânidir. Çok yüce azamet ve iyilik sahibi olan Rabbinin zatı bakidir, baki kalacaktır."

Burada her ne kadar sadece yeryüzündekilerin fâni olduğu belirtilmekteyse de, göktekiler de buna dahildir. Zira bu gibi konularda "Parçayı anma, tümü irâde etme" kuralı, (mecaz-ı mürsel kaidesi) söz konusudur.

Allah'ın zatından başka her şeyin ölüp gideceği, silinip yok olacağı, eskiyip özelliğini kaybedeceği açıklanıyor. Buradaki ölüp gitme, eskiyip silinme, mutlak anlamda bir yokluğa karışma değildir. Her şeyin aslına dönmesidir ki, bu da eşyanın bulunduğu halden başka bir hale geçişi demektir. Ölen insanın bedeninin çürüyüp parazitlere, sonra da toprağa dönüşmesi ve günü gelince, belli ve belirli elementlerin bir araya getirilmesiyle fenadan bakaya döndürülmesi bu cümledendir. Allah (celle celaluhu) ne değişir, ne değişikliğe uğrar; ne ölür, ne de fena bulur. O, nasılsa öyledir ve hep öyle kalacaktır. Her şey O'nun sonsuz kudretinin eseridir. O ise, kendi zâtiyle, kudretiyle kaimdir ve vardır. O'nun varlığı vaciptir. Bizim ve diğer eşyanın varlığı mümkündür. Varlığı vacip olanın başka bir varlığa ihtiyacı yoktur. Varlığı mümkün olanın ise, her zaman varlığı vacip olan kudrete ihtiyacı söz konusudur. Akaid İlmi'nde bu konu şöyle belirtilmiştir: "Allah, vâcibü'l-vücud'dur. O'ndan başkası mümkünü'l-vücud'dur."

Kasas suresinde:

"Allah'ın vechi (zatından veya rızasına uygun olanın) dan başka her şey yok olucudur" mealindeki 88. âyetin tefsirinde geniş açıklama yapılmıştır. O bakımdan konuyu burada özetlemeyi yararlı gördük.

Celâl ve ikram sahibi Allah'ın vechi:

"Allah'ın vechi" burada daha çok şu iki manaya delâlet etmektedir:

1- Allah'ın zâtı ve varlığı,

2- Allah'ın rızasına uygun olan amel.

Bu ikinci manâya göre: Kulun bütün iş ve ameli boş ve anlamsızdır; neticesiz ve semeresizdir. Ancak Cenâb-ı Hakk'ın rızasına uygun iş ve amelleri bu genellemenin dışındadır. Kalıcı olanı da bu istisna teşkil edenidir.

Böylece denizler de, onlarda yüzen dağ gibi gemiler de, o gemileri inşa edenler ve ettirenler de; birçok nimetlere erişip şükredenler ve etmeyenler de eninde sonunda fena bulacak; mevcut düzenle birlikte silinip belirsiz hale gelecek. İkinci hayat düzeni kurulunca, insanlar yeniden varlığın aydınlığına getirilecek ve ebediyet damgasıyla mühürlenip Zat-ı Hakk'ın sonsuz lütuf ve inayetine ebediyen mazhar kılınacaklardır.

"Zü'l-celâl", azamet, yücelik, büyüklük sahibi ve övgü değer sıfatlara, layık olan zat gibi manalara; "ve'l-ikrâm" ise, lütuf ve ihsan sahibi, bağış ve vergisi bol olan zat gibi mânalara delâlet eder.

Göktekiler ve Yerdekiler Hep O'ndan İster

يَسْـَٔلُهُۥ مَن فِى ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَٱلْأَرْضِ ۚ كُلَّ يَوْمٍ هُوَ فِى شَأْنٍ ۚ

"Göklerdeki ve yerdeki kimseler hep O'ndan ister. O, her gün (her dem ve an) bir işte, bir tecellidedir."

Göklerdeki melekler, O'ndan rahmet ve yakınlık; yerdeki canlılar O'ndan rızık ve rahmet; insanlar ve cinler O'ndan sayısız şeyler isterler. Cenâb-ı Hak, her canlının isteğine yetecek kadar nimet kaynaklarını önceden hazırlayıp belli bir plâna göre düzenlemiştir. Artık herkes kendi zekâ ve becerisine, ilim ve idrâkine göre, o kaynaklardan faydalanır.

İbn Abbas (radıyallahu anh) ve Ebu Sâlih'a göre: Gök ehli O'ndan mağfiret ister, rızık istemez. Yer ehli O'ndan hem mağfiret, hem de rızık ister.

İbn Cüreyc'e göre: Melekler, yeryüzü ehli için O'ndan rızık isterler.

O, her dem ve her an bir işte, bir tecellidedir. O'nun tecellilerinin sonu ve sınırı yoktur. Kiminin günahlarını bağışlar, kiminin sıkıntısını giderir. Kimini yükseltir, kimini alçaltır. Kimini aziz kılar, kimini zelil ve hakir eyler. Öldüren ve dirilten ancak O'dur. Rızkı belli kanunlara göre

genişletip ve bir ölçüye göre daraltan da O'dur. Kullarını devamlı surette denemelere tabi tutar, onların irâde, imân ve sabırlarını belirleyip yazar. Kâinat düzenini belli plân ve programa göre yürütür. Geceyi gündüze, gündüzü geceye katar. Ölüyü diriden, diriyi de ölüden çıkarır. Zira O her an bir iş ve bir tecellidedir.

Ayrıca bu âyetle, Yahudilerin, "Allah cumartesi günü dinlenir; hiçbir iş yapmaz" şeklindeki iddiaları reddedilmektedir. Allah için dinlenme, istirahate çekilme, yorulma, bıkkınlık duyma gibi arızi şeyler câiz değildir. Zira O, mutlak kudret sahibidir ve kudreti zatındandır.

Âhiret Gününde İnsan ve Cinlerin Hesabını Görmeğe Yönelme

سَنَفْرُغُ لَكُمْ اَيُّهَ الثَّقَلَانِ ۚ

"Ey (yeryüzünde) iki ağırlığı (belirgin olan insanlar ve cinler)! Yakında (kıyamet günü) sizinle meşgul olup gerekeni yapacağız."

Cenâb-ı Hakk'ın aralıksız tecellilerde bulunduğu belirtilmektedir. Bu, bizim anlamamızı kolaylaştırmak için "yevm" ismi, zarf şeklinde kullanılarak ifade edilmiştir. Cenâb-ı Hak hakkında zaman ve mekân kavramları söz konusu olamaz. O bakımdan âyette geçen "külle yevm"i her ne kadar "her dem, her an" şeklinde çevrisini yapsak da, devamlılık söz konusudur; yani Cenâb-ı Hak devamlı surette faaliyet ve tecelli halindedir.

Burada geçen "yevm" ise, birçok âyetlerin tefsirinde açıkladığımız üzere, zamanın en kısa parçasına delâlet etmektedir.

"Yakında sizinle meşgul olacağız" cümlesine gelince: Bu, âyette "ferağ" kökünden türetilen "nefruğu" fiiliyle ifade edilmiştir. Ferağ, bir işi bitirip, bir diğerine başlamak demektir. Böyle bir anlatımın zahiri delâletini Allah'a nisbet ederken, O'nun hâsıl-ı mânasını düşünmemiz gerekir. Şöyle ki: Âhiret gününde Cenâb-ı Hak adalet ve rahmetiyle; izzet, celâl ve hikmetiyle tecelli edip insanlarla cinlerin hesabını görecek, geriye bir şey bırakmayıp hükmünü verecektir. Dünyada ise ne böyle bir hesaba yönelir, ne de her şeyi hemen hükme bağlar; çoğunu âhirete bırakır.

Sekaleyn

"Sıkal" ağırlık anlamına delâlet ettiği gibi, "sekal" da nefis, kadri yüce ve korunmaya değer nesne hakkında kullanılmıştır. Rasulullah (aleyhisselam)

Efendimiz'in:

"Şüphesiz ki ben size sekaleyn (iki sekal) bıraktım: Allah'ın kitabını ve kendi evlâd ve torunlarımı."[1] buyurması, onların kadrinin yüceliğine ve korunmalarının gereğine işarettir.

Âyetteki "sekalan" ile insanlar ve cinler kastedilmektedir. Zira onlardan her biri yeryüzünde değer, hikmet ve anlam bakımından ayrı bir ağırlık arz etmektedir. Nitekim Zemahşeri de Keşşaf'ta buna yakın bir tefsirde bulunmuştur.

Bu mânayla Rasulullah (aleyhisselam) Efendimiz'e "Rasulü's-sekaleyn" denilmiştir.

İnsan ve cinnin diğer canlılara nisbetle çok önemli yerleri söz konusudur. Zira her şey insan için yaratılmıştır. Asıl değer ağırlığı olan odur. Cinler de ilâhi tekliflerle mükellef tutuldukları için onlar hakkında da sekal kavramı tebaiyyet yoluyla kullanılmıştır.

Cafer es-Sadık'a göre: Canlılar arasında ilâhi tekliflerle yükümlü tutulan insan ve cinlerin günahları ağırlık gösterdiğinden, haklarında "sekalan" sözü kullanılmıştır.

Göklerin ve Yerin Sınırını Aşmak Mümkün mü?

يَا مَعْشَرَ الْجِنِّ وَالْإِنسِ إِنِ اسْتَطَعْتُمْ أَنْ تَنفُذُوا

"Ey cin ve insan topluluğu! Göklerin ve yerin sınırlarını aşıp geçmeye gücünüz yetiyorsa, haydi aşıp geçin. Ama geçemezsiniz, ancak bir sultan ile geçebilirsiniz."

Âyette göklerin ve yerin "aktar"ından söz edilmektedir. "Kutr"un çoğulu olan bu kelime, bir şeyin, bir bölgenin veya kesimin çevresi, sınırı ve cihetleri anlamına gelir. Ayrıca köşegen ve çap mânasında da kullanıldığı olur.

Burada göklerin ve yerin "aktar"ından maksat, yerçekim kuvvetinin sınırları veya madde âleminin sınırları olabilir. Diğer bir yorumla, "zikr-i cüz, irâde-i küll" kuralınca Allah'ın mülkünün ve tasarruf alanının dışına çıkabilme imkânının bulunmadığını ifadeye yönelik bir anlatım tarzı sayı-

1 Müslim/Fezâil-i sahabe; 36, 37 - Dârimi/Fezâil-i Kur'ân: 1 - Ahmed: 3/ 14, 17, 26, 59, 4/367, 371

labilir. Ancak yerçekim kuvvet sınırı maksada daha uygun görünmektedir.

Böylece insanlarla cinler, yeryüzünün sıklet merkezini oluşturmalarına ve birçok şeylerin bu iki ayrı cinsin emrine verilmesine rağmen her ikisinin de ilmi, aklı ve idrâk alanı sınırlıdır. Ne fizik âlemini aşmaya, ne ilâhi mülkün dışına çıkmaya, ne de O'nun tasarrufundan sıyrılmaya güçleri yeter. Bunun için Cenâb-ı Hak, mükerrem yarattığı insana ve çok seri hız ve harekete sahip bulunan cinne hitapla, birçok hususlarda acizlik içinde bulunduklarına işarette bulunmakta ve hiç kimsenin ilâhi kuvvet ve kudret ile yarışamayacağını dolaylı şekilde işlemektedir.

"Sultan" kelimesi, üzerinde hayli durulmuş ve birtakım yorumlarının ve delâletlerinin bulunduğu ileri sürülmüştür. Şöyle ki:

a) Lübabu't-te'vil sahibine göre: Kuvvet, kahır ve galebe demektir.

b) İbn Abbas'a göre: Âyette geçen "tenfüzu" fiili, "nefaz" kökünden türetilmiştir ki, kök mana olarak "bilmek" demektir. "Sultan" ise, "beyyine" yani delil, belge ve hüccet gibi manalara delâlet eder.

O halde göklerin ve yerin sınırlarını bilmek isterseniz, haydi biliniz bakalım? Ama bilemezsiniz, ancak Allah'tan indirilen beyyine ile bilebilirsiniz.

c) Müfessir Kurtubi'ye göre: "Sultan"dan maksat, Allah'ın saltanat ve kudretidir. Öyle ki, insanlar O'nun saltanat ve kudretini aşamazlar; ancak O'nun lutfedeceği kuvvet ve kudret ile aşabilirler. Nitekim Rasulullah (aleyhisselam) Efendimiz'in Mi'rac Gecesi madde âleminin sınırını aşması, bütünüyle ilâhi kuvvet ve kudretle gerçekleşmiştir.

Dünya'nın Yerçekim Kuvvet Sınırını Aşmak

Yukarıdaki farklı yorumlardan sonra âyetin bir diğer delâletinden şu mâna ve hükmü çıkarmak mümkündür: Yerküre dahil fezadaki cisimlerin taşıdıkları yerçekim kuvvetini aşabilmenin ancak "sultan" ile gerçekleşebileceği söz konusudur, "Sultan" ise, az yukarıda açıkladığımız üzere, delil, belge, hesap ve birtakım fiziksel kanunlar demektir. Nitekim gerek yerçekim kuvvet sınırını aşıp Ay'a ayak basmak, gerekse Merih'e gönderilen Viking I, Vigink II ancak belli fiziksel kanunlara ve en ince hesaplara göre yürütülmüştür.

Böylece Kur'ân, bu ikinci yorumla fezanın kapılarının insanoğluna açık bulunduğunu beyân ederken, ilmi delilleri, belgeleri, fiziksel kanunları ve astronomik konuları çok iyi bilmenin şart olduğuna işarette bulunuyor.

Yalın Ateş ve Bunaltıcı Gaz Gönderilmesi

يُرْسَلُ عَلَيْكُمَا شُوَاظٌ مِنْ نَارٍ وَنُحَاسٌ فَلَا تَنْتَصِرَانِ

"Üzerinize dumansız bir ateş ve bunaltıcı bir duman (gaz) gönderilir de artık kendinizi savunamaz ve kurtaramazsınız."

Âyette çok önemli iki hususa dikkat çekilmektedir. Biri, üstümüze salınıp inecek yalın, dumansız ateş; diğeri, ya erimiş bakır ya da bakır renginde zehirli bir duman veya gaz.

Âyette birinci olay "şüvazün min nar", ikincisi, "nuhas" ile ifade edilmiştir.

Bu iki kavram üzerinde farklı yorumlar yapılmış; asıl delâlet ettikleri mâna araştırılarak bazı sonuçlar çıkarılmıştır. Şöyle ki:

1- İbn Abbas'a göre: "şuvaz", dumanı olmayan alevli ateştir. "Nuhas" ise, alevi olmayan duman veya gaz demektir.

2- Mücahid'e göre: "Şuvaz" ateşten çıkan yeşilimsi bir alevdir.

3- Dahhak'a göre: "Şuvaz" ateşten veya alevden çıkan gazdır, odun dumanı değildir.

4- İkrime ve İbn Mes'ud (radıyallahu anh)'a göre: "Nuhas" eriyik bakırdır.

5- el-Kissâi'ye göre: "Nuhs" çok fena kokusu olan ateştir.

İster gaz, ister zehirli duman, ister erimiş bakır veya benzeri şeyler olsun, bunlar nasıl ve nereden insanlar üzerine gönderilecek veya indirilecektir?

Konu üzerinde dikkatle durup incelediğimizde, karşımıza iki değişik mana ve sonuç çıkıyor:

1- Müfessirlerin çoğunun dediği gibi, Âhiret aleminde insanları mahşer alanına sürüp götürecek olan dumansız bir ateş ile bakır renginde bir duman veya gaz kastedilmiştir.

2- Dünyada nükleer bir savaşın meydana geleceğine işarettir.

Atomların patlamasıyla, bir anda ortalığı ateş, öldürücü gazlar, radyasyonlar doldurup insanlara kurtulma şansı bile tanımıyacaktır.

Nitekim ilgili âyetin son kısmında bu husus şöyle belirtilmektedir: "Artık kendinizi savunamaz ve kurtaramazsınız."

Göğün Yarılıp Gül Rengine Dönüşmesi ve Yağ Misali Erimesi

فَإِذَا انشَقَّتِ السَّمَاءُ فَكَانَتْ وَرْدَةً كَالدِّهَانِ

"Gök yarılıp gül rengine dönüşerek yağ gibi eriyeceği zaman..."

Göğün yarılması, gül rengine dönüşüp yağ gibi eriyip akması, çok müthiş bir olayı tasvir etmektedir. Bu, kıyamet olayı mıdır, yoksa ona benzer bir başkalaşma ve büyük bir felâket midir?

Daha önceki âyetlerde, yeryüzündeki her şeyin fena bulacağı açıklandıktan sonra 37. âyetle göklerin de bir bakıma fena bulacağı haber veriliyor. Bu yoruma göre, olay kıyametin kopmasıyla meydana gelecek, atmosfer yanmaya başlayacak, gül rengini alıp eriyerek inecek ve böylece mevcut düzen bütünüyle bozulacak.

İkinci bir yoruma göre, bu bir nükleer savaşı tasvir etmektedir. Kuvvetli bir ihtimalle zincirleme şekilde hidrojen patlamasıyla atmosfer ve denizler ateşe dönüşecek. Böylece insanoğlu kendi kıyametini kendi acımasız elleriyle koparacaktır; yani büyük kıyametin kopmasına vasat hazırlamış olacaktır. Zaten atmosferle denizlerin ateşe dönüşmesi, büyük kıyametin en açık ve belirgin belirtisidir.

Kızıl deriye de "dihan" denilmiştir; Buna göre, gök kızılderiye, diğer bir anlatımla bakır rengine benzeyen gül rengini alacak. Artık böyle bir günde ne insana, ne de cinne günahından (onu niçin işlediğinden) sorulmayacak. Zira herkesin amel defteri en doğru bilgilerle dağıtılarak sahibine ulaştırılacak. İtiraz kapıları kapanacak.

Eğer bu bir atom savaşının doğuracağı sonuçlar ise, meydana gelen o müthiş kahredici azap insanları her taraftan kuşatacak ve kitleler halinde ölüme sürüklerken kimsenin günahından sorulmayacak. Çünkü atom savaşı, kadın, çocuk, genç, yaşlı, sakat ve malul demeden hepsini mahvedecek güçtedir.

Bütün bu yorum ve ihtimallerden sonra 41. âyet konuya açıklık ge-

tirmekte ve olayın kıyamet düzeyinde meydana geleceğini belirtmektedir.

Böylece inkarcı günahkârlar, sapık suçlular, yalan saydıkları Cehennem'e atılırlar da amellerine uygun azap edilirler.

39. âyette,

"O gün, ne insanlara, ne de cinlere günahları (nın sebebi) sorulmaz" buyurulurken, Hicr suresi 92. âyette:

"Rabbin hakkı için elbette onların hepsinden yapageldikleri şeylerden bir bir soracağız" buyurulmaktadır.

Bu iki âyet arasını mâna ve hüküm yönünden te'lif etmek gerekiyor. Şöyle ki, konumuzu oluşturan âyette, insan ve cinlerden "Şu günahları işlediniz mi?" diye sorulmayacağı haber veriliyor. Hicr suresinde ise, "Günahlarından sorulmaya ihtiyaç duyulmayacaktır" diye bildiriliyor. Arada az bir fark söz konusudur. Birincide, herkesin günahı amel defterinde yazılı bulunduğundan dolayı; ikincide günahkarların simalarından bilinip tanınacağından dolayı, "Sen şu günahı işledin mi?" "Sen günahkar mısın?" diye sorulmayacaktır.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, Cenâb-ı Hakk'ın varlığına ve kudretine delâlet eden birkaç belgeye yer verildi ve böylece insan aklına ışık tutularak araştırma çizgisi belirlendi. Sonra da yerin ve göklerin sınırına değinilerek, bunları ancak kesin hesaplarla, fiziksel kanunlarla aşmanın mümkün olabileceğine işaret edildi. Arkasından yönlendirici anlamda uhrevi tasvirler yapılarak duygu ve düşüncelere seslenildi.

Aşağıdaki âyetlerle, suçlu günahkârların simalarından tanınacağı konu ediliyor ve Rabbinin makamından korkan mü'minlere hazırlanan uhrevi mükâfatlardan bir kısmı haber veriliyor ve böylece Cennet'teki nimetlere dikkatler çekiliyor.

يُعْرَفُ الْمُجْرِمُونَ بِسِيمٰهُمْ فَيُؤْخَذُ بِالنَّوَاصِي وَالْأَقْدَامِ ﴿٤١﴾ فَبِأَيِّ آلَاءِ
رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ﴿٤٢﴾ هٰذِهِ جَهَنَّمُ الَّتِي يُكَذِّبُ بِهَا الْمُجْرِمُونَ ﴿٤٣﴾ يَطُوفُونَ
بَيْنَهَا وَبَيْنَ حَمِيمٍ آنٍ ﴿٤٤﴾ فَبِأَيِّ آلَاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ﴿٤٥﴾ وَلِمَنْ خَافَ مَقَامَ

رَبِّهٖ جَنَّتٰنِ ﴿٤٦﴾ فَبِاَيِّ اٰلَآءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبٰنِ ﴿٤٧﴾ ذَوَاتَآ اَفْنَانٍ ﴿٤٨﴾ فَبِاَيِّ اٰلَآءِ
رَبِّكُمَا تُكَذِّبٰنِ ﴿٤٩﴾ فِيهِمَا عَيْنٰنِ تَجْرِيٰنِ ﴿٥٠﴾ فَبِاَيِّ اٰلَآءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبٰنِ
﴿٥١﴾ فِيهِمَا مِنْ كُلِّ فَاكِهَةٍ زَوْجٰنِ ﴿٥٢﴾ فَبِاَيِّ اٰلَآءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبٰنِ ﴿٥٣﴾
مُتَّكِـِٔينَ عَلٰى فُرُشٍ بَطَآئِنُهَا مِنْ اِسْتَبْرَقٍ وَجَنَا الْجَنَّتَيْنِ دَانٍ ﴿٥٤﴾ فَبِاَيِّ
اٰلَآءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبٰنِ ﴿٥٥﴾ فِيهِنَّ قَاصِرٰتُ الطَّرْفِ لَمْ يَطْمِثْهُنَّ اِنْسٌ قَبْلَهُمْ
وَلَا جَآنٌّ ﴿٥٦﴾ فَبِاَيِّ اٰلَآءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبٰنِ ﴿٥٧﴾ كَاَنَّهُنَّ الْيَاقُوتُ وَالْمَرْجَانُ
﴿٥٨﴾ فَبِاَيِّ اٰلَآءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبٰنِ ﴿٥٩﴾ هَلْ جَزَآءُ الْاِحْسَانِ اِلَّا الْاِحْسَانُ ﴿٦٠﴾
فَبِاَيِّ اٰلَآءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبٰنِ ﴿٦١﴾ وَمِنْ دُونِهِمَا جَنَّتٰنِ ﴿٦٢﴾ فَبِاَيِّ اٰلَآءِ رَبِّكُمَا
تُكَذِّبٰنِ ﴿٦٣﴾ مُدْهَامَّتٰنِ ﴿٦٤﴾ فَبِاَيِّ اٰلَآءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبٰنِ ﴿٦٥﴾ فِيهِمَا عَيْنٰنِ
نَضَّاخَتٰنِ ﴿٦٦﴾ فَبِاَيِّ اٰلَآءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبٰنِ ﴿٦٧﴾ فِيهِمَا فَاكِهَةٌ وَنَخْلٌ وَرُمَّانٌ
﴿٦٨﴾ فَبِاَيِّ اٰلَآءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبٰنِ ﴿٦٩﴾ فِيهِنَّ خَيْرٰتٌ حِسَانٌ ﴿٧٠﴾ فَبِاَيِّ اٰلَآءِ
رَبِّكُمَا تُكَذِّبٰنِ ﴿٧١﴾ حُورٌ مَقْصُورٰتٌ فِى الْخِيَامِ ﴿٧٢﴾ فَبِاَيِّ اٰلَآءِ رَبِّكُمَا
تُكَذِّبٰنِ ﴿٧٣﴾ لَمْ يَطْمِثْهُنَّ اِنْسٌ قَبْلَهُمْ وَلَا جَآنٌّ ﴿٧٤﴾ فَبِاَيِّ اٰلَآءِ رَبِّكُمَا
تُكَذِّبٰنِ ﴿٧٥﴾ مُتَّكِـِٔينَ عَلٰى رَفْرَفٍ خُضْرٍ وَعَبْقَرِيٍّ حِسَانٍ ﴿٧٦﴾ فَبِاَيِّ اٰلَآءِ
رَبِّكُمَا تُكَذِّبٰنِ ﴿٧٧﴾ تَبٰرَكَ اسْمُ رَبِّكَ ذِى الْجَلٰلِ وَالْاِكْرَامِ ﴿٧٨﴾

41- Suçlu günahkârlar yüzlerindeki belirtileriyle bilinip tanınırlar. Alınlarından ve ayaklarından yakalanırlar (da yaka-paça Cehenneme atılırlar).

42- Artık Rabbinizin hangi nimetlerini yalanlıyabilirsiniz?

43- İşte bu, suçlu günahkârların yalanladığı Cehennem'dir.

44- Onlar, Cehennem ateşiyle son derece kaynar su arasında dolaşıp dururlar.

45- O halde Rabbinizin hangi nimetlerini yalanlıyabilirsiniz?

46- Rabbı'nın (hüküm ve adalet) makamından korkan kimseye iki Cennet vardır.

47- Artık Rabbinizin hangi nimetlerini yalanlayabilirsiniz?

48- İkisi de bol çeşitli ağaçlara sahiptirler.

49- O halde Rabbinizin hangi nimetlerini yalanlayabilirsiniz?

50- İkisinde akıp duran iki pınar vardır.

51- Artık Rabbinizin hangi nimetlerini yalanlayabilirsiniz?

52- İkisinde de her çeşit meyveden çift çift vardır.

53- O halde Rabbinizin hangi nimetlerini yalanlayabilirsiniz?

54- Onlar (O Cennetlere lâyık görülen bahtiyarlar), astarları kalınca atlastan olan döşekler üzerine yaslanırlar. Her iki Cennet'teki meyveler ise kolayca devşirilecek şekilde yakındır.

55- Artık Rabbinizin hangi nimetlerini yalanlayabilirsiniz?

56- Cennetlerde gözlerini sadece kendi eşlerine çevirmiş, daha önce kendilerine ne insan, ne de cin dokunmamış zevceler vardır.

57- O halde Rabbinizin hangi nimetlerini yalanlayabilirsiniz?

58- Onlar (o zevceler) sanki yakutlar ve mercanlardır.

59- Artık Rabbinizin hangi nimetlerini yalanlayabilirsiniz?

60- İyiliğin karşılığı ancak iyiliktir.

61- O halde Rabbinizin hangi nimetlerini yalanlayabilirsiniz?

62- Bu ikisinden başka iki Cennet daha vardır.

63- Artık Rabbinizin hangi nimetlerini yalanlayabilirsiniz?

64- Bu ikisi de koyu yeşilliktir.

65- O halde Rabbinizin hangi nimetlerini yalanlayabilirsiniz?

66- İkisinde de durmadan fışkırıp akan iki pınar vardır.

67- Artık Rabbinizin hangi nimetlerini yalanlayabilirsiniz?

68- İkisinde de meyve, hurma ve nar vardır.

69- O halde Rabbinizin hangi nimetlerini yalanlayabilirsiniz?

70- Cennetlerde huyları güzel, yüzleri güzel hayırlı kadınlar vardır.

71- Artık Rabbinizin hangi nimetlerini yalanlayabilirsiniz?

72- Otaklarında tüller ardında huriler vardır.

73- O halde Rabbinizin hangi nimetlerini yalanlayabilirsiniz?

74- Bunlardan önce onlara hiçbir insan ve cin dokunmamıştır.

75- Artık Rabbinizin hangi nimetlerini yalanlayabilirsiniz?

76- Yeşil yastıklara ve benzeri görülmeyen döşeklere yaslanırlar.

77- O halde Rabbinizin hangi nimetlerini yalanlayabilirsiniz?

78- O büyüklük, ululuk, saygınlık, cömertlik, iyilik sahibi olan Rabbinin ismi çok mübarektir, çok yücedir.

Rabbinin Makamından Korkanlar

وَلِمَنْ خَافَ مَقَامَ رَبِّهِ جَنَّتَانِ

"Rabbinin (hüküm ve adalet) makamından korkan kimseye iki cennet vardır."

Âyette, Cenâb-ı Hakk'ın yüce makamından korkan mü'mine iki cennet vadedilmektedir. "Makam" kavramından maksat nedir? Cenâb-ı Hakk'a zaman ve mekân izafe edilemeyeceğine göre, bu, zahiri anlamından başka bir mânaya delâlet etmektedir.

O bakımdan ilim adamlarının farklı yorumları olmuştur:

a) Hesap vermek üzere kişinin, Rabbinin huzurunda duracağı makam,

b) Cenâb-ı Hakk'ın her ikisinin her an üzerinde murakabada bulunduğu ve herkesin neler düşündüğünü, neler işlediğini görüp bildiği makam,

c) Kişinin gizli ve açık hallerde mutlak gözetim ve denetim altında bulunduğuna inanarak, hayatını ona göre düzenleme idrâkine eriştiği makam,

d) Allah'tan her dem korkup gösterişten uzak kalınarak ihlâs üzere amelde bulunma makamı.

Nitekim Tirmizi'nin Ebu Hureyre (radıyallahu anh)'den rivayet ettiği hadiste, Rasulullah (aleyhisselam) Efendimiz şöyle buyurmuştur:

"Kim Allah'tan korkarsa, ilk adımda kendini buna hazırlayıp kolları sıvar ve kim de ilk adımda kendini hazırlarsa, makam ve mertebelere erişir. Haberiniz olsun ki, Allah'ın sıl'âti (ticaret malı)nın fiyatı yüksektir; gözünüzü açın ki Allah'ın ticaret malı cennettir."[1]

İki Cennet:

İki Cennetten maksad nedir? Cennet kavramı, umum ifade ettiğine göre, burada "iki" kelimesiyle anılmasının birtakım farklı mânaları olsa gerek.

O bakımdan ilim adamları şu yorumlar üzerinde durmuşlardır:

1- Cennette büyük bir alanı kaplayan iki güzel bahçe,

2- Biri mü'min kimse için yaratılıp hazırlanan makam, diğeri kâfir için hazırlanıp mü'minin vâris kılındığı makam,

3- Biri kendisine tahsis edilecek menzil, diğeri eşlerine ayrılacak konak,

4- Biri, oradaki göz alıcı konağı, diğeri geniş bahçesi,

5- Adn Cenneti ile Naim Cenneti'nde ayrılan ayrı iki yurt.

Kur'ân'ın tasviriyle, her iki Cennet de renk renk meyveler ve çiçeklerle donatılmıştır. Ağaçların dalları, budakları düzenli ve uyumludur.

İkisinde de akıp duran iki pınar vardır; biri "Tesnim", diğeri "Selsebil" ismini taşımaktadır. Biri saf temiz su, diğeri sarhoşluk vermeyen nefis içkidir.

Meyvelerden Çift Çift Vardır

فِيهِمَا مِنْ كُلِّ فَاكِهَةٍ زَوْجَانِ

"İkisinde de her çeşit meyvadan çift çift vardır."

Sözü edilen iki Cennette her çeşit meyveden çift çift bulunduğu belirtilmektedir.

---

1 Tirmizi/Kıyâmet: 18

Müfessirlerin bu hususta farklı yorumları olmuştur. Şöyle ki:

a) İki ayrı tatlılık ve değişik nefasette,

Nitekim İbn Abbas (radıyallahu anh) diyor ki: "Dünyadaki mevcut her meyveden, -kargadöleği dahil- mutlaka Cennette de vardır. Ancak Cennettekilerin her biri ayrı bir lezzet ve nefasettedir.

b) Yaş ve kuru meyve,

Çünkü insanın bazen canı kuruyemiş, kuru meyve ister.

c) Gözlerin görmediği, kulakların işitmediği, kalplerin düşünemediği daha nice çift çift meyvalar vardır ki, çiftlerden herbiri ayrı bir renk, ayrı bir koku ve değişik bir lezzet taşır.

Cennet'teki Meyveler Kolayca Devşirilirler

وَجَنَا الْجَنَّتَيْنِ دَانٍ

"Her iki Cennetteki meyveler ise, kolayca devşirilecek şekilde yakındır."

İlgili âyetle, Cennetteki ağaçların konumu ve dallarının düzeni ve uyumluluğu; aynı zamanda kanepeler üzerinde oturanların kolayca koparmasına uygun boyda bulunması, oradaki ağaçların görüntüyü kapatacak kadar boylu olmadıklarına delâlet etmektedir.

Ayrıca Cennetteki kanepeler üzerine serilen döşeklerin çekiciliği ve nefaseti üzerinde duruluyor.

Gözlerini Sadece Eşlerine Çeviren Dilberler

فِيهِنَّ قَاصِرَاتُ الطَّرْفِ لَمْ يَطْمِثْهُنَّ إِنسٌ قَبْلَهُمْ وَلَا جَانٌّ

"Cennetlerde gözlerini sadece kendi eşlerine çeviren ve daha önce kendilerine ne insan, ne de cin dokunmayan zevceler vardır."

Saffat suresinde de belirtildiği gibi, Cennette iki ayrı cins zevceler (eşler) vardır. Biri, özel olarak Cennette yaratılıp Cennettekiler için hazırlanmıştır ki onlara "huri" denilmektedir. Diğeri, dünyadaki mü'mine kadınlardır ki, Cennette kocalarıyla birleşirler.

İlgili âyette "huri"den söz edilerek onların iki önemli özelliği üzerinde durulmaktadır. Öyle ki: Cennette herkese verilen bol nimetler, geniş mülkler öylesine çok ve göz doyurucudur ki, biri diğerinin mülk ve ni-

metine açgözlülükle bakmaz ve kıskançlık duyacak şekilde ilgi göstermez. O bakımdan huri denilen eşler de sadece kime bağışlanmışlarsa onunla ilgilenirler. Ne başkaları onlara şehevi ilgi duyar, ne de onlar başkalarına karşı böyle bir duygu besler.

Huri denilen eşler, o kadar güzel, endamlı, pürüzsüzdürler ki, Kur'ân onları "inci ve mercanı" misal vererek tasvir etmektedir.

Âyette başka bir incelik daha söz konusudur:

Cennetteki "huri" denilen eşlere, daha önce insan dokunmadığı gibi, cin de dokunmamıştır.

Burada üç ayrı mâna ve yoruma işaret edilmektedir. Şöyle ki:

1- Huri ne insan türündendir, ne de cin türündendir. O bakımdan hiç kimse onlara dokunmamıştır.

2- Dünyadaki kadınlara insanlar dokunduğu gibi, bazen cinler de dokunabilir. Ancak cinlerin dokunması şöyledir: Mücâhid'in açıklamasına göre, erkek Besmele çekmeden eşiyle cinsel temasta bulunurken cin veya şeytan da -keyfiyeti bizce bilinmeyen şekilde- temas kurar.

3- Cinlerden Cennete girecek olan dişilere, erkek cinler; insanlardan cennete girecek kadınlara, erkek insanlar dokunmuştur. Huri ise, cennette yaratıldığı için kimse ona dokunmamıştır.

İyiliğin Karşılığı Ancak İyiliktir

هَلْ جَزَآءُ الْاِحْسَانِ اِلَّا الْاِحْسَانُ ۚ

"İyiliğin karşılığı ancak iyiliktir."

İyilikle çevrisini yaptığımız "ihsan", çok yönlü bir kavramdır. Delâlet ettiği mânaların hepsini bir araya getirip özetliyecek olursak, şu sonucu çıkarmamız mümkün olur: "İyilikte bulunmak, bir şeyi iyileştirip güzelleştirmek, bir şeyi iyi yanıyla gerektiği şekliyle bilmek; hep iyilik üzere bulunup iyilik düşünmek; kulluk görevini yerine getirirken Allah'ı görür gibi güzel ibâdet etmek ihsandır."

O halde dünyada da iyiliğe karşılık iyilikte bulunmak bir fazilet ve insani bir borçtur. Allah için yapılan iyiliğin daha çok karşılığı, âhirette, Cenâb-ı Hakk'ın büyüklüğüne yakışır tarzda vereceği mükâfatla gerçekleşir.

Bu mânayı dikkate alanlar, âyeti şöyle açıklamışlardır:

a) İbn Abbas ve İbn Mes'ud (radıyallahu anhuma)'ya göre: Gerçek iyilik, Lâ ilahe illâllah'tır ve onunla amel etmektir. Bu sözün karşılığı ise, ancak Cennettir.

b) Dünyada iyilik ve güzellikte bulunan mü'minler, âhirette iyilik ve güzellikle mükâfatlandırılırlar.

Koyu Yeşil İki Cennet

وَمِنْ دُونِهِمَا جَنَّتَانِ ... مُدْهَامَّتَانِ

"Bu ikisinden başka iki cennet daha vardır. Bu ikisi de koyu yeşilliktir."

Yukarıda bazı özellikleri belirtilen iki Cennetten başka, iki Cennet daha vardır ki, bunlar kendine has bir görüntü arz eden koyuca yeşilliklerle örtülüdür; aralarından fışkırıp akan iki ayrı pınarla birlikte hurma, nar ve diğer meyveler mevcuttur.

Âyetlerde bütün meyve çeşitlerini içine alan "fakihe" ismi kullanılmış ve bu genel anlatımdan sonra özel anlatıma geçilerek hurma ve nardan söz edilmiştir. Bu, cennetteki hurma ve narın tarifi mümkün olmayacak güzellik, tat ve nefasetine ve Cennetliklerin bu iki meyveye daha çok rağbet edeceklerine işarettir.

Hurinin Bazı Özellikleri

فِيهِنَّ خَيْرَاتٌ حِسَانٌ

"Cennetlerde huyları güzel, yüzleri güzel hayırlı kadınlar vardır."

Cennet'te yaratılan hurilerin birtakım vasıf ve özellikleri anlatılarak, dünyadaki hanımlara örnek gösteriliyor.

Şüphesiz, hurilerin birçok özellikleri vardır, ancak burada dört kadarı üzerinde durulmaktadır:

1- Gözlerini yalnız eşlerine çevirirler.

2- Temizlik, parlaklık, çekicilik ve değerlilikte inci ve mercana benzerler.

3- Huyları güzel, yüzleri güzel hayırlı eşlerdir.

Bu, kadının sadece fiziksel yapısının güzelliğinin yeterli olmadığına, huy ve ahlâk güzelliğinin bununla paralellik arz etmesi gerektiğine işarettir.

4- Kendilerine ait çardak ve benzeri güzel manzaralı yerlerde, tülden perdeler arkasında otururlar.

Bu, kadının iffet perdesini, lâyık olduğu yeri ve ilgiyi yansıtmaya yönelik bir anlatım tarzıdır.

Abkar: Arap mitolojisinde "cinler, periler ülkesi" hakkında kullanılırdı. Böylece Araplar çok ender şeylere de "akbar" derlerdi. Cenab-ı Hak bu kelimeyle Cennetteki döşek ve örtülerin nadide kumaştan olduğuna işaret etmektedir.

Allah'ın İsmi Çok Mübarektir

تَبَارَكَ اسْمُ رَبِّكَ ذِي الْجَلَالِ وَالْإِكْرَامِ

"Büyüklük, ululuk, saygınlık, cömertlik, iyilik sahibi olan Rabbinin ismi çok mübarektir, çok yücedir."

Bütün bu yüksek nimetleri sadece inanan insanlara hazırlayan ve dünyada iken ebediyet yurduna lâyık bir hayat geçirip Allah'a karşı kulluk görevini yerine getirenler için çekicilik ve nefasetin doruğuna yükselten Cenâb-ı Hak, her bakımdan çok üstündür, tâzime lâyıktır ve ismi çok mübarektir.

Bütün güzelliklerin, iyiliklerin, cömertlik ve yüceliklerin tek kaynağı olan Cenâb-ı Hak, inanan insanların da bu güzelliklerinden pay almasını dilemekte ve bunun için gereken bütün bilgileri vermektedir.

Rahman suresine, Kur'ân'ı öğreten Rahman ismiyle başlandı ve celâl, ikram sahibi Allah'ın isminin çok mübarek olduğu belirtilerek sure noktalandı.

Bu surenin de tefsirini bize müyesser kılan Cenâb-ı Hakk'a hamd-u senalar; dünya tarihinde en büyük, en kalıcı inkılâbı insanlığın huzur, güven ve ebedi mutluluğu için yapan Rasulullah (aleyhisselam) Efendimiz'e salât-ü selâmlar olsun.

56. SURE

VAKI'A SURESİ

Ayet Sayısı	Kelime Sayısı	Harf Sayısı
96	398	1703

VAKI'A SURESİ

el-Hasan, İkrime, Câbir ve Atâ'a göre: Tamamı Mekke'de inmiştir. İbn Abbas (radıyallahu anh) ile Katade'ye göre: 82. âyeti müstesna tamamı Mekke'de inmiştir. Kelbi'ye göre: 39 ve 40. âyetleri, Rasulullah (aleyhisselam) Medine'ye sefer yaparken yolda inmiştir ve 81, 82. âyetleri ise, Rasulullah (aleyhisselam) Mekke'ye giderken yolda inmiştir. Geriye kalanının tamamı Mekke'de inmiştir.[1]

"Kim her gece Vâkıâ suresini okursa, ona ebediyen fakirlik ulaşıp dokunmaz."[2]

"Vâkıâ suresi, zenginlik süresidir." Yani zengin olmaya vesile kılınan bir suredir. "Onu hem okuyun, hem de çocuklarınıza öğretiniz."[3]

"Kadınlarınıza Vâkıâ suresini öğretiniz. Çünkü bu sure zenginliğe vesile olan suredir."[4]

SURENİN KAPSADIĞI BAŞLICA KONULAR

1- Kıyamet olayı meydana geleceği zaman yerkürenin müthiş sarsılacağı, dağların tuz-buz haline gelip dağılacağı konu ediliyor.

2- Hesap gününde insanların genel anlamda üç sınıfa ayrılacağı haber veriliyor.

3- Öncekilerle sonrakilerin hesap alanında bir araya toplanacağı gün çok duyarlı ve düşündürücü bir anlatımla işleniyor.

4- Yüce Yaratan'ın varlığına delâlet eden deliller sıralanıyor.

5- Öldükten sonra dirilme, mahşer alanına sevk edilme ve hesaba çekilmeyle ilgili delil ve belgelere yer veriliyor.

6- Bütün bu fizikötesi ve gaybe dayalı haberlerin hak olduğu belirtiliyor.

---

1 Tefsir-i Kurtubi: 17/194 - Tefsir-i Fethü'l-Kadir/Şevkani: 5/146

2 Ebu Ya'lâ – İbn Mürdeveyh - Beyhaki: İbn Mes'ud (radıyallahu anh)'den

3 İbn Asâkir: İbn Abbas (radıyallahu anh)'dan

4 Deylemi: Enes (radıyallahu anh)'den

7- Hakk'ı yalanlayan sapıkların azarlanıp kınanacağına dikkatler çekiliyor.

Surenin önemi:

İlim adamları diyor ki: "Kim öncekilerle sonrakilerin; Cennettekilerle Cehennemliklerin; dünya ehliyle âhiret ehlinin haberlerini öğrenmek istiyorsa, Vâkıâ suresini okusun."

Ashab-ı Kirâm'dan İbn Mes'ud (radıyallahu anh) hasta yatıyordu. Üçüncü Halife Hz. Osman (radıyallahu anh) onu sormaya geldi ve aralarında şu konuşma geçti:

- Şikâyetin nedir?

- Günahlarım.

-Canın ne istiyor?

-Rabbimin rahmetini.

-Bir tabip çağırtayım mı?

-Beni hastalandıran odur.

-Sana yardım yapılması için emir vereyim mi?

- Hayır, onu hayatımda benden esirgedin. Şimdi ise ölmek üzere bulunduğum bir sırada vermek istiyorsun, neye yarar?

- İyi ama senden sonra kız çocuğuna kalır.

- Ölümümden sonra kızlarımın sıkıntı çekeceğini mi sanıyorsun? Şüphen olmasın ki, onlara her akşam "Vâkıâ suresi"ni okumalarını tavsiye ettim. Çünkü bu hususta Rasulullah (aleyhisselam) Efendimiz şöyle buyurdu: **"Kim her gece Vâkıâ suresini okursa, ona ebediyen fakirlik ulaşıp dokunmaz."**[1]

İbn Abdilberr/et-Temhid'de rivayet etmiştir.

1 İbn Abdilberr/et-Temhid'de rivayet etmiştir.

٥٦ سُورَةُ الْوَاقِعَةِ

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ

إِذَا وَقَعَتِ الْوَاقِعَةُ ﴿١﴾ لَيْسَ لِوَقْعَتِهَا كَاذِبَةٌ ﴿٢﴾ خَافِضَةٌ رَّافِعَةٌ ﴿٣﴾ إِذَا
رُجَّتِ الْأَرْضُ رَجًّا ﴿٤﴾ وَبُسَّتِ الْجِبَالُ بَسًّا ﴿٥﴾ فَكَانَتْ هَبَاءً مُّنْبَثًّا ﴿٦﴾
وَكُنتُمْ أَزْوَاجًا ثَلَاثَةً ﴿٧﴾ فَأَصْحَابُ الْمَيْمَنَةِ مَا أَصْحَابُ الْمَيْمَنَةِ ﴿٨﴾
وَأَصْحَابُ الْمَشْأَمَةِ مَا أَصْحَابُ الْمَشْأَمَةِ ﴿٩﴾ وَالسَّابِقُونَ السَّابِقُونَ
﴿١٠﴾ أُولَٰئِكَ الْمُقَرَّبُونَ ﴿١١﴾ فِي جَنَّاتِ النَّعِيمِ ﴿١٢﴾

1-2- Kıyamet olayı meydana gelince, -ki onun meydana gelmesini (inkâr edecek) yalancı (bir nefis) bulunmaz-.

3- (Bu büyük olay kimini) alçaltır, (kimini) yükseltir.

4- Yer sarsıldıkça sarsıldığı,

5-6- Dağlar tuz-buz olup parçalandığı, toz halinde dağıldığı zaman,

7- Sizler üç sınıfa ayrılmış bulunacaksınız.

8- Meymenetliler, ne mutludur meymenetliler!

9- Şeamettiler, ne bedbahttır şeâmetliler!

10- İyilikte öne geçenler, (mükâfatta da) öne geçenlerdir.

11-İşte (Allah'a) yakın olanlar bunlardır.

12- Bunlar Nimet (veya Naim) Cennetlerindedirler.

İLGİLİ HADİSLER

"Mi'rac Gecesi dünya semasına yükseldiğimde bir adam ile karşılaştık. Sağında ve solunda birer karartı bulunuyordu; sağına bakınca

gülüyor, soluna bakınca ağlıyordu. Beni görünce: "İyi-yararlı peygambere, sâlih evlâda merhaba!" dedi. O'nun kim olduğunu Melek Cebrail'e sordum, Cevap verdi: "Adem Peygamber'dir. Sağında ve solunda bulunan karartı onun zürriyetinin mayasıdır. Sağındakiler Cennetliktir, solundakiler Cehennemliklerdir."[1]

"Rasulullah (aleyhisselam) Efendimiz, ashabına şöyle sordu:

- **Kıyamet günü Allah'ın gölgesine doğru öne geçenler kimlerdir bilir misiniz?**

Ashab-ı Kiram:

- Allah ve Rasulü daha iyi bilir, dediler.

Bunun üzerine Efendimiz şöyle buyurdu:

- **Onlar o kimselerdir ki, hakları verilince kabul ederler; kendilerinden bir şey istenilince bolca verirler; insanlar hakkında bir karar verince, kendi nefisleri hakkında verdikleri karar ve hüküm gibi hüküm verirler."**[2]

Rasulullah (aleyhisselam) buyurdu:

"Öne geçenler kimlerdir bilir misiniz?" Ashab-ı Kiram: "Allah ve Peygamberi daha iyİ bilir" diye cevap verdiler. Bunun üzerine Rasulullah (aleyhisselam) şöyle buyurdu:

"Kendilerine hak verilince kabul edenler; kendilerinden bir şey istenildiği zaman verenler ve kendi nefislerinden yana hükmettikleri gibi, insanlardan yana da hükmedenlerdir."[3]

Kıyamet Olayı ve Sonuçları

إِذَا وَقَعَتِ الْوَاقِعَةُ ۝ لَيْسَ لِوَقْعَتِهَا كَاذِبَةٌ

"Kıyamet olayı meydana gelince -ki onun meydana gelmesini (inkâr edecek) yalancı (bir nefis) bulunmaz.

Kur'ân'da Âhiret hayatının Dünya hayatıyla anlam kazandığı; dünya-

---

1 Buhari/Salât: 1, Enbiyâ: 5 - Müslim/İmân: 263 - Ahmed: 5/143

2 Müsned-i Ahmed: 69 ,67/6

3 Müsned-i Ahmed: 69 ,67/6

sız bir ahiretin hikmetsiz ve anlamsız kalacağı; âhiretsiz de bir dünyanın anlam ve hikmet taşımayacağı çok çeşitli anlatımlarla belirtilir ve böylece ikinci hayatın önemine ağırlık verilerek o, imânın şartlarından biri olarak tanıtılır.

"Kıyamet", terim olarak, mevcut düzenin bozulması, yeni bir düzenin kurulup ölenlerin dirilip kalkması demektir. Cenâb-ı Hakk'ın ezeli plânında buna yer verildiğinden, günü gelince gerçekleşmesi kaçınılmazdır. Bunun aksi düşünülemez. Çünkü O'nun çizdiği plân, koyduğu kanunlar değişmez.

O bakımdan kıyâmete, "vâkıâ" denilmiştir. Vukuu, yani meydana gelmesi muhakkaktır. Zira Cenâb-ı Hakk'a göre, meydana gelmesi kesin olan bir olay, gelmiş kabul edilir ve ona göre bir anlatım kullanılır.

Kıyamet olayı meydana gelip ölüler dirilince, artık hiçbir nefis, onu yalan sayamaz. İnkarcıların düne kadar inanmadıkları o müthiş olayı ayan-beyân görmeleri, hepsini şaşkına çevirecek, artık yalanlamanın hiçbir anlam ifade etmeyeceğini anlayacaklar. İkinci âyette bilhassa buna değinilmektedir.

Kıyamet Olayı Kimini Alçaltır, Kimini de Yükseltir

خَافِضَةٌ رَّافِعَةٌ

"(Bu büyük olay kimini) alçaltır, (kimini) yükseltir."

Dünya'da Hakk'a baş eğmeyip O'nun buyruklarına iltifat etmeyenler; ikinci hayatı red ve inkâr edenler, o gün alçaltılıp aşağıların aşağısı edilirler. Dünya hayatına getirilmesinin hikmetini bilip Hakk'ı kabul ederek kulluğunun gereğini yerine getirenler ise, yükseltilip, O çok muktedir hükümdarın yanında doğruluk makamına yerleştirilirler.

Bunun sebebi açıktır:

Dünya, ahirete hazırlık yeri ve dönemidir. İnsanoğlu ancak dünyada hayatın anlam ve hikmetini; yüce yaratanının varlığını ve kemal sıfatlarını öğrenebilir ve böylece ikinci hayat için yaratıldığını idrâk ederek ömür sermayesini ona göre değerlendirir.

İşte kendini böyle bir çizgiye getiren bahtiyarlar, dünyada köle ve esir olarak yaşasalar bile, âhiret hayatında aziz ve şerefli insanlar olarak yüksek

makamlara erişirler; ebediyet bahçelerinde ilâhi cemaldan tecelli eden güzelliklerin hazzını yudum yudum tadarlar. Aksine bir inanç ve tutum ise, insanı hilkatin amacından uzaklaştırıp İblis'in tuzağına düşürür ve esir eder. Bunun neticesi alçalma, hakarete uğrama ve ilâhi cemalin tecelli ve güzelliklerinden mahrum kalmaktır.

Kıyamet Safhalarından İkisi

إِذَا رُجَّتِ الْأَرْضُ رَجًّا

"Yer sarsıldıkça sarsıldığı; dağlar tuz-buz olup parçalandığı, toz halinde dağıldığı zaman..."

İlgili âyetlerle, kıyamet olayı meydana geldiğinde, yerkürede daha çok ürpertici iki korkunç olayın gerçekleşeceği haber verilmektedir:

a) Yeryüzü sarsıldıkça sarsılacak, mevcut düzeni alt-üst olup ayrı bir görüntü arz edecektir,

b) Dağlar yerinden ayrılacak ve kısa bir süre içinde tuz-buz olup toz haline gelecektir.

Böylesine korkunç bir günün artık akşam ve sabahı olmayacaktır. Çünkü Güneş sistemi de yörüngesinden çıkıp parçalanacak; yeryüzünde canlı diye bir şey kalmayacak. Sonra başka bir sistem ve düzen kurulacak ve artık sun'i zaman ortadan kalkacak; o sistem ve düzende âhiret âlemi ve mahşer alanı başka bir düzenleme ile hep aydınlık olacaktır.

Bu ikinci hayatın eşiğine adım atıp içeri giren insanlar genel anlamda üç sınıfa ayrılacak:

1- Meymenetliler,

2- Meş'emetliler,

3- İleri geçenler.

Birinci sınıf, Arşın sağ tarafında yer alan yümünlü, uğurlu, bereketli inananlardır ki, bunların amel defterleri sağ ellerine verilir.

İkinci sınıf, Arşın sol tarafında yer alan, yümünsüz, uğursuz, feyizsiz insanlardır. Kendilerinde marifet ve bereket yoktur. Dünyada hayatının dizginini nefis ve İblis'in eline vermek suretiyle hikmete aykırı bir ömür yaşamışlardır. O bakımdan amel defterleri sol ellerine verilir.

Üçüncü sınıf, öne geçip Aziz ve Celil olan Allah'ın izzet huzurunda, doğruluk makamında yer alan bahtiyarlardır. Bunlar, Allah'ın has konuklarıdır; bunlar, peygamberler, sıddiklar ve şehidlerdir. Bir yoruma göre, dünyada sırat-ı müstakim üzere olup ilâhi nimete mazhar kılınmışlarla beraber olan mü'minler de bunlara dahildir.

Bunun gibi, birincilere "sağ kol", ikincilere "sol kol" da denilebilir. Çünkü birinciler, Adem (aleyhisselam)'ın sağ tarafından, ikinciler sol tarafından alınmıştır.

Üçüncüler ise, Adem'in sağ tarafından alınanların en seçkinleridir ki, Kur'ân onları "sâbikun" sözüyle övmekte; iyilik ve sevapta, marifet ve fazilette öne geçenler olarak tanımlamaktadır.

Bu manayı dikkate alanlar, "Öne geçenler"in dört kişi olduğunu belirtmişlerdir: Musa (aleyhisselam)'ın ümmetinden Hızakl veya Hezekiel'dir. İsa (aleyhisselam)'ın ümmetinden Habib en-Neccar'dır. Üçüncü ve dördüncüsü ise, Muhammed (aleyhisselam)'ın ümmetinden Ebu Bekir (radıyallahu anh) ile Ömer (radıyallahu anh)'dır.

Birinci yorum, siyak ve sibaka daha uygun gelmektedir. Allah (celle celaluhu) daha iyisini bilir.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, kıyamet olayının mutlaka meydana geleceği haber verildikten sonra iki önemli safhası konu edildi. Kıyamet gününde insanların üç kısma ayrılacağı üzerinde durularak, yümünlü, feyizli ve bereketli bir hayat düzeni kurmamızın lüzumu belirtildi.

Aşağıdaki âyetlerle, ebedi saadet yurdu olan Cennete lâyık görülen mü'minlere orada hazırlanan göz ve gönül açıcı nimetler sıralanıyor ve ölmeden önce o nimetlere lâyık olma düzeyine gelmemiz emrediliyor.

ثُلَّةٌ مِّنَ الْأَوَّلِينَ ﴿١٣﴾ وَقَلِيلٌ مِّنَ الْآخِرِينَ ﴿١٤﴾ عَلَىٰ سُرُرٍ مَّوْضُونَةٍ ﴿١٥﴾
مُّتَّكِئِينَ عَلَيْهَا مُتَقَابِلِينَ ﴿١٦﴾ يَطُوفُ عَلَيْهِمْ وِلْدَانٌ مُّخَلَّدُونَ ﴿١٧﴾ بِأَكْوَابٍ
وَأَبَارِيقَ وَكَأْسٍ مِّن مَّعِينٍ ﴿١٨﴾ لَّا يُصَدَّعُونَ عَنْهَا وَلَا يُنزِفُونَ ﴿١٩﴾ وَفَاكِهَةٍ

مِمَّا يَتَخَيَّرُونَ ﴿٢٠﴾ وَلَحْمِ طَيْرٍ مِمَّا يَشْتَهُونَ ﴿٢١﴾ وَحُورٌ عِينٌ ﴿٢٢﴾ كَأَمْثَالِ
اللُّؤْلُؤِ الْمَكْنُونِ ﴿٢٣﴾ جَزَاءً بِمَا كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴿٢٤﴾ لَا يَسْمَعُونَ فِيهَا لَغْوًا
وَلَا تَأْثِيمًا ﴿٢٥﴾ إِلَّا قِيلًا سَلَامًا سَلَامًا ﴿٢٦﴾

13- 14- Öncekilerden büyük bir cemaattir, sonrakilerden az bir topluluktur.

15- İşlenmiş motifli tahtlar üzerindedirler.

16- Yaslanıp karşılıklı otururlar.

17- Çevrelerinde sonsuzluğa erişmiş çocuklar.

18- Kaynaktan (doldurup getirdikleri) küpler, ibrikler ve kadehlerle dönüp dolaşırlar.

19- Ondan ne başları ağrır, ne de başdönmesi ve bitkinlik meydana gelir.

20- Ve bir de seçip beğenecekleri meyveler;

21- Canlarının çektiği cinsten kuş eti;

22- Ve iri kara gözlü eşler ki,

23- Sedefinde saklı inciler misâli.

24- (Bütün bunlar) işlediklerinin karşılığı.

25- Orada boş-anlamsız söz işitmezler;

26- Ancak "Selâm, selâm!" sözünü işitirler.

İLGİLİ HADISLER

Câbir b. Abdillah (radıyallahu anh) **diyor ki:**

"İzâ vakaâ suresi indiğinde

"Öncekilerden büyük bir cemaattir; sonrakilerden az bir topluluktur" **mealindeki âyet okununca, Hz. Ömer** (radıyallahu anh) **üzüldü ve: "Ya Rasulallah! Öncekilerden büyük bir topluluk, sonrakilerden az bir topluluk öyle mi?" diye sordu. Aradan az bir süre geçtikten sonra aynı surenin 39 ve 40. âyetleri inerek** "Bunlar öncekilerden büyük bir cemaattir, sonra-

kilerden de büyük bir cemaattir" müjde anlamında bilgi verilerek açıklama yapıldı. Rasulullah (aleyhisselam) Efendimiz, Hz. Ömer'e seslenerek:

"Ya Ömer! Gel de Allah'ın indirdiği âyetleri işit" buyurdu ve inen 39 ve 40. âyetleri okuduktan sonra şöyle dedi:

"Haberiniz olsun ki, Adem'den bana kadar gelip geçen (mü'minler) büyük bir topluluktur; benim ümmetim de büyük bir topluluktur. (Lâ ilahe illallahu vahdehu lâ şerikeleh) ile şehadette bulunan deve çobanlarından iki önemli cemaatten yardım görmedikçe üçte birimizi tamamlayamayız."[1]

"Ümmetimin misâli, yağmura benzer; öncesi mi hayırlıdır, sonu mu hayırlıdır bilinmez."[2]

"Ümmetimden bir taife hak üzere olup üstünlük sağlayarak devam edecek; onları rüsvay etmek isteyenler ve onlara muhalefet edenler kıyamete kadar onlara zarar veremeyecektir."[3]

"Canımı kudret elinde tutan Allah'a yemin ederim ki, kıyamet günü sizden öyle bir cemaat ba's olunacak (kabirlerinden kaldırılacak) ki, onlar (çoklukta) gecenin karanlığını andırırlar da yeri bir baştan bir başa kaplarlar. Melekler ise (o gün) şöyle derler: "Muhammed (aleyhisselam) **ile gelenler, diğer peygamberlerle gelenlerden daha çoktur."**[4]

Ümmetlerden Dosdoğru İmân Edenlerin Oluşturacağı Topluluk

ثُلَّةٌ مِّنَ الْاَوَّلِينَ ۙ وَقَلِيلٌ مِّنَ الْاٰخِرِينَ ۗ

"Öncekilerden büyük bir cemaattir; sonrakilerden az bir topluluktur."

Kur'ân-ı Kerim, imân nimetine erişip cemaat olmaya lâyık görülenleri, iki gruba ayırmaktadır: Önceki ümmetlerden çok kalabalık bir cemaat, gelip geçen peygamberlerdir. Sonrakilerden az bir cemaat ise, Rasulullah (aleyhisselam) Efendimiz ve O'nun ümmetinden olan ilim adamlarıdır. Zira bu ümmetin gerçek âlimleri, İsrâiloğulları'na gönderilen peygamberlerin

---

1 Hafız İbn Asâkir: Câbir (radıyallahu anh)'den

2 Tirmizi/Edeb: 91

3 Buhari/İ'tisam: 10 - Müslim/İmân: 247, İmaret: 170, 173 - Ebu Dâvud/Fiten: 1 - Tirmizi/Fiten: 27, 51 - İbn Mace, Mukaddime: 1, Ahmed: 5/34, 269, 279.

4 Taberani, Ebu Malik'ten.

derecelerine yakın bir derecededirler.

Bu yorum daha çok müfessir Fahreddin er-Râzi'ye aittir. Diğer bir yorum ise, şöyledir:

Öncekilerden büyük bir cemaat, İslâm'a ilk giren "muhacir" ve "ensar"dır. Sonrakilerden az bir cemaat ise, İslâm'a girdikleri halde hicret etmeyip kendi yurtlarında kalan mü'minlerdir.

Veya tek kanaldan rivayet edilen hadiste ifâdesini bulduğu gibi 39 ve 40. âyetler bunu açıklığa kavuşturmaktadır.

Bunlardan başka bir yorum daha söz konusudur. O da şudur:

Öncekilerden çok cemaat, Ashab-ı Kirâm'dır. Sonrakilerden az bir cemaat, Ashab-ı Kirâm'ı görüp imân eden tabiin'dir. Allah daha iyisini bilir.

Öne Geçen Bahtiyarlar İçin Hazırlanan Sonsuz Nimetler

14-26. âyetlerde, öne geçen bahtiyarların Cennette erişecekleri sayısız nimetlerden yedi tanesi açıklanarak gerçek azizliğin, yüksek makamın Cennette olgun mü'minlere hazırlanan süslü tahtlar olduğu bildirilmektedir.

Şöyle ki:

1- İşlenmiş süslü, motifli tahtlar.

Öyle ki, bunlar, kudret eliyle hazırlanıp Sani'-i Hakiki'nin fırçasıyla tezyin edilmiştir. Böylece o tahtlar üzerinde tatlı sohbetler, karşılıklı ilgi ve iltifatlar, ayrı bir huzur ve mutluluğa vesile olur.

2- Sonsuzluğa ermiş taze, nazik ve saygılı hizmetçi çocuklar.

Bunlar en nefis meşrubatla dolu kadehlerle dönüp dolaşırlar. Şüphesiz ki, bu manzara daha farklı bir neşe kaynağı oluşturur ve meclise renk katar.

Ancak bu taze hizmetçi çocuklar kimlerdir? **İlim adamları ve müfessirlerimiz, bu hususta iki ayrı yorumda bulunmuşlardır:**

a) Ergen olmadan ölen mü'minlerin çocuklarıdır.

b) Huri misâli, Cennette sırf hizmet için yaratılan ayrı varlıklardır.

3- Cennet içkileri ne baş ağrısı yapar, ne de baş dönmesi ve halsizlik doğurur. İçkilerin hepsi de ilâhi tecellilerin letafetini yansıtır ve o bakım-

dan bütünüyle şifâ ve rahmet taşır.

4- Seçilip beğenilecek her çeşit meyve mevcuttur.

Cennet ebedi mutluluk yurdudur. Meyveleri de sayısız ve süreklidir. O bakımdan oradaki şartları, bizim bilemeyeceğimiz birtakım özellikler arz etmekte ve tarifi mümkün olmayan nefaset ve güzellikler taşımaktadır.

5- Orada iştihâ edilen her çeşit kuş eti vardır.

Şüphesiz Cennetin kuşları da dünyadakilerden çok farklıdırlar. Oranın ebediyet zerkeden hava ve suyuyla beslenirler. Etlerinin posası yoktur. O bakımdan son derece nefis ve lezzetlidir. Buna değinen Rasulullah (aleyhisselam) Efendimiz şöyle haber vermiştir:

"Şüphesiz ki adam, Cennet meyvelerinden birini koparınca, bir diğeri anında onun yerinde oluşup çıkar."[1]

"Cennet kuşu, melez deve gibi, Cennet ağaçlarından otlar (yiyip dolaşır)."[2]

6- Sedefinde saklı inci misâli huriler mevcuttur.

Bunlar da Allah'ın Cemal ve Latif sıfatlarının tecellileriyle vücut bulan eşlerdir. Üstün güzelliği, çarpıcı zerafeti, çekici büyükçe göze sahipliği ve tarifi mümkün olmayan şekil ve endamı yansıttığı için kendilerine "Hurü'l Iyn" denilmiştir.

7- Dünyada iken mü'minlerin gayr-i meşru nesnelere karşı nefislerini frenlemelerine mukabil sonu gelmeyen daha başka nimetler de hazırlanmıştır. Öyle ki, boş ve anlamsız söz söylemezler. Hiçbirinde hırs, kıskançlık, açgözlülük, kin ve ihtiras yoktur. Bu gibi duygulardan arınmışlardır. Birbirlerine "selâm" vererek iltifatta bulunurlar ve böylece devamlı surette Cenâb-ı Hakk'ın selâmet tecellisine mazhar olurlar

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, Cennete lâyık düzeye gelen mü'minlere orada hazırlanan sayısız nimetlerden bir kısmı açıklandı ve ibâdete teşvik edici anlamda müjdeler verildi.

---

1 Taberâni: Sevbân (radıyallahu anh)'den

2 Müsned-i Ahmed: 221/3

Aşağıdaki âyetlerle, meymenetli mü'minleri beklemekte olan sonsuz nimet ve iltifatlardan bir kısmı daha açıklanıyor. Meş'emetli olan suçlu günahkârlar, inkarcı sapıklar için hazırlanan sonsuz azaplardan bir bölümü haber verilerek, gereken uyarılar yapılıyor.

وَاَصْحٰبُ الْيَمِيْنِ مَآ اَصْحٰبُ الْيَمِيْنِ ﴿٢٧﴾ فِيْ سِدْرٍ مَّخْضُوْدٍ ﴿٢٨﴾
وَّطَلْحٍ مَّنْضُوْدٍ ﴿٢٩﴾ وَّظِلٍّ مَّمْدُوْدٍ ﴿٣٠﴾ وَّمَآءٍ مَّسْكُوْبٍ ﴿٣١﴾ وَّفَاكِهَةٍ كَثِيْرَةٍ
﴿٣٢﴾ لَّا مَقْطُوْعَةٍ وَّلَا مَمْنُوْعَةٍ ﴿٣٣﴾ وَّفُرُشٍ مَّرْفُوْعَةٍ ﴿٣٤﴾ اِنَّآ اَنْشَاْنٰهُنَّ
اِنْشَآءً ﴿٣٥﴾ فَجَعَلْنٰهُنَّ اَبْكَارًا ﴿٣٦﴾ عُرُبًا اَتْرَابًا ﴿٣٧﴾ لِّاَصْحٰبِ الْيَمِيْنِ
﴿٣٨﴾ ثُلَّةٌ مِّنَ الْاَوَّلِيْنَ ﴿٣٩﴾ وَثُلَّةٌ مِّنَ الْاٰخِرِيْنَ ﴿٤٠﴾ وَاَصْحٰبُ الشِّمَالِ مَآ
اَصْحٰبُ الشِّمَالِ ﴿٤١﴾ فِيْ سَمُوْمٍ وَّحَمِيْمٍ ﴿٤٢﴾ وَّظِلٍّ مِّنْ يَّحْمُوْمٍ ﴿٤٣﴾
لَّا بَارِدٍ وَّلَا كَرِيْمٍ ﴿٤٤﴾ اِنَّهُمْ كَانُوْا قَبْلَ ذٰلِكَ مُتْرَفِيْنَ ﴿٤٥﴾ وَكَانُوْا يُصِرُّوْنَ
عَلَى الْحِنْثِ الْعَظِيْمِ ﴿٤٦﴾ وَكَانُوْا يَقُوْلُوْنَ اَئِذَا مِتْنَا وَكُنَّا تُرَابًا وَّعِظَامًا
ءَاِنَّا لَمَبْعُوْثُوْنَ ﴿٤٧﴾ اَوَاٰبَآؤُنَا الْاَوَّلُوْنَ ﴿٤٨﴾ قُلْ اِنَّ الْاَوَّلِيْنَ وَالْاٰخِرِيْنَ
﴿٤٩﴾ لَمَجْمُوْعُوْنَ اِلٰى مِيْقَاتِ يَوْمٍ مَّعْلُوْمٍ ﴿٥٠﴾ ثُمَّ اِنَّكُمْ اَيُّهَا الضَّآلُّوْنَ
الْمُكَذِّبُوْنَ ﴿٥١﴾ لَاٰكِلُوْنَ مِنْ شَجَرٍ مِّنْ زَقُّوْمٍ ﴿٥٢﴾ فَمَالِـُٔوْنَ مِنْهَا الْبُطُوْنَ
﴿٥٣﴾ فَشٰرِبُوْنَ عَلَيْهِ مِنَ الْحَمِيْمِ ﴿٥٤﴾ فَشٰرِبُوْنَ شُرْبَ الْهِيْمِ ﴿٥٥﴾ هٰذَا
نُزُلُهُمْ يَوْمَ الدِّيْنِ ﴿٥٦﴾

27- Meymenetliler, ne mutludur meymenetliler!'

28- Dikensiz kiraz,

29- Salkım salkım muzlar,

30- Yaygın uzun gölgeler,

31- Devamlı akan sular,

32-33- Eksilmeyen, sonu gelmeyen, alıkonmayan birçok meyveler arasında;

34- Yüksek döşekler üstündedirler.

35- Şüphesiz biz onları (Cennetteki hurileri) yepyeni bir yaratılışla yaratıp meydana getirdik.

36-37-38- Onları hep bakire, meymenetli olan eşlerine karşı sevgi dolu ve hepsini yaşıt kıldık.

39-40- Bunlar öncekilerden bir büyük cemaattir, sonrakilerden de büyük bir cemaat.

41- Şeamettiler, ne bedbahttır şeametlileri!

42- Çok kızgın ateşte ve kaynar su içindedirler.

43- Ve kara-boğucu bir dumandan meydana gelen gölgededirler.

44- O ne serindir, ne de okşayıcı ve rahatlatıcıdır.

45- Şüphesiz onlar bundan önce refah içinde,

46- Büyük günah üzerinde ısrar edip dururlardı.

47- Ve derlerdi ki: "Sahi biz öldükten, toprak ve (ufalmış) kemik haline geldikten sonra gerçekten tekrar diriltilip kaldırılacak mıyız?

48- Önce gelip geçen babalarımız da mı?"

49-50- De ki: "Öncekiler de, sonrakiler de mutlaka belli bir günün belirlenmiş vaktinde elbette bir araya toplanacaklar."

51- Sonra siz, ey şaşkın sapıklar, (hakkı) yalan sayanlar!

52- Şüpheniz olmasın ki, Zakkum ağacından yiyeceksiniz.

53- Karınlarınızı onunla dolduracaksınız.

54- Üzerine de kaynar su içeceksiniz.

55- Hem de susamış develer gibi içeceksiniz.

56- Hesap ve ceza gününde onların konacakları (sofra) işte budur!

İLGİLİ HADISLER

"Bedevilerden bir adam, Rasulüllah'a (aleyhisselam) gelerek dedi ki:

- Ya Rasulalah! Allah Kur'ân'da, Cennet ehline eziyet veren bir ağacı anmaktadır.

Peygamber (aleyhisselam) ona:

- **O hangi ağaçtır?** diye sorunca, bedevi:

- Sidr (arap kirazı)dır, diye cevap verdi.

Bunun üzerine Peygamber (aleyhisselam) Efendimiz ona:

"Dikensiz kiraz buyurmuyor mu? Allah onun dikenlerini giderip her dikenin yerinde bir meyve bitirir. Meyvesi yarılıp içinden yetmiş iki çeşit gıda çıkar da hiçbirinin rengi diğerine benzemez" buyurdu.[1]

"Şüphesiz ki Cennette öyle ağaçlar var ki, süvari kimse onlardan birinin gölgesinde yüz yıl yürür de bir ucundan diğer ucuna ulaşamaz. İsterseniz, "Uzunca yaygın gölgeler" **(mealindeki) âyeti okuyunuz."**[2]

"Doğrusu Cennette hiçbir ağaç yoktur ki, sapı (gövdesi) altından olmasın."[3]

Hz.Câbir (radıyallahu anh) anlatıyor:

-Rasulullah (aleyhisselam) Efendimiz ile birlikte öğle namazını kılıyorduk. Bir ara öne doğru elini uzattı, sonra geri çekti. Namazı kıldırıp tamamlayınca, Ubey b. Kâb (radıyallahu anh) dedi ki: "Ya Rasulallah! Daha önce yapmadığın bir hareketi bugün namazda yaptın."

Peygamber (aleyhisselam) ona şöyle buyurdu:

"Doğrusu Cennet ve ondaki gül ve çiçekler, pırıl pırıl renkler bana arz olundu. Elimi uzatıp ondan bir salkım üzüm koparmak istedim, derken aramıza bir engel girdi. Eğer onu size getirebilseydim, gökle yer arasındakiler ondan yiyecek olsalardı yine de bir şey eksilmezdi."[4]

---

1 Hafız Ebu Bekir: İbn Âmir (radıyallahu anh)dan- İbn Kesir: 4/288

2 Buhari/Bed'i halk: 8, Tefsir: 56, Rikak: 51- Müslim/Cennet: 6, 8- Tirmizi/Cennet: 1- Tefsir:56- İbn Mace/Zühd: 39- Daremi/Rikak:114-Ahmed: 2/257,404,418-3/110

3 Tirmizi :Ebu Hüreyre (radıyallahu anh)den (Hadisün garibün)

4 Ahmed: 3/352 - Buhari/Vasâyâ: 25 - Ebu Dâvud/Edeb: 1 - Tirmizi/Birr: 69 - Dârimi/Muk.: 10

Yaşlı bir kadın, Peygamber (aleyhisselam) Efendimiz'e geldi şöyle dedi:

-Ya Rasulallah! Allah'a duâ edin de beni Cennete koysun.

Bunun üzerine Peygamber (aleyhisselam) ona:

-"A falanın anası! Doğrusu o ki, yaşlı kimseler Cennete girmez" buyurdu. Kadın üzüldü ve gözleri yaşlı bir halde ayrılıp gitmek isterken, Peygamber (aleyhisselam) ona şu haberi vermemizi emretti:

"Kendisi o yaşlı haliyle Cennet'e girmez. Zira Allah Kur'ân'da "Biz onları yepyeni bir yaratılışla meydana getiririz, onları hep bakire kılarız" buyuruyor."[1]

"Cennete ilk giren zümre, Bedir gecesindeki ayın sureti üzeredir. Onlardan sonra girenler parlaklık bakımından gökteki en parlak yıldızdan daha parlak surettedirler. Orada idrar ve dışkı yapmazlar; tükürüp sümkürmezler. Tarakları altındandır. Terleri misk gibi, güzel kokulu tütsüleri ise ud'dur. Eşleri büyükçe gözlü hurilerdir. Huyları, bir tek kişinin huyu üzeredir. Boyları, gökteki ataları Adem'in sureti üzere olup altmış zira' (yaklaşık 40 m) dir."[2]

"Cennetlikler, Cennet'e 33 yaşında, kılsız, başı kabak, sürmeli olarak girerler."[3]

Ashab-ı Yemin (Meymenetliler)

وَاَصْحَابُ الْيَمِينِ مَا اَصْحَابُ الْيَمِينِ

"Meymenetliler, ne mutludur meymenetliler!"

Kur'ân'da "ashab-ı yemin" terkibi kullanılmaktadır. Bunu "sağcılar" diye tercüme etmek hatalı olur. Zira bu terkibin delâlet ettiği mâna hayli kapsamlıdır.

Onları kısaca şöyle belirtebiliriz:

a) Kıyamet gününde amel defterleri sağ taraflarından verilenler,

1 Müsned-i Abd b. Humeyd: el-Hasan'dan - İbn Kesir: 291/4

2 Tirmizi/Cennet: 8, 12 - Dârimi/Rikak: 104 - Ahmed: 2/295, 343 - 5/232, 240, 2432

3 Buhari/Bed'-i halk: 8, Enbiyâ: 1 - Müslim/Cennet: 15, 17 - Tirmizi/Cennet: 7 - İbn Mâce/Zühd: 39 - Ahmed: 2/232, 253, 316

b) Amel defterleri sağ ellerine verilenler,

c) Meymenetli, uğurlu, feyizli ve bereketli olanlar,

d) Yeminlerine sadık ve bağlı kalanlar,

e) Verdikleri sözü yerine getirenler.

İslâm'da genellikle "yemin" kavramı, hakkı, doğruyu, saadeti ifade eder. And mânasına da, sağ el ile sadakatten müsteâr olarak alınmıştır.

"Ashab-ı şimal" ise, bunun tam tersine bir terkiptir.

Hakkı, Doğruyu Temsil Edenlere Verilecek Sekiz Nimet

فِي سِدْرٍ مَخْضُودٍ

"Dikensiz kiraz, salkım salkım muzlar..."

Cenâb-ı Hak, dünyada imân temeli üzere sâlih amellerde bulunan meymenetli, feyizli mü'minlere Cennet'te hazırladığı sekiz ayrı nimeti müjdelemektedir.

Şöyle ki:

1- Dikensiz, nefis kokulu ve tadı çok güzel kiraz,

2- Salkım salkım muz,

3- Yaygın uzun gölgelikler,

4- Devamlı akan nefis sular,

5- Eksilmeyen, sonu gelmeyen, alıkonmayan sayısız meyveler,

6- Yüksekçe dinlendirici döşekler,

7- Cennet'te mü'minlere has yaratılan huriler,

8- Hurilerin ve diğer eşlerin hep saygı ve neşe saçan bakışları...

Açıklama:

Sayısı belirsiz meyvelerden genel anlamda söz edildiği halde, kiraz ve muzdan özellikle bahsedilmesi, bu iki meyvanın o âlemde de önemini ve yararını yansıtmaya yönelik bir işaret taşımakta ve Kur'ân'da bu metot birçok yerde uygulanmaktadır.

"Yaygın uzun gölge" sözü ise, devam edip inkıtaa uğramayan gölgeyi

yansıtan bir anlatım tarzıdır. Cennette gece olmadığı, hep ilâhi cemal sıfatının tecellisiyle aydınlandığı için, hareketli, uzayıp kısalan gölge düşünülemez. Zira o düzendeki dengeleme çok değişiktir. O bakımdan oradaki gölgeler, bizim dünyadaki gölgelerden çok farklıdır. Tatlı bir görünüm arz eder ve Cennetin dekoresine ayrı bir güzellik katar.

Ayrıca Cennetteki kadınların hepsi gençleşip yaşıt durumda olurlar ve bakirelikleri hep sürüp gider.

Ashab-ı Şimal (Şeametliler) Kimlerdir?

وَاَصْحَابُ الشِّمَالِ ۙ مَآ اَصْحَابُ الشِّمَالِ ۭ

"Şeametliler, ne bedbahttır o şeametliler!"

Burada geçen "şimal", "yemin"in karşıtıdır. Amel defteri sol taraflarından verilen kaypak ruhlu, uğursuz, yalancı, mutsuz kimseler demektir.

Cehennemde uğratılacakları birçok azap ve işkenceden sadece ikisi açıklanarak genel anlamda bir ölçü veriliyor:

1- Çok çılgın ateşte ve ısı derecesi yüksek su içindedirler.

2- Simsiyah boğucu bir duman içinde bulunurlar.

Gerek su, gerekse duman, Cehennemliklerin ne susuzluğunu giderir, ne de onları rahatlatır. Devamlı rahatsız edip tedirginliğe uğratır.

Kur'ân, 42-44. âyetlerle Cehennem ateşi hakkında kısa bir bilgi ve ipucu veriyor: İçindeki yakıttan siyah boğucu bir duman çıkmaktadır. Bu, "Yakıtı insan ve taş olan ateşten korkun" mealindeki âyetle birleşince, asıl maksat ortaya çıkıyor. Yakıt olarak kullanılan taşın, yanarken siyah boğucu duman çıkarması, onun taş kömürüne benzer bir yakıt olduğu izlenimini veriyor. Bununla beraber mahiyetini bilmemiz söz konusu değildir.

Şeâmetlilerin Dünyadaki İnanç ve Tutumları:

a) Meşru sınırlardan uzak, refah içinde dönüp dolaşırlar ve tek umutları bu düzeydeki hayatlarının devamını sağlamaktır. Âhirete ya inanmazlar ya da umut bağlamazlar; nasiplerinin tamamını dünyada almak isterler.

b) Nimeti günah ve isyan düzeyinde kullanıp bunu ısrarla sürdürürler.

c) Öldükten sonra dirilmeye inanmazlar veya bu konuda devamlı

şüphe içindedirler. O yüzden hem Allah'tan korkmazlar, hem de bir sorumluluk duymazlar. 44-47. Âyetlerle bu hususlar haber verilerek inkarcı sapıklar uyarılıyor.

Şüphesiz ki, temelinde Allah'a ve ahirete imân bulunmayan bir refah, sahibini azdırıp saptırır.

Zakkum Ağacı Sapıkların Sofrasıdır

ثُمَّ إِنَّكُمْ أَيُّهَا الضَّالُّونَ الْمُكَذِّبُونَ

"Sonra siz, ey şaşkın sapıklar, (hakkı) yalan sayanlar! Şüpheniz olmasın ki, zakkum ağacından yiyeceksiniz."

Cenâb-ı Hak, amel defterleri sol yanlarından verilecek uğursuz bedbahtların dünyada işledikleri günah ve yaptıkları yalanlamalarını açıkladıktan sonra, onların inanç ve amellerine uygun verilecek Cehennem azabının iki önemli safhasını haber vermektedir.

Bunları açıklayalım:

1- Zakkum ağacından yiyip karınlarını onunla dolduracaklar,

2- Üzerine de kaynar su içecekler.

Zakkum ağacı, sıcak iklimde yetişir. Zehirlidir; bundan dolayı ona "ağı ağacı" da denir. Yapılan incelemelere göre, zakkumun her yanı zehirlidir; çiçekleri, dalları, yaprakları ağza götürülmemelidir. Ancak tababette bu ağacın zehirli ve diğer maddelerinden yararlanılmaktadır.

Zakkum ağacı, Kur'ân'da üç yerde anılır. Saffat ve Duhân surelerinde de açıkladığımız gibi, Cehennem ateşinin içinde ağacın yetişmesi bize garip gelebilir; oradaki ortamı, şartları ve kanunları bilmediğimiz için hayli düşünürüz. Buzların içinde canlı yaşar mı? Sorusu, kutupların keşfiyle açıklığa kavuşmuştur. Tuzlu suda bitki yetişir mi? Sorusu ise, denizlerin dipleri keşfedilince cevap bulmuştur. Cehennemdeki zakkum ağacı daha çok acı ve ıstırap vericidir. Başka yiyecek bulamayanlar, ister istemez bu ağaçtan bir şeyler yiyip açlıklarını gidermeye çalışırlar. Üzerine de kaynar su içerek midelerini iyice ifsad ederler.[1]

1 Saffât suresi: 62, Duhân suresi: 43. âyetlerin tefsiri

İşte dünyada ilâhi nimetlerden yararlanırken, O'na kullukta bulunmayıp nankörlük eden sapıklara ahirette böylesine zehirli bir sofra hazırlanmıştır.

Âyetin anlatımından sağlıkla ilgili iki hususa işaret edildiğini anlıyoruz:

a) Zehirli bitkileri tespit edip onlardan yememek,

b) Yemekten sonra fazla sıcak meşrubat içmemek.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, meymenetli mü'minlere hazırlanan sonsuz nimetler müjdelendi ve onların aksine bir yol tutan meş'emetliler için hazırlanan ebedi azaptan birkaç safha anlatılarak gereken uyarılar yapıldı.

Aşağıdaki âyetlerle, Cenâb-ı Hakk'ın insanlardan yana hazırlayıp istifade edilir düzeye getirdiği ve her birinin O'nun mutlak surette kudretinin damgasını taşıdığı on kadar nimete dikkat çekiliyor ve yönlendirici, düşündürücü, aynı zamanda aklı kamçılayıcı bilgiler veriliyor.

نَحْنُ خَلَقْنَاكُمْ فَلَوْلَا تُصَدِّقُونَ ﴿٥٧﴾ أَفَرَأَيْتُم مَّا تُمْنُونَ ﴿٥٨﴾ ءَأَنتُمْ
تَخْلُقُونَهُۥٓ أَمْ نَحْنُ الْخَٰلِقُونَ ﴿٥٩﴾ نَحْنُ قَدَّرْنَا بَيْنَكُمُ الْمَوْتَ وَمَا نَحْنُ
بِمَسْبُوقِينَ ﴿٦٠﴾ عَلَىٰٓ أَن نُّبَدِّلَ أَمْثَٰلَكُمْ وَنُنشِئَكُمْ فِى مَا لَا تَعْلَمُونَ ﴿٦١﴾
وَلَقَدْ عَلِمْتُمُ النَّشْأَةَ الْأُولَىٰ فَلَوْلَا تَذَكَّرُونَ ﴿٦٢﴾ أَفَرَءَيْتُم مَّا تَحْرُثُونَ ﴿٦٣﴾
ءَأَنتُمْ تَزْرَعُونَهُۥٓ أَمْ نَحْنُ الزَّٰرِعُونَ ﴿٦٤﴾ لَوْ نَشَآءُ لَجَعَلْنَٰهُ حُطَٰمًا فَظَلْتُمْ
تَفَكَّهُونَ ﴿٦٥﴾ إِنَّا لَمُغْرَمُونَ ﴿٦٦﴾ بَلْ نَحْنُ مَحْرُومُونَ ﴿٦٧﴾ أَفَرَءَيْتُمُ الْمَآءَ
الَّذِى تَشْرَبُونَ ﴿٦٨﴾ ءَأَنتُمْ أَنزَلْتُمُوهُ مِنَ الْمُزْنِ أَمْ نَحْنُ الْمُنزِلُونَ ﴿٦٩﴾ لَوْ
نَشَآءُ جَعَلْنَٰهُ أُجَاجًا فَلَوْلَا تَشْكُرُونَ ﴿٧٠﴾ أَفَرَءَيْتُمُ النَّارَ الَّتِى تُورُونَ ﴿٧١﴾
ءَأَنتُمْ أَنشَأْتُمْ شَجَرَتَهَآ أَمْ نَحْنُ الْمُنشِـُٔونَ ﴿٧٢﴾ نَحْنُ جَعَلْنَٰهَا تَذْكِرَةً

وَمَتَٰعًا لِّلْمُقْوِينَ ﴿٧٣﴾ فَسَبِّحْ بِاسْمِ رَبِّكَ الْعَظِيمِ ﴿٧٤﴾

57- Biz, sizi yarattık; hâlâ (bu gerçeği) tasdik etmeyecek misiniz?

58-59- Gördünüz mü o akıttığınız meniyi? Siz mi onu yaratıyorsunuz, yoksa biz mi yaratıyoruz?

60- Aranızda ölüm olayını (ve süresini) biz takdir ettik.

61- Sizi (yok edip yerinize) benzerlerinizi getirmemize ve sizi bilemeyeceğiniz (şekil ve vasıfta) yaratıp ortaya çıkarmamıza karşı önümüze geçilecek de değiliz.

62- Andolsun ki, siz, ilk yaratılıp ortaya çıkarılışınızı biliyorsunuzdur. Artık düşünüp ibret olmaz mısınız?

63- Söyleseniz a, o ektiklerinizi,

64- Siz mi onları bitirip yeşertiyorsunuz, yoksa biz mi bitirip yeşertiyoruz?

65- İstesek onu çer-çöp yapardık da siz de şaşırıp kalırdınız.

66-67- Ve "doğrusu borç altına girdik, hattâ büsbütün mahrum kaldık" (dersiniz).

68- İçtiğiniz suya ne dersiniz?

69- Onu siz mi buluttan indirdiniz, yoksa biz mi indirenleriz?

70- Dileseydik onu açı yapardık. Artık şükretmez misiniz?

71- Ya yaktığınız ateşe ne dersiniz?

72- Onun ağacını siz mi yaratıp meydana getirdiniz, yoksa biz mi yaratıp meydana getirenleriz?

73- Biz, onu bir öğüt ve ibret ve hem de boş arazide yolculuk yapanlar (gezip dolaşanlar, rahat ve temiz hava almak isteyenler) için bir fayda kıldık.

74- O halde sen, O Büyük Rabbın'ın adını tesbih ve tenzih et.

İLGİLİ HADİSLER

Rasulullah (aleyhisselam) **Efendimiz su içerken şöyle duâ ederdi:**

"Hamd olsun O Allah'a ki, bize içimi kolay tatlı bir su içirdi de günahlarımız sebebiyle onu tuzlu, acı kılmadı."[1]

"Şüphesiz ki sizin bu ateşiniz, Cehennem ateşinin yetmişte biri (nisbetinde sıcak ve yakıcı tesirle)dir. İki defa denize vurularak (sokularak bugünkü duruma getirilmiştir). Eğer öyle olmasaydı Allah onda hiçbiriniz için bir yarar meydana getirmezdi."[2]

"Sizin şu ateşinizle Cehennem ateşinin misali nedir, bilir misiniz? Andolsun ki Cehennem ateşi sizin şu ateşinizden yetmiş kat daha karadır."[3]

Yaratmak Allah (celle celaluhu)**'ya Mahsustur**

نَحْنُ خَلَقْنَاكُمْ فَلَوْلَا تُصَدِّقُونَ ﴿٥٧﴾

"Biz, sizi yarattık; halâ (bu gerçeği) tasdik etmiyecek misiniz?"

Yapısı aynı olan her hücre bir hayat birimidir. Her hücrenin başlı başına bir hayatı vardır. İlim adamları kimyevi tahliller neticesi hücreyi yapan maddeleri tespit etmiş bulunuyor ve o maddeleri belli nisbette bir araya getirmek suretiyle hücreyi oluşturabiliyor; ama ona canlılık vasfı veremiyorlar. İşte bu noktada beşer kudreti kesilip kalmakta; ilâhi kudret bütün üstünlüğüyle kendini hissettirmektedir. Öyle ki, ilâhi kudretten kaynaklanan hilkat kanunu bir maddeye yönelince onda hayat başlıyor.

Aynı zamanda hücre, sözü edilen kanunun harika eserlerinden biridir; mensup oldukları canlının bütün özelliklerini taşımaktadır. O kadar ki, insan hücreleri insanın ve bağlı bulunduğu türün özelliklerini, maymun hücreleri de kendi türünün özelliklerini ve huylarını taşır. Maymuna ait hücre, insan yapısını; insana ait hücre maymun yapısını meydana getirmez.

Cinsiyeti tayin eden hücrelerin birleşmesiyle meydana gelen birimde, doğacak yeni canlının maddi ve manevi bütün özellikleri gizlidir. Bu da yüce yaratanın ilminin ve kudretinin eşsizliğini, üstünlüğünü gösterir.

İlgili 57. âyetle hilkatin bu mâna ve inceliğine işaret edilmekte ve

---

1 İbn Ebi Hatim: Ebu Cafer (radıyallahu anh)'den

2 Müsned-i Ahmed: 2/244, 312, 478 - Buhari/Bed'-i halk: 10 - Tirmizi/Cehennem: 7 - İbn Mâce/Zühd: 38 - Dârimi/Rikak: 120

3 Taberâni - İbn Kesir: 4/297

cümlede yer alan "halk" kökünden türetilen "halaknâ" fiilinin, keşif ve icad anlamında olmadığı, yoktan var kılıp hayat alanına getirme mânasını taşıdığı anlaşılmaktadır.

Meninin Oluşmasını Sağlayan Mekanizma

أَفَرَءَيْتُم مَّا تُمْنُونَ ءَأَنتُمْ تَخْلُقُونَهُۥٓ أَمْ نَحْنُ ٱلْخَٰلِقُونَ

"Gördünüz mü o akıttığınız meniyi? Siz mi onu yaratıyorsunuz, yoksa biz mi yaratıyoruz?"

"Meni" denilen sıvının bir damlasında binlerce, hattâ milyonlarca hücre (sperma) bulunmaktadır. Erkeğin aldığı gıdalarla vücut mekanizması harekete geçerek bu canlı yaratıklar oluşuyor ve bütünüyle ilâhi hilkat kanununa bağlı bulunuyor. Mikroskopla bile zor görülebilen "sperma", insanın bütün özelliklerini kendinde taşıyor. Onu önce baba sülbünde yaratmak münhasıran Allah (celle celaluhu)'ya aittir.

Kur'ân böylece biyolojik bir olayı, ilim adamlarının irfan ve idrâkine bırakarak konu üzerinde iyice düşünmelerini ilham etmektedir.

Ölüm Olayının Takdiri

نَحْنُ قَدَّرْنَا بَيْنَكُمُ ٱلْمَوْتَ وَمَا نَحْنُ بِمَسْبُوقِينَ

"Aranızda ölüm olayını (ve süresini) biz takdir ettik... Önümüze geçilecek de değiliz."

Ölüm, ikinci hayata geçiş kapısıdır. O bakımdan ölüm büsbütün yok olup bir daha dönmemesiye, kalkmamasıya silinme demek değildir. Mutlaka ebedi yaşamanın sırrı ve habercisidir. Ölüm, dar ve sıkıntılı bir evden, çok geniş ve o nisbette ferah bir eve taşınmaktır. Ölüm, eskiyen bedenin atılması ve ruhun yeni, aynı zamanda kalıcı bir bedene bürünmesi demektir.

Ölüm olmasaydı, hem dünya insanlara dar gelirdi, hem de ahiret hayatına ve oradaki düzene intibak sağlanamazdı. Zira o düzendeki hayat sonsuzdur. Şartları çok değişiktir. O bakımdan beden yapımız ve organlarımız oradaki şartlara uygun vasıfta yaratılmamıştır. Bütünüyle dünyadaki hayat şartlarına göre organize ve takdir edilmiştir.

Aynı zamanda ölüm olayı, özellikle ebedi hayatın önemini ve değeri-

ni tanıtan ve aşılayan en kuvvetli müessirlerden biridir.

İşte bu belirttiklerimiz, ilâhi kanunlardır. O'nun kanunlarının ve koyduğu plân ve programın değişmesi söz konusu değildir. 60. âyette bilhassa bu esasa değinilmektedir.

Benzerlerimizin Yaratılması

عَلٰٓى اَنْ نُّبَدِّلَ اَمْثَالَكُمْ وَنُنْشِئَكُمْ فِى مَا لَا تَعْلَمُونَ

"Sizi (Yok edip yerinize) benzerlerinizi getirmemize ve sizi bilmiyeceğiniz (şekil ve vasıfta) yaratıp ortaya çıkarmamıza karşı önümüze geçilecek de değiliz."

Bir ırmak veya akarda akıp giden su, aslında atom zerrelerinin bir araya gelmesiyle oluşup kesintisiz gibi görünür. Gerçekte ise, birbirinin benzeri zerrelerin zincirleme olarak yekdiğerini izlemesidir. İnsanlar da öyle; nesiller birbirini izlemekte, ölenlerin yeri boş kalmamaktadır. Yani benzerler birbirini takip ederek belirlenen vakte kadar akıp gitmeye devam edecektir.

Bu düzeni takdir edip yaratan Cenâb-ı Hakk'in düzenlemesi ne kadar kusursuz ve mükemmeldir!

Bilemiyeceğimiz Şekil ve Vasıfta Yeniden Yaratılacağız

Âhiret alemi henüz meydana gelmediği, yani mevcut düzenin bozulup yeni ve kalıcı düzen kurulmadığı için, o hayata adım atacak olan insanların beden yapıları çok farklı olacak; fizyonomide bir başkalaşma olmayacak; hücre yapısı da çok farklı olacağı gibi sindirim sistemi de bizim şimdikinden ayrı olup, dışarı atılacak posa ve benzeri şey vücut bulmayacaktır. Bunun gibi tükürük, balgam ve benzeri ifrazat da görülmeyecek; yenilen yiyecek maddelerinin posası sadece hafif buharlaşma ve az bir terleme şeklinde ifraz edilecektir.

Şüphesiz bu vasıfta ve özellikte bir canlı olmadığı için, âhirette gerçekleşecek bu başkalaşmayı ancak imân doğrultusunda kabul ediyoruz. Çünkü bizi böyle yaratıp vücuda getiren O yüksek kudret, öyle de yaratabilir. Bunda hiç şüphemiz yoktur.

Dünyada câri olan biyolojik ve fizyolojik kanunları bildiğimiz için bizde hiçbir şüphe doğmuyor; âhirette meydana gelecek farklı biyolojik kanunları bilmediğimiz için onu inkâr veya reddetmemiz gerekmemekte-

dir. Zira her şeyi bilip tespit etmemiz mümkün değildir. 61. âyetle bu inceliğe değinilerek ilâhi kudretin mutlak anlamda nafiz bulunduğunu iyice düşünmemizin gereğine işaret edilmektedir.

Toprağa Atılan Tohumu Yeşerten Kudret

اَفَرَاَيْتُمُ الْمَآءَ الَّذِى تَشْرَبُونَ ءَاَنْتُمْ تَزْرَعُونَهٗٓ اَمْ نَحْنُ الزَّارِعُونَ

"Söyleseniz a, o ektiklerinizi, siz mi onları bitirip yeşertiyorsunuz, yoksa biz mi bitirip yeşertiyoruz?"

Önce bitkilerin tohumuna dikkatle bakalım: Tohumu meyveye bağlayan göbekbağının izi olarak bir göbek ve yumurtacığın kapısının kalıntısı olan ve kapçık denen çok küçük bir delik bulunur.

Tohumdaki özün önemli kısmı embriyondur. Embriyonda bir kök taslağı ve bunun devamı olan bir sap taslağı bulunur.

Tohum bu özelliğiyle canlı bir uyuşukluk içinde çimlenmek için elverişli zamanın ve ortamın gelmesini bekler. Böylece Cenâb-ı Hak, hilkat kanununu küçücük çekirdeğin embriyonuna yerleştirmiştir. Koca bir ağacın en küçük modelini embriyonda çizip hazırlamıştır.

Câri olan bu ilâhi kanuna iltifat etmeyip bir bitki veya kocaman bir ağaç yetiştirmek için insanoğlu bir tohumu yoktan var kılıp meydana getirebilir mi? Tohumu oluşturan maddeleri bir araya getirmek mümkün, ama ondaki yarı ölü uyuşuk canlılığı, nasıl verebiliriz? Bu mümkün müdür? Şüphesiz bu uyuşuk canlılık sadece tohumda değil, aynı zamanda bitkilerin köklerinde ve taşıdıkları sporlarda da mevcuttur.

İşte 63. âyetle O yüce kudretin tohumdaki tecellisine işaretle, bunları kimin hazırlayıp yetiştirdiği, sorulmakta ve böylece insanoğlunun aklı harekete geçirilmek, düşünce ufku genişletilmek istenmektedir.

İçtiğimiz Su Kudret Harikasıdır

اَفَرَاَيْتُمُ الْمَآءَ الَّذِى تَشْرَبُونَ ءَاَنْتُمْ اَنْزَلْتُمُوهُ مِنَ الْمُزْنِ اَمْ نَحْنُ الْمُنْزِلُونَ

"İçtiğiniz suya ne dersiniz? Onu siz mi buluttan indirdiniz, yoksa biz mi indirenleriz?"

Belli oranda oksijenle hidrojen bileşiği olan suyun (H_2O) buharlaşıp bulutlaşması ve yağmur halinde inmesi, bütün canlıların hayatının deva-

mını sağlayan önemli unsurlardan biridir.

Bu fiziksel ve kimyasal olaylar kendiliğinden değil, ilâhi denge ve düzen kanunlarıyla plânlanmıştır. 68. âyetle bu noktaya dikkatlerimiz çekilerek, sözü edilen olayların biteviye gitmesinden, Cenâb-ı Hakk'ın varlığını ve birliğinin, kudretinin mutlak anlamda hükümranlığını anlamamızı ilham etmektedir. Ayrıca buharlaşmanın suyu arındıran bir ilâhi filtre olduğuna işaretle, dünyanın su ihtiyacını karşılayan denizlerin tuzlu, acı suyunun aynı bileşilerle buharlaşmasına imkân vermeyen câri bir kanunun süregeldiğine atıf yapılmaktadır: "Dileseydik onu acı yapardık. Artık şükretmez misiniz?"

Yaktığımız Ateş ve Ham Maddesi

أَفَرَءَيْتُمُ النَّارَ الَّتِى تُورُونَ

"Ya yaktığınız ateşe ne dersiniz? Onun ağacını siz mi yaratıp meydana getirdiniz, yoksa biz mi yaratıp meydana getirenleriz."

Ateşin, diğer bir anlatımla "ısı"nın önemli ham maddesi ağaçtır. Taş kömürünün de menşei yine ağaçtır. Buna "fosil kömür" veya "maden kömürü" denir. Bitkilerin kömüre dönüşmesi, "karbonizasyon" diye adlandırılır.

Gerek ağacın, gerekse kömürün yanması için bir de oksijene ihtiyaç vardır.

Görüldüğü gibi, yanan ağacın asıl maddesi ve bu maddenin, oksijenin varlığıyla yanmaya elverişli duruma gelmesi, Cenâb-ı Hakk'ın koyduğu değişmez kanunlardan biridir. 72 ve 73. âyetlerle hem bizi ısıtan ateşe, hem de onun ham maddelerinden biri olan ağaca atıf yapılarak ilâhi sanatın yüceliği, eşsizliği anlatılıyor.

İlgili 57-73. âyetlerle on kadar çok önemli ilâhi lütuf ve rahmet eseri olan nimetler sıralandıktan; hepsinin de Allah'ın koyduğu kanunlarla insanlıktan yana birtakım faydalar sağladığına işaret edildikten sonra; böylesine geniş bir lütuf ve ihsan karşısında O çok büyük Rabbimizi tesbih ve tenzih etmemiz gerekmiyor mu? İşte 74. âyetle bu kadirbilirlik tavsiye edilmekte ve her nimeti O'nun yüksek kudretine çevirmemiz emredilmektedir.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Allah'ın insanlardan yana hazırlayıp istifade edilme düzeyine getir-

diği on kadar nimet ve lutfu konu edildi ve böylece yaratılanla yaratan arasında manevi irtibatın devam edilmesinin birçok yararlar getireceğine işarette bulunuldu.

Aşağıdaki âyetlerle, insan hayatını en iyi şekilde düzene sokma kanun ve kurallarını; hüküm ve tavsiyelerini kendinde taşıyan Kur'ân'ın birkaç özelliği üzerinde duruluyor ve onun küçümsenecek hiçbir yanının bulunmadığına işaretle, inkarcılarla şüpheciler uyarılıyor.

فَلَآ أُقْسِمُ بِمَوَاقِعِ النُّجُومِ ﴿٧٥﴾ وَإِنَّهُ لَقَسَمٌ لَّوْ تَعْلَمُونَ عَظِيمٌ ﴿٧٦﴾
إِنَّهُ لَقُرْآنٌ كَرِيمٌ ﴿٧٧﴾ فِي كِتَابٍ مَّكْنُونٍ ﴿٧٨﴾ لَّا يَمَسُّهُ إِلَّا الْمُطَهَّرُونَ
﴿٧٩﴾ تَنزِيلٌ مِّنْ رَّبِّ الْعَالَمِينَ ﴿٨٠﴾ أَفَبِهَٰذَا الْحَدِيثِ أَنتُم مُّدْهِنُونَ ﴿٨١﴾
وَتَجْعَلُونَ رِزْقَكُمْ أَنَّكُمْ تُكَذِّبُونَ ﴿٨٢﴾

75-76- Hayır, (bu nimetleri inkâr edemezsiniz!) Parça parça inen Kur'ân'ın (iniş) mevkilerine (veya yıldızların yörüngelerine) yemin ederim ki, eğer bilirseniz bu cidden büyük bir yemindir.

77- Şüphesiz bu, çok yüce, çok değerli Kur'ân'dır,

78- Saklı, korunmuş bir kitaptadır.

79- Ona ancak arınıp temizlenmiş olanlar dokunabilir.

80- Âlemlerin Rabbi'nden indirilmedir.

81- Siz, bu sözü mü küçümseyip değersiz görüyorsunuz?

82- Siz, rızkınızı (şükürle karşılıyacağınız yerde) yalan saymanıza çeviriyor (onunla nankörlük yapıyor)sunuz.

İLGİLİ HADİSLER

Ashab-ı Kirâm'dan İbn Ömer (radıyallahu anh) diyor ki:

"Rasulullah (aleyhisselam) Efendimiz, İslâm düşmanları maksatlı olarak Kur'ân'a dokunurlar endişesiyle, düşman ülkesine seyahat edilirken

mü'minlerin beraberlerinde Mushaf götürmemelerini emretti."[1]

Rasulullah (aleyhisselam) Efendimiz'in Amr b. Hazm'a hitaben yazdığı mektupta şu cümle de yer almıştır:

"Kur'ân'a ancak temiz, pâk olan kimse dokunabilir." [2] Zeyd b. Hâlid el-Cüheni (radıyallahu anh) diyor ki:

"Rasulullah (aleyhisselam) Efendimiz, Hudeybiye'de bize sabah namazını kıldırdı. Geceleyin yağmur yağdığı için yer biraz ıslak bulunuyordu. Namazı bitirince yüzünü arkasında namaz kılan cemaate çevirip şöyle buyurdu:

"Rabbimizin ne buyurduğunu biliyor musunuz?" Onlar da: "Allah ve Peygamberi daha iyi bilir" diye cevap verdiler. Efendimiz buyurdu ki: **"Kullarımdan sabahleyin uykudan kalkanların bir kısmı bana imân ederken bir şeyi de inkâr etti. "Biz, Allah'ın fazl-ü keremiyle yağmurlandık" diyen kimse, bana imân etti, yıldızların yağmur yağdırmasını ise inkâr etti. "Bizi şu ve şu akan yıldız yağmurladı" diyen kimse ise, beni inkâr edip yıldıza (onun yağmur yağdıracağına) inanmıştır."**[3]

Yıldızların Yörüngelerine Yemin Edilmesi

فَلَآ أُقۡسِمُ بِمَوَٰقِعِ ٱلنُّجُومِ

"Hayır, (bu nimetleri inkâr edemezsiniz!) Parça parça inen Kur'ân'ın (iniş) mevkilerine (veya yıldızların yörüngelerine) yemin ederim ki..."

"Nücum", "necm"in çoğuludur. Bu isim iki ayrı manaya delâlet eder. Birincisi, yıldızlara, ikincisi Kur'ân'a.

Birinci manayla, Cenâb-ı Hak yıldızların yörüngelerinin önemine, bağlı bulundukları fiziksel kanunlara işaretle yemin ediyor. İkinci mânayla ise, 23 yıla yakın bir süre içinde parça parça indirilen Kur'ân âyetlerinin ve surelerinin yerlerine yemin ederek bunun önemini ve Mushaftaki tertibin bütünüyle ilâhi belirleme üzerine yapıldığını haber veriyor. Sonra da, eğer insanlar bilip anlarlarsa bu yeminin pek büyük bir anlam taşıdığına dikkatleri çekiyor.

1 el-Câmi'u li-Ahkâmi'l-Kur'ân: 17/225 - İbn Kesir: 4/298

2 el-Câmi'u li-Ahkâmi'l-Kur'ân: 17/225 - İbn Kesir: 4/298

3 Tenvirü'l - Hevâlik Şerhun Alâ Muvattai Mâlik: 1/198

Böylece âyetin siyak ve sibakından, parça parça indirilen Kur'ân âyetlerinin bir bütünlük içinde hem Levh-i Mahfuz'da tespit edilip korunduğu; hem de Mushafta bir araya getirilip insan sözünden uzak tutularak muhafaza edildiği anlaşılıyor.

Sonuç olarak, şu tablo karşımıza çıkıyor: Kur'ân her âyet ve kelimesiyle Allah sözüdür. Onda sihir, büyü, uydurma söz ve insan kafasının mahsulü olan bir cümle yoktur ve olamaz da. O nedenle Kur'ân, "kerim"-dir, yani her bakımdan saygıdeğer olup övülmeye lâyıktır; aynı zamanda Hz. Muhammed (aleyhisselam)'ın en büyük mucizesidir. Gerçek mü'minlerin yanında son derece hürmeti hâiz olup, ancak tertemiz olan kimselerin ona dokunabileceği bir kutsallık arz etmektedir. O her beyanıyla kalplere şifâ, gönüllere rahmet, ruhlara gıda, vicdanlara ciladır. En güzel ve en uygun ahlâkı yansıtır; işlerin çözümünü en âdil şekilde gerçekleştirir.

Kur'ân, Kitab-ı Meknun'dadır

فِي كِتَابٍ مَّكْنُونٍ

"Saklı korunmuş bir kitaptadır."

Cenâb-ı Hak, indirdiği kitabın kutsallığını ve korunmuşluğunu belirtirken, Onun "Kitab-i Meknun"da korunduğuna değinmektedir. Bu terkip üzerinde hayli durulmuş ve birtakım yorumlar yapılmıştır.

Onları şöyle özetleyebiliriz:

1- Cenâb-ı Hakk'ın yanında korunmuştur.

2- Her türlü bâtıldan, boş ve anlamsız sözden uzak tutulup muhafaza edilmiştir.

3- Onun aslı, kaynağı, gökte saklıdır.

4- Bütünü "Levh-i Mahfuz"da korunmaktadır ve ancak oradan alınıp parça parça indirilmiştir.

5- Tevrat ve İncil'de anılmıştır.

6- Elimizdeki mushaflarda titizlikle korunmuştur ve korunmaktadır.

Kur'ân'a Ancak Arınıp Temizlenenler Dokunabilir

لَا يَمَسُّهُ إِلَّا الْمُطَهَّرُونَ

"Ona ancak arınıp temizlenmiş olanlar dokunabilir."

Sözü edilen "mess" yani dokunma kavramıyla, elle veya diğer bir azayla dokunmak mı, yoksa manevi bir temas mı kasdedilmektedir? Ayrıca "muttahharun" sıfatıyla kimler murad edilmektedir?

Bu hususta da birtakım farklı yorumlar, tespitler ve içtihatlar söz konusudur. Şöyle ki:

1- Hz. Enes (radıyallahu anh) ile Tabiin'den Said b. Cübeyr'e göre: Bu kitaba ancak günahlardan arı, duru olan tertemiz melekler dokunabilir. Öyle ki, Levh-i Mahfuz'da saklı tutulan ve sonra ayrı bir tecelliyle Dünya semasına indirilen Kur'ân'a cinler, şeytanlar, kâhinler ve büyücüler değil, ancak tertemiz melekler dokunmuştur ve dokunmaktadırlar.

2- Ebu Âliye ile İbn Zeyd'e göre: Günahlardan tertemiz olan melekler ve peygamberler dokunabilir.

3- Kelbi'ye göre: Ona, o çok şerefli kâtip melekler dokunabilir.

Bu üç yorumdan şunu anlıyoruz: Âyette geçen "mess" den maksat, elle veya bir organla dokunma değil, indirmedir; yani Kur'ân'ı ancak melekler indirmiştir.

4- Kur'ân'a, "Levh-i Mahfuz"da saklı bulunan o yüce kitaba ancak melekler dokunabilir. Bu yoruma göre: "Kitab-ı Meknun"dan maksat, "Levh-i Mahfuz"dur.

5- Elimizdeki Mushafa ancak tertemiz olan kimseler dokunabilir. Bu yorumla, "Kitab-ı Meknun"dan maksat, Mushafta toplanan Allah Kelâmı'dır. Nitekim Hz. Ömer, henüz İslâm'a girmeden önce, kız kardeşinden Kur'ân yazılı sahifeleri isteyip eline alarak bakmayı teklif edince, kız kardeşi ona: "Hayır, buna ancak tertemiz olanlar dokunabilir" demiştir. Bunun üzerine Hz. Ömer boy abdesti alıp İslâm'a girmiş ve öylece Kur'ân âyetleri yazılı sahifeye elini dokundurmuştur.

6- Katade'ye göre: Kur'ân'a ancak abdestsizlik ve cünüplükten temizlenen mü'minler dokunabilir.

7- Kelbi'ye göre: Küfür ve şirkten kurtulup temizlenenler dokunabilir.

8- Rebi' b. Enes'e göre: Günahlardan arınanlar ancak dokunabilir.

9- Kur'ân'ın sevabına ancak mü'minler erişebilir.

10- Kadı Ebu Bekir b. Arabi'ye göre: Şer'ân temiz sayılanlar dokunabilir.

FIKHI YÖNÜ

Abdestsiz bir halde Mushafa dokunma konusunda ilim adamları ve müctehid imamların tespit ve ictihatları farklıdır:

a) Hz. Ali, İbn Mes'ud, Sa'd b. Ebi Vakkas, Said b. Zeyd, Ata', Zühri ve Nehai'ye göre: Abdestsiz bir halde Mushafa dokunmak caiz değildir. Cumhur da bu görüşü ve ictihadı benimsemiştir. İmam Şafii'nin de ictihadı bu doğrultudadır.

b) İbn Abbas ve Şa'bi'ye göre: Caizdir. İmam Mâlik'in de ictihadı bu anlam ve hükümdedir. Bir rivayete göre, İmam Ebu Hanife'nin de ictihadı bu anlamdadır. İkinci bir rivayete göre, İmam Ebu Hanife'nin, "Mushafın yazılı olmayan kenar kısımlarına abdestsiz bir vaziyette dokunmakta bir sakınca yoktur" dediği şeklinde bir tespit yapılmıştır.

c) Bu konuda, Rasulullah (aleyhisselam) Efendimiz'in Amr b. Hazm'a yazdığı mektupta

"Kur'ân'a ancak tâhir (temiz) olan kimse dokunabilir" mealindeki hadis delillerin enkuvvetlisi olarak bilinmektedir.

d) Yapılan başka bir rivayette, İmam Mâlik'in, abdestsiz kimsenin Mushafa dokunmasını sakıncalı gördüğü belirtilmiştir.

Abdurrahmân el-Ceziri'nin tespitine göre: İmam Mâlik, abdestsiz bir halde Kur'ân'a veya Onun bir sure veya âyetine dokunabilmek için birtakım şartlar öngörmüştür:

1- Kur'ân'ın Arapça'dan başka bir dil ile yazılmış olması,

2- Dirhem ve dinar (para) üzerine yazılmış bulunması,

3- Mushafı korumak için eline almış olması,

4- Bir kılıfla örtülü bulunması,

5- Abdestsiz olarak taşıyan kimsenin ya öğretici, ya da öğrenci olması, (İsterse bu durumda öğretici veya öğrenci ayhali olsun dokunabilir).[1]

1 el-Fıkhu Ale'l-Mezâhibi'l-Erbaa: 1/47, 48

Bu şartlardan herhangi birinin gerçekleşmesi halinde, İmam'a göre,

Kur'ân'a abdestsiz bir halde dokunmakta ve onu okumakta bir sakınca yoktur.

e) Bu konuda Hanbelilerle Hanefilerin ictihad ve yorumları birbirine çok yakındır.

f) İmam Şafii de, bazı hallerde Kur'ân'a abdestsiz dokunmanın caiz olduğunu belirterek onları şöyle sıralamıştır:

1- Korumak maksadıyla alınıp taşınırsa,

2- Dirhem veya dinar (para) üzerinde yazılı olursa,

3- Kur'ân âyetlerinden bir kısmının ilim kitaplarında yazılı bulunması halinde, o kitapları alıp okumak veya öğretmek durumu ortaya çıkarsa,

4- Tefsir kitaplarında, meal veya tefsirde kullanılan kelimeler, Kur'ân kelimelerinden fazla olursa,

5- Elbise üzerine yazılı bulunursa,

6- Öğrenmek maksadıyla ele alınırsa, o takdirde Kur'ân'a ve âyetlerine abdestsiz olarak elle dokunmakta bir sakınca yoktur.[1]

g) Dâvud ez-Zâhiri'ye göre: Abdestli olsun olmasın Müslümanın ve kâfirin Mushafa el dokundurmasında bir sakınca yoktur. Ancak kâfirin onu taşıması caiz değildir.

Dâvud bu konuda, Rasulullah (aleyhisselam)'ın Rum Kayser'ine, içinde âyet yazılı bulunan mektup yazmasını delil kabul etmektedir.

Kur'ân, Âlemleri Yaratıp Terbiye Eden Allah'tan İndirilmiştir

تَنْزِيلٌ مِنْ رَبِّ الْعَالَمِينَ

"Âlemlerin Rabbinden indirilmedir."

Kâinatta görüp bildiğimiz, inanıp kabul ettiğimiz her şeyi Cenâb-ı Hak, belli bir plân ve kanuna göre yaratıp tekâmül basamaklarında terbiye ede ede var kılmakta ve öylece her şeyi asıl amacına yöneltmektedir. Göklerle yer bile altı uzun devirde yaratılmıştır ve böylece uzun bir tekâmül

1 el-Fıkhu Ale'l-Mezâhibi'l-Erbaa: 1/48, 49

dönemi geçirdikten sonra bugünkü denge ve düzenini almıştır. Öyle ki, Cenâb-ı Hak her işini bilgi ve hikmetle; her yarattığını terbiye ve tekâmül ettirmekle yürütmektedir. O'nun işinde ve terbiyesinde bir kusur söz konusu değildir ve olamaz. Ancak Rab sıfatıyla terbiye edip kemâle erdirmesinin anlamı şudur: Her türün hilkat özelliği onun mayasına enjekte edilmiş ve öylece türden türe geçişe imkân verilmemiştir.

İşte "Kur'ân âlemlerin Rabbi Allah'tan indirilmedir" şeklindeki anlatım bu incelikleri yansıtmakta ve Rab sıfatının çok geniş ve kapsamlı bir kavram olduğuna işaret etmektedir.

Gerçek bu olunca, Kur'ân'ı veya Cenâb-ı Hak'ın ortaya koyduğu herhangi bir eseri küçümsemek veya değerini takdir etmemek kişiyi küfre ve nankörlüğe sürükler.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, Kur'ân'ın bir kısım özellikleri üzerinde durularak, aydınlatıcı ve düşündürücü bilgiler verildi.

Aşağıdaki âyetlerle, ölüm anındaki bir safha konu ediliyor ve sonra da insanların iki kısma ayrılacakları üzerinde durularak, her kısım için hazırlanan mükâfat veya mücazata dikkat çekiliyor ve böylece insanların ölmeden önce Hakk'a dönmelerinde sayısız faydaların bulunduğuna işaret ediliyor.

فَلَوْلَآ إِذَا بَلَغَتِ الْحُلْقُومَ ﴿٨٣﴾ وَأَنتُمْ حِينَئِذٍ تَنظُرُونَ ﴿٨٤﴾ وَنَحْنُ أَقْرَبُ
إِلَيْهِ مِنكُمْ وَلَٰكِن لَّا تُبْصِرُونَ ﴿٨٥﴾ فَلَوْلَآ إِن كُنتُمْ غَيْرَ مَدِينِينَ ﴿٨٦﴾
تَرْجِعُونَهَآ إِن كُنتُمْ صَٰدِقِينَ ﴿٨٧﴾ فَأَمَّآ إِن كَانَ مِنَ الْمُقَرَّبِينَ ﴿٨٨﴾ فَرَوْحٌ
وَرَيْحَانٌ وَجَنَّتُ نَعِيمٍ ﴿٨٩﴾ وَأَمَّآ إِن كَانَ مِنْ أَصْحَٰبِ الْيَمِينِ ﴿٩٠﴾ فَسَلَٰمٌ
لَّكَ مِنْ أَصْحَٰبِ الْيَمِينِ ﴿٩١﴾ وَأَمَّآ إِن كَانَ مِنَ الْمُكَذِّبِينَ الضَّآلِّينَ ﴿٩٢﴾
فَنُزُلٌ مِّنْ حَمِيمٍ ﴿٩٣﴾ وَتَصْلِيَةُ جَحِيمٍ ﴿٩٤﴾ إِنَّ هَٰذَا لَهُوَ حَقُّ الْيَقِينِ ﴿٩٥﴾
فَسَبِّحْ بِاسْمِ رَبِّكَ الْعَظِيمِ ﴿٩٦﴾

83- Can boğaza gelip dayandığında,

84- Siz de bakıp dururken,

85- Biz ona sizden daha yakınızdır, ama siz göremezsiniz.

86-87- Eğer siz hesap ve ceza görmeyecekseniz, haydi iddianızda doğrular iseniz o (çıkmak üzere olan) canı geri çevirin!

88-89- Fakat o (ölmek üzere olan kimse Allah'a) yakınlık sağlayanlardan ise, rahatlık, huzur, neşe ve Nimet Cenneti onundur.

90-91- Ve eğer meymenetlilerden ise, meymenetlilerden sana selâm olsun!

92-93-94- Eğer o (hakkı) yalanlayan sapık şaşkınlardan ise, ona da kaynar sudan bir konukluk ve Cehenneme yaslanmak vardır.

95- Şüphesiz ki bu, kesin bilgi derecesinde bir gerçektir.

96- O halde O çok büyük Rabbinin ismini tesbih ve tenzih et.

İLGİLİ HADISLER

Ümmü Hâni' (radıyallahu anh), Rasulullah (aleyhisselam) Efendimiz'den sordu:

-Ya Rasulallah! Öldüğümüz zaman ziyaretleşip birbirimizi görebilir miyiz?

Efendimiz ona şu cevabı verdi:

- **Ruh bir kuş olur da ağaca asılır (veya tutunur). Tâ ki kıyamet günü olunca her ruh kendine ait bedene (gelip) girer."**[1]

"Mü'min'in ruhu Cennet ağacına asılan (tutunan) bir kuş olur da, Allah ölüleri diriltip kaldıracağı gün onu kendine ait bedenine döndürür."[2]

"Kim Allah'a kavuşmayı sevip arzularsa, Allah da ona kavuşmayı sever. Kim de Allah'a kavuşmaktan hoşlanmazsa, Allah da ona kavuşmaktan hoşlanmaz."[3]

1 Müsned-i Ahmed: 425/6

2 Nesâi/Cenâiz: 117 - İbn Mâce/Zühd: 32 - Ahmed: 3/455, 456, 460

3 Müslim/Zikir: 18-14 - Tirmizi/Cenâiz: 67, Zühd: 6 - Nesâi/Cenâiz: 10 - Dârimi/Rikak: 43 -

Ukbe b. Âmir el Cüheni (radıyallahu anh) diyor ki:

"Sebbih bismi Rabbike'l-Azim" âyeti inince, Rasulullah (aleyhisselam) Efendimiz bize:

"Bunu rüku'a vardığınızda söyleyin"; "Sebbih isme Rabbike'l-A'lâ" âyeti inince, "Bunu da secdenizde söyleyin" buyurdu."[1]

"Kim, (Sübhanallahi'l-azim ve bi-hamdihi) derse, Cennette onun için bir hurma ağacı dikilir."[2]

"İki kelime vardır ki dile hafif, terazide ağır gelir ve Rahman (olan Allah) yanında sevimlidir: (Sübhanallahi ve bi-hamdihi, Sübhanallahi'l-azim)"[3]

Can Boğaza Gelince

فَلَوْلَآ إِذَا بَلَغَتِ الْحُلْقُومَ ۙ وَأَنتُمْ حِينَئِذٍ تَنظُرُونَ ۙ

"Can boğaza gelip dayandığında, siz de bakıp dururken..."

İnsanın çevresinde birçok görevli melek bulunduğu gibi, ölüm anında "ruh" denilen emâneti geri alıp götürecek melekler vardır, Nitekim En'âm suresi 61, 62. âyetlerde bu husus şöyle açıklanmaktadır:

"Kulları üzerinde kudret ve saltanatıyla hep O üstündür. Size "hafeze" (işlediklerinizi yazıp koruyan melekler) gönderir; sizden birinize ölüm geldiğinde, elçilerimiz onun canını alırlar ve onlar (görevlerinde) bir eksiklik yapmazlar. Sonra da canları alınarak Hak olan Mevlâ'larına (yegâne sahiplerine) döndürülürler. Haberiniz olsun ki, hüküm O'nundur ve O, hesap görenlerin en çabuğudur."

Evet, ecel gelip çan boğaza dayanınca artık onu geri çevirmek mümkün değildir. O anda Cenâb-ı Hakk'ın ölmek üzere olana yakınlığına gelince: Bu, meleklerin görev için orada hazır bulunmalarıyla yorumlanır.

83-87. âyetlerle, insan hayatı noktalanırken son durum tasvir edile-

---

Taberâni/Cenâiz: 51 – Ahmed: 44/6-316/5-259/4-107/3-313/2

1 Tirmizi/Nesâi

2 Tirmizi/Daavat: 59 - İbn Mâce/Edeb: 56

3 Buhari/Eymân: 19, Daavat: 66, Tevhid: 58, Müslim/Daavat: 31 - Tirmizi/Daavat: 59 - İbn Mâce/Edeb: 56 - Ahmed: 2/232

rek, insanoğlunun istese de, istemese de dönüşünün Allah'a olacağı haber verilmektedir.

Ölmek Üzere Olan İnsanlar Üç Sınıfa Ayrılır:

1- Mukarribin derecesinde olanlar,

2- Meymenetliler, yani amel defterleri sağ taraflarından verilecek olanlar,

3- Hakk'ı yalanlayan inkarcı sapıklar.

Birinci sınıf derecesinde olanlar, farzları ve sünnetleri yerine getirip haram ve mekruhları terk edenler ve bazı mubahlara iltifat etmeyenlerdir.

Bunların mükâfatı: Rahatlık, huzur, neşe dolu nimet cennetleridir.

Nitekim ünlü müfessir Kâb el-Kurezi diyor ki: "Hiçbir insan, gideceği yerinin Cennet veya Cehennem olacağını bilmeden ölmez. Ruh bedeni terk edeceği sırada ölenin varacağı yer kendisine gösterilir."

İkinci sınıf derecesinde olanların mükâfatı, ölüm anında meleklerin selâm vermesi, "Selâmet sana. Endişelenme, sen meymenetlilerdensin" demeleri olacaktır. Nitekim Fussilet suresi 30. âyette bu husus şöyle açıklanmaktadır:

"Şüphesiz onlar ki "Rabbimiz Allah'tır" dediler, sonra da dosdoğru oldular, üzerlerine melekler iner de; "Hiç korkmayın ve üzülmeyin; vadolunduğunuz cennet ile sevinin." (derler).

Üçüncü sınıf derecesinde olanlara ise, kaynar sudan bir konukluk ve Cehenneme yaslanmak vardır.

Ölmek üzere olan insanın bu üç sınıftan birine gireceği kesindir. Çünkü, Sünnetullah gereği plânlanan hüküm değişmez. İslâm'ın çağrısına olumlu cevap verip hakka uyanlar mutlu; uymayanlar ise mutsuz olurlar. O sebeple 95. âyette:

"Şüphesiz ki bu, kesin bilginin en üst derecesinde bir gerçektir" buyurulmaktadir.

Hakka'l-Yakin

إِنَّ هٰذَا لَهُوَ حَقُّ الْيَقِينِ ۚ

"Şüphesiz ki bu, kesin bilgi derecesinde bir gerçektir."

Burada "hakka'l-yakin" terkibi; Tekâsür suresinde ise "ayne'l-yakin" ve "ilme'l-yakin" terkipleri kullanılmaktadır. Böylece "yakin" yani "kesin bilgi" üç derece halinde açıklanmaktadır: Birincisi, ilim yoluyla kesin bilgi edinmek; ikincisi gözle görmek suretiyle gerçek olduğunu kesin şekilde anlamak; üçüncüsü olayın içinde bulunup yaşamak suretiyle kesin bilgiye sahip olmak anlamına gelir.

Ölümü ve ameline göre nasıl bir karşılık göreceğini akıl ve ilim yoluyla bilmek, "ilme'l-yakin"dir. Haber getiren melekleri görmek ve verecekleri haberi işitmek "ayne'l-yakin"dir. Dedikleri gibi bir sonuçla karşılaşıp mutluluk veya mutsuzluğa itilmek ise, "hakka'l-yakin"dir.

O Çok Büyük Rabbin İsmini Anmak

فَسَبِّحْ بِاسْمِ رَبِّكَ الْعَظِيمِ

"O halde O çok büyük Rabbinin ismini tesbih ve tenzih et."

Her şey O Büyük kudret sâhibinin eseri; her olay O'nun plânının gereği; her eser O'nun sanatının tezahürüdür. Hiçbir şey amaçsız, plânsız ve programsız yaratılmamıştır. Kâinatta mutlak bir denge ve düzen hâkimdir. Her insan o denge ve düzende yerini, hizmetini, amacını bilmekle yükümlüdür. Ne olduğunu bilmeyen; nerede bulunduğunu, niçin bulunduğunu da bilmez. Nereden niçin geldiğini bilmeyen, nereye niçin gideceğini de bilmez. Hayatının ölümle noktalanmasının hikmetini bilmeyen hayatın ve ölümün hikmet ve anlamını da bilmez.

Şüphesiz ölüm bir son değil, sonsuzluğa açılan bir kapıdır. Bunu idrâk etmeyen, her an ölümden korkar ve insan olmanın hedef ve hikmetinden uzaklaşır.

O halde bütün bu hikmetleri, gerçekleri ve fizikötesi bilgileri bize en doğru ve doyurucu şekilde veren Rabbimizin ismini anıp O'nu tesbih ve tenzih etmemiz gerekmez mi? İşte surenin son âyetiyle, bu gerçeği yerine getirmemiz emrediliyor.

Burada "tesbih"in üç mânaya delâlet ettiği söylenir:

1- Rabbimizi her türlü kötülük, haksızlık ve adaletsizlikten tenzih etmemiz,

2- Rabbimizin adını anarak, emrine uyarak namaz kılmamız,

3- Rabbimizin ismini anmamız; özellikle secdede "Sübhane Rabbiye'l-a'lâ" söylememiz emredilmektedir.

Sureye, kıyametin meydana geleceğinin kesin bir hüküm olduğu belirtilerek başlandı ve her şeyi mükemmel şekilde plânlayan Allah'ın adını anıp tesbihte bulunmamız emredilerek sure noktalandı.

Bundan sonraki sureye, her şeyin Hakk'ı tesbih ettiği konu edilerek başlanmakta ve böylece Vâkıâ suresinin sonundaki "tesbih emri"nin hikmeti açıklanmaktadır.

Bizi bu surenin tefsirine muvaffak kılan Cenâb-ı Hak'a hamd-u senalar; Cenâb-ı Hakk'ın sözlerini bize en doğru şekilde tebliğ eden Rasulullah (aleyhisselam) Efendimiz'e salât-ü selâmlar olsun.

57. SURE

HADİD SURESİ

Ayet Sayısı	Kelime Sayısı	Harf Sayısı
29	544	2476

HADİD SURESİ

25. âyette "demir"den ve ondaki faydalardan söz edildiğinden, bu mânaya gelen "hadid" sureye isim olmuştur.

Surenin tamamı Medine'de inmiştir.[1]

SURENİN KAPSADIĞI BAŞLICA KONULAR

1- Allah'ın sıfatlarına ve güzel isimlerine yer veriliyor. O'nun sanatının eşsizliğinin yarattıkları üzerinde tezahür ettiği bildiriliyor.

2- Muhtaçlara gıda yardımında bulunmak ve toplumun zayıflarına destek olup cömertlik elini uzatmak tahrik ve teşvik ediliyor.

3- Müslümanların kıyamet gününde noksansız bir nura kavuşacakları müjdeleniyor.

4- Allah için faizsiz ödünç vermenin sevabının çok yüksek olacağı üzerinde duruluyor.

5- Dünya hayatının bir oyun ve eğlenceden ibaret bulunduğuna dikkatler çekiliyor.

6- Âhiret hayatının önemine ve iyi amellerle o hayata hazırlanmanın lüzum ve yararlarına değiniliyor; bu hususta ilâhi murad açıklanıyor.

7- Musibete uğrayanlar teselli ediliyor.

8- Kibir, gurur ve başkasına tepeden bakma gibi mü'mine yakışmayan huylar ve sıfatlar yeriliyor. Sonra da cimriliğin sevilmeyen bir sıfat olduğu belirtiliyor.

9- Adaletle iş görmek ve her yerde, her konuda âdil olmak teşvik ediliyor.

10- Gelip geçen ümmetlerin yıkılış ve çöküş sebepleri üzerinde durularak, o gibi tarihi olaylar üzerinde iyice düşünüp ibret ve öğüt almamızın gereğine işarette bulunuluyor.

---

1 Tefsir-i Kurtubi: 27/235

11- Nuh (aleyhisselam) ve İbrahim (aleyhisselam) kıssaları birer ibretli misal olarak anılıyor.

12- Hem kendi peygamberlerine, hem de son peygamber Hz. Muhammed (aleyhisselam)'a imân eden Kitap Ehli'nin mükâfatının kat kat olacağı bildiriliyor.

13- Peygamberliğin tahsil ile elde edilebilecek bir meslek olmadığına atıf yapılarak aydınlatıcı bilgi veriliyor.

٥٧ سُورَةُ الْحَدِيدِ

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ

سَبَّحَ لِلَّهِ مَا فِي السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ ۖ وَهُوَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ ﴿١﴾ لَهُ مُلْكُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ ۚ يُحْيِي وَيُمِيتُ ۚ وَهُوَ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ ﴿٢﴾ هُوَ الْأَوَّلُ وَالْآخِرُ وَالظَّاهِرُ وَالْبَاطِنُ ۚ وَهُوَ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمٌ ﴿٣﴾

1- Göklerde ve yerde olanların hepsi Allah'ı tesbih ve tenzih eder. O, çok üstün, çok güçlüdür, hikmet sahibidir.

2- Göklerin ve yerin mülkü (tasarruf ve hükümranlığı) O'na aittir. Diriltir ve öldürür. O'nun kudreti her şeye yeter.

3- O, Evvel'dir (O'ndan önce hiçbir şey yoktur ve O'nun öncesi de yoktur). Ahir'dir (her şey O'nda son bulur, O'nun sonu ve sınırı yoktur). Zâhir'dir (sıfatlarının tezahürüyle, ilim ve kudretinin tecelli ve eserleriyle varlığı ortada açık olarak bilinmektedir). Bâtın'dır (zâtı ve mahiyeti kavranamaz, niceliği ve nasıllığı bilinemez, idrâk edilemez). O, her şeyi bilendir.

İLGİLİ HADİS

Rasulullah (aleyhisselam) Efendimiz yatağına uzandığı zaman şöyle dua ederdi:

"Ey yedi göğün, büyük Arşın Rabbi olan Allahım! Ey bizim ve her şeyin Rabbi! Tevrat, İncil ve Furkan'ı indiren; tohum ve çekirdeği yaran Rabbim! Senden başka ilâh yoktur. Alnından (perçeminden) tutup (güttüğün) her şeyin şerrinden sana sığınırım. Sen evvelsin, senden önce hiçbir şey yoktur. Sen âhirsin, senden sonra bir şey yoktur. Sen zahirsin, senden üstün bir şey yoktur. Sen bâtınsın, senden öte bir şey yoktur. Borcumuzu ödeme imkânını bize lutfeyle ve bizi fakirlikten kurtarıp zengin eyle."[1]

1 Müslim/Zikir: 61 - Ebu Dâvud/Edeb: 98 - Tirmizi/Daavat: 67 ,19 - İbn Mâce/Duâ: 15 - Müsned-i

Cenab-ı Hakk'ı Tesbih ve Tenzih

سَبَّحَ لِلّٰهِ مَا فِي السَّمٰوٰتِ وَالْأَرْضِ ۚ وَهُوَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ

"Göklerde ve yerde olanların hepsi Allah'ı tesbih ve tenzih eder. O, çok üstün, çok güçlüdür; hikmet sahibidir."

Göklerde ve yerde canlı-cansız ne varsa her şeyin Cenâb-ı Hakk'ı tesbih ettiği açıklanmaktadır.

Canlılar, akıl sahibi olanlar ve olmayanlar diye iki kısma ayrıldığına göre, burada "tesbih"in delâlet ettiği mâna ne olabilir?

"Sebh" maddesi, suda ve havada hızlı geçiş anlamına gelir. Bu mânayla yıldızların kendi yörüngelerinde hızlı dönüşlerine "tesbih" denilebilir. Ayrıca atın hızlı koşarak yol alması da bu kelimeyle ifade edilir.

Terim olarak, Allah'ı her türlü noksanlıktan, beşeri sıfatlardan tenzih etmek suretiyle, bunu ibâdet yoluyla sözlü ya da fiili olarak izhar etmek anlamında kullanılır.

Böylece "tesbih", sözlü, fiili, hissi ve fikri her türlü ibâdeti kapsamaktadır. O halde akıl sahiplerinin iki ayrı tesbihi vardır: Biri, kulluk göreviyle ilgili olup Cenâb-ı Hakk'a yapılan ibâdettir. Diğeri, insanın yaratılışındaki ilâhi sanatın açık delâletidir.

O halde biri irâdeye bağlı, diğeri irâde dışında iki ayrı tesbih ve tenzih söz konusudur.

Akıl sahibi olmayan canlıların tesbihi, yaratıldıkları amaca yönelik hizmet vermeleri; hilkat kanuna bağlı kalarak kendi sesleriyle Hakk'ı anmalarıdır.

Cansız varlıkların tesbihi ise, taşıdıkları atomların baş döndürücü bir hızla hareket halinde olması ve yüksek bir plân ve programa bağlı kalıp amaca yönelik olarak baş eğmesidir.

Bu mânayla her şey Cenâb-ı Hakk'ı tesbih ve tenzih etmekte, O'nun varlığının ve birliğinin tecelli aynası olmaktadır. Zira Cenâb-ı Hak yegâne üstün ve çok güçlüdür. Kudreti sınırsızdır. Aynı zamanda yegâne hikmet sahibidir; hikmet dışı hiç bir tecellisi söz konusu değildir.

Ahmed: 532 ,404 ,381/2

Üstündür, zira her şey O'nun eseridir ve O'nun koyduğu kanuna baş eğmiştir. O çok güçlüdür; zira her şey O'nun tasarrufu altındadır. Hikmet sahibidir; çünkü her şeyi belli bir plân ve programa göre yaratıp belirlenmiş kanunlara bağlamıştır. Böylece eşya arasında en sağlam denge ve düzeni kurmuştur. Boşuna, anlamsız yaratılan hiçbir şey yoktur.

Göklerin ve Yerin Mülkü O'nundur

لَهُ مُلْكُ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ ۚ يُحْيٖ وَيُمِيتُ ۚ وَهُوَ عَلٰى كُلِّ شَىْءٍ قَدِيرٌ

"Göklerin ve yerin mülkü (tasarruf ve hükümranlığı) O'na aittir. Diriltir ve öldürür. O'nun kudreti her şeye yeter."

Kâinat bütünüyle Cenâb-ı Hakk'ın sınırsız kudretinin eseridir. O'nun kudreti hep sınırsız olduğuna göre, varlık alanına getirilen her şey o kudretin kapsamı içindedir. O halde mülk O'nundur; tasarruf hakkı münhasıran O'na aittir. Mülkünde eşi, tasarrufunda ortağı; düzeninde yardımcısı yoktur.

Diriltme, var kılıp hayat verme sadece O'nun kudretinin tezahürüdür. Öldürme kanunu da O'nun hikmetinin ayrı bir tecellisidir. O, sonradan var olmamış ki başkasına muhtaç olsun. Kendisini yaratan yok ki, onun kudreti karşısında eğilsin. Varlığı kendindendir. Zira O, "vâcibü'l-vücud"dur.

O, Evveldir, Âhirdir, Zahirdir, Bâtındır

هُوَ الْاَوَّلُ وَالْاٰخِرُ وَالظَّاهِرُ وَالْبَاطِنُ ۚ وَهُوَ بِكُلِّ شَىْءٍ عَلِيمٌ

"O, Evvel'dir (Ondan önce hiçbir şey yoktur ve O'nun öncesi de yoktur). Âhir'dir (her şey O'nda son bulur, O'nun sonu ve sınırı yoktur.) Zâhir'dir (sıfatlarının tezahürüyle, ilim ve kudretinin tecelli ve eserleriyle varlığı ortada açık olarak bilinmektedir). Bâtın'dır (zâtı ve mahiyeti kavranamaz, niceliği ve nasıllığı bilinemez, idrâk edilemez). O, her şeyi bilendir."

Allah Evvel'dir:

O'nun başlangıcı yoktur; O her şeyden öncedir; önceliği bir sınırla kayıtlı değildir. Zira O vardı ve hep var olacaktır; her şey O'nun eseridir. Zira öncesi olan her şey, sonradan yaratılıp vücut bulmuş demektir. Sonradan yaratılan her şey, mutlaka bir yaratıcıya muhtaçtır. Cenâb-ı Hak-bir sınır çizmeksizin- ezelde vardı, hiçbir şey yoktu.

Allah Âhir'dir:

O ezelde var olduğu gibi, hep var olacak, her şey fena bulacak; ama O'nun sonu ve sınırı olmayacaktır. Eşyayı ifna edip kendisi baki kalacak ve irâdesi tecelli ettiği zaman varlık âlemini yeni bir düzenlemeyle tekrar var kılacaktır.

Allah Zâhir'dir:

Yegâne üstün O'dur ve yüceliği sonsuz ve sınırsızdır. Her şeye galiptir. Zatıyla mahiyetiyle bilinmesi mümkün değildir. Zira gözler O'nu idrâk edemez, ama gözleri ve her şeyi O idrâk etmektedir. Ancak sıfatlarının tecelli ve tezahürleriyle varlığını hissettirir ve kudretinin damgasını eşyada gösterir. O bakımdan her şeyde O'nun varlığına delâlet eden açık âyet vardır. O bakımdan da "zâhir"dir.

Allah Bâtın'dır:

O mutlak anlamda her şeyi bilir; fakat O'nun zatı ve mahiyeti bilinmez. İnsan aklı ve düşüncesi O'nun zatını kavrayamaz. İlim ve kudreti her şeyi kapsayıp kuşatmıştır. Zatı için bir zaman ve mekân düşünülemez. Zira bu iki kavram, sonradan yaratılan eşya ile bağlantılıdır.

Diğer bir yorumla:

O Evvel'dir varlığıyla. O'ndan önce hiçbir şey mevcut değildi. Önceliği sınırsızdır.

O Âhir'dir, O'ndan sonra hiçbir şey yoktur; yani her şey O'nda son bulur.

O Zâhir'dir, birliğine delâlet eden belgelerle bilinebilir. Sıfatlarının tecellileri eşyada tezahür eder.

O Bâtın'dır, O'nun zatı ve mahiyeti bilinmez; niceliği ve nasıllığı akıl ve düşünce sınırının ötesindedir, idrak edilmez.

O Kadim-i evveldir; Rahim-i âhirdir. Hâkim-i zahirdir; Âlim-i bâtındır.

O, iyilik ve ihsanıyla öndedir ve öncedir. Yarattıklarına kendi varlığını ve birliğini tanıtmıştır.

O, cömertliğiyle de sonsuz ve sınırsızdır. Çünkü insanlara ihsanda bulunup tevbe ve pişmanlık yollarını öğretmiştir.

O, tevkifiyle zahirdir. Çünkü yetenekli kullarını kendi zatına ve kudretine secdeye muvaffak kılmıştır.

O, gizlenmesiyle bâtındır. Zira insanlar günah işledikleri zaman onların günahlarını gizleyip açığa vurmaz.

Cüneyd el-Bağdadi (kaddesallahu sirrehu)'ya göre:

O, kalpleri açıp genişletmekle Evvel'dir. Günahları bağışlamakla Âhir'dir. Sıkıntı ve üzüntüleri gidermekle Zâhir'dir. Gaybi ilimleri bilmekle Bâtın'dır.

Hz. Ömer (radıyallahu anh), Cenâb-ı Hakk'ın bu dört sıfatını Kâb (radıyallahu anh)'den sorduğunda, adı geçen şöyle yorumlamıştır: "O'nun evvel ile olan ilmi, âhir ile olan ilmi gibidir. O'nun zahir ile olan ilmi, bâtın ile olan ilmi gibidir."[1]

İmam Kurtubi bu sıfatların, Rasulullah (aleyhisselam) Efendimiz tarafından açıklandığına dikkat çekerek, "O'nun açıklaması bizi her çeşit yorumdan müstağni kılacak anlam ve muhtevadadır" demiştir.

Bu sıfatları kendi yol ve meşreplerine göre yorumlayıp "vahdet-i vücut" (panteizm) açısından sonuç çıkarmak isteyenlere, yine Rasulullah (aleyhisselam)'ın, Sahih-i Müslim'de rivayet edilen hadisini hatırlatmakta yarar vardır. Şöyle ki:

"Allahım! Sen Evvelsin, senden önce hiçbir şey yoktu. Sen Âhirsin, sonsuzsun, senden sonra hiçbir şey yoktur. Sen Zâhirsin, senin üstünde hiçbir şey yoktur. Sen Bâtınsın, senden öte hiçbir şey yoktur. Borcumuzu ödeme imkânını bize lutfeyle ve bizi fakirlikten (kurtarıp) zengin eyle."[2]

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, varlık âleminde her şeyin Cenâb-ı Hakk'ı tesbih ve tenzih ettiğine değinildi ve her şeyin O yüce kudrete ait olduğu belirtildikten sonra, geniş yorum isteyen dört sıfatı üzerinde duruldu.

Aşağıdaki âyetlerle, Allah'ın kudretinin sınırsızlığına delâlet eden beş kadar ilmi belgeye yer veriliyor ve böylece ilâhi ilmin her şeyi kapsayıp

1 Lübabu't-te'vil: 4/226, 227

2 Sahih-i Müslim/Zikir: 61

kuşattığı dolaylı şekilde anlatılıyor.

هُوَ الَّذِي خَلَقَ السَّمٰوَاتِ وَالْأَرْضَ فِي سِتَّةِ أَيَّامٍ ثُمَّ اسْتَوٰى عَلَى
الْعَرْشِ يَعْلَمُ مَا يَلِجُ فِي الْأَرْضِ وَمَا يَخْرُجُ مِنْهَا وَمَا يَنْزِلُ مِنَ السَّمَاءِ
وَمَا يَعْرُجُ فِيهَا ۖ وَهُوَ مَعَكُمْ أَيْنَ مَا كُنْتُمْ ۗ وَاللَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ بَصِيرٌ ﴿٤﴾
لَهُ مُلْكُ السَّمٰوَاتِ وَالْأَرْضِ ۚ وَإِلَى اللَّهِ تُرْجَعُ الْأُمُورُ ﴿٥﴾ يُولِجُ اللَّيْلَ فِي
النَّهَارِ وَيُولِجُ النَّهَارَ فِي اللَّيْلِ ۚ وَهُوَ عَلِيمٌ بِذَاتِ الصُّدُورِ ﴿٦﴾

4- Gökleri ve yeri altı gün (devir)de yaratan, sonra da Arş üzerinde saltanat ve kudretini kuran O'dur. Yere nelerin girdiğini, nelerin ondan çıktığını; gökten nelerin indiğini ve nelerin oraya yükselip çıktığını bilir. Nerede olursanız olun mutlaka O, sizinledir. Allah yaptıklarınızı görüp bilendir.

5- Göklerin ve yerin mülkü (tasarruf ve hükümranlığı) O'na aittir. İşler eninde-sonunda Allah'a döner (veya döndürülür).

6- Geceyi gündüze katıp bağlar, gündüzü de geceye katıp bağlar; O, göğüslerde duyulup dolaşanı bilir.

İLGİLİ HADİSLER

"Gündüz girmeden gece ameli, gece girmeden gündüz ameli O'na (Cenâb-ı Hakk'a) yükseltilir."[1]

Melek Cebrail, Rasulullah (aleyhisselam) Efendimiz'e: "İhsan nedir?" diye sorduğunda, Efendimiz ona şu cevabı vermiştir:

"Allah'ı görür gibi ibâdet etmendir. Eğer sen O'nu görmüyorsan muhakkak ki O seni görüyor."[2]

"Şüphesiz ki imânın en üstünü, nerede olursan ol, Allah'ın seninle beraber bulunduğunu bilmendir."[3]

---

1 Müslim/İmân: 293, 295 - Nesâi/Siyam: 70 - İbn Mâce/Mukaddeme: 13 - Ahmet: 4/395, 401, 405

2 Buhari/Tefsir: 2/31, İmân: 37 - Müslim/İmân: 57 - Ebu Dâvud/Sünnet: 16 - Tirmizi/İmân: 4 - İbn Mâce/Mukaddeme: 9 - Ahmed: 1/27, 51, 53, 319-2/107, 426- 4/129, 164

3 İbn Kesir: 4/304 Ubâde b. Sâmit (radıyallahu anh)'den

Gökler ve Yer Altı "Yevm"de Yaratılmıştır

هُوَ الَّذِی خَلَقَ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضَ فِی سِتَّةِ اَیَّامٍ

"Gökleri ve yeri altı gün (devir)de yaratan O'dur."

Göklerin ve yerin altı "yevm"de yaratıldığı, Kur'ân'ın yedi yerinde anılmaktadır.[1]

Genellikle Kur'ân'da geçen "yevm" ismi şu üç mânadan birine delâlet etmektedir:

1- Başlangıcı ve sonu kesin bilinmeyen çok uzun bir devir,

2- Yirmi dört saatlik bir zaman parçası,

3- Çok kısa bir zaman parçası.

Âyetlerde geçen "yevm" isminin bunlardan hangisine delâlet ettiği, bulunduğu âyetin, konulduğu yerin siyak ve sibakıyla bilinebilir. Göklerin ve yerin altı "yevm"de yaratılmasıyla ilgili yedi âyette ise, birinci mânaya delâlet ettiği kesindir. Böylece "yevm" ismini, bulunduğu cümlenin başlangıç ve bitiş kısmını dikkate almadan, konunun amacını belirlemeden "gün" ile yorumlamak veya çevirisini yapmak çok hatalı olur.

Böylece âyetin delâletinden, göklerin ve yerin altı uzun jeolojik devirde yaratılıp oluşturulduğu ve bugünkü düzene sokulduğu anlaşılıyor.

Arş Üzerine İstiva

ثُمَّ اسْتَوٰی عَلَی الْعَرْشِ

"Sonra da Arş üzerinde saltanat ve kudretini kuran O'dur."

Göklerin ve yerin altı "yevm"de yaratılması, nasıl Kur'ân'ın yedi yerinde anılmışsa, Cenâb-ı Hakk'ın Arş üzerine istiva konusu da yedi yerde anılmaktadır.[2]

A'raf suresi 54. âyetin tefsirinde gerekli açıklama yapıldığı gibi, Allah'ın Arş üzerinde istivası haktır. Buna imân eder, keyfiyetini Allah'ın il-

---

1 A'râf suresi: 54, Yunus suresi: 3, Hud suresi: 7, Furkan suresi: 59, Secde suresi: 4, Kaf suresi: 38, Hadid suresi: 4

2 A'râf suresi: 54, Yunus suresi: 3, Ra'd suresi: 2, Tâhâ suresi: 5, Furkan suresi: 59, Secde suresi: 4, Hadid suresi: 4

mine bırakır ve ancak bu istivanın kudret ve saltanatla tecelli etme anlamına geldiğini bir yorum olarak söyleyebiliriz. Nitekim İmam Mâlik, "İstiva haktır, keyfiyeti meçhuldür ve ondan sormak ise bid'attir" demiştir.[1]

"İstiva" kelimesi Arapça'da yükseklik ve istikrar anlamına gelir. Ünlü lügat âlimi Cevheri bu kelimeye şöyle karşılık vermiştir: "Eğrilikten istiva etti, binitinin sırtı üzerinde istiva etti, yani istikrar bulup karar kıldı. Göğe doğru istivâ etti, yani yöneldi." Ayrıca üstünlük sağlayıp saltanat kurma mânasına da gelir.

Ebu Bekir er-Râzi ise, Muhtarü's-Sihâh adlı lügat kitabında, "istivâ"nın itidal anlamına geldiğini belirtmiştir.

Diğer lugatçilerin de açıklamalarını dikkate aldığımızda, hepsinden şu sonucu çıkarmamız mümkündür: Bir şey istiva etti, yani istikrar bulup doğruldu demektir. Nitekim İbn Abdilberr de "Rahman Arş üzerine istiva etti" cümlesini, "alâ" fiiliyle yorumlamıştır ki, bunun mânası, "Arş üzerine yüceldi; saltanat ve kudretiyle tecelli etti" demektir.

Belirtilen yorum ve tariflerden, Cenâb-ı Hakk'ın ilmiyle, kudretiyle, kahr-u saltanatıyla Arş üzerine tecelli ettiği mânası güzel bir yorum olarak ortaya çıkıyor. Allah (celle celaluhu) daha iyisini bilir.

Bilindiği gibi, Arş, yedi kat göklerden daha büyüktür. O bakımdan kâinatın çekim merkezi sayılabilir. Bütünüyle ilâhi azameti, kudreti, sanatı ve haşmeti yansıtır. Yoksa Cenâb-ı Hak orada doğrulup karar kıldı mânası anlaşılmamalıdır. Çünkü bu durumda Allah'a mekân izafe etmiş oluruz ki, O zaman ve mekândan pâk ve yücedir.

Allah'ın Bizimle Beraber Olması

وَهُوَ مَعَكُمْ أَيْنَ مَا كُنتُمْ

"Nerede olursanız olun mutlaka O, sizinledir. Allah yaptıklarınızı görüp bilendir."

Kur'ân, ilâhi ilmin, tasarrufun, kudret ve rahmetin sınırsızlığını ve varlık âleminde bütün zerrata nüfuzunu belirtirken, O'nun bu sıfatlarının tecellileriyle insanlarla beraber olduğuna dikkat çekmektedir. Şüphesiz bu "maiyet" zati değil, sıfatidir. Öyle ki, O, ilmiyle, kudretiyle, tasarruf ve rah-

1 Tefsir-i Kurtubi: 7/219

metiyle tecelli halinde olup bütün eşyayı kapsayıp kuşatmıştır. Yeryüzüne nelerin indiğini, yerin derinliklerine nelerin girdiğini, yerden nelerin çıktığını ve nelerin göğe yükseldiğini O en iyi anlamda bilir. O sadece bizi görüp gözetmekle, bilip kudretiyle kuşatmakla kalmaz, bütün niyet, düşünce ve duygularımızı da bilir. Zaman ve mekân nisbi ve izafidir. Cenâb-ı Hak bu iki kavramdan yücedir, münezzehtir. Geçmiş, gelecek O'nun yanında birdir.

Cenab-ı Hakk'ın Bizimle Beraberliği, Her Türlü Faziletin Kaynağıdır

Kişinin imânı, Allah'ı kemâl sıfatlarıyla bilip anlama temeline oturtulmuşsa; aynı zamanda iç ve dış âlemini ilâhi disiplin altına almışsa, o takdirde Allah'ın rahmetiyle beraber olma şerefine erişmiş olur. Her an görülüp denetlendiğine inanan bir kimse, ancak Allah'ın çizdiği yolda yürür ve öylece o, fazilet ve güzel ahlâkın misali olur. Bu durumda öylesinin her düşünce ve duygusu, söz ve davranışı ölçülü ve dengesi bir düzeyde seyreder.

Sonra da hayatın anlamını, dünyaya getirilişinin hikmetini; nerede bulunduğunu, nereye niçin yönelip gittiğini bilir ve hayatının her saatini ilâhi rıza doğrultusunda değerlendirme gayreti içinde bulunur. Beşinci âyetle bu inceliklere işaretle, insanoğlunun yüce amaçlar, faziletler ve mutluluklar için yaratıldığı ilham edilmektedir.

Gecenin Gündüze, Gündüzün de Geceye Katılması

وَيُولِجُ النَّهَارَ فِي الَّيْلِ وَهُوَ عَلِيمٌ بِذَاتِ الصُّدُورِ

"Geceyi gündüze katıp bağlar, gündüzü de geceye katıp bağlar. O, göğüslerde duyulup dolaşanı bilir."

Kur'ân-ı Kerim'in beş yerinde geçen bu beliğ anlatım,[1] yüksek bir hakikati haber vermektedir. Öyle ki, âyet-i kerime insan aklına ışık tutup düşünce ufkunu genişletmekte ve bu hususta ilâhi düzenlemeyi anlamamızı ilham etmektedir. Zira gecenin gündüze, gündüzün de geceye katılması, bir devr-i dâim şeklinde sürüp gitmekte ve böylece dünyanın hem kendi ekseni, hem de Güneş'in çevresinde bir elips çizerek iki ayrı harekette döndüğünü haber vermektedir.

Böylece Kur'ân on beş asır önce yirmiye yakın yerde yerkürenin hareket halinde bulunduğunu bazen çok açık, bazen kapalı şekilde bildir-

1 Al-i İmrân suresi: 27, Hac suresi: 61, Lukmân suresi: 29, Fâtır suresi: 13. âyetlerin tefsiri

mektedir. Nitekim Zümer suresi 5. âyette "tekvir" kelimesi kullanılarak "yulicu" yerine "yükevviru" denilmiştir ki bu, "geceyi gündüze, gündüzü de geceye doluyor" anlamına gelmektedir. Buna, ince bezin fese sarılıp dolanmasını misâl verebiliriz ki, sonuç olarak dünyanın hareket halinde yuvarlak olduğu ortaya çıkıyor.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, Cenâb-ı Hakk'ın kudretinin ve ilminin her şeyi kapsayıp kuşattığı belirtilerek beş kadar belge sıralandı.

Aşağıdaki âyetlerle, Allah'a ve Peygamberine imân etmenin lüzumu belirtiliyor. İndirilen Kur'ân'ın insanları karanlıktan aydınlığa çıkarmaya yönelik bir bilgiyle donatıldığı haber veriliyor. Sonra da üzerinde bulunduğumuz mal ve mülkün bize emaneten verildiğine işaretle, Allah yolunda harcamamız emrediliyor. Fetihten önce Allah için harcayan ve O'nun için savaşan mü'minlerin derecelerinin çok daha yüksek olduğuna dikkat çekiliyor. Sonrada faizsiz ödünç vermenin yararı üzerinde duruluyor.

اٰمِنُوا بِاللّٰهِ وَرَسُولِهٖ وَاَنْفِقُوا مِمَّا جَعَلَكُمْ مُسْتَخْلَفِينَ فِيهِ ۖ فَالَّذِينَ اٰمَنُوا
مِنكُمْ وَاَنْفَقُوا لَهُمْ اَجْرٌ كَبِيرٌ ﴿٧﴾ وَمَا لَكُمْ لَا تُؤْمِنُونَ بِاللّٰهِ ۚ وَالرَّسُولُ
يَدْعُوكُمْ لِتُؤْمِنُوا بِرَبِّكُمْ وَقَدْ اَخَذَ مِيثَاقَكُمْ اِنْ كُنْتُمْ مُؤْمِنِينَ ﴿٨﴾ هُوَ
الَّذِي يُنَزِّلُ عَلٰى عَبْدِهٖ اٰيَاتٍ بَيِّنَاتٍ لِيُخْرِجَكُمْ مِنَ الظُّلُمَاتِ اِلَى النُّورِ ۚ
وَاِنَّ اللّٰهَ بِكُمْ لَرَءُوفٌ رَحِيمٌ ﴿٩﴾ وَمَا لَكُمْ اَلَّا تُنْفِقُوا فِي سَبِيلِ اللّٰهِ وَلِلّٰهِ
مِيرَاثُ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ ۚ لَا يَسْتَوِي مِنكُمْ مَنْ اَنْفَقَ مِنْ قَبْلِ الْفَتْحِ
وَقَاتَلَ ۚ اُولٰٓئِكَ اَعْظَمُ دَرَجَةً مِنَ الَّذِينَ اَنْفَقُوا مِنْ بَعْدُ وَقَاتَلُوا ۚ وَكُلًّا وَعَدَ
اللّٰهُ الْحُسْنٰى ۚ وَاللّٰهُ بِمَا تَعْمَلُونَ خَبِيرٌ ﴿١٠﴾ مَنْ ذَا الَّذِي يُقْرِضُ اللّٰهَ قَرْضًا
حَسَنًا فَيُضَاعِفَهُ لَهُ وَلَهُ اَجْرٌ كَرِيمٌ ﴿١١﴾

7- Allah'a ve Peygamberine imân edin; Allah'ın sizi başkalarının yerine getirip vâris kıldığı mal ve mülkten (Allah yolunda) harcayın. Artık sizden kimler imân edip (malını Allah'ın dilediği yolda ve ölçüde) harcarsa, onlar için büyük bir mükâfat vardır.

8- Size ne oluyor ki, Peygamber, Rabbinize imân etmeniz için sizi davet ettiği halde Allah'a imân etmiyorsunuz? Kaldı ki, O, sizden kesin söz almıştı. Eğer cidden mü'min olmak istiyorsanız (bu davete olumlu cevap verin).

9- Sizi karanlıklardan aydınlığa çıkarmak için kuluna (Muhammed'e) açık-seçik âyetler indiren O'dur. Şüphesiz ki Allah, size karşı çok şefkatli, çok merhametlidir.

10- Size ne oluyor ki, mallarınızı Allah yolunda harcamıyorsunuz? Oysa göklerin ve yerin mirası Allah'ındır. Sizden fetih (Mekke'nin fethin) den önce malını harcayıp savaşanlarla, fetihten sonra harcayıp savaşanlar bir değildir; öncekilerin derecesi bunlardan daha büyüktür. (Ama) Allah, hepsine de en güzelini (en yüksek dereceleri) vadetmiştir. Allah, yaptıklarınızdan haberlidir.

11- Kim ki Allah'a (O'nun için) faizsiz güzel bir ödünç verirse, Allah, bu ödüncü onun için kat kat artırır ve onun için güzel, şerefli bir karşılık vardır.

İLGİLİ HADİSLER

"Çokluk kuruntusu sizi oyaladı. Ademoğlu "malım, malım" der, durur. Senin malın ancak yiyip tükettiğin, giyip eskittiğin ve tasadduk-ta bulunup (muhtaçları) geçindirdiğindir."[1]

Rasulullah (aleyhisselam) Efendimiz bir gün ashabına sordu ve aralarında şu konuşma geçti:

- **Mü'minlerden hangisi sizce imân yönünden daha çok beğenilmeye lâyıktır?**

- Melekler.

- **Melekler niçin imân etmesinler ki, onlar Rablerinin yanındadırlar.**

1 Müslim/Zühd: 4 - Ahmed: 2/368, 412

- Öyleyse peygamberler.

- **Onlar da niçin imân etmesinler ki üzerlerine vahiy iniyor.**

- Bizler.

- **Sizler de niçin imân etmeyeceksiniz ki, ben aranızda bulunuyorum. Ama mü'minlerin imân cihetiyle en beğenileni; o kimselerdir ki, sizden sonra gelirler de sahifelerde yazılı olanları bulup ona göre inanırlar."**[1]

"Kuvvetli sağlam (bünyeli) mü'min, Allah yanında zayıf mü'minden daha hayırlı ve daha sevimlidir. Ama hepsinde de hayır vardır."[2]

Allah'ın Birliğini Tasdik

آمِنُوا بِاللهِ وَرَسُولِهِ

"Allah'a ve Peygamberine imân edin."

Âyetteki hitap mü'minleredir. O bakımdan imân edenlerin tekrar imâna çağrılması, "tahsil-i hâsil" sayılacağından, ilim adamları bu âyette "imân edin" emrini, Cenâb-ı Hakk'ın birliğini tasdika davet anlamına hamledip yorumda bulunmuşlardır.

Mü'minler burada üç önemli hususa davet edilmektedirler:

1- Allah'ın birliğini tasdik edip O'nu her türlü şirkten tenzihle imânı sağlıklı anlamda devam ettirmeye,

2- Allah'ın gönderdiği peygamberi tasdik edip O'na olan bu inancı sürdürmeye,

3- İnsanoğluna eğreti olarak verilen ve aslı Allah'a ait olan mal ve mülkten (muhtaçlara, Allah yolunda olanlara zekât, sadaka ve bağış şeklinde) harcamaya.

İslâm cemaati, tasdikte kararlı, sebatlı mü'minlerle vücut bulur ve meşru sınırlar içinde en güzel, en verimli çalışıp kazanmakla, sonra da kazanılanın bir bölümünü din ve ahlâkı, sosyal adaleti ayakta tutmak ve böylece zayıf unsurları güçlendirmeye sarfetmekle gelişir.

---

1 Sahih-i Buhari/İmân

2 Müslim/Kader: 34 - İbn Mâce/Mukaddeme: 10, Zühd: 14

Âyette imândan hemen sonra "infak"tan söz edilmesi, çok anlamlıdır. Kendi kişisel çıkarını toplumun önüne geçiren ve sosyal adaletten yana hizmette bulunmayan bir mü'minin kalbinde sağlam bir tasdikin olmadığına işaret edilmekte ve Allah için harcamanın önemine parmak basılmaktadır.

Mülkün Aslı Allah'a Aittir

وَاَنْفِقُوا مِمَّا جَعَلَكُمْ مُسْتَخْلَفِينَ فِيهِ

"Allah'ın sizi başkalarının yerine getirip vâris kıldığı mal ve mülkten (Allah yolunda) harcayın."

Âyette "müstahlefin" kavramını dikkate alan ilim adamları şöyle bir yorumda bulunmuşlardır: "Bu âyet, mülkün aslının Cenâb-ı Hakk'a ait bulunduğuna; ademoğlunun ancak o mal ve mülkte Allah'ın rızası doğrultusunda tasarrufa yetkili kılındığına delildir."

Mal ve mülkün nesilden nesile, kuşaktan kuşağa miras yoluyla geçtiğine bakılınca, herkesin eğreti olarak bir süre ona sahip olduğu ve tasarrufta bulunabildiği rahatlıkla anlaşılır.

Allah'ın mülkünde O'nun verdiği mal ve serveti O'nun emrettiği şekilde kullanmamız ve muhtaçları O'nun adına sevindirmemiz; zekât, sadaka, bağış vermek suretiyle insanları birbirine ısındırıp yardımlaşma ve dayanışmayı ayakta tutmamız elbette ki kulluğumuzun gereğidir; aynı zamanda bu, ilâhi emir ve tavsiyelerden biridir.

Şüphesiz bu emri yerine getirmenin mutlak surette ecri çok büyüktür. Yedinci âyetin son cümlesiyle, Allah için yapılan hayır ve iyiliklerin karşılıksız bırakılmayacağı bildirilmekte ve daha çok geleceğe yönelik bir yatırım olduğuna işaret edilmektedir.

Akıl ve İdrâk Her Bakımdan Sorumluluğu Gerektirir

وَمَا لَكُمْ لَا تُؤْمِنُونَ بِاللّٰهِ ۚ وَالرَّسُولُ يَدْعُوكُمْ لِتُؤْمِنُوا بِرَبِّكُمْ

"Size ne oluyor ki Peygamber, Rabbinize imân etmeniz için sizi davet ettiği halde Allah'a imân etmiyorsunuz?"

Allah'a ve peygamberine imân, akıl ve idrâke dayanır. Bu iki yetenekle erişilen sonuç, sağlam tasdiki doğurur. Doğuştan insanın ruhuna enjek-

te edilmiş olan "Allah ve din duygusu" ise, ruhumuzun daha önce Allah'ı tasdik düzeyinde kendisinden alınan kesin sözün özü ve mayasıdır. **Böylece Cenâb-ı Hakk'ın bizden aldığı kesin söz iki yönde kendini hissettirir:**

1- Cenâb-ı Hakk'ın, ruhlarımızı yarattıktan sonra "Ben sizin Rabbiniz değil miyim?" diye sorması ve ruhların da "Evet Rabbimizsin" diye tasdik anlamında cevap vermesi ile,

2- İnsanı diğer canlılardan ayırıp onu akıl, zekâ, idrâk ve benzeri yeteneklerle donatması ve bu yeteneklerinden herbirinin taşıdığı ilâhi damga ile Allah'tan başka ilâh olmadığını yansıtması ile.

Onun için Cenâb-ı Hakk'ın kullarına olan teklifleri bütünüyle akıl sahiplerine yönelik bulunmaktadır.

Kâinat nizamında yer alan sayısız belgelerin, peygambere indirilen âyetlerin asıl hedefi, biz insanları inkâr, şirk ve cehalet karanlığından kurtarıp imân, irfan, ahlâk ve fazilet nuruna kavuşturmaktır. Akıl ve idrakimizi bu birbirini tamamlayan belgeler dizisine çevirip gerçeği araştırdığımız nisbette mutlu olabilir ve Allah (celle celaluhu) ile aramızdaki engelleri kaldırabiliriz.

Böylece Cenâb-ı Hak, kâinat nizamında sayısı belirsiz belgelerle; peygamberine indirdiği âyetlerle ve bize ihsan buyurduğu akıl ve tüm yeteneklerle hakkımızda ne kadar merhametli olduğunu göstermiştir. Elbette ki O'nun bu yüksek lütuf ve keremi şükürsüz ve hamdsiz kalmamalıdır.

Dokuzuncu âyetle bu gerçekler şöyle yansıtılmaktadır:

"Sizi karanlıklardan aydınlığa çıkarmak için kuluna (Muhammed'e) açık-seçik âyetler indiren O'dur. Şüphesiz ki Allah, size karşı çok şefkatli, çok merhametlidir."

Mülk Bütünüyle Allah'ındır ve Gerçek Vâris Odur

وَمَا لَكُمْ أَلَّا تُنْفِقُوا فِي سَبِيلِ اللَّهِ وَلِلَّهِ مِيرَاثُ السَّمٰوَاتِ وَالْأَرْضِ

"Size ne oluyor ki, mallarınızı Allah yolunda harcamıyorsunuz? Oysa göklerin ve yerin mirası Allah'ındır."

Cenâb-ı Hakk'ın mülkünde, O'nun verdiği hayat, güç ve kudretle, akıl ve idrakle geçinmekteyiz. Kendimiz dahil neyimiz varsa hepsi O'na

aittir. O halde O'nun mülkünde, O'nun nimetlerini ancak O'nun öğretisi ve hoşnutluğu uyarınca kullanmamız; indirdiği kitabın esaslarına göre değerlendirmemiz gerekmiyor mu?

Âyette "vema leküm" sorusuyla hayret ifâde edilmekte, ilâhi kurallar dışına çıkanların bu çok hatalı düşünce ve davranışlarının makul hiçbir yanı olmadığına işaretle akıl ve düşünceye seslenilmektedir.

Fetihten Önce Malını Harcayıp Savaşan Bahtiyarlar

لَا يَسْتَوِي مِنكُم مَّنْ أَنفَقَ مِن قَبْلِ الْفَتْحِ وَقَاتَلَ ۚ

"Sizden fetih (Mekke'nin fethin)den önce malını harcayıp savaşanlarla, fetihten sonra harcayıp savaşanlar bir değildir."

Sözü edilen fetih ya Hudeybiye anlaşmasıdır ya da Mekke'nin fethidir. Çünkü Hudeybiye Anlaşması, dış görünümüyle müşriklerin bir baskı ve caydırıcı zaferi gibiyse de içyüzü itibariyle İslâm'ın Mekke'yi ve arkasından Arap Yarımadası'nı fethinin ilk kapısıdır.

Böylece en sıkıntılı günlerde ve ümit ışığının zahirde pek görünmediği bir dönemde malını Allah ve din uğrunda harcayıp soğuk ve sıcak savaşa katılan mü'minler övülmekte ve o cefakâr ve fedakâr kişilerin kadri yüceltilmektedir. O bakımdan fetihten sonra bu yola girenlerden daha büyük ecirlerin onlara vadedildiği müjdeleniyor. Bununla beraber Cenâb-ı Hakk'ın her iki gruba da mükâfat ve sevabın en güzelini hazırladığına atıfta bulunularak, Allah yolunda cihâd edenlerin bizatihi değerli ve kadri yüce insanlar olduğuna dikkatler çekiliyor.

Dâvaya İlk Gönül Verenler

Allah adına, din ve ahlâk uğruna paçalarını ve kollarını, her türlü sıkıntı ve tehlikeye rağmen sıvayanlar, şüphesiz her çağda övülmeye lâyık kişilerdir. Tarih onları "Büyük Kahramanlar" diye yazar. Allah yanındaki mükâfatları ise, pek büyük ve kalıcıdır. İşte Mekke ve Medine dönemlerinde imân eden ilk Müslümanlar o bakımdan kıyamete kadar örnek alınacak bir düzeydedirler. Kur'ân ve Sünnette onlar takdir ve tebcil edilmekte (yüceltilmekte)dirler.

Kutsal dâva gerçekleştikten sonra inanıp vakf-ı can ve mal edenlere de büyük ecirler vadedilmiştir. Ama ilk adımı atan mücahidlerin derecesi

elbette ki çok daha yüksektir. Zaten bir kişinin büyüklüğü, inandığı dâvaya harcadığı mesai ile orantılıdır. Malını ve canını vermekten çekinmeyip hayatı boyunca Allah yolunda hizmette bulunanları ise, tarih hep büyük insan olarak kaydetmiştir.

Karz-ı Hasen

مَنْ ذَا الَّذِي يُقْرِضُ اللهَ قَرْضًا حَسَنًا فَيُضَاعِفَهُ لَهُ وَلَهُ أَجْرٌ كَرِيمٌ

"Kim ki Allah'a (O'nun için) faizsiz güzel bir ödünç verirse, Allah, bu ödüncü onun için kat kat artırır ve onun için güzel, şerefli bir karşılık vardır."

Bu âyet-i Kerime inince, Ashab-ı Kirâm'dan Ebu Dahdah (radıyallahu anh) Rasulullah (aleyhisselam) gelerek dedi ki: "Ya Rasulallah! Şüphesiz Allah bizden, gösterişten uzak kalıp malımızın iyisini sırf ilâhi rızaya erişmemiz niyetiyle en uygun cihete harcamamızı istiyor, öyle mi?" Bunun üzerine **Rasulullah** (aleyhisselam) **"Evet"** diye cevap verince, Ebu Dahdah (radıyallahu anh) O'na: "Elini bana göster" dedi. Peygamber (aleyhisselam) elini uzatınca, adı geçen düşündüğünü şöyle dile getirdi: "Bahçemi Rabbime karz-ı hasen, (yani O'nun rızasını umarak sadaka) olmak üzere veriyorum" dedi. Bahçesinde 600 kadar hurma ağacı bulunuyordu. Aynı zamanda onun aile fertleri de o bahçede kalıyordu. Ebu Dahdah (radıyallahu anh) eşine: "Bahçeden başka bir yere taşın; onu Allah rızası için hayır cihetine sarfedilmek üzere bağışladım" deyince, eşi sevincini belirterek: "Çok kârlı bir alışveriş" dedi ve vakit kaybetmeden bahçeden başka bir yere taşındı. Bunun üzerine Rasulullah (aleyhisselam) Efendimiz şöyle buyurdu:

"Cennette nice inci ve yakuttan olan hurma ağaçları dallarını Ebu Dahdah için sarkıtmış bulunuyor."[1]

"Karz-ı Hasen" terkibi Kur'ân'da, başta Bakara, Mâide, Hadid, Teğabün ve Müzzemmil surelerinde olmak üzere yedi yerde geçmektedir. Bu terkip, İslâm Hukuku'nda "Faizsiz ödünç" hakkında daha çok yaygın şekilde kullanılmışsa da, burada malın iyisinden, beğenileninden sırf Allah rızası gözetilerek yapılan yardım, hayır ve sadakaya delâlet etmektedir. Nitekim bu âyetin ne gibi bir mana ve hükme delâlet ettiği hakkında Hz. Ömer (radıyallahu anh)'a sorulduğunda: "Bu Allah yolunda infaktır." dedi.

1 İbn Ebi Hatim: Abdullah b. Mes'ud (radıyallahu anh)'den

Bununla beraber ilim adamlarının bu terkip ve kavramla ilgili yorumları az farkla da olsa biraz değişiktir:

a) Kelbi'ye göre: Allah rızası gözetilerek gönül hoşnutluğuyla verilen sadakadır.

b) Ebu Hayyan'dan yapılan rivayete göre: **"Sübhanallahi velhamdülillâhi velâ ilahe illâllahu vallahü ekber"** demektir.

c) Hayırlı işlerdir.

Ayrıca ilim adamlarından bir cemaate göre: Bir karzın "hasen" olabilmesi için kendinde şu on vasfın bulunması gerekir:

1- Malın helâl kazançla veya helâl bir yoldan elde edilmiş bulunması,

2- Malın en iyisinden seçilip verilmesi,

3- Kendi ihtiyacı bulunduğu halde hayır işlerine sarfetmeyi ön plâna alması,

4- Yapılan hayrın, en çok muhtaç durumda olana veya en çok ihtiyaç duyulan cihete sarf edilmesi,

5- Mümkün olduğu kadar yapılan hayrın gizli tutulması,

6- Yapılan hayrın başa kakılmaması,

7- Her türlü gösterişten uzak kalıp sırf Allah'ın hoşnutluğuna erme niyetiyle verilmesi,

8- Yaptığı hayrı ve iyiliği, çok az bile olsa, azımsamaması,

9- En çok sevdiği malından çıkartıp vermesi,

10- Verdiği sadaka ve yaptığı hayır ile kendini aziz ve şerefli; fakiri aşağı ve hakir görmemesi.

İşte böylesine iyi niyetle ilâhi rıza gözetilerek verilen bir sadaka ve yapılan bir hayrın Cenâb-ı Hak karşılığını kat kat vereceğini vadetmektedir. Şüphesiz bir fani için böyle bir vaade mazhar olma şereflerin en üstünü sayılır.

Faizsiz Ödünç

İslâm bütün esas ve prensipleriyle kardeşlik, yardımlaşma, dayanışma ve aynı zamanda sınıf farkını ve kavgasını giderme; toplumda huzur

ve güven havasını hâkim kılma dinidir. Meşru olan maddi kazancı mübah kabul ettiği gibi, hemen her konuda manevi kazanca da geniş yer vermiş ve her şeyi maddeyle ölçmenin doğru olmayacağını belirtmiştir.

Karşılığı yalnız Cenâb-ı Hak'tan beklenerek verilen sadaka, yapılan iyilik ne kadar muhterem ve mübarekse, faizsiz verilen ödünç de o nisbette, hattâ fazlasıyla kutsaldır ve mübarektir.

O bakımdan "karz-ı hasen" denilince, bir de başlangıçta ödünç, sonunda ise, "bey'-i sarf" (faizsiz olarak nakdi nakde satmak) manası söz konusudur. Böylece "karz-ı hasen" kavramı yer aldığı cümleye ve bağlı bulunduğu konuya göre mânalandırılır ve hüküm ifade eder. Konumuzu oluşturan âyette ise, daha çok malın iyisinden, beğenileninden Allah için, O'nun yolunda harcama anlamına gelmektedir.

Allah (celle celaluhu) daha iyisini bilir.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, imânda sebat etmenin gereği üzerinde duruldu. Fetihten önce malını Allah yolunda harcayıp cihad edenlerin derece bakımından daha yüksek olduğu belirtilerek insanlığın kurtuluşu ve saadeti uğruna harcanan mal ve servetin büyük ecirlere, kalıcı mükâfatlara sebep olacağına değinildi.

Aşağıdaki âyetlerle, imân temeli üzerinde salih amellerde bulunarak Allah yolunda mallarıyla canlarıyla cihâd edenlerin âhiret gününde nura kavuşacakları müjdeleniyor ve imanla küfür arasında mekik dokuyan münafıkların o gün nasıl hüsrana uğrayacakları, önlerini aydınlatacak hiçbir nurlarının olmayacağı haber veriliyor ve onlarla inkarcı sapıkların varacağı yerin Cehennem olacağına atıf yapılıyor.

يَوْمَ تَرَى الْمُؤْمِنِينَ وَالْمُؤْمِنَاتِ يَسْعَىٰ نُورُهُمْ بَيْنَ أَيْدِيهِمْ وَبِأَيْمَانِهِمْ
بُشْرَىٰكُمُ الْيَوْمَ جَنَّاتٌ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ خَالِدِينَ فِيهَا ۚ ذَٰلِكَ هُوَ
الْفَوْزُ الْعَظِيمُ ۚ ﴿١٢﴾ يَوْمَ يَقُولُ الْمُنَافِقُونَ وَالْمُنَافِقَاتُ لِلَّذِينَ آمَنُوا انْظُرُونَا
نَقْتَبِسْ مِنْ نُورِكُمْ قِيلَ ارْجِعُوا وَرَاءَكُمْ فَالْتَمِسُوا نُورًا ۖ فَضُرِبَ بَيْنَهُمْ بِسُورٍ

لَهُ بَابٌ بَاطِنُهُ فِيهِ الرَّحْمَةُ وَظَاهِرُهُ مِن قِبَلِهِ الْعَذَابُ ﴿١٣﴾ يُنَادُونَهُمْ أَلَمْ نَكُن
مَّعَكُمْ قَالُوا بَلَىٰ وَلَٰكِنَّكُمْ فَتَنتُمْ أَنفُسَكُمْ وَتَرَبَّصْتُمْ وَارْتَبْتُمْ وَغَرَّتْكُمُ الْأَمَانِيُّ
حَتَّىٰ جَاءَ أَمْرُ اللَّهِ وَغَرَّكُم بِاللَّهِ الْغَرُورُ ﴿١٤﴾ فَالْيَوْمَ لَا يُؤْخَذُ مِنكُمْ فِدْيَةٌ وَلَا
مِنَ الَّذِينَ كَفَرُوا مَأْوَاكُمُ النَّارُ هِيَ مَوْلَاكُمْ وَبِئْسَ الْمَصِيرُ ﴿١٥﴾

12- O gün mü'min erkekleri ve mü'min kadınları, nurları önlerinde ve sağlarında koşarcasına seyrederken görürsün. Bugün size müjde; altlarından ırmaklar akan, içinde devamlı kalıcıları olacağınız Cennetler vardır. İşte bu, büyük bir kurtuluştur!

13- O gün, ikiyüzlü dönek erkeklerle ikiyüzllü kadınlar, imân edenlere derler ki: "Bizi gözetip bekleyin, nurunuzdan biraz edinelim." Onlara: "Geriye dönün de nur arayın!" denilir. Sonra da aralarına kapısı bulunan bir sur çekilir; iç tarafında rahmet, dış tarafında o cihetten yana azap vardır.

14- İkiyüzlü dönekler, mü'minlere: "Biz sizinle beraber değil miydik?" diye seslenirler. Onlar da: "Evet, beraberdik, ama siz kendinizi fitne unsuru yaptınız; (mü'minlerin başına gelmesini istediğiniz kötülüğü ve kurduğunuz tuzağı) gözleyip şüphe içinde kaldınız. Kuruntularınız sizi iyice aldattı. Allah'ın emri (azabı) gelinceye kadar bu hâliniz devam etti. Aldatıcı azgınlar sizi Allah'a karşı aldatıp ayarttılar."

15- Artık bugün ne sizden, ne de küfre sapanlardan fidye (kurtuluş akçesi) alınmaz. Varıp kalacağınız yer Cehennemdir, sizin dostunuz, arkadaşınız ateştir. Ne kötü varış yeridir orası!

İLGİLİ HADİSLER

"Kıyamet gününde secde etmek üzere ilk izin verilecek olan kişi ben olacağım. Başımı secdeden kaldırmam için de yine ilk izin verilecek olan benim. Secdeden başımı kaldırdığımda, önüme, arkama, sağıma ve soluma baktığım zaman ümmetler arasında kendi ümmetimi tanırım."

Bunun üzerine bir adam sordu:

- Ya Rasulallah! Ümmetler arasında tâ Nuh (aleyhisselam)'dan senin

ümmetine gelinceye kadar gelip geçenler hayli çoktur; onların arasında kendi ümmetini nasıl tanıyabileceksin?

Efendimiz ona şu cevabı verdi:

- Onları, kollarında, ayaklarında ve alınlarında (parıldayan) abdestin bıraktığı izden tanırım. Bu hal ve görünüm onlardan başka hiçbir ümmette mevcut değildir. Hem onları, amel defterleri sağ taraflarından verilmekle, simalarındaki alâmetle ve önlerinde seyreden nurlarıyla da tanırım."[1]

"Şüphesiz ki şanı yüce Allah, kıyamet gününde kullarının (günah ve kusurlarını) örterek onları (iyi ve kötü sıfatlarıyla değil) adlarıyla çağırır. Sırat üzerinde ise, her mü'mine ve her münafıka birer nur verir. Tam Sırat üzerine gelip dizilince Allah münafıkların nurunu alır. Bunun üzerine münafıklar: "Bizi gözetip bekleyin de sizin nurunuzdan edinelim (yararlanalım)" derler. Mü'minler ise şöyle duâ ederler: "Ey Rabbimiz! Nurumuzu bize tamamla." İşte o esnada hiç kimse kimseyi hatırlayamaz."[2]

Âhiret Gününde Mü'minlerin Münafıklardan Ayırt Edilmesi

يَوْمَ تَرَى الْمُؤْمِنِينَ وَالْمُؤْمِنَاتِ يَسْعٰى نُورُهُمْ بَيْنَ اَيْدِيهِمْ وَبِاَيْمَانِهِمْ

"O gün mü'min erkekleri ve mü'min kadınları, nurları önlerinde ve sağlarında koşarcasına seyrederken görürsün."

İnsan dünya hayatında gerçek rengini ve duygu ile düşüncelerini gizleyebilir. Dışından mü'min, içinden kâfir nice kimseler var ki renklerini hemen tespit etmek mümkün değildir. Zaten en zor anlaşılan, içyüzü ve karakter yapısı en zor bilinen canlı, insandır. Çünkü Cenâb-ı Hakk'ın câri sünnetlerinden biri de; kişi, işlediği zulüm ve ahlâksızlığını, inkâr ve azgınlığını artırmadıkça onun kusurlarını gizleyip açığa vurmaması ve dönüş yapar diye ona mühlet vermesidir.

Allah'ın "settar" sıfatı, bu sünnetin tecellisinin ana kaynağıdır. Kıyamet gününde ise, artık insanların birbirinden seçilip ayırt edilme dönemidir. Renkler ve karakterler olduğu gibi ortaya çıkar. Öyle ki, her kişi taşıdı-

---

1 İbn Ebi Hatim: Ebu Zer el-Gıffari ve Ebu Derdâ (radıyallahu anhüma)'den

2 Taberâni: İbn Abbas (radıyallahu anh)'dan

ğı niyet, inanç ve bulunduğu hal üzere ölür ve öldüğü hal üzere kabrinden kalkar. Suçlu günakârlar simalarından bilinirler.

Böylece dünyada içini ve dışını imân ve sâlih amellerle aydınlatan mü'minler, iyi-yararlı amelleri oranında bir nura kavuşurlar ki o nur onların önünü aydınlatır. Dünyada içini küfür ve nifakla karartıp dışını aydınlık gibi göstermeye çalışan ikiyüzlü döneklerin bu ameline ve niyetine uygun bir ceza uygulanır: Sırat üzerinde kendilerine verilen nurun alınması bunun ilk belirtilerinden biri sayılır.

Dünyada mü'minleri aldatmaya çalışıp içindeki küfür ve nifakı izhar etmeyen bu döneklerin, âhiret gününde mü'minlerin nurundan yararlanma istekleri karşılıksız kalır ve onlarla mü'minler arasına kapısı, olan bir sur konulur; mü'minlerden yana olan yüzü rahmettir, kâfir ve münafıklardan yana olan yüzü azaptır. Böylece Cennet ile Cehennemi birbirinden ayıran ve fakat kemiyet ve keyfiyeti bizce tam anlamıyla bilinmeyen bu duvar, mü'minlerin içindeki imân nuruna uygun bir rahmet yansıtırken, münafıkların kalplerinde gizledikleri nifak ve şikaka uygun bir azap ortaya koyar.

Müminlerle Beraber Olduklarını İddia Eden Münafıkların Gülünç Hali

يُنَادُونَهُمْ أَلَمْ نَكُنْ مَعَكُمْ ۖ قَالُوا بَلَىٰ وَلَٰكِنَّكُمْ فَتَنْتُمْ أَنْفُسَكُمْ

"O gün ikiyüzlü dönekler, mü'minlere: "Biz sizinle beraber değil miydik?" diye seslenirler. Onlar da: "Evet, beraberdik, ama siz kendinizi fitne unsuru yaptınız." derler."

Nurları karanlığa gömülen münafıkların mü'minlerden nur iktibas istekleri karşılıksız kalınca, "Biz dünyada sizinle beraber değil miydik?" diye ilgi beklerler.

Bunun üzerine mü'minler onların içyüzünü beş madde halinde açıklayarak sıralarlar:

1- Siz kendinizi devamlı fitne ve fesat unsuru ve aracı yaptınız,

2- Bizlere kurduğunuz fitne tuzağına düşmemizi hep beklediniz ve bir türlü şüphe atmosferinden sıyrılmaya çalışmadınız,

3- Kuruntulara kapıldınız ve kendi kendinizi iyice aldatıp mahvettiniz,

4- Ne dönüş yaptınız, ne de yapmayı düşündünüz; ölüm gelinceye kadar ikiyüzlülüğünüzü, nifak ve şikakınızı sürdürdünüz,

5- Sapık azgınlar, inkarcı nankörler sizi de Allah'a karşı kuruntuya, boş vaadlere boğup aldattılar. Kendi aklınızı ve idrâkinizi doğruyu bulmada kullanmadınız; sapıkların, fitnecilerin peşine takıldınız.

İşte bu kötü düşünce, niyet ve fena amellerinizden dolayı dört kötü sonuçla cezalandırılıyorsunuz:

1- Bugün hiç kimseden, ne sizden, ne de sizi ayartan kâfirlerden kurtuluş akçesi kabul edilmez. O gibi hileli ve kirli işler dünyada bir bakıma geçerliydi.

2- Kalacağınız yer Cehennem'dir. Onun azap ateşini dünyada toplayıp beraberinizde getirdiniz. Böylece kendi ateşinizde yanacaksınız.

3- Sizin bugün dostunuz ve yakınınız sadece ateştir. Çünkü dünya hayatında hep bu ateşe lâyık olan kimselerle dostluk ve yakınlık kurdunuz.

4- Varıp yerleşeceğiniz yer çok kötü bir yurttur.

Âhiret âleminde meydana geleceği muhakkak olan bu düşündürücü ve yönlendirici tablo ve safhaların anlatılması, mutlak rahmeti yansıtmakta ve inkarcılarla münafıkların ölmeden önce daldıkları gafletten uyanmalarına yönelik bir hikmeti aksettirmektedir.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, Allah yolunda mallarıyla canlarıyla cihâd edenlere âhirette hazırlanan ecir ve mükâfattan söz edildi. Münafıkların nasıl hüsrana uğrayacakları en uyarıcı tablosuyla gözler önüne konuldu.

Aşağıdaki âyetlerle, mü'minlerin Allah'ı saygı ile anmaları konu ediliyor ve Kitap Ehli olan Yahudi ve Hristiyanların durumuna düşmemeleri hatırlatılıyor. Kıyametin mutlaka meydana geleceğine değinilerek ölgün hale gelen toprağın inen yağmurla harekete geçirilmesi ve yeniden bitkileri yeşertip fışkırtması buna misal veriliyor. Sonra da Hakk'ı tasdik edip Allah yolunda malının en iyisini ve beğenilenini harcayanlar müjdeleniyor.

اَلَمْ يَأْنِ لِلَّذِينَ اٰمَنُوٓا اَنْ تَخْشَعَ قُلُوبُهُمْ لِذِكْرِ اللّٰهِ وَمَا نَزَلَ مِنَ الْحَقِّ ۙ وَلَا
يَكُونُوا كَالَّذِينَ اُوتُوا الْكِتَابَ مِنْ قَبْلُ فَطَالَ عَلَيْهِمُ الْاَمَدُ فَقَسَتْ قُلُوبُهُمْ ۜ
وَكَثِيرٌ مِنْهُمْ فَاسِقُونَ ﴿١٦﴾ اِعْلَمُوٓا اَنَّ اللّٰهَ يُحْيِ الْاَرْضَ بَعْدَ مَوْتِهَا ۭ قَدْ بَيَّنَّا
لَكُمُ الْاٰيٰتِ لَعَلَّكُمْ تَعْقِلُونَ ﴿١٧﴾ اِنَّ الْمُصَّدِّقِينَ وَالْمُصَّدِّقٰتِ وَاَقْرَضُوا
اللّٰهَ قَرْضًا حَسَنًا يُضٰعَفُ لَهُمْ وَلَهُمْ اَجْرٌ كَرِيمٌ ﴿١٨﴾ وَالَّذِينَ اٰمَنُوا بِاللّٰهِ
وَرُسُلِهٖٓ اُولٰۗىِٕكَ هُمُ الصِّدِّيقُوْنَ ۚ وَالشُّهَدَاۗءُ عِنْدَ رَبِّهِمْ ۭ لَهُمْ اَجْرُهُمْ وَنُوْرُهُمْ ۭ
وَالَّذِينَ كَفَرُوا وَكَذَّبُوا بِاٰيٰتِنَآ اُولٰۗىِٕكَ اَصْحٰبُ الْجَحِيمِ ﴿١٩﴾

16- O imân edenlerin kalplerinin Allah'ı saygıyla, korkuyla anmaları, O'ndan inen hakka (bağlanmaları) zamanı gelmedi mi? Ve sakın mü'minler, kendilerine daha önce kitap verilenler gibi olmasınlar. Onların üzerlerinden uzun zaman geçti de kalpleri katılaştı. Ve çoğu da ilâhi sınırları aşan yozmuş kişilerdir.

17- Bilin ki, Allah yeryüzünü ölümünden sonra diriltir. Gerçekten Biz, size âyetleri (belgeleri) bir bir açıkladık. Ola ki aklınızı kullanırsınız.

18- Şüphesiz ki sadaka veren erkekler ve sadaka veren kadınların ve (onlardan) Allah'a (O'nun rızasını arzulayarak) faizsiz ödünç verenlerin (ecirleri) kat kat verilir ve onlar için göz ve gönül dolduran karşılık vardır.

19- Allah'a ve Peygamberine dosdoğru imân edenler var ya, işte (hakkı) tasdik edip doğruluğu huy edinenler, Rableri yanında (O'nun adına) şahadette bulunanlar (veya O'nun yolunda şehit olanlar) bunlardır. Kendilerine mükâfatları ve aydınlıkları vardır. Bizim âyetlerimizi inkâr edip yalanlayanlar ise, işte onlar Cehennemin arkadaşları ve dostlarıdır.

İNİŞ SEBEBİ

Süfyan es-Sevri'nin el-Mesudi'den, onun da el-Kasım'dan yaptığı rivayete göre: Ashab-ı Kirâm'a az da olsa bir uyuşukluk ve gevşeklik arız olmuştu. Onlar bu hallerinden hiç de memnun değillerdi. O bakımdan

Hz. Peygambe (aleyhisselam)'a başvurup: "Ya Rasulallah! Bize (bizi canlandırıp hareket verecek) bir şey buyur" diyerek arzularını belirttiler. Bunun üzerine Yusuf suresinin baş kısmındaki

"Sana bu Kur'ân'ı vahyetmemizle kıssaların en güzelini anlatıyoruz" mealindeki âyet indi. Sonra yine Ashab-ı Kirâm'a bir uyuşukluk ve gevşeklik arız oldu. Onlar yine Peygamber (aleyhisselam)'a başvurup, "Ya Rasulallah! Bize bir şey emret" diyerek istekte bulundular. Bunun üzerine Zümer suresindeki şu (23.) âyet indi:

"Allah sözün en güzelini indirdi; birbirine benzer, uyumlu, ahenkli ikişer ikişer, tekrar ede ede bir kitap, Rabbinden saygı ile korkanların ondan derileri ürperir; sonra da hem derileri, hem de kalpleri Allah'ın zikrine yumuşar. Bu, Allah'ın doğru yolu gösteren rehberidir. Dilediğini onunla doğru yola iletir. Allah kimi sapıklık içinde bırakırsa, onun için doğru yolu gösteren yoktur."

Bunun ardından yine ashapta bir üşengeçlik, uyuşukluk başladı. Peygamber (aleyhisselam)'a başvurdular ve: "Ya Rasulallah! Bize bir şey emret" dediler. Bunun üzerine konumuzu oluşturan 16. âyet indi.[1]

İLGİLİ HADİSLER

"Şüphesiz ki Cennet ehli, üst tarafta yüksek çardaklarda oturanları, doğu ya da batı ufkundaki parlak yıldızı gördükleri gibi görürler. Bu da aralarındaki farklılıktan ileri gelir."

Bunun üzerine soruldu:

- Ya Rasulallah! Sizin sözünü ettiğiniz konaklar herhalde peygamberlere aittir; başkaları o makamlara erişemez?

Efendimiz şu cevabı verdi:

- **Hayır, canımı kudret elinde tutan zata yemin ederim ki, o makamlarda Allah'a dosdoğru imân edip peygamberleri tasdik eden kişiler bulunurlar."**[2]

Şehitler dört derecedir:

---

1 Tefsir-i İbn Kesir: 4/310

2 Müslim/Cennet: 10 - Tirmizi/Cennet: 19 - Ahmed: 3/340

1- İyi, sağlam inançlı mü'min kimse düşmanla karşılaşırken de Allah'ın varlığını, birliğini tasdik eder bir halde öldürülürse, işte o kıyamet gününde, diğer insanların gözlerini yukarıya doğru kaldırıp (makamına parlak yıldıza baktıkları gibi) bakacakları kimsedir.

2- Yine iyi ve doğru inançlı mü'min kimse düşmanla karşılaşır da korkudan derisi sanki diken ağacına vurulmuş gibi olur; derken bilinmedik bir ok gelir de onu öldürür. İşte bu adam ikinci derecededir.

3- Mü'min bir kimse iyi amellerle kötü amelleri birbirine karıştırır; derken düşman ile karşılaşır; Allah'ı tasdik eder ve bu halde iken öldürülür. Bu, üçüncü derecede olandır.

4- (Günah ve haksızlıkta bulunmak suretiyle) kendine yazık eden mü'min bir adam, düşman ile karşılaşır da Allah'ı tasdik eder halde öldürülür. Bu da dördüncü derecede olandır."[1]

Mü'min Hep Uyanık ve Cihâda Hazırdır

اَلَمْ يَأْنِ لِلَّذِينَ اٰمَنُوٓا اَنْ تَخْشَعَ قُلُوبُهُمْ لِذِكْرِ اللّٰهِ وَمَا نَزَلَ مِنَ الْحَقِّ

"O imân edenlerin kalplerinin Allah'ı saygıyla, korkuyla anmaları, O'ndan inen hakka (bağlanmaları) zamanı gelmedi mi?"

"Mü'min" sıfatı, insana verilen en güzel isimlerden biridir. Bu sıfat imânın bütün şartlarını, vecibelerini kendinde taşır. O bakımdan böyle bir sıfatı kendinde taşıyan kimse, az bir başarı ve kısa dönemli bir fetihle; gelip geçici bir tebliğ ve irşatta bulunmakla yetinmez. Kalbinde sevgi ve saygıyla taşıdığı "Tevhid inancı" ve "Hakk'ın rızası", onu devamlı harekete geçiren itici bir kuvvettir.

Bu kuvveti kaybeden veya ihmal eden mü'min amacı bırakıp araçla vakit geçiriyor, havai şeylerle gönül eğlendiriyor demektir.

Nitekim hicretten sonra sıkıntılı günler geride kalmıştı. Bedir Savaşı'nda sağlanan parlak zafer onlara güven vermişti. Oysa bütün bunlar cihâd, tebliğ ve irşadın; tek kelimeyle Allah'ın dinine ciddi hizmetin ilk adımları idi; mü'minleri daha nice savaşlar, mücadeleler, tebliğ ve irşad hizmetleri beklemekteydi. Büyük davanın üstün hizmet ve gayretler beklediğini unutmamak gerekirdi. Ashab-ı Kirâm'dan bir kısmı görevi bitirmiş

1 Tirmizi/Fezâil-i cihâd: 14 - Ahmed: 1/23

gibi kendini dünya hayatına verip daha çok ev halkıyla meşgul oluyor, İslâm'ın yayılma stratejisini unutuyordu.

Bunun üzerine konumuzu oluşturan 16. âyet bir uyarı anlamında indi ve kendi dinlerini, kitaplarını unutup dünya nimetlerine dalan Yahudi ve Hristiyanların bu yüzden sapıtıp canlılıklarını kaybettikleri; dinin ruhundan ve mayasından kopup madde cenderesine girdikleri ibretli bir misal olarak hatırlatıldı.

Tebliğ ve İrşad Şuurunun Dumura Uğraması

İslâm ve onun kutsal kitabı Kur'ân, bütün insanların ortak değeri ve Allah'ın insanlardan yana son mesajıdır. Bu değerin, hikmet ve amacına uygun düzeyde tutulması şarttır. Onun için de ciddi eğitim ve öğretime; tebliğ ve irşadı ilâhi metoda göre devam ettiren fedakâr mücahidlere büyük ihtiyaç vardır. Bu bakımdan diyebiliriz ki, bu yüce hizmeti sistemli, plânlı ve programlı günün şartlarına ve gelişmekte olan sosyal yapıya uygun sürdürmek farzdır. Zira bu konuyla ilgili ilâhi emirler vücubu gerektirmektedir. Bu şuurun zayıflaması veya gönüllerden silinmesi, İslâm'ı zayıflatır ve milletler Allah'ın son seslenişinin estirdiği rahmet havasından mahrum bırakılır.

Onun için âyette Ashab-ı Kirâm'a yapılan ilâhi uyarı, kıyamete kadar bütün mü'minleredir de. Özellikle günümüzde hak rızası uğruna istirahatı terkedip, Kur'ân-ı Kerim'in çağımızın gerçeklerine ışık tuttuğunu ve her yönüyle çağın ve gelişmekte olan ilmin önünde yürüyerek insanlığa muhtaç bulunduğu gönül devasını uzattığını bilimsel olarak ortaya koymak ve genç kuşaklara bu hakikatleri en metodlu şekilde anlatmak dini ve insani vecibedir ve bu vecibeyi yerine getirecek bilgili mübelliğ ve mürşitlere büyük hizmetler ve sorumluluklar düşmektedir.

Unutmamak gerekir ki, insanlığın hayrına yönelik hiçbir dava ve olay kendiliğinden yürümez. Yürütenler ise, biraz başarılı olduktan sonra gevşeyip, yürütme faaliyetini durdururlarsa, çok geçmeden hem kendilerinin, hem de inanan cemaatin kalbi katılaşmaya yüz tutar. Nitekim Cenâb-ı Hak, kendilerini bu çizgiye getiren Yahudi ve Hristiyanların dini ahlâktan kopup maddeyi nasıl ilâhlaştırdıklarını misâl vermekte ve sadece maddi refahın yeterli olmadığına işarette bulunmaktadır.

Allah'ın İhya Kanunu Sistemli Faaliyet Halindedir

اِعْلَمُوٓا اَنَّ اللّٰهَ يُحْيِ الْاَرْضَ بَعْدَ مَوْتِهَا ۭ قَدْ بَيَّنَّا لَكُمُ الْاٰيٰتِ لَعَلَّكُمْ تَعْقِلُوْنَ

"Bilin ki-Allah yeryüzünü ölümünden sonra diriltir. Gerçekten biz size âyetleri (belgeleri) bir bir açıkladık. Ola ki aklınızı kullanırsınız."

Yeryüzünün her yıl ölümünden sonra diriltilmesi, Cenâb-ı Hakk'ın bu hususta koyduğu ihya kanununun devamlılığını ve sistemli faaliyetini gösterir. İnsan kalbi de manevi toprak olarak böylesine sistemli şekilde irşad edilip ilâhi rahmetin nesimiyle harekete geçirildiği takdirde, dirilip canlılık kazanır ve her mevsimde yararlı ürünler verir.

Şüphesiz bu benzetme ve nefis misal akla ışık tutmakta; irşad, öğüt ve eğitimin önemini yansıtmaktadır. Nitekim âyetin sonunda

"Ola ki aklınızı kullanırsınız" cümlesi bu gerçeği vurgulamaktadır.

Gönüller, ilâhi irfanla aydınlatılınca, midesi boş olan muhtaçların zaruri ihtiyaçlarını karşılamak Müslüman zenginlerin görevi olarak ortaya çıkmakta ve böylece ruhi gıdalandırmakla midenin ihtiyacını karşılamak paralellik arz etmekte; ikisi arasında denge kurulmaktadır. Zira insan iki şey ile yaşayıp ezeli plânda takdir edilmiş vakte kadar varlığını sürdürür: Ruhunu dosdoğru imân ve onun tabii ürünü olan sâlih amelle; bedenini zinde tutacak maddi gıdalarla yaşatır. Birini ihmal, denge ve düzeni bozar. O bakımdan Kur'ân-ı Kerim ile kalp ve kafalar aydınlatılırken, Allah için muhtaçlara vermemiz de emrediliyor. Aynı zamanda böyle bir yardımın kat kat mükâfat göreceği müjdeleniyor.

Öyle ki, bir yandan zekât ve sadaka, diğer yandan faizsiz ödünç, hem kişinin ruhla bedeni, hem de toplum bünyesinde fakirle zengin arasında sağlam köprü oluşturur. Bunun karşılığı ise, 18. âyetin sonunda açıklanan "ecr-i kerim"dir.

Allah'a ve Peygamberine İmân Edenlerin Derecesi

وَالَّذِيْنَ اٰمَنُوْا بِاللّٰهِ وَرُسُلِهٖٓ اُولٰۗىِٕكَ هُمُ الصِّدِّيْقُوْنَ ۚ وَالشُّهَدَاۗءُ عِنْدَ رَبِّهِمْ ۭ

"Allah'a ve peygamberine dosdoğru imân edenler var ya, işte (hakkı) tasdik edip doğruluğu huy edinenler bunlardır."

Kur'ân, Allah'a ve O'nun peygamberine dosdoğru imân edenleri iki güzel vasıfla övmekte ve buna karşılık âhirette onlara, biri mükâfat, diğeri nur olmak üzere iki lütuf ve rahmet kapısı açılacağını müjdelemektedir.

Sıfatlardan biri "sıddik", diğeri "şehid"dir. Birinci sıfat, imânın sadakat ölçüleri içinde kabule şayan olacağına; ikincisi, Allah'ın birliğine, Hz. Muhammed (aleyhisselam)'ın hak peygamber olduğuna şehadetle imânın devamlılık göstereceğine delâlet etmektedir.

Diğer yandan bu âyetle, mü'minlerin hem Peygamber, hem de kendilerini irşad edenler lehine şahitlikte bulunacakları da ayrı bir yorum olarak belirtilmiştir.

Şüphesiz sıddikler ve şehitler kafilesinin başında, İslâm'a ilk girenlerden sekiz kişi bulunmaktadır: Ebu Bekir (radıyallahu anh), Ali (radıyallahu anh), Zeyd (radıyallahu anh), Osman (radıyallahu anh), Talha (radıyallahu anh), Zübeyir (radıyallahu anh), Sa'd (radıyallahu anh), Hamza (radıyallahu anh) ve Hattab oğlu Ömer (radıyallahu anh).

Mukatil b. Hayyan diyor ki:

"Gerçek anlamda "sıddikler", Rasulullah (aleyhisselam)'a imân edip bir an olsun O'nu tekzibi düşünmeyenler ve hatırından geçirmeyenlerdir. Ebu Bekir Sıddik bu düzeyde olanların başında gelir."

İnkâr ve yalanlamaya gelince, bu hiçbir zaman imân, sadakat ve şehadetle birleşemez. O sebeple hakkı inkâr ve yalanlamakla ömrünü noktalayanlar hem kendi ruhlarını katletmiş, hem de ateşlerini beraberlerinde götürmüşlerdir. 19. âyetin son cümlesi bu hususu belirtmekte ve gereken uyarıda bulunmaktadır.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, imânın sadakatle asıl hedefine ulaşabileceği üzerinde duruldu. Arkasından ilâhi kudretin mutlak tasarrufuna değinilerek ihya kanununun işler halde olduğu belirtildi. Sonra da Allah'a ve Peygambere imân edenlerin derecelerine atıf yapılarak aydınlatıcı bilgi verildi.

Aşağıdaki âyetlerle, dünya hayatının geçici olduğuna dikkatler çekilerek, onunla övünüp böbürlenmenin doğru olmayacağı hatırlatılıyor. Her şeyin muvakkat olduğu, gönül verip bağlandıklarımızın, -Allah rızası

düzeyinde cereyan eden sevgi ve bağlılıklar müstesna- birgün çer-çöp misali sönüp gideceği ve asıl gönül verilecek hayatın âhiretteki sonsuz saadet yurdu Cennet olduğu haber veriliyor.

اِعْلَمُوٓا اَنَّمَا الْحَيٰوةُ الدُّنْيَا لَعِبٌ وَّلَهْوٌ وَّزِينَةٌ وَّتَفَاخُرٌ بَيْنَكُمْ وَتَكَاثُرٌ فِى
الْاَمْوَالِ وَالْاَوْلَادِ ۭ كَمَثَلِ غَيْثٍ اَعْجَبَ الْكُفَّارَ نَبَاتُهٗ ثُمَّ يَهِيْجُ فَتَرٰىهُ مُصْفَرًّا
ثُمَّ يَكُوْنُ حُطَامًا ۭ وَفِى الْاٰخِرَةِ عَذَابٌ شَدِيْدٌ ۙ وَّمَغْفِرَةٌ مِّنَ اللّٰهِ وَرِضْوَانٌ ۭ وَمَا
الْحَيٰوةُ الدُّنْيَآ اِلَّا مَتَاعُ الْغُرُوْرِ ﴿٢٠﴾ سَابِقُوْٓا اِلٰى مَغْفِرَةٍ مِّنْ رَّبِّكُمْ وَجَنَّةٍ
عَرْضُهَا كَعَرْضِ السَّمَاۗءِ وَالْاَرْضِ ۙ اُعِدَّتْ لِلَّذِيْنَ اٰمَنُوْا بِاللّٰهِ وَرُسُلِهٖ ۭ ذٰلِكَ
فَضْلُ اللّٰهِ يُؤْتِيْهِ مَنْ يَّشَاۗءُ ۭ وَاللّٰهُ ذُو الْفَضْلِ الْعَظِيْمِ ﴿٢١﴾

20- Bilin ki, dünya hayatı oyun ve eğlenceden, süsten, aranızda övünme ve böbürlenme aracı olmaktan; mal ve evlâdı çoğaltma yarışından ibarettir. Bu, ekini ziraatçıların hoşuna giden yağmura benzer. Sonra o ekin kurur da onu sararmış görürsün. Sonra da çer-çöp hâline gelir. Âhirette şiddetli azap ve Allah'tan bol bağışlama ve hoşnutluk vardır. Dünya hayatı ise, aldatıcı bir yararlanma ve geçimlikten ibarettir.

21- Rabbinizden bol bağışlanmaya ve eni gökle yer genişliği gibi olup, Allah'a ve Peygamberine imân edenlere hazırlanan Cennete koşuşup yarışın. Bu, Allah'ın öylesine büyük ve geniş lutfu, bol ihsanıdır ki dilediğine verir. Allah, büyük lutuf ve ihsan sahibidir.

İLGİLİ HADİSLER

"Cennette bir değneğin işgal edeceği yer, dünyadan ve ondaki mevcut şeylerden daha hayırlıdır."[1]

"Cennet size ayakkabınızın bağcığından daha yakındır. Cehennem de öyle."[2]

1 Buhari/Cihâd: 23, Bed'i-halk: 8, Rikak: 2 - Tirmizi/Fezâil-i cihâd: 17, 25 - Tefsir: 3, 56

2 Buhari/Rikak: 29 - Ahmed: 1/387, 413, 442

"Muhacirlerin fakirleri dediler ki: "Ya Rasulallah! Çokça mal sahipleri ecirlerle, yüksek derecelerle ve kalıcı nimetlerle gittiler." Peygamber (aleyhisselam) onlara:

"Neymiş o ecirler ve dereceler" diye sorunca, onlar şu cevabı verdiler: "Bizim namaz kıldığımız gibi zenginler de namaz kılıyor, oruç tuttuğumuz gibi, onlar da oruç tutuyor, ama onlar sadaka veriyor, biz veremiyoruz; onlar köle azâd ediyor, biz edemiyoruz."

Bunun üzerine Rasulullah (aleyhisselam) onlara şöyle buyurdu:

"Sizi bir şeye irşad edeyim mi ki, onu işlediğiniz zaman kendinizden sonrakilerin önüne geçmiş olursunuz ve hiçbir kimse sizden daha üstün olamasın, ancak sizin işlediğiniz gibi işleyen müstesna? Her (farz) namazın arkasından 33'er defa tesbih, tekbir ve tahmidde bulunursunuz."

Râvi diyor ki: Fakir muhacirler dönüp şöyle dediler: "Mal sahibi olan kardeşlerimiz bizim yaptığımızı duyup onlar da öyle yaptılar." Rasulullah (aleyhisselam) onlara:

"Bu, Allah'ın bir fazl-u keremidir ki dilediği kimseye verir." buyurdu.[1]

Dünya Hayatının Anlam ve Hikmeti

اِعْلَمُوا اَنَّمَا الْحَيٰوةُ الدُّنْيَا لَعِبٌ وَلَهْوٌ وَزِينَةٌ وَتَفَاخُرٌ بَيْنَكُمْ

"Bilin ki, dünya hayatı oyun ve eğlenceden, süsten, aranızda övünme ve böbürlenme aracı olmaktan; mal ve evladı çoğaltma yarışından ibarettir."

Yukarıdaki âyetle dünya hayatının bir bakıma anlam ve hikmeti dört madde halinde özetlenmekte ve gönül bağlamaya değer olmadığına işaret edilmektedir:

1- Çocukların sokakta veya boş bir arsada toplanıp oynadığı ve akşam olunca da yaptıkları şeyleri yıkıp evlerine döndükleri gibi, dünya hayatı da iyi düşünebilenlere göre böylesine bir oyuncaktan ve oyalanmaktan başka bir şey değildir. Ömrün akşamı olunca her şeyi yüzüstü bırakıp âhiret evine göç edilmekte ve dünyalıktan her şey başkalarına bırakılmaktadır.

---

1 Buhari/Ezân: 155, Daavat: 17 - Müslim/Mesacid: 142, Zekât: 53 - Ebu Dâvud/Vitir: 24 - İbn Mâce/İkamet: 32 - Dârimi/Salât: 90 - Ahmed: 2/238- 5/167. 168

2- Eğlenceli vakitler geçiren, eğlendirenleri hayranlık, seyreden kimselerde saat dolunca, oyalanıp neşelendikleri sahneyi bırakıp evlerine dönerler. Gerçek anlamıyla ve hikmetiyle dünya hayatı bundan farksızdır. Onu kendine amaç ve hedef seçenler, bir süre zevklerini, iştihalarını tatmine çalışırlar, gönüllerince eğlenip keyiflenirler; henüz tam tadını almadan, sonuca varmadan, zevkine doymadan kabir kapısına gelip dayanırlar.

3- Kız çocukları nasıl bir takım süs eşyasıyla oyalanıp avunurlarsa, dünyanın hemen her nimeti, âhirete inanmayanlar için avundurucu birer süsten ibarettir. İnananlar için ise, her nimet, Allah'ı ve âhireti hatırlatan ayrı bir belge ve delildir.

4- Dünya hayatı, onu tek hedef seçenler için övünme ve böbürlenme aracı kabul edilir. Oysa her şey fâni, Allah (celle celaluhu) ise bakidir. Övünmeye vesile olan şeylerden bir bir ayrılmak mukadderdir. Geriye iyilik ve kötülükten başka bir şey kalmaz.

Her gün kabir çukuruna indirdiğimiz ölüler Kur'ân'ın bu beyânının açık misâlleri ve kesin delilleri değil midir?

Mal ve Evlâdın Çokluğuyla Övünmeler

Cenab-ı Hak, dünya hayatıyla ilgili nefis bir misal vermektedir: Ziraatçıların hoşuna giden yemyeşil ekin çok geçmeden sararıp çer çöp haline gelir.

İnsan hayatıyla, yeryüzünde yetişen bitkiler arasında kurulan bu benzerlik, çok düşündürücü bir tesbihtir ki her yanı ve yönüyle uyarıcı ve yönlendiricidir.

Mevsimi gelince umutla beklenen yağmur yağar, yeryüzü kabarıp taşıdığı tohum ve kökleri harekete geçirir; derken bitkiler yeşerip boy vermeye başlar. İlâhi kudret plânını görmeyen ve hangi ellerin bunları harekete geçirdiğini idrâk etmeyen maddeci sapıklar: "Doğa cömert davranıp yüzümüzü güldürdü" diyerek bol nimete kavuşacaklarını düşünürler ve böbürlenirler. Çok geçmeden yemyeşil bitki örtüsü sararır ve ardından kuruyup çer-çöp haline gelir. O halde yeşilliği, güzelliği devam etmeyip kurumaya mahkum olanla yetinmeyip, hiç solmayacak, hep taze kalacak ebedi nimetlere erişmek için ciddi şekilde çalışıp hazırlanmak daha akıllıca sayılmaz mı? Hem bitkilerin canlı bir hayattan sonra sararıp ölmesi

bir gerçeği haber vermiyor mu? Onu öylesine bir programa bağlayan yüce kudret insan hayatını başıboş mu bırakmıştır? Bu mümkün müdür?

Böylece dünya nimetlerini gerçek amaca ulaşabilmek için meşru yoldan kazanmak mutlaka faydalıdır. Bunun aksine bir yol izlemek nefsin tuğyanını kamçılamaktan başka bir şeye yaramaz.

Sonuç olarak âyetin delâletinden öğreniyoruz ki, insan hayatı da bitkilerinki gibi üç dönemden ibarettir: Çocukluk, gençlik ve yaşlılık. Bu kadar değişken ve çabuk yıpranan bir ömür gerçek anlamda mutluluğa ermiş sayılmaz. Ancak o her dakika ve dönemiyle ilâhi talimat doğrultusunda değerlendirildiği takdirde gerçek mutluluğa yönelmiş olur.

İlgili âyetle bu incelik ilham edilmektedir. Aynı zamanda kişilerin kendi dünyalarını anlayıp değerlendirdikleri nisbette paylarını alabileceklerine kapalı şekilde atıfta bulunulmaktadır. Öyle ki, ömrün sonu ya ilâhi rahmet ve mağfiretle ya da şiddetli azaba kapı açarak noktalanır.

Şüphesiz dünya hayatı bütün hikmet ve felsefesiyle âhiret hayatına hazırlanma ve yaratılışın anlamını öğrenip kavrama dönemidir. Bütün nimetleri bu hazırlanmaya yardımcı araçlardır. Onu, sözü edilen hikmetin dışında anlamak ve değerlendirmek ise, aldatıcı bir geçimliğe sonsuz ve gerçek hayatı feda etmek olur.

Gökle Yer Genişliği Kadar Bir Cennet

سَابِقُوٓا إِلَىٰ مَغْفِرَةٍ مِّن رَّبِّكُمْ وَجَنَّةٍ عَرْضُهَا كَعَرْضِ السَّمَآءِ وَالْأَرْضِ...

"Rabbnizden bol bağışlanmaya ve eni gökle yer genişliği gibi olup, Allah'a ve Peygamberine imân edenlere hazırlanan Cennete koşuşup yarışın."

İlâhi rahmetin tezahürü olan Cennetin büyüklüğü hakkında kısa bilgi veriliyor. Ancak burada "semavat" denilmiyor da bunun tekili olan "semâ" deniliyor. Müfessirlerin çoğuna göre, tekil olarak kullanılan "arz"a karşılık "semâ"da tekil kullanılmıştır. Bize nisbetle yerkürenin fevkinde olan ve onu her tarafından kuşatan "Dünya Seması" kastedilmiş olabilir. Şüphesiz bugünkü teknik imkânlarla da bu semanın sınırlarını belirlememiz mümkün değildir. Yedi semânın mevcudiyeti nass-ı Kur'ân ile sabittir. Bizim görebildiğimiz yıldızların birinci semayı oluşturduğunu söylememiz bir yorumdan öteye geçmez.

Âyetten çıkaracağımız sonuç şu olabilir:

Cennet Arşın altındadır, yani Arş ona tavan görünümündedir. Arşın büyüklüğü ise, yedi kat göğü aşmaktadır. Aynı zamanda beşer ilminin ve teknik imkânların erişemeyeceği kadar uzaktadır.

Kürsi konusuna gelince: Arştan sonra en büyük varlıktır. Nitekim Bakara suresinde geçen "Âyetü'l-Kürsi"nin tefsirinde Kürsi'nin yedi kat gökten ve yerden geniş olduğu belirtilerek gereken açıklama yapılmıştır. Cennetler ise, Kürsi'den sonra üçüncü derecede bir büyüklük arz etmektedir. Cennetliklerden herbir kişiye gözünün görebileceği genişlikte yurt verileceğine bakılırsa, bu saadet yurdunun ne kadar büyük olduğunu rahatlıkla anlarız.

Günün gelişen tekniğiyle, bırakın Cennetin bu kadar geniş olup olamayacağı tartışmasını, dünyadan milyarlarca defa büyük olan yıldızlar tespit edilmekte ve kâinatın ne kadar çok büyük olduğu hakkında birtakım ipuçları verilmektedir.

İşte böylesine geniş ve ferah Cennet, Allah'a ve Peygamberine dosdoğru imân edenler için hazırlanmıştır. Ölümlü bir dünyada çok kısa bir ömürle bu sonsuz saadet yurduna lâyık olabilmek için sâlih amellerde bulunmak ve ilâhi beyân düzeyinde faziletli bir hayat sürmek gereklidir. O bakımdan Cenab-ı Hak, böylesine mutlu bir âleme yüzü ak, vicdanı temiz, kalbi arınmış bir halde erişebilmek için ilâhi mağfirete yönelmemizi ve yarışırcasına bir gayret içinde olmamızı emir ve tavsiye etmektedir.

Allah'a ve Peygamberine İman Yeterli midir?

Hadid suresi 19. âyette Allah'a ve Peygamberine imân edenlerin iki özelliği üzerinde durulmakta ve onlar için mükâfat ve nur hazırlandığı bildirilmektedir. Konumuzu oluşturan 21. âyette ise, büyüklüğü gökle yer kadar olan Cennet'in Allah'a ve Peygamberine imân edenler için hazırlandığına dikkat çekiliyor.

İman'ın altı şartı söz konusu olduğu halde, bunlardan yalnız ikisini gerçekleştirmek yeterli midir? Âyetin zahiri delâletinden bunun yeterli olduğu anlaşılıyorsa da, gerçek mâna bu zahirin çok üstündedir. Zira Allah'a ve Peygamberine imân, gerçekte imânın diğer bütün şartlarını ve şubelerini kapsamakta ve beraberinde taşımaktadır. Öyle ki, Allah'a ve Peygamberine dosdoğru imân, Allah ve Peygamberinin vadettikleri, haber verdikleri

her şeye imânı gerektirir de hepsi bir bütünlük arz eder. O bakımdan bir kısmına inanmak, bir kısmına inanmamak, tümüne inanmamak demektir.

İmân ve eriştireceği sonsuz mükâfat, şüphesiz ki Allah'ın fazl-u keremi, lutf-u inayetidir ki onu dilediğine verir. Kul kendi akıl ve iradesiyle hakkı arayıp bulmaya çalışırsa, Allah'ın hidâyeti ondan yana tecelli eder. Kendini böyle bir imkân ve irâde sınırına getirmeyenlere ise, hidâyet kapısı açılmaz. Zira Sünnetullahın gereği olan tecelliler değişmez. Bazı istisnai olaylar bu sünnetin değiştiğine delâlet etmez. O halde insanın, akıl ve iradesiyle gerçeğe yönelmesi ve beşer için konulan sınıra kadar çaba sarfederek gelmesi, ilâhi meşiet doğrultusunda hidâyet, lütuf ve inayete mazhar kılınmasına vesile olur.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, dünya hayatının kısa süreli bir geçimlikten ibaret olduğu çok duyarlı ve anlamlı çizgileriyle belirtildi. Gerçek hayatın Cennette olduğuna ve insanın da o hayat için yaratıldığına atıf yapılarak ilâhi mağfirete yönelmemiz emredildi.

Aşağıdaki âyetlerle, kâinatın çok mükemmel bir plâna göre yaratıldığı ve programlandığı şekilde hareketini sürdürdüğü belirtiliyor. Aynı zamanda meydana gelecek her olayın önceden tespit edilip ana kitaba yazıldığına değinilerek, Allah'ın her şeyden haberli bulunduğuna işaret ediliyor. Bu gerçek karşısında elden çıkana üzülmemenin, elde edilene fazla sevinmemenin, her iki olayın da geçici olduğunu bilmenin gereği vurgulanıyor.

مَآ اَصَابَ مِنْ مُصِيبَةٍ فِى الْاَرْضِ وَلَا فِىٓ اَنْفُسِكُمْ اِلَّا فِى كِتَابٍ مِنْ قَبْلِ
اَنْ نَبْرَاَهَا ۚ اِنَّ ذٰلِكَ عَلَى اللّٰهِ يَسِيرٌ ۚ ﴿٢٢﴾ لِكَيْلَا تَأْسَوْا عَلٰى مَا فَاتَكُمْ وَلَا
تَفْرَحُوا بِمَآ اٰتٰىكُمْ ۗ وَاللّٰهُ لَا يُحِبُّ كُلَّ مُخْتَالٍ فَخُورٍ ۙ ﴿٢٣﴾ اَلَّذِينَ يَبْخَلُونَ
وَيَأْمُرُونَ النَّاسَ بِالْبُخْلِ ۗ وَمَنْ يَتَوَلَّ فَاِنَّ اللّٰهَ هُوَ الْغَنِىُّ الْحَمِيدُ ﴿٢٤﴾

22- Yeryüzünde ve kendi nefsinizde hiçbir musibet meydana gelmemiştir ki o, biz ortaya çıkarmadan önce bir kitapta (yazılı) olmasın. Şüphesiz bu da Allah'a göre çok kolaydır.

23- Öyle ki bu, elinizden çıkana tasalanmamanız ve size verdiğine fazla sevinmemeniz içindir. Allah, çok övünen böbürlenen kimselerden hiçbirini sevmez.

24- O övünenler ki, cimrilik ederler ve insanlara da cimriliği emrederler. Kim (haktan) yüzçevirirse, şüphesiz ki Allah ganidir (hiç kimseye, hiçbir şeye muhtaç değildir). Övülmeye de hep O lâyıktır.

İLGİLİ HADİSLER

"Allah, gökleri ve yeri yaratmadan elli bin yıl önce kaderleri (olacak olayları, yapılacak işleri, yerine getirilecek amelleri) takdir etmiş (herkesin kader çizgisini belirlemiştir." [1] (Bu takdir, ilâhi ilmin, yapılacak işleri önceden tespit edip yazması demektir.)

"Sizden biriniz, başına gelecek musibetin hatâ etmeyeceğini; başına gelmeyecek bir musibetin de hatâen gelmeyeceğini bilmedikçe imânın tadını duymuş olmaz."[2]

"Cenâb-ı Hak ilk önce kalemi yarattı. Ona: "Yaz" dedi. Kalem de: "Ne yazayım?" diye sordu. Allah ona: "Kıyamete kadar olacak şeyleri yaz" diye buyurdu."[3]

Kader Yazısı

مَآ اَصَابَ مِنْ مُصِيبَةٍ فِى الْاَرْضِ وَلَا فِىٓ اَنْفُسِكُمْ اِلَّا فِى كِتَابٍ

"Yeryüzünde ve kendi nefsinizde hiç bir musibet meydana gelmemiştir ki o, biz ortaya çıkarmadan önce bir kitapta (yazılı) olmasın."

İlgili âyetle kader yazısı ve çizgisi hakkında kısa bilgi verilmektedir.

Dünyaya ayak basan, gözünü açan her insanın karşısına nelerin çıkacağı, başına ne gibi dert ve sıkıntıların geleceği, nasıl bir ömür geçireceği; aynı zamanda rızık ve ecelinin ne ölçüde olacağı önceden tesbit edilip yazılmıştır. Cenâb-ı Hakk'ın ilmi yanılmayacağına, tespitinde hatâ olmayacağına göre, her şey yazıldığı, çizildiği gibi gerçekleşmektedir. Şu demek değildir ki, bunların hepsi insanın irâdesi dışında yazılıp takdir edilmiş-

---

1 Tirmizi/Kader: 18 – Ahmed: 2/169 - Müslim/Kader: 16

2 Ebu Dâvud/Sünnet: 16 - Tirmizi/Kader: 10 - İbn Mâce/Mukaddeme: 10 - Ahmed: 5/317-6/442

3 Müsned-i Ahmed- Tirmizi/Tefsir: 68 - Keşfü'l-hafa: 1/263

tir. Bilâkis Cenâb-ı Hakk'ın ilmi, her insanın bulunacağı ortam ve şartlara göre kendi iradeleriyle neler işleyeceğini; karşısına nelerin çıkacağını önceden bilip tespit etmiş ve ona göre "Ana Kitab"a yazmıştır. Ancak hayat çizgisinde bazı olaylar vardır ki onlar insan iradesinin dışında kalıp bütünüyle ilâhi takdirle gerçekleşir. Meselâ her insanın ruhunun yaratılması, dünyaya getirilmesi, ecel ve ömrünün belirlenmesi bu cümledendir.

Böylece insan işlediği iyilik veya kötülüğe itilmemekte ve mecbur tutulmamakta; mevcut yetenekleriyle ve irâde hürriyetiyle serbest bırakılmaktadır. Buna "cüz'i irâde" denir. O bakımdan insan yaptıklarından, işlediklerinden ve her türlü fiilinden sorumlu tutulmuştur ve hesap vermek zorundadır.

Kadere bu çerçeve içinde inanmanın yararı:

Kadere, Ehl-i Sünnet âlimlerinin yorumladığı ve bizim de açıkladığımız ölçü ve anlamda inanmanın sayılmayacak kadar faydaları söz konusudur:

a) Kişi bu inancı sebebiyle attığı her adımını hesaplı ve dikkatli atar; ağzından çıkan her sözün nasıl bir sonuç doğuracağını düşünür.

b) Kendi geleceğini yine kendisinin hazırlayacağını hesaba katarak duygularını ve düşüncelerini berraklaştırır, kötülüklerden arındırır; günlük hayatının her bölümünü imân düzeyinde sâlih amellerle değerlendirmeye çalışır.

c) Her iş ve konuda Cenâb-ı Hakk'ın hoşnutluğunu ön plânda bulundurur.

d) Elinden çıkana tasalanmaz, elde ettiği nimetlerden dolayı fazla sevinmez ve şımarmaz. Her nimetin eğreti olduğunu bilir. Mevcut imkân ve nimetleri uhrevi saadete erişmek için birer araç olarak kullanır.

e) Bulunduğu makam ve derecelerden dolayı böbürlenmez. Allah'ın mülkünde, O'nun nimetleriyle, O'nun murakabesi altında yaşadığını düşünerek kulluk derecesini unutmaz. Cenâb-ı Hakk'ın, başkalarına tepeden bakıp böbürlenen, büyüklük taslayan kullarını sevmediğini, sevmeyeceğini bilip alçak gönüllü olmaya çalışır.

f) Maddeyi geri plâna itip Allah'ın verdiği nimetlerden, O'nun rızasına ermek uğrunda harcar, manevi kazancı maddi kazancın önünde yürütür.

g) Haktan yüz çevirmez, aleyhine bile olsa hakkı savunur ve ancak doğruyu söyler.

İlgili 23 ve 24. âyetlerle bu saydığımız faydalardan sadece beşine dikkat çekilmekte ve bize sağlam bir kıstas verilmektedir.

Kadere imândan doğan bunca yarar ve faziletler bütünüyle insan içindir. Allah mutlak ganidir ve O hep övülmeye lâyıktır.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, varlıkta her şeyin önceden tespit edildiği ve programlandığı gibi cereyan ettiği belirtildi. Kader yazısı hakkında kısa bilgi verilerek mü'minlerin tam teslimiyet içinde olmaları tavsiye edildi. Sonra da bu imân atmosferi içinde yararlı bir insan olmanın lüzumu üzerinde duruldu.

Aşağıdaki âyetle, işler adaletle yürütülsün ve haklar korunsun diye peygamberlerin açık belgelerle, kitap ve sağlam kıstaslarla teçhiz edilerek gönderildiği konu ediliyor ve demirin yararlarına dikkatler çekiliyor.

لَقَدْ اَرْسَلْنَا رُسُلَنَا بِالْبَيِّنَاتِ وَاَنْزَلْنَا مَعَهُمُ الْكِتَابَ وَالْمِيزَانَ لِيَقُومَ
النَّاسُ بِالْقِسْطِ ۚ وَاَنْزَلْنَا الْحَدِيدَ فِيهِ بَأْسٌ شَدِيدٌ وَمَنَافِعُ لِلنَّاسِ وَلِيَعْلَمَ
اللّٰهُ مَنْ يَنْصُرُهُ وَرُسُلَهُ بِالْغَيْبِ ۚ اِنَّ اللّٰهَ قَوِيٌّ عَزِيزٌ ﴿٢٥﴾

25- Andolsun ki, biz, peygamberlerimizi açık belgelerle gönderdik ve insanlar adaletle iş görsünler diye onlarla beraber Kitab'ı ve (adalet) terazisini indirdik. Demiri de indirdik; onda şiddet ve sertlik ve insanlar için yararlar vardır. Bu da Allah'ın, kimin O'na ve Peygamberine gıyabında yardım ettiğini bilip tespit etmesi içindir. Şüphesiz ki Allah, çok kuvvetlidir çok üstündür.

İLGİLİ HADİS

"Kıyamete yakın bir zamanda, bir olan, ortağı bulunmayan Allah'a ibâdet edilsin diye kılıç ile gönderildim. O, benim rızkımı kalka-

nımın gölgesi altında kılmış; zillet ve horluğu ise, emrime muhalefet edenler üzerine indirmiştir. Artık kim bir kavim (veya millete) benzemeye özenirse, o onlardandır."[1]

Din, İlim ve Teknik

لَقَدْ اَرْسَلْنَا رُسُلَنَا بِالْبَيِّنَاتِ وَاَنْزَلْنَا مَعَهُمُ الْكِتَابَ وَالْمِيزَانَ

"Andolsun ki, biz, peygamberlerimizi açık belgelerle gönderdik ve insanlar adaletle iş görsünler diye onlarla beraber kitabı ve (adalet) terazisini indirdik."

İslam bütünüyle iki hayatı en iyi şekilde düzen ve dengede tutmaya yönelik, prensipleri ve tavsiyeleri beraberinde getiren son dindir. Bunun için ilmi kendine hayat veren iksir sayarken tekniğe geniş kapı açmış ve böylece mü'minleri sağlam imân temeli üzerinde yükseltirken bu iki lüzumlu nimetten yararlanmalarını emretmiştir.

İlgili 25. âyette, peygamberlerin mucize, açık belge, ilme dayalı âyet ve delillerle gönderildiği açıklanırken hemen arkasından her iki hayatı ayakta tutacak kitap ve mizanın indirildiği kaydediliyor ve sonra da bundan amacın insanların adaletle hayatlarını huzur ve güven havasında tutmalarını sağlamak olduğu belirtiliyor. Böylece dinin ilimsiz, ilmin tekniksiz olamayacağına parmak basılarak demir madeninin indirildiğine ve bu madende daha çok iki büyük yararın bulunduğuna dikkat çekiliyor: Birincisi, demirde şiddet, kuvvet ve sertlik olduğu; İkincisi, onun bu özelliğiyle, hayırlı yollarda kullanıldığı takdirde insanlara birçok menfaatler sağlayacağıdır.

Bu suretle Kur'ân-ı Kerim, tekniğin mayasını, gerçek maddesini belirttikten sonra ondaki şiddet ve kahredici kuvvetin insanlık yararına çevrilmesini ilham ediyor.

Diğer yandan peygamberlerin görevi ve yönü belirlenmektedir. Şöyle ki: Peygamberler (aleyhimüsselam) sadece hakkı, adaleti, dini ahlâkı ve hükümleri tebliğle yetinen birer elçi değil, aynı zamanda tebliğ ettiklerinin uygulanmasını gerçekleştirmeye çalışan ve bu hususta hem manevi, hem de maddi müeyyideyi caydırıcı kuvvet olarak elinde tutan birer liderdirler. Özellikle son peygamber Hz. Muhammed (aleyhisselam)'ın görevi bu hikme-

1 Müsned-i Ahmed: 2/50, 92

te dayalı bulunuyordu.

İnsanlar arasında adaleti hâkim kılsınlar diye peygamberlerin şu üç temel faktörle gönderilmesi ve arkasından demirin şiddetinden söz edilmesi, elbette ki çok anlamlıdır:

1- Peygamberin peygamberliğini ispatlayan mu'cize, açık belge ve deliller,

2- Yol gösterici kitap,

3- Hakkaniyet ve adalet terazisi.

Bu üç temel faktörü çiğneyip hayatını berbat etmekle kalmayan ve bir de toplumu azdırıp saptıranlara karşı peygamberler maddi müeyyide de uygulayarak düzen ve dengeyi korumaya çalışmışlardır.

Mizan ve demirin indirilmesi:

Mizân, terazi ve tartı manasına geldiği gibi, adalet, düzen ve denge kurma anlamına da gelir. Nitekim Rahman suresi 7 ve 8. âyetler buna açık biçimde delâlet etmektedir.

Böylece insan haklarının korunması, haksızlıkların giderilmesi için biri maddi, diğeri manevi olmak üzere iki ayrı terazinin indirildiği, yani kullanılmaları hakkında genel bilgi verildiği belirtiliyor. Esnafın kullandığı terazi, maddidir; hâkimin kullandığı terazi manevidir. Şüphesiz bunlar birbirini tamamlayan ikiz kardeşlerdir.

Demirin indirilmesi:

Bu anlatım tarzı, Kur'ân'a mahsustur. Nitekim buna benzer bir anlatımla uyuklama, sükunet, rızık ve sekiz çift davarın indirildiğinden de söz edilmektedir.[1] Bu, ya ilâhi irâde ve emrin inmesiyle bunların vücut bulduklarına işarettir ya da her olayın ve vücut bulan her maddenin yukarıdan programlandığı gibi yürütüldüğünü ilham etmekdir. Ayrıca demir madeninin indirilmesi, yeryüzünde onun ham maddesinin çok yaygın ve belirgin olduğuna ve kullanımının da ilk yaratılan Adem (aleyhisselam)'dan beri devam edildiğine işaret de olabilir. Nitekim İbn Abbas (radıyallahu anh)'dan yapılan rivayette, adı geçen şöyle demiştir: "Üç şey Adem (aleyhisselam) ile beraber inmiştir: Hace-

1 Bakara: 59 - Al-i İmrân: 154 - A'raf: 26. âyet

rü'l-esved, Musa (aleyhisselam)'ın Asa'sı ve demir madeni."

Arkeolojik araştırmalarda ise, demirin M.Ö. 3000 yıllarında kullanıldığı belirlenmektedir. Tabii bu tarih kesin değildir. Bugüne kadar elde edilen belgelere göre bir tespittir. Mısır'da Sülâleler Devrinden önceye ait mezarlarda (M.Ö. 3000) demirden yapılmış eşyaya rastlanmıştır. İleride daha gerilere uzanan belgelere de rastlanılabilir.

Demir hemen her çağda, özellikle günümüzde gelişen sanayide saltanatını korumaktadır ve kıyamete kadar da koruyacağa benziyor. Bunun için Cenâb-ı Hakk'ın kullarına olan büyük lutuflarından biri de şüphesiz ki demir madenidir. O bakımdan Kur'ân'da özellikle bu mâdenden söz edilmektedir.

İlâhi Lutufların Amaç ve Hedefi

Peygamberlerin mucize ve açık belgelerle gönderilmesi, kutsal kitapların indirilmesi, mizanın konulması ve şiddet, kuvvet taşıyan demir madeninin belirgin şekilde yaygınlaştırılması, şüphesiz ki kimlerin Allah'a ve Peygamberine gıyabında yardım edeceğini -ezelde tespit edildiği üzere- ortaya çıkarmak içindir. Yani bunların hepsi dinle, ahlâkla, insanlıktan yana birtakım yararlarla birleştiği ölçüde faydalıdır. Peygambere uyulmaz, adalet terazisi doğru kullanılmaz, demir de insanlığı sömürme ve kahretme aracı olarak kullanılırsa, ilâhi lütuf ve ihsan hedefinden saptırılmış olur ki, bunun dünyada da, âhirette de getireceği sıkıntı çok elim ve şiddetli sonuçlar doğurabilir.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetle, yeryüzünde düzen ve denge kurulsun, işler adaletle yürütülsün diye peygamberlerin açık belgelerle, kitap ve sağlam kıstaslarla gönderildiği konu edildi ve arkasından demir madenine değinilerek peygamberlerin maddi ve mânevi müeyyide uyguladıklarına işarette bulunuldu.

Aşağıdaki âyetlerle, Nuh ve İbrahim (aleyhisselam)'dan bahsedilerek soylarından iyilerin de kötülerin de geldiği ve böylece peş peşe peygamber gönderildiği belirtiliyor. Ayrıca "rehbaniyet" konusuna dikkat çekiliyor.

وَلَقَدْ أَرْسَلْنَا نُوحًا وَإِبْرٰهِيمَ وَجَعَلْنَا فِي ذُرِّيَّتِهِمَا النُّبُوَّةَ وَالْكِتَابَ فَمِنْهُمْ مُهْتَدٍ

وَكَثِيرٌ مِّنْهُمْ فَاسِقُونَ ﴿٢٦﴾ ثُمَّ قَفَّيْنَا عَلَىٰ آثَارِهِم بِرُسُلِنَا وَقَفَّيْنَا بِعِيسَى ابْنِ
مَرْيَمَ وَآتَيْنَاهُ الْإِنجِيلَ وَجَعَلْنَا فِي قُلُوبِ الَّذِينَ اتَّبَعُوهُ رَأْفَةً وَرَحْمَةً ۚ وَرَهْبَانِيَّةً
ابْتَدَعُوهَا مَا كَتَبْنَاهَا عَلَيْهِمْ إِلَّا ابْتِغَاءَ رِضْوَانِ اللَّهِ فَمَا رَعَوْهَا حَقَّ رِعَايَتِهَا ۖ
فَآتَيْنَا الَّذِينَ آمَنُوا مِنْهُمْ أَجْرَهُمْ ۖ وَكَثِيرٌ مِّنْهُمْ فَاسِقُونَ ﴿٢٧﴾

26- Andolsun ki, Nuh'u ve İbrahim'i (peygamber olarak) gönderdik; soylarına peygamberlik ve kitap verdik. Onlardan kimi doğru yol üzeredir; çoğu ise, ilâhi sınırları aşan sapık yozmuşlardır.

27- Sonra onların izleri üzerine peygamberlerimizi birbiri ardınca gönderdik. Ve Meryem oğlu İsa'yı da onların ardından gönderdik ve ona İncil'i verdik; ona uyanların kalplerinde bir şefkat ve rahmet meydana getirdik. Üzerlerine gerekli kılmadığımız halde Allah'ın rızâsına erişmek için, rehbaniyyeti din adına icâd edip ortaya çıkardılar; buna rağmen ona da hakkıyla riâyet etmediler. Onlardan imân edenlerin mükâfatını verdik. Çoğu ise ilâhi yoldan çıkan yozmuşlardır.

İLGİLİ HADİS

"Her peygamberin kendine has bir rehbaniyeti vardır. Bu ümmetin rehbaniyeti ise, Azız ve Celil olan Allah yolunda cihâddır."[1]

"Bir adam, Ashab-ı Kiram'dan Ebu Said el-Hudri (radıyallahu anh)'a gelip dedi ki:

- Bana tavsiyede bulun. O da şöyle dedi:

- Benim Rasulullah (aleyhisselam) Efendimiz'den istediğimi sen de benden istiyorsun! Sana: Allah'tan korkmanı tavsiye ederim. Çünkü bu, her şeyin başıdır. Bir de (Allah yolunda) cihâda gerekli ol. Çünkü cihâd, İslâm'ın rehbaniyetidir. Allah'ı anmaya, Kur'ân okumaya da gerekli ol. Çünkü bu, gökte senin için asanlık ve rahmettir, yerde ise zikrindir."[2]

---

1 Müsned-i Ahmed: 3/266

2 Müsned-i Ahmed: 3/82, 266

Her Çağda İnsanların Azı İnanmış, Çoğu İnkâr Etmiştir

وَلَقَدْ أَرْسَلْنَا نُوحًا وَإِبْرَاهِيمَ

"Andolsun ki, Nuh'u ve İbrahim'i (peygamber olarak) gönderdik; soylarına peygamberlik ve kitap verdik. Onlardan kimi doğru yol üzeredir; çoğu ise, ilâhi sınırları aşan sapık yozmuşlardır."

Dinler tarihi incelendiğinde, hemen her çağda hak dine uyanlar azınlıkta kalmış, bâtılı seçenler ise çoğunluğu oluşturmuştur. Nitekim yukarıdaki âyette bu hususa işaret edilmekte ve aydınlatıcı bilgi verilmektedir. Şöyle ki:

Önce Nuh (aleyhisselam) ve İbrahim (aleyhisselam) misâl veriliyor. Bu iki peygamberin soyundan bazı peygamberler ve sâlih kişiler gelmekle beraber, soylarının çoğu ilâhi sınırları aşıp sapıtmış kimselerdir. Hz. Muhammed (aleyhisselam)'ın bağlı bulunduğu kabile ve ailenin de çoğu O'na inanmayıp sapıklığı seçmişlerdir. Böylece peygamberler birbirini izleyerek İsrailoğulları'na son olarak İsa (aleyhisselam) İncil ile gönderildi. Ona imân eden Havariler az bir grubu oluşturuyordu. Bununla beraber bu bir avuç mü'minin kalbinde insanlara karşı şefkat ve merhamet duygusu hâkim idi. O bakımdan İsa Peygamber'in insanlığın bağrına attığı ilâhi kıvılcım, Onun göğe yükseltilmesinden sonra birçok gönülleri tutuşturdu ve Ona inanan rahipler ve diğer din adamları ile rahibeler, Allah (celle celaluhu) tarafından kendilerine farz kılınmadığı halde, dinde bir bid'at meydana getirerek ilâhi hoşnutluğa erişmek için dağ eteklerinde, mağaralarda, sarp yerlerde, tenha semtlerde fitneden uzak kalıp sabırla Hakk'a ibâdeti kendilerine gerekli gördüler ve bunu bir ibâdet yolu ve çeşidi olarak ortaya koydular. Bununla beraber çoğu sözü edilen rehbaniyete riâyet etmedi de ilâhi ölçüleri aştılar: Allah adına günahları affedebileceklerini ilân ettiler; üç ilâh inancını uydurdular. İncil'de geleceği haber verilen Son Peygamber Hz. Muhammed'e inanmadılar ve İncil'in o belgelerini kısmen değiştirip kendilerine göre farklı bir yorum ortaya koydular. İsa Peygamber'in ibâdet şeklini değiştirdiler. Namaz ve zekât ile emrolundukları halde bu iki ibâdeti terkettiler; çok değişik bir ibâdet şekli ihdas edip ölçüyü kaçırdılar. İçlerinden pek azı İsa (aleyhisselam)'ın tavsiyelerine uyup son peygamberi tasdik etti. Çoğu ise, yanlış bir akide tutturarak din ve ahlâk sınırlarını aştılar. Dini âyinlerde şarap içmeye yöneldiler; kadın-erkek karışık bir halde ibâ-

det etmeyi tercih ettiler.

Cenâb-ı Hak, Muhammed (aleyhisselam) ümmetinin böylesine sakıncalı ve sonu hüsran ile noktalanacak bir inanç ve aşırılıktan sakınmalarını tenbih buyurarak, Hristiyanların sergiledikleri ölçüsüzlüklerden uzak kalmalarına kapalı şekilde atıfta bulunmakta ve 26. 27. âyetlerle o ölçüsüzlüklerin bir özetini vermektedir. Öyle ki: "Onlardan imân edenlerin mükâfatını verdik. Çoğu ise ilâhi yoldan çıkan yozmuşlardır."

Meryem Oğlu İsa (aleyhisselam)

ثُمَّ قَفَّيْنَا عَلَىٰ آثَارِهِم بِرُسُلِنَا وَقَفَّيْنَا بِعِيسَى ابْنِ مَرْيَمَ

"Sonra onların izleri üzerine peygamberlerimizi birbiri ardınca gönderdik. Ve Meryem oğlu İsa'yı da onların ardından gönderdik ve O'na incil'i verdik."

Kur'ân-ı Kerim'in muhtelif yerlerinde İsa (aleyhisselam)'dan söz edilmektedir. Ancak 16 yerinde "Meryem oğlu İsa" sözü kullanılarak, İsa (aleyhisselam)'a uluhiyet izafe edenlerin bu hususdaki inançlarının sakatlığı belirtilir. Aynı zamanda Melek Cebrail'in Meryem'e nefhasıyla vücut bulup babasız dünyaya geldiği, hâşâ Allah'ın oğlu olmadığı te'kiden vurgulanır.

Her ne kadar mevcut dört İncil'de ve son yıllarda bir nüshası İtalya'da bulunup neşredilen Barnaba İncili'nde; aynı zamanda Kur'ân-ı Kerim'de İsa (aleyhisselam)'ın babasız dünyaya geldiği ve Melek Cebrail'in nefhasıyla Meryem'in hâmile kaldığı açıklanırsa da, Hristiyan din adamları böylesine mu'cizevi bir doğum olayını yanlış bir yoruma tabi tutarlar ve İsa'nın -hâşâ- Allah'ın biricik oğlu olduğunu iddia ederler.

Nitekim Matta İncil'inde İsa (aleyhisselam)'ın doğması şöyle anlatılmaktadır:

"İsa Mesih'in doğması da şöyle oldu: Anası Meryem Yusuf'a nişanlanmış olduğu halde, buluşmalarından önce Ruhu'l-kudüs'den gebe olduğu anlaşıldı. Nişanlısı Yusuf, salih bir adam olup onu âleme rüsvay etmek istemeyerek gizlice boşamak niyetinde idi. Fakat bunları düşünürken, işte Rabbin meleği rüyada ona görünüp dedi: Sen, Dâvud oğlu Yusuf, Meryem'i kendine karı olarak almaktan korkma; çünkü kendisinde doğmuş olan Ruhu'I-kudüs'tendir. Ve bir oğul doğuracaktır ve onun adını İsa ko-

yacaksın. Çünkü kavmini günahlardan kurtaracak olan odur."[1] Luka İncili 1/26-38. belgelerde buna yakın bir bilgi vermektedir. Barnaba İncili'nin birinci ve ikinci faslında Kur'ân'daki beyâna uygun bilgi verilmekte ve İsa (aleyhisselam)'ın nasıl dünyaya geldiği açıklanmaktadır.

Bunca açık delil ve belge karşısında ismi ve soyu belli bir anadan doğan İsa'ya "Allah'ın oğlu" diyerek uluhiyet izafe etmek küfürdür ve büyük bir haksızlıktır.

Rehbaniyet (Ruhbaniyet)

27. Âyette sözü edilen "rehbaniyet", "rehb" kökünden türetilmiştir. Bu isim, "ruhbaniyet" olarak da zikredilir. Kök mâna olarak, fazla korku ve endişe ifade eder. Terim olarak, günün fitnelerinden uzak kalmak; kalbi bu gibi endişelerden temizleyip inzivaya çekilerek Cenâb-ı Hak ile huzur duymaktır.

Hristiyan din adamları aynı duygu ve düşünceyle günün dağdağasından uzak bir atmosfer içinde kendilerini Allah'a verip, evlenmek ve benzeri zevklerden kurtularak Cenâb-ı Hakk'a ibâdet etmek üzere dağ eteklerinde, mağaralarda, sarp yerlerde manastır yaptırarak rehbaniyeti icad etmişlerdir. Bu manayla onlara "rehban" ve "ruhban", tekiline "rahip" denilmiştir.

İsrailoğulları âhiret kavramını bir fantezi olarak kabul edip yüzlerini tamamıyla dünyaya çevirmişlerdi. Onların dünya ile âhiret arasında bozdukları dengeyi yeniden kurabilmeleri için, yüzü bütünüyle âhirete yönelik olan İsa (aleyhisselam) peygamber olarak gönderildi. Ne var ki İsa'dan sonra Hristiyan din adamları İsa (aleyhisselam)'ın bu özelliğini, dengeyi sağlamaya değil, rehbaniyeti ihdasa yönelik olarak yorumladılar ve böylece mâbedlere çekilerek uhrevi saadeti elde etmeyi umdular. Oysa gönderilen her peygamber her iki hayatı düzen ve dengede tutmak için tebliğ ve irşatta bulunmuş; dünyanın âhireti, âhiretin de dünyayı tamamladığını; birinin hikmetinin ancak diğerinin mevcudiyetiyle anlaşılabileceğini açıklamıştır.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, Nuh ve İbrahim (aleyhisselam)'dan sonra da art arda peygamberlerin gönderildiğine değinildi. Gönderilen peygamber-

1 Matta İncili :1/18- 21

lerin soylarının çoğunun sapıklığı seçtiklerine dikkat çekilerek, Hz. Muhammed (aleyhisselam) ve arkadaşları teselli edildi.

Aşağıdaki âyetlerle, daha çok Kitap Ehli'ne seslenilerek son peygambere imân etmeleri telkin ediliyor ve bundan dolayı kendilerine ilâhi rahmette iki pay verileceği müjdeleniyor. Sonra da gönderilen peygamberlerin insanların istek ve arzusuna göre seçilmediği konu ediliyor ve bu seçim ve tercihin bütünüyle Allah'a ait olduğu bildiriliyor.

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اتَّقُوا اللَّهَ وَآمِنُوا بِرَسُولِهِ يُؤْتِكُمْ كِفْلَيْنِ مِنْ رَحْمَتِهِ
وَيَجْعَلْ لَكُمْ نُورًا تَمْشُونَ بِهِ وَيَغْفِرْ لَكُمْ ۚ وَاللَّهُ غَفُورٌ رَحِيمٌ ﴿٢٨﴾ لِئَلَّا
يَعْلَمَ أَهْلُ الْكِتَابِ أَلَّا يَقْدِرُونَ عَلَىٰ شَيْءٍ مِنْ فَضْلِ اللَّهِ وَأَنَّ الْفَضْلَ
بِيَدِ اللَّهِ يُؤْتِيهِ مَنْ يَشَاءُ ۚ وَاللَّهُ ذُو الْفَضْلِ الْعَظِيمِ ﴿٢٩﴾

28- Ey imân edenler! Allah'tan korkup sakının; O'nun Peygamberine inanın ki, size rahmetinden iki pay versin; size, aydınlığında yürüyeceğiniz bir nur sağlasın ve sizi bağışlasın. Allah çok bağışlayan ve çok merhamet edendir.

29- Tâ ki, Kitap Ehli bilsinler ki Allah'ın geniş lutfundan, bol ihsanından bir şeye (onu elde etmeye veya geri çevirmeye) güçleri yetmez ve elbette geniş lütuf, bol ihsan Allah'ın elindedir; onu dilediği kimseye verir. Allah, büyük lütuf ve ihsan sahibidir.

İLGİLİ HADİSLER

"Üç kimse var ki, ecirleri (mükâfatları) kendilerine iki defa verilir:

1- Kitap Ehli'nden bir kişi hem kendi peygamberine, hem de bana imân etmiş olursa, ona iki ecir vardır.

2- Kölelik kaydı altında bulunan kişi hem Allah'ın hakkını, hem de efendisinin hakkını ödemiş olursa, onun için de iki ecir vardır.

3- Cariyesini güzelce terbiye ederek edeplendirdikten sonra onu

azâd edip kendine nikahlayan adama da iki ecir vardır."[1]

"Sizin misalinizle Yahudi ve Hristiyanın misali, birkaç işçi tutup çalıştıran kimseye benzer: O, işçilere "Kim benim için sabah namazından gün ortasına kadar birer kırata karşılık çalışır?" demiştir. Haberiniz olsun ki, Yahudi (buna olumlu cevap verip) çalışmıştır. Sonra o adam: "Kim bana öğle namazından ikindi namazına kadar birer kırata karşılık çalışır?" demiştir. Dikkat edin (onun bu teklifine) Hristiyan (olumlu cevap verip) çalışmıştır. Sonra o adam: "Kim bana ikindi namazından güneş batıncaya kadar ikişer kırata karşılık çalışır?" demiştir. Haberiniz olsun ki, sizler (ona olumlu cevap verip) çalıştınız."

Bunun üzerine Hristiyan ve Yahudi olanlar, öfkelendiler ve: "Bizler daha çok çalışıyoruz, daha az karşılık veriyorsunuz!" diyerek itirazda bulundular. O adam onlara: "Sizin ücretiniz tam ödendi, bu hususta bir haksızlık ettim mi?" diyerek sordu. Onlar da: "Hayır." diye cevap verdiler. O adam sonra şöyle dedi: "Bu benim fazl-ü keremimdir ki dilediğime veririm."[2]

Hadiste benzetme yoluyla mecazi bir anlatım vardır: Son peygamber gönderilmeden önce kendi peygamberine inanıp uyan Yahudi ve Hristiyana birer ecir vardır. Bu iki milletten son peygamber Hz. Muhammed (aleyhisselam)'a ulaşıp O'na da inanıp uyanlara ve bir de başka inançlara saplanıp henüz ölmeden son peygambere ulaşan ve O'na iman edenlere ikişer ecir vardır.

Ayrıca Hz. Muhammed (aleyhisselam) Efendimiz'den sonra artık peygamber gönderilmeyeceğine işaret edilmektedir.

Kitap Ehline Seslenme

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اتَّقُوا اللَّهَ وَآمِنُوا بِرَسُولِهِ يُؤْتِكُمْ كِفْلَيْنِ مِنْ رَحْمَتِهِ

"Ey imân edenler! Allah'tan korkup sakının; O'nun Peygamberine inanın ki, size rahmetinden iki pay versin."

Bu âyetle, Musa Peygamber'e ve Tevrat'a, İsa Peygamber'e ve İncil'e imân eden Kitap Ehline seslenilmektedir: Son Peygamber Hz. Muham-

---

1 Ebu Dâvud/Nikâh: 46

2 Buhari/İcâre: 8, Enbiyâ: 50 - Tirmizi/Edeb: 82 - Ahmed: 2/6, 111

Kırat: Bir dinarın dörtte birinin altıda biri nisbetinde bir ağırlık birimidir. (Kamus) ve bu ölçüdeki paradır.

med (aleyhisselam)'a imân edip uydukları takdirde kendilerine iki nasip, iki kat mükâfat verileceği vadediliyor ve böylece ancak yollarını Kur'ân'ın hidâyet nuruyla aydınlatabilecekleri bildiriliyor. Zira hem Tevrat, hem de İncil aydınlatıcı, yönlendirip düzen ve dengede tutucu dönemini ve devresini tamamlamış bulunuyor. Aynı zamanda bu iki kitap yeryüzünde yaşayan bütün kavim ve milletlere değil, sadece İsrailoğulları'na hitap etmek üzere indirilmiştir. Şüphesiz üç bin yıl önceki sosyal hayat ve iki bin yıl önceki şartlar çok farklıdır. O günden son peygambere kadar birçok değişiklikler meydana gelmiş, aynı zamanda milletler ve kavimler arasında haberleşme imkânları doğmuştur. Böylece Cenâb-ı Hak, kıyamete kadar sosyal gelişmeleri de hesaba katarak bütün milletlere ve çağlara seslenebilen son kitabını indirmiş ve son peygamberini göndermiş bulunuyor. Kur'ân bu kapsamlı kudretiyle yepyeni ve kalıcı hükümlerle, esas ve prensiplerle donatılmıştır. Zaman aşımıyla aşınmaz, olayların değişmesiyle özelliğini kaybetmez; gelişip gerçeği bulan ilimle ters düşmez. İndiği gibi yazılmış ve yazıldığı gibi korunmaktadır. Tevrat ve İncil ise, indiği gibi korunamamış, orijinal nüshaları kayıp olmuş ve birtakım noksanlıklarla, ilâvelerle yeniden yazılıp değişik nüshaları vücuda getirilmiştir. O bakımdan Kur'ân bu iki semavi kitapta meydana gelen hatâları, ilâve ve noksanları münasebet düştükçe tashih etmekte ve aydınlatıcı bilgiler vermektedir.

"Size, aydınlığında yürüyeceğiniz bir nur sağlasın" sözünden maksat, Kur'ân'dır. Zira Tevrat ve İncil artık aydınlatıcı olma özelliklerini kaybetmiş durumdadır. Onun için Hz. Muhammed (aleyhisselam)'ın yolundan başka bütün yollar kapalıdır. Kur'ân'ın nurundan başka insanların kalbini ve ruhunu; dünyasını ve âhiretini aydınlatan bütün nurlar kararmıştır.

Kitap Ehli'nin, böyle bir nura ve bu nuru kalp ve kafalara aksettiren Hz. Muhammed (aleyhisselam)'a yönelip gelmesi, onlar için mutlak rahmet ve mağfirettir. Çünkü İslâm kendinden önceki küfür ve günahları kökünden koparıp temizler, inanan kişiyi yepyeni bir hayat düzenine günahsız olarak alır. Rasulullah (aleyhisselam) Efendimiz bu gerçeği şu mübarek sözleriyle açıklamış bulunuyor:

"Şüphesiz İslâm kendinden öncekini (günah, inkâr ve her türlü manevi kiri) kesip atar ve temizler."[1]

---

1 Müsned-i Ahmed: 4/199, 204, 205

O bakımdan 28. âyetin sonunda

"Allah çok bağışlayan ve çok merhamet edendir" buyurulmaktadır.

Peygamberlik de, Semavi Kitap da Önceki Kitap Ehlinin İnhisarına Terkedilmemiştir

لِئَلَّا يَعْلَمَ أَهْلُ الْكِتَابِ أَلَّا يَقْدِرُونَ عَلَىٰ شَيْءٍ مِنْ فَضْلِ اللَّهِ

"Tâ ki, Kitap Ehli bilsinler ki, Allah'ın geniş lutfundan, bol ihsanından bir şeye (onu elde etmeye veya geri çevirmeye) güçleri yetmez ve elbette geniş lütuf, bol ihsan Allah'ın elindedir."

Yahudilerin bu ilâhi iltifatın tezahürü olan kitap ve peygamberlik paye ve iltifatına yalnız İsrailoğulları'nı lâyık görmeleri; Hristiyanların da İsa (aleyhisselam)'ı ilâhlaştırıp başka peygamber tanımamaları, doğrudan, Allah'ın kendi mülkünü idare edip yönlendirmesine karşı bir müdahale anlamını taşır. Oysa Allah (celle celaluhu) kendi irâde, fiil ve tasarrufunda muhtardır. O'nun eşi, dengi, benzeri, ortağı ve yardımcısı yoktur. O'nun her fiili ve tasarrufu ezelde hazırladığı bir plâna ve tespite göre tecelli eder. Kimsenin hatırı için ne o plânını değiştirir, ne de koyduğu kanunları iptal eder.

Fazl-ü kerem, nimet-ü ihsan, lutf-u inayet sahibi O'dur ve her şey O'nun kudret elinde bulunuyor. Peygamberlik emanetini dilediğine vermiştir. Kitabını da dilediği peygamberlere indirmiştir. Başkalarının bu hususta bir müdahale ve imtiyaz hakkı yoktur.

29. âyetle, bu gerçek bütün incelik ve hikmetiyle yansıtılmakta ve Kitap Ehli uyarılmaktadır. Zira âyetteki "fazıl"dan maksat, peygamberlik payesidir.

Hadid suresine, her şeyin Cenâb-ı Hakk'ı tesbih ve tenzih ettiği bilgisiyle başlandı ve her türlü fazl-ü keremin, inayet ve ihsanın O'nun kudret elinde olduğu beyân edilerek sure noktalandı.

Bu surenin de tefsirini bize müyesser kılan Cenâb-ı Hakk'a sonsuz hamd-u senalar; âyetlerin hikmetini ve taşıdığı ilâhi muradı bize açıklayan Rasulullah (aleyhisselam) Efendimiz'e salât-ü selâmlar olsun.

58. SURE

MÜCADELE SURESİ

Ayet Sayısı	Kelime Sayısı	Harf Sayısı
22	473	1792

MÜCADELE SURESİ

Birinci âyette, kocası hakkında Hz. Muhammed (aleyhisselam)'a başvurup şikâyette bulunan ve bu hususta haklılığını ortaya koymak için bir bakıma tartışırcasına bir hava içine giren Havle (radıyallahu anha)'nın mücadelesi konu edildiğinden, bu kavram aynı zamanda sureye isim olmuştur.

Sure'nin tamamı, Medine'de inmiştir. Bu hususta ilim adamlarının ittifakı vardır. Ancak Ata'dan yapılan bir rivayete göre: İlk on âyeti Medine, geriye kalanı Mekke'de inmiştir. Kelbi'ye göre: Yedinci âyeti dışında tamamı Medine'de inmiştir.[1]

SURENİN KAPSADIĞI BAŞLICA KONULAR

1- Aile düzeni; karı-koca arasındaki ülfetin önemi üzerinde duruluyor.

2- Arkadaş ve dostların kendi aralarında olumlu, sıcak, yapıcı olmaları; kırıcı, üzücü söz ve davranışlardan kaçınmaları tenbih ediliyor.

3- Hâkimlere karşı saygılı davranmamız isteniliyor ve onların işlerinin ağırlığı, sorumluluklarının genişliği dikkate alınarak kendilerini fazla sıkıştırmanın doğru olmayacağı dolaylı şekilde belirtiliyor.

4- Hâkimlerin gerek davacı ile davalıya, gerekse hüküm giyenlere karşı şefkatli ve nazik davranmaları istenerek, bu hususta onlara metot ve ölçü veriliyor.

5- Müslümanların İslâm düşmanlarıyla dostluk kurmaktan kaçınmaları ve sakınmaları tenbih ediliyor.

1 el-Câmi'u li-Ahkâmi'l-Kur'ân: 17/269

٥٨ سُورَةُ الْمُجَادَلَةِ

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

قَدْ سَمِعَ اللّٰهُ قَوْلَ الَّتِي تُجَادِلُكَ فِي زَوْجِهَا وَتَشْتَكِي إِلَى اللّٰهِ وَاللّٰهُ يَسْمَعُ
تَحَاوُرَكُمَا إِنَّ اللّٰهَ سَمِيعٌ بَصِيرٌ ﴿١﴾ الَّذِينَ يُظَاهِرُونَ مِنكُم مِّن نِّسَائِهِم
مَّا هُنَّ أُمَّهَاتِهِمْ إِنْ أُمَّهَاتُهُمْ إِلَّا اللَّائِي وَلَدْنَهُمْ وَإِنَّهُمْ لَيَقُولُونَ مُنكَرًا مِّنَ
الْقَوْلِ وَزُورًا وَإِنَّ اللّٰهَ لَعَفُوٌّ غَفُورٌ ﴿٢﴾ وَالَّذِينَ يُظَاهِرُونَ مِن نِّسَائِهِمْ ثُمَّ
يَعُودُونَ لِمَا قَالُوا فَتَحْرِيرُ رَقَبَةٍ مِّن قَبْلِ أَن يَتَمَاسَّا ذَٰلِكُمْ تُوعَظُونَ بِهِ وَاللّٰهُ
بِمَا تَعْمَلُونَ خَبِيرٌ ﴿٣﴾ فَمَن لَّمْ يَجِدْ فَصِيَامُ شَهْرَيْنِ مُتَتَابِعَيْنِ مِن قَبْلِ
أَن يَتَمَاسَّا فَمَن لَّمْ يَسْتَطِعْ فَإِطْعَامُ سِتِّينَ مِسْكِينًا ذَٰلِكَ لِتُؤْمِنُوا بِاللّٰهِ
وَرَسُولِهِ وَتِلْكَ حُدُودُ اللّٰهِ وَلِلْكَافِرِينَ عَذَابٌ أَلِيمٌ ﴿٤﴾

1- Kocası hakkında sana başvurup tartışan ve (halini) Allah'a arz edip şikâyette bulunan kadının sözünü Allah, elbette işitti. Allah, karşılıklı konuşmanızı da duymaktaydı. Şüphesiz ki Allah, işiten ve görendir.

2- Sizden kadınlarını (eşlerini annelerinin sırtına benzeterek) zıhar yapanlar (bilsinler ki), karıları onların anaları değildir; anaları ancak onları doğuranlardır. Şüphesiz ki, sözün çirkinini ve uydurmasını söylüyorlar. Allah elbette çok affeden, çok bağışlayandır.

3- Karılarını (öz analarına benzetip) zıharda bulunduktan sonra sözlerinden dönenler, eşleriyle cinsel yaklaşmada bulunmadan önce bir köle azâd etmeleri gerekir. Bununla size öğüt verilir. Allah yaptıklarınızdan haberlidir.

4- Kim azâd edecek köle bulamazsa, yine eşiyle cinsel yaklaşmada bulunmadan önce iki ay art arda oruç tutsun. Kimin de buna gücü yet-

mezse, altmış yoksulu (fakir ve muhtacı) doyursun. Bu (keffaretler) Allah ve Peygamberine inanmanızla ilgilidir ve bunlar, Allah'ın koyduğu (dini) sınırlardır. İnkarcılar için elem verici bir azap vardır.

İNİŞ SEBEBİ

Sahabiyyeden Havle bint Salebe (radıyallahu anha), kocası Evs b. Sâmit'den şikâyette bulunmak üzere Rasulullah (aleyhisselam) Efendimiz'e başvurdu. Evs'de cinnet derecesinde asabi bozukluk hali vardı. Eşi Havle ise oldukça güzel bir hanımdı. Evs bir ara ona yaklaşmak istemiş, her nedense Havle ona bu imkânı vermemişti. Bunun üzerine Evs sinirlenmiş ve: "Sen bana anamın sırtı gibisin!" diyerek "zıhar"da bulunmuş ve çok geçmeden de bu sözüne pişman olmuştu. Zira o devirde Araplar arasında gerek "zıhar", yani ona "sen bana anamın sırtı gibisin" demesi, gerekse "i'lâ" yani kocanın kendi karısıyla cinsel temasta bulunmamak üzere yemin etmesi boşama anlamına gelirdi ve böyle durumlarda kadın kocasına haram sayılırdı. Evs bunu bildiği için karısına: "Sanıyorum ki seni kendime artık temelli haram kılmış bulunuyorum" demişti. Kadıncağız ona: "Hayır, bu bir boşama değildir ve olamaz da" diyerek soluğu Rasulullah (aleyhisselam) Efendimiz'in yanında aldı. O sırada Hz. Aişe (radıyallahu anha) da Peygamberimizin başını yıkıyordu. Havle söze şöyle başladı:

- Ya Rasulallah! Kocam Evs b. Sâmit, çok genç bir yaşta bulunduğum bir dönemde benimle evlendi. Aynı zamanda hem malım, hem de geniş bir aile çevrem de bulunuyordu. Malımı yedi, gençliğimi tüketti, beni ailemden koparıp ayırdı; yaşım ilerledi ve şimdi de kalkıp zıharda bulundu, fakat çok geçmeden buna pişman oldu. Beni kocamla tekrar bir araya getirecek bir yol yok mudur?

Peygamber (aleyhisselam) onu dikkatle dinledikten sonra ona şu cevabı verdi:

- **Hayır, sen ona haram oldun!**

Kadıncağız, ister istemez aynı soruyu birkaç defa sormak ihtiyacını duydu ve her defasında Peygamber (aleyhisselam) ona aynı cevabı verdi ve sonra da şöyle ilâve etti: **"Ya Havle! Senin hakkında bana bir vahiy inmedi."**

Kadın bu durumunu Allah'a havale edip şikâyette bulundu, küçük yaşta çocukları bulunduğunu belirterek bir çıkış yolu niyaz etti.

Bunun üzerine yukarıdaki âyetler "zıhar hükmünü" açıklar mahiyette indi.[1]

İLGİLİ HADİSLER VE RİVAYETLER

Hz. Aişe (radıyallahu anha) şöyle demiştir:

"Hamd olsun o Allah'a ki, O'nun işitmesi bütün sesleri kapsar. Tartışıp halini arz eden kadın, Peygamber (aleyhisselam)'a gelip konuştu; ben de evin bir köşesinde bulunuyordum. Kadının söylediklerini duyuyordum. Bunun üzerine ilgili âyet indi."[2]

İkinci Halife Ömer (radıyallahu anh) bazı kişilerle birlikte bir toplantıya giderken yolda Havle bint Sâ'lebe (radıyallahu anha) ile karşılaştı. Havle'nin bir derdi vardı, onu Hz. Ömer (radıyallahu anh)'a anlatmak istedi. Hz. Ömer (radıyallahu anh) yanındaki arkadaşlarını bırakıp kadına döndü ve başını eğip onu dakikalarca dinledi. Ayrılınca ashabdan biri ona: "Ya Emira'l-mü'minin! Bu yaşlı kadından dolayı Kureyşli zatları hayli beklettin" deyince, Hz. Ömer (radıyallahu anh) ona: "Yazıklar olsun sana! Bu kadının kim olduğunu bilmiyor musun?" dedi. O da: "Hayır, bilmiyorum" diye cevap verdi. Hz. Ömer (radıyallahu anh) onu şöyle tanıttı: "Bu öyle bir kadındır ki Allah onun şikâyetini yedi göğün üstünden işitmiştir. Bu, Havle bint Sa'lebe'dir. Vallahi eğer o, geceye kadar ayrılmayıp anlatmak istediğini anlatmaya devam etseydi ayrılmayıp onu dinlerdim. Ancak namaz vakti gelince ayrılıp namaz kılar, tekrar onu dinlemeye yönelirdim."[3]

Diğer bir rivayete göre: Havle (radıyallahu anha) yolun üzerinde Hz. Ömer (radıyallahu anh)'ı durdurup ona şu öğüdü vermiştir:

"Ya Ömer! Önceleri sen "ömercik" olarak çağrılırdın. Sonra sana "Ömer" diye seslenildi. Sonra "Mü'minlerin Emiri" unvanını aldın, bu sıfatla çağrılmaya başlandın. Artık Allah'tan kork ya Ömer! Çünkü gerçekten ölüme kesinlikle inanan kimse fevt olmaktan korkar. Hesaba inanan kimse azaptan korkar."[4]

Hz. Ömer (radıyallahu anh) onun dediklerini ayakta bekleyip dikkatle

---

1 Lübabu't-te'vil- Esbab-ı Nüzul/Süyuti- Tefsir-i Kurtubi – Âlusi - İbn Kesir

2 Müsned-i Ahmed- Buhari

3 İbn Ebi Hatim- İbn Kesir: 4/318

4 Tefsir-i Kurtubi: 17/269

dinledi. Bunun üzerine adamın biri dayanamadı da şöyle dedi: "Ya Emira'l-mü'minin! Bu yaşlı kadın için mi böyle ayakta durup bekliyorsun?" Hz. Ömer (radıyallahu anh) o adama şöyle uyarıda bulundu: "Vallahi bu kadın günün evvelinden sonuna kadar beni ayakta tutsa, namaz vakti dışında bir yere ayrılmayıp hep onu dinlerim. Sen bu kadının kim olduğunu biliyor musun? Bu, Havle bint Sa'lebe'dir. Allah onun sözünü, şikâyetini yedi göğün üstünden işitmiştir. Âlemlerin Rabbi onu dinler de, Ömer dinlemez mi?"[1]

Yine sahih rivayete göre: Zıhar âyeti inince Hz. Peygamber (aleyhisselam) Evs b. Sâmit'i çağırdı ve aralarında şu konuşma geçti:

- **Ya Evs! Keffaret olarak bir köle azâd et.**

- Ya Rasulallah! Elimin altında köle yoktur.

- **O halde üst üste iki ay oruç tut.**

- Bir günde üç öğün yemek yemede bir yanlışlık yapar (az yer veya bir öğünü terkedersem) gözlerime bir ağırlık çöküyor, ferini kaybediyor.

- **O halde altmış yoksulu (sabah-akşam doyuracak şekilde) yedir.**

- Bunu bulamıyorum. Ancak siz bana yardım ederseniz, mümkün olabilir.

Bunun üzerine Rasulullah (aleyhisselam) Efendimiz ona 15 sâ', (yaklaşık 50 kilo tahıl veya hurma) yardımda bulundu ve böylece Evs gereken keffareti verip eşiyle birleşti.

İslâm Hukukunda Zıhar Hükmü

Firuzâbâdi'nin Kamus'ta beyânına göre: Zahr: "nehr" kalıbında bel ve sırta denir ki "batn" (karın) mukabilidir.

"Kıtal" kalıbında gelen "zıhar" bu kökten türetilmiştir ki, sözlük olarak iki şeyi birbirine tıpatıp denk getirmek manasınadır. Meselâ elbisenin astarına tıp atıp uygun gelmesi gibi..

Fıkhı terim olarak: Kocanın kendi karısına, "Senin sırtın bana anamın sırtı gibidir" demekten ibarettir.

Zıhar: Câhiliye dönemine ait boşamanın şiddetlisi olarak bilinir, İs-

1 Tefsir-i Kurtubi: 17/271

lâm bu şiddeti hafifletip hem zıharda bulunan kocayı te'dip, hem de muhtaçları ve köleleri korumayı amaçlıyarak yeni ve âdil bir hüküm getirmiştir.

Zıhara delâlet eden sözler:

a) Sen bana anamın sırtı gibisin.

b) Sen benimle birlikte veya benim yanımda anamın sırtına benzersin.

c) Sen bana göre anamın karnı gibisin.

d) Sen benim yanımda anamın başı gibisin.

e) Senin karnın veya başın veya elin bana anamın sırtı gibidir.

Ancak İmam Ebu Hanife'nin ictihadına göre: Adam kendi eşini anasının veya nikâhı kendisine müebbeden haram olan bir yakınının, bakılması haram olan organ ve benzeri yerlerinden birine benzetirse zıhar hükmü gerçekleşir.

Kimin zıharda bulunması sahihtir?

a) İmam Şafii'ye göre: Boşaması sahih olan her adamın zıharı da sahihtir. O sebeple zimminin (gayr-i müslim vatandaş) zıharı sahih sayılmıştır.

b) İmam Ebu Hanife'ye göre: Zimminin zıharı sahih değildir.

Zıhar sebebiyle neler haram olur?

a) İmam Ebu Hanife'ye göre: Hem cinsi temas, hem de ona yol açan yaklaşma, okşama ve sevişme haram olur. Bu tahrim keffaret verilinceye kadar devam eder.

b) İmam Şafii'ye göre: Sadece cinsel temas haram olur. Diğer bir rivayette ise, o, bu konuda İmam Ebu Hanifey'le aynı görüştedir.

Birkaç defa zıharda bulunana ne gerekir?

a) İmam Ebu Hanife ile İmam Şafii'ye göre: Muhtelif meclislerde birden fazla zıharda bulunan kimseye, her zıhar için ayrı keffaret gerekir. Bir mecliste birden fazla zıharda bulunursa, sadece bir keffaret gerekir.

b) İmam Mâlik'e göre: Birden fazla mecliste ayrı ayrı zıharda bulunan kimseye bir keffaret gerekir. Çünkü ara yere keffaret girmediği takdirde, hepsi bir tek zıhar kabul edilir.

Zıhar'ın keffareti âyetle açıklanmıştır:

1- Zıharda bulunduğu eşiyle henüz cinsel ilişkide bulunmadan keffaret olarak bir köle azad etmesi gerekir.

2- Köle bulamayan kimsenin iki ay üst üste oruç tutması gerekir.

3- Buna gücü yetmeyecek olursa, altmış yoksulu sabahlı-akşamlı doyurması gerekir.

İlâhi Sınırlar

İslâm Hukuku kendi ölçüleri ve ilâhi sınırları içinde beşeri münasebetleri, sosyal ilişkileri düzene koyan hükümleriyle bir yandan sosyal adalete, bir yandan tahkiki imâna ve ilâhi buyrukları kayıtsız kabule, bir yandan aileyi -eşler arasında karşılıklı hakların korunması doğrultusunda- sağlam temele oturtmaya, bir yandan da fertleri ıslâhta dini ahlâkı kalp ve kafalarda kökleştirmeye yönelir. Uygulayanları uhrevi mükâfatlarla müjdeler. Uygulamayanlar hakkında ise maddi ve manevi olmak üzere iki ayrı müeyyide belirler.

Bütün bu esas ve prensiplerin tesirli olması, kalp ve kafalarda imân derecesinde yer etmesi için de fertlerin küçük yaştan Kur'ân ahlakıyla eğitilmesinin lüzumuna dikkat çeker.

Zıhar meselesinde önce kadını korumakta; ona yaklaşmayı kendine haram kılan kocayı keffaret ile cezalandırmakta ve böylece olayı maddi ve mânevi müeyyidelerle hakkaniyete bağlamaktadır.

Bu suretle dördüncü âyetin son cümlesiyle manevi müeyyidenin ağırlığı hatırlatılarak kâfirler uyarılıyor; mü'minlerin de imân ve irfanına ışık tutuluyor: "Bu (keffaretler) Allah'a ve Peygamberine inanmanızla ilgilidir ve bunlar, Allah'ın koyduğu (dini) sınırlardır. İnkarcılar için elem verici bir azap vardır."

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle zıhar hakkında ilâhi hüküm açıklandı ve aile hukukuyla ilgili düzenleme ve müeyyidelerden birine yer verilerek mü'minler aydınlatıldı.

Aşağıdaki âyetlerle, Allah'ın ve Peygamberin emir ve hükümlerine uymayıp dini sınırları aşanlar uyarılıyor ve böyle bir toplumun eninde

sonunda rüsvay edilecekleri haber veriliyor. Nifak hastalığına yakalanan ikiyüzlü döneklerin Peygamber aleyhine gizli toplantılar yaparak fısıldaştıkları konu ediliyor ve öylelerinin zevahiri kurtarmak için yapmacık saygı izhar ettiklerine dikkat çekiliyor. İlâhi rıza düzeyinde toplantı yapmakta bir sakınca olmadığı bildirilerek, mü'minlerin her hâlükârda Allah'a güvenip dayanmaları emrediliyor.

اِنَّ الَّذِيْنَ يُحَآدُّوْنَ اللّٰهَ وَرَسُوْلَهٗ كُبِتُوْا كَمَا كُبِتَ الَّذِيْنَ مِنْ قَبْلِهِمْ وَقَدْ
اَنْزَلْنَآ اٰيٰتٍۭ بَيِّنٰتٍ ۭ وَلِلْكٰفِرِيْنَ عَذَابٌ مُّهِيْنٌ ۚ ۝٥ يَوْمَ يَبْعَثُهُمُ اللّٰهُ جَمِيْعًا
فَيُنَبِّئُهُمْ بِمَا عَمِلُوْا ۭ اَحْصٰىهُ اللّٰهُ وَنَسُوْهُ ۭ وَاللّٰهُ عَلٰي كُلِّ شَيْءٍ شَهِيْدٌ ۝٦
اَلَمْ تَرَ اَنَّ اللّٰهَ يَعْلَمُ مَا فِي السَّمٰوٰتِ وَمَا فِي الْاَرْضِ ۭ مَا يَكُوْنُ مِنْ نَّجْوٰى
ثَلٰثَةٍ اِلَّا هُوَ رَابِعُهُمْ وَلَا خَمْسَةٍ اِلَّا هُوَ سَادِسُهُمْ وَلَآ اَدْنٰى مِنْ ذٰلِكَ وَلَآ
اَكْثَرَ اِلَّا هُوَ مَعَهُمْ اَيْنَ مَا كَانُوْا ۚ ثُمَّ يُنَبِّئُهُمْ بِمَا عَمِلُوْا يَوْمَ الْقِيٰمَةِ ۭ اِنَّ اللّٰهَ
بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيْمٌ ۝٧ اَلَمْ تَرَ اِلَى الَّذِيْنَ نُهُوْا عَنِ النَّجْوٰى ثُمَّ يَعُوْدُوْنَ
لِمَا نُهُوْا عَنْهُ وَيَتَنٰجَوْنَ بِالْاِثْمِ وَالْعُدْوَانِ وَمَعْصِيَتِ الرَّسُوْلِ ۭ وَاِذَا جَاۗءُوْكَ
حَيَّوْكَ بِمَا لَمْ يُحَيِّكَ بِهِ اللّٰهُ ۙ وَيَقُوْلُوْنَ فِيْٓ اَنْفُسِهِمْ لَوْلَا يُعَذِّبُنَا اللّٰهُ بِمَا
نَقُوْلُ ۭ حَسْبُهُمْ جَهَنَّمُ ۚ يَصْلَوْنَهَا ۚ فَبِئْسَ الْمَصِيْرُ ۝٨ يٰٓاَيُّهَا الَّذِيْنَ اٰمَنُوْٓا
اِذَا تَنَاجَيْتُمْ فَلَا تَتَنٰجَوْا بِالْاِثْمِ وَالْعُدْوَانِ وَمَعْصِيَتِ الرَّسُوْلِ وَتَنَاجَوْا
بِالْبِرِّ وَالتَّقْوٰى ۭ وَاتَّقُوا اللّٰهَ الَّذِيْٓ اِلَيْهِ تُحْشَرُوْنَ ۝٩ اِنَّمَا النَّجْوٰى مِنَ
الشَّيْطٰنِ لِيَحْزُنَ الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا وَلَيْسَ بِضَاۗرِّهِمْ شَيْـــًٔا اِلَّا بِاِذْنِ اللّٰهِ ۭ وَعَلَى
اللّٰهِ فَلْيَتَوَكَّلِ الْمُؤْمِنُوْنَ ۝١٠

5- Allah'ın ve Peygamberinin buyruklarına uymayıp karşı gelenler kendilerinden öncekiler nasıl alçaltılıp rüsvay edilmişlerse, öylece alçaltılıp rüsvay edilirler. Gerçekten biz, açık-seçik âyetler indirdik. Kâfirler için rezil ve rüsvay edici azap vardır.

6- O gün ki, Allah, onların hepsini diriltip kaldıracak ve yaptıklarını kendilerine bir bir haber verecektir. Allah, onları bir bir saymış, onlar ise unutmuşlardır. Allah her şeye şâhiddir.

7- Görmedin mi, göklerde olanları da, yerde olanı da Allah elbette bilir. Üç kişi toplanıp gizli bir fısıltıda bulunmaz ki, onların dördüncüsü Allah olmasın. Beş kişi olmaz ki, onların altıncısı O olmasın. Bundan daha az veya daha çok nerede olurlarsa olsunlar mutlaka O, onlarla beraberdir. Sonra da yaptıklarını Kıyamet günü kendilerine bir bir haber verir. Şüphesiz ki, Allah herşeyi bilir.

8- Görmedin mi onları, gizli toplantıdan menedilmelerinden sonra menedildikleri şeye dönüyorlar; günah, düşmanlık ve peygambere karşı gelme hususunda fısıldaşıp duruyorlar. Sana geldikleri zaman Allah'ın seni selâmlamadığı bir şey (bir söz ve ifadey)le selâmlıyorlar ve kendi kendilerine, "Bu dediklerimize karşılık Allah bize azap etse ya" diye söyleniyorlar. Cehennem onlara yeter, oraya girecekler. Varış yeri olarak ne kötü!

9- Ey imân edenler! Birbirinizle gizlice fısıldaşmak istediğiniz zaman günah, düşmanlık ve peygambere karşı gelme hususlarında gizli toplantı yapıp fısıldaşmayın. İyilik ve takva (Allah'tan korkup fenalıklardan sakınmak) hususunda toplantı yapıp fısıldaşın ve (Kıyamet günü dirilip) huzurunda toplanarak bir araya getirileceğiniz Allah'tan korkun.

10- Gizli toplantı ve fısıldaşmalar, imân edenleri üzmek için şeytandandır. Oysa Allah'ın izni olmadan mü'minlere zarar verecek değildir. Artık mü'minler ancak Allah'a güvenip dayansınlar.

İNİŞ SEBEBİ

Hz. Aişe (radıyallahu anha) **anlatıyor:**

- Yahudilerden bir adam, Peygamber (aleyhisselam) **Efendimiz'e geldi ve "es-Sâmu aleyke" diyerek sözde selâm verir gibi göründü. Oysa bu kelime dert ve ölüm mânasına delâlet etmekteydi. Bunun üzerine ben onun bu sinsi ve küstahça sözüne karşılık: "Ve aleykümü's-sâmu" dedim. Rasulul-**

lah (aleyhisselam) Efendimiz bana şöyle buyurdu:

"Ya Aişe! Şüphesiz ki Allah kötü söz ve edep dışı davranışı sevmez."

Ben de: "Ya Rasulallah! Onun es-sâmu aleyke dediğini duymadın mı?" dedim. Buyurdu ki:

"Sen benim onlara "ve aleyküm..." dediğimi işitmedin mi?"

Diğer bir rivayette ise, Hz. Aişe (radıyallahu anha), o Yahudiye şu karşılığı vermiştir: "Ölüm, dert ve yerilme size olsun!" Bunun üzerine Rasulullah (aleyhisselam):

"Şüphesiz ki bizim onlar hakkındaki sözümüz kabul olunur, ama onların bizim aleyhimizdeki kötü dilekleri kabul olunmaz." buyurdu."

İşte bu sebeple sekizinci âyet inmiştir.[1]

İLGİLİ HADİSLER

"Kitap Ehli'nden biri size selâm verdiğinde, siz de ona "Ve aleyküm" yani sizin üzerinize... diyerek karşılık verin."[2]

"Kıyamet gününde Cenâb-ı Hak, mü'min kulunu kendine yaklaştırır da (settar) kanadını onun omuzlarının üzerine koyar ve böylece onu insanların gözlerinden gizler; sonra da günahlarını ona bir bir ikrar ettirir: "Şu günahını bilir misin, şu gün işlediğin günahı hatırlıyor musun? Şu ve şu günahları işlediğini biliyor musun?" diye sorarak ona günahlarını bir bir ikrar ettirir ve o mü'min kul artık helak olduğunu sanır; derken Cenâb-ı Hak ona: "Bu günahları dünyada senin üzerinde gizledim ve bugün de onları bağışlıyorum" buyurur ve sonra da iyiliklerinin yazılı bulunduğu defterlerini ona verir. Kâfirlerle münafıklara gelince: Şahitler onlarla ilgili olarak şöyle derler: "İşte bunlar Rablerini yalanladılar. Haberiniz olsun ki Allah'ın laneti zâlimler üzerinedir."[3]

"Sizler üç kişi bir arada bulunduğunuz zaman ikiniz, üçüncü arkadaşından izin almadan gizlice fısıldaşmasın. Çünkü böyle bir davra-

---

1 İbn Ebi Hatim- İbn Kesir: 4/323

2 Buhari/İsti'zan: 22, Mürteddin: 4 - Müslim/Selâm: 9, 87 - Taberâni/Selâm: 3 - Dârimi/İsti'zan: 7 - Ahmed: 2/9-3/99

3 Buhari/Tefsir: 11, Edeb: 60, Tevhid: 36, Tevbe: 52 - İbn Mâce/Mukaddeme: 13

nış onu üzer."[1]

İman Mutlak İtaati Gerektirir

إِنَّ الَّذِينَ يُحَادُّونَ اللَّهَ وَرَسُولَهُ كُبِتُوا

"Allah'ın ve peygamberinin buyruklarına uymayıp karşı gelenler, kendilerinden öncekiler nasıl alçaltılıp rüsvay edilmişlerse, öylece alçaltılıp rüsvay edilirler."

Allah'a ve Peygamberine imân, onların bütün buyruklarını kayıtsız, şartsız kabullenmeyi gerektirir. Bir kısım buyruklara uymak, bir kısmına uymamak; bir kısmını kabul edip gerisini red ve inkâr etmek veya beğenmemek, tümünü red ve inkâr anlamına gelir. Çünkü din bütün esas ve prensipleriyle ilâhidir ve mutlak teslimiyet ister; aynı zamanda hükümlerinin biri diğerini tamamlayarak hepsi bir bütünlük arz eder. İnsanlığın hayrına yönelik olup mutlak saadet vadeden hükümlerin hikmet ve amacını araştırıp öğrenmek, bizi birtakım ölçüsüzlüklerden, hatalı yola girmekten ve yanlış karar vermekten korur ve imân eden kişi kendini bu çizgiye getirince, Allah ve Peygamberinin emir ve tavsiyelerinin tamamını tereddütsüz kabullenir de uygulamaya çalışır.

O halde Allah'a ve Peygamberine karşı düşmanlık edenler; onların açıkladığı hükümleri küçümseyenler veya o hükümlerin bir kısmını beğenip kabul ederken, diğer bir kısmını reddedenler, hem dünyada, hem de âhirette zillet, hakaret, aşağılanma ve rüsvay olmaya mahkumdurlar. Öyle ki, ya hürriyet ve istiklalleri ellerinden alınır, ya yabancıların kültür istilâsına uğrayarak öz değerlerini kaybetme şaşkınlığına duçar olurlar, ya da iç huzursuzluğuyla karşılaşıp ahlâkan kokuşan toplumlardan dolayı ülke çapında sevgi, saygı, dayanışma, haklara saygılı olma, kardeşçe yaşama çizgisinden uzaklaşırlar. Tabii böylelerine âhirette verilecek rüsvaylık azabı daha elim ve daha şiddetli olacaktır.

Tarih boyunca, Allah'a ve Peygambere inandıktan sonra ilâhi buyrukları bir yana itip hayat dizginini nefis ve dünyalığın eline veren kavim ve milletlerin ilâhi sünnet gereği zillete uğradığını anlatmaya gerek var mıdır?

Bu böyledir; çünkü Cenâb-ı Hak kendi mülkünde ancak kendi niza-

1 Buhari/İsti'zan: 47 - Müslim/Selâm: 37, 38 - Tirmizi/Edeb: 59 - İbn Mâce/Edeb: 50 - Dârimi/İsti'zan: 28

mına uyulmasını ister. Bunun için de insana yardımcı imkânlar verir. Kitap ve peygamber vasıtasıyla o nizama uymanın ölçü ve kurallarını bildirir.

Buna rağmen hâlâ aklını, idrâkini kullanmayıp ilâhi nizama ters bir hayat sürmekte ısrar edenler olursa, kendilerine hem dünyada, hem de âhirette yazık etmiş olurlar. Çünkü ilâhi nizam bütünüyle insanı her iki hayatta mutlu etmeye yönelik esas ve prensipleri içermektedir.

Dünyada Uyanmayanlar, Âhirette Uyanırlar

يَوْمَ يَبْعَثُهُمُ اللّٰهُ جَمِيعًا فَيُنَبِّئُهُمْ بِمَا عَمِلُوا

"O gün ki Allah, onların hepsini diriltip kaldıracak ve yaptıklarını bir bir haber verecektir."

Kâinatta insandan yana hazırlanan düzen ve onunla ilgili plân ve program son derece kusursuzdur. Dakik bir saat gibi çalışmakta ve insanın iki hayatına birden yönelmektedir. Öyle ki, hayatı bu düzenle iç içe olan insan her an gözetim ve kontrol altında bulunuyor. Söz ve davranışları bir atlama söz konusu olmaksızın tespit edilmekte ve görevli melekler tarafından yazılmaktadır. İnsan kâinat planındaki bu yerini ve kurulan düzendeki rolünü bilmeyip kendini amaçsız, gayesiz ve başıboş sayarsa, ömrünü tam bir gaflet ve dalâlet içinde berbat etmiş olur. Belki yaşadığı sürece onu rüsvaylık çukuruna iten bu sapıklığı idrak etmeyebilir. Ama gerek Berzahta, gerekse kabrinden kalktığında dünya hayatını bir hiç uğruna nasıl heder ettiğini anlar, ama neden sonra...

Böylece altıncı âyetle, ilâhi ihtar çok anlamlı şekilde kalp ve kafalara seslenip ölmeden önce dönüş yapmanın lüzumuna işarette bulunulmaktadır.

Gizli Görüşmelerde Bulunmak

اَلَمْ تَرَ اَنَّ اللّٰهَ يَعْلَمُ مَا فِى السَّمٰوٰتِ وَمَا فِى الْاَرْضِ

"Görmedin mi, göklerde olanları da, yerde olanı da Allah elbette bilir. Üç kişi toplanıp bir fısıltıda bulunmaz ki, onların dördüncüsü Allah olmasın."

Gizli görüşmelerde, kapı arkası fısıldaşmalarda bulunmayı, dini ahlâk ölçülerine göre dört kısımda toplamak mümkündür:

1- Devletin iç ve dış politikasıyla ilgili önemli ve gizli tutulması ge-

rekli meselelerin yetkili şahıs ve organlarca gizli görüşülmesinde dinen bir sakınca olmamakla beraber birçok faydalar söz konusudur.

2- Hayırlı bir konu hakkında iyi karar almak; Allah rızasını gözeterek birtakım meseleleri çözmek veya çareler araştırıp bulmak için birkaç kişinin bir araya gelip baş başa vererek konuşmasında, fısıldaşmasmda da sakınca söz konusu değildir.

3- Bir toplantıda iki veya daha fazla kişinin başbaşa verip diğerlerinin yanında fısıldaşmasına gelince: Bu, dini ahlâk ve görgü kuralına aykırıdır. Ancak böyle bir fısıldaşmaya ihtiyaç duyulduğu zaman, hazır olanlardan müsade istemek gerekir.

4- Geceleri kapalı kapı arkasında toplanıp günah, isyan, haksızlık ve ahlâksızlığı teşvik eder anlamda fısıldaşarak kararlar almak haramdır, büyük günahlardan biridir.

Böylece gizli toplantı yapmak, gizli kararlar almak, konuşulan, görüşülen konu ve meseleye göre hüküm alır; sakıncalı olup olmadığı ona göre belirlenir.

Kur'ân'da yasaklanan gizli toplantı ve kapı arkası fısıldaşmanın, birçok kötülükleri kapsar şekilde üç misâli verilmektedir:

a) Günah işlemek ve işletmek,

b) Düşmanlık kurmak, onu körüklemek,

c) Peygamber'e, O'nun vasıtasıyla gönderilen dini hükümlere karşı gelmek.

Ortada kurulu bir İslâm devleti varsa, bu tür toplantıları sadece uhrevi müeyyide düzeyinde tehditle yetinmez, aynı zamanda yasaklayıp maddi müeyyide kullanarak engeller.

Diğer yandan Cenâb-ı Hak, iyilikleri kapsar şekilde meşru olan gizli toplantılarda konuşulan hususları iki madde ile özetlemektedir:

1- Birr.

2- Takva.

Birincisi, geniş çapta iyilik, taât, hayırlı söz ve fiiller gibi faziletlere; ikincisi, her hususta Allah'tan korkup kötülüklerden sakınmaya, ilâhi sı-

nırlara riayet etmeye delâlet eder.

İnkâr ve Nifaktan Kaynaklanan Saygısızlık

وَيَقُولُونَ فِي أَنفُسِهِمْ لَوْلَا يُعَذِّبُنَا اللَّهُ بِمَا نَقُولُ ۖ حَسْبُهُمْ جَهَنَّمُ ۚ

"Kendi kendilerine: "Bu dediklerimize karşılık Allah bize azap etse ya" diye söylenirler. Cehennem onlara yeter."

Kalplerinde küfür ve nifak mayası bulunan Yahudiler ve münafıklar, Hz. Peygamber'in huzuruna çıkınca veya bir yerde O'na rastlayınca "es-selâmu aleyküm" yerine, dert ve ölüm mânasına gelen "es-sâmu aleyküm" derler ve sonra da "Bu dediklerimize karşılık Allah bize azap etse ya" diye fısıldaşırlar. Çünkü Allah'a, O'nun indirdiği kitaba ve gönderdiği peygambere ya hiç inanmazlar ya da bu hususta koyu bir şüphe, derin bir çıkmaz içinde bocalarlar. O bakımdan, sözü edilenlerin inanç ve anlayışına göre: Eğer cidden Allah varsa ve O da bir peygamber göndermişse, bizim bu kötü niyet ve düşüncemize, fena söz ve hayasızlığımıza karşı neden üzerimize bir azap indirmiyor? Oysa Muhammed (aleyhisselam)'ın iddiasına göre, Allah (celle celaluhu) her şeyi bilmektedir ve O'nun azabı da çok şiddetlidir.

Şüphesiz ilâhi nizam ve o nizamla ilgili plân ve program şaşmadan hedefine doğru ilerler; ne şunun bunun arzusuna göre yön değiştirir, ne de şunun bunun inkâr ve nifakından, hayasızlık ve ahlâksızlığından dolayı hükmünde bir gecikme veya öne alınma söz konusu olabilir. Vakti, saati gelince kimsenin gözyaşına bakmadan hükmünü yürütür.

Bunun için sekizinci âyetin sonunda "Cehennem onlara yeter, oraya girecekler. Varış yeri olarak (orası) ne kötü!" buyurularak, kimsenin birkaç günlük dünya hayatıyla mağrur olmasına gerek yok, insan ömrü kısadır, ölüm adım adım onu izlemekte ve eriştiği nimetleri bir bir geride bırakmaya itmektedir. Yolun sonunda elim bir azap onu beklemektedir. Ceza olarak bu yetmiyor mu? Bundan daha büyük ceza ne olabilir? Cenâb-ı Hak mutlak anlamda âdildir. Kul inkâr, tuğyan ve ahlâksızlıkta belli çizgiye gelmedikçe dünyalığını elinden almaz, yani hem dünyasını, hem de âhiretini birden karanlığa gömmez. Tarihte yok edilen inkarcı kavim ve milletler, sözünü ettiğimiz hususlarda kendilerini belli çizgiye getiren azgın nankörlerdir. O yüzden âhiretleri bütünüyle azap olacağı gibi, dünyaları da azap ile noktalanmıştır.

Münafıkların Yahudilerle Bir Araya Gelip Fısıldaşması

İslâmiyet'i içinden yıkmak veya bazı menfaatler elde etmek için inanmadıkları halde inanmış gibi görünen ve kendilerini Müslüman olarak tanıtmaya çalışan münafıklar, zaman zaman Yahudilerle gizli toplantılar tertipler; günah, düşmanlık, peygambere başkaldırmak gibi kötülükler üzerinde görüşürler; umuma açık toplantı yerlerinde kaş, göz işaretiyle fısıldaşırlardı. Onların bu tutumu İslâm'ın ve Müslümanların genel menfaatlerini baltaladığı ve tehlikeli dereceye geldiği için Cenâb-ı Hak onu ifşa ederek mü'minleri uyanık bulunmaya çağırıyor ve böylece münafıklarla Yahudileri de tehdit ediyor.

Sonra da bütün iyilik ve hayırları kendinde toplayan şu iki şey hakkında gizli görüşmede bulunmayı, fısıldaşmayı meşru kılıyor: Birr ve takva.

Bu suretle Cenâb-ı Hak önce bu iki zümreyi manevi, uhrevi cezalarla tehdit ederek tuttukları yoldan geri dönmelerinde sayısız faydalar bulunduğuna işaret etti. Manevi müeyyideden sonra işi azıtan ve her vesileyle İslâmiyet'in aleyhine çalışan Yahudileri maddi müeyyide ile cezalandırarak Medine ve çevresinden sürülmelerini emretti. Böylece bu iki düşman gruba karşı mevcut şartlara ve ortama göre bir strateji uygulanmış oldu. Mü'minlere de sağlam bir kıstas verilerek bu gibi olaylarla karşı karşıya gelince ne yapacakları belirlendi.

Onuncu âyette:

"Artık mü'minler ancak Allah'a güvenip dayansınlar" emri, mevcut ortam ve şartlar oluşuncaya kadar sabırlı ve temkinli davranmanın lüzumuna yönelik bir işaret taşımaktadır.

Toplantı ve Görüşme Âdabı

İslâm dini günlük hayatımızın her safha ve bölümüyle yakından ilgilidir ve onunla iç içedir. O bakımdan insanı medenileştirip olgunlaştırmanın bütün kurallarını kendinde taşımakta ve böylece yaşayışımızı en iyiye, en doğruya ve en faydalıya yönlendirmektedir.

Şüphesiz ki bu arada toplantı ve görüşme adabı önemli bir yer tutmakta ve topluma huzur, güven ve kardeşlik, aynı zamanda sevgi ve saygı havası estirecek bir anlam ve hikmet yansıtmaktadır. Gerek Kur'ân'da, gerekse hadislerde bu adabın bütün kuralları açıklanmış durumdadır.

Ancak biz burada onların özeti mahiyetinde olan 7-10. âyetlerle belirlenen kuralları kısaca sıralamak istiyoruz. Şöyle ki:

1- Dikkatleri çekecek, kuşku uyandıracak, şüpheleri çekecek şekilde gizli toplantılara iltifat etmemek ve yapanları uyarıp toplumun yararından yana değilse, terkedilmesini sağlamak,

2- Din, ahlâk, iyilik ve hayır işleriyle ilgili konuları görüşmek için toplanmak ve bunu gizlilik derecesine vardırmamak.

3- Birçok kişilerin bulunduğu toplantı yerinde iki kişinin baş başa vererek fısıldaşmamasını telkin etmek,

4- Böyle toplantı yerlerinde herhalde önemli bir konuyu yanındaki arkadaşıyla görüşmek isteyen kimsenin, hazır olan diğer arkadaşlarından müsade isteyerek yürütmesine özen göstermek.

Ayrıca diğer âyet ve ilgili hadislerin ışığı altında şu kurallara bağlı kalmamız da tavsiye edilmiştir:

a) Toplantıya girerken selâm vermek,

b) Toplantıyı tertipleyen şahıs veya kurumun göstereceği yere oturmak,

c) Toplantıya katılanlara yer gösteren yoksa boş bulunan yere oturmak,

d) Dikkati çekecek davranışlardan sakınmak,

e) Konuşulan şeyleri dikkatle dinlemek ve bu arada dikkatleri başka yana çekmemek için konuşan kişiye yönelik bir halde bulunmak,

f) Konuşma bitmeden, konuşmacının sözünü kesmemek,

g) Konuşulana bir ilâve yapmak gerektiğinde zamanı iyi ayarlamak ve izin istemek,

ğ) Toplantıyı terketmek gerektiğinde, müsaade istemek bu cümledendir.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, Allah'ın ve Peygamberin emirlerine uymayan inkarcılarla münafıklar uyarıldı. İnandıktan sonra dini hükümleri bir tarafa iten veya onları küçümseyenlerin eninde sonunda rüsvay edilecekleri hatırlatıldı. Kötülükten yana gizli görüşmelerde bulunmanın sakıncaları-

na değinilerek bu konuda birtakım kıstaslar verildi.

Aşağıdaki âyetle, toplantının adabından önemli iki husus açıklanarak mü'minler aydınlatılıyor.

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِذَا قِيلَ لَكُمْ تَفَسَّحُوا فِي الْمَجَالِسِ فَافْسَحُوا يَفْسَحِ اللَّهُ لَكُمْ ۖ وَإِذَا قِيلَ انْشُزُوا فَانْشُزُوا يَرْفَعِ اللَّهُ الَّذِينَ آمَنُوا مِنْكُمْ ۙ وَالَّذِينَ أُوتُوا الْعِلْمَ دَرَجَاتٍ ۚ وَاللَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ خَبِيرٌ ﴿١١﴾

11- Ey imân edenler! Bulunduğunuz toplantılarda size "Yer açın" denildiği zaman yer açın ki Allah da size genişlik versin. "Kalkın" denilince de kalkıverin ki Allah sizden dosdoğru imân edenlerle kendilerine ilim verilenlerin derecelerini yükseltsin. Allah, yaptıklarınızdan haberlidir.

İNİŞ SEBEBİ

Muhacirin ve Ensar'dan Bedir Savaşı'na katılanlara, Rasulullah (aleyhisselam) **Efendimiz ikramda bulunur, şerefli meclisine geldiklerinde onlara iltifat eder ve çevresinde halka oluşturup oturan mü'minlere, bu İslâm'a geniş şekilde hizmet eden iki gruba yer açmalarını arzu ederdi. Bir defasında, onlardan birkaç kişi içeri girince yer bulamayıp ayakta kalmış ve kendilerine yer açan da olmamıştı. Bunun üzerine Rasulullah** (aleyhisselam) **Efendimiz yer açılmasını emretmiş ve ne yazık ki bu tavsiye emri mü'minlerden bir kısmına ağır gelmişti. O sebeple yukarıdaki âyet inmiştir.**[1]

Hücurat suresinde açıklandığı gibi, kulağı ağır işittiği için toplantıda Hz. Peygamber (aleyhisselam)**'a yakın oturmayı tercih eden Sabit b. Kays** (radıyallahu anh) **hakkında indiği de söylenir.**

İLGİLİ HADİSLER

Toplantı yerine sonradan gelenlerin öne geçmelerinde bir zaruret yoksa başkasını kaldırtıp onun yerine oturmaları doğru olmaz. Ama kendiliğinden yer açıp veya kendi yerini ikram ederek "buyur" diyenin ikramını kabul etmekte bir sakınca yoktur. Nitekim Rasulullah (aleyhisselam) **Efendimiz şöyle buyurmuştur:**

1 Esbab-ı Nüzul/Nisâburi: 276 - Lübabu't-te'vil: 4/240,241

"Sizden biri, bir adamı mecliste oturduğu yerden kaldırıp kendisi onun yerine oturmasın. Ama (sonradan) gelenlere yer açın ki Allah da size genişlik versin."[1]

"Sizden biriniz cuma günü (cuma camiinde) din kardeşlerini yerinden kaldırıp onun yerine geçerek oturmasın. Ama siz şöyle deyin: "Yer açar mısınız?[2]

"Allah kimin hakkında hayır ve iyilik dilerse, onu dinde fakih (bilgili ve anlayışlı) kılar."[3]

"İlim İslâm'ın hayatı, imânın direğidir."[4]

Toplantı Yerlerinde Sonradan Gelenlere Yer Açmak

يَـا اَيُّهَـا الَّذِيـنَ اٰمَنُـوا اِذَا قِيـلَ لَكُـمْ تَفَسَّـحُوا فِـى الْمَجَالِـسِ فَافْسَـحُوا يَفْسَـحِ اللّٰهُ لَكُـمْ

"Ey imân edenler! Bulunduğunuz toplantılarda size "yer açın" denildiği zaman yer açın ki Allah da size genişlik versin."

Kur'ân-ı Kerim, toplantı yerlerinde İslâm'ın bir diğer adabını açıklamaktadır. Şöyle ki: İster cami ve mescit olsun, ister düğün-dernek yeri olsun, isterse vaaz veya konferans salonu olsun, sonradan gelenlere imkân nisbetinde yer açmak, tavsiye anlamında bir emr-i ilâhidir.

Bunun birçok faydaları söz konusudur:

a) İçerideki cemaat biraz sıkıştıkları veya toparlandıkları takdirde gelenlere yer verme imkânı varken yer açmamak, mü'minler arasında soğuk bir hava oluşmasına sebep olabilir. Aksini yapmak ise, din kardeşliğini pekiştirir ve aralarındaki sevgi ve saygıyı artırır.

b) Kişileri bencillikten uzak tutup toplumdan yana iyi duyguların gelişmesine yardımcı olur.

---

1 Müsned-i Ahmed: 2/338, 483, 523

2 Müsned-i Ahmed: 3/295

3 Buhari/İlim: 10, İ'tisam: 10 - Müslim/İmaret: 175 - Tirmizi/İlim: 4 - İbn Mâce/Mukaddeme: 17 - Darimi/Mukaddeme: 24, Rikak: 1 - Ahmed: 1/306- 2/234-4/92

4 Ebu'ş-Şeyh: İbn Abbas (radıyallahu anh)'dan

c) Mü'minlerin daha çok kaynaşıp birleşmesini, birleşip bütünleşmesini sağlar. Aynı zamanda aralarında soğuk bir hava mevcutsa, onu giderir.

Yine ilgili âyette, toplantıyla alâkalı iki kuralın daha uygulanması emredilmektedir. Birincisi, toplantıyı idare eden kimse tarafından, sonra gelenlere oturma imkânı sağlamak için "yer açınız!" denildiğinde, oturmakta olanların bu tavsiyeye uyması, ilâhi rahmete vesile olan bir davranıştır. İkincisi, içeriye giren yaşlıların, ağır işitenlerin ve dıştan gelen misafirlerin konuşmayı yakından izleyebilmelerini sağlamak için yine ilgili bazı görevliler veya kişiler tarafından bazı kimselere: "Lütfen kalkıp yerinizi gelen şahıslara veriniz" denildiğinde, onların itirazsız kalkması, sünnete uygun bir davranış olduğundan, kendilerinin Hz. Peygamber (aleyhisselam)'a manen daha çok yaklaşmasına sebep olur. Aynı zamanda onların böyle bir isteği vakar ve onur meselesi yapmamaları gerekir. Nitekim kulağı ağır işiten Sabit b. Kays (radıyallahu anh)'ın, Rasulullah (aleyhisselam)'a daha yakın yerde oturabilmek için, oturmakta olan bir kişiye kalkıp yerini kendisine vermesini istemesi ve o yüzden aralarında bir tartışma çıkması, Rasulullah (aleyhisselam)'ı üzmüş, aynı zamanda ilgili âyetin inmesine sebep olmuştur. Ancak âyet inince bir daha toplantı yerlerinde mü'minler arasında o gibi tatsızlıklar meydana gelmemiş, hepsi de bu emre ve sünnete uymayı candan benimsemiştir.

İmân Eden Bahtiyarlar ve İlim Sahipleri

وَإِذَا قِيلَ انشُزُوا فَانشُزُوا يَرْفَعِ اللَّهُ الَّذِينَ آمَنُوا مِنكُمْ

"Kalkın denilince de kalkıverin ki Allah sizden dosdoğru imân edenlerle kendilerine ilim verilenlerin derecelerini yükseltsin. Allah, yaptıklarınızdan haberlidir."

Cenâb-ı Hakk'ın övdüğü ve derecelerini yükselttiği iki sınıf insan söz konusudur:

a) Dosdoğru imân edenler,

b) Kendilerine ilim verilenler.

Şüphesiz Cenâb-ı Hakk'ın yalnız bu iki sınıfın değil, daha birçok sınıfların da derecelerini yükseltir. Ancak gerek gizli toplantı ve fısıldaşmalarda, gerekse toplantı yerlerine girip çıkmada ve yer almada imân ile ilmin rolü çok büyüktür. Zira imân, Allah korkusunu ve murakabesini

durmadan hatırlatır; ilim de faydalı düşünmeyi ve Müslümanlardan yana yararlı karar almayı ilham eder. Yeter ki bu iki paha biçilmez nimet kişinin kalbinde ve dimağında birleşip bütünleşsin.

Böylece ilgili âyetle, sosyal ilişkilerin düzeninde, hayatın dengesinin imân ve ilimle gerçekleşebileceğine işaret edilmekte ve mü'minlerin dikkati bu iki ana faktöre çekilerek sağlam ölçü verilmektedir.

Bilerek, anlayarak, öğrenerek, kısacası ilme ve irfana sarılarak kendini sağlam imân çizgisine getirip günlük hayatını sâlih amellerle süsleyen bahtiyar mü'minlerin dünyada da, âhirette de derecelerini Cenâb-ı Hak yükseltir. Dünyadaki dereceleri, nezih bir ömür yaşayıp çevrelerine huzur ve güven havası estirmeleri ve güzel örnek olmalarıdır. Öyle ki bu düzeyde olan mü'minin yüzünü gören bir kişi Allah'ı hatırlar da kendini toparlayıp onun tertemiz hayatına gıpta eder. Âhiretteki dereceleri ise, Cennetin yüksek makamları, ilâhi rıza ve iltifattır.

İlmi imân ve ahlâkla birleştirip sâlih amellerle zinetlendirerek insanlığın hizmetine sunan âlimler ülkenin temel taşları, kültürün öncüsü, huzur ve güveni sağlamanın kaynağıdır. Onlara verilecek uhrevi mükafatın bir başka derecesi ise, peygamberler, sıddıklar ve şehitlerle beraber olmaktır.

Âyetin sonunda "Allah yaptıklarınızdan haberlidir" buyurularak, imân ile ilmin bütünlük içinde ilâhi rıza doğrultusunda değerlendirilip değerlendirilmediğinden Cenâb-ı Hakk'ın haberdar bulunduğuna ve ona göre karşılık vereceğine, kişinin niyetine göre onun imân, ilim ve ameline değer biçeceğine işaret vardır.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Toplantı yerlerinde nasıl davranılması gerektiği konu edilerek iki önemli âdap üzerinde duruldu ve aydınlatıcı bilgi verildi.

Aşağıdaki âyetlerle, Hz. Peygamber (aleyhisselam) ile özel toplantı yapmak isteyenlerin, toplantıdan önce bir sadaka vermeleri emrediliyor. Sonra da çoğunun buna gücü yetmeyeceği dikkate alınarak hafifletici hüküm indiriliyor ve dört önemli hususu yerine getirmeleri konu ediliyor.

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِذَا نَاجَيْتُمُ الرَّسُولَ فَقَدِّمُوا بَيْنَ يَدَيْ نَجْوَاكُمْ

صَدَقَةً ذٰلِكَ خَيْرٌ لَّكُمْ وَاَطْهَرُ فَاِنْ لَّمْ تَجِدُوا فَاِنَّ اللّٰهَ غَفُورٌ رَّحِيمٌ ﴿١٢﴾
ءَاَشْفَقْتُمْ اَنْ تُقَدِّمُوا بَيْنَ يَدَىْ نَجْوٰيكُمْ صَدَقَاتٍ فَاِذْ لَمْ تَفْعَلُوا وَتَابَ
اللّٰهُ عَلَيْكُمْ فَاَقِيمُوا الصَّلٰوةَ وَاٰتُوا الزَّكٰوةَ وَاَطِيعُوا اللّٰهَ وَرَسُولَهُ وَاللّٰهُ خَبِيرٌ
بِمَا تَعْمَلُونَ ﴿١٣﴾

12- Ey iman edenler! Peygamberle özel toplantı yapıp gizli konuşmak istediğiniz zaman, bu toplantıdan önce bir sadaka verin. Bu sizin için daha hayırlı, daha temiz ve nezihtir. Verecek sadaka bulamadığınız takdirde, şüphesiz ki Allah, çok bağışlayan ve çok merhamet edendir.

13- Yoksa özel gizli toplantınızdan önce sadakalar vermekten endişelendiniz mi? Zaten bunu yapamadınız. Allah, tevbenizi kabul etmiştir. Artık namaz kılmaya devam edin, zekatı verin, Allah'a ve peygamberine itaat edin. Allah, yapageldiğiniz şeylerden haberlidir.

İNİŞ SEBEBİ

İbn Abbas (radıyallahu anh)**'dan yapılan rivayete göre: Müslümanlar bir ara Hz. Peygamber** (aleyhisselam) **Efendimiz'den soru sormayı çoğalttılar. O kadar ki onların bu aşırılığı, Hz. Peygamber'i üzmeye başladı. Cenab-ı Hak hem mü'minleri daha dikkatli ve ölçülü olmaya sevketmek, hem de Hz. Peygamber** (aleyhisselam)**'ın üzüntü ve sıkıntısını kaldırmak için, Peygamberle özel toplantı yapıp gizli konuşabilmeyi sadaka vermeye bağladı. Böylece ilgili ayetleri indirdi.**[1]

Diğer bir rivayete göre: Bazı varlıklı kişiler zaman zaman Rasulullah (aleyhisselam)**'ı ziyarete gelir ve uzun süre oturup konuşmak isterlerdi. Böylece hem Rasulullah'ı sıkar, hem de diğer ziyaretçilere fırsat vermezlerdi. Bu sebeple ziyaretten önce birer sadaka vermeleri emredildi. Böylece ziyaretçiler seyreldi ve sık sık gelenler ara sıra gelmeye başladı.**[2]

---

1 Tefsir-i Kurtubi: 14/301.

2 Lübabü't-te'vil: 4/242

Peygamber Meclisi ve O'nu Ziyaret Âdabı

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِذَا نَاجَيْتُمُ الرَّسُولَ

"Ey imân edenler! Peygamberle özel toplantı yapıp gizli konuşmak istediğiniz zaman, bu toplantıdan önce bir sadaka verin."

Rasulullah (aleyhisselam) Efendimiz'in meclisi, ilâhi vahyin indiği, Melek Cebrail'in nüzul ettiği çok mübarek ve çok yüce bir meclistir. Lüzumsuz işgal edilmesi birçok yönden adaba aykırıdır. Orası ciddiyet, edep, terbiye, saygı, ilim ve irfan marifetidir. Rasulullah (aleyhisselam) Efendimiz'in pak ve nezih kalpleri her dem lâhuti ve ledünni bilgi ve hikmetlerle meşgul bulunduğundan huzurunda uzun süre oturup yerli-yersiz konuşmak, soru sormak elbette ki doğru değildir. Aynı zamanda bazı kişilerin bunu âdet haline getirmesi, başkalarının o irfan meclisinden yararlanmasına engel oluyordu. Yüksek terbiye ve nezaketi icabı, böyle hareket edenleri bu konuda uyaramayan Rasulullah (aleyhisselam) Efendimiz'in burada da ilâhi inayet ve beyâna ihtiyacı vardı. O sebeple Cenâb-ı Hak, sözü edilen ziyareti birtakım kural ve müeyyidelere bağladı. Sadaka verecek durumda olanların, ziyaretten önce bir sadaka vermesini emretti. Verecek durumda olmayanlar hakkında Allah'ın çok bağışlayıcı ve çok merhametli bulunduğunu hatırlattı.

Bu ilâhi emir inince, özel toplantı yapmak isteyenler azaldı. Böylece durum arzu edildiği şekilde normale döndü. Birçok mü'min de sık sık sadaka vermenin mali bünyesine ağır geleceğini dikkate alarak üzüntü duydu.

O bakımdan Cenâb-ı Hak, bu konuda da çok samimi olanlarla, gösteriş için Peygamber (aleyhisselam) ile özel toplantı ve sohbet yapanları birbirinden ayırt etti. Sonra da emir amacına ulaşınca ilgili sadaka verme hükmü kaldırıldı. Sadaka vermekten kaçınanların da tevbesini kabul buyurdu.

İlmi sohbetlerin programlanması:

Âyetin delâletinden anlıyoruz ki, ilim adamlarını programsız bir halde rastgele ziyaret etmek, hem onların düzenli çalışmasını engeller, hem de onları program dahilinde ziyaret etmek isteyenlerin görüşmesine fazla imkân vermez. Zira özellikle ilim adamlarının yapacakları, başarmak istedikleri şey çok, insan ömrü ise kısadır. Cenâb-ı Hakk'ın her fiili ve irâdesi plânlı ve programlıdır. Çünkü O, Hakim'dir. İnsanlardan da bu sıfatın hikmetine yönelik olarak ömürlerini en verimli şekilde plânlamasını ister.

Bunun içindir ki, on üçüncü âyetin son kısmında ömrün düzenli sürdürülmesi ve verimli bir programa göre istenilen amaca ulaşılabilmesi için daha çok şu üç şeye dikkat etmemiz emredilmektedir:

1- Namazı vaktinde edâ etmek,

2- Zekâtı ödemek,

3- Her hususta Allah'a ve Peygamberine itaat etmek.

Namaz, günlük hayatımızı denge ve düzende tutan; iç ve dış dünyamızı disiplin altına almamızı sağlayan bir ibâdettir. O aynı zamanda dünyamız ile âhiretimiz, ruhumuz ile bedenimiz arasında en sağlam köprüdür. Günde belirlenmiş beş vakitte dünya meşgalesini bir tarafa bırakıp ruha gıda vermek ve onu tazelemek için Allah'ın huzurunda edep ve tâzimle durmak kadar insanı hayra, iyiliğe, olgunluğa yönelten ne olabilir?

Zekât emri, zengin olmayı, çalışıp meşru ölçüler içinde kazanmayı gerektiren mali ibâdetlerin başında gelmektedir. O bakımdan Allah'a dosdoğru imân eden her Müslümanın kendisine ayrılan ömür süresini dünya ve âhiret mutluluğunu elde etmek için farz ibâdetler doğrultusunda ve taşıdıkları hikmet çerçevesinde değerlendirmesi bir emr-i ilâhidir. Bunun aksine bir tutum ve davranış asla düşünülemez.

Böylece namaz ibâdetinin yanında zekât ibâdetinin sosyal hayatımıza yüksek verimlilikte nasıl bir renk kattığı kendiliğinden anlaşılmaktadır.

Allah'a ve Peygamberine itaat ise, tahsisten sonra tamime yönelik bir anlatım tarzıdır ki, Sünnetullaha uygun bir ömür sürmemizi, kâinat plânında insanoğluna ayrılan yerde bulunmamızı ve bizden beklenilen hizmeti aksatmadan vermemizi ilham etmektedir.

Cenâb-ı Hakk'ın sözünü ettiğimiz üç emri uyarınca günlük hayatımızı bütünüyle dengeli, düzenli, seviyeli ve feyizli geçirmemiz; ilim başta olmak üzere O'nun sayısız nimetinden bilerek, anlayarak, şükrünü edâ ederek yararlanmamız istenmekte ve bunun için en doğru yol gösterilmektedir.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, Rasulullah (aleyhisselam) Efendimiz ile özel toplantı ve sohbet yapmak isteyenler hakkındaki hükümler açıklandı. Sonra da yerine getirilmesinin lüzumu üzerinde durularak dört önemli hususa

dikkat çekildi.

Aşağıdaki âyetlerle, Cenâb-ı Hakk'ın gazap ettiği sapık ikiyüzlü dönek kişiler konu edilerek onların en belirgin vasıflarından birinin yalancılık olduğu belirtiliyor. Âhiret gününde bu karakter yapısı zayıf ve dönek insanların kurtulmak için yalana başvuracaklarına atıfta bulunuluyor.

اَلَمْ تَرَ اِلَى الَّذِيْنَ تَوَلَّوْا قَوْمًا غَضِبَ اللّٰهُ عَلَيْهِمْ ؕ مَا هُمْ مِّنْكُمْ وَلَا مِنْهُمْ ۙ
وَيَحْلِفُوْنَ عَلَى الْكَذِبِ وَهُمْ يَعْلَمُوْنَ ﴿١٤﴾ اَعَدَّ اللّٰهُ لَهُمْ عَذَابًا شَدِيْدًا ؕ
اِنَّهُمْ سَآءَ مَا كَانُوْا يَعْمَلُوْنَ ﴿١٥﴾ اِتَّخَذُوْٓا اَيْمَانَهُمْ جُنَّةً فَصَدُّوْا عَنْ سَبِيْلِ
اللّٰهِ فَلَهُمْ عَذَابٌ مُّهِيْنٌ ﴿١٦﴾ لَنْ تُغْنِىَ عَنْهُمْ اَمْوَالُهُمْ وَلَآ اَوْلَادُهُمْ مِّنَ اللّٰهِ
شَيْـًٔا ؕ اُولٰٓئِكَ اَصْحٰبُ النَّارِ ۚ هُمْ فِيْهَا خٰلِدُوْنَ ﴿١٧﴾ يَوْمَ يَبْعَثُهُمُ اللّٰهُ جَمِيْعًا
فَيَحْلِفُوْنَ لَهٗ كَمَا يَحْلِفُوْنَ لَكُمْ وَيَحْسَبُوْنَ اَنَّهُمْ عَلٰى شَىْءٍ ؕ اَلَآ اِنَّهُمْ هُمُ
الْكٰذِبُوْنَ ﴿١٨﴾ اِسْتَحْوَذَ عَلَيْهِمُ الشَّيْطٰنُ فَاَنْسٰىهُمْ ذِكْرَ اللّٰهِ ؕ اُولٰٓئِكَ حِزْبُ
الشَّيْطٰنِ ؕ اَلَآ اِنَّ حِزْبَ الشَّيْطٰنِ هُمُ الْخٰسِرُوْنَ ﴿١٩﴾

14- Allah'ın gazap ettiği bir topluluğu dost ve arkadaş edinenleri görmedin mi? Onlar ne sizden, ne de diğerlerindendirler. Bildikleri halde yalan yere yemin ederler.

15- Allah, onlara çetin bir azap hazırlamıştır. Doğrusu onların yapageldiği şey ne kötüdür!

16- Yeminlerini siper edindiler de Allah yolundan alıkoydular. Onlar için rezil ve rüsvay edici bir azap vardır.

17- Ne malları, ne de çocukları onları Allah'tan (O'nun hüküm ve azabından) hiçbir şekilde kurtaramaz. Onlar Cehennem ateşinin dost ve arkadaşlarıdır ve orada ebediyen kalacaklardır.

18- Allah'ın onların hepsini diriltip kaldıracağı gün, size yemin ettikleri gibi Allah'a da yemin ederler ve bununla bir şey üzere bulunduklarını

sanırlar. Haberiniz olsun ki, onlar elbette yalancıların tâ kendileridir.

19- Şeytan onlara karşı üstünlük sağlamıştır da Allah'ı anmayı kendilerine unutturmuştur. İşte bunlar şeytanın dostları ve yandaşlarıdır. Haberiniz olsun ki, hüsrana uğrayanlar, ancak şeytanın dost ve yandaşlarıdır.

İNİŞ SEBEBİ

Münafıkların bir kısmı İslâm'a karşı olan kinlerine mağlup olarak Yahudileri dost ve sırdaş edindiler. Müslüman cemaatiyle ilgili gizli tutulması lüzumlu görülen bazı hususları onlara günü gününe ulaştırmayı ihmal etmediler.

Ayrıca Süddi ve Mukatil'in tesbitine göre: Rasulullah (aleyhisselam) kendine ait odalardan birinde otururken yanındaki arkadaşlarına şu haberi verdi: "Az sonra yanınıza bir adam gelecek ki onun kalbi azgın zorbaların kalbi gibidir; şeytani bir gözle bakar!" Çok geçmeden ünlü münafık Abdullah b. Nebtel içeriye girdi. Yeşil gözlü, kısa boylu, seyrek sakallı idi. Rasulullah (aleyhisselam) ona:

"Neden sen ve arkadaşların benim aleyhimde bulunup birtakım kötü sözler söylüyorsunuz?" diye sordu. O da böyle bir şey yapmadığını yemin ederek anlatmaya çalıştı. Bunun üzerine yukarıdaki âyetler indi.[1]

İLGİLİ HADİS

"Bir kasaba veya bâdiyede üç kişi bulunur da cemaat olup namaz kılmazlarsa, mutlaka şeytan onlara galip gelir. O halde sen cemaate gerekli ol. Kurt ancak sürüsünden ayrılanı yer."[2]

Allah'ın Gazap Ettiği Topluluğu Dost Edinenler

اَلَمْ تَرَ اِلَى الَّذِينَ تَوَلَّوْا قَوْمًا غَضِبَ اللّٰهُ عَلَيْهِمْ

"Allah'ın gazap ettiği bir topluluğu dost ve arkadaş edinenleri görmedin mi?"

İslâm'a göre, küfür bir tek millettir. Müslümanlardan başkası "gayr-i müslim"dir. O bakımdan Müslümanların hakiki dostu ve yakını Allah (celle celaluhu)'dır. O'nun peygamberidir ve bütün mü'minlerdir. Bu, dünyada

1 Esbab-ı Nüzul/Nisâburi: 277 - Lübabu't-te'vil: 4/243 - İbn Kesir: 4/327 Fethü'l-Kadir/Şevkani: 5/192

2 Ebu Dâvud/Salât: 46 - Nesâi/İmâmet: 48 - Ahmed: 5/196-6/446

böyle olduğu gibi, âhiret âleminde de böyle olacaktır.

Âyette, "Allah'ın gazap ettiği topluluk"tan, maksat, sapık azgınların hepsini kapsamakla beraber özellikle Yahudiler ve onlara yandaşlık eden münafıklardır.

Bakara suresi 120. âyette:

"Ne Yahudiler, ne de Hristiyanlar, onların dinine uymadığın sürece senden asla hoşnut olmayacaklardır. (Onlara) de ki: Elbette (İslâm'ın iletiği) yol, Allah'ın doğru yoludur. Sana gelen bunca ilimden sonra (bilfarz) onların heveslerine uyacak olursan, andolsun ki, artık Allah'tan başka senin için ne hakiki bir dost, ne de gerçek bir yardımcı vardır" buyurularak bu iki milletin dostluk ve samimiyetine inanılmaması, güvenilmemesi tenbih edilmektedir.

Nitekim tarihin akışı içinde meydana gelen olaylar hep bu âyeti tasdik etmiştir ve bundan sonra da tasdike devam edecektir. İslâm âlemini dağıtıp parçalamak, kutsal değerleri yıkıp Müslümanları öz kültürlerinden koparmak için Batılı ülkeler bugüne kadar her türlü hile ve melanete başvurmuşlardır ve vurmaktadırlar da. Onlar hiçbir zaman Müslümanlara gerçek anlamda dost olmamışlardır. Kurdukları bazı dostluk ve yakınlık varsa, sahtedir, aldatıcı ve maksatlıdır. İngiliz asıllı Zwemer Samuel bakın ne demiştir:

"Bir kadeh alkolün ve bir dansözün Muhammed ümmetini dağıtıp perişan etmedeki tesirini ve tahribini bir top güflesi meydana getiremez."

İşte yıllardır Batı Medeniyeti (!) adı altında İslâm ülkelerine içki, kumar, şehvet, lüks, dansöz, şantöz, bale ve benzeri şeyler ihraç edilmiş ve bunun tabii neticesi olarak İslâm âleminin önemli bir kısmı kendi öz değerlerinden uzaklaşmıştır.

Yahudi ve Hristiyanları dost ve sırdaş edinen ikiyüzlü dönekler, yalancı münafıklar her çağda sahneden eksik olmamıştır. Asr-ı Saadet'te bunların İslâm aleyhine faaliyetinden Kur'ân ve sonra da hadisler, siyerciler bahsetmektedir. Aslında bu kaypak ikiyüzlüler ne Müslümanlardan, ne de Yahudilerdendirler; bunlar ruhlarını, kişiliklerini menfaatleri uğruna satmış zavallılardır. Onlar için: "İki ayrı millet arasında bocalayıp duran bir sürü beyinsiz" de diyebiliriz.

Böylece Kur'ân, küfür ehlini ve Yahudileri dost edinen şaşkınlara, tevbe edip dönüş yapmadıkları takdirde kötü huylarına, dönek hallerine uygun on bir kötü karşılığın hazırlandığını haber vermektedir. Şöyle ki:

1- Âhiret gününde çetin bir azap onları beklemektedir.

2- Yapageldikleri ikiyüzlülük, döneklik çok fena bir duygu ve düşüncenin ürünüdür. O bakımdan kendilerine verilecek ceza amellerinin cinsinden olacaktır.

3- Bu tipler zevahiri kurtarmak için yalanı siper edinirler. Müslümanları aldatmak ve inandırmak için her türlü yalanı mübah sayarlar.

4- Hem kendileri Allah'ın yolundan sapmışlardır, hem de başkasını o yoldan alıkoymaya çalışırlar.

5- Bu rezillik ve aşağılıklarından dolayı onlara rezil ve rüsvay edici bir azap verilecektir.

6- Güvenip böbürlenme vesilesi kıldıkları mal ve çocukları kendilerini ilâhi adaletin tecellisinden hiçbir suretle kurtaramayacaktır.

7- Yüreklerinde küfür, nifak ve inadı tutuşturan bâtılı dost edinmelerinden dolayı sonunda varacakları yer Cehennem ateşi olacaktır.

8- Küfür ve inatları üzere öldükleri takdirde ise, Cehennemde sonsuza dek kalacaklardır.

9- Dünyada ikiyüzlülük edip mü'minlere yaranmak için başkalarını dost edinmediklerine dair yemin ettikleri gibi, âhiret gününde de hesap verme alanında Allah'ı aldatacaklarını sanarak yalan yere yemin edeceklerdir.

10- Onların bu dönek hali kendilerine hiçbir değer kazandırmayacağı gibi, dünyada da, âhirette de alınlarına "yalancı" damgası vurulacaktır.

11- Şeytanın üstünlük sağlayarak şaşkınlaştırdığı, sonra da kalp ve vicdanlarını körleştirdiği bu insanlar, gerçekte en büyük düşmanları olan İblis'i dost ve yandaş edinmişlerdir. Çünkü şeytan her türlü küfür ve inançsızlığın, ahlâksızlık ve faziletsizliğin ölçüsü ve sembolüdür.

Şüphesiz bir insan için en büyük hüsran da böylesine azılı, aynı zamanda ebedi düşmanı dost edinmesidir.

Sonuç olarak belirtelim ki: Bütün bu dönekliklerin, şaşkınlıkların ve basiretsizliklerin ve bunlara karşılık verilecek azabın tek sebep ve kaynağı, imansızlık ve onun ürünü olan yalancılıktır.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Allah'ın gazap ettiği inkarcı nankörler ve dönek münafıklar üzerinde duruldu. Onların birtakım açık vasıflarına değinildi. Arkasından sözü edilenlerin Hakk'a dönmeden öldükleri takdirde âhiret gününde de yalana başvuracaklarına atıf yapılarak uyarıcı ve yönlendirici bilgi verildi.

Aşağıdaki âyetlerle, gerçek mü'minlerin Allah ve Rasulullah düşmanı olan kişileri dost edinmelerinin düşünülemeyeceği konu ediliyor. Allah düşmanları onların en yakınları bile olsa Allah'a olan imân ve bağlılıklarının, sevgi ve saygılarının hep ön plânda yer alacağı çok açık bir anlatımla belirtiliyor. Sonra da bu sadık mü'minlere verilecek mükâfatlar müjdeleniyor.

إِنَّ الَّذِينَ يُحَادُّونَ اللَّهَ وَرَسُولَهُ أُولَٰئِكَ فِي الْأَذَلِّينَ ﴿٢٠﴾ كَتَبَ اللَّهُ لَأَغْلِبَنَّ
أَنَا وَرُسُلِي إِنَّ اللَّهَ قَوِيٌّ عَزِيزٌ ﴿٢١﴾ لَا تَجِدُ قَوْمًا يُؤْمِنُونَ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ
يُوَادُّونَ مَنْ حَادَّ اللَّهَ وَرَسُولَهُ وَلَوْ كَانُوا آبَاءَهُمْ أَوْ أَبْنَاءَهُمْ أَوْ إِخْوَانَهُمْ أَوْ
عَشِيرَتَهُمْ أُولَٰئِكَ كَتَبَ فِي قُلُوبِهِمُ الْإِيمَانَ وَأَيَّدَهُمْ بِرُوحٍ مِنْهُ وَيُدْخِلُهُمْ
جَنَّاتٍ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ خَالِدِينَ فِيهَا رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمْ وَرَضُوا
عَنْهُ أُولَٰئِكَ حِزْبُ اللَّهِ أَلَا إِنَّ حِزْبَ اللَّهِ هُمُ الْمُفْلِحُونَ ﴿٢٢﴾

20- Şüphesiz ki Allah'a ve Peygamberine karşı gelip düşmanlık besleyenler varya, işte onlar en aşağılık kimseler arasındadırlar.

21- Allah, "Ben ve Peygamberlerim mutlaka üstün geleceğiz" diye yazmıştır. Şüphesiz ki Allah çok güçlüdür, çok üstündür.

22- Allah'a ve ahiret gününe imân eden bir kavim ve milletin, Allah ve Peygamberine karşı gelip düşmanlık besleyenleri -isterse bunlar onların babaları veya öz oğulları veya kardeşleri ya da hısım ve kabilesi olsunlar- sevip dost edindiğini göremezsin. İşte Allah onların kalplerine imânı

yazmış, onları kendinden bir ruh (mânevi bir destek ve indirdiği inâyet)le desteklemiştir. Onları, altlarından ırmaklar akan, içinde devamlı kalacakları Cennetlere koyacaktır. Allah onlardan hoşnut oldu, onlar da Allah'tan hoşnut oldular. İşte bunlar Allah'ın yakınları ve dostlarıdır. Haberiniz olsun ki, korktuklarından kurtulup umduklarına erenler ancak Allah'ın yakınları ve dostlarıdır.

İNİŞ SEBEBİ

Bedir Savaşı'nda küfür ve azgınlıkta ısrar ve inat edip bütün hınç ve kinleriyle Hakk'ın karşısına çıkan Kureyşliler'in önemli bir kısmı Ashab-ı Kirâm'ın yakınları idi. Ebu Ubeyde (radıyallahu anh)**'ın babası Cerrah, Ebu Bekir Sıddik** (radıyallahu anh)**'ın oğlu Abdurrahman, Mus'âb b. Umeyr** (radıyallahu anh)**'ın kardeşi Ubeyd ve Hz. Ömer'in yakın hısımları bunlar arasında bulunuyor ve Hz. Muhammed** (aleyhisselam)**'ın aziz vücudunu ortadan kaldırmak istiyorlardı.**

İlgili âyetle, en yakınlarına karşı silah çekip Allah yolunda savaşan mü'minler övülmekte ve kıyamete kadar gelecek olan diğer mü'minler için misal teşkil ettiklerine dikkat çekilmektedir.

Allah ve Peygamberi Mutlaka Üstünlük Sağlar

كَتَبَ اللّٰهُ لَاَغْلِبَنَّ اَنَا۠ وَرُسُلِيْ ۭ اِنَّ اللّٰهَ قَوِيٌّ عَزِيْزٌ

"Allah: Ben ve peygamberlerim mutlaka üstün geliriz, diye yazmıştır. Şüphesiz ki Allah çok güçlüdür, çok üstündür."

Hak incelir fakat kopmaz. Hakk'a inanıp bağlanan mü'minler, Sünnetullah doğrultusunda dâvaya sadık kalıp birlik kurdukları takdirde gecikmeli olsa bile- başarı sağlar ve hakkın eninde, sonunda üstün geleceğine misal teşkil ederler. Ancak bu uğurda mücadele verirken günün şartlarını ve mevcut ortam ve imkânları göz önünde bulundurarak ona göre bir metod ve programla hareket etmeleri gerekir. Mekke ve Medine dönemleri bu konuda yeterince malzeme vermekte ve kalplere ışık tutmaktadır.

İman ve Din Bağı, Soy Bağının Üstündedir

لَا تَجِدُ قَوْمًا يُّؤْمِنُوْنَ بِاللّٰهِ وَالْيَوْمِ الْاٰخِرِ يُوَاۗدُّوْنَ مَنْ حَاۗدَّ اللّٰهَ وَرَسُوْلَهٗ

"Allah'a ve âhiret gününe imân eden bir kavim ve milletin, Allah ve peygamberine karşı gelip düşmanlık besleyenleri -isterse bunlar babaları

olsunlar- sevip dost edindiklerini göremezsin."

İslâm dini, "sıla-i rahm" kavramıyla hısımlar arasında sevgi, saygı, yardım ve merhamet düzeyinde kaynaşmayı vacip kılmıştır. Böylece aile hayatına renk katarak hısımlar arasında kopmaz bağlar oluşturmuştur. Ancak hısımlar arasında din ve inanç farkı bulunmadığı sürece bu böyledir. Farklı din ve farklı inanç ortaya girince artık aralarında sevgi ve dostluk, akrabalık ve yakınlık bağları kopar. İslâm'a saldırmıyor, Müslümanlara karşı düşmanlıklarını izhar etmiyor ve silâh çekmiyorlarsa, o takdirde sırf insan oldukları veya komşu bulundukları için zahiri bir ilgi kurulur. Gerekirse sadaka verilir ve yardım yapılır. Çünkü Allah, Peygamber ve din sevgisi bütün sevgilerin üstünde bir anlam taşır. Kişinin babası veya kardeşi, ya da oğlu küfür üzere olur da bunda ısrar ederek kin, nefret ve düşmanlığını ortaya korsa, artık aralarındaki hısımlık bağları bütünüyle kopar; sadece vatandaşlık veya komşuluk bağı kalır.

Nitekim âhiret gününde hiç kimse babasının veya oğlunun destek ve yardımıyla ilâhi adaletin tecelli ettiği hesap alanının dışında tutulmaz ve hesap vermekten kurtulamaz. Herkes kendi inanç, niyet ve ameliyle baş başa kalır. Hısımlık bağları, dünya ile ilgili olup nesli devam ettirmeye, sağlam temellere oturtulan aile ve toplum oluşturmaya yönelik bir hikmete dayanmaktadır. Âhiret aleminde nesli devam ettirme kanunu bütünüyle ortadan kaldırılacağı için en yakınlar arasında bile bu kabil bağlar kopmuş olur.

Bu konuda tarihi misaller:

Bedir Savaşı'nda Ebu Bekir Sıddik (radıyallahu anh), düşman safında yer alan oğlu Abdurrahman'a gözü ilişince, gayret-i diniyesi kabarmış ve onu, hesaplaşmak üzere düelloya çağırmıştır.

Mus'âb b. Umeyr (radıyallahu anh) ise aynı savaşta kardeşi Ubeyd b. Umeyr ile karşılaşmış ve Ubeyd'in Hz. Peygamber (aleyhisselam)'a dil uzatmasına tahammül edemeyerek elindeki kılıcı bütün gücüyle kardeşinin başına indirmekte bir an olsun tereddüt etmemiştir. Hz. Ömer (radıyallahu anh)'ın ise yine bu savaşta dayısı Âs b. Hişam'ı öldürdüğünü siyerciler yazmaktadır. Hz. Ali, Hz. Hamza ve Hz. Ebu Ubeyde (radıyallahu anhum)'un, Bedir Savaşı'nda yakın hısımları olan Utbe, Şeybe ve Velid b. Utbe'yi öldürdükleri pek meşhur bir olay olarak İslâm Tarihi'nde geçer.

İmânın Kalpte Kök Salması

أُولَٰئِكَ كَتَبَ فِي قُلُوبِهِمُ الْإِيمَانَ وَأَيَّدَهُم بِرُوحٍ مِّنْهُ

"İşte Allah onların kalplerine imânı yazmış, onları kendinden bir ruh (manevi bir destek ve indirdiği inayet)la desteklemiştir."

İmân, taklitten kurtulup tahkik derecesine yükseltildiği; sağlam şuur ve anlayış, duygu ve düşünce atmosferi içinde zevkine erildiği zaman, insanın benliğini sarar ve akılla birleşip bütün değerlerin üstünde yer alır. Mü'min bu çizgiye gelince dini uğruna göze alamıyacağı fedakârlık, aşamıyacağı engel kalmaz. Ashab-ı Kirâm'ın Allah'a ve Rasulullah'a olan imânı böyle bir derecede bulunuyordu. Peygamber mektebinin verdiği yüksek irfan onların bütün hücrelerine sızmış, ruhlarını doldurup kalp ve kafalarını aydınlatmıştı. Artık dünyevi bütün değerler böyle bir imân cevheri karşısında sönük kalmış, başta canları olmak üzere her şeylerini feda etmekten derin zevk duymuşlardır.

Böylece Allah sevgisi ve O'na kavuşma arzusu, gaye-i kusvâ, yani en yüce amaç haline gelip kalplerde kökleşmiştir. Yukarıda mealini yazdığımız 22. âyetle böyle bir imâna dikkat çekilmektedir.

Şüphesiz kendini imânın bu yüksek irfan derecesine getirmek için çırpınan gerçek mü'minlerden yana ilâhi inayet tecelli eder ve onlara beş büyük lutufta bulunur:

1- Tahkiki imânı kalplerine nakşedip silinmemesiyle işler.

2- İlâhi yardıma mazhar kılıp üstün gelmelerini sağlar.

3- Âhiret aleminde onları sonsuz saadet yurdunun nimetleriyle hoşnut eder.

4- Dünyada da, âhirette de ilâhi rızasına lâyık görüp onlara en üstün iltifatını bahşeder.

5- İlâhi dostluk mertebesine eriştirerek onları korktuklarından kurtarıp umduklarına kavuşturur.

Mücadele suresine, halini Allah'a arz edip O'nun yardımını dileyen mü'mine kadının ağzından çıkan sözün yedi kat gökler üzerinde duyulduğu açıklanıp Cenâb-ı Hak tarafından mü'min bir kişiye verilen kıymet

ölçüsü belirtilerek başlandı ve yine gerçek mü'minlerin Allah'ın dost ve yakınları bulunduğuna ve o yüzden felaha eriştirileceklerine dikkat çekilerek sure noktalandı.

Bu surenin de tefsirine bizi muvaffak kılan Cenâb-ı Hakk'a hamd-ü senalar; çalışmalarımızda bize ilham kaynağı olan Rasulullah (aleyhisselam) Efendimize salât-ü selâmlar olsun.

59. SÛRE

HAŞR SURESİ

Ayet Sayısı	Kelime Sayısı	Harf Sayısı
24	445	1913

HAŞR SURESİ

Müfessirlerin hepsine göre, surenin tamamı Medine'de inmiştir.[1]

Ayrıca Buhari ve Müslim'in tespitine göre, bu sure bir Yahudi kabilesi olan Nadir Oğulları hakkında inmiştir.[2]

Medine'de köklü bir kabile olan Nadiroğulları'nın döneklikleri ve ihanetleri yüzünden toplu halde Medine'den sürülmeleri konu ediliyor ve buna delâlet eden "haşr" kelimesi sureye isim oluyor.

Tirmizi'nin Ma'kıl b. Yesar (radıyallahu anh)'dan yaptığı rivayete göre, Rasulullah (aleyhisselam) Efendimiz bu surenin fazileti hakkında şöyle buyurmuştur:

"Kim sabahleyin üç defa Euzü billahi's-semii'l-alimi mine'ş-şeytani'r-racimi dedikten sonra Haşr suresinin sonundaki üç âyeti okursa, Cenâb-ı Hak ona yetmiş bin meleği müvekkel kılar da o kimse akşamlayınca kadar o melekler onun için duâ ve istiğfar eder ve eğer o kimse o günde ölecek olursa, şehit olarak ölür. Kim de akşamleyin okursa, aynı şeye mazhar olur."

SURENİN KAPSADIĞI BAŞLICA KONULAR

1- Cenâb-ı Hak zat-ı uluhiyetini her türlü noksanlıktan, beşeri sıfatlardan tenzih ediyor.

2- Allah ve peygamberinin, aynı zamanda dosdoğru imân eden mü'minlerin din düşmanlarına karşı üstünlük sağlayacakları konu ediliyor.

3- Yahudi olan Nadiroğulları'ndan elde edilen ganimetin taksimi ve sarf yeri belirtiliyor.

4- Sapıtan ve başkalarını da doğru yoldan saptırmaya çalışan münafıkların ve sapıklığı tercih eden Kitap Ehli'nin tutumları ve karakterleri üzerinde duruluyor.

---

1 Tefsir-i Kurtubi: 18/1

2 Tefsir-i İbn Kesir: 4/330

5- Mü'minlere öğüt vermenin yararına değinilerek bu hususta özendirici hükümlere temas ediliyor.

6- Kur'ân-ı Kerim'in kadri yüceltilerek bu hususta aydınlatıcı bilgi veriliyor.

7- Cenâb-ı Hak kendini Kemal ve Celâl sıfatlarıyla anıyor.

٥٩ سُورَةُ الْحَشْرِ

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

سَبَّحَ لِلّٰهِ مَا فِي السَّمٰوٰتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ ۖ وَهُوَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ ﴿١﴾ هُوَ
الَّذِي أَخْرَجَ الَّذِينَ كَفَرُوا مِنْ أَهْلِ الْكِتَابِ مِنْ دِيَارِهِمْ لِأَوَّلِ الْحَشْرِ ۚ
مَا ظَنَنْتُمْ أَنْ يَخْرُجُوا وَظَنُّوا أَنَّهُمْ مَانِعَتُهُمْ حُصُونُهُمْ مِنَ اللّٰهِ فَأَتَاهُمُ
اللّٰهُ مِنْ حَيْثُ لَمْ يَحْتَسِبُوا وَقَذَفَ فِي قُلُوبِهِمُ الرُّعْبَ يُخْرِبُونَ بُيُوتَهُمْ
بِأَيْدِيهِمْ وَأَيْدِي الْمُؤْمِنِينَ فَاعْتَبِرُوا يَا أُولِي الْأَبْصَارِ ﴿٢﴾ وَلَوْلَا أَنْ كَتَبَ
اللّٰهُ عَلَيْهِمُ الْجَلَاءَ لَعَذَّبَهُمْ فِي الدُّنْيَا ۖ وَلَهُمْ فِي الْآخِرَةِ عَذَابُ النَّارِ ﴿٣﴾
ذٰلِكَ بِأَنَّهُمْ شَاقُّوا اللّٰهَ وَرَسُولَهُ ۚ وَمَنْ يُشَاقِّ اللّٰهَ فَإِنَّ اللّٰهَ شَدِيدُ الْعِقَابِ
﴿٤﴾ مَا قَطَعْتُمْ مِنْ لِينَةٍ أَوْ تَرَكْتُمُوهَا قَائِمَةً عَلَىٰ أُصُولِهَا فَبِإِذْنِ اللّٰهِ
وَلِيُخْزِيَ الْفَاسِقِينَ ﴿٥﴾

1- Göklerde ne varsa, yerde ne varsa herşey Allah'ı tesbih ve tenzih eder. O, çok üstündür, çok güçlüdür; hikmet sahibidir.

2- Kitap Ehli'nden kâfir olanları, ilk defa toplu halde yurtlarından çıkaran O'dur. Sizler ise, onların çıkarılacaklarını pek sanmamıştınız. Onlar da kalplerinin kendilerini Allah'tan (O'nun hükmünden ve azabından) koruyup savunacağını sanmışlardı. Ama Allah(ın azabı) onlara hesaplayamadıkları bir cihetten geliverdi de kalplerine korku saldı; (öyle ki) kendi evlerini ve yurtlarını kendi elleriyle ve mü'minlerin elleriyle yıkmaya koyuldular. Artık siz ey kalp gözü açık akıl sahipleri! İbret alın.

3- Eğer Allah, haklarında sürülüp çıkarılmayı yazmamış olsaydı, şüphe yok ki, onları bu dünyada azaba uğratacaktı. Âhirette ise onlar için Cehennem azabı vardır.

4- Bu böyledir. Çünkü onlar, Allah ve Peygamberine karşı gelip ayrıldılar. Kim Allah'a karşı gelip (Hakk'tan) ayrılırsa, şüphesiz ki, Allah'ın vereceği azap çok şiddetlidir.

5- Ne kadar bir hurma ağacı kestiniz veya kökleri üzerinde ne kadar bir hurma ağacı bıraktınızsa, (bu) Allah'ın izniyle gerçekleşmiştir ve Allah'ın, ilâhi sınırı aşan sapıkları rüsvay etmesi içindir.

Her Şey Cenâb-ı Hakk'ı Tesbih ve Tenzih Etmektedir

سَبَّحَ لِلّٰهِ مَا فِي السَّمٰوٰتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ

"Göklerde ne varsa, yerde ne varsa her şey Allah'ı tesbih ve tenzih eder. O, çok üstündür, çok güçlüdür; hikmet sahibidir."

Bu konu üzerinde İsrâ suresi: 44, Nur suresi: 41, Hadid suresi: 1. âyetlerin tefsirinde durulmuş ve "tesbih"in delâlet ettiği sözlük mânası ile Kur'ân'da kastedilen anlamı açıklanarak bilgi verilmiştir.

Özetleyecek olursak şöyle tarif edebiliriz:

Varlıkta ne varsa belli bir plâna göre yaratılıp, belli bir amaca yöneltilerek şaşmayan kanunlara bağlanmıştır. Artık o plân ve kanunların kıyamete kadar değişmesi söz konusu olamaz. O halde canlı varlıklar taşıdıkları özelliklerine göre, kimi kalp ve diliyle, kimi ilâhi sanatın mükemmelliğini yansıtmasıyla, kimi yüklendiği programı kusursuz yerine getirmesiyle Allah'ın varlığına ve birliğine, eşi, ortağı, dengi ve benzeri bulunmadığına delâlet etmekte ve her varlık, üzerinde derin izleriyle kendini hissettiren ilâhi damgayla Hakk'ın mevcudiyetini natık bulunmaktadır.

Öyle ki, bitkiler yaratıldıkları amaca ve bağlı bulundukları statüye göre türlerini bütün özellikleriyle devam ettirmekte ve mutlak anlamda insanların hizmetine ve yararına yönelik bir hikmeti yansıtmaktadırlar.

Hayvanlar da insanların birtakım ihtiyacını karşılayacak özellikte yaratıldıklarını fısıldamakta ve dünyaya renk ve mana kattıklarını göstermektedirler.

Cansız varlıklar ise, boş ve anlamsız; denge, düzen, plân ve program dışı yaratılmadıklarını gözler önüne sermekte; sadece insanoğlunun hizmetine yönelik bulunduklarını ispatlamaktadırlar.

Böylece gerek her varlık kâinattan bir parça olarak, gerekse her varlığı meydana getiren elementler ve taşıdıkları atomlar durmadan hareket ederek Hakk'ı tesbih etmekte ve düzenli hareketiyle mutlak bir hareket ettiren kudretin varlığını lisan-ı hal ile kalp ve kafalara işlemektedir. Çünkü Cenâb-ı Hak yegâne üstün ve yegâne hikmet sahibidir; O abesle iştigâl etmez, yararsız, anlamsız bir şey yaratmaz.

Anlaşma ve Antlaşmayı Bozanlara Verilen Ders

هُوَ الَّذِي أَخْرَجَ الَّذِينَ كَفَرُوا مِنْ أَهْلِ الْكِتَابِ مِنْ دِيَارِهِمْ لِأَوَّلِ الْحَشْرِ

"Kitap Ehli'nden kâfir olanları, ilk defa toplu halde yurtlarından çıkaran O'dur."

İslâm barış dinidir. Bu ismin "silm" kökünden türetildiğine bakılınca, onun her bakımdan sulh ve selâmetten yana olduğu rahatlıkla anlaşılır. O bakımdan İslâm politik olarak da yapılan anlaşma ve antlaşmalara sadık kalır; karşı taraf ihanete koymadıkça, döneklik yapmadıkça Müslümanlar verdikleri söze bağlı kalıp yaptıkları anlaşmayı bozmazlar.

Medine'de şehir devleti kuran ve yazılı bir anayasa meydana getiren Hz. Muhammed (aleyhisselam) Medine ve çevresindeki Yahudi vatandaşların da haklarını teminat altına aldı ve onlara kendi inançları çerçevesinde ihanete yeltenmedikleri sürece barış içinde yaşamalarına imkân tanıdı.

Ne yazık ki Yahudiler sözlerine ve yapılan anlaşmaya sadık kalmadılar. Kureyş müşrikleriyle ve Medine'deki münafıklarla gizliden işbirliği yapıp İslâm aleyhine birtakım entrikalar çevirmeyi göze aldılar.

İlk hareket Kaynukaoğulları'na karşı başlatıldı. Sonunda bu kabile mensupları Medine'den çıkartıldı. Böylece İslâm'a karşı hasmane tavıralıp antlaşmaya bağlı kalmayan ihanet şebekesinin bir kanadı tesirsiz hale getirilmiş oldu.

Medine'nin doğusunda yine bir Yahudi Kabilesi olan Nadiroğulları, bir süre önce cereyan eden bu olaydan ders ve ibret almayarak sinsi faaliyetlerini sürdürmeye çalıştılar. Durmadan bir ihanet tuzağı kurmakla meş-

gul olup yeni doğan İslâm devletini yıkmayı plânladılar. Uhud Savaşı'nda Müslümanların parlak bir zafer elde edememeleri bunları büsbütün şımartıp cesaretlerini artırdı ve daha hızlı faaliyet göstermelerini kamçıladı.

Siyercilerin tespitine göre, olaylar şöyle gelişme kaydetmiş ve İslâm lehine bir ortam vücuda getirilmiştir:

- Nadiroğulları, günlerce hazırlandılar. Bu sırada Abdullah b. Ubey bunlara iki elçi göndererek: "Yurdunuzdan çıkmayınız. Müstahkem mevkinizde kalınız. Benim iki bin adamım var; üstelik daha başka Araplar da var ki bunlar sizinle beraber olurlar ve size dokunulmadan kanlarının son damlasını akıtırlar" dedi. Yahudiler, Abdullah b. Ubeyy'in gönderdiği bu haber üzerine durup konuştular; fakat içlerinde Abdullah b. Ubeyy'e güvenmeyenler bulunuyordu. Çünkü Kaynukaoğulları'na da yardım vaadinde bulunmuş, yardımı gösterme sırası gelince yan çizmişti. Sonra Kurayzaoğulları'yla Peygamber (aleyhisselam) arasında antlaşma bulunduğu için onlardan da yardım gelmesi beklenemezdi. Fakat buradan çıkar da Hayber'e yahut daha yakın bir yere giderlerse, hurmalarının olgunlaştığı sırada buraya gelirler, hurmalarını toplarlar ve böylece önemli bir şey kaybetmiş olmazlardı.

Yahudilerin ulusu Ahtab oğlu Huyey: "Hayır, dedi, ben yurdumuzdan çıkmayacağımıza, mallarımızı bırakıp gitmeyeceğimize dair Muhammed'e haber göndereceğim. O da elinden ne geliyorsa yapsın. Biz de müstahkem mevkilerimize çekiliriz. Ambarlarımızı azıkla doldururuz. Sokaklarımızı kapatırız. Zaten bizi bir yıl idare edecek kadar gıdamız var. Suyumuz kesilmiyor. Muhammed'in ise bizi bir sene muhasaraya takati yok."

Böylece bunlar da yerlerinde kaldılar ve verilen on günlük vade içinde çıkıp gitmediler.

Bunun üzerine Müslümanlar silahlanarak hareket ettiler ve Yahudilerle yirmi gün ve gece dövüştüler. Müslümanlar bir sokağı veya bir evi aldıkça, Yahudiler bu sokağı veya evi tahrip ederek geriliyor ve diğer bir sokakta muharebeye devam ediyorlardı. Yahudilerin mukavemetini kırmak ve burada kalmakla bir şey kazanamayacaklarını göstermek için hurmalıklarının kesilmesi ve yakılması emrolundu.[1] Yahudiler, Abdullah

1 Savaşlarda ağaçları kesip yakmak sadece Nadiroğulları hakkında uygulanan istisnai bir olaydır. Ne ondan önce, ne de sonra artık buna cevaz verilmemiştir. Gerek Rasulullah (aleyhisselam), gerekse dört halifesi dönemlerinde savaşa gönderilen orduya verilen talimatlar arasında, zaruri bir durum

b. Ubeyy'in yardımını bekledikleri halde bu yardımdan eser görülmedi. Araplardan da Yahudileri tutan bir kimse çıkmadı. Bunun üzerine Yahudiler burada kaldıkları ve savaşa devam ettikleri takdirde fena bir akıbete uğrayacaklarını anladılar ve bu anlayışın verdiği ümitsizlik içinde Hz. Muhammed (aleyhisselam)'a başvurarak mallarını, kanlarını, çoluk çocuklarını korumak şartıyla Medine'den çıkıp gideceklerini bildirdiler ve iki taraf bu esas üzere anlaştılar. Her üç kişi malını, gıdasını ve lüzumlu eşyasını bir deve ile taşıyacaktı. Böylece Yahudiler Medine'den çıkıp gittiler. Onların bir kısmı Hayber'e indi, bir kısmı da Şam sınırındaki Ezriât'a gitti. Müslümanlara birçok ganimetler ve silahlar bırakmışlardı. Silahlar arasında elli kalkan ile üç yüz kırk kılıç bulunuyordu. Sonra onların bıraktıkları topraklar da Müslümanlara kaldı. Fakat bu toprak harp ganimeti sayılmadığı için taksim edilmedi, Tamamı Hz. Peygamber (aleyhisselam) 'a ait sayıldı. O da bu toprağı istediği gibi kullanacaktı. Nitekim Hz. Peygamber (aleyhisselam) sözü edilen toprağı ilk muhacirler arasında taksim etti. Bir kısmını da fakir ve yoksullar için ayırdı. Böylece Muhacirler, Ensar'ın yardımından müstağni kaldılar ve az da olsa bir servet sahibi oldular. Ensar içinde bu topraktan istifade edenler ise, Ebu Ducâne ile Sehl b. Hunayf (radıyallahu anh) idi. Bunlar fakir olduklarını söyledikleri için Hz. Peygamber (aleyhisselam) Muhacirlere ayırdığı hisselerin bir benzerini bunlara ayırdı. Nadiroğulları'ndan ise, yalnız iki kişi Müslüman olmuş ve bunların malları kendilerine bırakılmıştı.

Nadiroğulları'nın Medine'den bu şekilde çıkarılmaları bir muvaffakiyetti. Çünkü bunlar Medine içinde bir fesat âmili idiler. Müslümanların başına bir felâket geldikçe münafıkların başkaldırmalarına sebep oluyorlardı. Bilhassa Medine'nin dıştan bir taarruza uğraması halinde bunlar Medine içinde de dahili bir savaşın kopmasında nâzım rol alabilirdi.[1] Nadiroğulları'nın bu şekilde Medine'den çıkarılmaları ilgili âyetle belirtilmekte ve olayın özeti verilmektedir.

Nadiroğulları, bu olayda bilerek veya bilmeyerek Allah'a ve Peygamberine karşı gelip savaşmayı göze alacak kadar basiretlerini kaybetmişlerdi. Çünkü Yahudi itikadına göre, İsrailoğulları'yla savaşmak isteyenlere karşı Allah savaş açar ve aynı zamanda yapılan tercüme hatâlarından kay-

---

olmadıkça ağaçların kesilmemesi de yer almış bulunuyor. (C.Y.)

1 Hz. Muhammed Mustafa (aleyhisselam)/M.H. Heykel: 1948

naklansa gerek, "İsrail" ismi, "Allah ile güreşen" şeklinde yorumlanmıştır. Nitekim Tevrat'ta deniliyor ki: "Ve Yakup yalnız başına kaldı ve seher vakti sökünceye kadar bu adam onunla güreşti. Ve onu yenemediğini görünce, uyluğunun başına dokundu ve onunla güreşirken Yakub'un uyluk başı incindi. Ve dedi: Bırak gideyim, çünkü seher vakti oluyor. Ve dedi: Beni mübarek kılmadıkça seni bırakmam. Ve ona dedi: Adın nedir? Ve o dedi: Yakub. Ve dedi: Artık sana Yakub değil, ancak İsrail denilecek; çünkü Allah'la ve insanlarla uğraşıp yendin. Ve Yakub sorup dedi: Rica ederim, adını bildir. Ve dedi: Adımı niçin soruyorsun? Ve orada onu mübarek kıldı. Ve Yakub o yerin adını Peniel koydu; çünkü Allah'ı yüz yüze gördüm ve canım sağ kaldı. Ve Peniel'i geçtiği zaman, Güneş üzerine doğdu ve uyluğu üzerinde aksıyordu. Bunun için bugüne kadar İsrailoğulları uyluk başı üzerindeki adalesini yemezler; çünkü Yakub'un uyluk başına kalça adalesine dokundu."[1]

Belki de bu inanç, İsrailoğulları'nın ruhuna işlemiş ve kuşak kuşak sürüp gelmiştir.

Nadiroğulları'ndan kalan mal ve arazi, askerin savaşarak elde ettiği ganimet cinsinden olmayıp anlaşma ve barış yoluyla elde edilen "fey'" kapsamına girmektedir. O bakımdan Nadiroğulları'ndan kalan mal ve arazi bütünüyle Rasulullah'ın tasarrufuna bırakılmış, beşte bir (humus) kapsamına alınmamıştır.

Hurmaların Kesilip Yakılması

Az yukarıda da dipnot şeklinde değindiğimiz üzere, Nadiroğulları, hem yapılan anlaşmaya sadık kalmamış, hem de ültimatom mahiyetinde kendilerine tanınan süre içinde yerlerini terketmemişlerdi. O yüzden meydana gelen vuruşmada daha çok ağaçları siper ediniyorlar, bir sokak ellerinden çıkınca ikinci sokağı karargâh seçip savaşı sürdürüyorlardı. Girdiği her yerde, fethettiği her ülkede ağaç kesmeyi, çocukları, kadınları ve savaşa katılmayan din adamlarını öldürmeyi yasaklayan Hz. Muhammed (aleyhisselam) Medine'de tam fitne yuvası haline gelen bu şerri ortadan kaldırmaya azmetmiş bulunuyordu. Yılanın başını bulunduğu deliğinde ezmenin gereğine inanan Rasulullah (aleyhisselam) başka çare kalmayınca, aldığı ilâhi işaret üzerine onların hurmalarının kesilmesini emretti. Böylece Nadiroğulları yapılan kuşatmanın ciddiyetini ve Hz. Muhammed (aley-

1 Tevrat/Tekvin: 32/22- 32

hisselam)'ın bu konuda çok kararlı olduğunu anlamakta gecikmediler ve yerlerini terkedip başka bir ülkeye gitmeye razı oldular.

AYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, Medine'de çıban başı olup İslâm düşmanlarıyla iş birliği yapan ve yakın gelecekte büyük bir tehlike arz edecek olan Nadiroğulları'nın Medine'den çıkarılma olayı üzerinde duruldu ve Allah'ın bu kuşatmada mü'minlere nasıl yardımda bulunduğuna dikkat çekilerek yönlendirici bilgi verildi.

Aşağıdaki âyetlerle "ganimet ve fey" taksiminde âdil davranılmadığını iddia edip bununla Peygamber (aleyhisselam) ve İslâm aleyhinde menfi propaganda yapan münafıklar konu ediliyor ve elde edilen mal ve arazinin taksimatıyla ilgili aydınlatıcı bilgiler veriliyor. Sonra da Muhacirin ve Ensar'ın güzel hallerine değinilerek Cenâb-ı Hakk'ın onlardan yana felah kapısını açtığı açıklanıyor.

وَمَآ اَفَآءَ اللّٰهُ عَلٰى رَسُوْلِهٖ مِنْهُمْ فَمَآ اَوْجَفْتُمْ عَلَيْهِ مِنْ خَيْلٍ وَّلَا رِكَابٍ
وَّلٰكِنَّ اللّٰهَ يُسَلِّطُ رُسُلَهٗ عَلٰى مَنْ يَّشَآءُ ۚ وَاللّٰهُ عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيْرٌ ﴿٦﴾
مَّآ اَفَآءَ اللّٰهُ عَلٰى رَسُوْلِهٖ مِنْ اَهْلِ الْقُرٰى فَلِلّٰهِ وَلِلرَّسُوْلِ وَلِذِى الْقُرْبٰى
وَالْيَتٰمٰى وَالْمَسٰكِيْنِ وَابْنِ السَّبِيْلِ ۙ كَيْ لَا يَكُوْنَ دُوْلَةً بَيْنَ الْاَغْنِيَآءِ
مِنْكُمْ ۚ وَمَآ اٰتٰىكُمُ الرَّسُوْلُ فَخُذُوْهُ ۗ وَمَا نَهٰىكُمْ عَنْهُ فَانْتَهُوْا ۚ وَاتَّقُوا اللّٰهَ ۗ اِنَّ
اللّٰهَ شَدِيْدُ الْعِقَابِ ﴿٧﴾ لِلْفُقَرَآءِ الْمُهٰجِرِيْنَ الَّذِيْنَ اُخْرِجُوْا مِنْ دِيَارِهِمْ
وَاَمْوَالِهِمْ يَبْتَغُوْنَ فَضْلًا مِّنَ اللّٰهِ وَرِضْوَانًا وَّيَنْصُرُوْنَ اللّٰهَ وَرَسُوْلَهٗ ۗ اُولٰٓئِكَ هُمُ
الصّٰدِقُوْنَ ۚ ﴿٨﴾ وَالَّذِيْنَ تَبَوَّؤُ الدَّارَ وَالْاِيْمَانَ مِنْ قَبْلِهِمْ يُحِبُّوْنَ مَنْ هَاجَرَ
اِلَيْهِمْ وَلَا يَجِدُوْنَ فِىْ صُدُوْرِهِمْ حَاجَةً مِّمَّآ اُوْتُوْا وَيُؤْثِرُوْنَ عَلٰٓى اَنْفُسِهِمْ
وَلَوْ كَانَ بِهِمْ خَصَاصَةٌ ۗ وَمَنْ يُّوْقَ شُحَّ نَفْسِهٖ فَاُولٰٓئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُوْنَ ۚ ﴿٩﴾

وَالَّذِينَ جَاءُو مِنْ بَعْدِهِمْ يَقُولُونَ رَبَّنَا اغْفِرْ لَنَا وَلِإِخْوَانِنَا الَّذِينَ سَبَقُونَا بِالْإِيمَانِ وَلَا تَجْعَلْ فِي قُلُوبِنَا غِلًّا لِّلَّذِينَ آمَنُوا رَبَّنَا إِنَّكَ رَءُوفٌ رَّحِيمٌ ﴿١٠﴾

6- Allah'ın kendi Peygamberine onlardan (alıp verdiği) ganimete karşı siz ne at sürdünüz, ne de deve yürüttünüz. Ama Allah, Peygamberini dilediği kimselerin üzerine gönderip O'na üstünlük sağlar. Allah'ın kudreti her şeye yeter.

7- Allah'ın o (fethedilen) kasabalar halkından Peygamberine ayırdığı ganimet, Allah içindir, Peygamber içindir, O'nun hısımları, yetimler, yoksullar ve yolda kalmışlar içindir. Tâ ki bu mal içinizden zengin olanlar arasında elden ele dolaşan bir servet haline gelmesin. Peygamber size ne verir (ve ne buyurur)sa onu alın. Sizi neden menederse ondan sakının. Allah'tan korkun. Şüphesiz ki Allah'ın azabı şiddetlidir.

8- Ganimet malı, bir de fakir muhacirleredir ki onlar yurtlarından ve mallarından çıkarıldılar; (onlar sadece) Allah'ın geniş lütuf, bol ihsanını ve hoşnutluğunu arzulamaktadırlar. Allah'a ve Peygamberine yardım ederler, işte (imânlarında) sâdık olanlar da bunlardır.

9- Bunlardan önce (Medine'yi) yurt edinip imânı (kalplerine) yerleştirenler ise, kendilerine hicret edip gelenleri severler; onlara verilen şeylerden dolayı kalplerinde bir ihtiyaç duymazlar; ihtiyaçları olsa bile onları kendilerine tercih ederler. Kim de nefsinin aşırı cimrilik, kıskançlık ve ihtirasından korunursa, işte onlar umduklarına kavuşanlardır.

10- Bunlardan sonra (imânları uğruna hicret edip) gelenler ise, "Ey Rabbimiz! Bizi ve bizden önce imân eden kardeşlerimizi bağışla. Kalplerimizde imân edenlere karşı kin bırakma. Rabbimiz! Şüphesiz ki sen çok şefkatli ve çok merhametlisin" (dediler).

İNİŞ SEBEBİ

Nadiroğulları, her üç kişi kendilerine lâzım olan eşyadan seçip bir deveye yüklemek suretiyle geriye kalan mal ve araziyi bırakarak Medine'yi terkedince, "Fey" diye anılan mal ve araziye Rasulullah (aleyhisselam) **Efendimiz el koydu ve bunun hemen hepsini çok perişan halde olan Muhacirlere taksim etti. Ensardan da sadece fakir olduklarını beyân eden iki kişiye**

belirli hisse ayırıp verdi. Münafıklar bu taksimatı gayr-i âdil görüp menfi propaganda yapmaya başladılar. O sebeple ilgili âyetler indi.

Diğer bir rivayete göre: Nadiroğulları Medine'yi terkedince, kalan mal ve arazinin Müslümanlar arasında taksim edilmesini arzu edenler çoğunluktaydı. Ama Rasulullah (aleyhisselam) Efendimiz aldığı ilâhi işaret üzerine o mal ve araziyi çok perişan halde olan Muhacirlere ve bir de Ensar'dan iki veya üç kişiye taksim etti. Bu yüzden üzülenler oldu. O sebeple de ilgili âyetler indi.[1]

İLGİLİ HADISLER VE RİVAYETLER

"Size bir emir verdiğim zaman, gücünüzün yettiğince onu yerine getirin. Sizi neden menedersem ondan kaçının."[2]

Hz. Enes (radıyallahu anh) anlatıyor:

- Rasulullah (aleyhisselam)'ın yanında oturuyorduk. Bir ara şöyle buyurdu:

"Az sonra Cennet ehlinden bir adam sizin yanınıza gelecektir!" Çok geçmeden Ensar'dan olup, aldığı abdestten dolayı sakalından su damlayan ve ayakkabısını sol elinde tutan bir adam çıkageldi. İkinci gün yine Rasulullah (aleyhisselam) Efendimiz aynı haberi verdi ve çok geçmeden yine o adam bir önceki günde olduğu gibi çıkageldi. Üçüncü gün yine Rasulullah (aleyhisselam) aynı şeyi söyledi ve çok geçmeden o adam aynı vaziyette çıkageldi.

Toplantıdan sonra o adamın amelini merak edip öğrenmek isteyen Abdullah b. Ömer (radıyallahu anh) onu izledi ve yanına yaklaşarak şöyle dedi:

- Babamla tartıştık, ben üç gün onun yanına girmeyeceğime yemin ettim. Uygun görürsen üç gün sizde kalmak istiyorum?

Adam ona:

-Evet, kalabilirsin, dedi. Bunun üzerine Hz. Abdullah (radıyallahu anh) üç gece o adamın evinde kalıyor, fakat hiçbir gece onun kalkıp ibâdet ettiğini göremiyor. Sadece akşam yatağına uzanınca Allah'ı anıyor; tekbir getirip gözlerini yumuyor ve fecir doğuncaya kadar uyuyordu. Hz. Ab-

1 Tefsir-i Kurtubi: 18/11- Fethü'l-Kadir/Şevkani: 5/197- Lübabu't-tevil: 4/247

2 Buhari/İ'tisam: 6 - Müslim/Fazâil: 130, Hac: 412 - İbn Mace/Mukaddeme: 1

dullah (radıyallahu anh) asıl maksadını ona açıklıyor ve fevkalâde bir amelini görmediğini söylüyor. Sonra da ona: "Seni Cennet ehlinden kılan amelin nedir?" diye soruyor. O da: "Ya Abdellah! Gördüğün gibi, başka bir amelim yoktur" diyor. Hz. Abdullah (radıyallahu anh) ayrılmak üzere iken adam onu çağırıyor ve şöyle diyor: "Gördüğün gibi, fazla bir amelim yok, ancak Müslümanlardan hiçbirine kin beslemem; hiç kimseyi, Allah'ın verdiği hayırdan dolayı kıskanmam."

Bunun üzerine Hz. Abdullah (radıyallahu anh) ona: "İşte bu amelindir ki seni yüksek derecelere eriştirmiştir ve bu amelindir ki herkes ona güç getirememektedir" diyor ve ayrılıyor.[1]

Ebu Bekir Sıddik (radıyallahu anh) servetinin tamamını Allah ve Rasulullah yolunda harcayınca, Peygamberimiz (aleyhisselam) ona:

"Geriye çocuklarına ne bıraktın?" diye sordu. O da: "Onlara Allah'ı ve Peygamberini bıraktım" diye cevap verdi. Bunun üzerine Peygamber (aleyhisselam) ona:

"Allah ve Peygamberi onlara yeter" diye buyurdu.[2]

Yermuk Savaşı'nda yaralanan ve "su!" diye inleyen Hz. İkrime'ye su ulaştırılınca, bir başkasının "su!" diye inilti sesi işitildi ve Hz. İkrime getirilen suyu içmeyip o yaralı Müslümana ulaştırılmasını söyledi. Suyu ona götürdüklerinde, tam suyu içmek üzere iken bir başkasının "su!" diye iniltisi işitildi. O ikinci yaralı da suyu içmeyip sesi işitilen yaralı Müslümana ulaştırılmasını söyledi. Derken su o üçüncü kişiye ulaşıncaya kadar öldüğü görüldü. İkinci yaralıya ulaştırılmaya çalışıldı, ama onu da ölmüş bir halde buldular. İlk yaralıya ulaştırmak üzere harekete geçtiler, ne yazık ki o da ölmüş bulunuyordu. Böylece suyu taşıyan adam o suyu hiçbirine içiremeden durup kaldı ve bu manzara karşısında fazlasıyla duygulandı.[3]

"Zulümden sakının; çünkü gerçekten zulüm kıyamet gününde birtakım karanlıklara dönüşecektir. Aşırı hırs, açgözlülük ve cimrilikten de sakının. Çünkü böylesine açgözlülük ve cimrilik sizden öncekileri helak etmiş ve onları birbirlerinin kanını dökmeye, haram kılınan

---

1 Müsned-i Ahmed: Enes (radıyallahu anh)'den

2 Nuru'l-Ebsar Fi Menâkıl-ı Âl-i Beyti'n-Nebiyyi'l-Muhtar

3 İbn Kesir: 4/335

şeyleri helâl saymaya itmiştir."[1]

"Aşırı cimrilik, açgözlülük ile imân Müslüman bir adamın kalbinde birleşemez."[2]

"Allah yolunda yükselen toz ile Cehennem dumanı bir kulun içinde ebediyen birleşemez. Aşırı hırs ve cimrilik ile imân da bir kulun kalbinde ebediyen bir araya gelmez."[3]

Fey' ve Ganimet

Fey': Fazla külfete katlanmadan, fazla askeri bir masraf yapmadan; at ve deve kullanmadan yaya gidilip daha çok sulh yoluyla fethedilen yerde elde edilen mal, nakit ve topraktır.

Ganimet veya nefel: Fey'in aksine fazla külfete katlanıp büyük harcamalar yapılarak, savaşla ilgili imkânları kullanmak suretiyle düşmanı bozguna uğrattıktan veya bir yeri fethettikten sonra elde edilen mal, para ve topraktır. Nitekim Enfal suresinin baş kısmında bu husus yeterince açıklanmaktadır.

Altıncı âyette konu edilen "fey'" ise, Medine'ye iki mil mesafede olan Yahudi Kabilesi Nadiroğulları, Hz. Peygamber (aleyhisselam) tarafından kuşatıldıktan sonra yurtlarını terketmek ve her üç kişinin bir deve yükü mal götürmesi şartıyla yapılan barış neticesi elde edilen mal, para ve toprakla ilgili bulunmaktadır.

Fey'in ganimetten ayrıldığı başlıca noktalar şunlardır:

1- Ganimetin beşte biri Hz. Peygamber (aleyhisselam)'a, O'nun yakınlarına, yetimlere, yoksullara ve yolda kalmışlara verilmek üzere Allah'a aittir. Beşte dördü ise, savaşa katılan mücâhidlere taksim edilir.

Fey' ise, bütünüyle Hz. Peygamber (aleyhisselam)'ın emrine verilir ve O dilediği şekilde, dilediği yere harcamakta serbesttir.

2- Ganimet, külfetlere katlanılarak elde edilen mal, para ve topraktır. Fey', böyle bir külfete girilmeden barış yoluyla elde edilen mal, nakit ve

1 Müslim/Birr: 56 - Ahmed: 2/160, 191, 195, 431-3/323

2 Ahmed: 2/256, 340, 342 - Nesâi/Cihâd: 8

3 Ahmed: 2/256, 340, 342 - Nesâi/Cihâd: 8

topraktır.

3- Ganimetin taksim şekli Enfal suresi 41. âyetle açıklanmıştır.

Fey' ise, bütünüyle Hz. Peygamber'e teslim edilir ve O da bunu Allah yolunda ve kendi ihtiyacı uğrunda harcayabildiği gibi, ondan yakınlarına, yani Hâsım ve Abdülmuttaliboğulları'na, yetimlere, yoksullara ve yolda kalmışlara dağıtabilir.

Sosyal Adalet

Kur'ân ve Sünnet, mali ibâdetin sarfında, onun her çeşidini toplumun zayıf kesimine tahsis ederken faizsiz borcu, yardımlaşma ve dayanışmayı -din kardeşliği düzeyinde- teşvik etmekte ve uhrevi mükâfat vadederek manevi kazancı ön plânda tutmaktadır. Böylece her şeyin maddeyle ölçülemeyeceğini ve maddi kazancın tek başına istenilen huzur, güven ve kardeşliği sağlayamayacağını vurgulamakta; toplum bünyesinde fakirle zengin arasındaki mesafeyi kapatmayı, hiç değilse kısaltmayı planlamaktadır. Amaç ise, sosyal hayatı bütünleştirip sağlam temele oturtmak; fertle toplum arasında kopmaz bağın bulunduğunu ve insanın yalnız kendisi için çalışmadığını, topluma vermesi gereken birçok hakların bulunduğunu kalp ve kafalara işlemektir.

Savaşta elde edilen ganimetin beşte birinin Peygamber'e, O'ndan sonra ise İslâm halifesine ayrılması da bu adaleti gerçekleştirmeye yönelik bir uygulamadır. Zira gerek Hz. Peygamber'e, gerekse O'ndan sonra İslâm halifesine ayrılan bu beşte bir hisse, yine toplumun zayıf kesimine harcanmakta ve servetin sınırlı bir kesimin elinde dönüp dolaşmasını önlemektedir.

Anlaşma ve barış yoluyla elde edilen fey'in tamamının Peygamber (aleyhisselam)'ın emrine verilmesi de bu gayeye yönelik bir diğer uygulama olarak belirlenmiştir.

Böylece İslâm, ibadetiyle, ticaretiyle, savaş ve barışıyla ye her çeşit muamelât ve ukubatıyla sosyal adaleti, güven ve huzuru; toplum yapısında denge ve düzeni kurmanın esas ve prensiplerini kendinde taşıyan Cenâb-ı Hakk'ın son mesajı olarak bulunuyor.

İlgili yedinci âyette, İslâm'ın bu benzersiz ve kusursuz yönü açıklanarak şu aydınlatıcı bilgi hikmetiyle verilmektedir:

"Tâ ki bu mal içinizden zengin olanlar arasında elden ele dolaşan bir servet haline gelmesin."

Câhiliye devrinde ganimet ve yağmalanan malların dörtte biri kabilenin söz sahibi nüfuzlu kişilerine ayrılır, geriye kalanı savaş ve yağmacılığa katılanlara taksim edilirdi. Böylece savaşamayanlar, yağmacılık yapmayanlar, dullar, yetimler ve miskinler mahrum edilirdi.

İslâmiyet diğer kötü âdetleri yıkıp kaldırdığı gibi, bu gayr-i âdil taksimatı da yasakladı ve yukarıda açıklandığı üzere, gerek fey', gerekse ganimetten Allah yolunda hizmet edenlere, Peygamber'in muhtaç yakınlarına, yetimlere, miskinlere ve yolda kalmışlara geniş çapta hisse verilip mal ve mülkün sadece zenginler elinde dolaşan bir servet olmasını önleyerek sosyal adaletten yana en köklü hükmü koymuş oldu. Ganimetin beşte biri bu cihete sarfedilirken, fey'in tamamı tahsis edilmiştir.

Sünnete Dayalı Hükümler, Kur'ân Hükümlerinin Uzantısıdır

وَمَآ اٰتٰىكُمُ الرَّسُوْلُ فَخُذُوْهُ وَمَا نَهٰىكُمْ عَنْهُ فَانْتَهُوْا ۚ

"Peygamber size ne verir (ve ne buyurur)sa onu alın. Sizi neden menederse ondan sakının. Allah'tan korkun. Şüphesiz ki Allah'ın azabı şiddetlidir."

Necm suresinde de belirtildiği gibi, Rasulullah (aleyhisselam) Efendimiz kendi hevesine göre konuşmaz ve hüküm vermezdi. O'nun emir ve nehiyleri; tavsiye özelliğindeki bütün sözleri; helâl-haram; mekruh-müstehab ile ilgili bütün beyânları ilâhi vahye ve işarete dayanırdı.

Fey' konusuyla ilgili âyet, bu yönüyle özellik arz ediyorsa da umum ifâde etmektedir. O nedenle ilim adamlarımız bu âyeti şöyle yorumlamışlardır:

a) Peygamber (aleyhisselam) size ganimetten ne verirse onu alınız. Sizi neyi almaktan menediyorsa ondan kaçının.

b) Size fey' malından ne verip ayırıyorsa onu alın; vermediğini istemeyin veya hak sahibi olduğunuzu iddia etmeyin. Çünkü O, sadece ilâhi adalete göre taksimat yapmaktadır.

c) Peygamber (aleyhisselam) size, bana ibâdet ve taât hususunda neyi emrederse, onu işleyip yerine getirin. Sizi ne gibi günah ve isyandan me-

nederse ondan uzaklaşın.

d) Peygamber (aleyhisselam) size ne verir, ne emrederse, onu alıp itaat edin. Sizi neden menederse ondan kaçının.

Nitekim el-Mehdevi diyor ki: "Bu âyetlerle Peygamber (aleyhisselam) Efendimiz'in emrettiği her şeyin Allah'ın emirleri cümlesinden olduğunun gereği ortaya çıkmış oluyor."

Bu konuda Yezid b. Rumân ile Katade'nin: "Fey' âyetinin hükmü Enfal suresindeki ganimet taksimiyle ilgili âyetle kaldırılmıştır" sözü, ilim çevresinde pek itibar görmemiştir.

İmam Şafii ise, savaşsız olarak kâfirlerden alınan malın beş sehim olarak belirleneceğini, bundan dört sehmin Peygamber (aleyhisselam) Efendimiz'e ayrılacağını; geriye kalan bir sehmin de beş kısma ayrılıp bir sehmi yine Rasulullah'a tahsis edileceğini, bir sehmi O'nun yakın hısımlarına (Hâşim ve Muttaliboğulları'na), bir sehmi yetimlere, bir sehmi miskinlere ve bir sehmi de yolda kalmışlara verileceğini söylemiştir.

Yine bu imama göre: Hz. Peygamber'in vefatından sonra elde edilen fey'den O'na ayrılanı, serhatlerde nöbet tutan mücahitlere dağıtılır. Diğer bir kavline göre ise, Müslümanların mesalihinden yana harcanır.[1]

Muhacirine Yardım

İslâmiyet'i tek kurtuluş yolu seçip Rasulullah (aleyhisselam)'ı gönüller sultanı kabul eden; Allah adına, O'nun rızasına mazhar olma inancıyla o peygamberi kendilerine imam ve rehber seçen; Kur'ân'ı baş tacı edinip ondaki hükümlere kayıtsız, şartsız bağlanan Mekkeli muhacirler, bu uğurda fedakârlığın en büyüğünü, sadakatin en üstününü, teslimiyetin bütün yönlerini gösterip kendilerini her şeyleriyle Allah yoluna adamışlardı. Sonunda Allah ve din uğrunda yurtlarını ve yakınlarını terkedip Medine'ye hicreti cana minnet, kalbe rahmet, ruha gıda saydılar. Ensar, yani Medineli mü'minler ise, ülkelerine hicret edip gelen bu kardeşlerine en sıcak ve anlamlı ilgiyi gösterip zaman zaman onları kendi nefislerine tercih etme faziletini her vesileyle ortaya koydular.

1 el-Câmi'u li-Ahkâmi'l-Kur'ân: 18/12, 13

Çok tehlikeli bir ihanet şebekesi haline gelen yerli Yahudilerden Nadiroğulları, Medine dışına çıkartılınca, kalan ganimet veya fey' malından Muhacirine verilmesi emrediliyor. Zira bu bir savaş ve büyük çapta bir askeri harekat değildi; külfetsiz bir kuşatma ve sonra da anlaşma ve barış yoluyla sağlanan bir servet idi. Ensar'dan sadece iki veya üç fakire, geriye kalanının tamamı Mekkeli Muhacirin'e dağıtılmıştır. Böyle bir taksimatı gayr-i âdil görüp İslâmiyet'i ve dolayısıyla Hz. Peygamber (aleyhisselam)'ı yıpratmak isteyen münafıklar boş durmayıp Medineli mü'minleri kışkırtmaya çalıştılar. Cenâb-ı Hak ilgili âyeti indirerek onların bu yıpratma gayretlerini tesirsiz kıldı. Böylece Medineli mü'minler de tam teslimiyet havası içinde Allah ve Peygamberinin taksimatına rıza göstererek münafıkları susturdular.

Kur'ân ilgili âyetle, sözü edilen fey'in Muhacirin'e, şu beş vasıflardan dolayı verildiğini övgüyle açıklamaktadır:

1- Allah'ın geniş lutfuna, bol ihsanına ve hoşnutluğuna erişmek uğruna yurtlarından çıkarıldılar.

2- Taşınır, taşınmaz mallarını bu maksatla feda edip her şeylerini bırakarak Medine'ye hicret ettiler.

3-4- Allah'ın dinine yardım ettiler; Hz. Peygamber (aleyhisselam)'ı desteklediler.

5- Gerek imânlarında, gerekse hizmet ve yardımlarında Hak rızasını tercihte büyük bir sadakat gösterdiler.

Ensarın Örnek Hareketi

Din ve vicdan hürriyeti uğruna kendi öz yurtları olan Mekke'den hicret eden cefakâr muhacirleri -din kardeşliği çerçevesinde- bağrına basıp onları bir bakıma mallarına ortak edecek kadar fedakârlık, cömertlik ve faziletin en üst derecede grafiğini çizen Medineli mü'minler bu meziyetleri sebebiyle "Ensar" ismine lâyık görülmüşlerdir.

Cenâb-ı Hak 9. âyetle bunların o seçkin vasfını ve müstesna özelliklerini şöyle açıklamaktadır:

1- Daha önce Medine'yi yurt edinip Hz. Muhammed (aleyhisselam)'ın zuhuruyla imân ve irfanı gönüllerine silinmemesiye nakşetmişlerdir.

2- Yurtlarına hicret eden din kardeşlerini imânlarındaki sadakatin bütün heyecanıyla sevip barındırmışlardır.

3- Kendi ihtiyaçları olsa bile bu din kardeşlerine yardımda bulunmak suretiyle onları kendi nefislerine tercih etmişlerdir.

4- Nefislerinin aşırı cimrilik, hırs ve ihtirasını yenip kendilerini imân ve kardeşlik duygularıyla doğruya, iyiye ve güzele yönlendirmişlerdir.

Başkasını Kendi Nefsine Tercihin Sebep ve Ana Kaynağı Ne Olabilir?

Dünyevi hazlarda ve menfaatlerde başkasını kendine tercihin sebep ve kaynağı, mü'minin dini hazlara erişip imânın yakin derecesine yükselmesi; aynı zamanda Allah'a ve Peygamberine karşı aşırı sevgi beslemesi; meşakkate karşı dayanma gücünü kendi ruhunda bulmasıdır.

İşte Ensar'ın dini nazlarının ve din kardeşlerini kendi nefislerine tercih sebebinin kaynağı bu irfana erişmeleridir.

Kendi nefsinin arzularını ön plânda tutup yalnız kendisi için çalışıp kazanan kişilerden böylesine bir fedakârlık ve âlicenaplık elbetteki beklenemez. Zira insanın maddeye aşırı tutkusu onu maddenin kulu ve kölesi haline getirir ve ona ulaşmak için her türlü kuralı çiğnemekte bir sakınca görmez. Allah'a dosdoğru imân ise, insanı bu esaret ve kölelikten kurtarıp insanlığın hizmetine sevkeder ve her türlü fedakârlığı, yardımlaşmayı, zayıfları korumayı ilham eder ve toplumun kopmaz bir parçası olduğunu en anlamlı şekilde öğretir.

Tarihi bir misâl:

İkinci halife Hz. Ömer (radıyallahu anh), Rasulullah (aleyhisselam)'ın vefatından sonra Ashab-ı Kiram'ın ileri gelenlerinin dünyaya karşı eğilimlerini, fakirlere karşı ilgi seviyelerini ölçmek için 400 dinarı bir keseye koyup hizmetçisine verdi ve şöyle talimatta bulundu: "Bunu Ebu Ubeyde b. Cerrah'a götürüp benim tarafımdan hediye olduğunu söyle ve kendisine teslim ettikten sonra bir süre orada oyalan da bu dinarları ne yapacağına dikkat et!"

Hizmetçi aldığı emri aynen yerine getirdi. Ebu Ubeyde (radıyallahu anh) hediyeyi alıp Hz. Ömer için duâ etti ve arkasından hemen cariyesini çağır-

dı. Çevresindeki fakirlerin listesini ona uzatarak şu emri verdi: "Bu parayı al ve listede belirlendiği üzere adı geçen fakir ailelere dağıt." Ebu Ubeyde (radıyallahu anh) birtakım ihtiyaçlarına rağmen, o 400 dinardan kendine bir şey ayırmadı, daha çok muhtaç olanları tercih etme faziletini gösterdi. Hizmetçi de görüp tesbit ettiklerini gelip Hz. Ömer (radıyallahu anh)'a anlattı. Az sonra o yine bir 400 dinar veya dirhem bir keseye koyup hizmetçisine verdi ve: "Bunu Muâz b. Cebel'e götür, benim hediyem olduğunu söyle ve ne yapacağını tespite çalış" diye emretti. O da, yani Muâz b. Cebel de aldığı bu parayı -kendi ihtiyacına rağmen- olduğu gibi fakir ve muhtaçlara dağıttı. Eşi dayanamadı ve şöyle demek zorunda kaldı: "Vallahi biz de fakiriz ve bu paraya çok muhtacız!" diyerek Hz. Muâz'ı bir bakıma kınadı. O sırada kesede sadece iki dinar veya dirhem kalmıştı, onu da sızlanan eşine verdi. Hizmetçi yine gördüklerini gelip Hz. Ömer (radıyallahu anh)'a anlattı. Bunun üzerine halife fazlasıyla sevindi ve: "Vallahi bunlar birbirinden gelme din kardeşleridirler" diyerek gözleri yaşla doldu.

İkinci bir misâl:

Emevi halifelerinden Muaviye b. Ebi Süfyan, Hz. Aişe (radıyallahu anha) validemize harçlık olarak 10.000 dinar gönderdi. Mü'minlerin anası o gün oruçluydu; evinde ise yiyecek adına bir şey yoktu. Akşama varmadan bu paranın tamamını fakirlere dağıttı. Kendisine hizmet eden kadın üzülerek huzuruna çıktı ve: "Ey mü'minlerin anası! Paranın tamamını dağıttınız. Oysa akşama iftar yemeğiniz bile yok!" deyince, Hz. Aişe (radıyallahu anha) tebesüm etti ve şöyle dedi: "Bunu daha önce hatırlatsaydın ya."

Şuhh (Aşırı Cimrilik, İhtiras ve Kıskançlık)

وَمَنْ يُوقَ شُحَّ نَفْسِهِۦ فَأُو۟لَٰٓئِكَ هُمُ ٱلْمُفْلِحُونَ

"Kim de nefsinin aşırı cimrilik, kıskançlık ve ihtirasından korunursa, işte onlar umduklarına kavuşanlardır."

Aşırı cimrilik, kıskançlık ve ihtiras şeklinde çevirisini yaptığımız "şuhh" kavramı üzerinde hayli durulmuş ve az farklı yorumlar yapılmıştır.

Onları şöyle özetleyebiliriz:

a) Cimrilik anlamına gelip "buhl" ile eş anlamlıdır.

b) Aşırı cimrilik demektir.

c) Hırs düzeyinde olan cimriliktir.

d) Daha çok zekât ödeme hususunda nefsinin hırsına kapılıp muhtaçlara vermekte tereddüt etmek veya zekâtın bir kısmını vermemek anlamına gelir. Farz olan mali ibâdeti nefsinin ihtirasına feda eden kimse hakkında böyle bir kelimenin kullanıldığı da çok yaygındır. Daha önceki kavimlerin bu yüzden helak olanları da zaman zaman misâl verilmek suretiyle açgözlüler uyarılmaktadır.

e) İbn Mesud (radıyallahu anh)'a göre: Başkasının yardımına engel olma duygusunun belirmesi ve yine başkasına ait malın haksız yere yenmesi de "şuhh" olarak vasıflanır.

Bunun için Rasulullah (aleyhisselam) Efendimiz:

"Allahım! Nefsimin şuhhundan, onun israf ve vesvesesinden sana sığınırım" diye dua ederdi.

Tabiin-i Kiram

وَالَّذِينَ جَآءُو مِنۢ بَعْدِهِمْ يَقُولُونَ

"Bunlardan sonra (imânları uğruna hicret edip) gelenler ise, "Ey Rabbimiz, bizi ve bizden önce imân eden kardeşlerimizi bağışla." (dediler)."

Ashab-ı Kirâm'ı görüp imân ederek onlara uyanların veya ikinci kademede imân ettikten sonra hicret edenlerin İslâmi tezgâhta ne kadar güzel şekillendirildikleri; içlerinin din kardeşliğinin iyi duygularıyla süslendiği; kin, kıskançlık, ihtiras ve bencillik duygularını tahkiki imân gücüyle yenerek iç âlemlerini de temizledikleri çok duyarlı bir ifadeyle işlenmektedir.

Evet âyetin zahiri bu iki bahtiyar zümreye delâlet etmektedir. Cidden her iki zümre de sözü edilen ve âyette anlatımını bulan meziyetlere sahiptirler. Önce imân edenler için Cenâb-ı Hakk'ın mağfiretini dilerken, o bahtiyarlara karşı -kendileri henüz imân devletine erişmeden- içlerinde oluşan kin ve intikam, kıskançlık ve bencillik duygularına bir daha kapılmamaları için Allah'ın yardımını dilemişler ve O'nun ne kadar şefkatli ve merhametli olduğuna inanarak teslimiyet göstermişlerdir.

Kıyamete kadar zincirin halkaları gibi birbirini izleyen ve tamamlayan bir sonraki mü'minlerin bir önceki mü'minlere karşı böylesine asil duygu taşıması, şüphesiz ki emr-i ilâhidir ve her devirde ve çağda yaşayan

gerçek mü'minlere yakışan da böyle bir temiz duygu ve yönlendirici fazilettir. Zaten Cenâb-ı Hak, peygamber ve ashab terbiyesi almış mü'minlerin birbirine karşı gösterdikleri sevgi ve saygıyı, bağlılık ve güveni tarihi bir ölçü, ahlâki bir misal ve itikadi bir kıstas olarak vermektedir.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle Hz. Peygamber (aleyhisselam)'ı ganimet taksiminde gayr-i âdil davranmakla suçlayan münafıklar konu edildi. Arkasından Muhacirin ve Ensar'ın örnek halleri ve samimi duyguları üzerinde durularak güzel misaller verildi.

Aşağıdaki âyetlerle, münafıklarla Yahudilerin İslâm aleyhine olan tavırlarına ve sahte vaadlerine değiniliyor; sonra da münafıkların bu hususta da döneklik yapacakları ve Yahudileri yüzüstü bırakacakları haber veriliyor. Şeytanın onlara misal teşkil ettiği üzerinde durularak hem Kitap Ehli, hem de dönek ikiyüzlüler uyarılıyor.

اَلَمْ تَرَ اِلَى الَّذِيْنَ نَافَقُوْا يَقُوْلُوْنَ لِاِخْوَانِهِمُ الَّذِيْنَ كَفَرُوْا مِنْ اَهْلِ
الْكِتٰبِ لَئِنْ اُخْرِجْتُمْ لَنَخْرُجَنَّ مَعَكُمْ وَلَا نُطِيْعُ فِيْكُمْ اَحَدًا اَبَدًا ۙ
وَّاِنْ قُوْتِلْتُمْ لَنَنْصُرَنَّكُمْ ۭ وَاللّٰهُ يَشْهَدُ اِنَّهُمْ لَكٰذِبُوْنَ ﴿١١﴾ لَئِنْ اُخْرِجُوْا لَا
يَخْرُجُوْنَ مَعَهُمْ ۚ وَلَئِنْ قُوْتِلُوْا لَا يَنْصُرُوْنَهُمْ ۚ وَلَئِنْ نَّصَرُوْهُمْ لَيُوَلُّنَّ الْاَدْبَارَ ۣ
ثُمَّ لَا يُنْصَرُوْنَ ﴿١٢﴾ لَاَنْتُمْ اَشَدُّ رَهْبَةً فِيْ صُدُوْرِهِمْ مِّنَ اللّٰهِ ۭ ذٰلِكَ بِاَنَّهُمْ
قَوْمٌ لَّا يَفْقَهُوْنَ ﴿١٣﴾ لَا يُقَاتِلُوْنَكُمْ جَمِيْعًا اِلَّا فِيْ قُرًى مُّحَصَّنَةٍ اَوْ مِنْ
وَّرَاۗءِ جُدُرٍ ۭ بَاْسُهُمْ بَيْنَهُمْ شَدِيْدٌ ۭ تَحْسَبُهُمْ جَمِيْعًا وَّقُلُوْبُهُمْ شَتّٰى ۭ ذٰلِكَ
بِاَنَّهُمْ قَوْمٌ لَّا يَعْقِلُوْنَ ۚ ﴿١٤﴾ كَمَثَلِ الَّذِيْنَ مِنْ قَبْلِهِمْ قَرِيْبًا ذَاقُوْا وَبَالَ اَمْرِهِمْ ۚ
وَلَهُمْ عَذَابٌ اَلِيْمٌ ۚ ﴿١٥﴾ كَمَثَلِ الشَّيْطٰنِ اِذْ قَالَ لِلْاِنْسَانِ اكْفُرْ ۚ فَلَمَّا كَفَرَ
قَالَ اِنِّىْ بَرِيْۗءٌ مِّنْكَ اِنِّىْٓ اَخَافُ اللّٰهَ رَبَّ الْعٰلَمِيْنَ ﴿١٦﴾ فَكَانَ عَاقِبَتَهُمَآ

أَنَّهُمَا فِي النَّارِ خَالِدَيْنِ فِيهَا ۚ وَذَٰلِكَ جَزَاءُ الظَّالِمِينَ ﴿١٧﴾

11- Görmedin mi, münafıklıkta bulunanları, Kitap Ehli'nden küfre sapan kardeşlerine: "Eğer siz (buradan) çıkarılırsanız, andolsun ki biz de sizinle beraber çıkarız. Sizin hakkınızda (aleyhinizde) hiçbir kimseye uymayız ve eğer sizinle savaşırlarsa herhalde size yardım ederiz" diyorlardı. Allah ise, onların şüphesiz yalancılar olduklarına şehadet etmektedir.

12- Eğer (o küfre sapan Kitap Ehli, yurtlarından) çıkarılsa, andolsun ki münafıklar onlarla beraber çıkmazlar ve eğer onlarla savaşılırsa yardım etmezler. Yardıma gitseler bile dönüp kaçarlar; sonra yardım da görmezler.

13- Andolsun ki, onların yüreklerine Allah'tan (çok) siz korku ve yılgınlık vermektesiniz. Bu böyledir. Çünkü onlar anlayışsız (dini bilgilerden uzak) bir topluluktur.

14- Onlar, sizinle toplu halde vuruşmazlar; ancak kale içindeki kasabalarda veya duvarlar gerisinde savaşmak isterler. Kendi aralarında (birbirlerine ve düşmanlarına karşı sözlü saldırıları) pek çetin ve hırçıncadır. Onları toplanıp birleşmiş sanırsın, oysa kalpleri değişik ve dağınıktır. Bu böyledir; çünkü onlar akıllarını kullanmayan bir topluluktur.

15- Bunlar, kendilerinden yakın bir süre önce gelip geçen, işlerinin günah ve vebalini tadan kimselere benzerler. Bunlar için elem verici bir azap vardır.

16- (Bunların) misâli, hani insana: "İnkâr et" diyen ve insan inkâr edince de, "Doğrusu ben senden beriyim, uzağım; ben herhalde âlemlerin Rabbinden korkarım" diyen şeytana benzer.

17- İkisinin de sonu, mutlaka içinde devamlı kalacakları Cehennem ateşidir. İşte bu, zâlimlerin cezasıdır.

Münafıkla Kâfir Arasında Bir Kardeşlik Bağı Vardır

أَلَمْ تَرَ إِلَى الَّذِينَ نَافَقُوا يَقُولُونَ لِإِخْوَانِهِمُ الَّذِينَ كَفَرُوا

"Görmedin mi?" münafıklıkta bulunanları, Kitap Ehli'nden küfre sapan kardeşlerine: "Eğer siz (buradan) çıkarılırsanız, andolsun ki biz de sizinle beraber çıkarız." diyorlardı."

Nifak hastalığına yakalanıp ikiyüzlülüğü ve dönekliği sanat edinen münafıklar, içten kâfir oldukları, dıştan da Müslüman görünmeye çalıştıkları için Cenâb-ı Hak onları, küfrü benimseyen Yahudilerle, sapık putperestlerle kardeş diye vasıflandırmakta ve böylece küfrün tek millet olduğuna işarette bulunmaktadır.

Nitekim verdikleri sözü bozan, yapılan anlaşmaya sadık kalmayan Beni Kurayza ve Beni Nadir kabileleriyle işbirliği yaparak İslâm'a karşı ihanet planı hazırlayan Medineli münafıkların karakter yapısı yukarıdaki âyetle açıklanarak mü'minlerin sözü edilen ikiyüzlü sapıklara karşı çok dikkatli olmaları isteniliyor.

Şöyle ki: Medineli münafıklar, bir Yahudi kabilesi olan Nadiroğulları'yla gizli görüşmelerde bulunup üç maddelik bir sözleşme ve teminatta bulunmuşlardı:

1- Yurdunuzu kesinlikle terketmeyin. Bununla beraber burayı terketmek zorunda kalırsanız, andolsun ki biz de sizinle beraber Medine'den ayrılırız.

2- Sizin aleyhinize hiç kimseye ve hiçbir kuvvete uyup katılmayacağız. Her zaman size destek olacağız.

3- Müslümanlar sizinle savaşırlarsa, mutlaka size yardım eder, saflarınızda yer alırız.

Nitekim gerek Mekkeli Kureyş kabilesine mensup kâfirlerin, gerekse Medineli münafıkların, şaşkın Yahudilere verdikleri sözlü te'minat, onlara cesaret verdi ve İslâm aleyhine açtıkları soğuk harbi devam ettirdiler.

İlgili âyetle, münafıkların verdiği bu sözlü te'minatlarında yalancı oldukları açıklanarak onların hiçbir zaman güvenilir bir toplum olmadıklarına işarette bulunuluyor. Zira bu kararsız ikiyüzlü insanlar, Allah'tan ziyâde Müslüman mücahitlerden korkuyor, bir vuruşma çıkar diye ödleri kopuyordu. Yahudileri kışkırtmalarının sebeplerinden biri, güçlenen İslâm toplumunu zayıflatıp fitne havasını rahat estirme ortamı bulmaktı. Yoksa Yahudi kabilelerle bir vuruşma olayı meydana geldiğinde, onların vuruşma dışında kalacakları belliydi.

Nitekim azıp sapıtan, ihanette bulunup yapılan andlaşma hilâfına hareket eden Nadiroğulları, Müslümanlar tarafından kuşatılınca, müna-

fıklar, üç maddelik te'minat anlamındaki sözlerine bağlı kalmadılar, sadakatlerini isbat edemediler. Böylece Nadiroğulları'nı kaderleriyle baş başa bıraktılar. Neticeyi bekleyip hangi taraf galip gelirse, ondan yana adım atacaklarını hesapladılar. Zevahiri kurtarmak için de bir sürü yalan vaadlerde bulunmaktan geri kalmadılar.

İmân nurundan, irfan aydınlığından mahrum bulunan o insanlar, unutmayalım ki toplumun baş belâsı ve ülkenin fitne kaynağıdır.

Yahudilere gelince: Bir ordu kurup münafıkları da saflarına katmayı bir türlü başaramadılar. Ancak kale içinde, mahalle sokaklarında, duvarlar ardında bir vuruşmayı göze alabildiler. Kendi aralarında sözlü saldırıları pek çetin ve hırçındır; yani dilleriyle kahraman, vurucu, bozguna uğratrcı olduklarını sıkıp savururlar. Oysa kalpleri dağınık ve kafaları farklı düşünce ve duygular taşımaktadır. Çünkü gerek inkarcı Yahudiler, gerekse münafıklar, dosdoğru hakka yönelmeyen, bu vadide akıllarını kullanmayan basiretsiz, şaşkın kimselerdir.

Olaylar tekerrür edince tarih de tekerrür eder; yani ilâhi hüküm iner de gerekeni yapar. Bunlardan önce aynı şekilde hareket edenlerin işledikleri hata ve sergiledikleri azgınlığın vebalı dünyada cezasız kalmadığı gibi, âhirette de kendilerini ebediyen bedbaht kılacaktır. O halde Cenâb-ı Hakk'ın milletler ve kavimler hakkındaki câri sünneti değişmiyor, devam ediyor. Yakında Nadiroğulları da, münafıklar da elem verici bir azap ile karşılaşacaklardır. Nitekim öyle oldu. Nadiroğulları, Medine'den çıkartılıp sürüldü. Münafıklar ise, özellikle Tebük Seferi'nde ayıklanıp, nifaklarının boğucu havasında kahredici bir hayat yaşamaya başladılar.

Münafık, İblis Misali Dönek ve Kaypaktır

كَمَثَلِ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ قَرِيبًا ذَاقُوا وَبَالَ أَمْرِهِمْ

"(Bunların) misali, hani insana: "İnkâr et" diyen ve insan inkâr edince de, "Doğrusu ben senden beriyim; ben elbette âlemlerin Rabbinden korkarım" diyen şeytana benzer."

İblis, hilkat ve tıyneti gereği durmadan her fırsattan yararlanarak insanın kalbine, beyninin bazı noktalarına inkâr, şüphe ve inat sinyalleri gönderir. İyice şüpheye sokup sapıttırdıktan sonra, Allah'ın vereceği azabı ve o dehşetli günü hatırladıkça ve bir de âhirette hesap faslı başladığında

aldattığı insan: "Ben senden beriyim. Kendi akıl ve iradenle kendini küfür çukuruna attın. Doğrusu ben, âlemlerin Rabbi Allah'tan korkarım" der.

Yahudi olan Nadiroğulları da İblis misali, Medineli münafıkların kışkırtıcı sözlerine, kuru vaadlerine kanıp Hakk'a karşı iyice azgınlaşarak ihanette bulundular. Cenâb-ı Hakk'ın hükmü, Hz. Peygamber (aleyhisselam)'ın adil yumruğunda tecelli edince münafıklar korkup geri çekildiler ve onlara: "Bizim sizinle ilgimiz yoktur. Kendi başınızın çaresine bakın" diyerek döneklikte bulundular. 16. âyetle bunların perişan ve kararsız hali, İblis'in bir sürü vaadler fısıldayarak aldattığı adamla olan durumuna benzetilerek düşündürücü bir tasvir yapılmakta ve her ikisinin de âkibetinin ebedi azap olduğu ve böyle bir cezanın kendine ve başkasına -Hakk'ı red ve inkâr etmek suretiyle- zulmedenin ameline uygunluğu haber verilmekte; yani cezanın âdil ölçülere göre verileceğine işaret edilmektedir.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, münafıklarla Yahudilerin İslâm aleyhine aldıkları tavır üzerinde duruldu ve şeytanın sinsi vaadlerine işaretle münafıklarla İblis arasında bu bakımdan da benzerlik bulunduğuna dikkat çekildi.

Aşağıdaki âyetlerle, dünya hayatının âhiret hayatına geçiş dönemi olduğu ve o bakımdan ciddi hazırlıklarda bulunmayı gerektirdiği konu ediliyor. Geçici hayatın şatafatına aldanıp Allah'ı unutmanın çok üzücü sonuçlar doğuracağına atıfla mü'minler uyarılıyor.

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اتَّقُوا اللَّهَ وَلْتَنظُرْ نَفْسٌ مَّا قَدَّمَتْ لِغَدٍ ۖ وَاتَّقُوا اللَّهَ ۚ إِنَّ
اللَّهَ خَبِيرٌ بِمَا تَعْمَلُونَ ﴿١٨﴾ وَلَا تَكُونُوا كَالَّذِينَ نَسُوا اللَّهَ فَأَنسَاهُمْ أَنفُسَهُمْ ۚ
أُولَٰئِكَ هُمُ الْفَاسِقُونَ ﴿١٩﴾ لَا يَسْتَوِي أَصْحَابُ النَّارِ وَأَصْحَابُ الْجَنَّةِ ۚ
أَصْحَابُ الْجَنَّةِ هُمُ الْفَائِزُونَ ﴿٢٠﴾

18- Ey imân edenler! Allah'tan saygı ile korkun; her kişi yarın için önden ne göndermişse ona dikkatle baksın. Allah'tan saygı ile korkun. Şüphesiz ki Allah, yapageldiklerinizden haberlidir.

19- Artık siz, Allah'ı unutan ve bu yüzden Allah'ın da onları ken-

dilerine unutturduğu kimseler gibi olmayın. İşte onlar, ilâhi sınırları aşıp yozan, sapıtan kişilerdir.

20- Cehennemlik olanlarla Cennetlik olanlar bir değildir. Kurtulup başarıya ulaşanlar Cennetlik olanlardır.

İLGİLİ HADİSLER VE RİVAYETLER

Münzir b. Cerir, babasından naklen şöyle haber vermiştir:

- Günün evvelinde Rasulullah (aleyhisselam)'ın yanında bulunduğumuz bir sırada, yalınayak, yarı çıplak, sırtlarında yırtık alacalı hırka ve bellerinde asılı kılıç olduğu halde bir grup insan çıkageldi ki hepsi de Mudar Kabilesi'nden idi. Rasulullah (aleyhisselam) Efendimiz onların perişan halini görünce üzüntüden mübarek yüzünün rengi değişiverdi. Kalkıp odasına girdi ve az sonra dışarı çıkıp ezan okuması için Bilâl'e emretti. Ezan okunduktan sonra namaz kıldırdı ve ashabına dönerek şöyle buyurdu:

"Ey insanlar! Sizi bir tek candan (Adem'den) yaratan Rabbınızdan korkun." cümlesiyle başladı ve âyeti sonuna kadar okudu. Sonra da Haşr suresinin

"Ey imân edenler! Allah'tan saygı ile korkun; her kişi yann için önden ne göndermişse, ona dikkat etsin. Allah'tan saygı ile korkun. Şüphesiz ki Allah yapageldiklerinizden haberlidir." mealindeki 18. âyeti okudu ve şu sözleri ekledi: **Artık her kişi dinarından, dirheminden, elbisesinden, birkaç avuç buğdayından, birkaç avuç hurmasından, isterse yarım hurma ile olsun tasaddukta bulunsun."**

Bunun üzerine Ensar'dan bir adam avucuna neredeyse sığmayacak kadar dolu bir kese getirdi. Arkasından insanlar birbiri ardınca bir şeyler getirdiler. Derken yiyecek ve giyecekten iki kümenin oluştuğunu gördüm. Rasulullah (aleyhisselam) Efendimiz bu manzara karşısında duygulandı ve yüzü ışıl ışıl ışıldadı, sanki altın yaldızla süslenmiş gibi oldu ve şöyle buyurdu:

"Kim İslâm'da güzel bir yol, bir çığır açarsa, hem kendi ecri, hem de kendisinden sonra o yolda amel edenlerin ecri -ecirlerinden bir şey eksilmeksizin- ona verilir. Kim de İslâm'da kötü bir yol, fena bir çığır açarsa, onun günahı ve kendisinden sonra o yolda amel edenlerin gü-

nahı -günahlarından bir şey eksilmeksizin- ona yükletilir."[1]

Ebu Bekir Sıddik (radıyallahu anh) irad ettiği bir hutbesinde şu cümleleri söylemiştir:

"Allah rızası gözetilmeyen bir sözde hayır yoktur. Allah yolunda harcanmayan bir malda hayır yoktur. Cehli hilmine üstün gelen kimsede hayır yoktur. Allah yolunda amel ederken kınayanın kınamasından korkan kimsede de hayır yoktur."[2]

İslâm İki Hayatı Birden Kucaklar

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اتَّقُوا اللَّهَ وَلْتَنْظُرْ نَفْسٌ مَا قَدَّمَتْ لِغَدٍ

"Ey imân edenler! Allah'tan saygı ile korkun; her kişi yarın için önden ne göndermişse ona dikkatle baksın."

İslâm, ilâhi düzenin değişmeyen plânıdır; ruhsal yapıyla fiziksel yapıyı uzlaştıran, maddeyle mana arasında denge sağlayan, dünya ile âhiret arasında kopmaz köprü oluşturan son dindir.

Beden, madde âleminden, ruh ise mâna âlem indendir. Biri dünya, diğeri âhirete eğilimlidir. Onun için Kur'ân'da bu iki hayata birden yönelmemiz emredilmekte ve önce dünya, sonra âhiretten söz edilerek birinin diğerini tamamladığına işarette bulunulmaktadır. Aynı zamanda bu iki hayattan her biri diğeriyle anlam ve hikmet kazanmakta; birinin mevcudiyeti diğerini gerekli kılmaktadır. Öyle ki, âhiret hayatı yaratılmasaydı dünya hayatının anlamı ve hikmeti kalmazdı.

İnsanoğlu bu ortam ve şartlar içinde zıtların yarıştığı bir dünyada bulunuyor. Zira her şey zıddıyla anlaşılıp inkişaf ediyor. Bu manayla dünya, âhiret kavramıyla; hayat da ölüm kavramıyla daha iyi anlaşılmaktadır. Onun için yüzünü bütünüyle dünya hayatına çeviren insanlar, hayatı tek yanlı ele alıp kendilerini dengesizliğe itmiş olurlar. Kur'ân böylesine yanlış bir değerlendirmeye gitmemizi önlemek ve iki hayata birden yönelmemizi sağlamak için 18, 19. âyetlerle hayatı gerçek anlamda değerlendirmemizin formülünü vermektedir.

Sonra da konu şöyle bağlanmakta ve her birimize en sağlam kıstas

1 Müslim/İlim: 15, Zekât: 69 - Nesâi/Zekât: 64 - Ahmed: 4/357, 359, 360, 361

2 Taberâni: Osman b. Naim b. Namha'dan

verilmektedir: "Cehennemlik olanlarla cennetlik olanlar bir değildir. Kurtulup başarıya ulaşanlar cennetlik olanlardır." Zira ikinciler dengeli ve düzenli bir ömür yaşayıp dünya ile âhiret hayatının anlam ve hikmetini kavrayanlardır. Birinciler ise, dengeyi bozup düzensiz bir ömür tüketen; niçin dünyaya getirildiğini, ne olduğunu, nereye gittiğini bilmeyen şaşkınlardır. Böylelerine, sun'i teneffüsle yaşayanlar da diyebiliriz.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, dünya hayatı ile âhiret hayatı arasında denge kurmanın lüzumu üzerinde durularak yönlendirici bilgi verildi.

Aşağıdaki âyetlerle, insanlara indirilen Kur'ân-ı Kerim'in bütünüyle iki hayatı mutluluğa döndürmeye yönelik hükümler taşıdığı belirtilerek bu kitabın nasıl yüksek bir kudreti yansıttığına değiniliyor. Sonra da o yüksek kudretin sıfatlarından bir kısmı sıralanarak aydınlatıcı bilgiler veriliyor.

لَوْ أَنْزَلْنَا هٰذَا الْقُرْآنَ عَلٰى جَبَلٍ لَرَأَيْتَهُ خَاشِعًا مُتَصَدِّعًا مِنْ خَشْيَةِ اللّٰهِ وَتِلْكَ
الْأَمْثَالُ نَضْرِبُهَا لِلنَّاسِ لَعَلَّهُمْ يَتَفَكَّرُونَ ﴿٢١﴾ هُوَ اللّٰهُ الَّذِي لَا إِلٰهَ إِلَّا هُوَ عَالِمُ
الْغَيْبِ وَالشَّهَادَةِ هُوَ الرَّحْمٰنُ الرَّحِيمُ ﴿٢٢﴾ هُوَ اللّٰهُ الَّذِي لَا إِلٰهَ إِلَّا هُوَ الْمَلِكُ
الْقُدُّوسُ السَّلَامُ الْمُؤْمِنُ الْمُهَيْمِنُ الْعَزِيزُ الْجَبَّارُ الْمُتَكَبِّرُ سُبْحَانَ اللّٰهِ عَمَّا
يُشْرِكُونَ ﴿٢٣﴾ هُوَ اللّٰهُ الْخَالِقُ الْبَارِئُ الْمُصَوِّرُ لَهُ الْأَسْمَاءُ الْحُسْنٰى يُسَبِّحُ لَهُ
مَا فِي السَّمٰوَاتِ وَالْأَرْضِ وَهُوَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ ﴿٢٤﴾

21- Eğer bu Kur'ân'ı bir dağ üzerine indirmiş olsaydık, onu, saygı ile eğilip Allah korkusundan parça parça görürdün. Bu misâlleri belki iyice düşünürler diye insanlara getiriyoruz.

22- O öyle Allah ki, O'ndan başka ilâh yoktur; gaybı da, ortada olanı da bilendir; O (dünyadaki canlılara karşı) çok merhametlidir ve (Âhiret'te de mü'minlere karşı) çok merhametlidir.

23- O öyle Allah ki, O'ndan başka ilâh yoktur. Mülkün sahibidir. O çok mukaddestir; selâmet ve güven kaynağıdır. Gözetendir; çok üstündür,

çok güçlüdür. Dilediğini engelsiz, müdahalesiz yapandır; büyüklük ve yücelik O'na mahsustur. Allah (inkarcıların, putperest ve müşriklerin) ortak koştuklarından yücedir, münezzehtir.

24- O öyle Allah ki, yaratandır, en güzel şekilde ve biçiminde var kılandır. Dilediği surette meydana getirendir. En güzel isimler O'na mahsustur. Göktekilerle yerdekiler O'nu tesbih eder. O, çok üstündür, çok güçlüdür, hikmet sahibidir.

İLGİLİ HADİSLER VE RİVAYETLER

Kudsi Hadis/Allah buyurdu:

"Azamet entarim, kibriya üstlüğümdür. Kim bunlardan biriyle benimle çekişip boy ölçüşmeye kalkışırsa, ona azap ederim."[1]

"Şüphesiz ki Allah'ın 99 ismi vardır (yüzden bir noksan). Kim bunları (vird edinip) sayarsa, Cennete girer. Allah birdir, O tekdir ve teki sever."[2]

"Kim sabahleyin üç defa: (Euzü billahi's-semi'i'I-alimi mine'ş-şeytani'r-racimi) der ve Haşr suresinin sonundaki üç âyeti okursa, Allah ona yetmiş beş bin melek müvekkel kılar da hepsi onun için akşama kadar rahmet ve gufran dilerler. Kim de akşamlayın böyle der ve o üç âyeti okursa, yine aynı dereceye (kendini çıkarmış) olur."[3]

Rasulullah (aleyhisselam) Efendimiz için Medine'de Mescid-i Saadet'te bir minber yapıldı. Daha önce Efendimiz (aleyhisselam) Mescid'deki hurma kütüğüne dayanıp hutbe irâd ederdi. Minber yapılınca kütüğe gitmeyip minberin birinci basamağına ayağını koyunca hurma kütüğü Kur'ân'dan, peygamberden uzak kalmanın üzüntüsünden on aylık gebe deve inler gibi inledi veya susturulmak istenen çocuk gibi hıçkırırcasına bir ses çıkardı."[4]

Kur'ân Bir Dağ Üzerine İndirilseydi

لَوْ اَنْزَلْنَا هٰذَا الْقُرْاٰنَ عَلٰى جَبَلٍ لَرَاَيْتَهُ خَاشِعًا مُتَصَدِّعًا مِنْ خَشْيَةِ اللّٰهِ

1 Ebu Dâvud/Libas: 25 - İbn Mâce/Zühd: 16 - Ahmed: 2/376, 414, 427, 442

2 Buhari/Daavat: 69 - Müslim/Zikir: 5, 6 - İbn Mâce/Duâ: 10

3 Tirmizi: Muhammed b. Geylan'dan - Müsned-i Ahmed

4 İbn Cerir- Katade

"Eğer bu Kur'ân'ı bir dağ üzerine indirmiş olsaydık, onu, saygı ile eğilip Allah korkusundan parça parça görürdün."

Kur'ân bütünüyle Allah sözüdür; O'nun gibi kusursuz ve mükemmeldir. Beşer sözüyle, onun düşünce ve bilgi ürünüyle kıyaslanamaz. Çünkü beşer sözü, beşer kadar kusurlu ve kısa ömürlüdür.

Kur'ân hayat plânını çizen; insanı kendine, Allah'ı insana tanıtan ve insanın nasıl büyük bir sorumluluk taşıdığını öğreten bir kitaptır. Bunun için taşıdığı hükümler ancak gerçeği yansıtır ve kalıcılık vasfını taşır. Çağları içine alır; ilmin ve medeniyetlerin önünde yürür. İnsanlar bu kitabı bilip anladıkları, anlayıp amel ettikleri nisbette hayatlarını ilâhi nizama uydurmuş olurlar ve sorumluluklarını idrâk çizgisine getirmiş sayılırlar.

İşte bu Kur'ân -bil'farz- yüce bir dağın üzerine indirilse ve o dağa akıl ve idrak verilseydi, Allah sözünün azamet ve yüceliğinden, telkin ettiği sorumluluktan o koskoca dağ çatlayıp parçalanır; saygı ve korkudan tuzbuz olurdu.

İnsan denilen şerefli ve mükerrem canlının, böyle bir kitap ile taltif edilmesinden dolayı daha çok saygılı, korkulu, sorumluluklarını müdrik olup Hakk'a baş eğmesi gerekmez mi? Ona ve hilkatindeki azizliğe yakışan bu değil midir? Zira Kur'ân dahil her şey onun için, o da Hakk'a ibâdet için yaratılmıştır. İnsan varsa, müşahede edebildiğimiz âlemin değeri ve anlamı vardır. İnsan yoksa bunların hepsi anlamsız ve hikmetsiz kalır.

Evet, Cenâb-ı Hak anlamamızı kolaylaştırmak, duygu ve düşüncelerimizi hakikate çevirmek için böyle misaller vermekte ve aklımıza ışık tutup rahmet kapısını açık tutmaktadır.

Allah'ın Güzel İsimleri

هُوَ اللّٰهُ الَّذِي لَآ إِلٰهَ إِلَّا هُوَ ۖ عَالِمُ الْغَيْبِ وَالشَّهَادَةِ ۚ هُوَ الرَّحْمٰنُ الرَّحِيمُ

"O öyle Allah ki, O'ndan başka ilâh yoktur; gaybı da, ortada olanı da bilendir. O (dünyadaki canlılara karşı) çok merhametlidir ve (âhirette de mü'minlere karşı) çok merhametlidir."

Cenâb-ı Hakk'ın 99 güzel ismi vardır ki, bunlara "Esmâ-i Hüsnâ" denilmektedir. Muhaddis Tirmizi ve İbn Mâce sahih tespitle bu isimleri rivâyet etmişlerdir. Haşr suresinin sonunda ise O'nun bu güzel isimlerin-

den on beş tanesi anılmakta ve konuyu daha etraflı kavramamıza yardımcı olmaktadır. Öyle ki, sözü edilen kitabı indiren o sonsuz kudret sahibini biz ancak isim ve sıfatlarıyla, eserleri ve koyduğu şaşmayan kanunlarıyla tanıyabilmekte ve O'nun her bakımdan erişilmez olduğunu idrâk etmekteyiz.

Biz tefsirimizin hacmini de dikkate alarak Cenâb-ı Hakk'ın 99 ismini hadislerde belirtildiği sıraya göre nakletmeyi ve her ismi kısaca açıklamayı uygun gördük.

ALLAH

Allah, hak olan vâcibü'l-vücudun özel ismidir ve isimlerinin en büyüğü, en kapsamlısı ve en azametlisidir. Çünkü ilâhi sıfatların hepsini kendinde toplamaktadır.

Allah ismi başka dile çevrilemez; çünkü özel isimler olduğu gibi kalır ve kullanılır. O bakımdan Farsçada "hudâ", Türkçede "tanrı", İngilizcede "God", Allah'ın karşılığı değil, "ilâh"ın ve bazen de "rab"bın karşılığıdır.

1-2- er-Rahmân ve er-Rahim

Bu iki isim "rahmet" kökünden türetilmiştir. Rahmet, rahmete ereni ister ve rahmete erişen her canlı mutlaka ihtiyaç içindedir, yani devamlı surette muhtaçtır. O nedenle muhtaç olana "Rahman" ve "Rahim" denilmez; ihtiyacı muttasıl karşılayan sonsuz kudret sahibine "Rahman" ve "Rahim" denilir; yani bu iki isim O'na lâyıktır.

Rahmet sözlük olarak kalp yufkalığına ve duyarlığına delâlet eder. Cenâb-ı Hak hakkında kalp yufkalığı söz konusu olamayacağına göre, bu isim ve sıfatlardan sonuç olarak çıkarılacak mana muraddır ki o da sevgi, şefkat ve bağışlamadır.

Rahman, fiil ve delâlet yönünden Rahim'den daha umumi bir anlam taşır. Onun için Allah'tan başkası hakkında Rahman kullanılmaz, ama bazen Rahim sıfatı kullanılır. Nitekim Peygamberimiz hakkında Kur'ân'da Rahim sıfatı anılarak bunun caiz olduğuna işarette bulunulmuştur. Cumhura göre de: "Rahman" isim olarak hastır, fiil olarak umumilik ifade eder. "Rahim" ise, isim olarak umumilik ifade eder, fiil olarak hususilik ifade eder.

Rahman hem dünya, hem de âhiretle ilgili bir sıfat olmakla beraber daha çok dünyaya yöneliktir ki her canlı bu sıfatın tecellisine mazhardır.

Rahim ise, daha çok âhirete yöneliktir ki o âlemde mü'minler bu sıfatın tecellisine mazhar olacaklardır.

3- el-Melik

Zatında, sıfatında her vasıtadan müstağnidir. Kâinatta vücut bulan her varlık mutlaka O'na muhtaçtır. Her şey O'nundur, mülk bütünüyle O'na aittir. O, mutlak anlamda mülkün yegâne sahibi ve mutasarrıfıdır. İnsan ise mutlak anlamda "melik" olamaz. Çünkü kendisi ne kadar güçlü ve büyük bir hükümdar olursa olsun, mutlaka mülkün gerçek sahibine muhtaçtır ve elinde bulundurduğu mülk ve iktidarı eğretidir. Aynı zamanda idaresi altında bulunanların da ona muhtaç olduğu söylenemez.

4- el-Kuddus

Duygu ve düşüncenin, hayal ve vehmin tasavvur edebildikleri her vasıftan pak ve yücedir. Gönüllerden geçen, kafalarda dönüp dolaşan her düşüncenin sınırının ötesindedir. Zira Cenâb-ı Hak hiçbir suretle sınırlanamaz; O her türlü kusur ve noksanlıktan münezzehtir. Hattâ böyle demek bile edep dışı olur. O bakımdan "O, her türlü duygu ve düşüncenin idrâk edebildiği ve edebileceği vasıflardan pâk ve yücedir" dememiz daha uygun sayılır. Aynı zamanda insanların zannettiği ölçüdeki kemal sıfatından da çok yücedir. Çünkü O'nun kemali ölçüye girmez; belli bir sınırda kalmaz; bizim anlayış ve kavrayışımızın çok ötesinde kemal ile muttasıftır.

5- es-Selâm

Zât-ı uluhiyeti ayıp ve kusurdan; sıfatları noksanlıktan; fiilleri ölçüsüzlük ve kötülükten beridir, salimdir ve O hep selâmettir. Bunun için kalbini kötü düşüncelerden arındıran, fiillerini ve sözlerini şer ve kötülükten uzak tutan ve böylece imân selâmetine erenler O'nun Selâm sıfatının tecellisine mazhar olup selim bir kalp ile O'na kavuşma nimetine erişirler. Cenâb-ı Hak, dünya ve âhirette selâmet ve esenliğin kaynağıdır.

Bir kimsenin Selâm sıfatıyla vasıflanabilmesi için İslâm'a girmesi ve Müslümanların onun dilinden ve elinden selâmette kalması gerekir. Bununla beraber o kimse selâmet kaynağı değildir, o sıfatın gerçek kaynağı olan Cenâb-ı Hakk'ın Selâm sıfatının tecellisine mazhardır.

6- el-Mü'min

Cenâb-ı Hak mutlak anlamda güven ve eman kaynağıdır. O, başkasından güven dileyip sığınmaya muhtaç değildir; ama her şey O'na yönelip sığınmaya muhtaçtır. Güven ve emân duygusu, korku ve noksanlık, yok olma ve silinme endişesi hâkim olduğu zaman belirir. Şüphesiz bu tür duygu ve endişeler Allah hakkında düşünülemez. Çünkü O, mutlak surette müstağnidir. İnsan ise, hayatı boyunca noksanlık, yok olma, kazaya uğrama gibi tehlikelerle yüz yüzedir ve o bakımdan insan, o en büyük ve mutlak kudretin emn-u emanına sığınma ihtiyacını duyar ve buna her an muhtaçtır.

7- el-Müheymin

Cenâb-ı Hak, amelleri, rızıkları ve ecelleri bakımından da yarattığı her canlı üzerinde mutlak hükümrân ve denetleyici olarak bulunmaktadır. İlmiyle, kudretiyle; rahmet ve inâyetiyle onlan kapsayıp kuşatmakta, sevk ve idare etmekte ve şaşmayan kanunlarına göre tasarrufunu sürdürmektedir.

8- el-Aziz

Öyle saygın, öyle izzetli ki eşi ve benzeri, dengi ve mânendi yoktur. O, öyle güçlü, öyle üstündür ki, bütün üstünlükler ve güçler O'nun yanında küçülür, güçsüz ve çaresiz kalır. Varlıkta cereyan eden bütün ihtiyaçlar sadece O'na yönelir ve hepsi de şiddetle ve aralıksız olarak O'na muhtaçtır. O izzetiyle bütün ihtiyaçları karşılayacak kudrettedir; izzeti kemaldedir; kuvveti kusursuz ve sınırsızdır.

9- el-Cebbar

İrâde ve meşieti icbar yoluyla her şeye nüfuz etmiştir. Hiçbir gücün ve kudretin irade ve meşieti O'na nüfuz edemez; hiçbir şey O'nun kabza-ı kudretinden çıkamaz. Bütün güçler O'nun sınırsız kudreti karşısında baş eğip itaat etmek zorundadır. En âsi mağrur krallar ve imparatorlar bile -O'nu ne kadar red ve inkâr etseler de- eninde sonunda O'nun ezeli ve ebedi hüküm ve irâdesine baş eğmekte ve ecel hükmüne teslim olmaktadır.

10- el-Mütekebbir

O'nun zatının yüceliğine nisbetle her şey hakir ve zelil; her mağrur cılız ve önemsiz kalır. Büyüklük, ululuk ancak O'na mahsustur. O'nun büyüklük ve ululuğu her türlü kıyas ve nisbetin ötesindedir.

11, 12, 13-el-Halık, el-Bâri, el-Mutasavvir

Bu üç isim eş anlamlı değildir; aralarında az fark söz konusudur. Üçü birden, yaratmak ve yoktan var kılmak anlamında aynı noktada birleşmez.

Yokluktan varlığa çıkarılan herşeyin önce takdire ve takdire uygun irâdeye ihtiyacı vardır. Sonra da irâdeyi müteakip tasvire muhtaçlığı söz konusudur. O bakımdan Allah takdirde bulunma haysiyetiyle Hâlık'dır; icâd etme haysiyetiyle Bâri'dir; düzenleyip en güzel biçimde tertip etme haysiyetiyle Mutasavvir'dir.

14- el-Gaffar

Güzeli, iyiyi ortaya çıkaran; kul hakkıyla ilgili olmayan günahı, çirkini dünyada gizleyip örten; âhirette ise affedip bağışlayandır. O her bakımdan geniş rahmet ve gufran sahibidir.

"Gaffar" kelime olarak "gafr" kökünden türetilen ve bağışlayıp yargılamada çok merhametli olduğundan mübalağa ifade eden bir sıfattır.

15- el-Kahhar

Zorba zâlimlerin, azgın düşmanların belini kırıp aşağılayan; takdir ettiği ecelle öldürüp kahreden; mağrur gafillerin, şaşkın mütecavizlerin gurur ve kibirlerini ayaklar altına aldırtmak suretiyle onları zillet ve meskenete uğratan Yüce kudret sahibidir O. Her şey O'nun kahr-u saltanatı karşısında baş eğmiş; O'nun sonsuz, sınırsız kudreti önünde âciz kalmıştır. Kahrı adaletledir.

16- el-Vehhab

Vahhab: Hibe kökünden türetilen mübalağalı bir sıfattır. Hiçbir karşılık beklemeden ve maksat gütmeden bol bol bağış ve lutufta bulunan zat demektir. Nitekim dünya nimetlerinin kapılarını ardına kadar herkese açık tutmuş; mü'min-kâfir diye bir ayrım yapmadan insan için lüzumlu bütün kaynakları hazırlayıp hizmete sevketmiştir.

17- er-Rezzak

Canlılar için gerekli olan rızıkları yeterince yaratıp hazırlayan; ihtiyaç nisbetinde gökten rahmet misali yağmur indiren; kaynaklardan yararlanmanın sebeplerini ve yollarını kolaylaştıran ve böylece rızkı belli bir plân ve programa bağlayan Cenâb-ı Hak yegâne rızık verendir ve bu mâ-

nayla O, Rezzak'tır.

Cenâb-ı Hak iki ayrı rızıkla rızıklandırır: Zahiri ve bâtını Zahiri, yani maddi rızık, bildiğimiz ve bilmediğimiz yiyecekler, içecekler ve benzeri nesnelerdir. Bâtını, yani manevi rızık ise, maarif ve mükâşefedir. Bu ikinci rızkı lâyık olan kullarına verir.

18- el-Fettah

O'nun yüksek inayeti ve sınırsız kudretiyle kilitli ve kapalı bulunan herşey açılmaya mahkumdur. O'nun hidâyetiyle her müşkil çözülür. Zaman gelir, peygamberlerine ülkelerin kapılarını açıp fetihler müyesser kılar; zaman gelir, dostlarına semânın melekut kapılarını açar da yüceliğinin güzelliğini yansıtan cemal sıfatının tecellisine onları mazhar kılar. Kalpleri de kalelerin kapılarını açtığı gibi, inayet ve hidâyet nuruyla açıp aydınlatır. Her türlü müşkilin anahtarı O'nun katındadır.

19- el-Alim

Cenâb-ı Hak, ezeli ve ebedi ilmiyle her şeyi en iyi bilen zattır. O'nun sonsuz ve sınırsız ilmi her şeyi içiyle, dışıyla, inceliğiyle, küçüğüyle, büyüğüyle; zeresiyle, kubbesiyle kapsayıp kuşatmış ve her şeyin içine nüfuz etmiştir. Olmuş ve olacak şeyleri, olayları başlangıcıyla, sonucuyla, tesiriyle ve sınırıyla bilir. Tesbiti şaşmaz, ilmi yanılmaz.

20- el-Kâbız

Ölümleri anında, takdir edilen ecelleri gelince canlı varlıkların canlarını, ruhlarını bedenlerinden çekip alandır. İyilikleri, hayır ve hasenatları, iyi ve hayırhah mü'minlerden rahmet eliyle alıp kabul edendir. Bazı kalpleri kabza uğratıp daraltan, bazısını besta uğratıp genişletendir.

21- el-Bâsit

Ruhları bedenlere gönderip onu bedenin her hücresine yayandır. Rızıkları zayıflara da ulaştırıp yararlanmalarını kolaylaştırandır. Zenginlere rızkı iyice yaygınlaştırıp fakirlikleri giderendir.

22- el-Hâfid

Azgınlıkları sebebiyle mağrur kâfirleri alçaltın düşmanlarını rahmetinden uzaklaştırıp aşağıların aşağısı yapar. Kalp ve kafasını sadece madde ve şehvete verip kendilerini hayvanlaştıran gafilleri esfel-i sâfiline düşürür.

23- er-Rafi'

Mü'minleri saadet burcuna yükseltir. Dostlarını kendine yaklaştırmakla yüceltir. Kalp gözünü açıp ilâhi kudret damgasını eşyada müşahede edenleri, mukarribin olan melekler ufkuna yükselterek onlara iltifatta bulunur.

24- el-Muizz

O, mülkü dilediğine verip aziz kılar. Gerçek azizliği, kendini madde zilletinden, şehvet bataklığından kurtarıp imân devletiyle, sâlih amel nimetiyle süsleyen kullarına bahşeder. İlâhi maarife erip tezkiye-i nefiste bulunan kullarına, son nefeslerini verirken "Ey itmi'nana kavuşmuş can! Haydi Rabbine dön" buyurarak iltifatta bulunur ve onlara ikram ederek kıymetlerini yükseltir.

25- el-Müzill

Mülkü dilediğinden çekip alarak zillete uğratır. Hakk'a karşı tuğyan edenleri vakti gelince alaşağı eder. Kendini beğenip başkalarına tepeden bakanları zelil ve hakir kılar.

26- es-Semi'

İşitilecek hiçbir şey O'nun idrâkinden uzak kalmaz. En gizli, gizlinin de gizlisi O'nun idrakinin kapsamındadır. Öyle ki, küçücük siyah karıncanın, gecenin zifiri karanlığında kaygan kayanın üzerinde attığı adımların, gösterdiği hareketlerin sesini işitir. Kendisine hamd ve şükür edenlerin niyetini ve sözünü mutlak şekilde duyup, iyi niyete dayalı olanını kabul eder. Gönüllerden geçeni, kafalarda dolaşanı, dillerle ifade edileni mutlaka bilir.

27- el-Basir

O her şeyi, yerin altında olanı, göklerde bulunanı, varlıkta yer alan küçük, büyük bütün eşyayı görür. Ancak O'nun işitmesi de, görmesi de her türlü alet ve vasıtadan münezzehtir. O'nun "Basir" sıfatıyla her şey gerçek yüzüyle açılıp keşfolunur; eşya hakiki veçhesiyle görünür. Bu bakımdan Cenâb-ı Hak hakkında göz ve kulak gibi organlar düşünülemez.

28- el-Hakem

O, ezelde hazırladığı plâna göre hükmeder. Hükmünü reddedecek, verdiği karan bozacak bir kuvvet yoktur. Yegâne hâkim O'dur. İnsanlara gayretleri, becerileri; akıl ve zekâlarını doğru yolda kullanmaları nisbe-

tinde karşılık verip hükmünü yürütür. Samimi mü'minler hakkında ebedi saadetler; inkarcı sapıklar hakkında sonsuz azaplar hükmeder ve O'nun hükmünü değiştirecek yoktur.

29- el-Adl

O, yegâne âdildir. O'ndan ancak âdil hüküm, hakkaniyete dayalı fiil sadır olur. O, zulmü, haksızlığı, keyfi azabı kendine haram kılmıştır. Varlık alemindeki mutlak denge ve düzen, O'nun adaletinin eseridir. Kullarından da âdil ve düzenli olan mü'minleri sever ve onları adi sıfatının tecellisine mazhar kılınır.

30- el-Latif

O, her şeyin inceliğini; niceliğini, künh-ü hakikatini bilir. Gerçek mü'minlere karşı hoşluk, güzellik, iyilik ve ihsan ile tecellide bulunur. Lütf ve şefkati sonsuz ve sınırsızdır, dilediğini ona mazhar kılar.

31- el-Habir

Gizli-açık, zâhir-bâtın hiçbir şey ve olay; haber ve fiil O'ndan gizli kalamaz. O'nun mülk-ü melekutunda bir zerre hareket etmeye görsün, bir canlı debelenmeye dursun, mutlaka O, onu bilir ve ondan haberdardır. En gizli halleri bilmek O'na mahsustur. O sebeple Cenâb-ı Hak hep Habir'dir.

32- el-Halim

Günahkârların günah ve isyanlarını, kâfirlerin inkâr ve tuğyanını; indirdiği kitap ve gönderdiği peygamberi küçümseyenlerin düşünce ve tavrını bilip gördüğü halde hemen gazaba gelmez; ceza vermekte acele etmez ve uzun süre sabretmeden intikam almaya yönelmez. Kudreti yettiği halde, birçok inkarcı sapıklara, azgın gafillere ölümlerine kadar mühlet verir. Zira O, çok sabırlıdır, çok şefkatli, çok merhametlidir; rahmeti gazabının önüne geçmiştir.

33- el-Azim

Duygularımız O'nun büyüklüğünü kuşatamaz; aklımız O'nun azametini lâyıkıyla idrâk edemez; düşüncelerimiz O'nun ululuğunu kapsayamaz. O, şanına yakışır anlamda büyüktür. Büyüklüğü kayıtlara, rakamlara sığmaz, kelimeyle ifade edilemez. O nasıl büyükse, öyle büyüktür.

34- el-Gafur

Günah ve kusurları örtüp bağışlar. Mağfireti kemal mertebesindedir ki tevbe edip pişmanlık duyanlardan yana tecelli eder. Günahkârların tek umut kapısıdır. Hesap ve ceza günü, O'nun mağfireti tek kurtuluş çaresidir.

35- eş-Şekur

O, hâlis niyete dayalı az bir ibâdeti ve taâti bile büyük derecelerle, sonsuz nimetlerle mükâfatlandırır. Dünyanın sayılı günlerinde, ömrün sayılı ve sınırlı süresinde işlenen güzel amellere, âhirette sonsuz karşılıklar verir. Şükredenlerin şükrünü kabul edip lütuf ve ihsanını artırır.

36- el-Aliy

Cenâb-ı Hakk'ın üstünde bir rütbe ve makam yoktur. Bütün derece ve mertebeler O'nun yücelik ve saltanatının altındadır. O'nun yüceliği de, mertebesi de duygu ve düşünce sınırının ötesindedir ve her bakımdan sınırsızdır. Kâinat O'nun yüceliğinin bir basamağı ve azametinin bir belgesidir. Gerçek yücelik ve ululuk O'na mahsustur.

37- el-Kebir

O, kibriyâ sahibidir. Kibriya zatın kemâlinden ibarettir. Zatın kemâlinden maksat vücudun kemâlidir. Vücudun kemâli ise iki şeyle ilgilidir: Birincisi, ezeli olup ebediyen devam etmesidir. Zira öncesi ve sonrası olan vücut (varlık) -noksandır. İkincisi: O'nun vücudu öyle bir varlıktır ki bütün varlıklar ondan sudur eder.

38- el-Hâfız

O, gerçekten koruyucudur; mevcudatın vücudunu devam ettiren yegâne koruyucu kudrettir. Dilediğinin devamını keser, dilediğini baki kılar. Kâinatı bağlı kıldığı denge ve düzen kanunuyla ayakta tutar. İnsanları, özellikle dosdoğru imân edenleri, melekleri vasıtasıyla bilmedikleri, göremedikleri birçok şeylerden muhafaza eder. Her şey O'nun hıfz-u emânında varlığını sürdürebilir.

39- el-Mukiyt

O, mutlak anlamda kut verici, besleyici, gıdaları yaratıcı, canlıların bedenlerine belli kanun ve belli yollarla onu ulaştırıcıdır. Canlıların, özellikle insanların hayatlarını sağlık içinde sürdürmelerini sağlamak ve tak-

dir edilen ömurlerini tamamlamalarına imkân vermek maksadıyla sayısı belirsiz yiyecekler, şifalı otlar, devamlı ihtiyaç duyulan kaynaklar yaratmıştır. Ayrıca kalp ve kafaları Kur'ân'ın nuruyla aydınlatıp inananların ruhuna manevi gıda vermektedir.

40- el-Hasib

O, her şeye kâfidir. Kim O'nun içinse, o mutlak mânada ona yeter. O'nun yeterliliği sınırsız ve sonsuzdur; her bakımdan kemal mertebesindedir. Her şeye yeterli olan vücut, (varlık) ise, devamlılık ve kemal ister. Bu anlamla Cenâb-ı Hak'tan başka "Hasib" yoktur.

41-el-Celil

O, celâl sıfatıyla muttasıftır. Celâl sıfatı, mutlak surette gına (bolluk, zenginlik), mülk, kutsallık, ilim, kudret ve benzeri sıfatları kendinde toplar. O bakımdan el-Kebir sıfatı zatın kemâline; el-Celil sıfatı sıfatların kemâline yöneliktir. El-Azim sıfatı ise, hem zatın, hem de sıfatlarının kemâline yöneliktir.

42- el-Kerim

O öyle kerem sahibidir ki, kudreti yettiği halde affeder; söz verdiğinde onu mutlaka gerçekleştirir. Vaadinden dönmez. Verince de fazlasıyla verir. Kime ne kadar verdiğine bakmaz. Başkasına ihtiyacını arz edip şikâyette bulunan kullarının bu davranışından hoşnut olmaz.

Bu gibi meziyetleri külfetli-külfetsiz, vasıtalı-vasıtasız kendinde toplayan cömert ve âlicenap kimseye de "Kerim" denilmektedir. Cenâb-ı Hak ise, belirtilen meziyet ve üstünlükleri külfetsiz, vasıtasız olarak mutlak mânada kudretinde kemal mertebesinde bulundurmaktadır. O bakımdan O, mutlak Kerim'dir.

43- er-Rakib

Her şeyi yeterince bilip koruyan, görüp gözetendir. Sevk ve idaresinde, görüp gözetmesinde gaflet etmez; devamlı surette en küçük bir ihmal ve kusur söz konusu olmaksızın denetler. Tesbitinde hatâ, gözetmesinde yanılma ve atlama mümkün değildir. O bakımdan Cenâb-ı Hak mutlak surette yegâne Rakib'dir.

44- el-Mucib

O yegâne hacet kapısıdır. Bütün hacetler O'na arz olunur. O dilediği haceti yerine getirir, dilediğini geciktirir, dilediğini cevapsız bırakır. İyi niyetle şartlarına uygun yapılan duaları kabul eder. Zorda ve darda kalanlar için her bakımdan O yeterdir. İstek ve dilek arz edilmeden bile nimetlendirir; duâ yapılmadan bile bol ihsan ve geniş lutufta bulunur. Çünkü O, mutlak surette Mucib'dir.

45- el-Vâsi'

"Sıat" kökünden türetilen bir sıfattır. Sıat: Bazen geniş anlamda birçok bilgileri kapsayıp kuşatan ilme izafe eder; bazen de nasıl takdir ederse öylece ihsan ve nimeti yaymaya izafe eder.

Cenâb-ı Hak ise, mutlak mânada Vâsi'dir. Çünkü ilmi her şeyi kapsamış; ihsan ve nimetleri her yanda yaygınlaşmıştır. O'nun ilminin sınırı; ihsan ve lutfunun ölçüsü yoktur. Dilediğine dilediği kadar takdir edip verir.

Denizler mürekkep olsa, bir o kadarı da ilâve edilse ve ağaçlar kalem olsa yine de O'nun sözünü yazmaya yetmez.

46- el-Hakim

O, yegâne hikmet sahibidir. Hikmet, varlığı, en yüksek anlamda, en üstün ilimle bilip tanımak, her şeyin gerçek yüzünü, niyet ve amacını idrâk etmektir. Her şeyi hilkatinin amacına yönelik sevketmek ve plândaki yerine oturtmaktır. Abesle, boş ve anlamsız, yararsız şeylerle meşgul olmamak; boş ve anlamsız, yararsız ve gayesiz bir şey icad etmemektir.

Bütün bunları mutlak anlamda kemal mertebesinde sevk ve idare etmek. Allah (celle celaluhu)'ya mahsustur. Çünkü O, mutlak hikmet sahibidir.

İnsanlar hakkında da bu sıfat özel anlamda kullanılır. O bakımdan birçok şeyleri bilen, fakat o şeyleri yaratanı ve hilkatlerinin amaç ve hikmetini bilmeyen, tanımayan kimseye "Hakim" denilmez.

47- el-Vedud

O, bütün yarattıklarından yana hayrı sever ve onlara bu sevgiyle iyilik ve ihsanda bulunur. İlahi sevginin anlamı; koyduğu kanunlara, hazırladığı plân ve programa uygun olarak mahlukatına rahmet, in'âm, ihsan, gufran ve hilm kapılarını açık tutmasıdır. Herkes imân ve idrâki, ahlâk ve fazileti

nisbetinde O'nun bu sıfatının tecellisine mazhar kılınır.

48- el-Mecid

O, en yüce şeref sahibidir. Zatı güzel olduğu gibi, ef'âli de güzeldir. Vergisi bol, ihsanı yaygındır. Mutlak yücelik, azizlik O'na mahsus olduğu gibi, mutlak ihsan ve ikram, şeref ve yücelik de O'na aittir. Çünkü O mutlak Mecid'dir.

49- el-Bâis

İkinci hayata hazırlayıp dirilten; diriltip haşır ve hesap alanına sevkeden; kabirleri deşen; göğüslerde olanı ortaya çıkartıp döken O'dur.

50- eş-Şehid

İlmi ve kudreti her şeye şahittir. O, hem gaybı, hem de hazır olanı; hem gizli, hem de aşikâr olanı en iyi bilendir. Varlıkta cereyan eden olaylara; kâinatta yer alan eşyaya mutlaka şahittir. Mutlak surette her şeyi bilmesi bakımından O, "Alim"dir. Bâtını ve gaybi halleri bilmesi itibariyle O, "Habir"dir. Zahiri ve aşikârı bilmesi itibariyle O, "Şehid"dir.

51- el-Hakk

O, her şeyi denge ve düzende yaratmış; varlık âleminde mutlak uyum ve ahenk sağlamıştır.

Hak, bâtılın karşıtıdır. Eşya çoğu zaman karşıtıyla açıklığa kavuşur. Haberi verilen her şey ya mutlak bâtıldır, ya mutlak haktır ya da bir bakıma bâtıl, bir bakıma haktır. Cenâb-ı Hakk'ın mutlak bâtıl olması imkânsızdır, muhaldir. Mutlak hak olması vaciptir. O'nun vacip olan zatıyla imkân alanına gelen ise, bir bakıma hak, bir bakıma bâtıldır. O halde Allah'tan başkası, zatı itibariyle hak değil bâtıldır; başkasıyla imkân alanına, yani vücudu vâcib olan zatın kudretinin tecellisiyle imkân alanına gelme itibariyle haktır. Çünkü zatı itibariyle vücudu vacip olan tek varlık Cenâb-ı Hak'tır; O'ndan başkasının vücudu mümkündür.

52- el-Vekil

O, her şeyin üzerinde mutlak koruyucu; her şeyin umurunu düzenleyen mutlak yetki sahibidir. Bütün işler ve durumlar O'nun korumasına ve himayesine ısmarlanır. Çünkü O, kulları üzerinde yegâne Vekil'dir.

53, 54- el-Kaviy, el-Metin

Kuvvet, tam kudrete; metanet de kuvvetin şiddetine, üstünlüğüne delâlet eder. Cenâb-ı Hak, kudretin erişilmezliğine sahip olduğu itibariyle Kaviy'dir. Şiddetli, üstün kuvvete sahip olması itibariyle de Metin'dir.

55- el-Veliy

O, yegâne seven ve yardımda bulunup başarıya erdirendir. Cenâb-ı Hak düşmanlarını hüsrana uğratır; dostlarına ise yardımda bulunup zafere eriştirir. O, imân edenlerin Veli'sidir; kâfirlerin ise, bu anlam ve özellikte hiçbir velisi yoktur.

56- el-Hamid

Hamd-u senaya O lâyıktır; en güzel övgüler ancak O'na yakışır. O, ezeli anlamda zatını hamd ile överek her bakımdan Hamid'dir. Ebedi anlamda kullarının O'na hamd etmesiyle mahmud'dur.

Böylece hamd, kâmil anlamdaki vasıfların kemal mertebesinde olması itibariyle övülüp anılması demektir. Cenâb-ı Hak mutlak anlamda kemal mertebesindedir ve O hep hamde lâyıktır.

57- el-Muhsi

Cenâb-ı Hakk'ın ezeli-ebedi ilmi her şeye yönelip kuşatmıştır ve bu manayla O, her şeye nüfuz edip eşyanın büyüğünün de, küçüğünün de hem ölçüsünü, hem sayısını bilmektedir. Zira her şey O'nun yanında belirli hesaplara, programlara bağlanmıştır.

58, 59- el-Mubdi, el-Muid

O, örneksiz, modelsiz ve misalsiz icad eder. İcad ettiğini öldürdükten sonra misline uygun geri çevirir. Cenâb-ı Hak insanları Hâlık sıfatının tecellisiyle misalsiz ve modelsiz yaratıp varlık alanına getirdikten sonra onların canlarını alır ve sonra ikinci hayata döndürür.

Böylece eşyanın hepsi O'ndan, O'nun kudretindendir ve eninde sonunda O'na dönmek zorundadır. Her şey O'nunla başladığına, O'nunla hayat bulduğuna göre, yine O'nun irâde ve hükmüyle ölür, sonra yine O'nun kudretinin tecellisiyle dirilip ikinci hayata dönme imkânı bulmuş olur.

Böylece O, canlıları hayata nasıl Mubdi' sıfatıyla başlatıyorsa, öldür-

dükten sonra Muid sıfatıyla onları yeniden hayata çevirecektir.

60, 61- el-Muhyi, el-Mümit

O, canlıları yoktan yaratıp varlık alanına getirir; ecelleri yetince de onları öldürür. Gerçekte dirilten ve öldüren ancak O'dur. Koyduğu kanunlar ve düzenlediği illet ve sebepler zinciriyle diriltme ve öldürme olayları gerçekleşir.

Böylece Cenâb-ı Hak, Muhyi sıfatıyla diriltir ve Mümit sıfatıyla öldürür.

62- el-Hayy

Cenâb-ı Hak hep fiil ve idrâk halindedir. Fiili ve idraki olmayan şey ölü sayılır. İdrakin en azı, kendi kendine eşyayı bilip anlamaktır. Anlamayan, cansız sicimlerdir. Cenâb-ı Hak hep diridir. Çünkü fiil ve idrâki mutlak surette öncesiz ve sonrasızdır ve hep işler durumdadır.

63- el-Kayyum

Allah (celle celaluhu) mutlak anlamda kendi nefsiyle kaimdir; kendi zatıyla varlığını sürdürmektedir. O'ndan başkası ise, ancak O'nun kudretiyle, O'nun mülkünde kaimdir, O'nunla var olup O'nun inâyetiyle ayakta durmakta ve varlığını bir süreye kadar devam ettirmektedir.

Cenâb-ı Hak, kâinatı kendi kudretiyle ayakta ve düzende tutmaktadır. Böylece kâinat O'nunla mevcuttur ve ancak O'nunla kaimdir.

64- el-Vâcid

O'nun mülkünden bir şey eksilmez, O hiçbir şeyi yitirmez. Eşya bütünüyle O'na aittir, o bakımdan O'na ihtiyaç nisbet edilemez. Kudretinin yetmediği, yetmeyeceği hiçbir şey yoktur. İlâhi sıfatlardan ve onların kemal mertebesinden gerekli ne varsa hepsi Allah (celle celaluhu) ile mevcuttur ve O'nun kudretinin eseridir.

65- el-Mâcid

Bu sıfat, el-Mecid sıfatının değişik şeklidir. Şu farkla ki, el-Mecid sıfatı buna nisbetle daha mübalağalı bir anlam taşır. Böylece Cenâb-ı Hak el-Mâcid sıfatıyla en yüce şeref sahibidir. Zatı güzel, ef'âli güzeldir; vergisi bol, ihsanı yaygındır.

66- el-Ehad

O bölünmeyen, tekrar etmeyen Bir'dir. Zatında bir kaçlık muhaldir; bölünme söz konusu değildir. O'ndan başka şeyler bölünmeye, parçalanmaya, birkaç kısım olmaya müsaittir.

O bakımdan Cenâb-ı Hak ezel ve ebed cihetiyle de mutlak birdir.

67- es-Samed

O, hiçbir şeye, başka bir güç ve kudrete muhtaç değildir. Bütün ihtiyaçlar O'na arz edilir. İhtiyaçları O, ihtiyaçsız olarak karşılar. Böylece bütün istek ve arzularla O'na yönelinilir; ihtiyaçları karşılayıp gidermenin tek kaynağı O'dur. O mutlak ganidir.

68, 69- el-Kadir, el-Muktedir

Cenâb-ı Hak mutlak kuvvet ve kudret sahibidir. Kudreti sınırsızdır, ezeli olduğu gibi ebedidir. O'nun kudreti her türlü tasavvurun üstünde ve ötesindedir. O Muktedir'dir, gücü her şeye yeter, acizlik O'na nisbet edilemez. O'nun kudreti ilim ve irâdesiyledir. Mutlak Kadir, dilediği zaman fiiliyata geçer, dilediği zaman geçmez; mutlaka fiiliyata geçmesi şart değildir. Ama O her dem fiil halindedir. Çünkü O'nun kudret ve iktidarı plânlı ve programlıdır.

Muktedir sıfatı, Kadir sıfatından daha mübalağalıdır.

70, 71- el-Mukaddim, el-Muahhir

Cenâb-ı Hak yaklaştırır ve uzaklaştırır. Öne alır ve geciktirir. O, her şeyin önünde ve üstündedir. Her şey ancak O'na döndürülür ve O'nunla noktalanır. Kimi yaklaştırırsa onu öne alır; kimi de uzaklaştırırsa, onu geride bırakır. Dostlarını rahmet ve gufranına yaklaştırıp öne alır; düşmanlarını bu sıfatlarının tecellisinden uzaklaştırıp geride bırakır. O, mutlak surette Mukaddim ve Muahhir'dir.

72, 73- el-Evvel, el-Âhir

Varlık âleminin düzenine, mevcudatın silsile ve dengesine bakıldığında, Cenab-ı Hakk'ın her şeyden önce bulunduğu ve bir başlangıcı olmadığı kendiliğinden anlaşılır. İllet ve malul uzantısı O'nda son bulur. Zira var kılınan her şeyin varlığı O'ndandır. O ise, zatıyla mevcuttur; varlığını bir başkasından almamıştır. O'nun varlığı zatının gereğidir. Onun için O

öncesizdir, sonsuzdur.

74,75- ez-Zâhir, el-Bâtın

O, ilminin, kudretinin, rahmetinin; inayet ve lutfunun tecellisiyle Zâhir'dir. Eşya ancak O'nun kudret damgasını taşımakta; her şey O'nun varlığına ve birliğine delil olmaktadır. O bu sıfatlarının tecellisiyle zahirdir. Zatıyla, hakikatiyle Bâtın'dır. Duygu ve düşünceler, akıl ve idrâkler O'nun zatını idrak edemez. O'nun nicefiği ve nasıllığı düşünülemez; zira O her bakımdan düşünce sınırlarının üstünde ve ötesindedir.

76- el-Berr

Bütün iyilik, lütuf ve ihsan ancak O'ndandır. O, mutlak anlamda bütün iyilik, hayır ve ihsan kaynağıdır. Kâinatı, taşıdığı sayısız nimetleriyle birlikte insan hizmetine vermesi, yüce rahmetinin ve bu sıfatının tecellisidir.

77- et-Tevvab

O, kullarına tevbe kapısını açık tutup tevbe etme sebeplerini kolaylaştırır. Gönülden inanıp pişmanlık duyan günahkar kullarının tevbesini kabul buyurur. Allah'tan korkup işlediği günaha üzülen ve bu sebeple ilâhi dergâhe yönelip bağışlanmasını dileyen kulunu boş çevirmez.

78- el-Müntakim

Peygamber gönderip kitap indirmek suretiyle azgın sapıkları uyardıktan, doğru yolu gösterip akıl, duygu ve düşünceye seslendikten ve gereken yardımcı bilgileri verdikten sonra bir türlü uyanmayan inkarcıları, Sünnetullah gereği kahretmek suretiyle intikam alır. Dünyada bunu yapmadığı takdirde âhirette mutlaka yerine getirir.

Dini, ahlâki kuralları çiğneyip şuna-buna haksızlık edip yeryüzünde bozgunculuk yapan şaşkınlara ilâhi intikam tokadını indirir.

Peygambere uyup kitaba göre hayatını düzene sokan mü'minlere yardım edip onları dünyada da, âhirette de başarıya ve kurtuluşa eriştirir.

79- el-Avf

Cenâb-ı Hak geniş rahmeti gereği, günah ve kusurlarından dolayı pişmanlık duyanları bağışlar. İsyan ve tuğyandan dönüş yapıp Hakk'a yönelen kullarını affeder. Küfrü terkedip imân eden ve bir de işlediği gü-

nahlardan sonra ciddi dönüş yapıp ıslâh-ı nefs ile şükreden bir kul olmak isteyen kimse hakkında avf ve gufranıyla tecellide bulunur.

Kul hakkına tecavüz edip o hakkı sahibine ödedikten ve kendini hak sahibine bağışlattıktan sonra tevbe eden kimseyi affetmek O'nun şanındandır.

80- er-Rauf

Rahmeti çok yaygın, şefkati çok geniştir. Bunun için kullarını günahlarından dolayı hemen cezalandırmaz, pişmanlık duyup dönüş yapmaları için rahmet elini hep açık tutar. Gündüz günah işleyenler için, tevbe edip dönüş yaparlar diye geceleyin; gece günah işleyenler için, tevbe edip dönüş yaparlar diye gündüzleyin rahmet ve avf elini açık bulundurur.

81- Melikü'l-Mülk

Varlık âlemi bütünüyle O'nun mülküdür. O da bu mülkün mutlak sahibi ve mutasarrıfıdır. Dilediği gibi kendi mülkünde tasarruf eder. Ancak O'nun tasarrufu hep plânlı, programlıdır; belli kanunlara bağlanmıştır. Gelişi güzel hiçbir fiili ve tasarrufu söz konusu değildir ve olamaz da.

O, mülkünde eşsiz kudrete sahiptir; dengi, benzeri, eşi ve ortağı; yardımcı ve destekçisi yoktur.

82, 83- Zülcelâli Ve'l-İkrâm

Yücelik, kemalat, azamet ve kibriya O'na mahsustur. Her türlü övgü değer ikram ancak O'na yakışır ve O'ndan kaynaklanır. O, her bakımdan mutlak yücelik ve büyüklük, azamet ve kibriya; ikram ve in'âm sahibidir.

84- el-Vâli

Yarattığı canlıların işlerini, yaşayışlarını ve diğer durumlarını tedvir ve tedbir eden ancak O'dur. Ezeli plânında ve takdirinde yer aldığı gibi yürütmektedir ve takdir ettiği gibi işler, olaylar, durumlar sonuçlanmaktadır.

85- el-Müteâli

O, çok yücedir; O'nun yüceliğinin sınırı ve sonu yoktur. Her şey O'nun yüceliği karşısında alçalır ve küçülür. İlmiyle, kudretiyle her şeyi kapsayıp kuşatmıştır ve her şeyin üzerinde yüceliğini kurmuştur.

86- el-Muksit

O'nun her fiili, her icadı ve her tasarrufu âdildir. Kâinatı denge üzere yaratıp gerçek teraziyi koymuş, adaleti sağlamıştır. Bütün emirleri ve nehiyleri mutlak surette adaleti yansıtır ve O'nun Adl sıfatının, bir de muksit sıfatının tecellisidir. Mazlumun hakkını mutlaka zâlimden alır. Bütün hakları âdilâne korur.

87- el-Câmi'

Zıtları, çiftleri, karşıtları, misilleri, benzerleri bir araya O getirmiştir. Canlıları yeryüzüne O yayıp, kıtalar üzerinde O toplamıştır. Varlık âlemini büyük bir sistem yapan ve o sistemin içinde değişik birçok sistemleri düzenleyip bütünleştiren de O'dur.

88,89- el-Gani, el-Muğni

Cenâb-ı Hakk'ın zatında ve sıfatında hiçbir şeye taalluku yoktur, yani hiçbir şeye ihtiyaç duymaz. Hiçbir kuvvetten yardım beklemez. Mülk O'nundur, saltanat ve hükümranlık; tasarruf ve tedbir O'na mahsustur. Çünkü O, mutlak ganidir; bütün ihtiyaçlar O'nun tükenmeyen hazinelerinden karşılanır; O bitmez, tükenmez zenginliğe sahiptir. Canlıları yedirip doyuran, gani kılıp ihtiyaçlarını karşılayan ancak O'dur. Zira ilâhi kaynakları kudreti gibi sonsuz ve sınırsızdır.

90- el-Mâni'

Kurduğu sistemleri dengesizlikten; icad ettiği âlemleri düzensizlikten koruyup bozulmasına engel tedbirler koyan O'dur. Kur'ân-ı Kerim'i bâtıldan, İblis'in telbisinden, beşeri söz ve müdahaleden koruyup aslına uygunluğunu sağlamıştır.

İmân ve sâlih amellerini takva düzeyinde tutan mü'minleri, nefislerinin ve şeytanlarının galebesinden koruyan; onlarla küfür, nifak ve şikak arasında aşılması zor engeller koyan da ancak O'dur. Birlik, dirlik ve kardeşlik çizgisinde kendilerini Hakk'ın yoluna vakfeden mücahitleri, düşmanlarının kahredici saldırısından, üstünlük sağlamasından muhafaza eden ve bunun için meleklerini yardımcı olarak o mü'minlerin imdadına sevkeden de O'dur.

91, 92- ed-Darr, en-Nâfi'

Koyduğu hayat kanunlarına, sağladığı denge ve düzene, indirdiği kitaba ve gönderdiği peygambere uyup ilâhi buyruklarla uyum sağlayan mü'minlere fayda; uyum sağlamayan inkarcılara ve münafıklara zarar veren ancak O'dur. O'nun fayda vermesi de, zarara itmesi de Sünnetullahı doğrultusunda adalet ölçülerine göredir.

Böylece insanı hem dünyada, hem âhirette mutlu ve bahtiyar edecek olan ilâhi düzene uyanlar her iki âlemde de fayda görür; uymayanlar zarar görür.

93- en-Nur

Her şey Cenâb-ı Hakk'ın kudretiyle meydana gelir. Varlık âlemi ancak O'nun nuruyla aydınlanır. O, her şeyi yokluk karanlığından çıkarıp vücud aydınlığına kavuşturandır.

Kâinatı aydınlatan güneşler ve benzeri sistemler O'nun nurunun tecellisiyle vücut bulmuştur.

94- el-Hâdi

Doğru yolu gösteren, doğru yola iten ancak O'dur. Beşeri irâde ve yeteneğini kullanıp doğru yolu bulmaya çalışanları dilerse doğru yola ulaştırır. Cenâb-ı Hak kime hidâyeti nasip kılarsa, ancak o doğru yolu bulmuş olur. Kimi de sapıklığıyla başbaşa bırakırsa, o da sapıtıp doğru yoldan uzaklaşır.

95- el-Bedi'

Zatında, sıfatında eşsiz ve benzersizdir. Kâinatı içindeki her şeyiyle misalsiz ve modelsiz yaratmıştır. Her şeyin en güzelini, en bedi'ini yaratan O'dur. Fiilinde, tasarrufunda, tedbirinde kusursuz ve benzersizdir. O, bu manayla mutlak Bedi'dir.

96- el-Bâki

Cenâb-ı Hakk'ın vücudu vaciptir; kendi zatıyla mevcuttur ve kaimdir. O, ezeli olduğu gibi ebedidir de. Her şey O'nun kudretinin eseridir ve O'na döndürülecektir. Mutlak mânada baki kalan odur; O'ndan başka her şey fânidir. Ancak O'nun baki kılacağı şeyler ebedileşebilir.

97- el-Vâris

Ülkelere hükmedenler, kıtaları hâkimiyeti altında tutanlar; mal, mülk sahibiyim diye iddia edenlerin hepsi eğreti olarak mal ve mülk ile meşgul olurlar. Sonunda herkes elindekini, hükmünün ve tasarrufunun altındakini bırakıp ayrılmak zorundadır. O bakımdan musalla taşına konulan kral için de hammal için de "er kişi niyetine" denilir.

Zira mal ve makam dünya hayatıyla ilgili olup insanın vefatıyla son bulur. Mülk bütünüyle Cenâb-ı Hakk'a aittir ve gerçek sahibi O'dur. Kıyamet gününde: **"Bugün mülk kime aittir?"** diye sorulacak. Ancak cevap veren olmayacak. Böylece Cenâb-ı Hak kendi sorusunu kendisi şöyle cevaplayacaktır:

"Bir ve kahhar olan Allah'a aittir."

98- er-Reşid

O, varlıkta her şeyi belli kanunlara bağlayıp, belirlenmiş hizmete sevkedendir. Bu nedenle O, insanları sadece hayra, iyiye, güzele, doğruya ve fazilete irşad eder. Hükmünde hatâ, tedbirinde yanılma, fiilinde isabetsizlik söz konusu olamaz. Mutlak anlamda O, hep iyiyi, doğruyu, faydalı olanı ve fazileti gösterir ve her şeyi bu manayla belli plân ve programa göre yürütür.

99- es-Sabur

Yaratma ve icadında düzenli ve plânlıdır. Koyduğu kanunları bozmaz; ezelde hazırladığı düzeni belirlenmiş vaktine kadar değiştirmez. Hemen her şeyi tekâmül kanunuyla yavaş yavaş, kademe kademe oluşturup meydana getirir. Bir şeyin olmasını murad edince sebeplerini oluşturur. İnkâr ve azgınlık içinde hayatını berbat edip yeryüzünde bozgunculuk yapanlara ceza vermekte acele etmez. Vakti, saati gelmeden kimseyi kahretmez.

Günahkârları, ileride tevbe edip dönüş yaparlar diye, günahlarından dolayı hemen cezalandırmaz; ölüm sekresi gırtlağa gelinceye kadar kullarına mühlet verir. O'nun bütün hükümleri ve kanunları Sünnetullaha göre cereyan eder.

60. SÛRE

MÜMTEHİNE SURESİ

Ayet Sayısı	Kelime Sayısı	Harf Sayısı
13	348	1510

MÜMTEHİNE SURESİ

İslâm'ın Mekke dönemi daha çok müşriklerle, putperestlerle mücadele ortamı içinde geçti. Tevhid inancını ve İslâm'ın mutlak rahmet olduğunu kalp ve kafalara işlemek, bu dönemde uygulanan başlıca metot olarak bulunuyordu. Medine dönemi ise, daha çok münafıklar ve bir de Medine çevresinde kümelenen Yahudilerle ciddi ve seviyeli bir mücadele ortamı arz etmiş ve İslâm devletinin kudretini Arap Yarımadası'nda, sonra da komşu ülkelerde hissettirme faaliyetiyle sürdürülmüştür.

Onun için Medine döneminde, gerek Mekke'den, gerekse çevre kabilelerden İslâmiyet'i din olarak seçip gelen kadınların ciddiyet ve samimiyet derecelerini anlayabilmek için İslâm'a has ölçülerle sınavdan geçirilmeleri onuncu âyetle emredildiğinden; bu manaya gelen "mümtehine" kelimesi sureye isim olmuştur.

Surenin tamamı Medine'de inmiş ve buna muhalefet eden olmamıştır.

SURENİN KAPSADIĞI BAŞLICA KONULAR

1- Müşriklerin dost ve sırdaş edinilmemesi üzerinde duruluyor ve bunun sebeplerinden önemli kısımlar açıklanıyor.

2- İbrahim (aleyhisselam) kıssası misal olarak anılıyor ve birtakım yönlendirici ölçüler ve kıstaslar veriliyor.

3- İslâmiyet'i din olarak seçip muhacir olarak Medine'ye gelen kadınların samimiyet derecelerini ölçmek için sınavdan geçirilmeleri emrediliyor ve bu kadınların şahsi hukuklarıyla ilgili bilgiler veriliyor.

4- İmân eden kadınların İslâm yurdunda Hz. Peygamber (aleyhisselam)'a bey'ât etmeleriyle ilgili hususlar belirtiliyor.

5- Yine dosdoğru imân edenlerin müşrikleri dost edinmemeleri te'kiden emredilerek kısa bir açıklama yapılıyor.

٦٠ سُورَةُ الْمُمْتَحِنَةِ

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَتَّخِذُوا عَدُوِّي وَعَدُوَّكُمْ أَوْلِيَاءَ تُلْقُونَ إِلَيْهِمْ
بِالْمَوَدَّةِ وَقَدْ كَفَرُوا بِمَا جَاءَكُمْ مِنَ الْحَقِّ ۚ يُخْرِجُونَ الرَّسُولَ وَإِيَّاكُمْ أَنْ
تُؤْمِنُوا بِاللَّهِ رَبِّكُمْ ۚ إِنْ كُنْتُمْ خَرَجْتُمْ جِهَادًا فِي سَبِيلِي وَابْتِغَاءَ مَرْضَاتِي
تُسِرُّونَ إِلَيْهِمْ بِالْمَوَدَّةِ ۖ وَأَنَا أَعْلَمُ بِمَا أَخْفَيْتُمْ وَمَا أَعْلَنْتُمْ ۚ وَمَنْ يَفْعَلْهُ
مِنْكُمْ فَقَدْ ضَلَّ سَوَاءَ السَّبِيلِ ﴿١﴾ إِنْ يَثْقَفُوكُمْ يَكُونُوا لَكُمْ أَعْدَاءً
وَيَبْسُطُوا إِلَيْكُمْ أَيْدِيَهُمْ وَأَلْسِنَتَهُمْ بِالسُّوءِ وَوَدُّوا لَوْ تَكْفُرُونَ ﴿٢﴾ لَنْ
تَنْفَعَكُمْ أَرْحَامُكُمْ وَلَا أَوْلَادُكُمْ ۚ يَوْمَ الْقِيَامَةِ ۚ يَفْصِلُ بَيْنَكُمْ ۚ وَاللَّهُ بِمَا
تَعْمَلُونَ بَصِيرٌ ﴿٣﴾

1- Ey imân edenler! Benim de düşmanımı, sizin de düşmanınızı dost ve arkadaş edinmeyin. Size gelen hakkı inkâr ederlerken siz, onlara sevgi sunuyorsunuz! Rabbiniz olan Allah'a imân ettiğiniz için, Peygamberi ve sizi yurdunuzdan çıkarıyorlardı. Eğer siz, benim yolumda cihâda çıkmış ve hoşnutluğumu arzu etmişseniz, onlara (nasıl olur da) sevgi sunup sır verirsiniz? Ben, sizin gizlediğinizi de, açığa vurduğunuzu da bilirim. Sizden kim böyle yaparsa, gerçekten o doğru yolun ortasında şaşırıp sapıtmıştır.

2- Eğer onlar, bir yolunu bulup size karşı üstünlük sağlarlarsa, hemen düşmanlarınız oluverirler; ellerini ve dillerini kötülükle size uzatırlar ve küfre dönmenizi içten arzu ederler.

3- Kıyamet günü ise, ne hısımlarınız, ne de evlâdınızın size elbette bir yararı dokunmaz. Allah aranızı ayırır. Allah, işleyegeldiğiniz şeyleri

görüp bilendir.

İNİŞ SEBEBİ

Rasulullah (aleyhisselam) Efendimiz, Mekke'nin fethini tasarlıyor ve bunun için bazı hazırlıklar yapıyor ve birtakım tedbirler düşünüyordu.

Bu sırada Rasulullah (aleyhisselam) Efendimiz, Melek Cebrail'in verdiği önemli bir haber üzerine Ali b. Ebi Tâlib (radıyallahu anh)'ı, Zübeyr b. Avvam (radıyallahu anh)'ı ve Mikdad b. Esved (radıyallahu anh)'ı çağırdı, şu talimatı verdi:

"Hemen yola çıkın, Ravzâ-ı Hâh mevkiine varın, orada hevdec (deve üstünde üzeri kubbeli mahfe) içinde bir kadınla karşılaşacaksınız. Yanında bir mektup taşıyor. O mektubu alıp Medine'ye geri dönün." Bunun üzerine adı geçen üç kişi o mevkiye vardılar ve hevdeç içinde bir kadının Mekke'ye müteveccih yol aldığını gördüler. Kendisine yaklaşıp: "Beraberinde taşıdığın mektubu çıkar!" diye uyardılar. Kadın inkâra gelip mektup falan taşımadığını söyledi. Birkaç uyarıya rağmen kadın bir türlü doğruyu söylemedi ve yalanda ısrar etti. Hz. Ali (radıyallahu anh) ona: "A kadın! Ya mektubu çıkarıp verirsin ya da üzerindeki elbiseyi soymak ve her tarafını aramak zorunda kalırız" diyerek son uyarıyı yaptı. Kadın işin ciddiyetini anladı ve mektubu çıkarıp verdi. O üç kişi mektubu açmadan derhal Medine'ye döndüler ve olduğu gibi Rasulullah (aleyhisselam)'a teslim ettiler. Mektup açıldı, bir de ne görsünler: Muhacirlerden Hâtıb b. Beltaâ tarafından Mekkeli müşriklere hitaben, Hz. Peygamber'in tutum ve durumu hakkında bilgi veriliyor; savaş hazırlığından söz ediliyor. Bunun üzerine Rasulullah (aleyhisselam) Efendimiz Hâtıb'ı çağırıp sordu:

-**Ya Hâtıb! Bu nedir?** O da:

-Ya Rasulallah! Hakkımda acele etme. Ben Kureyş Kabilesi'yle ilgiliyim, ama onlardan değilim. Seninle beraber bulunan muhacirler Mekke'deki hısımlarıyla az-çok ilgilenip onları himaye ediyorlar. Ben de Kureyş'ten Mekke'deki yakınlarımı himaye edecek bir el (bir güç ve dayanak) edinmek istedim. Bunu küfre dönmek, dinden çıkmak için yapmadım. İslâm'dan sonra küfre rıza göstermek için de bu yola başvurmadım.

Rasulullah (aleyhisselam) onu dikkatle dinledikten sonra şöyle buyurdu:

- **Hâtıb doğrusunu söyledi.**

Olayın tesirinde kalan Hz. Ömer (radıyallahu anh) dayanamadı ve şöyle dilekte bulundu:

- Ya Rasulallah! İzin ver de şu münafığın boynunu vurayım? Rasulullah (aleyhisselam) Efendimiz Ömer'e şöyle karşılık verdi:

- Ya Ömer! O, Bedir Savaşı'na katılıp savaş alanında hazır bulunanlardan biridir. Ne bilirsin, belki Cenâb-ı Hak Bedir Ehli hakkında tecelli edip, "İstediğinizi işleyin; çünkü ben sizi bağışladım" buyurabilir.

Bunun üzerine ilgili âyetler indi.[1]

Casusluk Yapan Kişi Hakkında Uygulanacak Ceza

Bu konuda müctehid imamlar daha çok Hâtıb b. Beltaâ (radıyallahu anh) olayıyla istidlal etmişler ve birtakım farklı hükümler çıkarmışlardır.

Önce şunu belirtelim ki, İslâm aleyhine casusluk hiçbir surette caiz değildir. Sonra da böyle çirkin bir suçu işleyen Müslüman, niyeti ihanet değil de mal ve can tehlikesine karşı önlem almak ise, dinden çıkmış sayılmaz ve o nedenle hakkında "mürted" hükmü uygulanmaz. Nitekim Hâtıb'ın durumu bu çizgide bulunuyordu.

Müctehidlerin ictihad ve istinbatlarına gelince; onları kısaca şöyle sıralayabiliriz:

a) İmam Mâlik, İbn Kasım ve Eşbeh'e göre: İmam (devlet reisi) bu konuda kendi ictihad ve reyine göre amel eder. Yani uygun gördüğü cezayı tatbikte serbesttir.

Mâlikiler'den Abdülmelik'e göre: Eğer kişi casusluğu iş ve âdet edinmişse, öldürülür. Rivayete göre, İmam Mâlik'in de bu anlamda bir görüşü söz konusudur ki sahih olan da budur. Çünkü casusluk yapan hem Müslümanlara zarar vermekte, hem de yeryüzünde fitne ve fesat çıkarmaktadır.

b) İmam Evzâi'ye göre: Casusluk yapan kişi kâfir ise, ahdini bozmuş sayılır ve öldürülür. Esbağ'a göre: Harbi (Müslümanlarla aralarında barış anlaşması olmayan) casusluk suçundan dolayı öldürülür. Müslüman veya zimmi (gayr-i müslim vatandaş) ise, ta'zir edilerek cezalandırılır. Ancak bu ikisinin yaptığı casusluk İslâm'ın mağlup olmasına sebep olursa, o takdir-

1 Müsned-i Ahmed - Lübabu't-te'vil: 4/256- İbn Kesir: 4/345 - Eshabu'n-nüzul/Nisaburi: 282 - Tefsir-i Kurtubi: 18/50; Şevkani, Fethu'l-kadir: 5/211.

de öldürülürler. Aksi halde öldürülmez, başka cezalar verilebilir. Nitekim Hz. Ali (radıyallahu anh)'den yapılan rivayete göre: Müşrikler adına casusluk yapan Furat b. Hayyan'ı yakalayıp Hz. Peygamber (aleyhisselam)'a getirdiklerinde, Hz. Peygamber (aleyhisselam) onun hemen öldürülmesini emretti. Bunun üzerine adı geçen casus şöyle dedi: "Ey Ensar topluluğu! Ben, Allah'tan başka ilâh olmadığına, Muhammed (aleyhisselam)'ın da Allah'ın Rasulü olduğuna şehadet ettiğim halde öldürülüyorum." Bu sebeple Rasulullah (aleyhisselam) onun serbest bırakılmasını emretti.[1] Zira İslâm, kendisinden önceki bütün suç ve günahları kökünden kesip temizler.

c) İmam Ebu Hanife'ye göre: Suçu sübut bulan casus dayak ve hapis cezasıyla tecziye edilir.

d) İmam Şafii'ye göre: Casusluk yapan kimse Müslümansa, ta'zir edilir.[2]

Allah ve İslam Düşmanlarını Dost Edinenler

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَتَّخِذُوا عَدُوِّي وَعَدُوَّكُمْ أَوْلِيَاءَ

"Ey imân edenler! Benim de düşmanımı, sizin de düşmanınızı dost ve arkadaş edinmeyin."

İnanç hak olsun, bâtıl olsun; doğru olsun, eğri olsun kişinin kalbinde kök salıp benliğini sarınca, ona karşı olan veya ona uymayan diğer inanç ve düşüncelerin düşmanı kesilir ve fırsat buldukça saldırmaktan geri kalmaz.

İslâmiyet, asırların geçmesiyle köhneleşen inanç ve saplantıları karşısına alınca hak olmayan inanç sahipleriyle çetin ve aralıksız mücadele kapısını da açmış oldu. Bütünüyle ilâhi olup ruhlara arzuladığı gıda ve huzuru veren son din kalplere nüfuz edip kişilerin benliğini sarınca, inanç ayrılığından dolayı kardeşi kardeşinden, babayı oğlundan, kadını kocasından, kocayı da karısından ayırdı; hısımlık bağları ister istemez koptu. Böylece din ve inanç üzerinde araştırmalar yapılmaya, bilgi ve deliller toplanmaya başlandı. Yahudiler Tevrat'a dönüp Kur'ân'a karşı tavır aldılar. Putperestler putlara sarılıp her türlü yüceliği ve yeniliği reddettiler.

Gün geldi mü'minlerle kâfirler; mü'minlerle münafıklar arasında

1 Tefsir-i Kurtubi: 18/52, 53'den özetlenerek

2 İbnü'l-Ahkâmül-Kur'ân: İlgili âyetin açıklaması

dostluk ve hısımlık adına ilgi kalmadı; kin ve nefret havası hâkim oldu. Şüphesiz inançları ayrı tarafların hepsi haklı olamazdı. Çünkü hak birdir. Taraflardan biri hak üzere ise, diğeri mutlaka bâtıl üzeredir.

Mekke döneminde mü'minler bu yüzden işkenceye uğramış, haksız saldırılara maruz kalmış ve öz yurtlarından çıkarılarak malları yağma edilmişti. Öyle ki, bu iki karşıt zümrenin, bâtıldan yana olanı hakka dönmedikçe anlaşmaları, uyum sağlayıp bir arada yaşamaları mümkün değildi.

Gerçek bu olunca, mü'minlerden bir kısmının, örneğin Hâtıb b. Beltaâ ve emsali kişilerin kâfirleri dost sayarak Hz. Peygamber (aleyhisselam)'ın Mekke'nin fethi hakkında neler tasarladığını öğrenip Mekke'deki yakınlarını himaye maksadıyla dostluk elini uzatmaları fahiş bir hatâ idi. Bunlar ne kadar iyi niyet sahibi de olsalar, karşı tarafın iyi niyete karşılık iyi niyet besleyeceği ve mü'minlere sıcak ilgi duyacakları hiçbir zaman söz konusu olamazdı.

Nitekim Allah yolunda ve O'nun rızası ve dini uğrunda kutsal savaşa katılan, çetin mücadeleler veren mü'minlerin, müşriklere, inkarcı sapıklara, Kur'ân'ı ve son peygamberi reddeden Yahudi ve Hristiyanlara sıcak ilgi duyup dostluk izhar etmeleri bütünüyle yanlış ve son derece tehlikelidir.

İlgili bir ve ikinci âyetle bu gerçek açıklanarak mü'minler hem uyarılıyor, hem de kendilerine bilgi verilerek eğitiliyor.

Bakara suresi 120. âyette de bu konuya yer verilerek lüzumlu açıklama yapılmıştır.

Her millet kendi kültürüyle yaşar:

Müslüman ülkelerin kurduğu medeniyetin temelinde İslâm vardır; Yunan Medeniyeti'nin temelinde felsefe, Roma Medeniyeti'nin temelinde sanat ve askerlik vardır. Kendi kültürünü bırakıp başkasının kültürüne hayranlık duyarak onunla var olmak isteyenler, herhalde suni teneffüsle yaşayan kimselere benzerler. Toplumlar ve kitleler ancak kendi temel kültür kaynaklarıyla beslenirlerse iki ayakları üzerinde durabilirler.

İslâmiyet, ruhları köreltip aç bırakan, vicdanları silik hale getiren, kalpleri bağlayıp hakikatten uzaklaştıran akımların yaygınlaştığı; küfür ve tuğyanın arttığı, insan haklarının hiçe sayılıp çiğnendiği, zâlimin itibar gördüğü bir çağda sahneye çıkıp hakikatin ışığını kalp ve kafalara çevir-

mek suretiyle en köklü ve en faydalı bir medeniyetin kurucusudur. Dünya milletlerinin silkinip uyanmasına, ilmi araştırmaların öneminin anlaşılmasına, yalnız Allah (celle celaluhu)'ya kul olarak yaşamanın gerçek hürriyet olduğuna bu medeniyet kapı açmış ve sebep olmuştur. O bakımdan özellikle Müslümanlar, hakikat ışığını, gerçek medeniyeti, kardeşçe yaşamayı, gözleri kamaştıran Batının teknolojisinde değil, kendi öz kaynağında aramalıdır. Gelişen teknoloji İslâm potasında ölçü ve değerini aldığı takdirde faydalıdır ve ümit vericidir.

O halde gerek Yahudilerle, gerek Hristiyanlarla, gerekse inkarcı maddecilerle birtakım ilişkiler kurulabilir, ama bu hiçbir zaman dostluk ve kardeşlik çizgisine vardırılmamalı ve ancak ekonomik, aynı zamanda ilmi düzeyde kendini hissettirmelidir.

İnkarcı Müşriklerin Bir Diğer Karakteri

إِنْ يَثْقَفُوكُمْ يَكُونُوا لَكُمْ أَعْدَاءً

"Eğer onlar bir yolunu bulup size karşı üstünlük sağlarlarsa, hemen düşmanınız oluverirler."

Cenâb-ı Hak ikinci âyetle, İslâm düşmanlarının karakter yapısına dikkat çekiyor. Onların dostluğuna inanıp güvenen Müslümanların enin-de-sonunda aldandıklarını göreceklerinde şüphe olmadığına işarette bulunuyor. Çünkü maddeci kâfirin gerçek imân ve irfan güneşine, İslâm'ın cihanşümul kudretine hiç tahammülü yoktur. O, yarasa misali, ışıktan, aydınlıktan rahatsız olur ve karanlıkta avlanmaya çalışır. Müslümanlara gelince: Onlar inanıp bağlandıkları Rabbi ve gönül verdikleri dini terketmedikçe, hem gayr-i müslimleri hoşnut etmezler, hem de zillet ve meskenete uğramazlar. Nitekim tarih boyunca Müslümanlar Yahudilere ve Ermenilerle Rumlara, sonra da Hristiyanlara, özellikle bunlar İslâm ülkesinde azınlıkta bulunduklarında hep iyilik, merhamet ve komşuluk göstermişlerdir. Ama sözü edilen azınlıkların ayağı yer edip tırnaklarıyla tırmalama gücünü bulunca, Müslümanlara her çeşit kötülüğü reva görmüşlerdir.

Mekkeli müşriklerin de mü'minlere karşı tutum ve tavırları hep böyle oldu.

Cenâb-ı Hak önce Medine'deki mü'minleri, sonra da kıyamete kadar gelecek olan mü'minleri uyararak küfrü temsil edenler hakkında çok uya-

nık bulunmalarını belirtiyor; Gayri müslimlerden gerçek dost olamayacağını açık bir anlatımla haber veriyor.

Kıyamet Gününde Soy Bağı Kalkar

لَنْ تَنْفَعَكُمْ اَرْحَامُكُمْ وَلَآ اَوْلَادُكُمْ ۚ يَوْمَ الْقِيٰمَةِ ۚ يَفْصِلُ بَيْنَكُمْ ۚ

"Kıyamet günü ise ne hısımlarınızın, ne de evlâdınızın size elbette bir yararı dokunmaz. Allah aranızı ayırır."

Mü'minun suresi 101. âyette:

"Sur'a üfürülünce, o gün artık aralarında soy bağları kalmaz; birbirlerinden (bir şeyler de) soramazlar." buyurulduğu gibi, hısımlık ve soy-sop bağları dünya hayatıyla alâkalıdır; neslin devamını sağlamak için Cenâb-ı Hak canlıların, özellikle de insanın ruhuna evlât ve torun sevgisini enjekte etmiştir. Aynı zamanda aile hayatının sağlam temel üzerinde gelişmesi için karı-koca ve hısımlar arasında deruni bir ilgi ve sevgi oluşturmuştur; yani bu mayayı insanın ruhuna yerleştirmiştir.

Âhirette artık neslin devamı söz konusu olamayacağından, ruhumuzdaki o maya siliniyor ve öylece herkes kendi ameliyle baş başa kalıyor. Zira ne Cennet, ne de Cehennem üreme yeri ve dönemi değildir.

O halde şu veya bu yakınımız ve hısımımız için ya da evlât ve torunlarımız için günaha girmenin, harama el uzatmanın, inkarcı maddecileri, Gayr-i müslimleri dost edinmenin hiçbir makul yanı yoktur.

Üçüncü âyette:

"Kıyamet günü ise, ne hısımlarınızın, ne de evlâdınızın size elbette bir yararı dokunmaz. Allah aranızı ayırır. Allah, işleye geldiğiniz şeyleri görüp bilendir" buyurularak mü'minler bu konuda hem eğitiliyor, hem aydınlatılıyor.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, Allah ve din düşmanlarını dost edinmememiz emredildi. Sonra da hısımlık bağını düşünerek inkarcı sapıklara sevgi ve dostluk izhar etmemizin bize dünyada da, âhirette de hayır ve iyilik getirmeyeceği; bilhassa âhirette bu bağların tamamen kopacağı hatırlatıldı.

Aşağıdaki âyetlerle, hısımlık konusunda İbrahim (aleyhisselam) misâl

veriliyor ve O'nun küfür üzere olan babasıyla ilgili duygusuna değinilerek aydınlatıcı bilgi veriliyor.

قَدْ كَانَتْ لَكُمْ أُسْوَةٌ حَسَنَةٌ فِي إِبْرٰهِيمَ وَالَّذِينَ مَعَهُ ۚ إِذْ قَالُوا لِقَوْمِهِمْ إِنَّا
بُرَءٰٓؤُا مِنكُمْ وَمِمَّا تَعْبُدُونَ مِن دُونِ اللَّهِ ۖ كَفَرْنَا بِكُمْ وَبَدَا بَيْنَنَا وَبَيْنَكُمُ
الْعَدَاوَةُ وَالْبَغْضَاءُ أَبَدًا حَتّٰى تُؤْمِنُوا بِاللَّهِ وَحْدَهُ ۚ إِلَّا قَوْلَ إِبْرٰهِيمَ لِأَبِيهِ
لَأَسْتَغْفِرَنَّ لَكَ وَمَا أَمْلِكُ لَكَ مِنَ اللَّهِ مِن شَيْءٍ ۖ رَّبَّنَا عَلَيْكَ تَوَكَّلْنَا وَإِلَيْكَ
أَنَبْنَا وَإِلَيْكَ الْمَصِيرُ ﴿٤﴾ رَبَّنَا لَا تَجْعَلْنَا فِتْنَةً لِّلَّذِينَ كَفَرُوا وَاغْفِرْ لَنَا رَبَّنَا ۚ
إِنَّكَ أَنتَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ ﴿٥﴾ لَقَدْ كَانَ لَكُمْ فِيهِمْ أُسْوَةٌ حَسَنَةٌ لِّمَن كَانَ
يَرْجُو اللَّهَ وَالْيَوْمَ الْآخِرَ ۚ وَمَن يَتَوَلَّ فَإِنَّ اللَّهَ هُوَ الْغَنِيُّ الْحَمِيدُ ﴿٦﴾

4- Gerçekten İbrahim'de ve onunla beraber olanlarda sizin için güzel bir örnek vardır. Hani onlar, kendi kavimlerine: "Şüphesiz ki, sizden de, Allah'tan başka taptıklarınızdan da beriyiz (uzağız, sizinle hiçbir ilişiğimiz yoktur). Sizi (ve taptıklarınızı) tanımıyoruz. Siz, bir olan Allah'a ibâdet edinceye kadar aramızda düşmanlık ve öfke sürekli olarak belirmiştir" demişlerdi. Ancak İbrahim'in kendi babasına: "Andolsun ki senin için istiğfarda bulunacağım (günahlarının bağışlanmasını dileyeceğim), ama Allah'tan sana gelecek hiçbir şeyin önüne geçmeye sahip değilimdir" dediği sözü müstesna. Ey Rabbimiz! Ancak sana güvenip dayandık; yalnız sana yönelip gönül verdik ve dönüş de ancak sanadır.

5- Ey Rabbimiz! Bizi o küfre sapanlarla imtihan etme, (onların yüzünden bizi fitneye uğratma); bizi bağışla ey Rabbimiz! Şüphesiz ki sen, çok üstünsün, çok güçlüsün, hikmet sahibisin.

6- Andolsun ki, sizin için, sizden Allah'a ve ahiret gününe inanıp kavuşmayı umanlar için onlarda (İbrahim'le arkadaşlarında) güzel örnekler vardır. Kim de yüzçevirirse (bilsin ki), Allah ganidir (hiç kimsenin kulluğuna ihtiyacı yoktur); O, her türlü güzel övgüye lâyıktır.

Kâfir Hısımlarına Karşı İbrahim (aleyhisselam)**'ın Tavrı**

قَدْ كَانَتْ لَكُمْ أُسْوَةٌ حَسَنَةٌ فِي إِبْرٰهِيمَ وَالَّذِينَ مَعَهُ

"Gerçekten İbrahim'de ve onunla beraber olanlarda sizin için güzel bir örnek vardır. Hani onlar, kendi kavimlerine: "Şüphesiz ki sizden de, Allah'tan başka taptıklarınızdan da beriyiz (uzağız, sizinle hiçbir ilişiğimiz yoktur) Sizi (ve taptıklarınızı) tanımıyoruz." Demişlerdi."

Önceki âyetlerle, Allah ve İslâm düşmanlarını dost edinmenin sakıncaları üzerinde durularak mü'minler uyarıldıktan ve gereken bilgi verildikten sonra, ilâhi metod gereği konuyu kalp ve kafalarda iz bırakacak şekilde nakşetmek için İbrahim (aleyhisselam)'ın inkarcı kavmine ve aynı çizgide olan hısımlarına karşı tutumu ve tavrı misâl veriliyor.

İbrahim (aleyhisselam) gerek kendi ailesi, gerekse kendi kavmi arasında imân cephesini oluşturmaya çalışan kadri yüce bir rasuldür. Tebliğ, irşad, uyarma ve yönlendirme hususunda her rasul gibi o da kendine düşeni yapmakla yükümlüydü. Putlara fiili tecavüzü, o yüzden takibata uğrayıp sorguya çekilmesi ve verdiği hakimane cevaplar, onunla ailesi ve kavmi arasında derin bir uçurum meydana getirmiş ve mesafeyi iyice açmıştı. Yapılacak başka şey kalmayınca da kavmine ve hısımlarına, imân etmedikleri, putları terketmedikleri sürece aralarındaki soy bağının kopuk kalacağını söylemiş; eski yakınlığın sona erdiğini bildirmişti.

Böylece İbrahim (aleyhisselam) **onlara karşı tavrını şu üç maddeyle ilân etmiş bulunuyordu:**

1- Sizden de, Allah'tan başka taptıklarınızdan da beriyiz. Sizinle her türlü dostluk ve yakınlık ilişkilerimiz kesilmiştir.

2- Sizler Allah'a dönüp O'na kulluk edinceye kadar aramızdaki bu kopukluk ve düşmanlık devam edecek, beliren öfke ateşi sönmeyecektir.

3- Ancak babam için Allah'tan bağışlanma dileyeceğim. Ama Allah'tan ona gelecek hiçbir şeyin önüne geçmeye sahip değilimdir.

Şüphesiz bu muhtıra anlamındaki duyuru üstün cesaretin, şahlanan köklü imânın, gelişen irfanın ürünüydü. İbrahim Peygamber bütün bunları söylerken tek güvenip dayandığı kuvvet Allah (celle celaluhu) idi. O bakımdan sözlerinin hemen arkasından şu duayı yaparak Hakk'a teslimiyetin

müstesna örneklerinden birini ortaya koydu:

"Ey Rabbimiz! Ancak sana güvenip dayandık; yalnız sana yönelip gönül verdik ve dönüş de ancak sanadır. Ey Rabbimiz! Bizi küfre sapanlarla imtihan etme, (onların yüzünden bizi fitneye uğratma); bizi bağışla ey Rabbimiz! Şüphesiz ki sen çok üstünsün, çok güçlüsün, hikmet sahibisin."

İbrahim (aleyhisselam)'ın bu üç kademeli duası kıyamete kadar darda kaldıkları zaman mü'minlerin de duâsıdır.

Böylece her hususta, her fırtına ve sıkıntıda, her kargaşalık ve fitne havasında O çok güçlü, çok üstün ve yegâne hikmet sahibi Allah (celle celaluhu)'ya yönelmek, ibâdetin başlangıcı ve sonudur. Kulluğun da ilk ve son teslimiyet ölçüsüdür.

Cenâb-ı Hak, Medine'ye hicret edip az-çok güvene kavuşan mü'minlere Mekke'deki müşrik hısımlarına duydukları sıcak ve yakın ilginin ve dostluğun karşılıksız kalacağını; karşı tarafın eline fırsat geçtiği takdirde bu yakınlığı hiçbir zaman dikkate almayacaklarını açıklarken, gerçekte mü'minlerin müşriklerden fazla korkuları kalmadığına, fakat mücadelenin, İslâmiyet'i yayma görevinin devam edeceğine ve asıl bundan sonra Hakk'ın sesini ülkelere duyurma zamanının geldiğine işarette bulunuyor ve kâfirler arasında az bir mü'min tarafdarıyla tavrını ortaya koyan İbrahim Peygamber'in çok parlak ve kalıcı bir misâl olduğunu gözler önüne seriyor.

Son peygamber Hz. Muhammed (aleyhisselam) da öyle yapmadı mı? Allah yolunda yurdunu ve hısımlarını terkedip Medine'ye hicret etmedi mi? Tek dostunun ve yegâne güven kaynağının Cenâb-ı Hak olduğunu her vesileyle ilân etmedi mi? Tebbet suresi, O'nun amcasını yerer ve ebedi azapla müjdeler mahiyette inmedi mi?

Böylesine açık ve net ilâhi düstur ortada dururken ve kıyamete kadar uyulacak misâl verilirken mü'minlerden bir kısmının bu gerçeklerden ve ilâhi kıstastan habersiz görünmesi, inkâra sapan, küfrü tercih eden hısımlarıyla samimi ilgisini sürdürmesi din ve imân adına tehlikeli değil midir?

İşin Başı Allah'a ve Âhirete İnanmaktır

لَقَدْ كَانَ لَكُمْ فِيهِمْ أُسْوَةٌ حَسَنَةٌ لِمَنْ كَانَ يَرْجُوا اللهَ وَالْيَوْمَ الْآخِرَ

"Andolsun ki, sizin için, sizden Allah'a ve âhiret gününe inanıp kavuşmayı umanlar için onlarda (İbrahim'le arkadaşlarında) güzel örnekler vardır."

Şüphesiz Cenâb-ı Hak dostların en yakını ve en hayırlısıdır. O'na güvenip dayanmak ruha gıda, kalbe cesaret verir ve başarının yolunu açar.

O'nun hoşnutluğu gözetilmeyen bir söz ve davranışta hayır yoktur. O'nun yolunda harcanmayan bir malda ise, feyiz, bereket ve saadet mevcut değildir.

Cehli hilmine üstün gelen, dünya endişesi âhiret korkusunu geri plâna iten; duygusu aklına ve imânına kumanda eden kimsede gerçek dindarlık söz konusu olamaz.

Âhirete imân, en iyi öğütçü, o güne hazırlanmak hususunda en akıllıca meşguliyettir. Allah için dost edinmek; O'nun için sevmek ve sevmemek ibâdettir.

Hayata bu açıdan bakılınca, İbrahim Peygamber'le O'na uyanlar yeterli misaldir. Rasulullah (aleyhisselam) Efendimiz'in kendi kavmiyle olan mücadelesi ve hicreti en güzel örnektir. Bu ilâhi nimete lâyık görülen büyük peygamberler ve onlara sadakatle bağlı kalanlar dünyalık adına her şeylerini Allah yoluna feda edip küfür ve azgınlıkta ısrar eden en yakınlarından bile ilgilerini kesmişlerdir. Mükâfat olarak da, dünyada iyi bir isimle anılma lutfuna lâyık görülmüşler; âhirette ise, gıpta edilecek makam ve dereceler onlara ayrılmıştır. Cenâb-ı Hak hem dünyalarından, hem de âhiretlerinden yana onlara kâfi ve vâfidir.

O halde Peygamber (aleyhisselam) Efendimiz'in beyânı doğrultusunda Allah'a ve âhirete dosdoğru imân edenler için İbrahim Peygamber'le O'na yürekten inanıp uyan Hz. Lut ve arkadaşları, her çağda taklide değer kimselerdir.

Buna rağmen imânın gereği olan bu güzel ameli yerine getirmeye yönelmeyenler olursa, Cenâb-ı Hakk'ın hiç kimsenin ibâdet ve dostluğuna ihtiyacı yoktur. O mutlak ganidir ve her zaman övülmeye lâyıktır.

İbrahim Peygamber'i belirtilen hususta örnek alırken, O'nun, babasına:

"Senin için istiğfarda bulunacağım (günahlarının bağışlanmasını dileyeceğim)" sözünü istisna olarak düşünmemiz gerekir. Zira o, babasının imân edeceğini umuyordu. Ne vakit ki onu küfürde ısrarlı ve kararlı görünce istiğfardan vazgeçip ondan bu hususta da ilgisini kesti. Çünkü kâfirler için istiğfarda bulunulmaz.[1]

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, mü'minlerin gerçek dostunun Allah (celle celaluhu) olduğu konu edilerek, Allah'ı inkâr eden kâfirlerle -hısım bile olsalar- dostluk kurmamız menedildi ve bu hususta İbrahim (aleyhisselam) misâl verildi.

Aşağıdaki âyetlerle, Allah'a imân etmeyen kâfirlere ve İslâmiyet'i din seçmeyen Gayr-i müslimlere, mü'minlerle savaşmadıkları ve onları yurtlarından çıkarmaya kalkışmadıkları takdirde, kendilerini dost ve arkadaş, sırdaş ve yakın edinmemek şartıyla gerekirse yardımda bulunmanın sakıncalı olmadığı belirtiliyor. Sonra da İslâm'a girmek üzere Medine'ye gelen kadınların, İslâmi yöntemlere göre sınavdan geçirilmeleri ve böylece doğruluk derecelerinin tespiti emrediliyor. Aynı zamanda kadın haklarından bir bölüme yer veriliyor.

عَسَى اللّٰهُ اَنْ يَجْعَلَ بَيْنَكُمْ وَبَيْنَ الَّذِينَ عَادَيْتُمْ مِنْهُمْ مَوَدَّةً وَاللّٰهُ قَدِيرٌ
وَاللّٰهُ غَفُورٌ رَحِيمٌ ﴿٧﴾ لَا يَنْهٰيكُمُ اللّٰهُ عَنِ الَّذِينَ لَمْ يُقَاتِلُوكُمْ فِي
الدِّينِ وَلَمْ يُخْرِجُوكُمْ مِنْ دِيَارِكُمْ اَنْ تَبَرُّوهُمْ وَتُقْسِطُوٓا اِلَيْهِمْ اِنَّ اللّٰهَ
يُحِبُّ الْمُقْسِطِينَ ﴿٨﴾ اِنَّمَا يَنْهٰيكُمُ اللّٰهُ عَنِ الَّذِينَ قَاتَلُوكُمْ فِي الدِّينِ
وَاَخْرَجُوكُمْ مِنْ دِيَارِكُمْ وَظَاهَرُوا عَلٰٓى اِخْرَاجِكُمْ اَنْ تَوَلَّوْهُمْ ۚ وَمَنْ
يَتَوَلَّهُمْ فَاُولٰٓئِكَ هُمُ الظَّالِمُونَ ﴿٩﴾ يٰٓاَيُّهَا الَّذِينَ اٰمَنُوٓا اِذَا جَٓاءَكُمُ
الْمُؤْمِنَاتُ مُهَاجِرَاتٍ فَامْتَحِنُوهُنَّ ۖ اَللّٰهُ اَعْلَمُ بِاِيمَانِهِنَّ ۚ فَاِنْ عَلِمْتُمُوهُنَّ
مُؤْمِنَاتٍ فَلَا تَرْجِعُوهُنَّ اِلَى الْكُفَّارِ ۖ لَا هُنَّ حِلٌّ لَهُمْ وَلَا هُمْ يَحِلُّونَ

1 Tevbe suresi: 114. âyetin tefsiri

لَهُنَّ ۖ وَآتُوهُم مَّا أَنفَقُوا ۚ وَلَا جُنَاحَ عَلَيْكُمْ أَن تَنكِحُوهُنَّ إِذَا آتَيْتُمُوهُنَّ
أُجُورَهُنَّ ۚ وَلَا تُمْسِكُوا بِعِصَمِ الْكَوَافِرِ وَاسْأَلُوا مَا أَنفَقْتُمْ وَلْيَسْأَلُوا مَا
أَنفَقُوا ۚ ذَٰلِكُمْ حُكْمُ اللَّهِ يَحْكُمُ بَيْنَكُمْ ۚ وَاللَّهُ عَلِيمٌ حَكِيمٌ ﴿١٠﴾ وَإِن فَاتَكُمْ
شَيْءٌ مِّنْ أَزْوَاجِكُمْ إِلَى الْكُفَّارِ فَعَاقَبْتُمْ فَآتُوا الَّذِينَ ذَهَبَتْ أَزْوَاجُهُم
مِّثْلَ مَا أَنفَقُوا ۚ وَاتَّقُوا اللَّهَ الَّذِي أَنتُم بِهِ مُؤْمِنُونَ ﴿١١﴾

7- Allah'ın sizinle o düşmanlık ettiğiniz kimseler arasında bir sevgi bağı kurması umulabilir. Allah çok kudretlidir; Allah çok bağışlayan, çok merhamet edendir.

8- Allah, din uğrunda sizinle savaşmayanlara ve sizi yurdunuzdan çıkarmayanlara iyilikte bulunmanızı, adaletle davranmanızı menetmez. Şüphesiz ki, Allah, adaletle davranıp insaf ölçülerine bağlı kalanları sever.

9- Allah ancak sizi, sizinle din uğrunda (yola çıktığınız için) savaşanları, sizi yurdunuzdan çıkaranları ve çıkarılmanıza yardımcı olanları dost ve arkadaş edinmekten men'eder. Kim de onları dost ve arkadaş edinirse, işte onlar zâlimlerdir.

10- Ey imân edenler! Mü'min kadınlar muhacir olarak size gelirlerse, onları imtihan edin, -Allah onların imânını daha iyi bilir- onların imân ettiklerini bilip anlarsanız, artık kendilerini o kâfirlere geri çevirmeyin; ne bunlar onlara, ne de onlar bunlara helâldir. (O kâfir kocaların) bunlara harcadıkları mehirleri kendilerine verin. Artık bu kadınların mehirlerini verdiğiniz takdirde kendileriyle evlenmenizde bir sakınca yoktur. Kâfire kadınları nikâhınız altında tutmayın; onlara harcadığınız mehri isteyin; o kafir kocalar da (hicret eden mü'mine) eşlerinden harcadıkları mehirleri istesinler. Bu, Allah'ın hükmüdür ki aranızda hükmeder. Allah, bilendir, hikmet sahibidir.

11- Eğer eşlerinizden (biri küfre dönüp) sizden aldığı mehirle kâfirlere kaçarsa ve siz de (onlara üstün gelip) onları cezalandırırsanız, eşleri kaçıp gidenlere, harcadıkları miktarını (ganimetten) verin. İmân ettiğiniz Allah'tan korkun (haksızlıktan) sakının.

İLGİLİ HADISLER

"Dostun vakar doğrultusunda ölçülü sev; belki bir gün o düşmanın olabilir. Düşmanına da vakar doğrultusunda ölçülü düşmanlıkta bulun; bir gün o dostun olabilir." (O halde her iki durumda da ifrat ve tefritten kaçın.)[1]

"Benim yanımda amellerin en sevimlisi, Allah için sevmek ve yine Allah için sevmemektir."[2]

"Ebu Bekir (radıyallahu anh)'ın kızı Hz. Esma (radıyallahu anha) anlatıyor:

- Kureyş'le muahedede bulunulduğu bir dönemde müşrike olan anam çıkageldi. Bunun üzerine Peygamber (aleyhisselam) Efendimiz'e uğradım ve sordum: "Ya Rasulallah! Müşrike olan anam beni arzulayarak geldi; ona ilgi göstereyim mi?" Efendimiz bana şöyle buyurdu:

"Evet, ona hısımlık ilgisinde bulun."[3]

Düşmanlıkta Ölçülü ve İnsaflı Olmak

عَسَى اللّٰهُ اَنْ يَجْعَلَ بَيْنَكُمْ وَبَيْنَ الَّذِينَ عَادَيْتُمْ مِنْهُمْ مَوَدَّةً وَاللّٰهُ قَدِيرٌ

"Allah'ın, sizinle o düşmanlık ettiğiniz kimseler arasında bir sevgi bağı kurması umulabilir. Allah çok kudretlidir."

Mekke'de kalıp küfrü tercih edenlerle Medine'ye hicret eden mü'minlerin -aralarındaki yakınlık ne ölçüde olursa olsun- dostluk kurmamaları emredildikten sonra, ilgili âyetle mü'minlerin onlara karşı düşmanlıkta ölçülü ve insaflı olmalarına işaret edilmektedir. Zira düşman bildikleri o müşriklerin yakın gelecekte İslâm'a girip dost ve kardeş olmaları umulabilir. Cenâb-ı Hakk'ın kudreti her şeye yeter. O, çok üstün ve çok güçlüdür; aynı zamanda çok merhametlidir. Nitekim öyle oldu. Mekke'nin fethinde en azılı düşmanlar dize gelip cihan peygamberi Hz. Muhammed (aleyhisselam)'ın önünde eğildiler; Hakk'a teslim olmaktan başka yol bulamadılar. Düne kadar Müslümanlara diş bileyen bu adamlar şimdi onların safına katılmak suretiyle din kardeşi oldular. Kin ve intikam duyguları bir anda dostluk ve kardeşlik duygusuna yerini bıraktı. Şeytanın umutları kırılıp

1 Tirmizi - İbn Hibbân: Ebu Hureyre (radıyallahu anh)'den - Taberâni: İbn Amr (radıyallahu anh)'den

2 Müsned-i Ahmed: Ebu Zer (radıyallahu anh)'den

3 Buhari - Müslim - Müsned-i Ahmed

gerisingeri çekildi. Eski dostlar şimdi imân birliğinin ferahlatıcı ve birleştirici havasında bir bütün oluverdiler. Geçmiş günlerin üstüne sünger çekilip geleceğe ümitle bakmaya yöneldiler.

İhanet Etmeyen Müşriklere İyilik Edip Âdil Davranmak

لَا يَنْهٰيكُمُ اللّٰهُ عَنِ الَّذِينَ لَمْ يُقَاتِلُوكُمْ فِي الدِّينِ وَلَمْ يُخْرِجُوكُمْ

"Allah, din uğrunda sizinle savaşmayanlara ve sizi yurdunuzdan çıkarmayanlara iyilikte bulunmanızı, adaletle davranmanızı menetmez."

İslâm bütünüyle sulh ve selâmet dinidir. Kendisine karşı çıkmayan, saldırıya geçmiyen, yapılan anlaşmayı bozmayan; saldıranlara gizli-açık yardımda bulunmayan müşriklere karşı iyi davranmayı, adaletle muamele etmeyi emreder. Çünkü amaç, ıslâh edip doğru yola davet etmek ve bozgunculuk etmemektir.

Nitekim Huzaâ ve Beni Hars kabileleri Rasulullah (aleyhisselam)'a müracaatla bir barış anlaşması önerdiler: Müslümanlarla savaşmayacaklarına, savaşanlara yardım etmeyeceklerine söz verdiler ve bu anlamda yazılı bir anlaşma sağladılar. Onlar bu anlaşmaya sadık ve bağlı kaldıkları için, Müslümanlar birçok kabilelerle savaşırken onlara dokunmadılar ve hep iyi ve âdil davrandılar. Sekizinci âyetle İslâm'ın bu güzel prensibi açıklanmakta ve sağlam bir kıstas verilmektedir.

O halde Allah yolunda kutsal savaştan amaç, kin, düşmanlık, azap, işkence ve haklara tecavüz değil, adaleti yaymak, insanları doğruya, iyiye, güzele, yararlı olana ve tek kelimeyle Allah'a kul olmaya davet ve irşâd etmektir.

Bunun için Kur'ân-ı Kerim'de müşriklerden, gayr-i müslimlerden kimlerle savaşılmaması konu edilirken üç madde üzerinde durulmuştur:

1- Sizinle savaşmayanlarla,

2- Sizi yurdunuzdan çıkarmayanlarla,

3- Düşmanlarınıza yardım etmeyenlerle savaşmayın. Onlara iyilik ve adaletle davranın buyurularak mü'minler aydınlatılmaktadır. Şüphesiz bu bir ruhsattır; şartlar ve ortam elverdiği nisbette uygulanmasında mutlaka fayda vardır. Karşı taraf Müslümanların bu güzel prensibini kötüye kullanmadıkları takdirde kıyamete kadar geçerli ve kalıcıdır.

İlgiye ve İyiliğe Lâyık Olmayan Müşrikler

إِنَّمَا يَنْهٰيكُمُ اللّٰهُ عَنِ الَّذِينَ قَاتَلُوكُمْ فِي الدِّينِ وَأَخْرَجُوكُمْ

"Allah ancak sizi, sizinle din uğruda (yola çıktığınız için) savaşanları, sizi yurdunuzdan çıkaranları ve çıkarılmanıza yardımcı olanları dost ve arkadaş edinmekten men'eder. Kim de onları dost ve arkadaş edinirse, işte onlar zâlimlerdir."

Müslümanların iyiliğine, iyi niyetine ve beşeri münasebetlerine lâyık olmayan müşriklerin bu çizgide belirlenmesi için tahdidi olmamakla beraber şu üç fiilden birini veya benzerini işlemiş olması gerekir:

1- Din uğrunda, Allah yolunda irşâd ve tebliğde bulunan mü'minlerle savaşmış olmaları,

2- Mü'minleri öz yurtlarından sürüp çıkarmış bulunmaları,

3- Sürüp çıkaranlara yardım ve destek sağlamaları.

Bu üç fiilden birini veya benzerini işleyen müşrikleri zahiri anlamda da olsa dost edinmek hem İslâm'ın ruhuna ve felsefesine, hem de dış siyasetine aykırı düşer ve aksine bir yol seçen Müslümanlar zâlim kabul edilir. Dokuzuncu âyetle bilhassa bu hassas noktaya temas edilerek mü'minlere uyulması gereken bir kıstas veriliyor.

Muhacir Olarak Medine'ye Gelen Kadınlar

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِذَا جَاءَكُمُ الْمُؤْمِنَاتُ مُهَاجِرَاتٍ فَامْتَحِنُوهُنَّ

"Ey imân edenler! Mü'min kadınlar muhacir olarak size gelirlerse, onları imtihan edin."

Mekke'den Medine'ye hicret, İslâm için ciddi bir dönüm ve hareket ortamı hazırlamış ve tarih başlangıcı olmuştur. Rasulullah (aleyhisselam)'ın hicret etmesiyle Arap Yarımadası sarsılmış, bir silkinme ve gelecek günleri hesaplama şuurunu uyandırmıştır. Kadınlar bile bu olayın tesiri altında kalmış ve fırsat buldukça İslâmiyet'e kalplerini açarak Medine'ye göçmüşlerdir. O halde hicret son derece muhteşem ve dikkat çekici bir olaydır. O kadar ki, Allah yolunda yurtlarını terkedip hicret edenler için mü'min sıfatından sonra bundan daha şerefli ve gönül alıcı bir isim ve sıfat düşünülememiştir. Toynbee dediği gibi: "Bugüne kadar 27 medeniyet tespit edil-

miştir. Bu medeniyetlerin hemen hemen hepsi, hattâ en eskileri göçlerin olduğu kıtalarda muhacir ırklara aittir. Yerlilerin ise bir varlık gösterdikleri görülmemiştir. Kızılderililer Amerika'da asırlar boyu silahla mücehhez oldukları halde bir medeniyet kuramamışlardır. Oysa Avrupa'nın köle satıcıları ve gangsterleri Amerika'ya göç ettiler ve bugünkü medeniyeti kurdular.

Böylece anlıyoruz ki, hicret tarih boyunca yeni kültürlerin, yeni medeniyetlerin oluşmasında baş etkenlerden biridir."[1]

Ayrıca Endülüs'ü fethederek oraya göçüp yerleşen Müslümanların kurduğu İslâm Medeniyeti bunun canlı misâllerinden biri değil midir?

İşte Medine'ye hicret eden ve ikinci halife Ömer (radıyallahu anh) devrinde fethedilen ülkelere yerleşen mücahit Müslümanların gittikleri yerde İslâm Medeniyeti'ni süratle kurmaları, uyuşuk insanlara dinamizm ruhunu vermeleri ve yepyeni bir dünya icâd etmeleri bu yüzdendir.

Zira muhacirlerin dünya görüşü hem geniş, hem de dinamiktir. Bir de ona hayat ve gerçek medeniyet dini olan İslâm'ı eklersek bu dinamikliğin nelere kadir olduğunu anlamakta gecikmeyiz.

Hudeybiye Anlaşması'nda yer alan maddelerden biri de şu idi: "Mekkeli bir adam İslâm'a girmek üzere Hz. Muhammed (aleyhisselam)'a gidecek olursa, O onu kabul etmeyip geri çevirecek."

Nitekim anlaşma imzalandıktan hemen sonra Mekkeli Sâide bint Haris İslâmiyet'i din seçip Peygamber (aleyhisselam)'a geldi. Diğer bir rivayete göre, Ümmü Müysüm İslâmiyet'i seçerek Hz. Peygamber (aleyhisselam)'a geldi. Bunun üzerine adı geçenin kocası, Rasulullah (aleyhisselam)'a başvurup yapılan anlaşma gereği zevcesini geri çevirmesini bildirdi. Oysa sözü edilen anlaşmada "rical (erkekler, adamlar) sözü kullanılmıştı. Kadınlardan söz edilmemişti. Bu inceliği Hz. Peygamber (aleyhisselam) ona hatırlatarak zevcesini geri çevirmeyeceğini söyledi. Bunun üzerine onuncu âyet indi. Böylece inanıp İslâm'a gönül veren kadınlar bir bir Medine'ye gelmeye başladılar. Kendilerinde yepyeni bir hayat ruhu oluştu, ne kocalarını, ne de hısımlarını düşünmeyerek annelerinden yeni doğmuşcasına kendilerini İslâm'ın nurani havasına atıp içlerinde yenilmez bir kudretin varlığını hissettiler.

---

1 Medeniyet ve Modernizm/Bir Yayıncılık: 65, sahifeden özetlenerek

Ancak Cenâb-ı Hak böyle durumlarda bir ihanet, casusluk, suikast ve benzeri bir kötülüğe meydan verilmemesi ve ruhlar üzerinde olumlu tesir bırakması için gelen kadınların usulen imtihandan geçirilmesini, samimiyet derecelerinin ölçülmesini emretti. Şüphesiz bu kural da, aynı olayların meydana gelmesi halinde hep geçerlidir.

Bu imtihanın, samimiyet derecesini ölçmenin çerçevesi ne idi?

a) İbn Abbas (radıyallahu anh)'a göre: Gelen her kadının şöyle yemin etmesi öneriliyordu: "Allah'a andolsun ki, kocama kızdığım, darıldığım için veya Medine'de güven içinde kalmak için, mü'min bir erkeğe aşık olduğumdan dolayı evimi terkedip gelmiş değilim. Sırf Allah ve Rasulünü sevdiğim için hicret etmiş bulunuyorum. Kendisinden başka ilâh olmayan Allah'a yemin ediyorum ki doğru söylüyorum."

Kadın içten ve heyecanla bu yemini yapınca Hz. Peygamber (aleyhisselam) onu Medine'ye kabul ediyor; kocası tarafından verilen mehrini ve diğer eşyayı kocasına gönderiyordu. Zira bu durumda İslâm'a giren kadınla müşrik kocası arasında nikâh bağı kopmuş ve aralarındaki münasebetler sona ermiş oluyordu.

b) Ashab-ı Kirâm'dan bir kısmına göre: Gelen her kadının şevk ve heyecanla "Eşhedü ellâ ilahe illallah ve eşhedü enne Muhammeden Rasulullah" demesi kâfi geliyordu.

c) Gelen her kadının sözlü bey'âtte bulunması ve iki şehadet kelimesini getirmesi yeterli sayılıyordu.

Şüphesiz bunlar zahiri birer deneme ve tespitten öteye geçmiyordu. Cenâb-ı Hak ise, kadınların gönülden inanıp inanmadığını çok iyi biliyordu.

İslâm'a Giren Kadının Durumu ve Hukuki Yönü

1- Kitap Ehli dışında diğer bâtıl dinlere bağlı olan bir erkeğin karısı İslâm'a girer veya bâtıl dine bağlı bir kadının kocası İslam'ı din olarak seçerse, aralarındaki nikâh hükümsüz olur, biri diğerine haram sayılır.

2- Müslümanlarla sulh anlaşması yapan taraftan bir kadın İslâmiyet'i din olarak seçerse, o kadının, kocasından aldığı mehir ve bazı önemli malları geri verir. Böylece koca iki yönlü zarara uğratılmamış olur.

3- Sözü edilen mehir, beytü'l-mal (İslâm hazinesin)den çıkarılıp verilir.

4- Her iki durumda da İslâmiyet'i seçen kadın artık Müslüman bir erkekle evlenebilir ve emsaline uygun mehir takdir edilir.

5- Kadın İslâm'a girip Müslüman bir erkekle evlendikten ve mehir aldıktan sonra kaçıp kendi yurduna giderse, o kadının kavmiyle yapılan savaşta elde edilen ganimetten o erkeğe, eşine verdiği mehir ödenir.

Bütün bu hususlar cereyan edip yürütüldüğünde, adaleti gözetmek farzdır. Kadınların haklarını korumak gereklidir.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, ihanet etmeyen, saldırmayan müşriklere karşı iyi davranılması konu edildi ve bu arada aydınlatıcı bilgi verildi. İslâm'a girip yurtlarını terkederek Medine'ye gelen kadınların samimiyet derecesinin tespiti emredilerek bu hususta kalıcı hüküm ve tavsiye açıklandı. Sonra da kadınların bazı hakları üzerinde duruldu.

Aşağıdaki âyetlerle, imân eden kadınların Hz. Peygamber (aleyhisselam)'a bey'at etmelerine değinilerek nasıl bir söz almanın gerektiğine dikkatler çekiliyor. Arkasından yukarıdan beri üzerinde durulan konuya dönülerek Allah'ın gazap ettiği kavimleri dost edinmenin haram olduğu belirtiliyor.

يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ إِذَا جَاءَكَ الْمُؤْمِنَاتُ يُبَايِعْنَكَ عَلَىٰ أَنْ لَا يُشْرِكْنَ بِاللَّهِ شَيْئًا وَلَا يَسْرِقْنَ وَلَا يَزْنِينَ وَلَا يَقْتُلْنَ أَوْلَادَهُنَّ وَلَا يَأْتِينَ بِبُهْتَانٍ يَفْتَرِينَهُ بَيْنَ أَيْدِيهِنَّ وَأَرْجُلِهِنَّ وَلَا يَعْصِينَكَ فِي مَعْرُوفٍ فَبَايِعْهُنَّ وَاسْتَغْفِرْ لَهُنَّ اللَّهَ إِنَّ اللَّهَ غَفُورٌ رَحِيمٌ ﴿١٢﴾ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَتَوَلَّوْا قَوْمًا غَضِبَ اللَّهُ عَلَيْهِمْ قَدْ يَئِسُوا مِنَ الْآخِرَةِ كَمَا يَئِسَ الْكُفَّارُ مِنْ أَصْحَابِ الْقُبُورِ ﴿١٣﴾

12- Ey Peygamber! İnanan kadınlar, Allah'a hiçbir şeyi ortak koşmamak, hırsızlıkta bulunmamak, zina etmemek, çocuklarını öldürmemek, elleriyle ayakları arasında bir yalan uydurup (başkasından olan çocuğu kocalarına nisbet ederek) getirmemek ve iyi-yararlı, uygun ve güzel kabul edilen hususlarda sana karşı gelmemek üzere bey'at etmeye geldikleri za-

man, onların bey'atını kabul et; onlar için Allah'tan bağışlanma dile. Şüphesiz ki Allah, çok bağışlayan, çok merhamet edendir.

13- Ey imân edenler! Allah'ın kendilerine gazap ettiği bir milleti, bir topluluğu dost ve arkadaş edinmeyin; kâfirler kabirlerdeki kimselerden nasıl umutlarını kesmişlerse, onlar da Âhiret'ten öylece umutlarını kesmişlerdir.

İLGİLİ HADİS VE RİVAYET

Mekke fethedildiğinde Rasulullah (aleyhisselam) Efendimiz Safa Tepesi'ne çıkıp orada imân eden erkeklerin bey'âtını kabul ettikten sonra sıra imân eden Mekkeli kadınlara geldi. Hz. Peygamber (aleyhisselam)'a yakın yere gelip sözlü şekilde bey'ât etmeye hazırlandılar. Bu sırada Hz. Ömer (radıyallahu anh) da Peygamber (aleyhisselam) Efendimiz'den biraz aşağı kesimde bulunuyordu. Kadınlar sözlü bey'at ederken Ömer (radıyallahu anh), onların seslerinin Hz. Peygamber (aleyhisselam) tarafından duyulmasına yardım ediyor ve Rasulullah (aleyhisselam) âyette açıklandığı üzere altı şeyi telkin ederken yine Hz. Ömer (radıyallahu anh) zaman zaman aracı oluyordu.

Kadınların bey'atı şu altı şarta bağlanmış bulunuyordu:

1- Hiçbir şeyi Allah'a ortak koşmamak,

2- Hırsızlık etmemek,

3- Zinada bulunmamak,

4- Doğurdukları çocukları öldürmemek,

5- Başkasından gebe kaldıkları takdirde doğurdukları çocuğu asıl babasına nisbet etmek, yalan ve uydurma beyanlardan kaçınmak,

6- Dine, akla ve sahih, sağlam örfe uygun olan hususlarda Hz. Peygamber (aleyhisselam)'a karşı gelmemek.

Bu altı kötü fiilin hemen hepsi putperest Araplar arasında yaygın ve câri idi. Böylece Hz. Peygamber (aleyhisselam) ilk adımda ilâhi emir gereği bu kötü âdetlere bir daha dönmemelerini şart koşarak onların bey'âtini kabul etti.

Bey'atleri kabul edilenler için bir de Rasulullah (aleyhisselam)'dan Allah'tan bağışlanma dilemesi emredilmektedir. Bu da samimi olmayanlara

Allah (celle celaluhu)'nun hidâyet nasip etmesini ve geçmiş günahlarının İslâmiyet'i din olarak seçmeleriyle silineceğini bildirmeye yönelik bir anlam taşımaktadır.

Anlaşıldığı gibi, bey'atte İslâm'ın beş şartı üzerinde durulmamıştır. Zira İslâm'a girmeye karar veren kimse, önce Allah'a ve Peygamber'e imân edip Allah'ın birliğine, Hz. Muhammed (aleyhisselam)'ın son peygamber olduğuna şehadette bulunmaktadır. Bu şart diğer bütün şartları kendi kapsamında tutmakta ve İslâm'ın bütünlüğünü yansıtmaktadır. Hem İslâm'a giren kimse, İslâm'ın bütün şartlarını, hükümlerini, vecibelerini kabul etmek zorundadır. Aksi halde İslâm'a girmiş sayılmaz.

Kâfirin Umutsuzluğu

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَتَوَلَّوْا قَوْمًا غَضِبَ اللَّهُ عَلَيْهِمْ قَدْ يَئِسُوا مِنَ الْآخِرَةِ

"Ey imân edenler! Allah'ın kendilerine gazap ettiği bir milleti, bir topluluğu dost ve arkadaş edinmeyin; kâfirler kabirlerdeki kimselerden nasıl umutlarını kesmişlerse, onlar da âhiretten öylece umutlarını kesmişlerdir."

Kâfirler hep umutsuzluk içindedirler. Önleri karanlık, gelecekleri kendilerince tamamen meçhuldür. Dünya hayatı tek amaçları, mideleri tek kaygılarıdır. Dostlukları sahtedir, arkadaşlıkları kişisel çıkarlarına dayalıdır.

Allah'ın gazap ettiği kavme gelince: Bunlar daha çok Yahudilerdir. Tevrat ile amel etmedikleri; İslâm'a ve onun peygamberi Hz. Muhammed (aleyhisselam)'a karşı sinsice düşmanlık besledikleri; dönek, kaypak bir karakter taşıdıkları; maddeye aşırı bağlı olup Allah'ın kesin haram kıldığı faiz sistemini yaygınlaştırdıkları; insan haklarına tecavüzden çekinmedikleri sebebiyle ilâhi lanet ve gazaba uğratılmışlardır.

Artık bu durumda mü'minlerin onları ve benzeri inkarcı sapıkları dost edinmeleri, onlardan yana yakınlık duymaları, maddeci tutumlarına heves etmeleri çok sakıncalı ve tehlikelidir. Zira İslâm dini, gönülden imân edenlere hem kişilik kazandırır, hem de onları yabancılara uydu olma zilletinden devamlı uzaklaştırır. Modernleşme zihniyetiyle hareket edip yabancıların kültürünü benimseyenler, çok geçmeden kendi dininden ve öz değerlerinden uzaklaşırlar da kişiliklerini kaybederler.

Unutmamamız gerekir ki, Yüce İslâm dini, Allah'ın son mesajı olarak

insanları madde cenderesinden, kula kul olma zilletinden, kişisel çıkarı ön plâna alıp her şeyi mubah sayma gafletinden kurtarıp Allah'a kul olma şerefine eriştirir ve ferdi toplumun kopmaz parçası yaparak gerçek medeniyetin zirvesine eriştirir. Aynı zamanda İslâm, insan hayatına, o hayatın gaye ve amacı, hikmet ve maslahatı doğrultusunda değer verir ve Allah (celle celaluhu) ile kul arasında kopmaz bağlar oluşturur da insana Allah (celle celaluhu)'ya kul olmanın nasıl kişilik ve azizlik kazandırdığını öğretir ve yabancıların uydusu olma bedbahtlığına uğramaktan onu kurtarır. O bakımdan Müslümanların, İslâm'ın hakikatına ters bir inanç ve düşünceye sahip olanları dost ve kardeş edinmelerine asla cevaz vermez.

Bu surenin de tefsirini bize müyesser kılan Cenâb-ı Hakk'a sonsuz hamd-u senalar; ilâhi muradı ümmetine en güzel şekilde tebliğ edip açıklayan Rasulullah (aleyhisselam) Efendimiz'e salât-u selâmlar olsun.

61. SURE

SAFF SURESİ

Ayet Sayısı	Kelime Sayısı	Harf Sayısı
14	221	900

SAFF SURESİ

Cumhura göre, tamamı Medine'de inmiştir. İbn Abbas (radıyallahu anh)'dan yapılan bir rivayette ise, Mekke'de indiği söylenir.[1]

Dördüncü âyetinde, Allah yolunda birbirine kurşunla kenetlenmiş bir yapı gibi düşman karşısında saf halinde savaşan mü'minlerden söz edildiği için, bu mânaya delâlet eden "saff" kelimesi aynı zamanda sureye isim olmuştur.

SURENİN KAPSADIĞI BAŞLICA KONULAR

1- Sözün davranışa uymaması kınanıyor.

2- Son Peygamber Hz. Muhammed (aleyhisselam)'ın geleceğinin İsa Peygamber (aleyhisselam) tarafından haber verilip müjdelendiği açıklanıyor.

3- Muhammed (aleyhisselam) Efendimiz'in doğru yol, cihad ve hak din ile gönderildiği bildiriliyor.

4- Allah yanında kârlı ticaretin, dosdoğru imân ve bir de Allah yolunda cihâd olduğuna değinilerek ikisinin de mü'min için paha biçilmez nimet teşkil ettiğine işaret ediliyor.

5- Allah'ın dinine yardım edilmesi emredilirken Havarilerin kendi dinlerine yardımcı oldukları misâl veriliyor.

1 Tefsir-i Kurtubi: 18/77

٦١ سُورَةُ الصَّفِّ

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

سَبَّحَ لِلّٰهِ مَا فِي السَّمٰوٰتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ ۖ وَهُوَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ ﴿١﴾ يَا أَيُّهَا
الَّذِينَ آمَنُوا لِمَ تَقُولُونَ مَا لَا تَفْعَلُونَ ﴿٢﴾ كَبُرَ مَقْتًا عِندَ اللّٰهِ أَن تَقُولُوا مَا
لَا تَفْعَلُونَ ﴿٣﴾ إِنَّ اللّٰهَ يُحِبُّ الَّذِينَ يُقَاتِلُونَ فِي سَبِيلِهِ صَفًّا كَأَنَّهُم بُنْيَانٌ
مَّرْصُوصٌ ﴿٤﴾ وَإِذْ قَالَ مُوسَىٰ لِقَوْمِهِ يَا قَوْمِ لِمَ تُؤْذُونَنِي وَقَد تَّعْلَمُونَ أَنِّي
رَسُولُ اللّٰهِ إِلَيْكُمْ ۖ فَلَمَّا زَاغُوا أَزَاغَ اللّٰهُ قُلُوبَهُمْ ۚ وَاللّٰهُ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الْفَاسِقِينَ
﴿٥﴾ وَإِذْ قَالَ عِيسَى ابْنُ مَرْيَمَ يَا بَنِي إِسْرَائِيلَ إِنِّي رَسُولُ اللّٰهِ إِلَيْكُم
مُّصَدِّقًا لِّمَا بَيْنَ يَدَيَّ مِنَ التَّوْرَاةِ وَمُبَشِّرًا بِرَسُولٍ يَأْتِي مِن بَعْدِي اسْمُهُ
أَحْمَدُ ۖ فَلَمَّا جَاءَهُم بِالْبَيِّنَاتِ قَالُوا هَٰذَا سِحْرٌ مُّبِينٌ ﴿٦﴾

1- Göktekiler de, yerdekiler de Allah'ı tesbih ederler. O, çok üstündür, çok güçlüdür, hikmet sahibidir.

2- Ey imân edenler! Yapamayacağınız şeyi neden söylüyorsunuz?

3- Yapamayacağınız şeyi söylemeniz Allah katında büyük bir gazap sayılır.

4- Allah kendi yolunda birbirlerine kurşunla kenetlenmiş bir yapı gibi saf halinde savaşanları elbette sever.

5- Hani bir zaman Musa, kendi milletine: "Ey milletim! demişti. Neden beni incitip üzüyorsunuz? Oysa siz, gerçekten benim size gönderilen Allah'ın peygamberi olduğumu biliyorsunuz." Ne vakit ki, onlar (haktan bâtıla) meyledip saptılar, Allah da onların kalplerini (hakkı kabulden uzak

tutup) eğik hale getirdi. Allah, hakkın sınırlarını çiğneyip yozan milleti doğru yola çıkarmaz.

6- Hani bir zaman da Meryem oğlu İsa şöyle demişti: "Ey İsrailoğulları! Şüphesiz ki ben size gönderilen Allah'ın peygamberiyim; önümdeki Tevrat'ı doğrulayanım ve benden sonra gelecek olan Ahmed ismindeki bir peygamberi müjdeliyenim." Ne vakit ki, o (müjdelenen Peygamber) onlara açık belgelerle, mucizelerle geldi, "Bu apaçık bir sihirdir" dediler.

İNİŞ SEBEBİ

Allah yolunda cihâd etmeyi durmadan temenni edenlerden bir kısmı, cihâd emri inip savaş başlayınca sözlerinde durmadılar, geri kalmak istediler. Bunun üzerine ilgili âyetler indi.[1] Nitekim böyle bir tutumu kınayan Nisa suresi 77. âyetle ve Muhammed suresi 20. âyetle münafıkların dönekliği üzerinde durulmakta ve onlar hakkında aydınlatıcı bilgi verilmektedir.

İLGİLİ HADİSLER

"Münafığın alâmeti üçtür: Söz verdiğinde yerine getirmez; konuştuğu zaman yalan söyler; kendisine bir şey emânet edildiğinde hıyanet eder."[2]

Abdullah b. Amr (radıyallahu anh) anlatıyor:

- Rasulullah (aleyhisselam) Efendimiz bize geldi; o sırada ben henüz çocuktum, dışarı çıkıp oynamak istedim. Annem bana: "Abdullah, gel sana bir şey vereceğim" diye seslendi. Peygamber (aleyhisselam) anneme sordu: **"Ona ne vereceksin"?** Annem de: "Bir hurma." diye cevap verdi. Peygamber (aleyhisselam) Efendimiz:

"Eğer dediğini yerine getirmezsen bu senin aleyhine bir yalan olarak yazılır" buyurdu.[3]

"Allah yolunda düşmana karşı bir gün (gözetleme ve savunmada) bulunmak, dünyadan da, üzerindeki şeylerden de hayırlıdır. Cennet'de sizden birinizin değneğinin işgal ettiği yer (kadar küçücük bir parça), dünyadan da, üzerindeki her şeyden de hayırlıdır. Günün evvelinde ve sonunda kulun Allah yolunda (evinden, iş yerinden adım atıp) çıkışı,

1 Lübabu't-te'vil: 4/262 - İbn Kesir: 4/358

2 Buhari/Şehadat: 28 - Müslim/İmân: 107, 109 - Tirmizi/İmân: 14

3 Ebu Dâvud/Edeb: 80 - Ahmed: 3/447

dünyadan da üzerindeki şeylerden de hayırlıdır."[1]

"Kişi ölünce her amelinin sevabı kesilir; ancak Allah yolunda düşmana karşı duran kimsenin ameli kesilmeyip artmaya devam eder ve rızkı (Cennetin ferahlatıcı kokusu) kıyamete kadar kendisine kesintisiz verilir."[2]

"İki göze (Cehennem) ateşi dokunmayacaktır: Allah korkusundan ağlayan göz ve bir de Allah yolunda uyumayıp gözetlemede bulunan göz."[3]

Kâinatın Her Zerresi Tesbih Etmektedir

سَبَّحَ لِلّٰهِ مَا فِي السَّمٰوٰتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ ۚ وَهُوَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ

"Göktekiler de, yerdekiler de Allah'ı tesbih ederler. O, çok üstündür, çok güçlüdür, hikmet sahibidir."

"Sebbaha" fiili, "sebh" kökünden türetilmiştir. Sebh: Suda veya boşlukta hızlı geçiş ve dönüş anlamına gelir. Gökteki yıldızların kendi yörüngelerindeki hareketleri konu edilirken bu kökten türetilen "yesbahun" fiili kullanılmıştır. Ayrıca atın dörtnala koşması, bir işe acele gidilmesi de bu fiille ifade edilir.

Terim olarak, Cenâb-ı Hakk'ı her türlü noksanlıktan, ortaklıktan, beşeri sıfatlardan tenzih edip kalp, dil ve diğer aza ile O'na ibâdet etme anlamında kullanılır.

Bu iki mana çerçevesinde, daha önce diğer surelerde açıkladığımız gibi, kâinatta var olan her şey plândaki yerine, hilkatindeki özelliğine, yaratılışındaki amaç ve hikmete, bağlı bulunduğu kanuna göre Hakk'ı tesbih etmektedir. Güneş Sistemi'nin devamlı hareket halinde olması, gezegenlerin kendi yörüngelerinde belli bir plâna göre dönmesi tesbihtir.

Atom çekirdeğinin etrafında baş döndürücü hızla dönen elektronların bu hareketi de tesbihtir. Diğer canlıların günlük yaşayış ve hareketleri, sesleri de birer tesbih anlamına gelmektedir. Vücudumuzda kalbimizin durmadan kan pompalaması, diğer organların kendine has hareketleri,

---

1 Buhari/Cihad: 73 - Müslim/İmaret: 163 - Nesâi/Cihad: 39 - İbn Mâce/Cihad: 7 - Dârimi/Cihad: 31 - Ahmed: 1/62, 65, 66, 75- 3/177- 3/468- 5/339

2 Taberâni/el-Kebir: Irbad b. Sâriye (radıyallahu anh)'den

3 Tirmizi/Fezâil-i cihâd: 12

faaliyetleri birer tesbihtir. Ama insanın en güzel tesbihi, şüphesiz ki ilâhi talimata uygun olarak yerine getirdiği günlük ibâdetidir.

O halde kâinatın her parçasıyla Hakk'ın buyruğuna baş eğip bağlı bulunduğu düzene uyarak Allah'ın varlığına, birliğine delâlet etmesi bize bir ölçü ve kıstas vermiyor mu? Her şey itaat üzere görevini yerine getirirken insanın hilkatinin gayesine ve hikmetine ters düşüp kendine has çizginin dışına çıkması, Hakk'ın buyruğuna baş eğmemesi ne ile yorumlanabilir? Oysa iç organları bile Cenâb-ı Hakk'ın hilkat kanununa baş eğip tesbihlerini sürdürmektedirler. Artık bu durumda böbürlenmek, büyüklük taslamak, gaflet etmek, ibâdet ve taâtte bulunmamak ona yakışır mı?

Allah (celle celaluhu) mutlak ganidir, yani hiçbir şeye muhtaç değildir. Bütün emir ve yasakları, tavsiye ve teşvikleri insanların yararınadır. Artık kim O'na itaat edip sâlih amelde bulunursa kendi lehine, kim de aksine bir yol tutarsa kendi aleyhine bir sonuç hazırlar. Cenâb-ı Hak koyduğu düzeni, kurduğu sistemleri ayakta tutan, hükmünü kusursuz yürütendir. O, çok üstün, çok güçlüdür ve yegâne hikmet sahibidir.

Yapamayacağımız Şeyi Söylememiz Doğru Olur mu?

يَآ اَيُّهَا الَّذِينَ اٰمَنُوا لِمَ تَقُولُونَ مَا لَا تَفْعَلُونَ

"Ey imân edenler! Yapamayacağınız şeyi neden söylüyorsunuz?"

Bu âyetle, mü'mine her konuda çok dikkatli konuşması, temkinli davranması, kendini çok iyi kontrol edip yapabileceği şey için "Allah dilerse ve bana kuvvet ve cesaret verirse yapmaya çalışacağım" demesi gerekir. Bol keseden harcamak, rastgele konuşmak insanı çok müşkil duruma düşürür de mahcup eder.

Ashab-ı Kirâm'dan Abdullah b. Selâm (radıyallahu anh) diyor ki: "Biz birkaç arkadaş kendi aramızda sohbet ederken, "Eğer hangi amelin Allah yanında daha çok sevimli olduğunu bilseydik herhalde onu yerine getirirdik" diye konuştuk, çok geçmeden Rasulullah (aleyhisselam) Efendimiz Saff suresinin baş kısmındaki âyetlerin indiğini söyledi. Ashabdan bir kısmı da bir savaş olursa büyük yararlıklar göstereceğini, Allah yolunda büyük fedakârlıklara katlanacağını söylüyordu. İlgili âyetlerle onlar da uyarılmış bulunuyordu."

Böylece Allah (celle celaluhu), boş lâf, tatbiki mümkün olmayan vaad, bol keseden konuşma gibi sözlere değer vermediğini, sözden ziyade amel istediğini belirtiyor.

Onun için Rasulullah (aleyhisselam) Efendimiz her zaman az konuşan, çok amel eden ve davranışlarıyla İslâmiyet'in özünü ve hikmetini yansıtan bir peygamberdir. O sık sık boş sözden, fayda vermeyen bilgiden, amele uymayan atıp tutmadan Allah'a sığınmıştır.

Ayrıca âyetin "adak" ile ilgili yanı vardır. Şöyle ki: Mü'min kişi yapabileceği ölçü ve anlamda adamalı; yapamayacağını adamamalıdır. Adadıktan sonra da onu yerine getirmeli, kendisine vacip olduğunu unutmamalıdır.

Böylece müctehid imamlar, adağı yerine getirmenin vücubunu bu âyetten istidlal etmişlerdir. Aksine bir yol ve tutum Allah yanında hiç de sevimli değildir.

Kurşunla Kenetlenen Sağlam Binaya Benzeme

إِنَّ اللَّهَ يُحِبُّ الَّذِينَ يُقَاتِلُونَ فِي سَبِيلِهِ صَفًّا كَأَنَّهُمْ بُنْيَانٌ مَرْصُوصٌ

"Allah kendi yolunda birbirlerine kurşunla kenetlenmiş bir yapı gibi saf halinde savaşanları elbette sever."

Allah yolunda, O'nun hoşnutluğunu arzulayarak, dinine hizmeti cana minnet bilerek savaşabilmek için birtakım hususların, şartların ve araçların gerçekleşmesi gerekir.

Âyetin açık anlatımından ve bir bakıma işaretinden şöyle bir sıralamada bulunabiliriz:

1- Önce imân cephesinin oluşması,

2- Sonra bu cephenin iyi bir eğitim görmesi,

3- Fertlerin kendiliğinden karar verip yapacaklarını söylememesi,

4- Konuyu, aklı eren tecrübeli kişilerin görüş ve reyine bırakması,

5- Savaş hazırlığının kusursuz yerine getirilmesi,

6- Baştaki kumandanın sevk ve idaresi altında mü'minlerin birbirlerine kurşunla kenetlenmişcesine birlik, beraberlik ruhunu ve azmini taşıması.

7- Savaş nizamına girmesi; dağınık, kontrol dışı kalmaması; herkesin kendi başına buyruk olmaması bu cümledendir.

Cenâb-ı Hak ancak böyle bir düzen, eğitim, kontrol ve kumanda doğrultusunda hareket edenleri sever ve yardım eder.

Düşmanla Savaşmaktan Kaçınan İsrailoğulları

وَإِذْ قَالَ مُوسَىٰ لِقَوْمِهِ يَا قَوْمِ لِمَ تُؤْذُونَنِي وَقَد تَّعْلَمُونَ

"Hani bir zaman Musa, kendi milletine, "Ey milletim! demişti. Neden beni incitip üzüyorsunuz? Oysa siz, gerçekten benim size gönderilen Allah'ın peygamberi olduğumu biliyorsunuz."

Cenâb-ı Hak savaşın önemini ve onunla ilgili nizamın gereğinin özetini verdikten sonra, Hz. Peygamber (aleyhisselam) 'ın ve dolayısıyla O'ndan sonra gelecek olan İslâm lider ve kumandanlarının verdiği, vereceği direktife uymanın lüzumu üzerinde duruyor. Bu çizgiden sapan İsrailoğulları'nın kendilerine nasıl büyük haksızlık ve fenalık yaptıklarını ibretli bir misâl olarak veriyor. Hani Musa (aleyhisselam) aldığı emir üzerine mukaddes toprağa girmek üzere hareket etti. Bu harekete çok hevesli olan ve daha önceleri büyük yararlıklar göstereceklerini söyleyen İsrailoğulları, iş başa gelince ölüm korkusuyla o toprağa girmeye cesaret edemediler. Israr edilince de şöyle dediler: "Ya Musa! O zorbalar orada bulundukça biz kesinlikle girmeyiz. Sen Rabbinle git de, ikiniz (onlarla) savaşın; biz burada otururuz!" Bunun üzerine Hz. Musa (aleyhisselam) şöyle duâ etti:

"Ey Rabbim! Ben ancak kendimle kardeşime sahip bulunuyorum. Artık bizimle, Allah yolundan çıkan bu kavmin arasını ayır."[1]

O sebeple ağır bir ceza olarak Allah o kutsal yeri onlara kırk yıl haram kıldı. Böylece İsrailoğulları sefil ve perişan bir halde kırk yıl çölde dolaştılar.

İşte beşinci âyetle, Musa (aleyhisselam)'ın kendi kavmine: "Ey kavmim! Neden beni incitip üzüyorsunuz? Oysa siz, gerçekten benim size gönderilen Allah'ın peygamberi olduğumu biliyorsunuz" demesi, naklettiğimiz olaya işarettir.

1 Mâide suresi: 24

İslâm'da savaş farz kılınınca mü'minlerin, İsrailoğulları gibi çok yanlış ve tehlikeli bir tutum izhar etmemeleri hatırlatılıyor. Arada birkaç münafığın olumsuz tutumu kınanarak yakın gelecekte dönüş yapmadıkları takdirde sefil ve perişan olacaklarına işaretle Sünnetullahın şaşmayacağına dikkat çekiliyor.

İsa (aleyhisselam)**'ın Müjdesi**

وَإِذْ قَالَ عِيسَى ابْنُ مَرْيَمَ يَا بَنِي إِسْرَائِيلَ إِنِّي رَسُولُ اللَّهِ

"Hani bir zaman da Meryem oğlu İsa şöyle demişti: "Ey İsrailoğulları! Şüphesiz ki ben size gönderilen Allah'ın peygamberiyim; önümdeki Tevrat'ı doğrulayanım ve benden sonra gelecek olan Ahmed ismindeki bir peygamberi müjdeleyenim."

Musa Peygamber'den sonra Tevrat'ın taşıdığı hükümlerle amel eden birçok peygamberler gönderildiyse de İsrailoğulları çoğunu dinlemediler; bir kısmını ülkeden sürüp çıkardılar, bir kısmını da öldürdüler. Kalpleri iyice katılaşan ve dünyalıktan başka kaygısı olmayan bu millet birkaç defa Cenâb-ı Hakk'ın gazabına uğradı. Babil esareti, Romalı Titus istilası başlı başına birer belâ idi.

Son olarak, İsrâiloğulları'nın tamamıyla dünyaya yönelik olan yüzlerini ve kalplerini biraz olsun âhirete çevirmek; maddeyle mânaları, dünya ile âhiretleri arasında bozulan dengeyi sağlamak üzere İsa Peygamber onlara gönderildi ki, bu peygamberin yüzü bütünüyle âhirete yönelik bulunuyor ve kendisi büyük bir mu'cize olarak Hakk'a davet ediyordu.

Bu kadri yüce peygamber hem Tevrat'ı tasdik edip tamamlıyor, hem de son peygamber Hz. Muhammed (aleyhisselam)'ın gelmesinin yakın olduğunu haber veriyordu. Zaten Yahudiler de büyük bir peygamberin kurtarıcı olarak gönderileceğini az-çok biliyorlardı. Çünkü ellerindeki Tevrat'ta şu sözler yer alıyordu: "Ve Rab bana dedi: Söylediklerini iyi dediler. Onlar için kardeşleri arasından senin gibi bir peygamber çıkaracağım ve sözlerimi onun ağzına koyacağım ve ona emredeceğim her şeyi onlara söyliyecek."[1]

Ne var ki, Yahudiler bu geleceği haber verilen peygamberin Harun (aleyhisselam) soyundan olacağını sanıyordu.

1 Tevrat/Tesniye: 18/17, 18

Bazı tahriflere rağmen Tevrat'taki bu anlatım tarzı ile Musa (aleyhisselam)'a benzer bir peygamberin geleceği ve aynı zamanda onun İsrailoğullarının kardeşlerinden seçileceği belirtilmektedir.

Şüphesiz burada önemli iki bilgi söz konusudur:

a) Hz. Muhammed (aleyhisselam) ile Musa (aleyhisselam) arasındaki benzerlik kendilerine indirilen şeriattedir. Zira her ikisinin de şeriatı düzen sağlayıcı ve yönlendirici hükümler taşımakta ve beşer hayatının gerekli safhalarına ışık tutmakta, yol göstermektedir. Bu iki peygamber arasında böylesine kapsamlı ve kalıcı hükümlerle donatılan üçüncü bir şeriat indirilmemiştir. İsa Peygamber ise, Tevrat'ın bazı hükümlerini değiştirmek ve amel edilmeyen hükümlerine işlerlik kazandırmak, kısacası Tevrat'ı tamamlamak üzere İsrailoğulları'na gönderilmiştir.

b) "Onlar için kardeşleri arasından." ifadesine gelince: Hz. Muhammed (aleyhisselam) ile İsrailoğulları İbrahim Peygamber'de birleşiyorlar; onların soyu İshak'a, Hz. Muhammed (aleyhisselam)'ın soyu İsmail'e dayanıyor sonucu çıkıyor.

Yuhanna İncili'nde ise, şu cümleler yer almaktadır:

"Eğer beni seviyorsanız, emirlerimi tutarsınız. Ben de babaya (Rabbime) yalvaracağım ve size başka bir tesellici, hakikat ruhunu verecektir."[1]

"Bununla beraber ben size hakikati söylüyorum; benim gitmem sizin için hayırlıdır; çünkü gitmezsem Tesellici size gelmez; fakat gidersem, onu size gönderirim. Ve o geldiği zaman, günah için, salâh için ve hüküm için dünyayı ilzam edecektir. Günah için, çünkü bana imân etmezler; salâh için, çünkü Babama (Rabbime) gidiyorum ve artık beni göremezsiniz ve hüküm için, çünkü bu dünyanın reisine hükmedilmiştir.

Size söyleyecek daha çok şeylerim var; fakat şimdi dayanamazsınız. Fakat o hakikat ruhu gelince size her hakikate yol gösterecek; zira kendiliğinden söylemeyecektir; fakat her ne işitirse söyleyecek ve gelecek şeyleri size bildirecektir.

---

1 Yuhanna İncili: 14/15, 16

O beni taziz edecektir; çünkü benimkinden alacak ve size bildirecektir."[1]

Markos İncili'nde şöyle yazılıdır:

"Bundan dolayı size derim: Allah'ın melekutu sizden alınacak ve onun meyvelerini yetiştirecek bir millete verilecektir. Ve bu taşın üzerine düşen parçalanacak, o da kimin üzerine düşerse onu toz gibi dağıtacaktır."[2]

Matta İncili'nde ise buna yakın bir anlatımla şu cümleler bulunmaktadır:

"Yahya ele verildikten sonra, İsa Allah'ın İncil'ini vazederek, Galile'ye gelip dedi: Vakit tamam oldu ve Allah'ın melekutu yakındır; tövbe edin ve İncil'e imân eyleyin."[3]

Yine aynı İncil'in 12. bölümünde şu cümleler yer almaktadır:

"İşaya Peygamber vasıtası ile söylenen söz yerine gelsin: "İşte benim seçtiğim kulum; canımın kendisinden razı olduğu sevgilim; ruhumu onun üzerine koyacağım ve milletlere hükmü ilân edecektir. O uğraşmayacak ve bağırmayacaktır; ve kimse meydanlarda onun sesini işitmeyecektir. Hükmü zafere erişinceye değin, ezilmiş kamışı kırmayacak ve tüten fitili söndürmeyecek ve milletler onun ismine ümit edeceklerdir."[4]

Diğer yandan Barnaba (Barnabas) İncili'nde, Levililer'den olan kâhinlerin İsa'ya yaklaşıp aralarında şu konuşmanın geçtiği belirtilmektedir:

- Sen kimsin? İsa (aleyhisselam) onlara:

- Ben, o beklenilen tesellici değilim. Sonra da İsa (aleyhisselam) şunları söyledi:

-Sizin kurtarıcı ve tesellici diye adlandırdığınız Rasulullah(ın nuru) benden önce yaratılmıştır. (Bedeni ise) benden sonra gelecektir. O Hakk'ın sözüyle gelecek ve dininin sonu gelmeyecektir."[5]

Barnaba İncili'nin yirmiye yakın yerinde son peygamberden ismiyle, sıfatıyla, birtakım özellikleriyle söz edilmekte ve İsa (aleyhisselam)'ın diliyle

1 Yuhanna İncili: 16/7-14

2 Markos İncili: 21/43, 44

3 Matta incili: 1/14, 15

4 Matta İncili: 12/18, 19

5 Barnaba İncili: 42/1- 14

haber verilmektedir.

Ne yazık ki, Kur'ân'ı tasdik edip Hz. Muhammed (aleyhisselam)'ın geleceğini haber veren bu İncil asırlardır kilise tarafından reddedilmekte ve uydurma olduğu iddia edilmektedir. Son devrin ünlü din âlimlerinden Ebu'l-A'lâ Mevdudi, Tefhimü'l-Kur'ân adlı tefsirinde ve konumuzu oluşturan âyetin açıklamasında bu İncil hakkında yaptığı araştırmanın bir özetini şöyle vermektedir:

"Gerek Hz. Muhammed (aleyhisselam) ile ilgili Hz. İsa'nın müjdeleri ve haberleri, gerekse Hz. İsa'nın hayatı ve eserleri hakkında bilgi edinmenin muteber ve güvenilir kaynakları Katolik Kilise'sinin meşru ve geçerli saydığı sadece dört İncil değildir. Bu hususta belki de nisbeten daha muteber kaynak, Kilise'nin "muhtevası şüpheli" olduğu gerekçesiyle nazarı dikkate almadığı Barnabas İncil'idir. Çok ilginçtir, Hristiyanlar bu kutsal kitabı saklamaya a'zâmi gayret göstermişlerdir. Bu kitap asırlarca herkesin göz önünden uzak kaldı. 16. asırda Lâtince tercümesinin nâdir bir nüshası Papa Sixtus'un kütüphanesinde bulunuyordu ve kimsenin el sürmesine izin verilmiyordu. Ancak 18. yüzyılın başında bu nüsha John Toland adında bir kişinin eline geçti. Bundan sonra çeşitli ellerden geçerek 1738 yılında Viyana İmparatorluk Kütüphanesine ulaştı. 1907'de bu İncil'in İngilizce çevirisi Oxford Matbaası tarafından neşredildi. Ne var ki, bu eser piyasaya çıkar çıkmaz, Hristiyan dünyasında bir telaş başladı ve pek çok din adamıyla kilise çevreleri, bu kitabın fazla yayılmasının Hristiyan dininin yok olmasına neden olabileceği kurusuna kapıldılar. Netice, basılan nüsha esrarengiz, ama plânlı bir şekilde ortadan kaldırıldı. Bir daha da İngilizce tercümenin yayınlanması mümkün olmadı. Aynı şekilde, Lâtince tercümesinden İspanyolca'ya çevrilen nüshanın 18. yüzyılda piyasada ve kütüphanelerde bulunduğu belirtiliyor. Bu bilgiyi George Sell, Kur'ân-ı Kerim'in İngilizce mealinde bize nakletmiştir. Ama İspanyolca çevirisinin de ortadan kaldırıldığı görülmüştür.

Bugün maalesef bunun hiçbir nüshası hiçbir yerde bulunmuyor. Ben, Oxford'da yayınlanan İngilizce tercümesinin fotokopisini okuma fırsatını buldum. Barnabas İncili'nin tamamını dikkatle okudum. Bence, bu İncil, Hristiyanlar için büyük bir nimettir ve sadece taassup ve inatçılıkları yüzünden böyle kıymetli bir eserden mahrum kalmışlardır.

Hristiyan literatüründe Barnabas İncili'nın adı nerede geçmişse, oraya bir muhalefet şerhi konmuş, bunun sahte ve uydurma bir İncil olduğu, dolayısıyla reddedilmesi gerektiği ileri sürülmüştür. Gözü dönmüş, ilim ve irfandan nasip almamış bazı Hristiyan din adamları bunun bir Müslümanın hayal gücünün eseri olduğunu iddia edecek kadar ileri gitmişlerdir. Bu, aslında büyük bir yalandır ve bunun sebebi sırf İncil'in metninde pekçok yerlerde Hz. Peygamber (aleyhisselam)'ın dünyaya geleceği konusunda açık seçik kayıtların bulunmasıdır. Bir defa, bu İncili okuyan herkes, onun bir Müslüman tarafından kaleme alınmadığına katiyetle inanmış olur. İkincisi, böyle bir kitap bir Müslüman tarafından yazılmış olsaydı, bu Müslümanlar tarafından iyice tanınır ve Müslüman ilim adamlarının eserlerinde bundan sık sık ve geniş şekilde bahsedilirdi. Fakat George Sell'in, Kur'ân-ı Kerim'in İngilizce mealinden önce Müslümanlar Barnabas İncili'nin adını bile duymamışlardı. Taberi, Yakubi, Mes'udi, Biruni, İbn Hazm, İbn Teymiye vs. gibi Hristiyan kaynaklarına vâkıf olan, fakih, yazar ve tarihçiler Hristiyanlık ve Hristiyanlığın kutsal kitaplarından söz ederken Barnabas İncili'ne en ufak bir işarette bile bulunmamışlardır. İslâm dünyasında sayısız kütüphanelerde bulunan kitapların en geniş ve güvenilir bibliyografyaları İbn Nedim ile Hacı Halife (Bak: el-Fihrist ve Keşfü'z-zünun) tarafından hazırlanmıştır. Ama bunlarda da Barnabas İncili'ne raslamak mümkün değildir. Hristiyanların ileri sürdüğü iddianın asılsız oluşunun üçüncü ve en büyük delili, Hz. Muhammed Mustafa (aleyhisselam)'ın dünyaya gelişinden 75 yıl önce bile, Papa Gelasius I. döneminde, "Yanlış ve dini düşüncelere aykırı kitaplar" adı altında hazırlanan listede Barnabas İncili'nin (Evangelium Barnabe) adının geçmiş olmasıdır. Söyler misiniz, o çağda bu sözde sahte İncili yazacak bir Müslüman var mıydı?"

Böylece Rasulullah (aleyhisselam) Efendimiz'in doğumundan 75 yıl önceden günümüze kadar kilisenin Barnabas İncili'ni bütünüyle reddedip uydurma saymasının temelinde iki ana sebebin yattığını anlıyoruz:

a) Hz. İsa (aleyhisselam)'ın sadece Allah'ın peygamberlerinden bir peygamber olduğu; Allah'ın oğlu olmadığı ve ilâhi mu'cizeyle yaratıldığı çok açık biçimde belirtilmektedir.

Hristiyan din adamları ise, bu kadri yüce peygamberi Allah'a ortak koşmakta ve Ona "Allah'ın biricik oğlu" demektedirler. Barnabas İncili bu yanlış ve fasit akideyi kökünden yıkmaktadır.

b) Ayrıca Hz. Muhammed (aleyhisselam)'ın son peygamber olarak gönderileceği birçok özelliklerine de atıf yapılarak haber verilmekte ve her türlü şüpheyi giderecek bir açıklıkla müjdelenmektedir.

Hristiyan din adamları ise, Hz. Muhammed (aleyhisselam)'ı peygamber olarak kabul etmemekte ve tek kurtarıcının İsa (aleyhisselam) olduğunu savunmaktadırlar. Barnabas İncili onların bu sakat ve garazkârane görüş ve iddialarını çürütmekte ve en doğru haberi vermektedir.

Kaldı ki, Luka İncili'nde de Barnabas İncili'ni te'yid eder anlamda şu cümlelerin yer aldığını görüyoruz:

"Ve vaki oldu ki, İsa yalnız başına duâ ederken, şakirtleri yanında idi; onlara sorup dedi: Halkın dediğine göre ben kimim? Onlar da cevap verip dediler: Vaftizci Yahya'dır; başkaları: İlya'dır ve başkaları da: Eski peygamberlerden biri kıyam etti, diyorlar. Onlara dedi: Ya siz ben kimim dersiniz? Petrus cevap verip dedi: Allah'ın Mesihi'sin. İsa da bunu kimseye söylemesinler diye onlara tenbih ederek emretti."[1]

Bernaba (Barnabas) İncili'nde ise şu sözlerin yazılı bulunduğunu görmekteyiz:

"Kadın, İsa (aleyhisselam)'a dedi ki:

- A Efendim, herhalde sen o tesellici peygambersin?

İsa (aleyhisselam) ona şu cevabı verdi:

- "Ben gerçekten İsrail'in yurduna gönderilen halaskar bir peygamberim; ama benden sonra tesellici bir peygamber Allah tarafından bütün âleme gönderilecektir ki, Cenâb-ı Hak şu âlemi onun için yaratmıştır."[2]

Gerek Yahudiler, gerekse Hristiyanlar, kendi kutsal kitaplarında geleceği müjdelenip haber verilen son peygamberi sabırsızlıkla beklerlerken, Cenâb-ı Hak beklenilen o peygamberi Mekke'nin Kureyş Kabilesi Haşimoğulları'ndan seçerek gönderdi. Ne var ki sözünü ettiğimiz Kitap Ehli onun Harun Peygamber'in soyundan geleceğini düşünüyor ve bir bakıma Yahudiler bu düşünceyle şartlanmış bulunuyorlardı. O bakımdan da son peygamber Hz. Muhammed (aleyhisselam)'a inanmak istemediler ve dini ta-

1 Luka İncili: 9/18, 21

2 Barnaba İncili: 82/15. 16 - Kahire: 1908

assupları iyice kabarınca da O'nu, getirdiği kitapla birlikte reddettiler: "Bu açık bir sihirdir" dediler.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, varlık âleminde her şeyin Cenâb-ı Hakk'ı tesbih ve tenzih ettiği belirtildi. Böyle bir kudretin gölgesi altında bulunan her mü'minin ağzından çıkaracağı söze çok dikkat etmesi üzerinde duruldu. Sonra da Allah yolunda saf saf olup savaşanlar övüldü ve Musa Peygamber'in emir ve talimatını dinlemeyen İsrailoğulları'nın kalplerinin nasıl saptığı konu edilerek yaşamakta olan mü'minlere tarihi bir misâl verildi. Arkasından İsa Peygamber'in Tevrat ile Kur'ân; Musa (aleyhisselam) ile Muhammed (aleyhisselam) arasında bir köprü oluşturduğuna değinilerek bu kadri yüce peygamberin son peygamber Hz. Muhammed (aleyhisselam)'ın geleceğini müjdelediği hatırlatılıp Yahudi ve Hristiyanların akıllarını duygularının üstünde tutmalarına ve son peygamber hakkında daha etraflı düşünmelerine işaret edildi.

Aşağıdaki âyetlerle, sözü edilen konuda Allah'a karşı yalan uyduran Kitap Ehli'nin büyük bir haksızlık ettikleri açıklanıyor ve Allah'ın insanlıktan yana indirdiği ilâhi nur olan İslâm'ı söndürmeye kimsenin gücünün yetmeyeceğine değiniliyor. Arkasından Hz. Muhammed (aleyhisselam)'ın mutlaka üstün geleceği haber veriliyor.

وَمَنْ اَظْلَمُ مِمَّنِ افْتَرٰى عَلَى اللّٰهِ الْكَذِبَ وَهُوَ يُدْعٰٓى اِلَى الْاِسْلَامِ ۗ وَاللّٰهُ
لَا يَهْدِى الْقَوْمَ الظّٰلِمِينَ ﴿٧﴾ يُرِيدُونَ لِيُطْفِـُٔوا نُورَ اللّٰهِ بِاَفْوَاهِهِمْ وَاللّٰهُ مُتِمُّ
نُورِهٖ وَلَوْ كَرِهَ الْكٰفِرُونَ ﴿٨﴾ هُوَ الَّذِىٓ اَرْسَلَ رَسُولَهٗ بِالْهُدٰى وَدِينِ الْحَقِّ
لِيُظْهِرَهٗ عَلَى الدِّينِ كُلِّهٖ وَلَوْ كَرِهَ الْمُشْرِكُونَ ﴿٩﴾

7- İslâm'a çağrıldığı halde Allah'a karşı yalan uydurandan daha zâlim kim vardır? Allah, (halkı ve idarecileri) zâlimler olan milleti doğru yola eriştirmez.

8- Onlar, Allah'ın nurunu ağızlarıyla söndürmek istiyorlar. Allah ise kâfirler hoşlanmasa da nurunu hep tamamlayandır.

9- Allah'a ortak koşan putperestler, hoşlanmasalar bile, dinini bütün dinlere üstün kılmak için Peygamberini doğru yolu gösterici ve hak dinle gönderen O'dur.

İLGİLİ HADİSLER

"Şüphesiz ki Adem henüz çamuruyla yerde atılıp serilmiş vaziyette iken ben, Allah yanında peygamberlerin sonuncusu olarak bulunuyordum. Bunun başlangıcını ise, size şöyle haber verebilirim: İbrahim'in duası, İsa'nın benim geleceğimi müjdelemesi ve annemin gördüğü rüya bu cümledendir. Bunun gibi diğer peygamberlerin anneleri de (böylesine müjdeleylci ve ferahlatıcı rüyalar) görürlerdi."[1]

Ebu Umâme (radıyallahu anh)'ın Peygamber (aleyhisselam) Efendimiz'e: "Senin peygamberliğinin başlangıcı nasıl oldu?" diye sorması üzerine, Rasulullah (aleyhisselam) Efendimiz şu cevabı verdi:

"Atam İbrahim'in duası, İsa'nın beşareti ve annemin, kendisinden çıkan nurun Şam saraylarını aydınlattığını görmesidir."[2]

Tevrat ve İncil'de Geleceği Haber Verilen Peygamber

وَمَنْ اَظْلَمُ مِمَّنِ افْتَرٰى عَلَى اللّٰهِ الْكَذِبَ وَهُوَ يُدْعٰٓى اِلَى الْاِسْلَامِ

"İslâm'a çağrıldığı halde Allah'a karşı yalan uydurandan daha zâlim kim vardır?"

Tevrat ve İncil'in Allah'tan indirilen orijinal nüshalarında çok açık ve net biçimde; bugün elimizde bulunan tahrifata uğramış nüshalarında ise "kurtarıcı", "tesellici" kavramlarıyla ifade edilen son peygamber Hz. Muhammed'in geleceği haber verildiği halde, Yahudi ve Hristiyan din adamlarının çoğu dini taassubu ön plânda tutarak hem son peygamberi, hem de O'nun getirdiği son kitap Kur'ân'ı uydurma ve yalan sayıp reddetmektedirler. Şüphesiz böyle bir düşünce ve inanç son derece sakıncalıdır ve aynı zamanda büyük bir haksızlığı beraberinde taşımaktadır.

Hemen belirtelim ki, Allah'a dosdoğru iman eden hiçbir mü'min, Cenâb-ı Hakk'a iftirada bulunup O'nun adına bir şeyler uydurma cesare-

1 Müsned-i Ahmed: İrbad b. Sâriye (radıyallahu anh)'den

2 Müsned-i Ahmed: Ebu Umâme (radıyallahu anh)'den

tini gösteremez. Meğerki, sahtekâr, dengesiz ve macereperestin biri olsun.

Kaldı ki Hz. Muhammed (aleyhisselam)'ın getirip tebliğ ettiği hakikatler, insan kafasının ve hayalinin ürünü olmaktan çok uzak ve çok yüce hikmetlerdir. Okur-yazar olmayan bir zatın on beş asır önce, günümüzün gelişen ilimlerine temel bilgi olacak kudrette açıklamalarda bulunması, çok mükemmel bir hukuk sistemi meydana getirmesi; fizik ve fizikötesi gerçekleri bir yanlışlık yapmadan belirleyip denge kurması düşünülemez. Bunun gibi binlerce delil ve belge ortada dururken Kitap Ehli'nin O'na "büyücü" ve "sihirbaz" demesi çok çirkin bir suçlama ve âdi bir benzetme; aynı zamanda zalimane bir iftiradır.

Cenâb-ı Hak, haksızlığı huy ve sanat edinip doğruyu seçmeyen bir milleti doğru yola ulaştırmaz. Çünkü kul ile Rabbisi arasında -Sünnetullah gereği- imkân ve irâde sınırı söz konusudur. Kul, aklını, idrâkini yerinde kullanıp o sınıra gelmedikçe Allah'ın hidâyeti onun hakkında tecelli etmez.

Yahudi ve Hristiyan din adamlarının çoğu, kutsal kitaplarındaki bazı açık-kapalı belgelere rağmen ve kilise tarafından on beş asırdan fazla bir süredir reddedilen Barnabas İncili'ndeki açık beyânlara rağmen sözü edilen sınıra gelmek için mevcut yeteneklerini kullanmadılar ve hâlâ da kullanmak niyetinde değillerdir.

Allah'ın Nurunu Söndürmek İsteyenler

يُرِيدُونَ لِيُطْفِؤُا نُورَ اللهِ بِأَفْوَاهِهِمْ وَاللهُ مُتِمُّ نُورِهِ وَلَوْ كَرِهَ الْكَافِرُونَ

"Onlar Allah'ın nurunu ağızlarıyla söndürmek istiyorlar. Allah ise, -kâfirler hoşlanmasa da- nurunu hep tamamlayandır."

İslâm güneşi saadet burcunda yükselmeye devam edince, eskiye bağlılık, kişisel çıkarlar akıl ve idrakleri işlemez hale getirdi. Papazlar kiliselerde günah çıkarmayı ve kiliseye kayıtlı insanlardan para toplamayı; Yahudiler faiz yemeyi, Yahudi olmayan milletlerin haklarına tecavüzü din adına mübah sayıp Allah'ın seçkin kulları olduklarını vehmederek ilâhi sınırı aşmaktan vazgeçmediler. Dünya ile âhiret arasında en sağlam hayat ve memat dengesini kuran İslâm'ın hükümlerini kendi yaşama düzenlerine ters buldular. Böylece Allah'ın indirdiği hayat nizamına uymaktan kaçınıp o nizamı kendi sahte düzenlerine uydurmaya cüret ettiler. Bu yüzden İslâm

güneşini karartmayı; kalp ve kafaları aydınlatan Allah'ın en son mesajını tesirsiz kılmayı kendilerine görev saydılar. "Kur'ân bütünüyle Tevrat'tan adapte edilmiştir. Allah böyle bir kitap indirmemiştir" iddiasıyla ortaya çıktılar. Hz. Muhammed (aleyhisselam)'ın hâşâ yalancı bir maceracı olduğunu, halk tabakasını büyülediğini söylemekten çekinmediler.

Güneşi balçıkla sıvamak mümkün mü? İlâhi hakikatlere "şiir" demek tutarlı mıdır? Cihan Peygamberine "şâir", "büyücü" demek ne kadar tesirlidir? Çünkü Kur'ân-ı Kerim şiir sanatından ve kalıplarından ötede bütünüyle ilâhi belâğatin parlak eseri olduğunu her çağda ispat etmekte ve en büyük edipleri, yazarları hayran bırakmaktadır. Kur'ân Arapçasına vakıf her insan çok iyi bilir ki, beşer kafası böylesine mükemmel bir kitap meydana getiremez. Zira mu'cize ile sihir, büyü ile ilâhi beyânın tesiri arasında hiçbir münasebet ve bağ mevcut değildir. Aynı zamanda aralarında uzaktan ve yakından bir benzerlik de söz konusu olamaz.

Onun için İslâm'a saldırı devam ettikçe, Kur'ân'ın ilâhi tesiri artmış ve İslâm daha da kuvvetlenmiştir. Söndürmek istedikleri nurun aydınlatıcı özelliği hep güçlenmektedir. Zira Cenâb-ı Hak onu kıyamete kadar koruyacağını vadetmiştir. Kâfirler hoşlanmasa da O, nurunu hep tamamlayacaktır.

On beş asırdan beri Kur'ân'ın zede ve yara almadan orijinalitesini korumasının; gerçeği bulan ilimlerle ve akl-ı selimle bağdaşmasının sebebi işte budur. Şüphesiz İslâm ve Kur'ân insan düşüncesinin mahsulü olsaydı, tezatlarla, tutarsızlıklarla; ilme ve akl-ı selime ters düşmekle dolu olur ve kısa bir süre içinde tazeliğini, kudretini ve tesirini kaybedip unutulmaya mahkum olurdu.

Muhammed (aleyhisselam) Ancak Doğru Yolu Gösterir

هُوَ الَّذِىٓ اَرْسَلَ رَسُولَهُ بِالْهُدٰى وَدِينِ الْحَقِّ لِيُظْهِرَهُ

"Allah'a ortak koşan putperestler hoşlanmasalar bile, dinini bütün dinlere üstün kılmak için peygamberini doğru yolu gösterici ve hak dinle gönderen O'dur."

Bu âyetle, son peygamber Hz. Muhammed (aleyhisselam)'ın iki külli hakikatle gönderildiği açıklanmaktadır:

1- Hidâyet,

2- Hak din.

Birincisi, insanın hilkatindeki hikmet ve yüceliğe uygun bir yolu yansıtmakta; ikincisi, kâinat planıyla ve düzeniyle tam uyum halinde olan insan ruhuyla dengeli bulunduğunu; gerçeği bulup çıkaran ilimle ve akl-ı selimle ters düşmeyeceğini belirtmektedir.

İslâm'ın son din olma özelliği bu iki noktada özetlenmiştir. O halde Tevrat ve İncil hem belli bir kavme ve millete gönderilme sınırı içinde, hem indirildikleri çağın sosyal yapısına seslenme çerçevesinde, hem de içine insan sözünün karışmasıyla ilâhi hususiyetinin zedelenmesi sebebiyle artık hidâyet ve devamlılık arzeden hak din olma düzeyinden çok gerilerde kalmıştır.

Onun için İslâm, sözü edilen iki ana özelliğiyle bütün dinleri yürürlükten kaldırmış ve üstünlüğünü, evrenselliğini her yönüyle isbat edip ortaya koymuştur.

Maddeci şaşkınlar, inkarcı sapıklar istemeseler bile, İslâm bu ebedilik ve cihanşümulluk kudretini kıyamete kadar sürdürecektir. Zira Cenâb-ı Hakk'ın kâinat plânında son dinine ayırdığı yer budur; değişmesine imkân yoktur.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, son dine karşı çıkıp Allah'a karşı yalan uyduran Kitap Ehli kınandı ve büyük bir haksızlık izhar ettikleri belirtildi. Sonra da İslâm'ın ilâhi nurunun kıyamete kadar sönmeyeceği ve hep üstünlük sağlayacağı çok veciz bir ifadeyle açıklandı.

Aşağıdaki âyetlerle, Allah yolunda cihadın çok kârlı ve kesada uğramayan bir ticaret olduğu konu ediliyor. Böyle bir yolu seçenler için âhirette büyük mükâfatların hazırlandığı haber veriliyor. Yakında birtakım fetihlerin başlayacağı müjdelenerek, Havariler misâli, Allah'ın dinini ayakta tutmanın lüzumuna parmak basılıyor.

يَـٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُوا۟ هَلْ أَدُلُّكُمْ عَلَىٰ تِجَـٰرَةٍ تُنجِيكُم مِّنْ عَذَابٍ أَلِيمٍ
﴿١٠﴾ تُؤْمِنُونَ بِٱللَّهِ وَرَسُولِهِۦ وَتُجَـٰهِدُونَ فِى سَبِيلِ ٱللَّهِ بِأَمْوَٰلِكُمْ وَأَنفُسِكُمْ ۚ
ذَٰلِكُمْ خَيْرٌ لَّكُمْ إِن كُنتُمْ تَعْلَمُونَ ﴿١١﴾ يَغْفِرْ لَكُمْ ذُنُوبَكُمْ وَيُدْخِلْكُمْ

جَنَّاتٍ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ وَمَسَاكِنَ طَيِّبَةً فِي جَنَّاتِ عَدْنٍ ذَٰلِكَ
الْفَوْزُ الْعَظِيمُ ﴿١٢﴾ وَأُخْرَىٰ تُحِبُّونَهَا نَصْرٌ مِنَ اللَّهِ وَفَتْحٌ قَرِيبٌ وَبَشِّرِ
الْمُؤْمِنِينَ ﴿١٣﴾ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا كُونُوا أَنْصَارَ اللَّهِ كَمَا قَالَ عِيسَى ابْنُ
مَرْيَمَ لِلْحَوَارِيِّينَ مَنْ أَنْصَارِي إِلَى اللَّهِ قَالَ الْحَوَارِيُّونَ نَحْنُ أَنْصَارُ اللَّهِ
فَآمَنَتْ طَائِفَةٌ مِنْ بَنِي إِسْرَائِيلَ وَكَفَرَتْ طَائِفَةٌ فَأَيَّدْنَا الَّذِينَ آمَنُوا عَلَىٰ
عَدُوِّهِمْ فَأَصْبَحُوا ظَاهِرِينَ ﴿١٤﴾

10- Ey imân edenler! Sizi elem verici bir azaptan kurtaracak bir ticaret yolunu size göstereyim mi?

11- Allah'a ve Peygamberine dosdoğru inanırsınız, Allah yolunda mallarınızla, canlarınızla cihâd edersiniz. Bu, eğer bilirseniz sizin için çok hayırlıdır.

12- Bu durumda Allah günahlarınızı bağışlar ve sizi altlarından ırmaklar akan Cennetlere, Adn Cennetleri'ndeki tertemiz, gönül açıcı konaklara koyar. İşte bu büyük bir kurtuluştur.

13- Bir başkası da -ki onu çok seveceksiniz- Allah'tan yardım ve yakın bir fetih... Ve sen (Ey Peygamber!) mü'minleri müjdele.

14- Ey imân edenler! (Dini ayakta tutmak hususunda) Allah yardımcıları olunuz. Nasıl ki Meryem oğlu İsa, Havarilere, "Allah yolunda yardımcılarım kim?" demişti. Havariler de, "Allah yardımcıları biziz!" demişlerdi. Böylece İsrailoğulları'ndan bir kısmı imân etmiş, bir kısmı da küfre sapmıştı. Biz, imân edenleri düşmanlarına karşı destekledik de üstün geldiler.

Çok Kârlı Bir Ticaret

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا هَلْ أَدُلُّكُمْ عَلَىٰ تِجَارَةٍ تُنْجِيكُمْ مِنْ عَذَابٍ أَلِيمٍ

"Ey imân edenler! Sizi elem verici bir azaptan kurtaracak bir ticaret yolunu size göstereyim mi?"

Ticaret, biri maddi, diğeri manevi olmak üzere iki kısımdır ve bunlar

birbirini tamamlayıcı özelliktedir. İslâm'ın koyduğu ticaret ahlâkı, iki kısmın bir arada yürütülmesini âmirdir.

Maddi kazanç, Allah yolunda harcandığı takdirde bütünüyle mânevi kazanca dönüşür.

İlgili onuncu âyetle böyle bir kazancın asıl sermayesinin iki ana değer taşıdığı açıklanmaktadır:

a) Allah'a ve Peygamberine dosdoğru imân,

b) Allah yolunda mal ve can ile cihad.

Böylece Kur'ân, imân için temiz bir kalbe, cihad için de mali ve bedeni güce işarette bulunuyor.

O halde mü'min üç yönlü bir gelişme ve yükselmeye muhtaçtır:

1- Kalbi gelişme ve yükselmeyle tahkiki imâna,

2- Bedeni gelişmeyle iyi çalışma ve başarılı cihada,

3- Mali gelişmeyle Müslüman kardeşlerini desteklemeye yol bulur.

Böylesine kapsamlı bir ticaretin ise, ikisi dünyevi, üçü uhrevi olmak üzere beş büyük kazancı söz konusudur:

1- Dünyada hür ve bağımsız olup örnek bir millet düzeyinde kendi öz kültür kaynaklarıyla ayakta durabilmek.

2- Allah'ın sevgi ve yardımına lâyık olup yine Allah yolunda, insanlığın mutluluğu için fetihler yapmak.

3- Hayırlı ve faziletli amellerde bulunup günahların temizlenmesiyle ruhen arınma çizgisine erişmek.

4- Böylesine bir arınmayla Cennete ve oradaki yüksek nimetlere eriştirilme düzeyine gelebilmek.

5- Ölmeden önce sözünü ettiğimiz böylesine büyük bir kurtuluşla müjdelenmek.

Ashab-ı Kiram, bahse konu olan bu ticaretin ilk temsilcileridir. Onlar sadece Allah'a ve Rasulüne imân etmekle kalmadılar, imânın gereği olan canlarıyla, mallarıyla Allah yolunda cihad ettiler. O sebeple ebedi saadet yurduyla ve nimetiyle müjdelendiler ve insanlık tarihine şeref damgasını

vurarak örnek hizmetlerde bulundular da Adn Cenneti'ne lâyık oldular.

Yakın Fetih

وَأُخْرٰى تُحِبُّونَهَا نَصْرٌ مِنَ اللّٰهِ وَفَتْحٌ قَرِيبٌ وَبَشِّرِ الْمُؤْمِنِينَ

"Bir başkasındaki onu çok seveceksiniz- Allah'tan yardım ve yakın bir fetih... Ve sen (Ey Peygamber!) mü'minleri müjdele."

Yakın fetih, Mekke'nin fethiyle başlamış, İran ve Bizans'ı başaşağı getirmekle devam etmiştir. Ancak İslâm Peygamberinin ve arkadaşlarının yeryüzüne yaydığı adalete, insan haklarını korumada gösterdiği dikkate, dosttan önce düşman şahitlik etmiştir. Onlar girdikleri her yere rahmet ve ışık saçmışlardır. Mü'minler her çağda böylesine büyük kârlı bir kazanca, sağlam bir imân ve onun gereği olan can ve mal ile cihad etmekle nail olabilirler. İmân her vesileyle Müslümanların azim ve gayretlerini kamçılayıp artırır; mal ve can ile cihad ise, çalışıp ekonomik yönden gelişmeyi gerektirir. İman ve ekonomi yönlerinden gelişme ise, hür ve bağımsız bir millet olarak şan ve şeref düzeyinde yaşama gücünü doğurur.

Allah Yolunda Yardımcılar

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا كُونُوا أَنْصَارَ اللّٰهِ

"Ey iman edenler! (Dinini sapasağlam ayakta tutmak hususunda) Allah yardımcıları olunuz."

Havâriyun, "havari"nin çoğuludur. "Havar" veya "haver" kökünden gelme bir isimdir; buna sıfat da diyebiliriz. Kök mâna olarak, beyaz, ak, beyazlık, aklık demektir. Samimi dost ve yardımcı anlamına da geldiği vakidir.

İsa (aleyhisselam)'a ilk imân eden on iki balıkçı veya kassara "havâriyun" adı verilmiştir. Ayrıca imân ve irfanla gönülleri temizleyip arındırdıkları; balıkçı misali irşâd ve tebliğ ile insanları dini havaya çektikleri veya tertemiz beyaz elbise giyindikleri için de sözü edilen on iki kişiye bu isim verilmiş olabilir.

Havârlerin özelliği: İsa (aleyhisselam) yalnız başına ilâhi dini tebliğe başlayınca, onun bu Allah yolundaki hizmetinden dolayı yardımına ilk koşan onlar olmuştur. İnanıp peygamberin yüce davasına hizmeti cana minnet bilenler ve bu uğurda büyük fedakârlıklara katlananlar yine onlardır.

Zira büyük bir lider, bir peygamber başarılı olup geniş çapta çevre edindikten ve savaşacak kadar kuvvetli bir ordu hazırladıktan sonra ona inanıp bağlanmak fazla bir fedakârlık ve kahramanlık ifade etmez. Ama öylesine, en zayıf ve yardımcısız bulunduğu dönemde koşup inanmak, destek olup dâvasını benimsemek ve aynı zamanda samimiyetle hizmet etmek büyük bir cesaret, fedakârlık ve basiret işidir. İşte Havarilerin misal verilmesi onların bu meziyetlerinden dolayıdır.

Mekke'de, Rasulullah (aleyhisselam) Efendimiz'e ilk inanan ve her türlü engel ve işkenceye rağmen İslâm'a hizmete yönelen Ashab-ı Kiram da her zaman övülmye ve örnek edinilmeye lâyıktırlar.

İncil'de On İki Şakirt

14. âyette sözü edilen "Havariler", mevcut İncil'lerde de "şakirtler" şeklinde anılmışlardır. Şöyle ki:

"İsa on iki şakirdini yanına çağırıp murdar ruhları çıkarmak, her çeşit hastalığı ve her türlü zayıflığı iyi etmede kudretini onlara verdi.

Ve on iki rasulün adları şunlardır: Birincisi, Petrus denilen Simun ve kardeşi Andreas, Zebedi'nin oğlu Yakub ve kardeşi Yuhanna; Fitipus ve Bartolomeus; Tomas ve vergi mültezimi Matta; Alfeus'un oğlu Yakub ve Taddaus; Gayyur Simun ve İsa'yı ele veren Yahuda İskariyot."[1]

"Ve vaki oldu ki oniki şakirdine emir vermeği bitirince, onların şehirlerinde öğretip vazetmek için oradan gitti."[2]

Böylece İncil'de Havarilerin oniki kişi olduğu ve İsa (aleyhisselam)'ın bunları eğitip tebliğ ve irşat için başka yerlere gönderdiği belirtilmiştir.

Havarilerin Başarısı

Bunların üstün gayret ve fedakârlığı neticesi, İsrailoğulları'ndan bir topluluk imân ederken diğer bir topluluk inkâra sapıp ilâhi sınırı aşmış oldu ve arkasından bir mücadele başladı. Sonunda imân edenler üstün geldi.

Mekkeli putperestler de, Medineli Yahudiler de İslâm'ı din olarak seçme konusunda ihtilâfa düşüp ikiye ayrıldılar; aralarında çetin mücadeleler

1 Matta İncil: 10/1- 4

2 Matta İncil: 11/1

baş gösterdi. Sonunda İslâm'ı seçen imân cephesi -Allah'ın izni ve yardımı ile- üstünlük sağladı. Mekke fethedildi; Yahudiler Medine ve çevresinden çıkartılıp başka ülkeye sürüldü.

Kur'ân-ı Kerim, bu iki ayrı dönemde hak uğruna mücadele eden mü'minleri, sonraki mü'minlere örnek gösterip ilâhi sünnetin ne yolda tecelli edeceği hakkında bilgi vermekte ve samimi mü'minlerin bir araya gelip kendilerini Allah yolunda hizmete adamalarıyla yenilmez bir gücün oluşacağına işarette bulunmaktadır.

12. CİLDİN SONU

12. CİLT ÖNEMLİ KONULAR FİHRİSTİ

Gerçek mü'min Allah yolunda cihâdı arzular....10
Münafıkların iş başına geçmelerine imkân vermemek....10
Allah sözü olan Kur'ân'ın iyice okunup incelenmesi gereklidir....11
Doğru yol belli olunca, arkalarını döndürenler....12
Kitap ehlinin, İslâm düşmanı müşriklere yardım vaadi....12
Meleklerin münafıkların ruhlarını azap vererek alması....13
Cenâb-ı Hak koyduğu kanunları aynen uygular....13
Samimiyetin ölçüsünü belirleme....14
Allah'a ve Peygambere itaât her bakımdan teslimiyet ister....17
Küfür üzere ölenler....18
Savaşta müslümanlar üstünlük sağlayınca, artık düşmanı sulha çağırmaz....18
İnsan yüce amaç için yaratılmıştır....19
Cenâb-ı Hak malımızın tamamını istemiyor....20
Allah yolunda harcamaya davet....20

FETİH SÛRESİ

Surenin kapsadığı başlıca konular....25
Fetih sûresinin iniş sebebi....26
Resûlüllah (aleyhisselam) Efendimiz'e beş büyük lûtufda daha bulunuluyor....29
Parlak zaferin ilk müjdesi....31
Allah'ın askerleri....32
Hak şâhidi....35
İnsanların Hak şâhidl'nin yanındaki görevleri....36
Allah'a dosdoğru imân....36
Peygambere imân....36
Peygamber'e (aleyhisselam) bey'at, Allah'a bey'attır....37
Münafıkların özür beyan edecekleri haber veriliyor....38
A'râb (Çöldeyaşayanlar)....38
Nifak küfre yol açar....40
Allah kendi mülkünde mutlak tasarruf sahibidir....41
Ganimet kokusunu alan münafıklar....41

Münafıkları ikinci, fakat daha büyük bir sınav beklemektedir....42
Resûlüllah'a (aleyhisselam) bey'at edenler....44
Şeceretü's-semure (sakız ağacı)....45
Feth-i Karîb (yakın fetih)....45
İki kabilenin ortaya çıkan fırsatı kullanma hevesi....46
Va'dedilen diğer ganimetler....46
Allah'ın süregelen sünneti....47
Hudeybiye günü neredeyse vuruşma olayazdı....50
Kelime-i Takvâ....50
Kelime-i Takvâ'ya bağlı kalmak....51
Peygamber (aleyhisselam) Efendimizin rüyası....51
Resûlüllah'ın (aleyhisselam) insanlığa getirdiği iki büyük saadet....55
İslâm'ın geleceği....56
Ashab-ı Kirâm'ın beş büyük meziyeti....57
Aydınlatıcı bir temsil....59

HUCURAT SÛRESİ

Hucurat sûresinin kapsadığı başlıca konular....63
Allah'ın ve Peygamberinin huzurunda ileri gitmemek....66
Kitap ve Sünnet'e bağlı kalmak....67
Peygamber'in (aleyhisselam) huzurunda yüksek sesle konuşulmaz....68
Resûlüllah (aleyhisselam)ın yanında sesini kısanlar övülüyor....69
İslâm bütünüyle edep ve terbiye telkin eder....71
Şâhidlik ve hukuki yönü....74
İslâm hukukuna göre, şâhidlik beş bölümde toplanır....75
Peygamber'e (aleyhisselam) uymak....75
Allah'ın mü'minlere üç büyük lûtfu....76
Mü'minlerin iki gruba ayrılıp birbiriyle vuruşması....79
Mü'minlerin iki gruba ayrılıp birbiriyle vuruşmasının hukuki yönü....80
İslâm ahlâkında ferdî ve toplumsal münasebetler....84
İslâm ahlâkında beşeri münasebetlerin sağlıklı yürütülmesi için altı prensip....85
Toplumun güven ve ahengini bozan üç şey....86
Başkası hakkında kötü zan beslemek....86

Başkalarının gizli hallerini araştırmak....86
Gıybet etmek....86
İslâm'da soylu sınıf yoktur....90
Şuûb ve kebâil....91
Millet kavramı....91
İslâm ve gerçek müslüman....92
Allah ve Resûlüne mutlak itaat....93
Sadık mü'minlerin özellikleri....93
İslâm'ı din seçenlerden, bunu minnet duygusu haline getirenler uyarılıyor....94

KAF SÛRESİ

Kaf sûresinin kapsadığı başlıca konular....97
Kafharfi....100
Kur'ân-ı Mecîd....101
Yol gösteren uyarıcı peygamber gelmesine şaşanlar....101
Çürüyen bedenin diriltilmesini imkânsız kabul edenler....102
Toprağın neleri çürütüp noksanlaştırdığı konusu....102
İnkârcı maddeci hep kararsızdır ve mutsuzdur....103
Duygudan akla geçiş....103
Göklerle yer, insanoğluna rızık vermekte yarışmaktadır....105
İkinci hayata kaldırılmayı inkâr edenler....107
Kur'ân-ı Kerîm'de geçen inkârcı sekiz kavim....107
Nuh kavmi....107
Ashâb-ı Ress....107
Semûd kavmi....108
Âd kavmi....108
Fir'avn....108
Lût kavmi....109
Ashâb-ı Eyke....109
Kavm-ı Tubba'....109
Yorgunluk hissetmek, kudretin azalma veya kesilmesine işarettir....109
Allah insana yakından da yakındır....112
Kişinin sağında ve solunda yer alan iki melek....113

İnsan yalnız değildir....114
Ölüm, canlılar hakkında carî bir kanundur....114
Sûra üfürülmesi....115
İnsanla birlikte bir sürücü, bir de şâhid bulunur....115
Kâfirlerin beş kötü vasfı anılarak azaba itilmeleri....116
Allah'ın yanında söz ve hüküm değişmez....117
Cehennem'in doymazlığı....119
Cennetliklerin bir takım özellikleri....119
Cennet'e selâm ile girmek....120
Allah'a yorgunluk, istirahat nisbet edilmez....124
Ortam ve şartlara göre zaman kazanma metodu....124
Mi'rac olayından önce namaz....125
Beş vakit namaz icmâlen belirtiliyor....125
Gecenin bir bölümünde ve secdelerin ardından teşbih etmek....126
Yakın bir yerden çağrılma günü....126
Peygamber'in (aleyhisselam) görevi....127

ZÂRİYÂT SÛRESİ

Zâriyât sûresinin kapsadığı başlıca konular....131
Dört önemli olay....133
Yörüngeler sahibi göğe and olsun....134
İnkârcıların farklı görüşü....135
Yalancılar kahrolsun....136
Hesap ve ceza günü ne zaman?....136
Takvâ düzeyinde hayatlarını düzenleyenler....139
Muttakî mü'minlerin dört güzel ameli....139
Zekât fakir ve muhtaçtan yana bir haktır....140
Yerde ve insanın yapısındaki belgeler....141
Gökte rızkımız vardır....142
Gökte bizim için va'dedilen şey nedir?....143
Rızkın ve va'dedilen şeyin gökte olması haktır....144
İbrahim Peygamber'e (aleyhisselam) gelen misafir melekler....146
Yaşlı baba, kısır ana....148

Balçıktan taşlar....149
İşaretlenmiş taşlar....149
İbretli misâller ve tarihi olaylar....151
Misal ve tehditten sonra kevnî belgeler....154
Yeryüzünün döşenip süslenmesi....155
Her şeyden çift yaratılması....155
Hilkat kanununun kapsamında insanın yeri....156
İnkârın temelinde azgınlık ve cehalet vardır....159
İnkârcı azgınlardan yüz çevirmek....159
Öğüt mü'minlere fayda verir....160
Cinlerin ve insanların yaratılmasındaki amaç ve hikmet....160
İnsan Allah'ı bilip ibâdet için yaratılmıştır....161
İbâdet kulluğun gereğidir....162
Zâlimlerin azaptan nasipleri vardır....162

TÛR SÛRESİ

Tûr sûresinin kapsadığı başlıca konular....167
Üstün değerli beş şeye yemin edilmiştir....169
Tûr dağı....170
İnce deri üzerine yazılı kitap....170
Bey t-i Ma'mûr....171
Yükseltilmiş tavan....171
Bahr-i Mescûr....171
Yemin edilen beş şeyden çıkarılan sonuçlar....172
Kıyâmet olayıyla meydana gelecek değişmeler....172
Neden kâinatın düzeni bozulacak....173
Hakkı yalanlayan ve bâtılı savunan inkârcılar....173
Takvâ derecesine eren mü'minlerin mükafatı....176
Her kişi kazandığına karşılık rehindir....178
Cennet'te meyva ve et nimeti....179
Sarhoş etmeyen içkiler....180
Gılman ve vildân....180
Ailenin sapmasından endişe duyup tedbir almak....181

Muhammed (aleyhisselam) ne kâhin, ne de dengesiz idi....185
Kâhin veya büyücünün verdiği haber....186
Kur'ân bir insan tarafından uydurulmuş değildir....187
Gerçeği görebilmenin iki önemli sebebi....188
Plânsız hilkat olmaz....188
İnatçı inkârcılara yöneltilen on soru....189
Gökten kütlenin inmesi....192
Peygamber (aleyhisselam) Allah'ın gözetiminde bulunuyordu....193
Fırtınalı, mücadeleli dönemler ibâdeti unutturmamalıdır....193
Kalkacağın zaman tesbîh et....194
Gecenin bir bölümünde teşbihe gelince....195
Yıldızların batmasının ardından teşbihe gelince....195

NECM SÛRESİ

Necm sûresinin kapsadığı başlıca konular....199
Üzerine yemin edilen «Necm» nedir?....204
Muhammed (aleyhisselam)ın tebliğ ettiği her şey vahye dayanır....205
Peygamberlere vâcip olan beş sıfat....205
Vahyin çeşitleri....206
Hz. Peygamber (aleyhisselam) ve ictihâd....206
Çok çetin güce sahip olan melek....207
Cebrail'in en yüksek ufukta doğrulması....207
Allah kuluna vahyettiğini etti....208
Gözün gördüğünü kalbin yalanlamaması....208
Sidretü'l-münteha....209
Me've Canneti....210
Sidre'yi bürüyen ne idi?....210
Edep ve saygı makamında edebin timsali....210
Allah'a ortak koşulup şefaatleri umulan üç büyük put....212
Fetret devri....213
Putlardan şefaat bekleyen müşrikler ve garanik olayı....214
Zan, Hak'tan yana bir şey ifade etmez....217
Yalnız dünya hayatına yönelip onu tek amaç seçmek doğru mudur?....218

Göklerde ve yerde bulunan her şey Allah'a aittir....218
Günahın büyüklerinden ve hayasızlıktan sakınmak....219
Kişinin kendini temize çıkarması uygun olur mu?....220
Bizi topraktan oluşturup yaratan O'dur....220
İslâm'da sosyal adâlet....224
Musa'nın kitabı, İbrahim'in sahifeleri....225
Kimse başkasının günah yükünü taşımaz....226
Musa'ya ve İbrahim'e (salât-ü selâm ikisine olsun) indirilen....227
Kitapta yer alan oniki maddelik düstur....226
İnsana ancak çalışıp kazandığı vardır....227
Çalışmak genel anlamda iki türlüdür....228
Son varış Cenâb-ı Hakk'adır....228
O, hem güldürür, hem de ağlatır....229
Cenâb-ı Hak hem öldürür, hem de diriltir....229
Erkeği, dişiyi çift yaratan O'dur....230
O hem zengin eder, hem de sermaye verir....231
O, «Şi'râ» denen yıldızın da Rabbıdır....231
İlk Âd kavmi....232
Cenâb-ı Hakk'ın hangi nimetinde şüphe edilir....232
Yaklaşmakta olan yaklaşıyor....233
Kur'ân'da verilen habere şaşanlar mı var?....233

KAMER SÛRESİ

Kamer sûresinin kapsadığı konular....237
Ayın ikiye bölünme mu'cizesi....240
Hakk'ı yalanlamanın nedeni....241
Ayın bölünme olayını kıyametin yakın alametidir....242
Gayesinin doruğunda bir hikmet....242
İnatçı inkarcılardan yüz çevirmek....243
İsrafil'in çağrı....243
Nuh kavminin hakkı yalanlaması....247
Göğün kapılarının açılması....248
Geminin ana malzemesi....249

Geminin tarihi bir belge olarak bırakılması....249
Ad kavminin Nuh Peygamberi yalanlaması....250
İnsanlar ibret ve öğüt alsınlar diye Kur'an kolaylaştırılmıştır....251
Semud kavmi ve Salih (aleyhisselam)....252
Deve mucizesi....253
Lût (aleyhisselam) ve Sodomlu'lar....253
Lût Peygamberin (aleyhisselam) konuklarına sataşmak isteyenler....254
Fir'avn'a gönderilen uyarıcı....255
Kureyş kâfirlerinin önceki inkârcı sapıklardan hayırlı bir yanları mı vardı?...256
Küfür cephesi, oluşturduğu toplumlara güvenmesin....256
Temelinde inkâr bulunan günahlar....258
Her şey belirlenmiş kader ölçüsüne göre yaratılmıştır....259
Hayır ve şerrin Allah'tan olduğuna imân....260
Kader kelimesi ve kavramı....261
İlahî emir bir kelimeden ibarettir....262
Tarihi çok iyi bilmek gerekir....262
Kâinat çok hassas bir saat gibi işliyor....263
Hayatını takvâ çizgisinde tutanların mükâfatı....263

RAHMAN SÛRESİ

Rahmân sûresinin kapsadığı konular....267
Er-Rahmân....271
Kur'ân'ı öğreten Rahmân....271
Güneş ve ay hesap iledir....272
Bitki ve ağaç türleri secde etmektedirler....273
Göğün yükseltilmesi ve dengenin kurulması....273
Yeryüzü sadece Enâm için alçaltılıp konulmuştur....275
Yeryüzünü kaplayan bitki örtüsü....276
İnsan kuru balçıktan yaratılmıştır....277
Cânn (Cin) de dumansız ateşten yaratılmıştır....278
İki doğunun ve iki batının Rabbi....281
İki denizin birbirine salıverilmesi....281
İkisinden çıkarılan inci ve mercan....283

İnşa edilen dağ gibi gemiler....283
Yeryüzündeki her şey fânidir....284
Celâl ve ikrâm sâhibi Allah'ın vechi....284
Göktekiler ve yerdekiler hep O'ndan ister....285
Âhiret gününde insan ve cinlerin hesabını görmeğe yönelme....286
Sekaleyn....286
Göklerin ve yerin sınırını aşmak mümkün mü?....287
Dünya'nın yerçekim kuvvet sınırını aşmak....288
Yalın ateş ve bunaltıcı gaz gönderilmesi....289
Göğün yarılıp gül rengine dönüşmesi ve yağ misali erimesi....290
Rabbinin makamından korkanlar....294
İki Cennetten maksat nedir?....295
Meyvalardan çift çift vardır....295
Cennet'teki meyvalar kolayca devşirilirler....296
Gözlerini sadece eşlerine çeviren dilberler....296
İyiliğin karşılığı ancak iyiliktir....297
Koyu yeşil iki Cennet....298
Hûrînin bazı özellikleri....298
Allah'ın ismi çok mübarektir....299

VÂKIÂ SÛRESİ

Vâkıâ sûresinin kapsadığı konular....303
Vâkıâ sûresinin önemi....304
Kıyâmet olayı ve sonuçları....306
Kıyâmet olayı kimini alçaltır, kimini de yükseltir....307
Kıyâmet safhalarından ikisi....308
Meymenetliler....308
Meş'emetliler....308
İlerigeçenler....308
Ümmetlerden dosdoğru imân edenlerin oluşturacağı topluluk....311
Öne geçen bahtiyarlar için hazırlanan sonsuz nimetler....311
Ashâb-ı yemin (Meymenekliler)....317
Hakkı, doğruyu temsil edenlere verilecek sekiz nimet....318

Ashâb-ı Şimâl (Şeametliler) kimlerdir?....319
Şeametlilerin dünyadaki inanç ve tutumları....319
Zakkum ağacı sapıkların sofrasıdır....320
Yaratmak Allah'a mahsustur....323
Meninin oluşmasını sağlayan mekanizma....324
Ölüm olayının takdiri....324
Benzerlerimizin yaratılması....325
Bilemeyeceğimiz şekil ve vasıfta yeniden yaratılacağız....325
Toprağa atılan tohumu yeşerten kudret....326
İçtiğimiz su kudret harikasıdır....326
Yaktığımız ateş ve ham maddesi....327
Yıldızların yörüngelerine yemin edilmesi....329
Kur'ân, Kitab-ı Meknun'dadır....330
Kur'ân'a ancak arınıp temizlenenler dokunabilir....330
Kur'ân'a dokunmanın fıkhî yönü....332
Kur'ân, âlemleri yaratıp terbiye eden Allah'tan indirilmiştir....333
Can boğaza gelince....336
Ölmek üzere olan insanlar üç sınıfa ayrılır....337
Hakka'l-yakîn....337
O çok büyük Rabbın ismini anmak....338

HADÎD SÛRESİ

Surenin kapsadığı başlıca konular....343
Cenâb-ı Hakk'ı tesbîh ve tenzih....346
Göklerin ve yerin mülkü O'nundur....347
O, evveldir, âhirdir, zâhirdir, bâtındır....347
Gökler ve yer altı «yevm»de yaratılmıştır....351
Arş üzerine istiva....351
Allah'ın bizimle beraber olması....352
Gecenin gündüze, gündüzün de geceye katılması....353
Allah'ın birliğini tasdîk....356
Mülkün aslı Allah'a aittir....357
Akıl ve idrâk her bakımdan sorumluluğu gerektirir....357

Mülk bütünüyle Allah'ındır ve gerçek vâris odur....358
Fetihten önce malını harcayıp savaşan bahtiyarlar....359
Dâvâya ilk gönül verenler....359
Karz-ı Hasen....360
Faizsiz ödünç....361
Âhiret gününde mü'minlerin menafıklardan ayırt edilmesi....364
Mü'min hep uyanık ve cihâda hazırdır....369
Tebliğ ve irşad şuurunun dumura uğraması....370
Allah'ın ihyâ kanunu sistemli faaliyet halindedir....371
Allah'a ve peygamberine imân edenlerin derecesi....371
Dünya hayatının anlam ve hikmeti....374
Mal ve evlâdın çokluğuyla övünenler....375
Gökle yer genişliği kadar bir cennet....376
Allah'a ve peygamberine imân yeterli midir?....377
Kader yazısı....379
Din, ilim ve teknik....382
İlâhî lutûfların amaç ve hedefi....384
Her çağda insanların azı inanmış, çoğu inkâr etmiştir....386
Meryem oğlu İsa (aleyhisselam)....387
Rehbaniyet (Ruhbaniyet)....388
Kitap Ehli'ne seslenme....390

MÜCÂDELE SÛRESİ

İslâm hukukunda zihar hükmü....399
İlâhî sınırlar....401
İman mutlak itaati gerektirir....405
Dünyada uyanmayanlar, âhirette uyanırlar....406
Gizli görüşmelerde bulunmak....406
İnkâr ve nifaktan kaynaklanan saygısızlık....408
Münafıkların Yahudilerle bir araya gelip fısıldaşması....409
Toplantı ve görüşme âdabı....409
Toplantı yerlerinde sonradan gelenlere yer açmak....412
İmân eden bahtiyarlar ve ilim sahipleri....413

Peygamber meclisi ve onu ziyaret âdabı....416
Allah'ın gazap ettiği topluluğu dost edinenler....419
Allah ve Peygamberi mutlaka üstünlük sağlar....423
İman ve din bağı, soy bağının üstündedir....423
İmânın kalpte kök salması....425

HAŞIR SÛRESİ

Surenin kapsadığı başlıca konular....429
Her şey Cenâb-ı Hakk'ı tesbîh ve tenzîh etmektedir....432
Anlaşma ve andlaşmayı bozanlara verilen ders....433
Hurmaların kesilip yakılması....436
Fey' ve ganimet....441
İslâm'da sosyal adâlet....442
Sünnete dayalı hükümler, Kur'ân hükümlerinin uzantısıdır....443
Muhacirine yardım....444
Ensarın örnek hareketi....445
Şuhh (aşırı cimrilik, ihtiras ve kıskançlık)....447
Tabiîn-i Kirâm....448
Münafıkla kâfir arasında bir kardeşlik bağı vardır....450
Münafık, iblis misali dönek ve kaypaktır....452
İslâm iki hayatı birden kucaklar....455
Kur'ân bir dağ üzerine indirilseydi....457
Allah'ın güzel isimleri....458

MÜMTAHİNE SÛRESİ

Surenin kapsadığı başlıca konular....481
Casusluk yapan kişi hakkında uygulanacak ceza....484
Allah ve İslâm düşmanlarını dost edinenler....485
İnkârcı müşriklerin bir diğer karakteri....487
Kıyâmet gününde soy bağı kalkar....488
Kâfir hısımlarına karşı İbrahim'in (aleyhisselam) tavrı....490
İşin başı Allah'a ve âhirete inanmaktır....491
Düşmanlıkta ölçülü ve insaflı olmak....495
İhânet etmeyen müşriklere iyilik edip âdil davranmak....496

İlgiye ve iyiliğe lâyık olmayan müşrikler....497
Muhâcir olarak Medine'ye gelen kadınlar....497
İslâm'a giren kadının durumu ve hukukî yönü....499
Kâfirin umutsuzluğu....502

SAFF SÛRESİ

Surenin kapsadığı başlıca konular....507
Kâinatın her zerresi tesbîh etmektedir....510
Yapamayacağımız şeyi söylememiz doğru olur mu?....511
Kurşunla kenetlenen sağlam binaya benzeme....512
Düşmanla savaşmaktan kaçınan israîl oğulları....513
İsa Peygamber'in (aleyhisselam) müjdesi....514
Tevrat ve İncil'de geleceği haber verilen Peygamber....521
Allah'ın nurunu söndürmek isteyenler....522
Muhammed (aleyhisselam) ancak doğru yolu gösterir....523
Çok kârlı bir ticaret....525
Yakın fetih....526
Allah yolunda yardımcılar....527
İncil'de on iki şakirt....528
Havarilerin başarısı....528